

שבוע פרשת דברים - שבת חזון

(04 - 10 August 2024)

כ"ט תמוז - ו' מנחם-אב תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵיךָ וְתִירְשֵׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבְעָתָה: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבְדֶתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבְדֶתֶם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׂמְתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶם אֹתָם
 לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבֶתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶם
 לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבֶתֶם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבֵרֶתָהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנֲנוּ
יְיָ חֲנֲנוּ כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ בּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי
יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְוִלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְוִלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אָזִי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחֶרֶת אָפֶם בָּנוּ: ד אָזִי הַמּוֹסֵם
שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אָזִי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיְוִדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים
הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז.
רבֹת שִׁבְעָה לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי יוֹנִים

מזמור שכולו תחינה על הגאולה

א. הכותרת של המזמור הוא "המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות". ונראה שזהו תוכן כללות המזמור, החל מפסוק א' - "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - יהודי מרים את עיניו לאביו שבשמים ומבקש שיהי' סיום וקץ הגלות. עד לפסוק ד' - "כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים" - כבר עבר זמן ארוך בגלות, ושבענו מלעג ובוז.

ובפרטיות יותר, "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - היא תנועה ראשונה שיהודי עושה (כדמוכח מזה שזהו הפסוק הראשון במזמור), אף אל פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש' "את השמים ואת הארץ אני מלא", "מלא כל הארץ כבודו"², ואם כן למה צריך ל"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

המשך בעמוד 30

(1) ירמי' כג, כד.

(2) ישע' ו, ג.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 230..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
230..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
233..... לקוטי תורה.....

אדמו"ר האמצעי

- 236..... תורת חיים.....

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 237..... דרך מצוותיך.....

אדמו"ר מוהר"ש

- 238..... תורת שמואל תרל"ג.....

אדמו"ר מוהרש"ב

- 239..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.....

אדמו"ר מוהרי"צ

- 241..... ספר המאמרים - תרפ"ט.....
242..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.....
245..... רשימת אדמו"ר מוהרי"צ.....
247..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.....

הוספות

- 36..... ילקוט לוי יצחק על התורה.....
38..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.....
188..... נביאים וכתובים.....
201..... עין יעקב - מסכת ברכות.....
248..... נקודה משיחת קודש מעובדת.....
249..... הלכות בית הבחירה.....
251..... חומש לקריאה בציבור.....
260..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.....
261..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ג.....
262..... לוח זמנים.....
263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה זכור הוי' מה היה לנו,
ש"פ דברים, שבת חזון וא"ו מנחם-אב, ה'תשל"ג..... 5

התועודיות

- שיחת ש"פ דברים, שבת חזון,
וא"ו מנחם-אב, ה'תשל"ג..... 14

לקוטי שיחות

- פרשת דברים, כרך כד, ב..... 25
פרשת דברים, כרך כד, ג..... 31

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת דברים..... 39
לוח לתהלים היומי..... 60
תניא יומי..... 61
לוח 'היום יום'..... 71

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 74
שלושה פרקים ליום..... 78
פרק אחד ליום..... 157
ספר המצוות..... 186

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת קידושין/בבא קמא 190
גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא..... 202
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 230

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר במגילת איכה, בני ישראל אומרים לקדוש ברוך הוא:

2 זְכוֹר הַיְיָ מָה הָיָה לָנוּ בְּחֹרֶבן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהַגְּלוּת הַבֵּיטָה וּרְאֵה
3 אֶת חֲרַפְתָּנוּ¹ הַבוּשָׁה שִׁלְנוּ. הִנֵּה בְּפִסּוּק זֶה יִשְׁנֶנּוּ גַם הַפִּירוּשׁ
4 שֶׁמִּפְרֵשׂ אֶת הַפִּסּוּק (שֶׁלֹּפִי פִּשּׁוּטוֹ הוּא קִינָה) לְמַעֲלִיּוּתָא לַמַּעֲלָה וּשְׁבַח

5 (כְּפִי שְׁמָצִינוּ בְּדְרוּשֵׁי הַצִּמְחָה

6 צְדָקָה² ב'רשימות' שלו על מגילת

7 איכה, נדפסו גם בסדרת 'אור התורה'

8 שְׁמִבְאָר אֲדוּמוֹר הַצִּמְחָה צִדְקָה כְּמָה

9 פְּסוּקִים בְּמַגִּילַת אֵיכָה שֶׁלֹּפִי

10 פִּשּׁוּטוֹ הֵם עֲנִינִים שֶׁל קִינָה וְצִעֵר עַל

11 הַחֹרֶבן וְהַגְּלוּת כְּפִי שְׁהֵם

12 לְמַעֲלִיּוּתָא, וּבְאֹפֶן נִפְלָא),

13 כְּפִי שְׁמִבְאֵי כְבוֹד קִדְשָׁת

14 מוֹרֵי וְחִמֵי אֲדוּמוֹר רַבִּי

15 הַרְיִיץ בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל זֶה

16 בַּמֵּאמֵר חֲסִידוֹת עַל פִּסּוּק זֶה 'זְכוֹר ה'

17 מָה הִיָּה לָנוּ בְּסִפְר הַמֵּאמְרִים

18 אִידִישׁ³ הַכוֹלֵל מֵאמְרֵי חֲסִידוֹת

19 שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּאִידִישׁ וְהַתְּפִרְסוּם בְּגִילְיוֹנוֹת

20 'הַקְּרִיאָה וְהַקְּדוּשָׁה' (שֶׁהוֹפִיעוּ בְּשֵׁנִים

21 ת"ש – תשי"ה) וּבְשֵׁנִים אַחֲרֵינוּ יֵצְאוּ

22 לְאוֹר גַּם בְּתַרְגוּם לְשׁוֹן הַקְּדוּשׁ

23 [שְׁכַתְּבוּ הַרְבֵּי הַרְיִיץ בְּאִידִישׁ

24 כְּדֵי שְׂגִיעַ סֵפֶר זֶה לְכָל אֶחָד

25 מִיִּשְׂרָאֵל בְּקִצְוֵי תַבֵּל, הֵן

26 הַנִּמְצָא בְּמִקוּם מְרוּחַק בְּמִקוּם

27 גִּשְׁמֵי וְהֵן הַנִּמְצָא בְּקִצְוֵי תַבֵּל

28 בְּדִרְגָּא כו' גַּם כֹּלָה שְׁאִינִם מְבִינִים

29 לְשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה תוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם

30 טוֹב (שְׁאֵמְרָה בְּיִשׁוּב מְקוּם

31 מוֹשֶׁב שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים

32 שְׁהִיָּתָה לָהֶם מְסִירוֹת נֶפֶשׁ

33 עֲבוּר פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים מִצַּד

34 אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל): זְכוֹר ה' מָה

35 הָיָה לָנוּ, גַּעֲדָעֲנָק גִּט וּוְאָס

36 אִיזוּ גַעֲוֹאֲרָן דְּרִיף זִייעֵר מ"ה

ביאור בדרך אפשר

37 זְכוֹר ה' מָה נָהִיָּה (נִפְעַל) עַל יַד הַמַּ"ה (כּוֹחַ הַבֵּיטוּל, כְּמוֹ בַּפִּסּוּק "וַיַּחֲנוּ מָה")

38 שְׁפָנְשָׁמָה⁴ שֶׁלָּהֶם, הַבֵּיטָה וְגו', קוּק זִיף צוּ וְוִי זִיזִי וַיִּנְעֶן הַבֵּט

39 וְהַתְּכוּנָה כִּי צִדַּר הֵם, עִם יִשְׂרָאֵל מְחַרְף אֶת נֶפֶשָׁם צוֹלִיב בְּשִׁבְלֵי אַהֲבַת

40 יִשְׂרָאֵל.

41 אַף צְרִיף לְהַבִּין, מָהוּ הַתִּיּוּף

42 וְהַשִּׁלּוּב בֵּין פִּירוּשׁ זֶה בַּפִּסּוּק

43 (לְמַעֲלִיּוּתָא לַמַּעֲלָה וּשְׁבַח),

44 שְׁחַרְפְּתָנוּ הוּא מְלִשׁוֹן

45 שְׁמִחְרָפִים נֶפֶשָׁם כו', שְׁהוּא

46 עֲנִין הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ כו', שִׁישׁ

47 לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְלֵי אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל

48 לְפִירוּשׁ הַפִּשּׁוּט שֶׁל הַפִּסּוּק

49 שְׁהוּא עֲנִין שֶׁל הַיִּפְף הַשְּׁבַח

50 כו' 'חַרְפְּתָנוּ' מְלִשׁוֹן בּוּשָׁה וְחַרְפָּה.

51 (ב) וַיּוֹבֵן בְּהַקְדָּיִם מָה שְׁמָצִינוּ

52 בְּדְרוּשֵׁי מֵאמְרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל

53 רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ אֲדוּמוֹרֵי חַב"ד

54 בְּכָל הַדּוֹרוֹת בְּנוֹגַע לְבִיאוֹר

55 פְּסוּק זֶה כְּפִשּׁוּטוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁל

56 הַיִּפְף הַשְּׁבַח כו' כִּי שֶׁמִּמִּשְׁיךְ

57 וּמִבְּאֵר. דְּהִנֵּה, בְּכַמָּה מֵאמְרִים

58 [הַחֵל מְדוּרֵשֵׁי מֵאמְרֵי הַצִּמְחָה

59 צְדָקָה⁵ (שְׁדַרְכוּ לְבָאֵר כָּל עֲנִין

60 עַל פִּי פִּשְׁט רְמֵז דְּרוּשׁ

61 וְסוֹד), וּבְפִרְט בְּסִפְר

62 הַמֵּאמְרִים שֶׁל שְׁנַת תר"ל⁶

63 לְאֲדוּמוֹר מְהַר"ר

בס"ד. ש"פ דברים, שבת חזון,

וא"ו מנחם-אב, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 זְכוֹר הַיְיָ מָה הָיָה לָנוּ, הַבֵּיטָה וּרְאֵה אֶת

2 חֲרַפְתָּנוּ¹. הִנֵּה בְּפִסּוּק זֶה יִשְׁנֶנּוּ גַם

3 הַפִּירוּשׁ לְמַעֲלִיּוּתָא (כְּפִי שְׁמָצִינוּ בְּדְרוּשֵׁי הַצִּמְחָה

4 צְדָקָה² שְׁמִבְאָר כְּמָה פְּסוּקִים בְּמַגִּילַת אֵיכָה כְּפִי

5 שְׁהֵם לְמַעֲלִיּוּתָא, וּבְאֹפֶן נִפְלָא), כְּפִי שְׁמִבְאֵי

6 כְבוֹד קִדְשָׁת מוֹרֵי וְחִמֵי אֲדוּמוֹר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל

7 זֶה בְּסִפְר הַמֵּאמְרִים אִידִישׁ³ [שְׁכַתְּבוּ בְּאִידִישׁ

8 כְּדֵי שְׂגִיעַ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּקִצְוֵי תַבֵּל, הֵן

9 בְּמִקוּם גִּשְׁמֵי וְהֵן בְּדִרְגָּא כו'] תוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם

10 טוֹב (שְׁאֵמְרָה בְּיִשׁוּב שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים

11 שְׁהִיָּתָה לָהֶם מְסִירוֹת נֶפֶשׁ עֲבוּר פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים

12 מִצַּד אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל): זְכוֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ,

13 גַּעֲדָעֲנָק גִּט וּוְאָס אִיזוּ גַעֲוֹאֲרָן דְּרִיף זִייעֵר מ"ה

14 שְׁפָנְשָׁמָה⁴, הַבֵּיטָה וְגו', קוּק זִיף צוּ וְוִי זִיזִי

15 וַיִּנְעֶן מְחַרְף אֶת נֶפֶשָׁם צוֹלִיב אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל.

16 אַף צְרִיף לְהַבִּין, מָהוּ הַתִּיּוּף בֵּין פִּירוּשׁ זֶה (לְמַעֲלִיּוּתָא), שְׁחַרְפְּתָנוּ הוּא

17 מְלִשׁוֹן שְׁמִחְרָפִים נֶפֶשָׁם כו', שְׁהוּא עֲנִין הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ כו', לְפִירוּשׁ הַפִּשּׁוּט

18 שְׁהוּא עֲנִין שֶׁל הַיִּפְף הַשְּׁבַח כו'.

19 (ב) וַיּוֹבֵן בְּהַקְדָּיִם מָה שְׁמָצִינוּ בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת בְּנוֹגַע

20 לְבִיאוֹר פְּסוּק זֶה כְּפִשּׁוּטוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁל הַיִּפְף הַשְּׁבַח כו'. דְּהִנֵּה,

21 בְּכַמָּה מֵאמְרִים [הַחֵל מְדוּרֵשֵׁי הַצִּמְחָה צְדָקָה⁵ (שְׁדַרְכוּ לְבָאֵר כָּל עֲנִין עַל פִּי

22 פִּשְׁט רְמֵז דְּרוּשׁ וְסוֹד), וּבְפִרְט בְּסִפְר הַמֵּאמְרִים תר"ל⁶ לְאֲדוּמוֹר מְהַר"ר

(1) איכה ה, א. (2) אוה"ת נ"ח ח"ב ע' אילד. (3) ס"ע 212. (4) ושם (לעיל מיני'): אלע אידען זיינען פון שם מ"ה דאצילות כו'. (5) אוה"ת שם ע' א"פ ואל"ך. (6) ע' רכת. וראה גם ד"ה זכור ה' דש"פ דברים תרל"ג (סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תיא ואל"ך); עטר"ת (סה"מ עטר"ת ס"ע תקנד ואל"ך). ד"ה אלה מסעי תשי"ג (סה"מ תשי"ג ס"ע רא ואל"ך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (שֵׁשׁ לוֹ לִסְפֹּר זֶה, שֶׁל מֵאֲמָרֵי שְׁנַת תר"ל, חֲבִיבוֹת מְיֻחָדָת, בֵּינוֹן
2 שְׁנֵדֶפֶס לְאַחֲרוֹנָה⁷, בְּקִיץ תשל"ג, סוֹמֵךְ לִזְמַן אֲמִירַת מֵאֲמָר זֶה וְהָרִי
3 כָּל דָּבָר שֶׁמִּתְרַחֵשׁ בְּעוֹלָם הוּא בּוֹדָאֵי בְּהַשְׁגָּחָה פְּרֻטִית וְאֵם סֹפֶר
4 מֵאֲמָרִים זֶה נִדְפֵס לְאַחֲרוֹנָה, הִרִי זֶה מִלְמַד שִׁישׁ לוֹ חֲבִיבוֹת מְיֻחָדָת בַּעַת
5 הַזֹּאת) [הוֹבָא מֵאֲמָר הַזֶּה⁸
6 בְּנוֹגֵעַ לְבִקְשַׁת כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל 1 (שֵׁשׁ לוֹ חֲבִיבוֹת מְיֻחָדָת, בֵּינוֹן שְׁנֵדֶפֶס
7 זְכוֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ, וְעַל כֵּן 2 לְאַחֲרוֹנָה⁷, וְהָרִי כָּל דָּבָר הוּא בּוֹדָאֵי בְּהַשְׁגָּחָה
8 נֶאֱמָר בּוֹהָר שְׁגָם בְּקֻשַׁת הַקֶּבֶ"ה 3 (פְּרֻטִית) [הוֹבָא מֵאֲמָר הַזֶּה⁸ בְּנוֹגֵעַ לְבִקְשַׁת
9 מִכְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל הִיא בְּיוֹמָה 4 כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל זְכוֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ, שְׁגָם בְּקֻשַׁת
10 לְבִקְשַׁת כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ 5 הַקֶּבֶ"ה מִכְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל הִיא בְּלִשׁוֹן זְכוֹר, כְּמוֹ
11 הוּא שֶׁבִּפְסוּק זֶה בְּלִשׁוֹן זְכוֹר, 6 כְּמוֹ שְׁכַתּוּב⁹ בְּנִבְוֹת מִיכָה
12 שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל 7
13 עֲמִי זָכָר נָא מָה יַעֲזֵן עָלֶיךָ 8 כְּתִיב¹⁰ וְזָכוֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בֵּימֵי בַחֲרוּתֶיךָ,
14 בְּלֶךְ מְלֶךְ מוֹאֵב וּמָה עָנָה 9 שְׁנוֹסֶף עַל הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שְׁצָרִיךָ לְשׁוּב
15 אוֹתוֹ בְּלִעָם בֶּן בְּעוֹר (וּפִירִישׁ 10 בְּתֻשׁוּבָה בֵּימֵי הַבְּחִירוֹת שְׁאָז הוּא תוֹקֵף הַחַיּוּת
16 בְּמִצְוֹת דוד: "מֶה יַעֲזֵן וְגו'. כֹּאמֵר, 11 כו', יִשְׁנֹה גַם פִּירוּשׁ הַמְדַרְשׁ¹¹ שְׁיִמִּי בַחֲרוּתֶיךָ
17 הֲלֹא עֲצוֹתָ הִיָּה לְכַלּוֹת מִן הָעוֹלָם עַל 12 קֹאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנִקְרָא בֵּית הַבְּחִירָה¹²,
18 יְדֵי בְלִעָם לְקַלְקֵץ בַּעַת הַזֶּעַם. וּמָה עָנָה 13 וְהֵינּוּ, שְׁיִזְכּוֹר אֶת בֵּית הַבְּחִירָה בְּשִׁעָה שְׁעָמַד
19 וְגו'. וּמָה הִשִּׁיב לוֹ בְּלִעָם מָה אֲזַעֵם 14 עַל תִּילּוֹ כו'. וְכַפִּי שְׁמֵבִיא הַצְּמַח צְדָקָה⁵ מָה
20 לֹא זַעַם ה'"). וְכֵן כְּתִיב¹⁰ בְּקַהֲלַת 15 שְׁכַתּוּב הַרְמ"ז¹³ בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַזְּכִירָה, שְׁיִדוּעַ
21 וְזָכוֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בֵּימֵי 16 שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁזוֹכְרִים חֲסִדֵי הַוָּי' וּפְלֶאֱוִי אֲשֶׁר
22 בַחֲרוּתֶיךָ, שְׁנוֹסֶף עַל 17 פֶּעַל בֵּימֵי קֶדֶם, אָנּוּ חוֹזְרִים וּמַעוֹרְרִים אוֹתוֹ
23 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל כְּתוּב זֶה 18 הַכֹּחַ הָעֲלִיּוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה אוֹתָם הַנְּסִים, וְכֵמוֹ
24 שְׁצָרִיךָ לְשׁוּב בְּתֻשׁוּבָה בֵּימֵי 19 בְּמִצְוֹת זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם (שְׁהַקֶּבֶ"ה צָנָה עַל
25 הַבְּחִירוֹת שְׁאָז הוּא תוֹקֵף 20 זְכָרוֹן זֶה) שְׁעַל יְדֵי זֶה אָנּוּ מְכַנְיַעִים שְׁרָשׁ
26 הַחַיּוּת כו' וְהַמְרֵן, וְעִדִּיף לְשׁוּב 21 קְלִיפַת פְּרָעָה כו'. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲמִי זָכָר נָא מָה יַעֲזֵן
27 בְּתֻשׁוּבָה בְּגִיל צַעֲרֵי מֵאֲשֶׁר בֵּימֵי 22 עָלֶיךָ בְּלֶךְ כו' וּמָה עָנָה אוֹתוֹ בְּלִעָם כו',
28 הַזְּכִירָה הִיא כְּדִי לְהַעֲרִי הַכֹּחַ הָעֲלִיּוֹן שְׁעוֹרֵךְ 23 שְׁזָכִירָה הִיא כְּדִי לְהַעֲרִי הַכֹּחַ הָעֲלִיּוֹן שְׁעוֹרֵךְ
29 הַזְּכִירָה הִיא כְּדִי לְהַעֲרִי הַכֹּחַ הָעֲלִיּוֹן שְׁעוֹרֵךְ 24 בֵּימֵי בְּלֶךְ וּבְלִעָם כו'. וְעַל דְּרָךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְזְכָרוֹן
30 אֲזַעֵם מִכּוּוֹן עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 25 אֲזַעֵם מִכּוּוֹן עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
31 בְּתֻשׁוּבָה בְּגִיל צַעֲרֵי מֵאֲשֶׁר בֵּימֵי 26 שְׁעַל יְדֵי זֶה שׁוֹלְלִים עִנְיַן הַחֲרוּבִין וְהַגְּלוּת כו'.
32 הַזְּכִירָה הִיא כְּדִי לְהַעֲרִי הַכֹּחַ הָעֲלִיּוֹן שְׁעוֹרֵךְ 27 וְזֶהוּ שְׁמֵסִים בְּזִהָר, שְׁאֵם בְּגִי יִשְׂרָאֵל הִיּוֹ
33 וְהֵינּוּ, שְׁיִזְכּוֹר הָאֵדָם אֶת בֵּית 28 מְקִיִּימִים אֶת הַבְּקֻשָּׁה שְׁמִלְמַעְלָה, לֹא הִיּוֹ
34 הַבְּחִירָה בְּשִׁעָה שְׁעָמַד עַל 29 צְרִיכִים לְבִקְשׁ מְלֻמְטָה זְכוֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ
35 תִּילּוֹ כו' בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּשְׁהִיָּה 30 אֲנַחְנוּ אֶת חֲסִדֵי הַוָּי' וּפְלֶאֱוִי
36 בַחֲפֹאֲרוֹ. וְכַפִּי שְׁמֵבִיא הַצְּמַח 31 וְנוֹסֶף לָזֶה, הִנֵּה בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים אִידִישׁ
37 צְדָקָה⁵ מָה שְׁכַתּוּב הַרְמ"ז¹³ 32
38 מִהַקְבֹּל רַבִּי מִשֶּׁה זְכוּת, מִמְּפֹרְשֵׁי 33
39 הוֹוֵהר בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַזְּכִירָה, 34
40 שְׁיִדוּעַ שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁזוֹכְרִים 35
41 אֲנַחְנוּ אֶת חֲסִדֵי הַוָּי' וּפְלֶאֱוִי 36

(7) תאריך ה"פתח דבר" – ע"ש"ק כף מנ"א ה'תשל"ג, שנת השבע שנת השמיטה. (8) ר"פ בחוקתי (קיב, א). (9) מיכה ו, ה. (10) קהלת יב, א. (11) קה"ר פ"ב, ח. פתיחת דאיכ"ר כג. (12) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 83. וש"נ. (13) לזהר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְעֵילָל³ שֶׁם נִדְפַס מֵאִמֵר הַרְבֵּי הַרִי"צ עַל פְּסוּק זֶה הַיּוֹבָאָה גַם תּוֹרַת
 2 הַבְּעַל שֶׁם טוֹב (שְׁאָמַר בְּמִסִּבָּה שֶׁל בְּנֵי תוֹרָה שֶׁהִתְגָּאוּ
 3 בַּחֲדוּשֵׁיהֶם בַּתּוֹרָה) שָׂבָה פִּירֵשׁ הַבְּעַל שֶׁם טוֹב פְּסוּק זֶה בְּאוֹפֶן
 4 הַפְּכִי מֵהַפִּירוּשׁ לְמַעְלִיּוֹתָא הַנּוֹזֵר לְעֵילָל: "זְכוֹר ה' מָה
 5 הָיָה לָנוּ, גַּעֲדֵנֶנְךָ גִּט וּוְאָס
 6 עָס אִיזו גְּעוּוֹאֲרֵנָּה פּוֹן אוֹנְזֵר
 7 מ"ה זְכוֹר ה' מָה נִהְיָה מִהֲמ"ה שֶׁלֵּנוּ
 8 שְׁבִנְשָׁמָה, הֵינּוּ שִׁירָד מִמְדִּירֵגָתוֹ
 9 הַבִּיטָה וַיִּרְאֶה אֶת חֶרְפַּתְנוּ,
 10 קוֹק זִיף צִי אוֹן מֵאָף אוֹנְזוּ
 11 זַעֲהֵעֲנִידִיג אוֹנְזֵר אִיִּגְעֵנֶנְעַ
 12 שְׁאֲנֵרְעַ" הַבֵּט וְהַתְּבוֹן וְתַעֲשֵׂה
 13 שְׁנֵאֵה אֵת הַבּוֹשָׁה הָאִשִּׁית שֶׁלֵּנוּ.
 14 וְהַעֲנִין בְּזָה, כְּמִבּוֹאֵר
 15 בְּפִירוּשִׁים¹⁴, מֵאִמֵר חֲסִידוֹת,
 16 שְׁפָשֶׁם שְׁנֵשׁ בְּקִדּוּשָׁה בְּחִינַת
 17 מ"ה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁמֶשֶׁ
 18 וְאֵהֲרָן אִמְרוּ עַל עַצְמָם וְנִחְנֵנוּ מָה¹⁵
 19 (וּפִירֵשׁ רִש"י: "מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין"),
 20 כְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תּוֹרָה¹⁶
 21 לְאִדְמוּר' הַזֶּקֶן שֶׁהוּא עֲנִין
 22 (הַבִּיטוּל), כְּמוֹ כֵן בְּלַעֲוֹמַת זֶה
 23 בְּצִד שֶׁל הֵיפֵן הַקְּדוּשָׁה (הַנִּקְרָא
 24 לַעֲוֹמַת זֶה' עַל שֶׁם הַכְּתוּב בַּקְּהֵל
 25 "בְּיוֹם טוֹבָה הִיָּה בְּטוֹב וּבְיוֹם רַעֵה רָאָה
 26 גַם אֵת זֶה לַעֲוֹמַת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים")
 27 יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת מ"ה, וְזֵהוּ
 28 מָה הָיָה לָנוּ, דְּהֵינּוּ בְּחִינַת
 29 מ"ה שְׁבִלְעוֹמַת זֶה, שְׁזָהוּ
 30 מָה שְׁכָּתוּב¹⁷ בַּתּוֹרָה וּפִילִגְשׁוּ
 31 שֶׁל נַחֲרוֹ אֲחֵי אֲבֵרָהָם וּשְׁמָה
 32 רְאוּמָה, שְׁזָהוּ בְּחִינַת קְלִיפָה
 33 הֵיפֵן הַקְּדוּשָׁה (הַמְּסִתִּירָה עַל הָאֱלֹקוֹת
 34 כֶּשֶׁם שֶׁקְּלִיפָה מַכְסֶה עַל הַפֶּרִי)
 35 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהִיא קְלִיפָה דְּקָה
 36 עֵרִינָה מְאֹד לְכֵן הִיא כְּנִגְדַּ עוֹלָם
 37 הָאֲצִילוֹת שֶׁל הַקְּדוּשָׁה שֶׁהוּא עוֹלָם
 38 נִעְלָה בִּיּוֹתֵר, שֶׁהוּא וְתוֹכָן עֲנִינוּ שֶׁל
 39 "מָה" שֶׁל 'קְלִיפָה' זוֹ הוּא רַק בְּחִינַת
 40 רְאוּ מָה, שֶׁהוּא עֲנִין הַרְגָּשָׁת

הַבִּיטוּל, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא אֲכַן בְּטֵל וְלֹכֵן נִקְרָא 'מָה' אֵלָּא שֶׁהַבִּיטוּל נִיכָר וְנִרְגַשׁ
 בּוֹ וְהֵינּוּ, שְׁבִרְצוֹנוֹ לְהִרְאוֹת אֶת הַבִּיטוּל שְׁבּוֹ כְּלִפֵּי חוּץ, וְגַם
 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁעוֹשָׂה הֲרִי זֶה כְּדִי שְׁאֲחֲרִים יִדְעוּ מִזֶּה כּוֹ'
 וְלֹכֵן מִצֵּד אַחֵר זוֹ 'קְלִיפָה' וְהַרְגֵּשָׁה וְהַנְּהַגָה הַשֵּׁיכֵת לַלַּעֲוֹמַת זֶה' וּקְלִיפָה,
 וּמִצֵּד שְׁנֵי זוֹ 'קְלִיפָה' דְּקָה וְעֵרִינָה
 שֶׁהִיא בְּפוֹעַל הוּא בְּבִיטוּל וּמִקִּיִּים תּוֹרָה
 וּמִצְוֹת.
 וּמִזֶּה מִבְּחִינַת 'דְּאוּ מָה' שֶׁהִיא קְלִיפָה
 דְּקָה וְעֵרִינָה יְכוּלִים עַלְלוּם לְבוֹא
 לְדַרְגָּא תַּחְתּוֹנָה וְנַחְתּוּתָה יוֹתֵר -
 כְּתוֹרַת הֶרֶב הַמְּגִיד¹⁸
 מִמְעוֹרִישׁ (שְׁהַשְּׁנָה שְׁנַת תְּשַׁל"ג
 שְׁבָה נִאֲמַר מֵאִמֵר זֶה הִיא שְׁנַת
 הַמֵּאֲתִים לְהַסְתַּלְקוֹתוֹ שֶׁל הַמְּגִיד
 ב"ט כְּסֵלוֹ תַקְל"ג) בְּפִירוּשׁ
 מֵאִמֵר רַז"ל¹⁹ בַּגְּמָרָא אֵיזְהוּ
 שׁוֹטָה הַמֵּאֲבָד מָה שְׁנוֹתָנִים
 לוֹ, שְׁעֵיקֵר הָאָדָם הוּא הַצֶּלֶם
 דְּמוֹת אָדָם שְׁבּוֹ, שְׁבוּה הָאֲדָם
 דּוּמָה לְבוֹרָאוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה,
 שְׁבַעַת בְּרִיאַת אָדָם הָרֵאשׁוֹן, אִמֵר
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 'נַעֲשֵׂה אָדָם כְּצִלְמֵנוּ
 כְּדִמוֹתֵנוּ', וְכַדְאִיתָא וְכַפִּי שְׁמוּבָא
 בַּזְהַר²⁰ כְּשִׁחִיָה דּוֹרְסַת אֶת
 הָאָדָם, בּוֹדָאֵי נְדָמָה לָהּ הָאֲדָם
 נְדָמָה לַחִיָּה הַטּוֹרֶפֶת כְּבַהֲמָה וְהַלֵּךְ
 מִמֶּנּוּ דְּמוֹת אָדָם מְחַמַּת
 הָעֵבְרִיּוֹת שְׁעֵשָׂה וְיִלְהַעֲרִי,
 שְׁעֵנִין זֶה אֵינּוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל
 סְגוּלָה רְחוּמִית עַל־טַבְעִית, אֲלָא כֵּן
 הוּא עַל פִּי הַטְּבַע, שְׁמִצֵּד
 הָעֵבְרִיּוֹת כּוֹ', הַלֵּךְ מִמֶּנּוּ
 מֵהָאֲדָם הַחֲרוּטָא דְּמוֹת אָדָם,
 וְנְדָמָה כְּבַהֲמָה, וְלִכֵּן יְכוּלָה
 הַתִּיָּה הַטּוֹרֶפֶת לְשַׁלוֹט בּוֹ,
 וְאָדָם בְּגִימְטְרִיא מ"ה. וְזֵהוּ
 פִּירוּשׁ אֵיזְהוּ שׁוֹטָה הַמֵּאֲבָד

(14) סה"מ תר"ל, תרל"ג ועטר"ת שם. (15) בשלח טז, דח. (16) פינחס עו, ריש ע"ב. (17) וירא כב, כד. וראה לקו"ת בהר מג, א. תזריע כג, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' ח. (18) לקוטי אמרים סימן כב. אור תורה סימן תכג (הובא באוה"ת ויחי שצ, סע"א ואילך). (19) חגיגה ד, א. (20) ראה זהר ח"א יג, ב. קצא, רע"א. וראה שבת קנא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מ"ה, רוּצָה לומר מי שהוטא ומאבד צֶלֶם אָדָם גִּמְטְרִיא מ"ה, מבעלה, הקדוש ברוך הוא) בְּדָקוֹת כו', דְּהֵנָּה, אֵימָא מובא
 2 שְׁנוֹתָיִם לו' לכל אדם מְהֵעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְנִקְרָא שׁוֹטָה פִּי בְּמִקְרָא²⁶ אֶלְמָנָה אשה שמת בעלה נקראת 'אלמנה' על שם מְנָה,
 3 אֵיבֵד זֶה את בחינת מ"ה' מְחַמַּת שְׁטוֹת, פִּי אֵין אָדָם עוֹבֵר שְׁאֶלְמָנָה מי שנשא אשה אלמנה כְּתוּבָתָהּ אם בעלה מת או נתן לה גט
 4 עֲבִירָה אֶלָּא אִם בְּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת (פְּדֻרְשֵׁת רַו"ל²¹) מְנָה מאה (ולא כְּבִתּוּלָה מי שנשא בתולה שלא היתה נשואה קודם לכן
 5 בנמרא על הפסוק²² בתורה לגבי שְׁכַתּוּבָתָהּ שהיא מקבלת מבעלה
 6 אשה סוטה אִישׁ פִּי תִשְׁטָה 1 רוּצָה לומר צֶלֶם אָדָם גִּמְטְרִיא מ"ה, שְׁנוֹתָיִם
 7 אֲשֶׁתוֹ, שְׁעַל יָדֵי זֶה כְּתוּבָהּ 2 לו' מְהֵעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְנִקְרָא שׁוֹטָה פִּי אֵיבֵד
 8 מִהֲחַטָּא שְׁנָגַרְם על ידי רוח שטות 3 זֶה מְחַמַּת שְׁטוֹת, פִּי אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֶלָּא
 9 שְׁנַכְסָה באדם נַעֲשֶׂה פִּירוּד בֵּין 4 אִם בְּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת (פְּדֻרְשֵׁת רַו"ל²¹) על
 10 אִישׁ לְאֲשֶׁתוֹ, וּבַעֲנִינּוּ הַכוּוּנָה 5 הַפְּסוּק²² אִישׁ פִּי תִשְׁטָה אֲשֶׁתוֹ, שְׁעַל יָדֵי זֶה
 11 לִפְיֻד בֵּין הַקְּבָ"ה הַנִּמְשָׁל לְאִישׁ 6 נַעֲשֶׂה פִּירוּד בֵּין אִישׁ לְאֲשֶׁתוֹ, הַקְּבָ"ה וּכְנִסְתָּ
 12 וּכְנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל (שְׁנַמְשֶׁלָה לְאִשָּׁה). 7 יִשְׂרָאֵל). וַיֵּשׁ לומר בְּדִיוֹק הִלְשׁוֹן אֶלָּא
 13 וַיֵּשׁ לומר בְּדִיוֹק הִלְשׁוֹן אֶלָּא 8 אִם בְּן נִכְנַס בּוֹ, שְׁאֵין זֶה
 14 אִם בְּן נִכְנַס בּוֹ, שְׁאֵין זֶה 9 בְּאָדָם מִצַּד עֲצָמוֹ כִּי הִיהוּדִי מִצַּד
 15 בְּאָדָם מִצַּד עֲצָמוֹ כִּי הִיהוּדִי מִצַּד 10 מִהוּוֹתוֹ הַעֲצָמִית לֹא שִׁיךְ כֻּלָּ לְחַטָּא,
 16 מִהוּוֹתוֹ הַעֲצָמִית לֹא שִׁיךְ כֻּלָּ לְחַטָּא, 17 אֶלָּא עֲנִין חִיצוֹנִי שְׁנִכְנַס בּוֹ
 18 אֶלָּא עֲנִין חִיצוֹנִי שְׁנִכְנַס בּוֹ 11 כו'.
 19 ג) וְעוֹד נִתְבָּאָר בְּדִירוּשִׁים²³ 12 וְעוֹד נִתְבָּאָר בְּדִירוּשִׁים²³
 20 בַּמֵּאמְרֵי חֲסִידוֹת נוּסְפִים בְּהַמְשִׁיךְ 21 בַּמֵּאמְרֵי חֲסִידוֹת נוּסְפִים בְּהַמְשִׁיךְ
 22 הַפְּסוּק הַמִּתְחִיל "זְכוּר ה' מִה הִיָּה 22 הַפְּסוּק הַמִּתְחִיל "זְכוּר ה' מִה הִיָּה
 23 הַבֵּיטָה וַרְאָה אֵת 23 הַבֵּיטָה וַרְאָה אֵת 24 חֲרַפְתָּנוּ, בְּהִתְאָם
 24 חֲרַפְתָּנוּ, בְּהִתְאָם לְפִירוּשׁ 24 חֲרַפְתָּנוּ, בְּהִתְאָם לְפִירוּשׁ
 25 הַפְּשׁוּט, שְׁזָהוּ עֲנִין חֲרַפְתָּנוּ, בְּהִתְאָם לְפִירוּשׁ 25 הַפְּשׁוּט, שְׁזָהוּ עֲנִין חֲרַפְתָּנוּ, בְּהִתְאָם
 26 אֶלְמָנָה²⁴ (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב 26 אֶלְמָנָה²⁴ (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
 27 בִּישְׁעִיהָ "אל תיראי כי לא תבושי, ואל 27 בִּישְׁעִיהָ "אל תיראי כי לא תבושי, ואל
 28 תכלמי כי לא תחפירי כי בושת עלומיך 28 תכלמי כי לא תחפירי כי בושת עלומיך
 29 תִּשְׁכַּחֵי וְחָרַפְתָּ אֲלֵמְנוּתִיךְ לֹא תִזְכְּרִי 29 תִּשְׁכַּחֵי וְחָרַפְתָּ אֲלֵמְנוּתִיךְ לֹא תִזְכְּרִי
 30 עוֹד" וּפִירוּשׁ בַּמְצוּרֵת דּוּד: "וְחָרַפְתָּ 30 עוֹד" וּפִירוּשׁ בַּמְצוּרֵת דּוּד: "וְחָרַפְתָּ
 31 אֲלֵמְנוּתִיךְ. הַחֲרַפָּה שֶׁהִיא לֶךְ מֵאֵד 31 אֲלֵמְנוּתִיךְ. הַחֲרַפָּה שֶׁהִיא לֶךְ מֵאֵד
 32 שֶׁהִיית מְבַלֵּי מֶלֶךְ כְּאַלְמָנָה מְבַלֵּי בַעַל, 32 שֶׁהִיית מְבַלֵּי מֶלֶךְ כְּאַלְמָנָה מְבַלֵּי בַעַל,
 33 הַחֲרַפָּה הִיא לֹא תִזְכְּרִי עוֹד כִּי לֹא 33 הַחֲרַפָּה הִיא לֹא תִזְכְּרִי עוֹד כִּי לֹא
 34 תִּהְיֶה עוֹד מְבַלֵּי מֶלֶךְ לְהִזְכִּיר עַל יְדוֹ 34 תִּהְיֶה עוֹד מְבַלֵּי מֶלֶךְ לְהִזְכִּיר עַל יְדוֹ
 35 אֵת הָרַאשׁוֹנוֹת", שְׁעַבְשׁוּ בְּגִלוֹת 35 אֵת הָרַאשׁוֹנוֹת", שְׁעַבְשׁוּ בְּגִלוֹת
 36 נִקְרָאת כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם 36 נִקְרָאת כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם
 37 אֶלְמָנָה, כְּמוֹ שְׁנִאָמְרָם²⁵ בַּמְגִלָּת 37 אֶלְמָנָה, כְּמוֹ שְׁנִאָמְרָם²⁵ בַּמְגִלָּת
 38 אֵיכָה הִיָּתָה כְּאַלְמָנָה, כְּפִי 38 אֵיכָה הִיָּתָה כְּאַלְמָנָה, כְּפִי
 39 שְׁמַמְשִׁיךְ וּמְבַאָר. 39 שְׁמַמְשִׁיךְ וּמְבַאָר.
 40 אֲדָם וּכְפִי שְׁהֵם שְׁנַמְשָׁכִים וְיִוּרְדִים מִהַאֲלוּקוֹת לְעוֹלָמוֹת מְלִמְעָלָה 40 אֲדָם וּכְפִי שְׁהֵם שְׁנַמְשָׁכִים וְיִוּרְדִים מִהַאֲלוּקוֹת לְעוֹלָמוֹת מְלִמְעָלָה

(21) סוטה ג, א. (22) נשא ה, יב. (23) סה"מ תר"ל, תרל"ג ועטר"ת שם. ד"ה היתה כאלמנה תרל"ד (סה"מ תרל"ד ע' רפ).
 ד"ה איכה תרמ"ט (סה"מ תרמ"ט ע' תסט). (24) ישעי' נד, ד. (25) איכה א, א. (26) כתובות י, ב. (27) ראה פרדס שער ערכי
 הכינויים ערך אלמנה. (28) תולדות כו, יב. (29) ראה ד"ה ויזרע יצחק באוה"ת תולדות קלט, א ואילך. ד"ה הנ"ל תשכ"ז
 (תורת מנחם ספר המאמרים חשון ע' שלב ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַטָּה, שֶׁבִּיחַד הֵם חֲמִישִׁים וְעוֹד חֲמִישִׁים מֵאַה שְׁעָרִים. וְזָהוּ
 2 גַּם מֵה שְׁנָאֲמָר³⁰ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים לָךְ ה' הַגְּדֹלָה, וְאַחַר כֵּן כְּתִיב
 3 כִּי כָל בְּשָׂמַיִם וּבְאָרֶץ, לָךְ וְכָל הֵם אוֹתוֹת שְׁוִים, האֹתוֹת
 4 שֶׁל שְׁתֵּי הַמִּילִים הַלְלוּ זֹהוֹת וְשִׁנְיָהֶם בְּגִימָטְרִיא חֲמִישִׁים³¹, רַק
 5 שְׁלָךְ הוּא מְלַמֵּטָה לְמַעְלָה כִּי
 6 כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתְּעֵלוֹת מִלְּמַטָּה יֵשׁ בִּיטוּל
 7 שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים לְגַבֵּי הָאֲלוּקוֹת, 'לך',
 8 וְכָל הוּא מְלַמֵּעְלָה לְמַטָּה כִּי
 9 כִּשְׁהֵם נִמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה הֵם בְּבַחֲיַת
 10 מִצִּיאוֹת עַל-דֶּרֶךְ הַכְּתוּב 'יֵשׁ לִי כָל'.
 11 וְנִכְפִי שֶׁמְבַאֵר הֶרְבֵּי בְּמֵאֵר נוֹסֵף,
 12 דִּיבּוֹר הַמַּתְחִיל 'יִזְרַע יִצְחָק, תִּשְׁכַּח',
 13 קוֹנְטֵרס ר"ח כִּסְלוֹ תַּנְשִׂיא:
 14 "... מְבֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחַר בְּפִירוּשׁ נו"ן
 15 שְׁעָרֵי בֵּינָה, דְּכֹמוֹ שֶׁשְׁעָר שֶׁכְּפֻשׁוֹ הוּא
 16 בְּסוּף הַחֲצַר שֶׁעַל יְדוֹ יוֹצֵאִים לַחֲוֶן,
 17 ע"ד¹⁷ הוּא בְּנוּעַ לְנו"ן שְׁעָרֵי בֵּינָה,
 18 שֶׁהֵם בְּדִרְגָּה תַּחְתּוֹנָה דְּבִינָה, שֶׁעַל יָדָם
 19 נִמְשָׁךְ הַשְּׂכָל בְּמִדּוֹת (דְּהַמְשַׁכַּת הַשְּׂכָל
 20 בְּמִדּוֹת הוּא יִצִּיאָה לַחֲוֶן מֵהַשְּׂכָל)...
 21 וְעֵינֵי הַשְּׁעָרִים שְׂמוּרָה עַל יִצִּיאָה לַחֲוֶן
 22 הוּא כִּי כִלְלוֹת שְׂכָל זֶה (גַּם לִפְנֵי
 23 הַטִּיּוֹת מִדּוֹת) הוּא שְׂכָל שִׁייך
 24 מִדּוֹת... עוֹד בִּיאוֹר בְּחֲמִישִׁים שְׁעָרֵי
 25 בֵּינָה שְׁתֵּי פְעָמִים, שֶׁהֵם בְּשֵׁנֵי הָאֻפָּנִים
 26 דְּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.
 27 וְכֹמוֹ שֶׁכְּתוּב לָךְ הוּי' הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה
 28 וְהַתְּפָאֵרָה הַנּוֹצֵחַ וְהוֹדֵר כִּי כָל בְּשָׂמַיִם
 29 וּבָאָרֶץ, "לך" בְּגִימָטְרִיא נו"ן וְכָל"
 30 בְּגִימָטְרִיא נו"ן, וְקָאֵי עַל ה' הַמִּדּוֹת
 31 (גְּדוּלָּה גְּבוּרָה תְּפָאֵרָה נִצַּח וְהוֹדֵר שֶׁהֵם
 32 עֵיקְרֵי הַמִּדּוֹת) שְׂכָל אַחַת מֵהֵן כִּלְלוֹה
 33 מוֹי"ד, אֵלֵּא שְׁלָךְ הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
 34 וְכָל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. דְּבַעֲלִיּוֹת הַמִּדּוֹת
 35 לְשֵׁרֶשׁ, הֵם בְּבִיטוּל, שְׂאִינֵם תּוֹפְסִים
 36 מִקּוֹם, לך. וְכִשְׁהֵם נִמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה
 37 מִלְּמַטָּה... הֵם בְּבַחֲיַת מִצִּיאוֹת, וְיִתְרִיה
 38 מוֹז, שֶׁהֵם נִרְגָּשִׁים לְמִצִּיאוֹת בְּשִׁלְמוֹת,
 39 ע"ד יֵשׁ לִי כָל".
 40 וְיֹשֶׁבֵי לְקָשָׁר זֶה הָאֲמוֹר לְעִיל לְעֵינֵי אֶלְמָנָה וְשִׁיכּוּחָה לְמַסְפָּר מֵאָה שְׁהוּא

שְׁתֵּי פְעָמִים חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בֵּינָה עִם פִּירוּשׁ הָאֲרִיז"ל (שְׁוִים)
 הַהִילוּלָא שְׁלוֹ הִיָּה בְּיוֹם ה' אֵב שַׁחַל בְּשַׁנָּה זו, תְּשַׁל"ג, בְּעָרְבֵי שַׁבָּת
 חֲזוֹן) בְּלִקוּטֵי תוֹרָה שְׁלוֹ, עַל הַפְּסוּק³² שֶׁאֲמַר מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם, הֵינִי שֶׁבַּגְּלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִהְיָ חִסְרוֹן
 בְּמִשָּׁה רַבִּינוּ כִּיֹּן שְׁקוֹדֵם שְׁחָטָאוּ
 יִשְׂרָאֵל הִיָּה מוֹשֶׁה בְּתַקְלִית
 הַשְּׁלִימוֹת, וְהִיָּה מוֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ
 שְׁעָרֵי הַחֲמִישִׁים שְׁל חֲמִישִׁים
 שְׁעָרֵי בֵּינָה, וְכִשְׁחָטָאוּ
 יִשְׂרָאֵל הִיָּה כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב
 בְּתַהֲלִים וַתַּחְסְרוּהוּ מְעַט
 מֵאֲלָקִים³³, וְלֹאֲחָרֵי זֶה בְּיוֹם
 הַסְּתַלְקוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ
 נֶאֱמָר³⁴ בְּתוֹרָה וַיַּעַל מוֹשֶׁה
 מֵעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ -
 נו"ן בּו, שְׁנִכְנַס הַנּו"ן בְּשָׂמוֹ
 (מוֹשֶׁה) וַיַּעֲשֶׂה מִמֶּשָׁה בְּחוֹסֶפֶת
 נ' נִשְׁמָה.
 וְזָהוּ גַּם מֵה שְׁכַתְּבֵי הֶרֶב
 הַמְּגִיד³⁵ מִמְּעוֹדֵיטֵשׁ שְׁמִשָּׁה
 רַבִּינוּ עַל-יּוֹדֵי-הַשְּׁלוֹם הַשִּׁיג
 בְּחִיּוֹ אַרְבַּעִים וְתִשְׁעָה שְׁעָרֵי
 בֵּינָה בְּלִבְדוּ, אֲבָל שְׁעָר
 הַחֲמִישִׁים לֹא אֲתִיָּהֵב לֹא נִתֵּן
 לְמֹשֶׁה, וּבְיוֹם הַסְּתַלְקוֹתוֹ
 הַשִּׁיג שְׁעָרֵי הַחֲמִישִׁים, בִּיָּוֶן
 שְׁזָהוּ שְׁעָרֵי הַחֲמִישִׁים גִּילּוּי נַעֲלָה
 שְׂאִינּוֹ יְכוּל לְהַתְּגַלּוֹת כִּי אֵם
 בְּצִאֵת הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוֹף, וְצָרִיף
 עֵינָי אֵיף נְתָאִים זֶה דְּבִרֵי הֶרֶב
 הַמְּגִיד שֶׁכְּנִשְׂמָה בְּגוֹף אִי אֲפִשֶׁר לְהַשִּׁיג
 אֵת שְׁעָרֵי הַנּו"ן עִם הַמְּבֹאֵר לְעִיל
 מִלְּקוּטֵי תוֹרָה לְהָאֲרִיז"ל
 שְׁלִפְנֵי הַחֲטָא הִיָּה אֲצִלוֹ אֲצִל
 מֹשֶׁה רַבִּינוּ שְׁעָרֵי הַחֲמִישִׁים³⁶,
 שְׁהָרֵי הִיָּה אֲז נִשְׁמָה בְּגוֹף.
 אֲמָנֵם הַעֲנִן דְּאֶלְמָנָה, אֵל
 מְנָה, הֵינִי שְׁחָסֵר שְׁלִימוֹת
 הַעֲבֹדָה דְּמֵאָה שְׁעָרִים, שְׁתֵּי פְעָמִים חֲמִישִׁים שְׁעָרֵי בֵּינָה
 הַנְּזַכָּרִים לְעִיל הֵן בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וְהֵן בְּדֶרֶךְ הַמְּשַׁכָּה

(30) דברי הימים-א כט, יא. (31) ראה זהר ח"ג רנה, א. תקו"ז בהקדמה (ב, ב). ועוד. (32) ואתחנן ג, כו. (33) תהלים ת, ו. (34) ברכה לד, א. (35) לקו"ת במדבר יב, א ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 257. ושי"נ. (36) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 251. חכ"ד ע' 257 הערה 33 בשוה"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מלמעלה למטה. ומזֶה מחיסרון זה נשתלשל הענין דאלמנה
2 כפשוטו פירוד וריחוק בין כנסת ישראל והקדוש ברוך הוא, אלא שזהו
3 רק כאלמנה (בכ"ף הדמיון) כמו אלמנה, ולא אלמנה ממש,
4 ולכן הדוגמה לזה איננה כאשה שאיכרה את בעלה לגמרי אלא כאשה
5 שהלך בעלה למדינת הים
6 ועתיד לחזור אליה היא דומה
7 לאלמנה אבל לאמיתו של דבר, הקשר
8 שלה עם בעלה נמשך ולא התבטל.
9 ועל זה על מצב בו כנסת ישראל
10 היא כמו אלמנה, כמבואר לעיל,
11 נאמר זכור ה' מה היה לנו
12 הביטה וראה את חרפתנו,
13 דקאי שמכוון על זמן הגלות
14 שאז ישנו הענין דחרפת
15 אלמנותיה, פנזכר לעיל. ולכן
16 נאמר הביטה גו', שלשון
17 הבטה בשונה מלשון ראה הוא
18 מרחוק דוקא³⁷, כי הגלות
19 נקרא רחוק כו', וכדברי המדרש
20 על כתוב זה: "ר' יודן אמר: הבטה
21 מקרוב וראייה מרחוק. הבטה מקרוב,
22 שנאמר ויבט והנה מראשותי עוגת
23 רצפים, וראייה מרחוק שנאמר וירא את
24 המקום מרחוק. ר' פנחס אומר: הבטה
25 מרחוק, שנאמר הבט משמים וראה.
26 וראייה מקרוב, שנאמר וירא כי לא
27 יכול לו ויגע בכף ירכו".
28 ד אף למרות המבואר לעיל
29 שהבקשה זכור ה' מה הי' לנו מכוונת
30 על כל כך שבזמן הגלות כנסת ישראל
31 הייתה כאלמנה ולא אלמנה ממש,
32 אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים
33 ועתיד לחזור עדיין צריך להבין,
34 דלכאורה, פיון שהבקשה
35 זכור וגו' היא כדי לפעול
36 שהקב"ה יוציאנו מהגלות,
37 אם כן, למה אומרים כן
38 ענין של חסרון כו' בנוגע
39 לבני ישראל שהיתה כאלמנה?
40 והדבר קשור לחרפת אלמנותיה, והרי
41 ראוי יותר שבבקשה ליציאה מהגלות
42 יזכירו את שבתם של ישראל? ?

אף הענין הוא, שאין הפיונה לומר חסרון על בני ישראל
חס ושלום, אלא להדגיש ולבקש שהקב"ה יזכור שהסיבה
ל"מה שהיה לנו" שהגענו למצב זה של הגלות היא בגלל האופן
שהוא הקדוש ברוך הוא בעצמו התקין והטביע בטבע העולם,
שבמצבים מסוימים התוצאה היא
גלות, וכמו בנוגע ללימוד
התורה מתוך הרגשת יישות
ומציאות עצמו, שזהו ענין
מ"ה דלעומת זה, ראו מה
(פנזכר לעיל סעיף ב), שפך
הטביע הקב"ה בטבע העולם
שהתחלת הלימוד כשהאדם
עדיין לא הגיע לדרגת ביטול שאין לו
שום יישות עצמית ואין לו שום פניות
אישיות היא באופן דשלא
לשמה, כמאמר רז"ל³⁸
לעולם ילמד אדם תורה (או
כהלשון³⁹ במקום אחר יעסוק
אדם בתורה ומצוות) אפילו
שלא לשמה שמתוך שלא
לשמה בא לשמה, וכמבואר
ברמב"ם סוף הלכות תשובה
שיש כמה דרגות בישאל
כאלה שעדיין לא הגיעו לדרגה של
עבודת ה' מאהבת ה' שאצלם
צריך להיות הלימוד
מלכתחילה באופן דשלא
לשמה, ועד כפי שמבאר
רבינו הנזקן⁴⁰ בקונטרס אחרון
שבספר התניא בנוגע להכל פיהן
של תינוקות של בית רבן,
שהוא הכל שאין בו חטא⁴¹
(כדברי הגמרא: "אמר ריש לקיש
משום רבי יהודה נשיאה, אין העולם
מתקיים אלא בשבילי הבל תינוקות של
בית רבן. אמר ליה רב פפא לאביי דידי
ורידך מאי נומה עם הלימוד שלי
ושלך) אמר ליה אינו דומה הבל שיש
בו חטא להבל שאין בו חטא", שאף
אם הוא לימוד התורה של התינוקות
של בית רבן שלא לשמה ממש,
אלא לימוד מיראת הרצועה שפניד הסופר, הרי

(37) איכ"ר פ"ה, א. (38) ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. (39) פסחים נ, ב. וש"נ. (40) קונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים (קנה, א). (41) שבת קיט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הרי הוא לימוד זה סליק לעילא עולה למעלה (לא רק עליה
 2 מעולם העשיה החמרי והגשמי לעולם העשיה הרוחני,
 3 אלא שהמלאכים מעלים ההבל של תינוקות של בית רבן
 4 גם לעולמות גבוהים ועלים יותר מעולם העשיה) ועל
 5 דרך זה בנוגע לכל הענינים
 6 הקשורים עם הגלות (שעל) הוא סליק לעילא (לא רק מעולם העשיה החמרי
 7 זה נאמר וזכור ה' מה היה והגשמי לעולם העשיה הרוחני, אלא
 8 לנו וגו'), שנובעים מזה שכן תיקן
 9 והטביע הקדוש ברוך הוא שדברים
 10 מסוימים גורמים מצב של גלות
 11 שהקב"ה אומר עליהם אשר
 12 הרעותי⁴² (כלשון הכתוב במיכה:
 13 'ביום ההוא נאום ה' אספה הצלעה
 14 והנרחה אקבעה ואשר הרעותי, ושמתי
 15 את הצלעה לשארית והנחלחה לגוי
 16 עצום...), ועד שמתחרט הקדוש
 17 ברוך הוא על זה כו'⁴³ כדברי
 18 הגמרא "ארבעה מתחרט עליהן הקדוש
 19 ברוך הוא שבראם, ואלו הן גלות
 20 כשדים ושמעאלים ויצר הרע...".
 21 אמנם כללות הפנונה הכוונה
 22 והמטרה הכללית בירידת בני ישראל
 23 אל הגלות היא כדי שעל ידי
 24 זה על ידי הירידה תהיה לאחרי
 25 זה עליה באופן נעלה יותר
 26 מכפי שהיה לפני הירידה (פמובן
 27 גם מזה שהתורה היא תורת
 28 חסד, ולכן כל ענינים שעל פי
 29 התורה הם באופן של חסד ואם
 30 כן ודאי שגם הגלות היא כדי שבסופו
 31 של דבר תהיה על ידי זה עליה לגבי
 32 המצב שהיה לפי הירידה לגלות),
 33 כמבואר בכמה מקומות⁴⁴
 34 בתורת החסידות שעל ידי כללות
 35 ענין הגלות, באופן שאחד
 36 מכם גולה לברפריה ואחד
 37 מכם גולה לסרמטיה כו'⁴⁵,
 38 היינו שבני ישראל מתפורים למקומות
 39 שונים בעולם נעשה בירור ותיקון

והעלאת הניצוצות של אלוקות שנמצאים בכל המקומות כו',
 והיינו, שענין הגלות הוא בכדי להעלות גם דרגה הכי
 תחתונה כו' שבה הניצוצות 'רחוקים' ועלמים ביותר. ועל דרך זה
 בדומה לכך שעל ידי הגלות נעשית עליה של הניצוצות כך גם בנוגע
 למעמדם ומצבם של בני
 ישראל, שדוקא על ידי
 עבודתם בירידת הגלות כו',
 שגדלה מעלתה של עבודת ה'
 בזמן הגלות ביותר, כידוע⁴⁶
 בתורת החסידות בפירוש מה
 שכתוב⁴⁷ בתורה והאיש משה
 עניו מאד מפל האדם אשר
 על פני האדמה, שענין זה
 שמשה רבינו היה בענוה הוא
 אפילו - ואדרבה בפרט -
 לגבי היור דעקבתא
 דמשיחא, הדור של סוף זמן
 הגלות, מפני שעבודתם של בני
 ישראל בדור הזה היא באופן של
 מסירת נפש, הנה על ידי זה
 שעובדים את ה' במסירות נפש למרות
 קשיי הגלות פאים לדרגה הכי
 נעלית כו' ונמצא שהירידה היא
 צורך עליה, כאמור. וכמבואר⁴⁸
 בחסידות בענין הפירוש הפנימי
 בכתוב בתהילים אבי ואמי עזבוני
 והוי' יאספני⁴⁹, דאבי ואמי
 קאי מכון על חקמה ובינה,
 כמבואר בתורת הסוד שהחכמה נקראת
 'אבא' והבינה נקראת 'אמא' וכשני
 מעמד ומצב שאבי ואמי
 עזבוני, כשמצאים בדור נמוך שאין
 בו את ענין ההבנה וההשגה של חכמה
 ובינה הנה הפנונה בזה היא
 כדי שהוי' יאספני, דקאי על
 עצמות ומהות שבו מתקשרת

הוא רק מעולם העשיה החמרי
 זה היה לנו וגו'), שהקב"ה אומר עליהם
 אשר הרעותי⁴², ועד שמתחרט על זה כו'⁴³.
 אמנם כללות הפנונה בירידת הגלות היא כדי
 שעל ידי זה תהיה לאחרי זה עליה
 באופן נעלה יותר (פמובן גם מזה שהתורה היא
 תורת חסד, ולכן כל ענינים הם באופן של
 חסד), כמבואר בכמה מקומות⁴⁴ שעל ידי
 כללות ענין הגלות, באופן שאחד מכם גולה
 לברפריה ואחד מכם גולה לסרמטיה כו'⁴⁵,
 נעשה בירור הניצוצות שנמצאים בכל המקומות
 כו', והיינו, שענין הגלות הוא בכדי להעלות גם
 דרגה הכי תחתונה כו'. ועל דרך זה בנוגע
 למעמדם ומצבם של בני ישראל, שדוקא על ידי
 עבודתם בירידת הגלות כו', שגדלה מעלתה
 ביותר, כידוע⁴⁶ בפירוש מה שכתוב⁴⁷ והאיש
 משה עניו מאד מפל האדם אשר על פני
 האדמה, שענין זה הוא אפילו - ואדרבה בפרט
 לגבי היור דעקבתא דמשיחא, מפני
 שעבודתם היא באופן של מסירת נפש, הנה על
 ידי זה פאים לדרגה הכי נעלית כו'. וכמבואר⁴⁸
 בענין אבי ואמי עזבוני והוי' יאספני⁴⁹, דאבי
 ואמי קאי על חקמה ובינה, וכשני מעמד ומצב
 שאבי ואמי עזבוני, הנה הפנונה בזה היא כדי
 שהוי' יאספני, דקאי על עצמות ומהות שבו מתקשרת עצם הנשמה כו'.

(42) מיכה ד, ו. (43) סוכה נב, ב. ירושלמי תענית פ"ג סה"ד. וראה לקו"ש שם ע' 167 ואילך. (44) ראה תו"א ר"פ לך לך. ביאורה"ז לאדמור"ה האמצעי קלה, סע"ד [סח, ג] ואילך. (45) שהש"ר פ"ב, ח (ב) - כגירסת הרד"ל (הובא בעץ יוסף) שם. ועוד. (46) ראה סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' סט. תרצ"ז ס"ע 298 ואילך. ושי"נ. (47) בהעלותך יב, ג. (48) לקו"ת דרושים לשבת שובה סז, א. (49) תהלים כז, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>43 ולהעיר שהענין דאֵהֶבֶת יִשְׂרָאֵל שעל זה בני ישראל מוסרים את 44 נפשם במיוחד בזמן הגלות קָשׁוּר עִם פְּלִלוֹת הָעֲנָן שְׂרוּצִים 45 לַפְּעוּל בְּפִסּוּק זְכוֹר הַיְוֵי וְגו' - בִּיטוּל פְּלִלוֹת עֲנָן הַגְּלוּת, 46 שְׁהָרִי אָמְרוּ חַז"ל⁵⁰ בגמרא אַחֲרוֹנִים שְׁלֹא נִתְגַּלָּה עֲוֹנָם לֹא 47 נִתְגַּלָּה קֶצֶם, הֵיִינוּ, שְׁפָל עֲנָן 48 הַגְּלוּת הוּא בְּגִלְל הַהִיפּוֹף 49 דְּאֵהֶבֶת חָנָם (וכדברי הגמרא 50 "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה 51 ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב 52 מפני שהיתה בו שנתא חנם... ראשונים 53 שנתגלה עוונם, נתגלה קיצם. אחרונים 54 שלא נתגלה עוונם, לא נתגלה קיצם", 55 ופירש רש"י: שנתגלה עוונם - לא היו 56 מכסין פשעיהם. נתגלה קיצם - לפני 57 מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד 58 אתכם. אחרונים לא נתגלה עוונם - בני 59 מקדש שני רשעים היו בסתר"). וּמָזָה 60 מוֹכֵן שְׂבִיטוּל עֲנָן הַגְּלוּת 61 הִיא עַל יְדֵי (שְׁמַחְרָפִים 62 ומוסרים נפשם בשביל) אֵהֶבֶת 63 יִשְׂרָאֵל. 64 וְעַל יְדֵי זֶה הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ בִּשְׁבִיל 65 אֵהֶבֶת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים גַּם 66 לַמַּעֲלָה בִּאלוּקוֹת - בְּמִדָּה פִּנְגֵד 67 מִדָּה - שְׂוִיתְגַּלָּה הָעֲנָן 68 דְּאֵהֶבֶתִי אֲתָכֶם אָמַר הַיְוֵי⁵¹, 69 אֵהֶבֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל 70 וּכְפִי שְׁמִבְּאָר הַרְבַּ הַמַּגִּיד 71 בְּהִתְחַלֵּת שְׁנֵי סִפְרֵי (לְקוּטֵי 72 אֲמָרִים וְאוֹר תּוֹרָה) שְׁזָהוּ עֵינֵן 73 אֵהֶבֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל 74 כְּמִשְׁל הָאֵב הַמְצַמְצֵם אֵת 75 עֲצָמוֹ וּמֵתָאִים אֵת עֲצָמוֹ בְּשִׁבִיל 76 בְּנוֹ הַקָּטָן, שְׁלֶכְנוּ, לֹא צָרִיף 77 לְחִכּוֹת עַד שְׂיִגְדֵל הַבֶּן וּרְק אוֹ 78 הָאֵב יִגְלֵה אֵת אֵהֶבְתוֹ אֵלָיו, אֵלָא 79 כְּכַר עֲכָשְׁיוּ בְּעוֹד שֶׁהָבֵן עֲרִיז קָטָן 80 הָרִי הוּא מִתְגַּלָּה אֵלָיו בְּאוֹפֵן 81 הַמֵּתָאִים לְמַעֲמָדוֹ וּמֵצָבּוֹ כִּי 82 שְׁלֵמוֹת קִטְנוֹתוֹ הָבֵן יוֹכֵל לְקַבֵּל 83 וְלִהְיוֹשׁ אֵת אֵהֶבֶת אֲבִיו, וּמָזָה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגַע לְגְאוּלָּה הָאֲמִתִּית 84 וְהַשְּׁלִימָה, שֶׁהִיא גְאוּלָּה שְׁלִימָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת, שְׂאִין צָרִיף</p>	<p>1 עֲצָם הַנְּשָׁמָה כּו' וּבִהֲתַקְשְׁרוֹת זו עִם עֲצָמוֹת הָאֵלוּקוֹת יֵשׁ מַעֲלָה עַל עֵינֵן 2 הַהֲשָׁגָה בְּחִכְמָה וּבִינָה. 3 [וּכְמַבּוּאָר בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדוּמוֹר הַזֶּקֶן: 4 "וְזָה כִי אֲבִי וְאֲמִי עֲזוּבוּנִי וְה' יֹאסִפֵנִי, כִּי הִנֵּה הַנְּשָׁמָה מִתְחַלֶּקֶת לְעֶשֶׂר בַּחֲיִנוֹת 5 וּמִדְּרָגוֹת ד' מִדּוֹת וְג' שְׁכָלִיִּים... וְהִנֵּה 6 מִי שֶׁהֵעֵבִיר אֵת הַדֶּרֶךְ וּפָגַם בְּתוֹרָה 7 שֶׁהִיא חִכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ נִקְרָא אֲבִי וְאֲמִי 8 עֲזוּבוּנִי, אֲבָל מְכַל־מִקּוֹם וְה' הוּא גִילּוֹי 9 אֶיךָ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא עֲצָמוֹ מִמֶּשׁ יֹאסִפֵנִי, 10 הֵדֵינּוּ שִׁיאֵסָף וְיִקְבֵן כָּל חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ 11 לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִבְּחִי הַתְּחַלְקוֹתָם כִּי 12 הַתְּחַלְקוֹת הוּא מִחִכְמָה וְלִמְטָה, אֲבָל 13 לְמַעֲלָה מִן הַחִכְמָה שֶׁם הֵן בְּבַחֲיִנֵת 14 הַתְּכַלְלוֹת... וְהֵינּוּ עַל יְדֵי כְּמִים הַפְּנִים 15 לְפָנִים בְּהִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ גַּם כֵּן בְּבַחֲיִנֵת 16 הַתְּכַלְלוֹת בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ שֶׁהוּא 17 לְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת..."] 18 (ה) וְזָהוּ זְכוֹר הַיְוֵי מָה הִיָּה 19 לְנוֹ הַבִּיטָה וְיִרְאָה אֵת 20 חֲרַפְתָּנוּ, שְׁתִּיּוּף שְׁנֵי 21 הַפִּירוּשִׁים שְׁבִזָּה הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט 22 וְהַפִּירוּשׁ לְמַעֲלִיּוֹת (בְּנִזְכָּר לְעִיל 23 בְּאֵרוּכָה) הוּא, שְׁהַפְּוִנָה 24 בְּחִסְרוֹן שְׁבִבְחִינֵת מ"ה, עֵינֵן 25 הַבִּיטוּל, שֶׁהַבִּיטוּל אֵינוֹ בְּשִׁלְמוֹת 26 הַחֵל מִהַעֲנָן דְּרָאוּ מָה שִׁחַד 27 עִם הַבִּיטוּל יֵשׁ הַרְגֵשָׁה שֶׁל הַמְצִיאֻוֹת, 28 וְעַד לְאֵיבוֹד בְּחִינֵת מ"ה 29 שְׁנוֹתָנִים לוֹ, וְכֵן בְּנוֹגַע 30 לְהַחְסְרוֹן בְּעֲנָן הַמָּאָה (אֵל 31 מְנָה) שְׂעָרִים כּו', וְעַד 32 לְחֲרַפַת אֲלִמְנוּתֵיךָ כְּפִשׁוּטוֹ, 33 כְּמַבּוּאָר לְעִיל בְּאֵרוּכּוֹת עֵינֵן הַחִסְרוֹן 34 שֶׁכָּל אֶחָד מֵעֵינֵי אֵלֵהּ, הִיא, כְּדִי 35 שְׁעַל יְדֵי זֶה מִתּוֹן הַחִסְרוֹן וְהִיּוֹדֵה 36 עֲצָמָם יִגְיֵעוּ לְדָרְגָא נְעִלִית 37 יוֹתֵר, שְׁזָהוּ גִילּוֹי עֲצָם 38 הַנְּשָׁמָה הַקְּשׁוּרָה עִם 39 הָעֲצָמוֹת שֶׁל הָאֵלוּקוֹת, שְׁעֲנָן זֶה 40 מִתְבַּטָּא בְּעַבְדוּתָם שֶׁל אֲנָשִׁים 41 פְּשׁוּטִים מִתּוֹךְ מְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁמַחְרָפִים וּמוֹסְרִים אֵת נֶפֶשָׁם 42 בְּשִׁבִיל אֵהֶבֶת יִשְׂרָאֵל.</p>
---	---

(50) יומא ט, ב. וראה חדא"ג מהרש"א שם. לקו"ת מטות פו, א. 51) מלאכי א, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לַחֲכוֹת פְּנוּזָר לְעֵיל עַד שִׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְעַלּוּ מִמְדֻרְגָתָם, כִּשְׁם שְׁאִין
 2 צוּרָן לַחֲכוֹת עַד שֶׁהָבֵן יִגְדֵל כְּדִי
 3 שֶׁאֵינִי יִגְלֶה אֶת אֲהַבְתּוֹ אֵלָיו, אֶלֶּא
 4 מִיָּד עוֹד בְּמַצְבֵּם בּוֹמֵן הַגְּלוּת הֵן 2 נִגְאָלִין⁵², עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנֹנוּ, מְלֶךְ מַבִּית דָּוִד
 5 נִגְאָלִין⁵², עַל יְדֵי מְשִׁיחַ 3 כֹּוּ, שְׁיִלְחֵם מִלְחָמוֹת ה' וַיִּנְצַח, וַיִּבְנֶה בֵּית
 6 צְדָקְנֹנוּ, מְלֶךְ מַבִּית דָּוִד כֹּוּ, 4 הַמְקַדֵּשׁ בְּמִקְוָמוֹ, וַיִּקְבֹּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל⁵³, וַיִּמְלֹאָה
 7 שְׁיִלְחֵם מִלְחָמוֹת ה' וַיִּנְצַח, 5 הָאֲרִיץ דָּעָה אֶת הַוְי' פְּמִים לִים מְכַסִּים⁵⁴.
 8 וַיִּבְנֶה בֵּית הַמְקַדֵּשׁ בְּמִקְוָמוֹ, 5

(52) לשון הרמב"ם – הל' תשובה פ"ז ה"ה. (53) שם הל' מלכים פי"א ה"ד. (54) ישע"י, יא, ט.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שני עמ' ב

1 והגמרא מבארת דין חזקת שלש שנים שנעשתה על ידי שלשה
 2 אנשים יחד, שכל אחד גר במקום שנה אחת: שְׁלֹשָׁה לְקוֹחוֹת –
 3 שדה שיש עדים שהיתה של ראובן, ושמעון החזיק בה שנה אחת
 4 וטוען שקנאה מראובן, לאחר מכן מכרה שמעון ללוי בשטר
 5 והחזיק בה לוי שנה אחת, ומכרה לוי ליהודה בשטר והחזיק בה
 6 שנה אחת, נמצא שבצירוף דיורי שלשתם החזיקו בשדה שלש
 7 שנים. ובא ראובן ליהודה ומערער ואומר לו שהשדה היא שלו
 8 ולא מכרה כלל לשמעון, וטוען לו יהודה שכיון שהחזקו
 9 שלושתנו יחד שלש שנים ולא מחית בידינו לומר שהשדה שלך,
 10 הרי זו חזקה. וראובן משיב ואומר, שהטעם שלא מחיתי בכס
 11 משום שלא החזקתם בשדה כל אחד יותר משנה, ולכן חשבתי
 12 שאתם יראים להחזיק בה יותר בדרך כל האנשים, ולא ידעתי
 13 שמשום שמכרתם את השדה מאחד לשני לא החזקתם בה כל
 14 אחד יותר משנה. מְצַטְרְפִין – מצטרפת השתמשותם שהחזיק כל
 15 אחד מהם שנה אחת ונחשב שיש כאן חזקה של שלש שנים.
 16 אָמַר רַב, וְכוּלָּם בְּשִׁטְרָה – חזקת כולם מצטרפת יחד רק כששמעון
 17 מכר ללוי ולוי מכר ליהודה את השדה בשטר, שאז מפני כתיבת
 18 השטר יש קול שמכרו את השדה, ולכן אין יכול ראובן לומר
 19 שלא מיחה בהם כיון שלא ידע שמכרו אחד לשני את השדה. אך
 20 אם לא מכרו את השדה בשטר אלא רק בעדים, אין קול למכירה,
 21 ויכול ראובן לטעון שלא שמע כלל שמכרו את השדה ולכן לא
 22 מיחה בהם כשראה שהחזיקו בשדה כיון שראה שהם יראים

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום חמישי עמ' ב

1 ולתבעו, כיון דאמר ליה המוכר להכי יביני לך שלא באחריות – לכך
 2 מכרתי לך שלא באחריות כדי שלא יהיה לך לאחר המכירה שום
 3 טענה כלל.
 4 הגמרא חוזרת לדון בדברי שמואל: גִּזְפָּא – נשוב לעצם דברי
 5 שמואל ונבאר אותם, אָמַר רַבִּין בְּרַ שְׁמוּאֵל מְשִׁיחֵה דְשְׁמוּאֵל,
 6 הַמּוֹכֵר שְׂדֵה לְחֵבְרֵי שְׁלֵא בְּאַחֲרֵיּוֹת, ובא מערער וטוען שהשדה

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, וא"ו מנחם-אב, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 א. בנוגע לשבת חזון – השבת שלפני תשעה באב, שנקראת ע"ש התחלת ההפטרה שבה מסיימים
2 את שלשת ההפטרות שבהם מדובר אודות היפך הנחמה – הרי כיון שכללות ענין החורבן הוא בכדי
3 שלאח"ז תהי' "נחמה בכפלים"¹, בהכרח לומר שבהפטרה זו עצמה ישנו גם ענין שהוא היפך החורבן.
4 ובהקדמה – שההכרח לזה הוא גם מזה שהתורה נקראת "תורת חסד", והיינו, שלא זו בלבד שכללותה
5 ותכליתה הו"ע של חסד, אלא גם כל פרט ופרט שבתורה הוא בעצמו (לא רק תכליתו) ענין של חסד,
6 – שהרי התורה היא "תורת אמת", וענין האמת לאמיתתו הוא לא רק בנוגע לסוף ותכלית הדבר,
7 אלא בנוגע לכל פרטי הענינים שבו מתחלתו ועד סופו, כמרומוז בתיבת אמת שמורכבת מג' האותיות
8 שהם התחלת ('א') ואמצע ('מ') וסוף ('ת') האותיות², להורות שענין האמת הוא מתחילתו ועד סופו, ואם
9 נאמר שפרט מסויים רק מביא לידי האמת (אבל הוא בעצמו אינו אמת), נמצא שרק רובו (ולא כולו)
10 אמת, ועכצ"ל שכל פרט בעצמו הוא אמת, ולא שייך בו היפך האמת –
11 שלכן הנה גם עונשי התורה הם ענין של חסד³, היינו, לא רק ענין שמביא או שממנו בא ענין של
12 חסד, כי אם שהוא בעצמו ענין של חסד; אלא שיכול להיות שהחסד אינו בגילוי, להיותו מכוסה, אבל
13 ישנו בהעלם, וצריך רק לצאת מן ההעלם אל הגילוי (ע"י עבודה קלה עכ"פ), כמו יציאת חמה מנרתקה
14 (כמבואר בתניא⁴).
15 וע"ד הענין ד"גם זו לטובה" – כמדובר פעם⁵ אודות החילוק שבין "כל דעביד רחמנא לטב עביד"
16 שאמר רבי עקיבא⁶ ל"גם זו לטובה" שאמר נחום איש גזר⁷, ש"לטב עביד" פירושו שמזה יבוא אח"כ
17 ענין טוב, וכמו במאורע שנכבה הנר וכו', שהמאורע עצמו אינו דבר טוב, אלא שע"ז באה אח"כ טובה;
18 ואילו "גם זו לטובה" פירושו שלא זו בלבד שע"ז נעשה אח"כ ענין של טובה, אלא שענין זה עצמו
19 הוא לטובה (ורק שבתחלה לא הי' נראה הטוב בגלוי, והי' צורך לגלות את הטוב שבזה), וכמו במאורע
20 שהחליפו את האבנים טובות ומרגליות בעפר שהפך לחצים ואבני בליסטראות שעל ידם ניצח המלך את
21 שונאיו, שלא זו בלבד שע"י העפר נעשה אח"כ דבר טוב, אלא שהעפר עצמו הי' דבר טוב – עוד יותר
22 מאשר אבנים טובות ומרגליות, כי, אבנים טובות ומרגליות ישנם כבר בבית המלך (שהרי "כלום חסר
23 בבית המלך"⁸), ואילו ה"עפר" סייע למלך בענין שלא הי' יכול לעשותו בעצמו.
24 ומזה מובן גם בנוגע להפטרה דשבת חזון, שלהיותה חלק מהתורה שהיא תורת חסד בכל פרטי
25 (להיותה תורת אמת בכל פרטי), יש בה (לא רק ענין שמביא אח"כ נחמה בכפלים, אלא) גם ענין שהוא
26 בעצמו חסד.

ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ע' 163). שם חס"ח ע' 223

הערה 28. וש"נ.

(6) ברכות ס, סע"ב.

(7) תענית כא, א. וש"נ.

(8) ע"פ שבת קנג, א.

(1) ראה איכ"ר ספ"א.

(2) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פרשתנו פ"א, י"ד.

(3) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 271. וש"נ.

(4) פכ"ו.

(5) ראה גם שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנ"א תשכ"ט

ב. והענין בזה:

1 הפירוש הפשוט ד"חזון ישע"י הוא – מראה הנבואה של ישע"י על ענין החורבן כו', שזהו תוכן כל
2 ההפטרה (מלבד הפסוק האחרון⁹): "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה", שהפדי' מהענין ד"חזון ישע"י
3 היא ע"י משפט וצדקה, ואילו כל שאר הענינים שבהפטרה הם ענינים של היפך הנחמה).
4

5 אבל, ביחד עם זה, ידוע¹⁰ הפירוש של הרה"צ ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב (כמדובר כמ"פ וכבר
6 נדפס¹¹) שבשבת חזון מראה הקב"ה לכל אחד מישראל המקדש דלעתיד, והיינו, שהוא כבר מוכן לגמרי,
7 "בנוי ומשוכלל"¹², כך, שכל אחד יכול לראותו.

8 ועד שענין זה נמשך גם בלשון תרגום – "חזון", שהוא התרגום של ראי' (כמו "מבשרי אחזה
9 אלקה"¹³), והרי לשון תרגום הוא לשון ששייך לעולם [אלא שזהו כפי שלשון תרגום נמצא בתורה, כמו
10 "יגר שהדותא"¹⁴], היינו, שגם מצד גדרי העולם יכולים לראות את ביהמ"ק.

11 [ומה שלא רואים אותו בעין הגשמית, הרי זה רק בגלל שהעין הגשמית אינה ראו' לראות את
12 ביהמ"ק, בגלל שהאדם לא הגיע עדיין לשלימות עבודתו בבירור הגוף כו', אבל מיד כשיגיע לשלימות
13 עבודתו, יוכל לראותו. ומוכן, שהעובדה שעדיין לא השלים את בירור הגוף, אינה משנה את המציאות
14 שביהמ"ק עומד מוכן כו'].
15

16 ג. ועד"ז בנוגע לשאר הפסוקים שבהמשך ההפטרה, שבפנימיותם הם ענין טוב – כפי שמבאר הרלו"צ
17 מבאָרדיטשוב תוכן הדברים למעליותא.

18 ולדוגמא: "עם כבד עון"¹⁵ – שענין העון הוא אצלם דבר כבד¹⁶, היינו, שקשה להם לעבור עבירה,
19 ועד"ז מ"ש בזהר¹⁷ על הפסוק¹⁸ "ונפש כי תחטא" – "תוהא".

20 ולהעיר, שהפירוש הנ"ל ב"עם כבד עון" הוא (לא פירוש ע"פ זהר, ענין של קבלה, אלא) פשוטו של
21 מקרא, שהרי זהו הפירוש הפשוט של תיבת "כבד", שקשה לעשותו.

22 ומה שהמפרשים שלפנ"ז לא פירשו כן – הרי זה בגלל שענין זה הי' עדיין בבחי' חסדים המכוסים, אבל
23 כשמתקרבים לזמן של ביאת המשיח, נתגלה הדבר, ועד לאופן שזהו הפירוש הפשוט ע"פ פשוטם של
24 כתובים.

25 ד. ומזה מוכן, שבשבת חזון יש כבר ענין של גאולה – ראיית ביהמ"ק.

26 ויש להוסיף בזה, שכיון שמדובר אודות ראיית המקדש דלעתיד, הרי מוכן, שזהו ענין של טוב וחסד
27 לא רק לגבי המעמד ומצב שבזמן הגלות, אלא ענין שיש בו מעלה ועילוי גם לגבי ביהמ"ק הראשון
28 והשני, וכפי שנתבאר בארוכה בהתוועדויות שלפנ"ז¹⁹, שבית ראשון ובית שני היו מעשה ידי אדם (בית
29 ראשון – ע"י שלמה, ובית שני – ע"י כורש והורדוס), ואילו ביהמ"ק השלישי יהי' "בנינא דקוב"ה"²⁰,
30 "מקדש אדני' כוננו ידיך"²¹, שלכן לא יחרב לעולם.

31 והעיקר – שראיית המקדש דלעתיד פועלת שאכן יומשך בפועל,

32 כמבואר שם¹⁰ המשל מאב שיש לו בן יקר ועשה לו מלבוש יקר וכו', ועד שעשה לו לבוש שלישי,
ולא נתן לו ללבוש אותו, רק גזזו, ולפרקים רחוקים ידועים מראה לו הלבוש, ואומר לו, ראה, שאם תתנהג

(9) ישע"י א, כז. (15) ישע"י א, ד.

(10) ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צו בהערה. (16) ראה בס' שיחת חולין של ת"ח (ורשה תר"ם, ובהוצאות
שלאח"ז).

(11) ח"ג יג, ריש ע"ב. טז, א.

(12) ויקרא ה, א.

(13) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 51. וש"נ.

(14) ראה זהר ח"א כת, א. ח"ג רכא, א.

(15) בשלח טו, יז.

(10) ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צו בהערה.

(11) ראה גם שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, וא"ו מנ"א תשל' בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 121). וש"נ.

(12) פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.

(13) איוב יט, כו.

(14) ויצא לא, מז. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ה

ס"ע 161. וש"נ.

1 בדרך הישר, ינתן לך לבוש זה ללבוש אותו, ומצד זה מרגילו לילך בדרך הישר עד שנעשה אצלו כמו טבע,
2 ואז נותן לו הלבוש, כי אינו ירא פן יחזור לסורו כו',

3 ועד"ז בנמשל, שהמכוון בזה שמראים לכל אחד המקדש דלעתיד הוא כדי לעורר אצלו רצון ותשוקה
4 שאכן יתנו לו בפועל, וענין זה פועל עליו לשנות הנהגתו כו' – שזהו כללות ענין התשובה, והרי ע"י
5 הרהור תשובה נעשה צדיק גמור (כפס"ד הגמרא²²), ואז באה הגאולה האמיתית והשלימה מיד – "היום
6 אם בקולו תשמעו"²³, ובאופן ד"שמחת עולם על ראשם"²⁴.

* * *

8 ה. האמור לעיל בנוגע לשבת חזון, שבפנימיותו הו"ע של נחמה, צריך להיות מובן לכל אחד
9 מישראל, גם לפשוט שבפשוטים, ובלשון הכתוב²⁵: "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" (אלא
10 שפסוק זה נאמר על הזמן שלאחרי ביאת משיח²⁶, אך גם כשנמצאים עדיין בזמן הגלות, שאז צריך להיות
11 הענין ד"אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"²⁷, צריך להיות ענין הנ"ל מובן לכל אחד מישראל).

12 ובכן: ענין זה מרומז מיד בהתחלת ההפטרה – "חזון ישעיה", שהרי הפירוש הפשוט ד"ישעיה" הוא
13 מלשון ישועה, שהו"ע הגאולה²⁸.

14 וזהו החידוש שבהפטרת שבת זו לגבי ההפטרות בשתי השבתות שלפנ"ז, שהם מספר ירמי' – כי,
15 בנוגע לשם ירמי' יש צורך לשנות את צירופי האותיות ולפרש שהוא מלשון "רם"²⁸, משא"כ בנוגע לשם
16 ישעיה' שפירושו הפשוט הוא מלשון ישועה.

17 ו. ועד"ז מצינו דבר נפלא בנוגע לתשעה באב הראשון, שבו רואים שבפנימיותו הו"ע של נחמה
18 (ולפלא שאף אחד לא שם לב לכך, וכמדובר כמ"פ שדוקא על ענינים פשוטים לא שמים לב):

19 בנוגע לתשעה באב הראשון – כששבו המרגלים, "וכתיב²⁹ ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו
20 העם כלילה ההוא .. אותו היום ערב³⁰ תשעה באב הי', אמר להם הקב"ה, אתם בכיתם בכי' של חנם,
21 ואני קובע לכם בכי' לדורות" – איתא בגמרא³¹:

22 "בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים, וכתיב³² וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, הני ארבעים
23 יום נכי חד הוו (ב' מסיון, וכ"ט מתמוז, הוה ל"א, וח' מאב הוה ל"ט), אמר אביי תמוז דההיא שתא מלווי
24 מליוה (ועשו אותו משלשים ימים (אף שבדרך כלל יש בחודש תמוז כ"ט יום), כדי שיכלו המ' ימים בתשעה
25 באב .. (היום ש)שבו המרגלים מתור הארץ) דכתיב³³ קרא עלי מועד לשבור בחורי" (נקטינן דחודש חסר
26 שבא אחר חודש מלא עבדינן ב' ימים ר"ח, והוי יום ראשון השלמה לר"ח שלמעלה ממנו לעשותו מלא,
27 ונמצאו ב' ימים טובים בחודש מלא, אחד בתחלתו ואחד בסופו. וה"ק זימן עלי מועד לשבירת בחורי
28 בט' באב, שמגלגלין כו'³⁴).

29 ונמצא, שכל הענין של תשעה באב נקבע מלכתחילה עי"ז שהקב"ה "קרא (זימן) עלי מועד" – להוסיף
30 לבנ"י יום של ר"ח ד"איקרי מועד"³⁵ (שאסור בעשיית מלאכה³⁶), ומועד מיוחד הקשור עם בנ"י, שהרי
31 ר"ח הוא מולד הלבנה, ו"ישראל מונין ללבנה"³⁷ ("קטן מונה לקטן"³⁸) – עי"ז שעשו חודש תמוז מלא,

(22) קידושין מט, ב (לגירסת האו"ז סק"ב).
(23) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
(24) ישעיה' לה, יו"ד. גא, יא.
(25) ירמי' לא, לג.
(26) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.
(27) ישעיה' כו, יב.
(28) ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 343 ואילך. וש"נ.
(29) שלח יד, א.
(30) בעין יעקב שם: "אותה לילה ליל".
(31) תענית כט, א (ובפרש"י ותוס').
(32) שם יג, כח.
(33) איכה א, טו.
(34) פרש"י לע"י תענית שם.
(35) פסחים עז, א.
(36) ראה פדר"א פמ"ה. הובא בטווא"ה סתי"ז. אוה"ת תשא ע' א'תתקפה ואילך.
(37) סוכה כט, א.
(38) ב"ר פ"ו, ג.

והרי חודש מלא מורה על תכלית השלימות; ועי"ז מתגלה גם ענינו הפנימי של תשעה באב, ש"מקרי מועד" 39, שלכן דוקא בו אין אומרים תחנון⁴⁰, משא"כ בכל הימים שלפניו.

ז. והנה, גם לאחרי שנקבעה שיבת המרגלים לתשעה באב – הרי כיון שאצל בני"י ישנו ענין הבחירה, "רשות לכל אדם נתונה וכו'"⁴¹ [שזהו לפי שבני"י אינם תחת שליטת המזלות⁴² ושאר הגבלות הטבע], היו יכולים להתנהג באופן שמלכתחילה לא תהי' ה"בכ"י של חנם" (ובמילא לא היתה ה"בכ"י לדורות). ואפילו לאחרי שכבר היתה ה"בכ"י של חנם" – הי' בכחם של בני"י לשוב מיד בתשובה [שמגעת למעלה מהשתלשלות כו', להיותה למעלה מהשתלשלות דכחות הנפש], ולבטל את הבכ"י לדורות, כך, שלא יהי' צורך בענין של נחמה.

וגם עכשיו, שישנה הבכ"י לדורות, כך שתשעה באב הו"ע בלתי רצוי – ישנו גם הענין ד"קרא עלי מועד" (כנ"ל ס"ו), אלא שזהו באופן של חסדים המכוסים, ויש צורך להסיר את הכיסוי, ואז יראו את ענין החסד באופן גלוי לעין כל; ועד שגם ענין הבכ"י יתהפך לטוב – ע"ד הבכ"י של רבי עקיבא שזלגו עיניו דמעות בשמעו סודות התורה⁴³, ועד להבכ"י שתהי' לעתיד לבוא, כמ"ש⁴⁴ "בבכ"י יבואו".

וענין זה מודגש גם בהפטרה דשבת חזון – שעצם ענין ההפטרה קשור עם ענין הגלות, כיון שאמירת ההפטרה נתקנה מצד גזירת המלכות⁴⁵, ואעפ"כ, ההפטרה גופא היא: "חזון ישערי" (לא ירמי', אלא ישע"י), שבשמו מרומז ענין הישועה (כנ"ל ס"ה); ובפרט לאחרי שנתגלה לאחרונה הפתגם של רלוי"צ מבאָרדיטשוב, שבשבת חזון מראה הקב"ה לכל אחד מישראל את ביהמ"ק השלישי (כנ"ל ס"ב).

ח. אך לא די בכך שהטוב הוא רק בפנימיות הענינים, ובאופן של חסדים המכוסים, אלא יש צורך להמשיך זאת בגלוי, למטה מעשרה טפחים. וכפי שאמר אדמו"ר מהר"ש להצ"צ⁴⁶, שצריכים את הגאולה כפשוטה למטה, שיבטל ("דאָלאַי") שעבוד מלכיות, ו"כל המעדנים מצויין כעפר"⁴⁷.

ועל זה היא ההתעוררות וה"שטורעם" לאחרונה⁴⁸ לנצל את תשעת הימים להוסיף בתורה ובצדקה – ע"פ מ"ש⁴⁹ "ציון במשפט (כפי שמבאר רבינו הזקן) ש"משפט" קאי על הלכות התורה) תפדה ושבי' בצדקה", כדי לסיים את שיירי הגלות כו'.

ובמיוחד – כמדובר לאחרונה⁴⁸ – יש להשתדל בעיקר בנוגע לתינוקות של בית רבן, להוסיף עמהם בעניני תורה וצדקה, דכיון שאצלם ישנה המעלה ד"הבל שאין בו חטא"⁵⁰, הרי על ידם מבטלים את הענין ד"מפני חטאינו" שזוהי הסיבה לכך ש"גלינו מארצנו", ובהבטל סיבת הגלות, מתבטל בדרך ממילא גם המסובב.

ויש לעסוק בזה מתוך "שטורעם", ולפרסם זאת בכל מקום שבו צריך לפעול ענין הגאולה.

ט. וכדי לקשר זאת עם ענין של פועל בשבת חזון – הנה מהנכון שכל אחד מהילדים שלפני בר-מצוה ובת-מצוה יאמרו עתה "לחיים".

ואם הם יטריחו את עצמם לעלות למעלה – אתן להם בעצמי לומר "לחיים".

ויה"ר שפעולתם של תינוקות של בית רבן – "הבל שאין בו חטא", שאין העולם מתקיים אלא בשבילו⁵⁰

(39) ראה גם אג"ק ח"י"ח ע' תקנט.
 (40) שו"ע או"ח סתקנ"ט ס"ד.
 (41) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.
 (42) ראה שבת קנו, סע"א.
 (43) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח
 (44) סק"ב (בשם זר חודש). וראה גם זר חדש בראשית ז, א.
 (45) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ד. וש"נ.
 (46) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ז ע' 82. וש"נ.
 (47) רמב"ם הל' מלכים בסופן.
 (48) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ג ע' 101. וש"נ.
 (49) לקו"ת ריש פרשתנו (א, סע"ב).
 (50) שבת קיט, ב. וראה לקמן ס"י.

(39) ראה גם אג"ק ח"י"ח ע' תקנט.
 (40) שו"ע או"ח סתקנ"ט ס"ד.
 (41) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.
 (42) ראה שבת קנו, סע"א.
 (43) ראה זח"א צח, ב (במהנ"ע). ט"ז לשו"ע או"ח סרפ"ח
 (44) סק"ב (בשם זר חודש). וראה גם זר חדש בראשית ז, א.
 (45) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ד. וש"נ.
 (46) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ז ע' 82. וש"נ.
 (47) רמב"ם הל' מלכים בסופן.
 (48) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ג ע' 101. וש"נ.
 (49) לקו"ת ריש פרשתנו (א, סע"ב).
 (50) שבת קיט, ב. וראה לקמן ס"י.

1 — תפעל את קיום העולם באופן ד"אלה תולדות" 51 מלא⁵², כפי שהי' בתחלת הבריאה, ש"עולם על מילואו
2 נברא"⁵³.

3 ונזכה לכך ש"מחזון ותחזינה עינינו" (כלשון הצ"צ¹⁰), היינו, שמשבת חזון נבוא לקיום היעוד⁵⁴
4 "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר⁵⁵ "דרך כוכב מיעקב וקם שבט
5 מישראל", ועד "וישראל עושה חיל", בגאולה האמיתית והשלימה.

6 [כ"ק אדמו"ר שליט"א מזג יין בידו הק' לכאו"א מהילדים והילדות שיחיו שיאמרו "לחיים"].

7 * * *

8 י. ידוע⁵⁶ שהתורה נחלקת לד' חלקים פשט רמז דרוש סוד, כנגד ד' עולמות אצילות בריאה יצירה
9 עשי'. ומובן, שגם החלק שכנגד עולם העשי' הוא חלק מהתורה, ואדרבה: זהו עיקר התורה, כמובן
10 מהמענה של משה רבינו על טענת המלאכים "תנה הודך על השמים"⁵⁷: "למצרים ירדתם כו' יצה"ר יש
11 ביניכם"⁵⁸, היינו, שהתורה ניתנה דוקא למטה, בעולם העשי'.

12 ובנוגע לחלק האגדה שבתורה – הנה ע"פ מנהג ישראל (ש"תורה היא"⁵⁹), שכאשר לומדים עם אנשים
13 פשוטים, שמאיזו סיבה שתהי' אינם שייכים לחלק הפלפול שבתורה או ללימוד ענין עמוק בכלל, לומדים
14 עמהם שיעור ב"עין יעקב", חלק האגדה שבתורה, כיון שזהו לימוד שמובן בפשטות לכל אחד מישראל,
15 [ואף שבנוגע לאגדה מצינו ש"רוב סודות התורה גנוזין בה"⁶⁰ – הרי לא רואים בגלוי את סודות
16 התורה שגנוזין באגדה, ובגלוי הרי זה לימוד ששייך לכל אחד מישראל. ומ"מ, גם איש פשוט שלומד
17 ומבין אגדה שבתורה, באופן שנעשה דם ובשר כבשרו, יש לו גם את סודות התורה שגנוזין בה, אע"פ
18 שאינו יודע אותם. וכמו באכילת מאכל, שגם מי שאינו יודע שיש בו ניצוץ אלקי, ה"ה מקבל חיות
19 מהמאכל, וכן הוא בתורה שנמשלה ל"לחם"⁶¹],

20 הרי מובן שענין זה (הוא כמו הלימוד ע"ד הפשט ש)קשור עם עולם העשי'.

21 וכיון שמעלת הבל תינוקות של בית רבן שאין בו חטא נתבארה בחלק האגדה שבתורה, שקשור עם
22 עולם העשי' – הרי זה ענין ששייך למעשה בפועל.

23 [ואף ש"אין למדין כו' מן ההגדות"⁶² – הרי ידוע שכלל זה הוא רק במקום שיש סתירה בין אגדה
24 להלכה (וכמו בנוגע לכלל ש"אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה
25 למעשה"⁶³, שזהו רק במקום שיש סתירה כו'), אבל לולי זאת, למדין גם מן האגדות⁶⁴].

26 ובפרט שזהו ענין שהובא להלכה – כמ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה⁶⁵ בנוגע לשכר מלמדי
27 תינוקות, ש"מי שאין ידו משגת חייבים הצבור לפרוע בעדו .. והעניינים יכולים לכופף את העשירים לפרוע
28 בעד בניהם מקופת הקהל .. (לפי) שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן
29 שהוא הבל שאין בו חטא".

ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע
אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד ס"ז.
ועוד.

(60) תניא אגה"ק סכ"ג.
(61) ראה ברכות נו, סע"א. ועוד.
(62) ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.
(63) ב"ב קל, ב.
(64) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חמ"ו ע' 175. וש"נ.
(65) פ"א ה"ג.

(51) בראשית ב, ד.
(52) ב"ר פי"ב, ו. שמור"ר פ"ל, ג.
(53) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ב שם. פי"ג, ג.
(54) נוסח תפלת העמידה.
(55) בלק כד, יד"ח.
(56) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36.
(57) תהלים ת, ב.
(58) שבת פח, סע"ב ואילך.
(59) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא

1 וּלְהַעֲרִיר מִלְשׁוֹן הַזֹּהָר⁶⁶ "אֵין הָעוֹלָם מִתְקִיִּים אֲלֵא בַהֲבֵל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוּקוֹת שֶׁל בַּיִת רַבֵּן שֶׁלֹּא חֲטָאוּ
2 – שֶׁלֹּא חֲטָאוּ מִמִּשָּׁי". אֲבָל רַבֵּינוּ הִזְקֵן בַּהֲלִי תַלְמוּד תּוֹרָה לֹא הִבִּיא לְשׁוֹן הַזֹּהָר, אֲלֵא לְשׁוֹן הַגְּמָרָא "שֶׁהוּא
3 הַבֵּל שֶׁאֵין בּוֹ חֲטָא" (סַתֵּם), שְׁמֹזָה מוֹבֵן, שְׁדַבְרֵי הַזֹּהָר "שֶׁלֹּא חֲטָאוּ מִמִּשָּׁי" הֵם רַק בְּבַחֲי "אֵלוּ וְאֵלוּ
4 דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"⁶⁷, אֲבָל בְּנוּגַע לְהִלְכָה, הָרִי זֶה "הַבֵּל שֶׁאֵין בּוֹ חֲטָא" כִּלְלָן.
5 וּמוֹבֵן, שְׁעֵנִין קִיּוֹם הָעוֹלָם בַּהֲבֵל פִּיהֶם שֶׁל תַּשְׁבֵּ"ר הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁכֵּן הִיא הַמְצִיאוֹת בְּפוּעֵל, וְלֹא רַק
6 ע"פ רוֹב – שֶׁהָרִי מִצַּד עֵנִין זֶה כּוֹפִין לְהוֹצִיא מִמוֹן, ו"אֵין הוֹלְכִין בְּמִמוֹן אַחַר הַרוֹב"⁶⁸.
7 וּבִזָּה גּוֹפֵא יִשְׁנו הַדְּיוּק ש"אֵין הָעוֹלָם מִתְקִיִּים אֲלֵא בַהֲבֵל פִּיהֶם שֶׁל תַּשְׁבֵּ"ר", כִּידוּע הַכִּלְל שְׁבַכֵּל
8 מִקּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין כּו' אֲלֵא כּו'", הָרִי זֶה לְעִיכּוּבָא (כְּמוֹ "הָעוֹמֵר כּו' שֶׁאֵין בּוֹ אֲלֵא מִן הַחֲדָשׁ"⁶⁹,
9 שֶׁאֵילוּ נֶאֱמַר רַק שְׁמִבִּיאֵין מִן הַחֲדָשׁ, הִי אִפְשֵׁר לְפָרֵשׁ שְׁטוֹב יוֹתֵר לְהִבִּיא מִן הַחֲדָשׁ, אֲבָל גַּם אִם הִבִּיאוּ
10 מִן הִישָׁן, הָרִי זֶה כֶּשֶׁר, וְלִכֵּן נֶאֱמַר "שֶׁאֵין בּוֹ אֲלֵא מִן הַחֲדָשׁ", שְׁזוֹהוּ לְעִיכּוּבָא).
11 וִישׁ לְהוֹסִיף בִּזָּה, שְׁמַעֲלַת הַבֵּל תַּשְׁבֵּ"ר שֶׁאֵין בּוֹ חֲטָא⁷⁰ הִיא לֹא רַק בְּנוּגַע לְאֵלוּ שְׁמַתְעַסְקִים עִמָּהֶם⁷¹
12 – שֶׁאֲצֵלֶם יִשְׁנו הָעֵנִין ד"לִיתֵן שְׁכַר לְמִבִּיאֵיהֶם"⁷² – אֲלֵא גַם בְּנוּגַע לְתִינוּקוֹת עֲצָמָם⁷³, וְכִמוֹבֵן גַּם מִמִּשָּׁי
13 הַצ"צ⁷⁴ בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵי הַרְמַב"ם⁷⁵ "מִי שֶׁלֹּא לָמְדוּ אֲבִיו חַיִּיב לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ כְּשִׁיכִיר", "שְׁמָא גַם עַל הַקְּטָן יֵשׁ
14 חַיּוֹב מִדְּאוּרִייתָא" * (נוֹסֵף עַל חַיּוֹב שֶׁל הָאֵב לְחַנֵּךְ אֶת בְּנוֹ, אִפִּילוּ אִם זֶה רַק מִפְּנֵי יִרְאַת הַרְצוּעָה⁷⁷), וְיִתִּירָה
15 מִזֶּה בְּנוּגַע לְמַעֲלַת הַבֵּל תַּשְׁבֵּ"ר, שְׁזוֹהוּ אִפִּילוּ לְפָנֵי שְׁמִגִּיעַ לְמַעֲמַד וּמִצַּב ד"מִשְׁכִּיר"⁷⁸.

* * *

16
17 יֵא. דוֹבֵר כְּמ"פ שְׁנוֹסֵף עַל הָעֵנִינִים שֶׁהֵם בְּשׁוּה בְּכֹל שָׁנָה, יֵשׁ גַּם עֵנִינִים מִיּוֹחֲדִים הַקְּשׁוּרִים עִם קְבִיעוֹת
18 הַשָּׁנָה. וְכִמוֹ בְּנוּגַע לְחַג הַפֶּסַח וְכִי"ב, שֶׁהַקְּבִיעוֹת בִּימֵי הַחֲדוּשׁ, בְּט"וּ בְּנִיסָן, הִיא בְּשׁוּה בְּכֹל שָׁנָה, אֲבָל
19 בְּנוּגַע לְקְבִיעוֹת בִּימֵי הַשְּׁבֻעַ יֵשׁ שִׁנּוּיִים מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. וְהָרִי כֹל עֵנִין הוּא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית, וִישׁ לְלַמֵּד
20 מִמֶּנּוּ הוֹרָאָה בְּעִבּוּדַת ה', כְּתוֹרַת הַבְּעַשׂ"ט⁷⁹ אִפִּילוּ בְּנוּגַע לְעֵנִינֵי הָעוֹלָם, וְעֵאכּו"כ בְּנוּגַע לְעֵנִינֵי תּוֹרָה,
21 כְּמוֹ קְבִיעוֹת הַשָּׁנָה.
22 וְלְדוּגְמָא: בְּנוּגַע לְשְׁבַעַה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז שְׁחַל בְּשַׁבָּת, הִנֵּה אֵף שְׁשַׁבְעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז הו"ע הַקְּשׁוּר עִם
23 יְמֵי הַחֲדוּשׁ, הָרִי שִׁנּוּי הַקְּבִיעוֹת בִּימֵי הַשְּׁבֻעַ פּוֹעֵל גַּם בְּעֵנִין שְׁמַצַּד יְמֵי הַחֲדוּשׁ, וְכַהֲסִיפּוֹר הִידוּע⁸⁰
24 אוֹדוֹת אֲדַמּו"ר מִהַר"ש שֶׁאֵמַר בְּנוּגַע לְקְבִיעוֹת כּוֹ: "הוֹאִיל וְנִדְחָה יִדְחָה"⁸¹.
25 וּבְנוּגַע לְשָׁנָה זֹו – הִנֵּה הַקְּבִיעוֹת דַּתְשַׁעָה בֵּאֵב הִיא (כְּמוֹ הַקְּבִיעוֹת דַּחַג הַפֶּסַח) בְּיוֹם שְׁלִישֵׁי בְּשַׁבְעוֹ.

* (* וְצ"ע מִהֲלִי ת"ת לְאֲדָה"ז רַפ"ב⁷⁶.)

(72) חֲגִיגָה ג, סַע"א. הוֹבָא בְּפִרְש"י עַה"ת וִילָךְ לֵא, יֵב.
(73) רֵאָה גַם מִכְּתַב מוֹצֵש"ק, ט"ו תַּמּוּז שָׁנָה זֹו (אֲג"ק חֲכ"ח ע' רַנֵּד) בְּהַעֲרָה.
(74) פֶּס"ד – חִידוּשִׁים עַל הַרְמַב"ם בְּתַחֲלָתוֹ.
(75) הֲלִי ת"ת פ"א ה"ג.
(76) רֵאָה לְקו"ש חִי"ז ע' 233 הַעֲרָה 17 (הַמּו"ר).
(77) רֵאָה תְּנִיא קו"א קָנָה, א.
(78) חֲסַר הַסִּיּוֹם (הַמּו"ר).
(79) רֵאָה כְּש"ט בְּהוֹסְפוֹת סַקַּע"ט וְאִילָךְ. וְש"נ.
(80) סַה"ש קִיץ ה'ש"ת ע' 157.
(81) מְגִילָה ה, רִישׁ ע"ב.

(66) ח"ב לט, א.
(67) עִירוּבֵין יג, ב. וְש"נ.
(68) ב"ק כז, רִישׁ ע"ב.
(69) מִנְחוֹת פג, ב וּבַתְרוּד"ה מִתְנִי.
(70) נִזְכַּר גַּם בְּמַעֲלַת הַבֵּל שֶׁאֵין בּוֹ חֲטָא, שְׁעִי"ז זוֹכִים לְד' מֵאוֹת עֲלִמִין דְּכִסּוּפִין (רֵאָה זַח"א קַנְג, ב (בְּתוֹסְפָתָא)).
(71) נִזְכַּר גַּם שְׁכִיּוֹן שֶׁהַקְּבִיעוֹת דוֹרֵשׁ מִבְּנֵי הַנְּהַגָה זֹו (לְהַתְעַסֵּק עִם תִּינוּקוֹת שֶׁל בַּיִת רַבֵּן), הִנֵּה ע"פ מ"ש "מְגִיד דְּבָרֵינוּ לִיעֵקֵב חוֹקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל" (תַּהֲלִים קַמֵּז, יט. וְרֵאָה שְׁמוּ"ר פ"ל, ט), בּוֹדָאֵי שְׁגַם הַקְּבִיעוֹת בְּעַצְמוֹ מִתְנַהֵּג כֵּן (רֵאָה גַם תּוֹרַת מִנְחָם – הַתּוֹעֲדוּיּוֹת ח"ד ע' 91).

- 1 יב. מעלתו של יום השלישי בשבוע – שהוכפל בו כי טוב⁸².
- 2 וצריך להבין: מהי ההוספה של "כי טוב" ב"פ – הרי פעם אחת כי טוב שנאמר בתורה הוא כבר
- 3 תכלית הטוב, דכיון שזהו טוב ע"פ תורת אמת, בהכרח שזהו שלימות הטוב, שהרי אם חסר בטוב ענין
- 4 של שלימות, אין זה טוב אמיתי, וא"כ, מה ניתוסף עי"ז שהוכפל בו כי טוב?
- 5 [ועד"ז נשאלת השאלה בענין "ויתן"⁸³, "יתן ויחזור ויתן"⁸⁴: מהו הצורך בנתינה השני, ולא די בנתינה
- 6 הראשונה – הרי גם הנתינה הראשונה היא באופן ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁸⁵, ועאכו"כ בנוגע
- 7 לנתינה של הקב"ה ("ויתן לך האלקים"⁸³) שאודותה מדובר בברכת יצחק ליעקב, כך, שבנתינה הראשונה
- 8 ישנם כבר כל הענינים, ומהו הצורך בנתינה השני].
- 9 ומבואר בזה, שהכפל ד"כי טוב" הוא ביחס לעולם נעלה יותר, והיינו, ש"כי טוב" הראשון הוא ביחס
- 10 לעולם זה, שעליו נאמר "וירא אלקים כי טוב"⁸⁶, להיותו תכלית שלימות הטוב באופן שאין למעלה
- 11 הימנו, אבל לאח"ז ניתוסף "כי טוב"⁸⁷ מעולם נעלה יותר, והיינו, ששלימות הטוב בדרגה הקודמת פעלה
- 12 בעולם מציאות חדשה – שיהי' ראוי לקבל דרגת הטוב של עולם נעלה יותר.
- 13 וענינם בספירות – כפי שמבאר הצ"צ⁸⁸ שב"פ טוב הם יסוד ותפארת, והרי החילוק בין יסוד לתפארת
- 14 – שענין היסוד הוא כפי שהמדות הם באופן של יציאה לחוץ, ואילו תפארת הוא עיקר המדות, ומזה
- 15 מובן גם העילוי דטוב הב' (דתפארת) לגבי טוב הא' (דיסוד).
- 16 יג. וענין זה קשור גם עם הפירוש ש'הוכפל בו כי טוב" היינו "טוב לשמים וטוב לבריות"⁸⁹:
- 17 עבודת ה' יכולה להיות באופן ד"טוב לבריות" בלבד, היינו, שעבודתו בקיום התומ"צ היא רק לפי
- 18 ערכו, אשר, ככל שתגדל מעלתו ה"ה נכרא, וקשור עם גדרי העולם, שלכן כל הענינים הם במדידה
- 19 והגבלה, וכמו בצדקה, שנותן מעשר, ואם רוצה ליתן צדקה באופן של מצוה מן המובחר – נותן חומש⁹⁰,
- 20 אבל עדיין במדידה והגבלה. ולכן לא די בעבודה באופן ד"טוב לבריות" בלבד, אלא יש צורך להכניס
- 21 בה גם הענין ד"טוב לשמים", היינו, שהעבודה תהי' מצד גדרי האלקות, שאז היא למעלה מהגבלות
- 22 העולם.
- 23 ולפעמים יכול להיות בקצה השני – שעבודת ה' היא רק מצד "טוב לשמים", והיינו, שעוסק בעניני
- 24 התומ"צ כפי שהם מצד שורש נפשו למעלה כו', אבל שם הם נשארים, ואינם נמשכים למטה במעשה
- 25 בפועל; ולכן מדגישים שהעבודה צריכה להיות גם באופן ד"טוב לבריות".
- 26 וזוהי המעלה של יום השלישי שהוכפל בו כי טוב, שישנם שני הענינים ד"טוב לשמים וטוב לבריות",
- 27 והיינו, שהטוב היותר נעלה, "טוב לשמים", נמשך גם בטוב שלמטה ממנו, "טוב לבריות".
- 28 יד. וכיון שבשנה זו חל תשעה באב ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב – נדרשת הדגשה יתירה בענין
- 29 ד"טוב לשמים וטוב לבריות", הן בנוגע ל"ציון כמשפט (תורה) תפדה" והן בנוגע ל"שבי" בצדקה⁹¹:
- 30 בנוגע לצדקה, שהו"ע של "טוב לבריות" (בין אדם לחבירו) – מובן בפשטות שצריך לעשות זאת לא
- 31 רק מצד הענין ד"טוב לבריות", מצד הרגש נפשו כו', שאז הנתינה היא בהגבלה, אלא צריך לעשות זאת
- 32 מצד הענין ד"טוב לשמים", מצד ציווי התורה, שאז הנתינה היא ללא הגבלות.

(82) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית א, ז.

(87) שם, יב.

(88) ראה אה"ת בראשית לג, ב ואילך. משפטים ע' א'קנו

(83) תולדות כז, כח.

(84) ב"ר פס"ו, ג. הובא בפרש"י עה"פ.

ואילך.

(85) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(89) קידושין מ, א.

(86) בראשית א, יו"ד.

(90) רמב"ם הל' מתנ"ע פ"ז ה"ה. טושו"ע יו"ד רסרמ"ט.

ועד"ז בנוגע ללימוד התורה (משפט) לא מספיק שיהי' באופן ד"טוב לבריות" בלבד, אלא צ"ל גם
 באופן ד"טוב לשמים", ללא הגבלות – כי, אע"פ שלימוד התורה מצד עצמו הוא ללא הגבלות, כיון
 שצריך לנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה, הרי ישנו גם הענין ד"הלל מחייב את העניים"⁹¹, היינו, שלולי
 הנהגתו של הלל יש הגבלה בנוגע לחיוב של עניים, ואילו הלל מחייב אותם להוסיף בעבודתם; ומוטב
 יותר לומר ש"רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים"⁹¹ (שהרי כל בני צריכים להיות עשירים) –
 הוספה שנדרשת בעבודתם של עשירים.

וכללות הענין בזה – שהעבודה בשני הקוין דתורה וצדקה צריכה להיות באופן של בלי גבול; לא
 להתווכח ("דינגען זיך") בנוגע לנתינת הצדקה, אלא ליתן למעלה מהגבלה, וכן בנוגע ללימוד התורה,
 שצ"ל ללא הגבלות.

טו. וענין זה קשור גם עם ענין הגלות והגאולה:

מצד ענין הגלות (שכללותו הו"ע של התחלקות כו') יש מקום להתחלקות בין "טוב לשמים" ל"טוב
 לבריות" – שהענין ד"טוב לשמים" הוא אצלו בשלימות, שזהו מצד נפשו האלקית שהיא תמיד בשלימות,
 מצד דבקותה במהותו ועצמותו ית' באופן ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"⁹², אבל אין זה קשור
 עם המעשה שלו, "טוב לבריות", שהוא במעמד ומצב של חטא, בגלל העדר החיבור עם נפשו האלקית,
 "טוב לשמים".

וכאשר ישנו החיבור ד"טוב לשמים" עם "טוב לבריות", היינו, שממשיכים את ה"טוב לשמים" ב"טוב
 לבריות", כך, שהקשר עם אלקות הוא גם מצד הגוף – הרי זה שולל את ענין החטא, ולא עוד אלא
 שניתוסף באופן ד"כפלים לתושי"⁹³, "הוכפל בו כי טוב".

וזהו ההכנה לגאולה העתידה לבוא – שנוסף על שלילת היפך הטובה, יתוסף עילוי גדול יותר לגבי
 מה שהי' לפנ"ז, בדוגמת העילוי דלוחות שניות שהם באופן ד"כפלים לתושי"⁹⁴.

ויש להוסיף בזה, שכללות ענין הכפל ("הוכפל בו כי טוב") קשור עם ענין התשובה – כפי שמביא רבינו
 הזקן באגה"ת⁹⁵ מ"ש בתנא דבי אליהו⁹⁶ בנוגע להנהגת בעל תשובה: "אם הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא
 ב' דפים, לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו'"; וזהו גם הקשר עם ענין הגאולה – שהרי "משיח אתא
 לאתבא צדיקיא בתיובתא"⁹⁷, היינו, שענין התשובה יהי' בכפלים – לא רק אצל בעלי תשובה, אלא גם
 אצל אלו שהתורה קוראת אותם בשם צדיקים, שיתוסף אצלם עילוי שעל ידו נעשים "בריאה חדשה".

וכיון שרוצים שהגאולה תהי' באופן של "אחישנה"⁹⁸, "מיד הן נגאלין"⁹⁹ – צריכים להיות כל ענינים
 אלו בריזות⁷⁸.

* * *

טז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה זכור הוי' מה הי' לנו.

* * *

יז. הביאור בתמיהה שבאמצע סיפור מעשה המרגלים מפסיק הכתוב במה שאירע למשה רבינו: "גם

(96) ראה תורת מנחם – התוועדויות חס"ג ס"ע 365. וש"נ.

(97) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(98) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(99) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(91) יומא לה, ב.

(92) תניא ספכ"ד.

(93) איוב יא, ו.

(94) ראה שמו"ר רפמ"ו.

(95) ספ"ט.

1 בי התאנף ה' בגללכם¹⁰⁰ לאמר גם אתה לא תבוא שם¹⁰¹ (אף שמפורש בקרא¹⁰² שהסיבה שמששה לא
2 נכנס לארץ היתה (לא בגלל חטא המרגלים, אלא) בגלל חטא מי מריבה שאירע ("בגללכם" – דקאי על
3 הדור שנכנסו לארץ, "טפכם"¹⁰³ דדור המרגלים) קרוב לסוף שנת הארבעים*),
4 – שזהו מאמר המוסגר לבאר מה נשתנה שינוי עיקרי בהענין בין כלב, שרק "יראנה ולו אתן את
5 הארץ"¹⁰⁷, ליהושע, ש"יבוא שמה" וגם "ינחילנה את ישראל"¹⁰⁸, שהוא יהי' המנהיג שינחיל את הארץ
6 לבניי, שהסיבה לשינוי השכר היא לפי שיש צורך בממלא מקומו של משה, בגלל שבינתיים ניתוסף הענין
7 ש"גם בי התאנף גו' גם אתה לא תבוא שם",
8 (אלא שהוצרך להזכיר סרחונו¹⁰⁹ – שאינו בו, כי אם "בגללכם", החטא ד"מי מריבה אשר רבו בניי
9 את ה'"¹¹⁰, "מריבת העדה"¹¹¹. אבל כיון שכאן נזכר רק בדרך אגב, אינו מפרשו, כי אם במקומו, כפ'
10 ואתחנן¹¹² (ששם מפרש כל הענין שמששה לא נכנס לארץ): "ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אליי",
11 "למענכם – בשבילכם, אתם גרמתם לי, וכן הוא אומר¹¹³ ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם" –
12 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ד ע' 8 ואילך.

* * *

14 יח. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר – הנה בפ' דברים אין הערות, אבל יש הערה בפ' ויחי¹¹⁴, ששם
15 מובא פסוק מפ' דברים¹¹⁵: "העוים היושבים בחצרים. . כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו
16 תחתם", ומביא מ"ש על זה בגמרא¹¹⁶: "מאי נפקא לן מינה, מדאשבעי אבימלך לאברהם אם תשקור לי
17 ולניני ולנכדי¹¹⁷, אמר הקב"ה, ליתו כפתורים ליפקו מעוים דהיינו פלשתים, וליתו ישראל ליפקו
18 מכפתורים.

(* ואין לומר שזהו ע"ד שמצינו בפרש"י¹⁰⁴ בנוגע למיתת אהרן: "ואף זו מן התוכחה" (כשבירת הלוחות), אף
שבינתיים ל"ט שנה (וע"ד פי' הרמב"ן כאן) – דא"כ הו"ל לפרש כאן אף זו כו', כדמפרש לקמן.
וכן אין לומר שזהו ע"ד שמצינו בפרש"י בפ' חוקת¹⁰⁵: "למה נסמכה מיתת מרים (שהיתה לסוף מ' שנה) לפרשת
פרה אדומה (שנאמרה בשנה שני' ליצי"מ) כו'" וא"צ רש"י לפרש זה כאן עוה"פ כי סומך על מה שכבר פי'
לפנ"ז בחוקת – כי, הרי הסמיכות דחוקת מחדשת (דמיתת צדיקים מכפרת), אבל הסמיכות דכאן אינה מחדשת
כלום, דהטעם דלא נכנס משה לארץ מפורש הוא ולפנ"ז, ושתי פעמים (גם בפ' פינחס¹⁰⁶), וכאן רק נרמז!

101 (101) פרשתנו א, לו.
102 (102) חוקת כ, יב.
103 (103) פרשתנו שם, לט.
104 (104) עקב יו"ד, ו.
105 (105) שם, א.
106 (106) כז, יג"ד.
107 (107) פרשתנו שם, לו.
108 (108) שם, לח.
109 (109) ראה פרש"י פינחס שם, יג.
110 (110) חוקת שם, יג.
111 (111) פינחס שם, יד.
112 (112) ג, כו.
113 (113) תהלים קו, לב.
114 (114) לקוטי לוי"צ לזח"א ע' רמז ואילך.
115 (115) ב, כג. וראה פרש"י עה"פ.
116 (116) חולין ס, ב. וש"נ.
117 (117) וירא כא, כג.

100 (100) ואין לפרש דיוק הלשון "בגללכם" ולא "למענכם" (כבפ' ואתחנן ג, כו), "על דברכם" (שם ד, כא) [[כפי שמצינו עד עתה ש"בגללכם" מורה על המעלה – כמו "וחיתה נפשי בגללך" (לך לך יב, יג), "ויברכני ה' בגללך" (ויצא ל, כז), בגלל מעלת שרה ויעקב – שהסיבה שנגזר על משה שלא יכנס לא"י היא "בגללכם", מצד מעלת דור המרגלים, כיון דרק בשביל מעלתם של ישראל ניתנה לו גדולה (פרש"י תשא לב, ז) נאלא שהועילה תפלת משה לבטל גזירה זו, כשם שהועילה לבטל הגזירה ד"אכנו בדבר ואורישנו" (שלה יד, יב), ואח"כ חזרה ונגזרה בגלל מי מריבה; או שהי' צ"ל צירוף כמה עונות, ע"ד שמצינו בפרש"י בפ' משפטים (כד, יו"ד): "ויראו את אלקי ישראל", "נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן", עד שנצטרף הענין דהורו הלכה או שתויי יין (כפרש"י שמיני יו"ד, ב) – דכיון שמפורש "בי התאנף ה'", ופרש"י: "נתמלא רוגז", אי אפשר לומר ש"בגללכם" פירושו מפני מעלתם של דור המרגלים.

1 כיוצא בדבר אתה אומר כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו'¹¹⁸, מאי
2 נפקא מינה, דאמר להו הקב"ה לישראל אל תצר את מואב¹¹⁹, אמר הקב"ה, ליתי סיחון ליפוק ממואב,
3 וליתו ישראל וליפקו מסיחון והיינו דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון".

4 ועוד שם בגמרא: "צידונים יקראו לחרמון שריון¹²⁰, תנא שניר ושריון מהרי ארץ ישראל, מלמד שכל
5 אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל, ללמדך
6 שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם (וכמוכא גם בפירוש רש"י עה"פ: "ובמקום אחר
7 הוא אומר¹²¹ ועד הר שיאון הוא חרמון, הרי לו ארבעה שמות . . להגיד שבח א"י שהיו ארבע מלכיות
8 מתפארות בכך זו אומרת על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא"). כיוצא בו ואת העם העביר אותו
9 לערים¹²², מאי נפקא מינה, דלא ליקרו לאחיו גלוותא".

10 ומבאר אמור"ר שייכות הענינים ע"פ קבלה – ש"בעוים וכפתורים הוא הברור דו"א דתהו, ת"ת
11 ("הדכורא דתהו שעיקרו ת"ת"), וכיוצא בדבר במואב וסיחון ("מלשון שיחה ודבור") הוא הברור דמל'
12 דתהו וכו"¹²³.

13 וכמדובר כמ"פ בנוגע לביאור הענין ע"פ חסידות – שאמור"ר סמך שיבינו זאת לבד.

14 יט. והענין בזה:

15 ענין הברור דו"א ומלכות דתהו בעבודה – הו"ע ברור המדות, ואח"כ גם ברור הלבושים דמחשבה
16 דיבור ומעשה, כמרומו בסיחון שהוא לשון שיחה ודבור, וגם נאמר בו "כואו חשבון"¹²⁴, שהו"ע
17 המחשבה, ועד לענין המעשה.

18 ובענין הברורים גופא – יש חילוק¹²⁵ בין ברור שנעשה בדרך ממילא, כפי שהי' בזמן הבית, שבנ"י
19 ישבו בארץ ישראל, ומשם נעשה ברור העולם בדרך ממילא, לברור שנעשה ע"י הליכה למקום המתברר,
20 כמו כללות הברור בזמן הגלות (החל מהגלות דירידת הנשמה להתלבש בגוף¹²⁶, כדי לברר את ניצוצות
21 הקדושה שבגוף), ש"גלינו מארצנו" למקום המתברר – "אחד מכם גולה לברברי" וכו"¹²⁷.

22 וזהו גם החילוק בין המעמד ומצב שהרי ארץ ישראל חביבין על אומות העולם שמתפארים בהם כו'
23 (כבזמן הבית), שזהו בדוגמת הברור שנעשה בדרך ממילא, למעמד ומצב שהי' בזמן יוסף שבנ"י היו
24 במצרים כו'.

25 כ. ומובן, שכשנמצאים בגלות יש צורך בזיהרות יתירה מפני הגוי – לזכור שעל בנ"י נאמר "בנים
26 אתם לה' אלקיכם"¹²⁸, "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹²⁹, ולכן אין להם מה להתחשב עם הגוי כו',
27 ועאכו"כ שלא לבקש ממנו שיתן רשות ליהודי לרשום אותו בתור "יהודי".

28 ובמכ"ש וק"ו ממה שמצינו בדקות דדקות בסיפור התנ"ך אודות חזקיהו – ובאמת אין זה בערך כלל
29 לנדוד, אלא שבנוגע ליהודים לא אומרים "להבדיל" (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³⁰) – שהראה לגוי את

לערים הוא לא"ה . . הנה השמות דשריון שניר וכן חרמון שיאון
הוא למעליותא ולשבח דא"י, והעביר אותו לערים הוא כדי שלא
יבז את אחיו שהם גלוותא".

(124) חוקת שם, כו.

(125) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(126) ראה תניא פל"ז.

(127) שהש"ר פ"ב, ח (ב).

(128) פ' ראה יד, א. וראה אבות פ"ג מ"ד – פרק דשבת זו.

(129) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(130) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ט ע' 258.

וש"נ.

(118) חוקת כא, כו.

(119) פרשתנו ב, ט.

(120) שם ג, ט.

(121) ואתחנן ד, מה.

(122) ויגש מז, כא. וראה פרש"י עה"פ.

(123) ובבבא הב': "צידונים יקראו לחרמון שריון . . כיוצא בו

ואת העם העביר אותו לערים" – ש"ארץ ישראל הוא בחי' לאה

. . הדי' שמות שיאון חרמון שריון שניר . . לנגד הדי' בחי' לאה . .

כיוצא בו ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד

קצהו, כי מצרים מיצר הגרון, ופרעה אותיות הערף הוא הלעומת

דלאה שעומדת בערף אחורי הגרון, וזהו שהר"ת העביר אותו

1 אוצרות ביהמ"ק כדי לשאת חן בעיניו, ונענש על זה כו'¹³¹, כיון שעיי"ז נעשה פתח לגויים לדורות כו',
 2 ועאכו"כ בנדו"ד, שאומרים לגוי שירשמו אותו בתור יהודי, כדי לשאת חן בעיניו.
 3 דובר בארוכה אודות מיהו יהודי¹³², וסיים:
 4 ויהי"ר שסוכ"ס יבערו בני" את ה"אל זר אשר בקרבך"¹³³, ולא יתפעלו מפני הגויים, ואדרבה כו',
 5 ויהי הענין ד"נחמו נחמו עמי"¹³⁴, ועד לקיום היעוד¹³⁵ "ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד", ואע"פ
 6 שענין זה שייך לתודש תשרי – בר"ה, הרי זה יכול להיות עוד לפנ"ז, כידוע שהענין ד"הוי' אחד"
 7 שאומרים בכל יום בק"ש, הוא בדוגמת אחדות הוי' שנפעלת בר"ה⁷⁸.

* * *

9 כא. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ח-י) אודות הבל פיהם של תשב"ר שאין בו חטא – הנה כיון שנשאר
 10 ג' ימים ליום שהוכפל בו כי טוב, יש לנצל ימים אלו כדי לפעול בחינוך התינוקות, ילדים וילדות, ובפרט
 11 בארץ ישראל, ששם נפעל בעיקר ענין הגלות – "גלינו מארצנו", ושם נמצא הכותל המערבי, שריד בית
 12 מקדשנו, שלא זזה שכינה ממנו¹³⁶.
 13 ולכן, כל אלו שיש להם קרובים וידידים בארץ ישראל – יודיעו להם, שביום תשעה באב (או לפנ"ז)
 14 ביאו לשם את כל הילדים ששייכים ללמוד ענין בתורה,
 15 – שבזה נכללים גם בנות ישראל, שגם הן שייכות ללימוד התורה, כמ"ש בהלכות תלמוד תורה
 16 לרבינו הזקן¹³⁷ (שהי' פוסק בנגלה ובחסידות) שנושאים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן –
 17 ושם ילמדו עמהם ענין בתורה, ויתנו צדקה.
 18 וגם הקטנים יותר – הרי הם שייכים לומר "תורה צוה לנו משה גו"¹³⁸, ואפילו הקטנים עוד יותר –
 19 הרי ישנו הענין ד"ליתן שכר למביאייהם"⁷³, ולכן יש להביא לשם גם אותם, כדי לפעול בב' הענינים
 20 דתורה וצדקה.
 21 וכך יסיימו את השנה בפעולה עם ה"טף", וזו תהי' הכנה לר"ה דשנת הקהל, שבה צ"ל הענין
 22 ד"הקהל"¹³⁹ את העם האנשים והנשים והטף⁷⁸.
 23 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הוא אלקינו"].

131) ראה מלכיס"ב כ, יג ואילך. פרדו"א ספנ"ב. יל"ש
 מלכים שם (רמז רמה).
 132) לא הגיע לידינו לע"ע (המור"ל).
 133) ראה שבת קה, ב.
 134) ישע"י מ, א.
 135) זכרי' יד, ט.
 136) תנחומא (באבער) שמות יו"ד. וש"נ.
 137) ספ"א. וש"נ.
 138) ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, א. ועוד.
 139) וילך לא, יב.

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שלישי עמ' א

1 שהבן מתעסק בנכסי האב והאב בנכסי הבן הרי הם כאפוטרופסין
 2 אחד על השני ואין החוקה שהחזיקו בקרקע ראייה לכך שהקרקע
 3 שלהם.
 4 מבארת המשנה: כל החוקות הללו שביארנו שאינם חוקה, וכן
 5 שאר אופנים שמועיל החוקה וצריך שתהיה החוקה שלש שנים,
 6 בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּמַחְזִיק בקרקע וטוען שהקרקע שלו ובא
 7 מערער כנגדו ומביא עדים ששלו היא, אֲבָל בְּנוֹתָן מְתַנְה – אדם
 8 הנותן בפנינו קרקע במתנה לחבירו ואומר לו להחזיק בה כדי
 9 לקנותה, וְהֶאֱחִין שְׁחֻלְקוֹ – וכן אחים שירשו וחילקו את הירושה
 10 ורוצים להחזיק בחלקם כדי שלא יוכלו לחזור בהם, וְהַמְחִזִיק
 11 בְּנִכְסֵי הַיָּר שמת ואין לו יורשים כדי לזכות בהם מן ההפקר, אם
 12 נָעַל וְנָדַר וְפָרַץ בְּלֵ שְׁהוּא – כלומר, או שעשה דלת, או שגדר
 13 בחומה, או פרץ פירצה כל שהיא שיכנס בה, הָרִי זֶה חֻלְקָה, כיון
 14 שברשות חבירו החזיק, ואינו יכול לחזור בו.

לקוטי שיחות

פרשת דברים

כרך כד, ב

מתורגם ללשון הקודש

23 (1) מדוע מציין רש"י את פרטיה של ה"גדולה"
24 המוזכרים ב"מדרש אגדה". הרי, לפי שיטתו – פשוטו של
25 מקרא – הוא צריך היה להזכיר את ה"גדולה" שהתחדשה
26 "בהר הזה", המפורשת וכתובה בפשוטו של מקרא⁶: "הנהיה
27 כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו, השמע עם קול אלקים
28 מדבר מתוך האש...?"

29 רש"י בפירושו מזכיר רק את קבלת התורה – "קבלתם
30 תורה" – אך אינו מזכיר את הענין של "השמע עם קול
31 אלקים..." שהיה במתן תורה, ואשר התורה עצמה מגדירה
32 זאת "דבר הגדול" – "קול אלקים מדבר מתוך האש".

33 (2) בפרטים שמציין רש"י, אינה ניכרת כל כך הגדולה
34 אשר התחדשה "בהר הזה": "קבלתם תורה ומצוות" אינו
35 דבר חדש לחלוטין, כי כבר אדם הראשון, אברהם⁷ וכדומה
36 קבלו הוראות – תורה, בני נח כולם נצטוו את שבע
37 המצוות⁸, כבר היתה ישיבת שם ועבר⁹, ואצל ישראל
38 התחילו התורה והמצוות כבר על ידי האבות¹⁰. גם הענין
39 של הסנהדרין, השופטים, כבר היה לפני כן, אפילו אצל
40 הגויים, כפי שניתן להבין בפשטות¹¹, וקל וחומר אצל
41 ישראל¹².

ב.

**סדר הפרטים, הפרדת המנורה והשמטת "שרי
חמישים..."**

42 בפירוש השני יש לשים לב לדיוקים נוספים:
43 (א) הסדר שבו מונה רש"י את הפרטים – משכן, תורה
44 וסנהדרין – אינו תואם לסדר הזמנים של היותם: בתחילה

א.

"רב לכם שבת – כפשוטו", ו"מדרש אגדה"
1 לאחר ההקדמה בתחלת פרשתנו אודות המצב,
2 התקופה והמקום שבהם נמצאו משה ובני ישראל בעת
3 אמירת משנה תורה, מתחילה התורה לספר את דברי משה
4 לישראל¹: "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם
5 שבת בהר הזה".

6 רש"י מצטט את המילים "רב לכם שבת", ומפרש:
7 "כפשוטו. ויש מדרש אגדה: הרבה לכם גדולה ושכר² על
8 ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מנורה וכלים, קבלתם
9 תורה, מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות".
10 יש להבין:

11 (א) רש"י בפירושו על התורה בא לפרש את פשוטו של
12 מקרא. מדוע, אפוא, אין הוא מסתפק בפירוש "כפשוטו" –
13 שהמשמעות של "רב לכם" היא "די לכם" – ומביא גם
14 את "מדרש אגדה"?

15 יש המפרשים³, שלפי הפירוש הראשון מתעורר קושי,
16 כי לפי זה צריך היה לכתוב במפורש "די לכם", ולא "רב
17 לכם". אך, לכאורה, אין זה קושי, כי כבר לפני כן אנו
18 מוצאים בפירוש רש"י⁴, שהוא מפרש "רב" – "די", ואינו
19 מביא על כך פירוש נוסף.

20 (ב) בפירוש השני, שהמילה "רב" היא מלשון "ריבוי"⁵
21 – "הרבה לכם" – ריבוי גדולה שקבלו ישראל "בהר הזה"
22 – אין מובן:

(8) פרש"י משפטים כד, ג.
(9) ראה פרש"י ח"ש כה, יז. תולדות כה, כב. שם כה, ט.
(10) תולדות כו, ה ובפרש"י.
(11) ולהעיר מפרש"י בראשית ו, ב: והשופטים. וירא יט, א: מינהו שופט. וראה רמב"ן וישלח (לד, יג) בארוכה.
(12) ואף שהתמנות שרי אלפים כו' באה לאחרי טענת יתרו "נבול תבול גו" ובעצת יתרו דוקא (יתרו יח, יח ואילך). – הרי אדרבא שם הי' החידוש שמשה התחיל "ושפטי בין איש ובין רעהו", אבל פשיטא שלפני זה היו שופטים בבני". ולהעיר מהזמנים שהיו במצרים (שמות ג, טז).

(1) פרשתנו א, ו.
(2) כ"ה בדפוס ראשון ושני וברוב כתי' רש"י שתח"י. ולכאורה מתאים יותר מהנוסח שבדפוסים שלפנינו "הרבה גדולה לכם ושכר".
(3) שפתי חכמים.
(4) וארא ט, כח.
(5) להעיר מפרש"י קרח טז, ז. וברא"ם שם. ואכ"מ.
(6) ואתחנן ד, לב-לג. ולהעיר, שגם בגילוי השכינה שבסנה נאמר (שמות ג, ג) "המראה הגדול הזה".
(7) בו מפורש וישמור גו' ותורותי (תולדות כו, ה) יצווה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך הוי' גו' (ירא יח, יט).

18 (א) בספרי נאמר רק "שכר הוא לכם", ורש"י מוסיף
19 עוד ענין "גדולה ושכר"²⁰?

20 (ב) בספרי נאמר "שכר הוא לכם ישיבתכם בהר הזה"
21 – שהישיבה עצמה היא השכר, ואילו רש"י אומר "הרבה
22 לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה", כלומר, שהשכר
23 הוא תוצאה²⁴ של ישיבתכם בהר הזה?"

24 (ג) בספרי נאמר "מניתי עליכם" – שהקדוש-ברוך-הוא
25 מינה את הסנהדרין, ואילו רש"י אומר "מניתם לכם"²²,
26 שישראל מינו את הסנהדרין בעצמם.

ד.

"רב לכם – הרבה יותר מדאי"

27 ההסבר לכל זאת הוא:
28 המשמעות הפשוטה של "רב לכם" היא לא זו בלבד
29 ש"די לכם", אלא יותר מכך: "רב לכם", זה יותר מדי
30 בשבילכם, ויותר ממספיק²³. כפי שמפרש רש"י על הפסוק²⁴
31 "ויאמרו אליהם רב לכם", בטענת קרה ועדתו כלפי משה
32 ואהרן: "הרבה יותר מדאי" לקחתם לעצמכם גדולה²⁵.
33 וזה קשה לרש"י בפסוקנו "רב לכם שבת בהר הזה":
34 הרי במשך תקופת "ישיבתכם בהר הזה" שנמשכה "הרבה

1 היתה קבלת התורה, לאחר מכן¹³ מינו הסנהדרין, ורק
2 לבסוף הוקם המשכן¹⁴.
3 (ב) מדוע מפריד רש"י את המנורה משאר כלי המשכן
4 באמרו "משכן מנורה וכלים"¹⁵, ואינו מכליל את המנורה
5 במילים "משכן וכליו"?
6 (ג) מדוע מפרט רש"י לגבי הסנהדרין דוקא את "שרי
7 אלפים ושרי מאות", ומשמית את "שרי חמישים ושרי
8 עשרות"¹⁶?
9 השאלות אף מתחזקות כאשר מעיינים ב"ספרי"¹⁷, שזה
10 לכאורה המקור לפירושו רש"י, ורואים ששם אכן מוזכרת
11 עשיית המשכן לאחר קבלת התורה ומינוי הסנהדרין, שם
12 נאמר "משכן וכלים", והמנורה אינה מובדלת משאר
13 הכלים¹⁸, ושם מוזכרים גם "שרי חמישים ושרי עשרות".
14 ורש"י משנה בשלושה פרטים בחלק השני של פירושו
15 בלבד, מן המקור של פירושו!

ה.

השינויים בפירוש רש"י בחלק הראשון בהשוואה ל"ספרי"
16 כן יש להבין את הסיבה לשינויים בחלק הראשון של
17 פירושו רש"י בהשוואה למקורו בספרי¹⁹:

בנוסח הספרי של המהרי"ק (בפירושו לרש"י כאן) וה"ספרי דבי רב" (לספרי כאן) יש עוד שינויים לגבי פירושו רש"י. וראה מהרי"ק שם. וראה גם ילקוט, פסיקתא זוטרתא ומדרש הגדול כאן. ואכ"מ.

18) בשאר גירסאות הספרי (הנ"ל) הובאה גם מנורה בפ"ע. אבל: א) שם הובא גם השולחן (וכ"ה ברש"י לפי המהרי"ק. ולהעיר ממשכיל לדוד). ב) עדיין צריך ביאור מדוע בחר רש"י בניין זה בגירסא זו דוקא. 19) ומה ששינה רש"י מ"מש" בספרי "שבעים זקנים", וככתב סנהדרין, ומשמע לכאורה (כנ"ל בפנים) שהסנהדרין הם שרי האלפים וכו' – יש לומר, שהוא משום שהזקנים לא נתמנו על ישראל "בהר הזה", וכמ"ש רש"י בפ' בעלותך (יא, טז) "אף במצרים ישבו עמהם". ומ"ש (שם) "ואצלתי מן הרוח גר" – ה"ז ה' בקברות התאוה (אחרי שנסעו מהר סיני) כמפורש בפ' בעלותך שם. ומ"ש בפ' משפטים (כד, א) שעלו אל ההר אין זה מינוי על ישראל.

20) מה שהוסיף רש"י תיבת "הרבה", מובן בפשטות, שהרי זו פירוש תיבת "רב" (ל' ריבוי). וכ"ה לפי גירסת הגר"א בספרי. ולהעיר מפרש"י דלעיל הערה 5, שפירש "רב" – "זרבו גדול". ואכ"מ.

21) וכן משמע בפס"ז כאן.

22) ואף שכ"ה בכמה מהגירסאות הנ"ל (הערה 17), יש לבאר מדוע בחר רש"י בגירסא זו דוקא.

23) ומה שפירש רש"י בפ' וראו (הובא לעיל ס"א והערה 4) "זרבו – די לך" – יש לומר, שהוא משום ששם מדובר בעונש, ולגבי הנענש (פרעה שאמר "זרבו גר") כל מידה של עונש היא "יותר מדאי", אבל לגבי הקב"ה ("לך") אינו אלא "די".

24) קרה טז, ג. ועד"ז בפ' וישלח (לג, יא): "יש לי רב – יותר ויותר מכרי".

25) וראה ס' זכרון לפרש"י שם.

13) פרש"י יתרו יח, יג. בראב"ע ר"פ יתרו (הובא באברבנאל שם), שמינוי השופטים היה קרוב למסע בני ישראל מהר סיני, ומביא רא"י לזכר מפרשתנו, שאחרי הציווי "רב לכם שבת גו' פנו וסעו", כתיב (א, ט) "ואומר אליכם בעת ההיא לאמר גו'", סיפור מינוי שרי האלפים וכו'. [ולהעיר שבתבי"ע כאן מונה מינוי הסנהדרין אחרי עשיית המשכן].

אבל מפשטות הכתובים ביתרו שם, משמע, שמיד אחרי בקשת יתרו (שהיתה למחרת יוה"כפ) מינה משה את השופטים. ומ"ש כאן "בעת ההיא", י"ל "ע"ד פירוש הרמב"ן כאן למ"ד יתרו קודם מ"ת בא) ש"בעת ההיא" היינו בעת היותם בהר סיני.

14) כדיוק חידושי ופירושי המהרי"ק והמשכיל לדוד כאן. ביאורו של המהרי"ק "כי מחלוקת היא בספרי, ורש"י עשה משני הדעות לפי אחד והקדים הדעת הקודם" – תמוה.

תירוצו של המשכיל לדוד שאחרי קבלת התורה ה' חטא העגל, "ויאמרו ח"ו שיצא שכרם בהפסדם לפי שעשו שם מיד העגל, לכך הקדים להם מעשה המשכן שהוא תיקון העגל" – אינו מובן, כי [נוסף ע"ז שע"פ פש"מ קשה לומר "שיצא שכרם בהפסדם" ואיבדו המעלה דמ"ת, הרי"ן כבר פרש"י (תשא לג, יא) ש"בי' תשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך", שזהו לפני עשיית המשכן].

15) כדיוק המשכיל לדוד כאן.

16) כמו בכתובים – יתרו יח, כא. כה. פרשתנו א, טו. במלחמת מדין נזכרים ג"כ רק שרי אלפים ושרי מאות (מטות לא, יד. מה. נב. נד) – אבל שם מדובר בשרי המלחמה, וכאן קאי בסנהדרין (שופטים), שצריכים לשאת "טרחכם ומשאכם וריבכם".

17) דפוס ראשון, שנוסחתו הכי קרובה לנוסח רש"י. וראה גם ת"י כאן. עקדה כאן בשם המדרש. אבל בספרי מהדורת פינקלשטיין (וכ"ה

27 סיני, הורה להם הקדוש-ברוך-הוא להכנס מיד לארץ
28 ישראל.
29 ולפי זה מובנים דברי התורה "רב לכם שבת בהר
30 הזה": כדי להדגיש כמה עז היה רצונו של הקדוש-ברוך-
31 הוא לאפשר לישראל להכנס מיד לארץ ישראל, כדברי
32 רש"י³³: "וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר
33 ביאתכם לארץ", עד אשר, בלי להתחשב במעלות הרבות
34 שגורמת ישיבתם בהר סיני, נחשבת כל שהייה שם,
35 ואי-כניסה לארץ ישראל ל"יותר מדאי".

ו.

"רב" מלשון ריבוי

36 אך פירוש זה אינו "חלק", כי מהביטוי "רב לכם
37 שבת" (יותר מדאי) מובן, שהישיבה בהר אינה רצויה –
38 בעוד אשר שהותם בהר, כבכל החניות, היתה על פי ציווי
39 ה'; כל עוד לא "נעלה הענן", הקדוש-ברוך-הוא לא ציוה
40 עליהם לנסוע משם, הרי "שבת בהר" היה "על פי ה'" –
41 קיום רצון ה'. וכיצד ניתן לומר על כך "יותר מדאי".
42 לפיכך מביא רש"י פירוש שני, מדרש אגדה,
43 שהמשמעות של "רב לכם" אינה כפשוטה – יותר מדאי
44 – אלא "הרבה לכם גדולה ושכר", "רב" מלשון ריבוי³⁴.
45 וכדי להסביר שגם לפי פירוש זה הכוונה של האמירה
46 לישראל "רב לכם שבת בהר הזה" היא כדי לזרז את "פנו
47 וסעו לכם"³⁵ "למהר ביאתכם לארץ" – אשר על כן מסופר
48 על אמירה זו של ה' דוקא בפרשתנו, כאמור – אין רש"י
49 מצטט את לשון הספרי, אלא את מדרש האגדה³⁶, ששם
50 נאמר "עשיתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מניתם
51 לכם סנהדרין...", כי דוקא דברים אלו, ובסדר זה, מורים
52 על מוכנות, של ישראל להיכנס לארץ ישראל, כדלהלן.

1 יותר מדאי", קיבלו ישראל עוד ועוד בתורה ובמצוות
2 וכדומה כך שהשהיה היתה הכרחית וצמחה מכך תועלת
3 רבה²⁶, הדבר גם הזכיר להם את מעמד הר סיני וכו' עד
4 אשר ה"הר" נקרא "הר האלקים"²⁷. ולכל היותר מתאים
5 להשתמש בביטוי "די לכם", אך כיצד ניתן לומר "יותר
6 מדאי"²⁸?

7 לכן מסביר רש"י, שלמרות זאת הפירוש הראשון
8 והעיקרי של "רב לכם" הוא "כפשוטו", כי לפי הנאמר
9 בהמשך הפסוקים כאן, היה זה "רב – הרבה יותר מדאי
10 – לכם שבת בהר...", כפי שיוסבר להלן.

ה.

הישיבה בהר סיני מעכבת את הכניסה לארץ ישראל

11 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר ענין כללי, שכל
12 הענין הזה, של שלשת הפסוקים הראשונים, שמשו רבינו
13 אמר לישראל שהיתה זו אמירה מיוחדת מאת הקדוש-
14 ברוך-הוא²⁹ – "ה' אלקינו דבר... פנו וסעו... ראה נתתי...
15 ולזרעם אחריהם" – אינו מוזכר כלל בחומש במדבר,
16 שהוא המקום העיקרי שמדובר בו על הנסיעה ממדבר
17 סיני. שם אומרת התורה רק³⁰: "ויהי בשנה השנית בחודש
18 השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן העדות,
19 ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני...".
20 הסיבה לכך מובנת: כאן³¹ רצה משה רבינו לתאר לבני
21 ישראל את המאורעות החל ממצבם בזמן מתן תורה ועד
22 למצבם עתה, "בעבר הירדן" – בהדגישו שבעצם צריכים
23 היו בני ישראל להכנס לארץ ישראל מיד לאחר היותם בהר
24 סיני, אך משום חטא המרגלים הם התעכבו במדבר במשך
25 כל התקופה הזו³².
26 לכן הכרחי לספר שכבר אז, בשהותם "בחורב", בהר

(31) ראה בכ"ז גם אברבנאל, אלשיך, מנחה כלולה, ועוד. ולהעיר
מכלי יקר כאן.

(32) וע"ד המפורש ברש"י לפנ"ז (א, ב).
(33) שם.

(34) בפ' ואתחנן (ג, כו) פירש רש"י ב' פירושים על התיבות "רב
לך": "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר. ד"א רב
לך הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך". וראה דקדוקי רש"י (באר
רחובות) שם. ואולי יש לבאר זה ע"פ הנ"ל בפנים: הוקשה לרש"י איך
אפ"ל על רצונו ובקשתו של משה להכנס לארץ ולראות את ירושלים
וביהמ"ק שזהו דבר מיותר? וע"ז מבאר, שההפצרה מרובה על המידה
"שלא יאמרו כו". ועדיין ק"ק הלשון "רב" (ע"ד הנ"ל בפנים), ולפיכך
פירש שהוא לשון ריבוי.

(35) ראה גם גר"א (לפרש"י) כאן. רמב"ן כאן. עץ הדעת טוב כאן.
(36) דלשונו "ויש מדרש אגדה הרבה לכם כו" – משמע דמעתיך
לשון המדרש (ולא רק תוכנו).

(26) ולהעיר, שעל חנייתם בהר כתיב "ויחן" "לשון יחיד כאיש אחד
בלב אחד" (יתרו יט, ב ובפרש"י).

(27) שמות ג, א, ד, כז. יתרו יח, ה. משפטים כד, יג. ובבבאבא, י.
לג: "מהר הוי".

(28) משא"כ לקמן בפרשתנו עה"פ (ב, ג) "רב לכם טוב את ההר
הזה" אין רש"י מפרש כלום, כי שם הכוונה "כפשוטו", "הרבה יותר
מדאי", שהרי סיבת ריבוי הנדודים היא חטא המרגלים.

(29) בספרי דבי רב לספרי כאן "וכן כתיב שם (י, יג) ויסעו בראשונה
על פי ה' ביד משה" – אבל לפרש"י שם (ט, יח) הפירוש ד"על פי ה'
ביד משה" הוא עליית הענן ואמירת משה קומה גר.

בחזקתו כאן, שהמדובר באמירת "הנה אנכי שולח מלאך גו" שבפ'
משפטים (כג, ב) – אבל בפש"מ לא נזכר שם ציווי לנסוע מהר סיני.
וגם – אמירה זו היתה לפני מינוי הסנהדרין ועשיית המשכן, ודוחק גדול
לומר שגם בזה פליגי ב' הפירושים שבפרש"י.

(30) בהעלותך י, יא-יב.

על ידי שהם מקבלים את התורה וההוראה של הקדוש-
ברוך הוא.

וכדי שישראל ידעו ויבינו בבירור את הוראות התורה,
יש צורך בענין השלישי – מינוי הסנהדרין – אשר הם
מלמדים את ישראל את דיני התורה ומורים להם כיצד
להתנהג לפי הוראות התורה למעשה.

בכך מובן מדוע מציין רש"י רק את "שרי אלפים ושרי
מאות" ואינו מזכיר גם את "שרי חמישים ושרי עשרות",
כבספרי: מינוי "שרי חמישים" ו"שרי עשרות" היה רק
לתקופה שבה היו ישראל בדרך במדבר. בהיותם
במסעות⁴⁴ ובטלטולי הדרך וכדומה יש צורך ב"שרים"
הממונים על קבוצות קטנות. אך כאשר נכנסו ישראל לארץ
ישראל, לארץ נושבת ומקום קבוע, אין צורך ב"שרי
חמישים"⁴⁵, ובודאי לא ב"שרי עשרות"⁴⁶.

וכיון שרש"י מציין רק את הדברים ההכרחיים לצורך
ההכנה לחיים בארץ ישראל, כ"גוי קדוש", הוא מזכיר רק
את "שרי אלפים ושרי מאות".

ה.

"רב לכם..." – גדולה ולא שכר בלבד

לפי כל האמור לעיל ניתן להבין את הסיבה לשינויים
האחרים בלשונו של פירוש רש"י בהשוואה ללשון הספרי,
כמפורט לעיל בסעיף ג'.

לפי רש"י כוונת הפסוק "רב לכם..." אינה לרמוז
לרווח סתמי שזכו לו ישראל "בהר הזה", אלא לכך
שהישיבה בהר הכינה את ישראל לכניסה לארץ. ולכן אין
מסתפק רש"י במילה "שכר", אלא מוסיף "הרבה לכם
גדולה" – כי העיקר כאן היא ה"גדולה" שאליה הגיעו
ישראל על ידי ישיבתם בהר.

ז.

הישיבה בהר סיני כהכנה להיותם "גוי קדוש" בארץ ישראל

1 לפני כניסתם של ישראל לארצם, ל"ארץ נושבת",
2 כאשר סדרי החיים בארץ נושבת ככל העמים עלולים
3 לגרום ח"ו לכך שישראל ישכחו את היחוד שלהם מכל
4 העמים, היה עליהם להתחזק תחילה בענין של "ואתם
5 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"³⁷, היה הכרחי שעקרון
6 זה יהיה חזרו בהם באופן שגם בהיותם מאוחר יותר בארץ
7 נושבת הם יהיו "גוי קדוש" – "סגולה מכל העמים"³⁸.

8 ולשם כך היתה ישיבתם בהר סיני. היא הביאה להיותם
9 של ישראל ל"גוי קדוש" בשלימות, שבכך יש, באופן
10 כללי, שלשה פרטים:

11 התוכן העיקרי של גוי קדוש היא, בלשון הפסוק
12 "קדושים תהיו כי קדוש אני". מוכרחים להיות גוי קדוש,
13 כי "קדוש אני" הוא "ושכנתי בתוכם"³⁹, "עשיתם משכן"
14 – יש מקום קבוע להשראת שכינתו של הקב"ה.

15 אין די בגילוי האלקות אשר היה בעת מתן תורה, "קול
16 אלקים מדבר מתוך האש", כי זה היה באופן זמני, ולא
17 "ושכנתי בתוכם" בקביעות⁴⁰.

18 כיון שכאן הדגש הוא על השראת השכינה באופן
19 המשפיע על ישראל גם בהיותם בארץ נושבת, לכן
20 מפריד רש"י את המנורה משאר כלי המשכן⁴¹, כי
21 המנורה, כפי שכבר פירש רש"י לפני כן⁴², היא "עדות
22 לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"⁴³.

23 לאחר מכן נאמר "קבלתם תורה", שהיחוד של "גוי
24 קדוש" באמצעות השראת השכינה במשכן, משפיעה
25 ומשנה את התנהגותם של ישראל בכל מקום ובחיי יום יום,

ולהעיר, שלגבי מנורה הובא בפרש"י (בהעלותך שם, א) לשון
"גדולה", "שלך גדולה משלהם".

(44) משא"כ במלחמה – רק שרי אלפים ושרי מאות (מטות לא – יד,
מח, נב, נד), אבל ראה לעיל הערה 16.

(45) וענין שרי החמישים הנוכח בשמואל א (ח, יב) ובמלכים ב (א,
ט ואילך) ובישעי' (ג, ג) – נראה שפירושו שונה מ"שרי החמישים" שבפ'
יתרו ודברים. ואולי הוא ע"ד הפירושים שהובאו באברבנאל יתרו שם.
ולהעיר שבשמואל שם לא הובאו שרי מאות. וראה רד"ק וביאור הגר"א
ישעי' שם.

(46) אבל להעיר מפרש"י מקץ מוד, יג: עיר בינונית של עשרה בנ"א.
– ורש"י הנ"ל בלאה"כ צע"ג לומר שבפשוטו (של מקרא (וענין)) מקום
מושב עשרה בנ"א נקרא עיר. ולא עוד – ושינה רש"י והוסיף בל' הב"ר
(פצ"ב, ח) "בינונית", מכלל דגם פחות מעשרה – עיר היא אלא שקטנה
היא! וראה סנה"ט, סע"ב (ובתוס' שם מעמוס ה, ג). מגילה ה, א.
ואכ"מ.

(37) יתרו יט, ו.

(38) שם יט, ה.

(39) תרומה כה, ח.

(40) ויש לומר, שזהו טעם ההדגשה בהקמת המשכן "כמשפטו אשר
הראת בהר" (תרומה כו, ל) – לפי שבו באה לידי קביעות השראת
והתגלות השכינה שהיתה בהר (במ"ת) לפי שעה.

(41) אלא שמו"מ מפרט ג"כ (אח"כ) "וכלים" – כי מובן ד"ושכנתי
בתוכם" (שב"עשיית) המשכן קשור עם הכלים (והעבודה בהם). ויומתק
עפמ"ש בגו"א תרומה (כה, מ) בסופו, דלדעת רש"י הראה הקב"ה למשה
בהר כל כלי המקדש, אבל לא משום דנתקשה בהם כבמנורה, רק בשביל
שהוצרך להראות לו המנורה הראה לו הכל, כל הכלים – ראה הערה 43.
(42) אמור כד, ג. וראה גם משכיל לדוד כאן.

(43) ויש לומר, שמטעם זה מודגש במיוחד במנורה שתבניתה נתגלתה
בהר (תרומה כה, מ ובפרש"י. בהעלותך, ד ובפרש"י) – וכנ"ל הערה
40.

31 בקודש⁵¹.

יא.

הקשר המיוחד שבין ארץ ישראל לעם ישראל

32 הוראה נוספת שניתן ללמוד מפירוש רש"י זה היא:
33 כפי שדובר מספר פעמים⁵², יש קשר בין כל הפירושים
34 השונים לאותו פסוק, ובמיוחד בענינו - בין שני
35 הפירושים שמזכיר בפירושו.

36 זוהי ההוראה: שני הדברים בקשר לכניסה לארץ -
37 (א) הפירוש כפשוטו, שבני ישראל צריכים למהר ככל
38 האפשר בכיבוש ארץ ישראל בפשטות, (ב) הפירוש
39 שהכוונה היא להכנה הרוחנית לכניסה לארץ, "עשיתם
40 משכן... קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין..." - תלויים
41 זה בזה:

42 דוקא משום היותנו גוי קדוש⁵³ אנו זוכים לגדולה
43 ושכר רבים ומקבלים את ארץ ישראל.
44 ההיפך מעמים אחרים, שהיותם לעם תלויה בקבלת
45 ארץ ושטח לחיות בו⁵⁴.

46 ואילו אצל ישראל, הענין של "רב לכם שבת" -
47 כפשוטו - "למהר ביאתכם לארץ" אינו אמור רק על
48 מהירות בזמן, אלא בעיקר מהירות באופן של "ביאתכם",
49 באמצעות (כפירוש השני) ריבוי גדולה - "אין מערער
50 בדבר", ללא מלחמה וללא כלי זיין⁵⁵.

51 במילים אחרות:

52 השייכות של ארץ ישראל לבני ישראל שונה לחלוטין
53 מהקשר של עמים אחרים לארצם: אצל אומות העולם אין
54 לארצם קשר מהותי עם העם היושב בה ולכן עליהם
55 להלחם עבודה, ואילו אצל בני ישראל הרי הקשר שלהם
56 עם ארץ ישראל הוא באופן שהארץ שייכת מנצח מהותה
57 לבני ישראל, ובהיותם במצב של "גוי קדוש" בגלוי ניכר
58 הדבר בגלוי, וכנאמר במדרש נתומא⁵⁶ "בחר בארץ
59 ישראל... ובחר לחלקו ישראל... אמר הקדוש-ברוך-הוא
60 יבואו ישראל שבאו לחלקו וינחלו את הארץ שבאה
61 לחלקו".

1 וכיון שה"גדולה" אינה עצם הישיבה בהר, אלא
2 התוצאה שנבעה משהותם בהר, לכן אין רש"י אומר "שכר
3 הוא לכם ישיבתכם בהר הזה", אלא "שכר על
4 ישיבתכם..."
5 ויש לומר, ששני הביטויים ברש"י - גדולה ושכר -
6 קשורים לשני הענינים בכניסה לארץ המופיעים בהמשך
7 (הפסוקים: א) עצם הכניסה לארץ ישראל - לשם כך דרושה
8 לישראל "גדולה", עליהם להיות ממלכת כהנים וגוי
9 קדוש, כדלעיל. (ב) אופן הכניסה: "באו ורשו" - אין
10 מערער בדבר.. לא היו צריכים לכלי זיין⁴⁷ - זהו השכר
11 שקבלו ישראל על מעשיהם בעת שהותם בהר.

ט.

מינוי הסנהדרין על-ידי הקב"ה ומשה

12 וכן בענין מינוי הסנהדרין, שלגבי⁴⁸ היו שני דברים -
13 ציווי ומינוי: (1) על ידי הקב"ה - "וצוך אלקים"⁴⁹, (2) על
14 ידי "ויבחר משה" ו"הבו לכם"⁵⁰.
15 בספרי, כאשר מודגש השכר שניתן מהקב"ה נאמר
16 "מניתו עליכם".
17 ואילו רש"י מתכוון לגדולה של ישראל, ואומר "מניתם
18 לכם".

י.

"מהלך" ולא "שבת"

19 מיינה של תורה שבפירוש רש"י זה:
20 רש"י מצטט מן הפסוק רק את המילים "רב לכם
21 שבת", ללא המילים "בהר הזה", ומפרש "כפשוטו", ורק
22 במדרש האגדה הוא מזכיר את המילים "בהר הזה". ויש
23 לומר, שבכך הוא רומז להוראה כללית בעבודת ה':
24 על יהודי לדעת, שמצב של "שבת" - הישארות במקום
25 אחד, עמידה באותה דרגה בעבודת ה' וחוסר התקדמות
26 ועליה - הוא "רב לכם" "כפשוטו": "הרבה יותר מדאי".
27 ככל שתהיה הדרגה בעבודת ה' גבוהה, בכל זאת
28 תקופה ממושכת של דריכה במקום אחד והישארות באותה
29 דרגה מהווה ניצול של זמן רב מדי. יהודי צריך להיות
30 "מהלך", עליו להתקדם ולהתעלות באופן תמידי - מעלין

(53) ובלשון ה"רס"ג (האמנות והדעות מ"ג פ"ז): "כי אומתנו איננה אומה כי אם בתורות".
(54) להעיר מנח יר"ד - ה, כ, לא.
(55) דאילו זכו ה' ביאתם לא"י באופן זה (כנ"ל בפרש"י פרשתנו שם).
(56) ראה ח. וראה מכילתא בתחילתה.

(47) פרשתנו א, ח ובפרש"י.
(48) ועד"ז גם בתורה (מ"ת וקבלתה) ובמשכן (הראית בהר ועשיתו).
(49) יתרו יח, כג. ופרש"י שם.
(50) יתרו יח, כה. פרשתנו א, יג.
(51) ברכות כח, א. וש"נ.
(52) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 35.

- 1 וזאת על ידי ברית שאינה יכולה להיפגע לעולם, ולכן
 2 "אין מערער בדבר ואינם צריכים למלחמה".
 3 וכן תהיה לנו בקרוב ממש, שנזכה⁵⁷ לקבל את ארץ

ועוד י"ל: ע"פ ההמשך ברמב"ם שם (בדפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור) "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו", משמע ש(עיקר) המלחמה הוא לא בשביל כיבוש א"י גופא, כ"א ענינה "כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל" (לשון הרמב"ם שם פ"ב ה"ד). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 303.

(57) שאז אתי עם ענני שמיא (סנה' צח, סע"א).
 (58) ומ"ש הרמב"ם (הל' מלכים ספ"א) שמישיח "ילחום מלחמות ה'", הרי שם (בס' דהלכות הלכות) מביא מה שהוא ודאי באיזה מצב שיהי', אפילו באם לא זכו (ח"ו) כמבואר בארוכה במ"א (וראה שיחת מוצאי ש"פ מטו"מ תשל"ט (לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 452 ואילך). לקו"ש חכ"ז ע' 205. ועוד).

המשך מעמוד 3

יתירה מזו, הרי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה"³ – בניחותא, שדוקא בבית המקדש הנמצא בארץ הגשמית – הוא כלי להשראת השכינה. ועל דרך זה בנוגע לכללות ענין התורה, ש"לא בשמים היא"⁴, וניתנה למטה בארץ דוקא⁵, ואם כן מהו הענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים" ? והביאור בזה, הפסוק מדגיש שלפני פנייתו אל הקב"ה כפי שהוא "יושב בשמים", הוא פונה "אל"ך נשאתי את עיני" – שהרמת עיניו אל הקב"ה היא כפי שהוא למעלה משמים וארץ, ורק אחר כך אל הקב"ה כפי שהוא "היושבי בשמים", ובלשון חז"ל "את השמים ואת הארץ (בשווה) אני מלא" (כמבואר בחסידות⁶ עה"פ "את – מלא", שדוקא מצד "אני" יכול להיות הענין ד"מלא, בשמים ובארץ ביחד), ועל ידי זה גם בארץ יורגש ש"אני מלא", ויתקשר עם אביו "בשמים". ולפי זה מובן גם שהענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים", אינו בסתירה למ"ש בגמרא⁷ "המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה", כי מפורש בגמרא שם, שביחד עם זה, צריך ליתן את "לבו למעלה". היינו, שביחד עם זה ש"עיני הישבי בשמים", "לבו למעלה", "צריך שיתן עינו למטה". שזהו ענין יחוד שמים וארץ⁸, שהתפילה ב"ארץ" חדרה (מצד הגדרים שלה) שאין אפשרות יותר לאריכות הגלות, וכבר הגיע זמן סיום וקץ הגלות, "שמים", "לבו למעלה"⁹.

(3) מלכים-א ח, כו.

(4) כי תבוא ל, יב.

(5) שבת פט, א.

(6) ראה לקו"ת נשא כד, א. ובכ"מ.

(7) יבמות קה, ב.

(8) וראה תו"א מג"א צא, ב.

(9) בשיחה כאן דובר בהרחבה על חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות, כפי שזה בא לידי ביטוי בתורה גופא: נגלה וחסידות, ומעלתה של ישיבת תומכי תמימים באיחוד ב' המעלות. עיי"ש.

לקוטי שיחות

פרשת דברים

כרך כד, ג

מתורגם ללשון הקודש

17 כל פרט בתורה מדוייק לחלוטין. ויש לומר, ששתי
18 נקודות אלו שמספרת התורה על חשיבותו של אותו מקום,
19 "חבל ארגב" – (א) שהוא קשור ל"היכל מלך", ו(ב) שהוא
20 "שניה לה" לגבי לקיחת השמן למקדש ממקום זה –
21 קשורות זו לזו בתוכנן.

ב.

"רגב בעבר הירדן"

22 כדי להבין זאת¹² יש להבהיר תחילה את הענין של
23 "שניה לה רגב בעבר הירדן":
24 מדברי המשנה בפשטות – "אבא שאול אומר שניה
25 לה..." – מובן¹³, שיש מחלוקת בין תנא קמא לבין אבא
26 שאול אם שמן של רגב היה "שניה לה" אם לאו¹⁴,
27 ובמיוחד כאשר גם לגבי סולת ויין עבור בית המקדש נאמר
28 במשנה¹⁵, שיש "אלפא" ו"שניה להן", ולגבי שני ענינים
29 אלו מוזכר המקום שהוא "שניה להן" – (א) כהמשך
30 ל"אלפא", (ב) כמשנה סתם¹⁶.
31 יש להבין: מהו יסוד המחלוקת בין תנא קמא לבין
32 אבא שאול? ובכלל – כיצד תיתכן מחלוקת אודות
33 מציאות¹⁷, אם זהו שמן מובחר אם לאו¹⁸?

א.

חשיבות חבל ארגב

1 בפרשתנו מסופר כיצד נצחו בני ישראל את "עוג מלך
2 הבשן ואת כל עמו .. ונלכוד את כל עריו .. כל חבל ארגב
3 ממלכת עוג בבשן"¹
4 בהקשר עם "חבל ארגב" אנו מוצאים שני ענינים
5 המצביעים על חשיבות מקום זה:
6 (א) רש"י² מבאר, לפי התרגום³, שהמשמעות של
7 המילה "ארגב" היא "פלטין", "היכל מלך". וכל החבל
8 נקרא על שם "היכל המלך".
9 (ב) במשנה⁴ נאמר: "תקוע⁵ אלפא לשמן (שהשמן של
10 העיר "תקוע" הוא "ראשון ומובחר לשמנים"⁶ לבית
11 המקדש), אבא שאול אומר: שניה לה רגב בעבר הירדן".
12 ואבי מורי מסביר⁷, ש"רגב הוא חבל ארגב⁸ שהוא בחלקו
13 של מנשה שבעבר הירדן .. כמו שנאמר בפרשת דברים"⁹.
14 ובכך הוא מסביר¹⁰ את הטעם הפנימי לכך שדוקא
15 "ואיר בן מנשה לקח את כל חבל ארגב"¹¹ – כי "איר
16 הוא מלשון אור, ואור נמשך משמן".

(12) נוסף על הנקודה הכללית – שעניני היכל מלך צ"ל חשובים, אלא שלא כבקיטון שבהיכלו.
(13) ראה שד"ח כללים (ח"א מט, ב. ח"ז א'תעה, ב ואילך). וש"נ.
(14) ונפק"מ לדינא – באם אין שמן בתקוע, האם יש חיוב (עכ"פ לכתחילה) להביא מרגב דוקא.
(15) מנחות שם מ"א (פג, ב) ומ"ו (פו, ב).
(16) ע"פ פי' הרמב"ם בפייה"מ כאן (ב"אלפא) ד"תקוע מלומדת להביא שמן שהיא רגילה לעשות שמן טוב, ולעיל (משנה א) בפי' "שני להן" – "ואין מצטרפין ליטול ממנה אלא על ידי הדחק" – יש לומר, שלא הי' רגיל כלל שיביאו שמן מרגב, ורק אבא שאול זכר שהביאו פעם משם. ע"ד הא דמדות שהובא לקמן סעיף ח.
(17) ראה שד"ח כללים ח"ג תקמה, ד ואילך. וראה ברכ"י שצויין לקמן הערה 31 ד"ה ונראה.
(18) ולהעיר מבכורים פ"א מ"י (וראה שם מ"ג) – דמוכח דזיתים מעבר הירדן הי' מובחרים. וראה "משנה ראשונה" למ"י שם.

(1) פרשתנו ג, ג-ד.
(2) עה"פ (ד).
(3) אונקלוס כאן (וע"פ תרגום שני למג"א א, ג). וראה גם פרש"י למ"ב טו, כה (שהוא בפרש"י כאן). אבל בערוך (ע' טרוכנא): שם מחזו.
(4) מנחות פ"ח* מ"ג (פה, ב).
(5) במשנה שבמשניות (וכ"ה בתורת לוי"צ שבסמוך): תקועה (וראה שנויי נוסחאות למשניות שם).
(6) ל' הרע"ב שם.
(7) תורת לוי"צ למס' מדות (ס"ע רפד). וראה ההערה על גליון המשניות (הוצאת יכין ובוועז) מנחות שם בשם האחרונים.
(8) ואין להקשות על תוס' אל"ף בתחלת התיבה – עדמ"ש בראב"ע פרשתנו כאן.
(9) פרשתנו שם, יג-יד.
(10) תורת לוי"צ שם ס"ע רצא ואילך.
(11) פרשתנו שם, יד.

(* כ"ה במשניות ובגמרא – פ"ט.

24 "מציאותו" העצמית אינה יכולה לגרום לביטול
25 המציאות לחלוטין.
26 התבטלות המציאות לגמרי יכולה להגיע רק²⁶ על ידי
27 גילוי מלמעלה²⁷: כאשר מתגלה אצל האדם אור אלקי –
28 ומצד הקדוש-ברוך-הוא הרי אין כלל מקום לשום מציאות
29 זולתו ח"ו – מתבטלת מציאות האדם בדרך ממילא.
30 אך כדי שהגילוי מלמעלה יורגש בו וישפיע עליו,
31 צריך האדם להיות נקי לכך. כלומר, עבודת האדם היא
32 הכנת עצמו להיות כלי מתאים לגילוי האור מלמעלה, אך
33 ההתבטלות עצמה אינה נעשית על ידי עבודתו של האדם,
34 אלא על ידי הגילוי מלמעלה.

ד.

ארץ כנען מוקדשת מעבר הירדן

35 לפי זה יובן ההבדל בין ארץ ישראל לבין עבר הירדן
36 לגבי "שמן" עבור בית המקדש:
37 ההבדל בין ארץ ישראל לעבר הירדן הוא:
38 ארץ ישראל היא ארץ שבעת העממין, אשר מלכתחילה
39 בחר בה הקדוש-ברוך-הוא מכל הארצות להיות ארץ
40 הקודש, וכך הוא נתנה לאבות הקדושים לאחוזת עולם.
41 לעומת זאת עבר הירדן אינה ארץ שנקבעה מלכתחילה
42 עבור בני ישראל, אלא "נטלו מעצמה"²⁸: בני גד ובני
43 ראובן בקשו: "יתן את הארץ הזאת לעבדך לאחוזת"²⁹.
44 ולכן יש הבדל מהותי לגבי הקדושה והשראת
45 השכינה³⁰ בארץ ישראל. לעומת עבר הירדן³¹, כדברי

1 ויש לומר, שדבר זה מוסבר על ידי שאבא שאול
2 מוסיף ומפרט "רגב בעבר הירדן", בכך אין כוונתו רק
3 להבהיר לאיזו "רגב" כוונתו¹⁹, אלא גם להדגיש את
4 החידוש שבכך: הסיבה שלדעת תנא קמא אין השמן של
5 רגב מתאים להיות "שניה לה", שהוא "קרוב .. להיות
6 משוכה"²⁰ לשמן של תקוע שבארץ ישראל, היא משום
7 שרגב נמצאת בעבר הירדן, כדלהלן. ולכן מבהיר אבא
8 שאול, שלמרות שרגב היא "בעבר הירדן", בכל זאת הוא
9 סובר שהשמן של "רגב" הוא "שניה לה".

ג.

התבטלות כשמן – רק מלמעלה

10 ההסבר לכך בדרך החסידות הוא:
11 ידוע²¹, ששמן הוא רמז להתבטלות. כפי שרואים
12 ששמן גשמי נעשה באמצעות כתישת הזית, "כתית
13 למאור", וכאשר מדליקים אותו, הרי השמן "נמשך אחר
14 הפתילה ונכלה ונשרף הכל .. שלא נשאר ממנה כלום"²²,
15 ואף הבעירה עצמה היא בחשאי²³, ללא רעש – וכל זה
16 מצביע על התבטלות מוחלטת של מציאותו העצמית.
17 לדרגה זו של ביטול המציאות, התבטלות מוחלטת,
18 בדומה לשמן המתכלה לחלוטין – אין האדם יכול להגיע
19 בכחות עצמו²⁴, על ידי עבודתו והתבוננותו ברוממות האל
20 ובשפלות האדם²⁵, כי מכל שהאדם יבטל את עצמו, עדיין
21 זוהי דרגה של ביטול היש, שהאדם מנניע ומבטל את
22 ישותו כלפי הקדוש-ברוך-הוא, אך עדיין הוא "דבר בפני
23 עצמו"²⁶.

וכבר שקי"ט בזה. ואכ"מ – וראה לקו"ש חכ"ח ע' 210 ואילך).
(29 מטות לב, ה).

(30 אלא שישאל מוסיפין בה קדושה – וע"ד שבת דמקדשי וקיימא
(ביצה יז, א) וע"י זכור את יום השבת – נעשה – לקדשו (תו"א יתרו ד"ה
זכור (סט, ג). ובכ"מ).

ועוד – ידוע דשתי קדושות בא"י – א) הקדושה מחמת השכינה
השורה בה, ב) הקדושה הגורמת לחיוב מצות התלויות בארץ, הבאה ע"י
כיבוש – ראה בארוכה אנציקלופדי' תלמודית ע' ארץ ישראל (ס"ע ריג
ואילך). וש"י.

(31 הבא לקמן הוא בהתאם להמבואר באוה"ת מטות (ע' אישם –
מס' הגלגלים פט"ז) דעבר הירדן מ"ד דיצירה (וג"ד דעשי), אבל א"י
ו"ק דיצירה. ע"ש. וראה גם ד"ה ומקנה רב תרכ"ט (ע' רנט).

החילוק בין א"י לעבר הירדן ע"ד תגלה – שקי"ט בכ"כ ספרים,
ומהם: תשב"ץ ח"ג סי' קצח וסי' ר. כפתור ופרח פ"י (פמ"ח), ברכי יוסף
אור"ח סתפ"ט סק"ג. אוצר הספרי (להגר"מ זעמבא) – נדפס בריש ספרי
זוטא (עם אמבואה דספרי) ע' כט ואילך. וראה צפע"נ עה"ת פרשתנו כאן
(פסוק יד-טו). מפנענח צפונות ע' קנב. ועוד. וראה אנציקלופדי' תלמודית
שם (ע' רה"ו. ע' רח) וש"י.

(19 את"ל שיש "רגב" אחרת (ובפרט אם היא בא"י) שצריך לשלול
(ע"ד מ"ש ברש"י כת"י ורע"ב מנחות שם מ"א בנוגע ל"כופריים
(חפריים) בבקעה").

(20 ראה ל' הרע"ב למנחות שם ד"ה שני.

(21 תו"א תצוה פא, סע"ג ואילך. שם בהוספות קי, ד ואילך (וראה
שם מקץ (מ, ד) שהוא בחי' יראה עילאה, בבחי' בטול ממש). שערי אורה
לה, ב ואילך. לו, א ואילך. ובכ"מ.

(22 תו"א תצוה (שם, ד).

(23 זח"ג לט, א. תו"א מקץ שם (סע"ד). בהוספות תצוה שם.

(24 להעיר ממחז"ל אין חבוש מתיר עצמו (ברכות ה, ב).

(25 ראה רמ"א אור"ח סצ"ח ס"א.

(26 ראה לקו"ת ברכה צח, ב.

(27 סה"מ קונטרסים ח"ב שכה, א. ובכ"מ. וראה סידור בהערה
לתיקון חצות (קנב, א) ד"עיקר היראה היא הבאה מלמעלה" (שלמעלה
גם מבחי' יר"ע, ירא בשת).

(28 ספרי תבוא כו, ג (הובא ברמב"ן חקת כא, כא). וראה ירושלמי
בכורים פ"א ה"ח (אלא ששם דחצי שבט מנשה – דבי' עסקינן – לא
נטלו מעצמן, אבל גם הוא בא בצירוף ובהמשך לבקשת בני גד וראובן,

29 "שניה לה", כי למרות שקדושת עבר הירדן אינה כקדושת
 30 ארץ ישראל עצמה, ומשום כך אין מקום זה יכול להיות
 31 "אלפא לשמן", בכל זאת גם זו קדושה הנעלית מן
 32 נבראים, ויכולה להביא לידי התבטלות המציאות³⁹, שהיא
 33 ביחס להתבטלות המוחלטת של ארץ ישראל, כך שהיא
 34 "שניה לה".

35 כי גם בעבר הירדן נמשך גילוי אור מלמעלה: קדושת
 36 עבר הירדן לא נגרמה⁴⁰ על ידי בני גד ובני ראובן, אלא
 37 על ידי שהקדוש-ברוך-הוא הסכים וקבע שזאת תהיה
 38 נחלתם, ובכך הוא קדש מקום זה בקדושה מיוחדת, ובני
 39 גד ובני ראובן גרמו⁴¹ באמצעות בקשתם להמשכת
 40 הקדושה הזאת.

41 בדומה למשמעות הפשוטה של "נטלו מעצמם", שאין
 42 הכוונה לומר שהם לקחו זאת בפועל ממש על דעת עצמם,
 43 אלא הכוונה היא, שהם "לקחו" זאת באמצעות בקשתם,
 44 אך הנתינה באופן מעשי היתה תלויה בתשובתו של משה
 45 וברצונו של הקדוש-ברוך-הוא⁴².

46 וזהו ההבדל בין עבר הירדן לבין חוץ לארץ: גם בחוץ
 47 לארץ יש בכחו של יהודי ומחובתו לגרום לכך שהאלקות
 48 תאיר שם בגלוי, כדברי רבותינו נשיאינו⁴³ "ליצור כאן
 49 (בחוץ לארץ) ארץ ישראל". אך כיון שהגילוי נעשה על
 50 ידי האדם, כלשון הפתגם הנ"ל, הרי זו דרגה שאינה מעל
 51 לדרגה שנברא מוגבל יכול "להמשיך".

52 ולעומת זאת, את דרגת הקדושה של עבר הירדן אין
 53 היהודי יכול ליצור בעצמו, אלא לבקש ולגרום שקדושה
 54 זו תושפע מלמעלה.

55 וכיון שקדושת עבר הירדן נעלית מן האפשרות שהיא
 56 תיווצר על ידי הנבראים, לכן היא יכולה להביא אותם לידי
 57 התבטלות מוחלטת של מציאותם. אלא שמאחר שזוהי
 58 דרגה שבכל אופן קשורה לנבראים, אשר ביכולתם לבקשה
 59 ולעוררה, לכן אין היא דומה להתבטלות המוחלטת של
 60 ארץ ישראל עצמה. ולכן השמן של "רגב בעבר הירדן"
 61 הוא רק "שניה לה".

1 חז"ל³² "ארץ כנען³³ מקודשת מעבר הירדן, ארץ כנען
 2 כשרה לבית שכינה":

3 הקדושה של ארץ ישראל אינה תלויה בישראל
 4 ובעבודתם, אלא היא באה מלמעלה – "ארץ³⁴ אשר...
 5 תמיד עיני ה' אלקיך בה".

6 ואילו הקדושה של עבר הירדן, שנעשתה נחלת ישראל
 7 עקב בקשתם, היא דרגה שהנברא גורם לה.

ה.

שמן מובחר – דוקא בארץ ישראל

8 וזהו ההסבר למחלוקת שבין תנא קמא לבין אבא
 9 שאול:

10 לפי תנא קמא יכול שמן מובחר להיות רק מארץ
 11 ישראל. כי דוקא בארץ ישראל מאירה אלקות בגלוי, עד
 12 לאופן של ראייה – "עיני ה' אלקיך בה" – ולכן זהו מקום
 13 המתאים להתבטלות מוחלטת – "שמן",

14 ובמיוחד כפי שאדמו"ר הזקן מסביר³⁵ את המילים
 15 "עיני ה' אלקיך בה", ש"עינים הם כנויים להמשכת והארת
 16 אור החכמה" – ושמן קשור לחכמה³⁶, כדברי חז"ל³⁷
 17 "מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן".

18 ויש לומר, שגם בשם "תקוע" נרמזת החשיבות של
 19 ה"שמן": "תקוע" היא בלשון "ויתקע מחשבתו בחוזק"³⁸.
 20 ובעניינו – "יתקע מחשבתו בחוזק" באור האלקי שיתגלה
 21 בארץ ישראל, באופן שמתאחדים עם האור והקדושה, ולכן
 22 גילוי האור משפיע ומביא לידי התבטלות מושלמת.

23 ואילו בעבר הירדן, אין גילוי זה של אור הקדושה
 24 מלמעלה, שיגרום להתבטלות מוחלטת של המציאות, ולכן
 25 אין השמן של "רגב בעבר הירדן" יכול להיות "שניה לה"
 26 – אין הוא יכול לדמות לשמן ולהתבטלות של ארץ
 27 ישראל. אין זו אותה מהות של שמן.

ו.

אבא שאול: גם בעבר הירדן הקדושה מלמעלה

28 אך אבא שאול סובר, שהשמן של רגב יכול להיות

שאינה מקודשת כ"כ תהי' לכם לאחזוה בבחי' ירושה ע"י העבודה
 בהעלאת נה"ב (וראה שם לפני"ז שהיא בחי' רצוא ליכלל וליבטל באו"ס
 ב"ה).

(40) ראה לעיל הערה 30.

(41) ולאופן הב' באוה"ח (פרשתנו ג, יג) שהיא בכלל ירושת האבות
 – אין לבני גד כו' שייכות לעצם הקדושה דעבר הירדן. ואכ"מ.

(42) ראה פרשתנו ג, יח) ה' אלקים נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה.

(43) אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א מכתב עדר.

(32) במדבר"ר פ"ז, ח (ספרי זוטא נשא ה, ב) – הובא ברמב"ן חוקת
 שם. אוה"ת וד"ה ומקנה רב שם. ועוד.

(33) אפילו בעת היותה ארץ כנען – מקודשת כו'.

(34) עקב יא, יב.

(35) אגה"ק סי' יד.

(36) ראה במקומות שצויינו בהערה 21.

(37) מנחות פה, ב. וראה רש"י כתי" שם.

(38) לשון התניא ספ"ג.

(39) להעיר מד"ה ומקנה רב שם: שגם הארץ הזאת (עבר הירדן) הגם

ז"א שבה אפשרית השכחה, אך על ידי ש"שם היו נותנין
 יין ושמן" – ויותר מכך: הלשכה "נקראת על שם שמן ולא
 על שם יין גם כן" – הובטח "שבל ישכחו מה היתה
 משמשת .. כי שמן זית מחזיר⁴⁶ הזכרון".
 ודוקא אבא שאול הזכיר זאת, כי דרגתו של אבא
 שאול – יסוד אבא שביסוד ז"א⁴⁷ – קשורה לענין הזכרון,
 שהרי "זכרון⁴⁸ הוא מבחינת חכמה יסוד אבא".

ולכאורה, אין ברור בפנימיות הענינים: אם החידוש
 המיוחד כאן הוא דוקא השמן, שהוא "מחזיר הזכרון" –
 מדוע היה בלשכה זו גם יין, ויותר מכך: אבא שאול מזכיר
 את היין במפורש ואף מקדים את היין לשמן ("שם היו
 נותנין יין ושמן") – ובמיוחד כאשר מהותו של יין היא
 להיפך מזכרון, כפי שמבאר אבי מורי⁴⁹ "מיין אדרבה
 נמשך שכחה"?

ט.

זכרון – דוקא במקום של שכחה

ההסבר לכך הוא, שאדרבה – היא הנותנת:
 החידוש כאן הוא שה"זכרון" חודר ו"נמשך" במקום
 שאינו שייך לדרגה זו מצד עצמו, ויותר מכך – הוא גורם
 לשכחה.

ולכן מקדימים ואומרים "שם היו נותנין יין", בכך
 מודגש שהלשכה כשלעצמה קשורה לייני⁵⁰ שממנו "נמשך
 שכחה". אך כאשר שמים שם שמן, והוא נעשה העיקר –
 הלשכה "נקראת על שם שמן" – נמשך ענין הזכרון, ומביא
 בודאות לידי כך "שבל ישכחו מה היתה משמשת".
 הסבר זה מתאים גם לאמור לעיל, שדרגת אבא שאול
 היא "יסוד אבא שביסוד ז"א": "ביסוד ז"א" כשלעצמו
 אפשרית, כביכול, שכחה⁵⁰. אך באמצעות ההמשכה
 לעולם מדרגת "יסוד אבא" ב"יסוד ז"א" נגרם ענין של
 זכרון גם ב"יסוד ז"א".

לפי זה יש להסביר שאבא שאול הולך בשיטתו גם
 בדין של "שניה לה רגב שבעבר הירדן"⁵¹: גם בהלכה זו
 החידוש דומה לאמור לעיל, שגם במקום שבו ההתבטלות
 היא באופן של התבטלות היש, אך "מציאות" האדם

ז.

כיבוש רוחני

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר בין שני הענינים
 המוזכרים לעיל, בסעיף א', לגבי "חבל ארגב" – כי
 המעלה המיוחדת של ה"שמן" וההתבטלות של "רגב"
 נרמז במשמעות המילה "ארגב" – מלשון "פלטין", "היכל
 מלך":

כאשר יהודים כובשים חבל ארץ, אין זה כיבוש
 בגשמיות בלבד, שהבעלות על ארץ זו עוברת לידי ישראל,
 אלא זהו גם ובעיקר כיבוש רוחני – הארץ וכל עניניה
 עוברים לרשות הקדושה, לרשות גוי קדוש.
 כך גם לגבי "ארגב" – מלשון "פלטין": כאשר כבשו
 את "חבל ארגב" הוא הפך מ"היכל מלך" בשר ודם, של
 אומות העולם – עוג מלך הבשן, ל"היכל מלך" של המלך
 האמיתי, מלכו של עולם.

ולכן "ארגב", אשר נעשה "פלטין של מלך", של מלכו
 של עולם – הוא מעין ארץ ישראל בכלל, שהיא "פלטין
 של מלך".

ולכן גם השמן וההתבטלות של מקום זה הוא מעין
 (שניה לה) של ההתבטלות אשר בארץ ישראל.

ח.

לשכת בית שמניא

ויש לומר, שדברי אבא שאול שהשמן של "רגב בעבר
 הירדן" הוא "שניה לה" מתאים לשיטתו, ועולה בקנה אחד
 עם ענין נוסף שאומר אבא שאול לגבי השמן שבמקדש:
 במשנה במסכת מדות נאמר⁴⁴, שהיו ארבע לשכות
 בארבע הפינות של עזרת נשים בבית המקדש. ומובא
 במשנה, שרבי אליעזר בן יעקב אמר אודות הלשכה
 המערבית דרומית "שכחתי מה היתה משמשת". ואבא
 שאול אמר: "שם היו נותנים יין ושמן, היא היתה נקראת
 לשכת בית שמניא".

מדוע שכח רבי אליעזר בן יעקב דוקא את התפקיד
 של לשכה זו שבעזרת נשים? מבאר על כך אבי מורי⁴⁵
 בדרך הקבלה, שלשכה זו כשלעצמה קשורה לדרגת יסוד

(50) ועד שאף שהלשכה נק' ע"ש השמן דוקא – מ"מ שמה "לשכת
 בית שמניא", ש"תיבת בית .. רומז על יין" (תורת לוי"צ שם).
 * (50) ראה ג"כ לקוטי לוי"צ לזהר כרך ב' ע' קלו ואילך.
 (51) ראה גם תורת לוי"צ שם (ס"ע רצא ואילך) קשר ב' הענינים זל"ז
 ושייכותם לאבא שאול.

(44) פ"ב מ"ה.

(45) תורת לוי"צ שם ע' רפג ואילך. ע"ש.

(46) ראה הוריות יג, ב.

(47) שם ע' רצא.

(48) שם ע' רפד. וראה בארוכה תו"א תצוה שבעה ע"ב. ובכ"מ.

(49) שם (ומביא ע"ז כמה פסוקים. ע"ש).

28 השמן. אמנם, הכרחי שיהיה "יין" – ההתלהבות בהבנת
29 ובהשגת התורה, אך יש לזכור תמיד, שגם העיסוק
30 בהתלהבות בלימוד התורה צריך להיות חדור בהתבטלות
31 כלפי נותן התורה⁵⁹.

32 ועל כך מבהירה המשנה מה עלול לצאת לולא זאת –
33 "שכחתי מה היתה משמשת", שהדיוק בענין זה הוא: רבי
34 אליעזר בן יעקב ידע שהיתה לשכה, מקום מיוחד שהוקדש
35 רק לעניני ביתו של הקדוש-ברוך-הוא ורצונו, אך אין
36 חשיבות ל"מה היתה משמשת". כניסוח המפורסם⁶⁰ "אילו
37 נצטוו לחטוב עצים", הרי זה באותה לשכה⁶¹ וחשוב רק
38 שתהיה שם עבודה רוחנית באופן כללי – קבלת עול,
39 אהבת ה', יראת ה' – ללא הדיוק של פירוט לפרטים⁶²
40 וכדומה,

41 ודבר שאין לגביו שום הבדל – שוכחים –
42 כך גם בלימוד התורה: חשוב לו שיהיה לימוד תורה
43 גדול בכמות ובאיכות, אך אין חשוב לו "מה היתה
44 משמשת" – אין זה שורש נשמתו⁶³ לאסוקי שמעתתא
45 אליבא דהלכתא (=להסיק ולהבין את הסוגיה בהתאם
46 לפסק ההלכה),

47 עד אשר יכול להיות כאן למטה, שיווצר מצב של
48 חריף, אך ללא "ומטיק"⁶⁴ כלל,

49 לכן אומר אבא שאול ומזכיר, שיש ליישם את לימוד
50 התורה במעשה מסויים בפועל, ובאופן כללי – לימוד
51 המביא לידי מעשה.

52 כאשר יש ליהודי רק את ה"יין" שבתורה, ייתכן שלא
53 ירצה להנתק מהתענוג שבהבנת התורה כדי לעסוק
54 במעשים, הקשורים לפעמים לכפיה – מעשה מלשון⁶⁵
55 מעשין על הצדקה⁶⁶.

56 אך כאשר לימוד התורה חדור בהתבטלות, ומטרת
המשך בעמוד 225

1 נשאת, גם במקום זה – עבר הירדן – מגיעה התבטלות
2 בדרגת "שמן", כדלעיל.

3 בדומה לאמור לעיל על לשכת בית השמנים, שדוקא
4 במקום ש"נותנין יין", אשר אפשרית שם שכחה, כיון
5 שזוהי דרגה הקשורה לנבראים ("מציאות") שיכולים
6 להשתנות⁵², דוקא במקום זה חודר גם כן ענין הזכרון,
7 הנובע מחכמה והתבטלות.

"יין" ו"שמן" באותה לשכה

8 ההוראה הנלמדת מכל זה לעבודתו הרוחנית של כל
9 אחד ואחד היא:

10 ידוע, שהתורה מכונה הן יין והן שמן⁵³. ההבדל הכללי
11 ביניהם בעבודתו הרוחנית של האדם הוא⁵⁴: "יין", המביא
12 שמחה, רומז ללימוד התורה בהתלהבות – אורייתא קא
13 מרתחא ליה⁵⁵ (= התורה רותחת אצלו); ואילו "שמן",
14 ענין של סוד⁵⁶, רומז להתבטלות הנדרשת לפני ובעת
15 לימוד התורה, כדברי חז"ל⁵⁷ שצריך להיות "ברכו בתורה
16 תחילה".

17 עלולים, אפוא, לטעות ולחשוב, שאלה הם שני ענינים
18 סותרים: "יין" רומז ל"מציאות" – התלהבות, ואילו "שמן"
19 רומז להתבטלות. ולכן, למרות שנדרשים שני כיוונים אלו,
20 אי אפשר שיחולו באותו זמן, אלא כל אחד מהם בנפרד:
21 לפני הלימוד צריך להיות "ברכו בתורה" כדי להגיע לידי
22 "ונפשי כעפר לכל תהיה", ולאחר מכן, בעת הלימוד עצמו,
23 שבו דרושה הבנה והשגה שכלית, מורגשים רק
24 ההתלהבות והתענוג – ה"יין" שבתורה⁵⁸.

25 אך אבא שאול מסביר, שצריך לשים "שמן" באותה
26 "לשכה" ששמים את ה"יין". ויותר מכך: היין צריך להיות
27 טפל לשמן, עד כדי כך שהלשכה נקראת דוקא על שם

(52) ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י בסופה.

(53) ראה שה"ש רבה עה"פ (א, ב) טובים דודין מיין (ובהנסמן שם).

(54) ראה לקו"ת שה"ש ב, ד. ג, ב"ג. אמרי בינה ש' הק"ש פנ"ד
ואילך. ועוד. וראה ס' הקוטנים (דמאמרי הצ"צ) ערך יין סעיף ח.

(55) תענית ד, רע"א.

(56) נסמן לעיל הערה 23.

(57) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב.

(58) להעיר מתניא ספמ"א.

(59) ראה גם לקו"ש חט"ו [המתורגם] ע' 354 ואילך. חט"ט
[המתורגם] ע' 46 ואילך.

(60) לקו"ת שלח מ, א. וראה מו"ג ח"ג פנ"א בהערה.

(61) ובפרט מפורט ביהמ"ק ונשלמה פרים שפתינו ובטל החילוק

דכהן לוי ישראל וכו'.

(62) ראה שער היחוד פ"א ד בנוגע להתבוננות שצ"ל בפרטיות דוקא.
קונטרס העבודה פ"ו.

(63) ואולי י"ל שזוהי עבודת ודרגת ראב"י מצ"ע, והשכחה היא
למעליותא, ע"ד שכחת ר' זירא דתלמוד בבלי (ב"מ שם, א. נת' בתו"א
סט, ג. אוה"ת ואתחנן ס"ע עה ואילך. המשך תרס"ו ע' יג. ובכ"מ. וראה
שערי אורה שבהערה הבאה)

עד שהזכירו אבא שאול והעלהו לדרגא נעלית עוד יותר. ואכ"מ.

(64) ראה שערי אורה (כג, א ואילך).

(65) ב"י לטו"ד סרמ"ח.

(66) ד"ה ועבדי דוד (הא) תרצ"ט בתחלתו. ועד"ז בלקו"ת בחוקותי
מח, א.

ילקוט לוי יצחק על התורה

דדכורא כמ"ש¹ אכלה ומחתה פי', ואוכלת² עמו מלילי שבת ללילי שבת,

הנה היחוד דיסוד דדכורא ביסוד דנוקבא לפעמים נמשל לאכילה כנ"ל, ולפעמים נמשל לשת' כדאיתא בסוף גטין המשל⁶ מכוס ע"ש.

באר⁷ שבו יש מים הוא לשת' ושלחן הוא לאכילה. וההפרש בין שלחן לבאר ששניהם רומזים על יסוד

שמות כה, כג - ונעשית שלחן עצי שמים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו

יז

לחם הפנים על השולחן ענינו להשפיע מזון, ומרומז בתיבת "שלחן" אכילה ושת'

בהשלחן נרמז¹ ענין יחוד ז"א ונוקבא.

כי השלחן, רומז על יסוד דנוקבא, כמא² שלחן ערכתו לו,

ולחם הפנים, שעל השלחן שהוא לאכילה, הוא יסוד³

(1) בסמין זה יבואר:

(א) ה"שלחן" ו"לחם הפנים" הוא כמו זווג דכר ונוקבא, ומורה על ההשפעה של מזונות מהקב"ה לבניי.

(ב) מרומז בתיבת "שלחן", ד"כלול" בו גם השפעה של שת'.

(ג) גם יבואר דיוק הגירסא, בגמרא (מנחות דפים צח ו-צט) לפעמים הוא "שולחן" בתוספת אות ו', ובתורה הוא "שלחן" בלי וא"ו, דגם זה מדויק.

(2) נדרים כ, ב. עיי"ש.

(3) לאכילה הוא יסוד דדמורא: בכתבי הרב המחבר מביא כמה ראיות ד"אכילה" נק' "זווג", בנוסף להמובא בפנים, והם:

(א) מ"ש (וישב לט, ו) "כי אם הלחם אשר הוא אוכל" היא אשתו אלא שדיבר בלשון נקי' (ב"ר פפ"ו, ו. פרש"י עה"פ).

(ב) מאחז"ל "כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו" (ירושלמי פסחים פ"י ה"א).

(ג) כתיב (משלי ו, כו) "בעד אשה זונה עד כיכר לחם", ואמרו חז"ל (סוטה ד, ב) כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה עיי"ש. (תורת לוי יצחק ע' קצה)

(ד) "הזווג נמשל לאכילה ע"ד מ"ש כי אם הלחם אשר הוא אוכל. וכן (משנה כתובות פ"ה מ"ט [לקמן הערה 5]) ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. עיי"ש. (תורת לוי יצחק ע' שצד).

[עונה של ת"ח מע"ש לע"ש - כתובות סב, ב].

(ה) היחוד והחיבור נק' בשם אוכל, ותלויים זה בזה, וזהו הטעם (תענית יא, א) שאסור לשמש בשנת רעבון (הערות לזהר שמות-דברים ע' מוח).

(ו) ביאור הסיפור (קידושין מ, א) היא מטרוניתא תבעתי לר' צדוק לזנות, אמר לה ר' צדוק חלש לי הלב דלא אכלי, אמרה המטרוניתא יש דבר טמא לאכול, אמר ר' צדוק "דעביד האי" - דמי שעושה מעשה

מכוער כזה דבועל ארמיות, "אכול הא" - ראוי (גם) למאכל טמא (שם). לקוטי שיחות חלק כב ע' 308.

(ז) נוקבא ד"קדושה" כמו אכילת מצה - בחי' חסדים, נוקבא ד"קליפה" כמו חמץ - בחי' גבורות (תורת לוי יצחק ע' קצה).

ראה ילקוט לוי יצחק - מכתבי החתונה מכתב א' מילואים אות א.

(4) משלי ל, כ. "כן דרך אשה מנאפת אכלה וקחתה פיה ואמרה לא פעלתי און". ופי' רש"י: אכלה. לשון נקי' דבר הכתוב. ובמצודת דוד פירש: כן דרך. ר"ל כי כן הוא הדרך של האשה המנאפת מסתרת זנותה ומקנחת פיה של מטה אחר הזנות ותכחש לומר לא פעלתי און, הואיל ואין מי מכיר. ואחז במשל כאילו אכלה דבר מה ומקנחת פיה לבל יהי נראה אם אכלה.

ראה יומא עה, א.

(5) כתובות דף סד, ב. וז"ל בהמשך הגמ' [ובתרגום ללה"ק]: תנן (שנינו): אוכלת עמו לילי שבת. בשלמא למאן דאמר (נניח ל) דעת (מי שאומר כי הכוונה ל) אכילה (ממש) היינו דקתני (הוא ששנה) "אוכלת", אלא למאן דאמר (ל) דעת (מי שאומר שהכוונה היא ל) תשמיש, מאי (מה לשון) "אוכלת"? (מסבירים): לישנא מעליא (לשון מעולה, נקיה, היא, לגבי תשמיש), כדכתיב (כפי שנאמר: "כן דרך אשה מנאפת) אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און" עיי"ש.

ראה רמב"ם הל' אישות פרק יב הל' יב.

(6) גיטין צ, א. "יש לך אדם שזיבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וכו', ויש לך אדם שזיבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו", עיי"ש.

ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ס ד"פ.

(7) בָּאָר: מבאר, דהן "שולחן" והן "באר" מים מרמזין לבחי' נוקבא. ראה הביאור הערה 8.

ובא"ר¹³ מספרו הוי' אלקים הוי' אדני' שרומז על היחוד, ושלח"ן יותר על בא"ר¹⁴ במספר אל מלא¹⁵. שישם אל הוא בחסד, חסד¹⁶ אל כל היום, וכן מזו"ן¹⁷ מספרו חסד אל, ובמלת אוכל¹⁸, מאכל אכילה, וכדומה יש אל¹⁹ בפירוש. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רמב-רמג

דנוקבא⁸, אכילה הוא מצד⁹ חסד, ושתי' הוא מצד¹⁰ גבורה, כדמוכח בזה"ק פ' תצוה דף קפ"ה' ע"ב ע"ש. (ושתי' בכלל אכילה ולא בהיפך, כי הגבורות צ"ל כלולים ומטלים לחסדים¹², ולא בהיפך ח'¹¹).

8) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שלב וז"ל: ובאר הוא נוקבא, שיסודה שקועה כמו באר, זה שהתחלה דהבאר, באר לחי ראי הי' אצל הגר שהיא נוקבא, וכן במדבר הי' הבאר בזכותה של מרים וכו'. עיי"ש.

ראה לקמן סי' נא. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' יא.

9) בכתבי הרב המחבר, מציין לתורה אור פרשת משפטים עה, ג וז"ל: החיות של האכילה היא מלמעלה למטה, שיוורד המאכל לאצטומכא, ומתבשל בכבד, ועולה ללב ומוח ומשם מחי' בדרך ירידה, שיוורד כח מן המוח ללב להפתח ולהסגר להתפשט הדם בכל האברים בדרך רצוא ושוב כו'. אך הנה הדם עצמו אינו עולה למוח מחמת גסותו ועבותו וגדי ועורקי המוח דקים מאד. וזה פעולת השתי' לרכך הדם ולקלוטו ואז עולה מן הדם רק דבר דק וכח בלבד לחלוחיות למוח לחזקו שהוא חיות דרך עלי' וכו', ולכן יכול אדם למות בצמא אף שאוכל, והיינו לפי שאין הדם יכול להתפשט באברים (ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם רפ"ג דעירובין והמים כו')... עיי"ש.

[נמצא, דהאכילה היא עיקר חיות ומוזון האדם בחי' חסד, ופעולת השתי' היא לפרר ולרכך המזון כדי שיתחפף לדם ובשר בחי' גבורה, וזהו שמבאר כאן, דהאכילה היא חסד – עיקר המזון מהקב"ה, והשתי' בחי' גבורה, פי' גבורה שבחסד, כדי שהגוף יהי' כלי לקבל המזון כראוי].

ראה הערה 10. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' קטז.

10) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' יא וז"ל: ומפני שאם נעריך חסד וגבורה זה לגבי זה, גבורה הוא בחי' פנימי, כי הפנימי הוא מה שהאור מצומצם בתוך הכלי, והיינו בחי' גבורה ודין, וחסד הוא בחי' מקיף כמ"ש וימינו תחבקני. עיי"ש.

וראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד עמוד א'תכט ואילך. ילקוט לוי יצחק, הערות לספר התניא סוף עמוד נב. מד. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' צט.

11) וז"ל [ובתרגום ללה"ק]: קַמֵּשׁ עֲנִיִּין (חמש ענויים תיקנו חכמים ביום הכפורים)... נְאִי שְׁתַּיָּה קֵא קְשִׁיב (ואם שתיה נחשב לענוי בפני עצמה), דְּאִיהוּ מְסַטְרָא דְּיַצְחָק (כי שתיית יין הוא מצד הגבורה דיצחק, אז) קֵא שִׁית (הרי יש ששה ענויים), וְנֵאָף עַל גַּב דְּבִקְלָל אֲבִילָה אִיהוּ (ואף על פי ששתיה היא בכלל אכילה, ואכילת מזון הוא בחסד של אברהם, ואברהם ויצחק נכללים יחד, אבל עם כל זה אנו מונים את השתיה לענוי בפני עצמו), וְקָדִין אֵינוֹן שִׁית (ואז הם ששה ענויים) עיי"ש.

12) ראה אור התורה קרח (במדבר כרך ב) ע' תשכ ואילך (מובא לעיל סי' יא הערה 2).

13) בא"ר בגי' 203, וכן הוי"ו" (26) + אלקי"ם (86) + הוי"ו" (26) + אדני" (65) = 203.

14) שלח"ן בגי' 388, בא"ר בגי' 203, והחילוק ביניהם הוא (388 - 203) = 186,

והוא מספר אותיות וש"ם "אל" במילוי (עם הכולל), והיינו: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) הוא 185, ועם הכולל (+1) = 186.

נמצא, דתיבת "שלחן" כולל "באר" (מים לשתי'), ד"שלחן" בגי' בא"ר + ש"ם "אל" במילוי, וכן מזון לאכילה מרומז בשם "אל", ד"מזון" בגי' "חסד אל" וכו'.

15) אל מלא: אולי הכוונה לרמז, ד"מילוי" ענינו "גילוי", כפי שהשפעה מהקב"ה באה בגילוי לבני'.

16) תהלים נב, ג.

17) מזו"ן בגי' 103, וכן א"ל (31) + חס"ד (72) = 103. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' קיד. חלק ג סי' צט.

18) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קצו וז"ל: עצם ענין אוכלין ומזון נמשך מחסד, כמאמר "הזן את העולם כלו בטוב בחן ובחסד וברחמים". מזו"ן מספרו חס"ד א"ל, אוכל מספרו "אל הוי"ו", (ו"אל" מקיף את כ"ו מספר הוי', כי "אל" הוא בחי' מקיף, א"ל במלואו עולה הק"ף)**.

(* פירוש: אוכל בגי' 57, וכן א"ל (31) + הוי' (26) = 57. ומבאר ומרמז בתיבת "אוכל", דיש אותיות "בו" באמצע, ואותיות "אל" מתחלה וסוף ה"מקיף" האותיות "וב", ואותיות א"ל במילואה בגי' "הקף", כזה: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) = 185, כמנין "הקף", והו"ש "אל" מקיף האותיות כ"ו.

הרי רואים דהן תיבת מזו"ן הוא ענין של חסדים, בגי' חס"ד א"ל כל היום (תהלים נב, ג), והן "אוכל" מרמז לחסדים, שמות "הוי"ו ו"אל".

(** א"ל במילואו עולה הק"ף: ראה גם לקמן סי' לא הערה 16. סי' עה הערה 10. סי' קיד הערה 5 (ובמציין שם). חלק א סי' כו הערה 12. חלק ג סי' קג (ע' 2-541). חלק ה סי' קג הערה 94.

19) היינו דיש אותיות "אל" בתיבות "אוכל", "מאכל", "אכילה".

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

שְׁפָה בְרוּרָה לְקֹרֵא כָּלֶם בְּשֵׁם ה' לְעִבְדוֹ שֶׁכֶּם אֶחָד" (רמב"ם הלכות מלכים יא, ד).

וְהִנֵּה עֶקֶר הַחֲדוּשׁ בְּפַעֲלָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, תְּהִיָּה תִקְוַן הָעוֹלָם וְהָאֲמוֹת, וְלֹא בְּכָף שִׁיפְעַל שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִכְלֹו לְקִיָּם אֶת הַתּוֹרָה בְּמִנוּחָה. כִּי קִיָּים הַתּוֹרָה בְּמִנוּחָה כְּכֹר הִיָּה בְּעוֹלָם (פְּגוֹן בִּימֵי שְׁלֹמֹה וְחִזְקִיָּה). אוּלָּם תִּקְוַן הָאֲמוֹת - לֹא נִפְעַל בְּשׁוֹם תְּקוּפָה, רַק בְּתִקְוַת הַמְּשִׁיחַ.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 389. מתוך לקראת שבת)

אִיךָ טְעָה רַבִּי עֲקִיבָא בְּבֶן-בְּוֹזָא

כִּינֹן שְׂאֵלֵהוּ צְרִיף לְבֹא לְפָנָי בִּיאַת מְשִׁיחַ, צְרִיף- עֵינָי אִיךָ טְעוּ עַל בַּר-כּוֹכְבָא.

וְיֵשׁ-לוֹמֵר שְׂאֵינִי בְרוּר בְּרִזְל' יוֹם בִּיאַת אֱלֹהֵיךָ בְּדִיָּק, אִם קִדְּם גְּלוּי הָרָאוֹן דְּמְשִׁיחַ, אוּ קִדְּם נִצְחֹונוּ בְּמִלְחָמָה, אוּ קִדְּם שְׂיִדּוֹ בּוֹ הַכֹּל וְכִיּוֹצֵא-כְּזֶה, וְלִכְּוֹן הִיָּה מְקוֹם לּוֹמֵר עַל בַּר-כּוֹכְבָא שֶׁהוּא מְשִׁיחַ.

(רשימת כ"ק אדמו"ר. תורת מנחם ח"א עמ' א'. מתוך לקראת-שבת)

גֵּן עֵדֶן - עִם הַגּוֹיִף

גֵּן-עֵדֶן יְמַשִּׁיךְ לְהַתְקִיָּם תְּמִיד - גַּם לְאַחַר שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת שָׁבוּ יְקוּמוּ לְתַחֲיָה וְתִתְלַבְּשֵׁנָה בְּגוֹפִים. הַחֲדוּשׁ הַגְּדוֹל הוּא, שְׁנוּכַל לְחַיֹּת בּוֹ כְּנִשְׁמָה בְּגוֹי, כְּמוֹ אֲדָם וְחַוָּה לְפָנָי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת.

(התעודות תשמ"ג ח"ד ע' 1875. מתוך לקראת-שבת)

עִם שֶׁל עֲשִׂירִים

בְּגֹאֲלָה הַשְּׁלָמָה, נִהְיָה כּוֹלְנוּ עֲשִׂירִים מִכָּל הַבְּחִינּוֹת. הֵן בְּרוּחָנִיּוֹת - 'עֲשִׂירִים' בְּדַעַת וּבִיכּוֹלֵת הַשְּׁגָה וּתְפִסָּה שֶׁל רְעִיוֹנוֹת רוּחָנִיִּים נִשְׁגָּבִים, וְהֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת - בְּמוֹבָן הַפְּשׁוּט שֶׁל עֲשִׂירוֹת.

כְּעֵת, כְּאֲשֶׁר אָנוּ עוֹמְדִים עַל סֵף הַגְּאֻלָּה, וְכִבֵּר סִיְמוּ אֶת כָּל עֲבוֹדַת הַהֲכֵנָה הַנְּדַרְשֵׁת אֵלֵיךָ, בְרוּר שֶׁה' כְּכֹר מְבָרֵךְ כָּל יְהוּדֵי בְּעֲשִׂירוֹת. תְּפַקְדֵינוּ לְהַשְׁתַּדֵּל שֶׁהַבְּרָכָה הַזֹּאת תִּשְׁרָה עָלֵינוּ בְּגוֹלָה, וְאִכּוֹן נִהְיָה עֲשִׂירִים, בְּרוּחָנִיּוֹת וּבְגִשְׁמִיּוֹת, בְּפַעֲלַ מְשִׁיחַ.

(ע"פ שיחת ש"פ תרמ"ה תשנ"ב. מתוך לקראת-שבת)

כּוֹפֵר - מִי שְׂאֵינִי מַחְפָּה

"הַמְּלַךְ הַמְּשִׁיחַ עֵתִיד לְעֲמוּד... וְכָל מִי שְׂאֵינִי מֵאֲמִין בּוֹ אוּ מִי שְׂאֵינִי מַחְפָּה לְבִיאָתוֹ, לֹא בִשְׂאָר נְבִיאִים כְּלַבֵּד הוּא כּוֹפֵר אֲלֵא בַתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה רַבְּנוּ".

עוֹלָה מְדַבְּרֵי הַרְמַב"ם, שְׂאֵפִילוּ אִם אֲדָם אִכּוֹן מֵאֲמִין שְׂמְשִׁיחַ יָבֵא בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבָר, אִךְ הוּא אֵינִי מִצְפָּה לוֹ בְּקוֹצֵר רוּחַ, הֵרִי הוּא כְּכּוֹפֵר בְּעִיקַר הַיְהוּדוּת.

הַפּוֹנָה הִיא, לֹא שְׁנִחְכָה כָּל יוֹם שְׂמְשִׁיחַ יָבֵא בְיוֹם מִן הַיָּמִים, אֲלֵא שְׂעֲלֵינוּ לְצַפּוֹת כָּל יוֹם לְמְשִׁיחַ שְׂיָבֵא בְּאוֹתוֹ יוֹם מְשִׁיחַ.

(חידושים וביאורים בש"ס ח"ג פ"מ, לקו"ש חכ"ג ע' 394. מתוך לקראת-שבת)

אִיחוד הָאֲרָמִים וְהַעֲדוֹת

לְעֵתִיד-לְבֹא יִתְאַחְדוּ כָּל הָאֲרָמִים וְהַעֲדוֹת בְּעַם- יִשְׂרָאֵל תַּחַת מְנַהֲיגוֹת תּוֹרֵנִית אַחַת. הַהֲלָכָה בְּהַדְּלָקַת הַחֲנֻכָּיָה מְסַמֶּלֶת הַתְּאַחְדוּת זֶה: הַפּוֹסֵק הָאֲשֶׁכְּנֵזֵי הַרְמַב"ם הַכְרִיעַ כְּדַעַת הַרְמַב"ם הַסְּפָרְדִי, כִּי גַם אִם מְדַלִּיקִים כְּמָה חֲנוּכָּיוֹת בְּבֵית אֶחָד, יֵשׁ לְהַדְּלִיק כְּכָל חֲנֻכָּיָה גַר אֶחָד בְּלִילָה הָרָאוֹן, שְׁנֵי גְרוֹת בְּלִילָה הַשְּׁנִי וְכֵן הֲלָאָה - וְכָךְ נוֹהֲגִים כָּלֶם, גַּם הַסְּפָרְדִים.

(ע"פ שיחת ש"פ וְשׁוֹלַח תִּשְׁנ"ב, ה'ע' 113. מתוך לקראת-שבת)

הַמְּצוּהָ הָרָאוֹשׁוֹנָה בְּמִקְדָּשׁ

שְׂמִירַת הַמִּקְדָּשׁ הִיא הַמְּצוּהָ הָרָאוֹשׁוֹנָה שְׂיִתְחַיְבוּ בָּהּ תַּכְף וּמִיד בְּרַגַע הָרָאוֹן שָׁבוּ יֵרֵד וְיִתְגַּלֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כִּי בְּנוֹגַע לְכָל שְׂאָר הַמְּצוּוֹת הַתְּלוּיֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ - כִּינֹן שֶׁכָּל מְצוּהָ יֵשׁ לָהּ זְמַן מִיָּחָד, שְׂקִיּוּמָה בְּזְמַן מְסִיָּם בְּיוֹם, הֵרִי זֶה תְּלוּי בְּהַזְמַן שָׁבוּ יִתְגַּלֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִקְרָא אוּ בְּלִילָה שְׂאֵז יִתְחַיְלוּ לְקִיָּם הַמְּצוּהָ הַשְּׂכִיָּת לְזְמַן זֶה; מֵה שְׂאֵינִי כֵן בְּנוֹגַע לְשְׂמִירַת הַמִּקְדָּשׁ - לְהַדַּעַת שְׂזְמַנָּה בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה - הֵרִי בְּכָל זְמַן בְּמִשְׁפָּחָה הַיּוֹם שָׁבוּ יֵרֵד וְיִתְגַּלֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִתְחַיְבוּ תַּכְף וּמִיד בְּקִיָּים מְצוּהָ זֶה.

(תורת מנחם התעודות ה'תש"ג, ח"ג עמוד 93. מתוך לקראת שבת)

תִּקְוַן הָעוֹלָם וְהָאֲמוֹת

מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ יִתְקַן אֶת אֲמוֹת הָעוֹלָם לְעִבְדוֹ אֶת ה' בְּיַחַד. שְׂנֵאָמֵר (צְפַנְיָה ג, ט): "כִּי אֵז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים

חומש יומי

פרשת דברים

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

א אליו פתגמניא די מליל משה עם כל ישראל בעברא דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיוזו במישורא לקבל ים סוף פפארן דאתפלו על מנא ובחצרות דארגיוזו על פשרא ועל דעברו עגל דדהב:

א (א) אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין-פארן ובין-תפל ולבן וחרצת ודי זהב:

(שם די יא): "המבלי אין קברים במצרים? וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהלים קו ו): 'וימרו על ים בים סוף', כדאיתא ב'ערכין' (טו). בין-פארן ובין-תפל ולבן. אמר רבי יוחנן: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו 'תפל ולבן', אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על הפן שהיא לבן, שאמרו (במדבר כא ה): 'ונפשנו קצה בלחם הקלקל', ועל מה שעשו במדבר פארן על-ידי המרגלים. וחרצת. במחלקתו של קרח (ספרי). דבר אחר, אמר להם: הנה לכם ללמד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום. ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב ע): 'וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל'.

כ"ט אלה הדברים • (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות, ומנה פאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל. אל-כל-ישראל • אלו הוכיח מקצתן, היו אלו שפשוק אמרים: אתם הייתם שומעים מבן-עמרם ולא השיבותם דבר מכף וכף! אלו היינו שם, היינו משיבין אותן; לכף כנסם כלם ואמר להם: הרי בלכם פאן, כל מי שיש לו תשובה, ישיב. במדבר • לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו "במדבר"? אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו: (שמות טו א) "מי יתן מותנו וגו'". בערבה • בשביל הערבה, שחטאו ב'בעל פעור' בשטים, בערבות מואב. מול סוף • על מה שהמרו בים-סוף בבואם לים-סוף, שאמרו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיימה (שם). ועליהם אמר שלמה (משלי כו ג) נאמנים פצעי אוהב ונעותרות נשיקות שונא (תנחומא ישן דוספה ב). וגם על משה נאמר (משלי כד כה) למוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברפת טוב, ועליו לא נאמר אלא ועליהם, ועל המוכיח ועל המתוכח (ילקוט רמז תשצג): בין פארן ובין תפל ולבן. דברים של תיפלות שהוציאו על הפן שהיה לבן (דר"ל ט). ומה היו אמרים, וכי יש טוחן ואינו פולט שאוכלין הפן ונבלע באיברים (מדרש תהלים עח ג): תורה ב

האוהב אומר לו, בני הנהר שלא תעשה עבירה שאביך מלך ודיין ואם ישמע לא יחוס עליך אלא יתרגך, והשונא אומר, עשה כל תאות לבך כי המלך אביך ואינך רוא משום דבר. כך משה האוהב אמר לישראל (להלן יא ט) השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וכתוב (שם פסוק יז) וחרה אף ה' בכם וגו', אבל בלעם השונא אמר להם מה טובי אהליך יעקב משפנתיד ישראל וגו', ועשו כל תאות לבבכם, פי לאומות עושה כל הרעה שגזר עליהם שנאמר (במדבר כג ט) לא איש אל ויבזב, אבל בכם שאתם בניו אם גזר רעה

א (א) אלה הדברים אשר דבר משה. זהו שאמר הפתוי (משלי כח ב) מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון. מוכיח אדם, זה משה שהוכיח את ישראל, שנאמר (יחזקאל לד לא) ואתן צאני צאן מרעייתי אדם אתם. אחרי, אחר שהוכיח הקדוש-ברוך-הוא. ומפני שהוכיחן, חן ימצא, שנאמר במשה (שמות לג יב) וגם מצאת חן בעיני ממחליק לשון, זה בלעם שדיבר להם חלקלקות ואמר (במדבר כד ה) מה טובי אהליך יעקב. משל דמשה ודבלעם למה הדבר דומה, לבן מלך שיש לו שני שרים, אחד אוהבו ואחד שונאו,

(ב) אחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר עד קודש ברנע:
במהלך חד עשר יומין מחרב ארץ טורא דשעיר עד רקם גיאה:

ברנע. צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאווה, שאכלו הבשר חדש ימים, ושבעה ימים שעשו בתצרות להסגר שם מרים, נמצא, בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל-כף היטה שכניה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה.

כ"ט « אחד עשר יום מחרב • אמר להם משה: ראו מה שגרמתם: אין לכם דרך קצרה מחרב לקודש ברנע בדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך "אחד עשר יום", ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, שהרי בעשרים באיר נסעו מחרב, שנאמר (במדבר י"א): "ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו'", (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקודש

ג והיה בארבעין שנין בחד עשר ירחא בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל די פקיד יי יתה לזותהון:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חודש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם:

דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה: כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא ב'ספרי'. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה. וכן שמואל, שנאמר (ש"א י"ב): "הנני, ענוי כי!". וכן דוד את שלמה בנו (מ"ב).

כ"ט « ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חודש באחד לחדש • מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ממי למד? מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה, אמר: ראובן בני, אני אומר לך, מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו? כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר התוכחה שבסמיכות למיתה

מעשה, ולכן לא הייתה זו תוכחה גרידא, פיראם גם על-מנת לאפרושי מאסורא וכיוצא בזה. מה-שאין-כן בנדון-דידן, שהייתה התוכחה על כל המאורעות הרבים שארעו במדבר, ולא על חטא שחטאו בו עקשו, ובפרט שהדברים נאמרו לא לחוטאים עצמם פיראם בפני בנייהם. ואם-כן היו הדברים דברי תוכחה בלבד, ועל-זה כתב רש"י שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה."

ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חודש באחד לחדש דבר משה אל-בני ישראל גו' מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה (א, ג. ובפירוש רש"י) לכאורה צריך-עיון, שהרי מאז שהוציא משה ובנו על-ידי השלום את בני ישראל ממצרים, מצינו פעמים רבות שנתן להם דברי תוכחה, ומהו שכתב רש"י שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה? ויש לומר, שגשגנו דברי התוכחה שבפן-שתנו ממה שהוכיחם משה לפני כן. דהנה, בכל הפעמים שהוכיחם לפני-זה, היה זה בשעת

(התוועדויות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 - מתוך 'לקראת שבת')

ד בטר דמחא ית סיחון מלפא דאמרנא דיתב בחשבון וית עוג מלפא דמתנן דיתב בעשתרת בארדעי:

(ד) אחרי הפתו את סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר-יושב בעשתרת בארדעי:

מה היטיב לנו? אינו בא אלא לקנתר ולמצא עלה, שאין בו כח להכניסנו לארץ. לפיכך המתין עד

כ"ט « אחרי הפתו • אמר משה: אם אני מוכיחם קדם שיכנסו לקצת הארץ, יאמרו: מה לזה עלינו?

עֲשֵׂתָרֹת • הוּא לְשׁוֹן צוֹקִין וְקָשִׁי, כְּמוֹ: "עֲשֵׂתָרֹת קַרְנִים", וְ"עֲשֵׂתָרֹת" זֶה הוּא "עֲשֵׂתָרֹת קַרְנִים", שֶׁהֵיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהֵכָה אִמְרָפֶל, שְׁנֶאֱמַר (בראשית יד): "וַיִּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעֲשֵׂתָרֹת קַרְנִים", וְעוּג נִמְלֵט מֵהֶם, וְהוּא שְׁנֶאֱמַר (שם יא): "וַיִּבְאֵה הַפְּלִיט", וְאוֹמֵר (לקמן א): "כִּי רַק עוּג מָלַךְ הִבְשֵׁן נִשְׂאָר מִיֵּתֵר הַרְפָּאִים".

בְּאֲדָרְעִי • שֵׁם הַמְּלָכוֹת (צ"ל מְקוֹם הַמְּלַחְמָה. הַגְרָ"א) *

שֶׁהַפִּיל סִיחוּן וְעוּג לִפְנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אֲרָצָם, וְאַחֲרֵי־כֵן הוֹכִיחֵן. סִיחוּן וְגו' אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגו' • (ספר) אֵלוֹ לֹא הָיָה סִיחוּן קָשָׁה וְהָיָה שְׂרוּי בְּחֻשְׁבוֹן, הָיָה קָשָׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאֵלוֹ הָיְתָה עִיר אַחֲרֵת וְסִיחוּן שְׂרוּי בְּתוֹכָהּ הָיְתָה קָשָׁה, שֶׁהַמְּלֶךְ קָשָׁה, עַל־אֲחַת־כַּמְּהַ וְכַמְּהַ שֶׁהַמְּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעֲשֵׂתָרֹת • הַמְּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה.

(ה) בְּעֶבֶר הִירְדֵן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מִשֶּׁה בְּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֵר:

כ"ט ◀ הוֹאִיל • הַתְּחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): "הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִּי". בְּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה • בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פְּרָשָׁה לְהֶם.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

הַצֶּרֶךְ בְּפִרוּשׁ הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן

וַיֵּשׁ לַחֲדָשׁ, שִׁבְעָה נִפְעַל שֶׁתְּהִיָּה חִלּוֹת גְּדָר קִדְשֵׁת הַתּוֹרָה גַּם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. דְּבִלְעָדֵי זֹאת יֵשׁ מְקוֹם לֹמֵר, שֶׁכִּיִּן שְׁנֵתָנָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, הִרִי קִדְשֵׁת הַתּוֹרָה וְגְדָר לִמּוּד הַתּוֹרָה לֹא חִלִּים כְּשֶׁלִּמּוּד עֲנִינֵי הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹנוֹת אַחֵרִים. וְלִכֵּן הָיָה צוּרָף בְּפִעֲלָה מִיְחַדָּת בְּחִדוּשׁ קִדְשֵׁת הַתּוֹרָה גַּם בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן (וְנִפְקָא־מִינָה לְהִלָּכָה בְּנֵה – הַאִסּוּר לְדַבֵּר דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּשָׂאֵר לְשׁוֹן קָשָׁהוּא עִרוּם; חֵיּוּב בְּרִכַּת הַתּוֹרָה כְּשֶׁמְדַבֵּר בְּשָׂאֵר לְשׁוֹן. וְעוּד).

וְכִיִּן שְׁנֵתִינֵת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הִיְתָה עַל־יְדֵי מִשֶּׁה רַבְּנֵי עַל־יְדֵי־הַשְּׁלוֹם, הִרִי גַם פְּעֻלַּת עֲנִינֵן זֶה, דְּחִלּוֹת קִדְשֵׁת הַתּוֹרָה עַל הַשִּׁבְעִים לְשׁוֹן, הִיְתָה עַל־יְדֵי שְׁפָרֵשׁ מִשֶּׁה רַבְּנֵי בְּעֶצְמוֹ אֶת הַתּוֹרָה לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן בְּפִנֵּי כָּל יִשְׂרָאֵל. (עַל־פִּי לְקוּטִי־שִׁיחוֹת כֶּרֶךְ לֹו עִמוּד 38 – מֵתוּךְ 'לְקִרְאֵת שִׁבְת')

וַיְהִי בְּאֲרֻבְעִים שָׁנָה . . . הוֹאִיל מִשֶּׁה בְּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֵר: בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פְּרָשָׁה לְהֶם (דברים א, ג.ה. ובפירוש רש"י) לְכַאוּרָה הַדְּבָר צְרִיף־עֵינִן, לְשֵׁם מַה הַצֶּרֶךְ מִשֶּׁה לְפָרֵשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן? יֵשׁ שֶׁכְּתוּבוֹ שֶׁ"מִפְּנֵי שְׂרָאָה מִשֶּׁה רַבְּנֵי עַל־יְדֵי־הַשְּׁלוֹם שִׁישְׂרָאֵל יִגְלוּ לְבֵין שִׁבְעִים אַמּוֹת, לְפִיכֵן בְּאֵר אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁבְּאִיזָה מְקוֹם שִׁישְׂרָאֵל יְבוֹאוּ, וְלִמּוּד בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן" (הוֹבֵא בְּאִמְרֵי שֹׁפֵר לְפִירוּשׁ רש"י תְּבֵא כו, ח). אֶף אֵין בְּנֵה יֵשׁוּב לָזֶה שֶׁהַצֶּרֶךְ מִשֶּׁה בְּעֶצְמוֹ לְמַדְרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, בְּעוּד שְׂרַבְסֵם כְּכֹלֵם לֹא הִבִּינוּ אֶת הַלִּשׁוֹנוֹת בְּהֶם פִּרְשׁ אֶת הַתּוֹרָה. וְדַחַק לֹמֵר שֶׁכָּל זֶה הוּא עִבוּר הַדּוּרוֹת הַבָּאִים, כְּשִׁיגְלוּ לְבֵין הַאִמּוֹת, שֶׁהִרִי הֵיוּ כּוֹלִים לְתַרְגְּמָה לְאַחַר זְמַן, וְלֹא עַל־יְדֵי מִשֶּׁה בְּוִקָּא.

(ו) הַזֶּה אֱלֹהֵינוּ דְּבַר אֱלֵינוּ בְּחֵרֵב לְאֹמֵר רַב־לְכֶם שִׁבְתַּת בְּהַר הַזֶּה:

כ"ט ◀ רַב לְכֶם שִׁבְתַּת • כְּפִשׁוּטוֹ, וַיֵּשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה: הַרְבֵּה גְדֻלָּה לְכֶם וְשִׁכְרַת עַל יְשִׁיבְתְּכֶם בְּהַר הַזֶּה:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

בְּעִבּוּדַת ה' וְאֵינוּ מִתְקַדֵּם הַלָּאָה, הִנֵּה אֶף שֶׁהִיא בְּרִיבָה טוֹבָה וְנִפְעֻלִית – הִרִי זֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר מְדַאִי. עַל־יֵדֵי לְהִוִּית 'מְהִלָּף', תְּמִיד עַל־יֵדֵי לְשִׂאֵף וְלְלִכַּת מַחִיל אֵל חִיל, בְּבַחֲיִנַת "מְעֻלִין בְּקִדְשׁ". (לְקוּטִי שִׁיחוֹת, כֶּרֶךְ כו, ע"מ' 18)

רַב לְכֶם שִׁבְתַּת בְּהַר הַזֶּה (א, ו) עַל הַפְּסוּק רַב לְכֶם בְּנֵי לְוִי (קרה טו, א) פִּרְשׁ רש"י: הַרְבֵּה יוֹתֵר מְדַאִי לְקַחְתֶּם לְעֶצְמְכֶם גְּדֻלָּה. וְאֶף פֶּאֶן – יִשְׁבַּתְּכֶם כְּבַר בְּהַר הַזֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מְדַאִי. יֵשׁ פֶּאֶן הוֹרָאָה פְּלִלִית בְּעִבּוּדַת הָאָדָם לְקוּנוֹ: אִם הוּא 'יוֹשֵׁב' בְּמְקוֹם אַחַד, אִם הוּא נִשְׂאָר בְּאוֹתָהּ בְּרִיבָה

(ז) פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל-כָּל-שִׁבְנוֹי בַּעֲרֵבָה בָּהָר וּבִשְׁפֵלָה וּבִנְגֹב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי וְהַלְבֵנוֹן עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פְּרָת:

כְּדַאִתָּא בְּסַפְרֵי. עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל • מִפְּנֵי שְׁנוֹזְכָר עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוֹ גְדוֹל, מִשַּׁל הַדְּיוּט אוֹמֵר: 'עֶבֶד מֶלֶךְ, מֶלֶךְ, מֶלֶךְ', הַדְּבִק לְשִׁתּוֹר וַיִּשְׁתַּחֲוֶי לָךְ, (שבועות מז) 'קָרַב לַגִּבֵּי דְהֵינָא וְאִדְהֵן'.

כ"ט • פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם • זוֹ הַרְף עַרְד וְחֻרְמָה. וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי • כְּמִשְׁמַעוֹ. וְאֶל-כָּל-שִׁבְנוֹי • עֲמוֹן וּמוֹאָב וְהַר שַׁעִיר. בַּעֲרֵבָה • זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר. בָּהָר • זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. וּבִשְׁפֵלָה • זוֹ שְׁפֵלַת דְרוֹם. וּבִנְגֹב וּבְחוֹף הַיָּם • אֲשַׁקְלוֹן וְעֵזָה וְקִסְרֵי וְכוּ',

ח חֲזִי דִיהִבִּית קְדַמִּיכוֹן יַת אַרְעָא עוּלוֹ וְאַחֲסִינֵי יַת אַרְעָא דִּי קִיָּם יְיָ לְאַבְהֵתְכוֹן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמַתְּנָן לְהוֹן וּלְבְנֵיהוֹן בְּתַרְיֵהוֹן:

(ח) רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת-הָאֶרֶץ בָּאוּ וַרְשׁוּ אֶת-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וְלִזְרַעֲם אַחֲרֵיהֶם:

לְמָה הַזְכִּיר שׁוֹב לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב? אֵלָּא אַבְרָהָם כְּדַאִי לְעַצְמוֹ, יִצְחָק כְּדַאִי לְעַצְמוֹ, יַעֲקֹב כְּדַאִי לְעַצְמוֹ.

כ"ט • רָאָה נָתַתִּי • בְּעֵינֵיכֶם אֲתֶם רוֹאִים, אִינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֲמֵד וּמִשְׁמוּעָה. בָּאוּ וַרְשׁוּ • אִין מְעַרְעַר בְּדַבְרֵי, וְאִינְכֶם צְרִיכִים לְמַלְחָמָה. אֵלוֹ לֹא שְׁלַחוּ מְרַגְלִים, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְקַלֵּי זַיִן. לְאַבְתִּיכֶם •

ט וְאַמְרִית לְכוֹן בְּעַדְנָא הֵיאָה לְמִימַר לִית אָנָּא יָכִיל בְּלַחוּדֵי לְסוּבְרָא יַתְכוֹן:

(ט) וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לֹא-אוּכַל לְבָדִי שָׂאת אֲתָכֶם:

עַל הַדִּינָן. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א' א): "כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת עַמֶּךָ הַכְּבֹד הַזֶּה?" אֲפֹשֶׁר מִי שֶׁכְּתוּב בּוֹ (שם ד): "וַיִּחַפְּסֵם מִפֶּלֶא הָאֲדָם", אוֹמֵר: "מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט וְגו'?" אֵלָּא כִּף אָמַר שְׁלֹמֹה: אִין דִּינֵי אִמָּה זוֹ כְּדִינֵי שְׁאָר הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי פֹכְכִים, שְׂאֵם דִּן וְהוֹרֵג וּמַכָּה וְחוֹנֵק וּמַטָּה אֶת דִּינֵי וְגוֹזֵל, אִין בְּכִף פְּלוּם, אִנִּי אִם חִיבְתֵי מָמוֹן שְׁלֹא כְּדִין, נְפִשׁוֹת אִנִּי נִתְבַּע, שְׁנֵאֲמַר (משלי כב): "וְקָבַע אֶת-קִבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ".

כ"ט • וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לֹא-אוּכַל לְבָדִי? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: 'לֹא מְעַצְמִי אִנִּי אוֹמֵר לָכֶם, אֵלָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא'. לֹא-אוּכַל לְבָדִי וְגו' • אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא הָיָה מֹשֶׁה יָכֹל לְדוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שְׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהַגִּיז אֶת הַשֶּׁלֶן, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוֹנֵם? אֵלָּא כִּף אָמַר לָהֶם: "ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם", הַגְּדִיל וְהָרִים אֶתְכֶם עַל דִּינֵיכֶם, נָטַל אֶת הַעֲנָשׁ מִכֶּם וּנְתַנּוּ

י יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲסָגִי יַתְכוֹן וְהָא אִיתִיכוֹן יוֹמָא דִּין כְּכּוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמַסְגִּי:

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

רבוא, מהו "וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם"? הִנֵּכֶם מְשׁוּלִים פְּיוֹם, קִיָּמִים לְעוֹלָם בְּחֻמָּה וְכִלְכֵּנָה וְכְכּוֹכְבִים.

כ"ט • וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם • וְכִי כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהָלֹא לֹא הָיוּ אֵלָּא שְׁשִׁים

יא יְיָ אֱלֹהֵי דְאַבְהֵתְכוֹן יוֹסֵף עֲלִיכוֹן פְּתוּכוֹן אֵלַף זְמַנִּין וַיִּבְרַךְ יַתְכוֹן כְּמָא דִּי מַלְּיִל לְכוֹן:

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלַף פְּעָמִים וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם כְּמָא דְבֵר לָכֶם:

הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת אַבְרָהָם (בְּרַאשִׁית יג): "אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לְמַנּוֹת וְגו'!" אָמַר לָהֶם: 'זוֹ, מִשְׁלֵי הֵיאָה! אֲבָל הוּא יִבְרַךְ אֶתְכֶם כְּמָא דְבֵר לָכֶם'.

כ"ט • יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלַף פְּעָמִים • מֵהוּ שׁוֹב: "וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם כְּמָא דְבֵר לָכֶם"? אֵלָּא אָמַר וּלְ: 'מֹשֶׁה, אֲתָה נּוֹתֵן קֶצֶף לְבְרַכְתֵּינוּ? כְּכֹר הַבְּטִיחַ

~ יום שני א' מנחם-אב ~

יב אַיִכָּה אֵשָׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם: יב אַקְדִּין אֶסוּבֵר בְּלַחֲדֵי טָרַחְכוֹן וְעַסְקִיכוֹן וְדִינְכוֹן:

טז אַפִּיקוֹרְסִין: הַקָּדִים מִשֶּׁה לְצֹאת, אָמְרוּ: 'מָה רָאָה בְּנֵי-עַמְרָם לְצֹאת, שְׂמָא אֵינּוּ שְׂפוּי בְּתוֹף בֵּיתוֹ'. אַחַר לְצֹאת, אָמְרוּ: 'מָה רָאָה בְּנֵי-עַמְרָם שְׁלֹא לְצֹאת, מָה אַתֶּם סוֹבְרִים, יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֲצוֹת רְעוֹת וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מִחֻשְׁבוֹת!' (סְפָרִים אַחֲרִים: מִצוֹת וְחֻשְׁבוֹת). • וְרִיבְכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים.

טז אֵיכָה אֵשָׁא לְבַדִּי • אִם אִמְר לְקַבֵּל שְׂכָר – לֹא אוֹכַל, זֹה הָיָא שְׂאֲמַרְתִּי (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׂאֲמַרְתִּי) לְכֶם, לֹא מַעֲצָמִי אֲנִי אוֹמֵר לְכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. טָרַחְכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טָרַחְנִין: הָיָה אַחַד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל-דִּינּוֹ נוֹצֵחַ בְּדִין, אוֹמֵר: 'יֵשׁ לִי עֲדִים לְהִבִּיא, יֵשׁ לִי רְאִיּוֹת לְהִבִּיא! מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דִּינִין'. וּמִשְׁאַכֶם • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ (סְנַהֲדִין

~ נקודות משיחות קודש ~

מה שכתוב "עם לבדך ישכון ובגוים לא יתחשב", שבני ישראל אינם מתערכים עם אומות העולם, וכמאמר רז"ל "השמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערכים עם העכו"ם". ומצד מעלה זו שב"איכה ישבה בדרך", שאין בני ישראל מתערכים עם האומות, נזכה שיתגלה "כבודן של ישראל" בגלוי, כבגין בית המקדש השלישי, שגם הוא נרמז בפסוק זה, שיבנה במהרה בימינו ובעגלא דידן.

קלות ענן "בין המצרים" הוא שהזמן עצמו "מוכיח" את בני ישראל, ומלמדנו פרוש רש"י בראש ותחלת הפרשה שגם ב"תוכחה" נזקק הקב"ה בכבודן של ישראל, כי תכלית הפונה ב"תוכחה" והירידה של הגלות היא בשביל העליה, לגדל "כבודן של ישראל", ולכן מוכן שגם בעת הגלות ("תוכחה") גופא, ניכר "כבודן של ישראל" ("פנ"ל בפירוש רש"י). אחר הענינים שמודגש בו "כבודן של ישראל" גם בעת הגלות גופא, הוא מה שכתוב בתחלת מגילת איכה: "איכה ישבה בדרך וגו'" – שיש בזה גם מדה טובה, והוא

(על-פי לקוטי-שיחות, כרך יד, פרשת דברים)

יג הָבוּ לְכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְנֹבְנִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁימֶם בְּרֵאשִׁיכֶם: יג הָבוּ לְכוּן גְּבִרִין חֲכִימִין וְסוּבְלַתְמוּן וּמַדְעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן וְאַמְנִינוּן רִישֵׁין עֲלֵיכוֹן:

ידיועים לשבטיכם • שהם נפרים לכם, שאם בא לפני מעטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגוון הוא, אבל אתם מפירין בו, שאתם גדלתם אותו, לכך נאמר: "וידיועים לשבטיכם". בְּרֵאשִׁיכֶם • ראשים ומכבדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. וְאִשִּׁימֶם • חסר יו"ד (טז) למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם, שהיה להם למחות ולכונן אותם לדרך הישרה.

טז הָבוּ לְכֶם • הזמינו עצמכם לדבר. אֲנָשִׁים וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים, מָה תִּלְמוּד-לוֹמַר "אֲנָשִׁים"? צְדִיקִים. חַכְמִים • פְּסוּפִים. וְנֹבְנִים • מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. זֹה הָיָא שְׂשָׂאֵל אַרְיִס אֶת רַבִּי יוֹסִי: 'מָה בֵּין חַכְמִים לְנֹבְנִים?' 'חֶכֶם', דּוּמָה לְשַׁלְחָנִי עֲשִׂיר, כְּשֶׁמְבִיאִין לוֹ דִּינְרִין לְרֵאוֹת, רוּאָה; וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהָה. 'נְכוּן', דּוּמָה לְשַׁלְחָנִי תַּגָּר, כְּשֶׁמְבִיאִין לוֹ מַעוֹת לְרֵאוֹת, רוּאָה; וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מְחַזֵּר וּמְבִיא מְשָׁלוּ.

יד וְתַעֲנֵנוּ אֶתִּי וְתֹאמְרוּ טוֹב-הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: יד וְתַאֲחַתְמוּן יְתִי וְאַמְרַתְמוּן תְּקִין פְּתַגְמָא דִּי מְלַלְתָּא לְמַעַבְד:

טז וְתַעֲנֵנוּ אֶתִּי וְגו' • חֲלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לְהִנְאֻתְכֶם, הָיָה לְכֶם לְהִשִּׁיב: 'מִשֶּׁה רַבְּנוּ, מִמִּי נָאָה לְלַמֵּד, מִמֶּךָ

דורון והוא נושא לנו פנים'. לעשות • אם הייתי מתעצל, אתם אומרים: 'עשה מהרה'.

או מתלמידך, (ספר) לא ממך, שנצטערת עליה? אלא ידעתי מחשבותיכם שהייתם אומרים: 'עכשו יתמנו עלינו דינין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו

טו ודברית לת רישי שבטיכון גברין חפמיין ומדען ומגתי וזהו רישין עליכון רבני אלפין ורבני מאתא ורבני חמשיין ורבני עשוריתא וסרכין לשבטיכון:

(טו) ואקח אתראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות ושרים לשבטיכם:

בחוקותי • ראשים עליכם • שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לבית הנקסח) אתרון ויוצא ראשון. שרי אלפים • (סנהדרין יח) אחד ממנה על אלה. שרי מאות • אחד ממנה על מאה. ושרים • מניתי עליכם לשבטיכם, אלו הכופתין והמכין ברצועה על-פי הדינין.

כט • ואקח אתראשי שבטיכם • משכתים בדברים: אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם, יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים ורעים, חלק ונחלה, וכל לשון חבה. אנשים חכמים וידעים • אבל נבונים לא מצאתי. (ספר) זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא מצא אלא שלש: אנשים צדיקים, חכמים וידועים (עין

טז ופקדית לת דיניכון בעדנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחיהי ובין גיורה:

(טז) ואצוה אתשפטיכם בעת ההוא לאמר שמעו בין אחיכם ושפטיכם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו:

משעבדין לצבור. שמעו • לשון הנה, אודני ט בלעז (הענין) כמו: 'זכור ושמור'. ובין גרו • (ספר) זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. (סנהדרין ט) דבר אחר: 'ובין גרו', אף על עסקי דינה בין חלקת אחים, אפלו בין תנור לכירים.

כט • ואצוה אתשפטיכם • (ספר) אמרתי להם: הוו מתונים בדין!, אם בא דין לפניך פעם אחת, שפטים ושלש, אל תאמר: כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא יהיו נושאים ונותנים בו. בעת ההוא • (ספר) משמניתיים, אמרתי להם: אין עכשו כלשעבר: לשעבר, הייתם ברשות עצמכם. עכשו, הרי אתם

יו לא תשמודעון אפיין בדינא מלי זערא כרבא תשמעון לא תדחלון מן גדם גברא ארי דינא דיי הוא ופתגמא די יקשי מנכון תקרבון לותי ואשמענה:

(יז) לא תכירו פנים במשפט פקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתי:

בנקיות'. דבר אחר: שלא תאמר: 'היאך אני פוגם בכבודו של עשיר זה בשביל דינר, אונכנו עכשו, וכשנצא לחוץ אומר לו: 'תן לו, שאתה חייב לו'. לא תגורו מפני איש • (ספר) לא תיראו. דבר אחר: 'לא תגורו', לא תכניס דברך מפני איש, לשון (משלי) 'אוגר בקיץ'. כי המשפט לאלהים הוא • מה שאתה נוטל מזה שלא בדין, אתה מוקיני להחזיר לו, נמצא שהטית עלי המשפט. תקרבון אלי • (ספר) על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד. וכן שמואל אמר לשאול (שמואל א ט): 'אנכי הראה'. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: 'חייך שאני מודיעך

כט • לא תכירו פנים במשפט • (ספר) זה הממנה להושיב הדינים, שלא יאמר: 'איש פלוני נאה, או גבור, אושיכנו דין. איש פלוני קרובי, אושיכנו דין בעיר', והוא אינו בקי בדינין, נמצא מחיב את הזכאי ומזכה את החייב, מעלה אני על מי שמנהו כאלו 'הפיר פנים' בדין. פקטן כגדל תשמעון • (סנהדרין ח) שיהא חייב עליך דין של פרוטה בדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך, לא תסלקנו לאתרון. דבר אחר: 'פקטן כגדל תשמעון', כתרגומו, שלא תאמר: 'זה עני הוא וחרו עשיר, ומצוה לפרנסו, אונכה את העני ונמצא מתפרנס

שיעור יומי ליום שלישי ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - א - פרשת דברים
 מה שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו? כשבא למשח | משיחו", אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: ולא אמרת
 את דוד (שם טו): "וירא את אליאב ויאמר אף נגד ה' | "אנכי הראה" (שם) "אל-תבט אל-מראהו".

(יח) ואצוה אתכם בעת ההוא את כל-הדברים | יח ופקדית יתכון בעדנא הריא ית כל
 אשר תעשון: | פתגמיא די מעבדון:

כ"ט◀ את כל-הדברים אשר תעשון • אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות.

(יט) ונסע מחרב ונלך את כל-המדבר הגדול | יט ונטלנא מחרב והליכנא ית כל מדברא
 והנורא הוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר | רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא
 צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע: | דאמרנא קמא די פקיד יי אלהנא יתנא
 ואתנא עד רקס גיאה:

כ"י◀ המדבר הגדול והנורא • שהיו בו נחשים פקורות ועקרבים כקשות.

(כ) ואמר אלכם באתם עדה-הר האמרי אשר-יהוה | כ ואמרית לכוון אתיתון עד טורא דאמרנא
 אלהינו נתן לנו: | די אלהנא יתב לנא:

(כא) ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את-הארץ עלה | כא חזי יתב יי אלהיך קדמך ית ארעא סק
 רש כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל-תירא | אחסן קמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך
 ואל-תחת: | לא תדחל ולא תתבר:

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

(כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים | כב וקרבנתון לוחי כלכוון ואמריתון נשלח
 לפנינו ויחפרו לנו את-הארץ וישבו אתנו דבר | גברין קדמנא ויאללון לנא ית ארעא
 את-הדרך אשר נעלה-בה ואת הערים אשר נבא | ויתיבון יתנא פתגמא ית ארעא די נסק בה
 אליהן: | וית קרנא די געול להן:

כ"י◀ ותקרבון אלי כלכם • בערבוביא, ולהלן הוא | כ"י בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים
 אומר (דברים ה): "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם | דוחפין את הראשים. וישבו אתנו דבר • (ספר)
 וזקניכם, ותאמרו הן הראנו וגו'", אותה קריבה | באינה לשון הם מדברים. את-הדרך וגו' • אין
 היתה הוגנת: ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום | דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא
 לפניכם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת | אליהן • תחלה לכבש.

(כג) וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר | כג ושפר בעיני פתגמא ודברית מנכון תרין
 אנשים איש אחד לשבט: | עשר גברין גברא חד לשבטא:

כ"י◀ וייטב בעיני הדבר • בעיני ולא בעיני | כ"י בתוכחות? משל לאדם שאומר לחברו: 'מכר לי
 המקום, ואם בעיני משה הנה טוב, למה אמרה | חמורך זה'. אמר לו: 'הן'. 'נותנו אתה לי לנפיון'?

וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בְּכֶם. וְאַקַּח מִכֶּם • מִן הַבְּרוּרִים שְׂבָבְכֶם, מִן הַמְּסֻלְּתִים שְׂבָבְכֶם. שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשָׂבֵט • (ע"ש) מְגִיד שֶׁלֹּא הָיָה שְׂבֵט לְוֵי עֲמֹנָה.

אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'בְּהָרִים וּגְבָעוֹת'? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. בִּיּוֹן שְׂרָאָה שְׂאִין מְעַכְבוּ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקַח בְּלִבּוֹ: 'בְּטוֹחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בּוֹ מוֹם', מִיָּד אָמַר לוֹ: 'טַל מְעוֹתֶיךָ, וְאִינִי מְנַסְהוּ מֵעַתָּה', אַף אֲנִי הוֹדִיתִי לְדַבְרֵיכֶם, שְׂמָא תַחֲזִרוּ בְכֶם כְּשֶׁתֵּרְאוּ שְׂאִינֵי מְעַכְבּ.

כִּד וְאַתְּפַנּוּי וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וְאַתּוּ עַד נַחְלָא דְאַתְּכִלָּא וְאַלִּילוּ יִתּוּ:

(כד) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיִּבְאוּ עַד-נַחַל אֲשַׁכּל וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:

מְס"י ◀ עַד-נַחַל אֲשַׁכּל • (ע"ש) מְגִיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוּפוֹ. וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ • (ע"ש) מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָּהּ אַרְבָּעָה אוֹמְנֵינן שְׁתֵּי וְעַרְבּ.

כַּה וְנִסְיָבוּ בִּידֵיהוֹן מֵאַבָּא דְאַרְעָא וְאַחִיתוּ לְנָא וְאַחִיבוּ יִתְנָא פִּתְגָמָא וְאַמְרוּ טָבָא אַרְעָא דִּי? אֲלֵהֲנָא יְהֵב לְנָא:

(כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֵתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

מְס"י ◀ וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ • מְגִיד שֶׁאַרְץ? שְׂרָאָל גְבוּהָ מִכָּל הָאַרְצוֹת. וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ • (ע"ש) מִי הֵם שֶׁאֲמָרוּ טוֹבָתָהּ? הַיְשָׁע וְכָלֵב.

כּו וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמִסַּק וְסִרְבַּתוֹן עַל מִימְרָא דִּי? אֲלֵהֲכוֹן:

(כו) וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמָרוּ אֶת-פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מְס"י ◀ וּתְמָרוּ • לְשׁוֹן הַתְּרָסָה, הַתְּרַסְתֶּם כְּנֶגֶד מֵאֲמָרוּ.

כּו וְאַתְרַעֲמַתוֹן בְּמִשְׁכְּנֵיכוֹן וְאַמְרַתוֹן בְּדַסְנֵי יְיָ יִתְנָא אִפְקִיָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִמְסַר יִתְנָא בִּידָא דְאַמְרָאָה לְשִׁיצִיָּתְנָא:

(כו) וַתִּרְגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֵתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם לָתֵת אֵתָנוּ בְּיַד הָאֲמָרִי לְהַשְׁמִידָנוּ:

וְדָם, שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וַיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי שְׂדוֹת: אַחַת שֶׁל שְׂקִיָּא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שְׂקִיָּא, וְלְמִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אַרְץ מִצְרַיִם שֶׁל שְׂקִיָּא הִיא, שְׁנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ, וְאַרְץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לָתֵת לָנוּ אֶת אַרְץ כְּנַעַן.

מְס"י ◀ וַתִּרְגְּנוּ • לְשׁוֹן הָרַע, וְכֵן (מְשַׁלֵּי יח): "דְּבָרֵי נִרְגְּוִן", אָדָם הַמוֹצִיא דְבָהּ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֲכַל אֶתֶם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, מִשָּׁל הַדְּיוּט אוֹמֵר: מַה דְּבַלְבֵּךְ עַל רַחֲמֶךָ, מַה דְּבַלְבִּיָּה עֲלֶךָ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם • הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הָיְתָה, מִשָּׁל לְמַלְךְ בְּשֶׁר-

~ נקודות משיחות קודש ~

מִסְתַּרְתָּ, וְאִין הֵם מְרַגִּישִׁים אֶת חֲסְדֵיךָ, וְעַד שֶׁשְּׂמִים אוֹר לַחֲשֶׁךְ וְחֲשֶׁךְ לְאוֹר – אִין שׁוֹם חֲלִישׁוֹת כָּלֵל וְכָלֵל, חֲלִילָה, בְּאַהֲבַת הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל.

(לקוטי שיחות, כרך לד, עמ' 23)

בְּשִׁנְאֵת ה' אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם (א, כו) וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם (רש"י) מְבַאֵר בְּסִפְרֵים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְרָמָה לְתַשְׁעָה בָּאָב, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדַד הָעִיר – וְאִשֵּׁי-תַבּוֹת 'אֵיכָה'. וְרש"י מְעוֹרֵר וּמְחַזֵּק אֶת כְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂגָם בְּאֲשֶׁר אֶהְבַּתֶּם הַטְּבַעִית לְאַבְיָהֶם שְׂבִשְׂמִים

כח לֹאן אֲנַחְנָא סְלִקִין אֲהֵנָא תְּכַרְוּ יַת לְבָנָא
לְמִימַר עִם סְגִי וְתַקְיִף מִנְנָא קְרוּיִן בְּכַרְבָּן
וּכְרִיבָן עַד צִית שְׁמִיא וְאַף בְּגִי גְבַרְאִי
חֲזִינָא תַמָּן :

(כח) אָנָּה | אֲנַחְנוּ עֲלִים אַחִינוּ הַמָּסוּ אֶת־לִבְבָנוּ
לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרַם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת
בַּשָּׁמַיִם וְגַם־בְּנֵי עַנְקִים רְאִינוּ שָׁם :

כט"א ◀ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמַיִם • דְּבָרוֹ תַּפְתּוּבִים לְשׁוֹן הַבְּאִי (חולין ט).

כט וְאֲמַרְיִת לְכוּן לֹא תַתְּכִירוּן וְלֹא תַדְחִלוּן
מְגִדוֹן :

(כט) וְאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרִצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם :

כט"א ◀ לֹא־תַעֲרִצוּן • לְשׁוֹן שְׁבִירָה, פְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ (איוב ל) : "בְּעָרוֹן נַחְלִים לְשָׁכֵן", לְשֹׁכֵר נַחְלִים.

לִי אֲלֵהֲכוּן דְּמַדְבַּר קְדָמִיכוּן הוּא יְגִית
לְכוּן כְּכֹל דִּי עֲבַד עִמְכוּן בְּמַצְרִים
לְעֵינֵיכוּן :

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִהְלִיךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לְכֶם
כָּל־אֲשֶׁר אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמַצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם :

כט"א ◀ יִלְחֶם לְכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם.

לֹא וּבְמַדְבַּר דִּי חֲזִימָא דִּי סוּכְרָף יִי אֲלֵהֲךָ
פְּמָא דִּי מְסוּכַר גְּבַר יַת בְּרָה כְּכֹל אַרְחָא דִּי
הִלְכְתוּן עַד מִיתִיכוּן עַד אַתְרָא הַדִּין :

(לא) וּבְמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי־אֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵתְכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה :

(שמות יד) "וַיִּסַּע מִלֶּאֶף הָאֱלֹהִים הִהְלִיךְ לְפָנֵי מַחְגָּה
יִשְׂרָאֵל וְגו'", מִשָּׁל לְמַהֲלֵךְ בְּדֶרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו, וּבָאוּ
לְסַטִּים לְשִׁבוֹתוֹ וְכו'.

כט"א ◀ וּבְמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ • מוֹסַב עַל מַקְרָא שָׁל
מַעֲלָה הַיִּמְנוֹ : "כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמַצְרַיִם";
וְעַתָּה, אַף "בְּמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נִשְׁאַף וְגו'".
כִּי־אֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ • כְּמוֹ שֶׁפִּרְשַׁתִּי אֶצֶל

לִב וּבְפַתְגָמָא הַדִּין לִיתִיכוּן מֵהִימְנִין
בְּמִימְרָא דִּי אֲלֵהֲכוּן :

(לב) וּבְדַבַּר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאִמִּינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם :

כט"א ◀ וּבְדַבַּר הַזֶּה • שֶׁהוּא מְבַטֵּחְכֶם לְהַבִּיאְכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מְאִמִּינִם בּוֹ.

לִג דִּי מַדְבַּר קְדָמִיכוּן בְּאַרְחָא לְאַתְקַנָּא
לְכוּן אַתְר בֵּית מִישְׁרֵי לְאַשְׁרִייתְכוּן
בְּעַמּוּדָא דְאַשְׁתָּא בְּלִילִיא לְאַחֲזִייתְכוּן
בְּאַרְחָא דִּי תַהֲכוּן בֵּה וּבְעַמּוּדָא דְעַנְנָא
בִּימָמָא :

(לג) הִהְלִיךְ לְפָנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לְכֶם מְקוֹם
לְחַנְתְּכֶם כִּי־אִישׁ לִלְלָה לְרֵאתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
תִּלְכוּ־בָהּ וּבַעֲנַן יוֹמָם :

כט"א ◀ לְרֵאתְכֶם • כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם, וְכֵן (שמות יג) : "לְנַחֲתֶם בְּדֶרֶךְ", וְכֵן (תהלים כו) : "לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תוֹדָה", וְכֵן
(מלכים ב ט) : "לְלַכְתָּ לְגִיד בִּיזְרוּעָאֵל".

לד וַיִּשְׁמַע קְדָם יִי יַת קַל פְּתַגְמִיכוּן וּרְגִזוּ
וְקַמִּים לְמִימַר :

(לד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַרְיֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע
לֵאמֹר :

לִה אִם יַחֲזִי גְבַר בְּגַבְרִיא הָאֵלִין דְּרָא בִישָׂא
הַדִּין יַת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קַמִּית לְמַתָּן
לְאַבְהֵתְכוּן :

(לה) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאִנְשֵׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַרְעָה
הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְתַת
לְאַבְתֵּיכֶם :

(לו) זולתי כלב בן-יפנה הוא יראנה ולו-אתן את-הארץ אשר דרד-בה ולבנו יען אשר מלא אחרי יהוה:

כ"ט ◀ אשר דרד-בה • חרון, שנאמר (במדבר יג): "ויבא עד חרון".

(לז) גם-בי התאנף יהוה בגללכם לאמר גם-אתה לא-תבא שם:

כ"ט ◀ התאנף • נתמלא רגז.

(לח) יהושע בן-נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק ביהוה ינחלנה את-ישראל:

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

(לט) וטפכם אשר אמרתם לבן יהוה ובניכם אשר לא-ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה:

~ נקודות משיחות קודש ~

לטפכם אשר אמרתם לבן יהוה (א, לט) לכאורה, מהי ההדגשה על הטף דוקא, וברי המרגלים טענו שכלם יהיו לבן, גם הגדולים? ויש לבאר, דהנה 'קטן' בעבודת ה' הוא מי שעוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, וכתוצאה מכך לא נקלט מזון רוחני זה בפנימיות, אלא הוא 'מתפורר', וכדרכו של תינוק, שמפורר יותר ממה שאוכל (לקט טוב, ויגש מז, יב). זו היתה טענת המרגלים: אם יבנסו לארץ ישראל ויתעסקו שם בדברים ארציים, יהיה עסק התורה והמצוה שלא לשמה והוא 'תפורר'. על כף בא מצנה ה', 'שעבודת ה'טף' יקרה יותר מעבודת דור המדבר, וזאת מצד מעלת ה'אתפאיא' – האדם כופה את עצמו ועוסק בתורה ובמצוות.

(לקוטי שיחות, כרך ב, עמ' 581)

(מ) ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים-סוף: מ ואתון אתפניו לכו וטולו למדברא ארה ימא דסוף:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לז) בגללכם. לפי שאתם מקטניי שהייתי סבור שלא יצאו ומקרה היה כשיצאו בפעם ראשונה שיצאו, והיה לי לפרש כי במצות הקדוש-ברוך-אמנה, כי כשאמרנו (במדבר כ) תמן הסלע הזה נוציא לכם מים, חשבתם הסלע הזה נוציא לכם מים, חשבתם

הוא אוציא לכם מים מן הסלע הזה, ולכן כעס הקדוש-ברוך-הוא עלי. וזהו בגללכם: תורה לח

לְדַרְוֶמָה שֶׁל הַר שְׁעִיר, הִנֵּה מַפְסִיק בֵּין יָם סוּף לְהַר שְׁעִיר, עֵתָה הַמְשָׁכוּ לְצַד הַיָּם וְתִסּוּבְכוּ אֶת הַר שְׁעִיר, כֹּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לְמוֹזָח.

כִּי • פָּנוּ לָכֶם • אֲמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רַחֵב אֶרֶץ אֲדוּם לְצַד צָפוֹן לִיכָנֶס לְאֶרֶץ, קַלְקַלְתֶּם וַיִּגְרַמְתֶּם לָכֶם עֲכוּב. פָּנוּ לָכֶם • לְאַחֲרֵיכֶם וְתִלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יָם סוּף, שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בוֹ

מֵאֲתַבְתּוֹן וְאֲמַרְתּוֹן לִי חֲבָנָא קָדָם יְיָ אֲנִיחָנָא נִסְק וְיִגָּיֵחַ בַּהּ קָרֵב כָּל דֵּי פִקְדָנָא יְיָ אֱלֹהֵנָא וְזִרְזוּתוֹן גָּבַר יֵת מְגֵי קָרְבָה וְשִׁרְיָתוֹן לְמִסְק לְטוּרָא:

(מא) וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ חֲטֵאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כָּכָל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲגְרוּ אִישׁ אֶת־כַּלְי מִלַּחְמָתוֹ וַתַּהֲיִנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה:

כִּי • וַתַּהֲיִנוּ • לְשׁוֹן (במדבר יד) : "הֲנַנּוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם!" זֶה הַלְשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם, לְשׁוֹן 'הֵן', כְּלוּמַר נִזְדַּמְנַתֶּם.

מֵב וְאָמַר יְיָ לִי אָמַר לְהוֹן לֹא תִסְקוּן וְלֹא תִגִּיחוּן קָרֵב אֲרִי לִית שְׁכַנְתִּי שְׂרָא בִּינִיכוּן וְלֹא תִמְבְּרוּן קָדָם בְּעָלֵי דְבְּכִיכוּן:

(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ אָמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלְחַמוּ כִּי אֵינְנִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם:

כִּי • לֹא תַעֲלוּ • לֹא עָלִיָה תִהְיֶה לָכֶם, אֱלֹא יִרְיָה.

מֵג וּמַלְלִית עֲמִיכוּן וְלֹא קַבְּלַתּוֹן וְסִרְבַּתּוֹן עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּינִי וְאַרְשַׁעְתּוֹן וְסִלְקַתּוֹן לְטוּרָא:

(מג) וַאֲדַבֵּר אֵלֵיכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הַהָרָה:

מֵד וּנְפִק אֲמַרְאָה דִּיחַב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדְמוּתִיכוּן וְיִרְדְּפוּ יִתְכוּן כְּמָא דִּי נַתָּוֵן דְּבִרְיָתָא וְיִטְרְדוּ יִתְכוּן בְּשְׁעִיר עַד חֲרָמָה:

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיָּשֵׁב בְּהַר הַהוּא לְקַרְאֲתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשְׁעִיר עַד־חֲרָמָה:

כִּי • כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים • מֵה הַדְּבָרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מִכָּה אֶת הָאָדָם – מִיָּד מֵתָה, אִף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בְּכֶם – מִיָּד מֵתִים.

מֵה וְתִבְתּוֹן וְכִיִּתּוֹן קָדָם יְיָ וְלֹא קַבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלֹא אֲצִית לְמַלִּיכוֹן:

(מה) וַתִּשְׁבוּ וַתִּבְכוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקַלְכֶם וְלֹא הִאֲזִין אֵלֵיכֶם:

כִּי • וְלֹא־שָׁמַע ה' בְּקוֹלְכֶם • כְּכִיכוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמֵי כְּאֵלוֹ אֲכֹרִי.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִלְחָמוֹת. וְנִרְאָה שְׂזוּ הַמִּלְחָמָה דְּוַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עָרֵד (שם כא א) דְּכָתִיב שֵׁם וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי, אֲבָל לֹא הִרְגוּ אֶחָד מֵהֶם, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לָקַח אַחַר כֵּךְ נִקְמָתָם מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק א) וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל (וַיִּד) [וַיִּתֵּן] אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגו': תורה מה

הַדְּבָרִים. פִּירוּשׁ שְׁעוֹקְצִין מִכָּאן וּמִכָּאן וְאִין מִמִּיתִין, כֵּךְ וַיִּכּוּם וַיִּכְתּוּם (במדבר יד מה), שֶׁדְּרָפּוֹ אַחֲרֵיהֶם בְּהַפָּה וּפְצוּעֵ אֲבָל לֹא תִרְגּוּם, כְּדִי שְׁלֹא יִגְדִילוּ פִּיהֶם וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמִים מִתְחַלֵּל. וְתִדַּע שְׁלֹא מִנָּה כָּאן הַנוֹפְלִים בְּמִלְחָמָה כְּדֶרֶךְ בְּשֶׁאֵר

(מא) וַתַּהֲיִנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה. מֵהוּ וַתַּהֲיִנוּ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מִטְּפָה נִתְמַלֵּא הַיָּן, מִדְּבַר מוֹעֵט נִתְמַלֵּאת סֵאתֶם, כְּלוּמַר בְּשָׁבִיל דְּבַר מוֹעֵט כְּעַס הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עָלֵינוּ (במדבר יד ז): א: תורה מב (מד) וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְקִדְשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם: מו ויתבתון בקדש יומין סגיאין כיומיא די תבתון:

כ"ט"א וַתֵּשְׁבוּ בְקִדְשׁ יָמִים רַבִּים • י"ט שָׁנָה, שָׁנָאֵמַר: "כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם" בְּשָׂאָר הַמַּסְעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל"ח שָׁנָה, י"ט מֵהֶם עָשׂוּ בְקִדְשׁ, וְי"ט שָׁנָה

ב (א) וַנִּפְּן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דְרָף יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנִּסַּב אֶת־הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס א ואתפנינא ונטלנא למדברא ארח נמא דסוף כמא די מליל יי עמי ואקפנא ית טורא דשעיר יומין סגיאין:

כ"ט"א וַנִּפְּן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה • אֵלוּ לֹא חָטְאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דְרָף הַר שַׁעִיר לִכְנֹס לְאַרְץ מִן דְרוֹמוֹ לְצַפוֹנוֹ, וּבִשְׂבִיל שְׁקָלְקֵלוֹ, הִפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא בֵּין יַם סוּף לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שַׁעִיר, וְהָלְכוּ

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב ואמר יי לי למימר:

(ג) רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה:

ג סגי לכון דאקפתון ית טורא הדין אתפניו לכון צפונא:

כ"ט"א פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה • סוֹבוּ לָכֶם לְרוּחַ מִזְרָחִית מִן הַדְרוֹם לְצַפוֹן, פְּנִיכֶם לְצַפוֹן, נִמְצְאוּ הוֹלְכִים אֶת

רוח מזרחית, וזהו שנאמר (שופטים יא): "ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב."

(ד) וְאֶת־הָעַם צֹו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂוֹ הַיְשָׁבִים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וַנִּשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:

ד וית עמא פקד למימר אתון עברין בתחום אחיכון בני עשו דיתבין בשעיר וידחלון מנכון ותסתמרון לתדא:

כ"ט"א וַנִּשְׁמַרְתֶּם מְאֹד • וּמַהוּ הַשְּׁמִירָה? "אַל תִּתְגַּרוּ בָּם."

(ה) אַל־תִּתְגַּרוּ בָּם כִּי לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצְכֶם עַד מִדְרָף כַּף־רִגְלֵי כִּי־יִרְשָׁה לְעַשׂוֹ נָתַתִּי אֶת־הַר שַׁעִיר:

ה לא תתגרון בהון ארי לא אתן לכון מארצהון עד מדרף פרסת רגלא ארי ירתא לעשו יתבית ית טורא דשעיר:

כ"ט"א עַד מִדְרָף כַּף־רִגְלֵי • אִפְלוּ מִדְרָף כַּף רִגְלֵי, כְּלוּמַר, אִפְלוּ דְרִיסַת הַרְגֵל אֵינִי מְרַשָּׁה לָכֶם לְעַבֹּר בְּאַרְצְכֶם שְׂלֹא בְרִשׁוֹת. וּמִדְרָשׁ אֲגָדָה: עַד שְׂיַבֵּא יוֹם דְרִיסַת כַּף רִגְלֵי עַל הַר הַזֵּיתִים, שָׁנָאֵמַר (זכריה יד): "וְעַמְדוֹ רִגְלֵיו וְגו'". יְרַשָּׁה לְעַשׂוֹ • מֵאֲבָרְהָם,

עשרה עממים נתתי לו: שבעה לכם; וקניני, וקנזי וקדמני, הן עמון, ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשתיים לבני לוט, בשכר שהלף אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו 'אחותו היא', עשאו ככנו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ב (ג) רַב לָכֶם סֹב. בלשון שדיבר עשו ליעקב שאמר לו (בראשית לג ט) יש לי רב נשתלם לו שכרו (דבר א יז): תורה ד

(ו) אַכֹּל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בַּכֶּסֶף וְאִכְלֹתֶם וְגַם מַיִם תִּכְרוּ מֵאֲתֶם בַּכֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם:

ו עבדךָ תִּזְבְּנוּ מִנְהוֹן בַּכֶּסֶף וְתִכְלוּ וְאֶף מֵא תִכְרוּ מִנְהוֹן בַּכֶּסֶף וְתִשְׁתּוּ:

כ"ט • תִּכְרוּ • לְשׁוֹן מִקָּח, וְכֵן (בראשית ג): "אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי", (ר"ה כו) שֶׁכֵּן בְּכַרְפֵי הַיָּם קוֹרִין לְמִכִּירָה 'כִּירָה'.

(ז) כִּי יְהוּה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ יִדַע לְכַתְּרֶךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה וְזֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוּה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסְרָת דְבָר:

ז אֲרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל עֲבֹד יָדֶךָ סִפְקָ לְךָ צָרְךָ בְּמַהֲרָךְ לְמִדְבָּרָא וּבֵא הַדִּין דְּנָן אַרְבַּעַין שָׁנִין מִימְרָא דְיְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּסַעְדֶךָ לֹא מְנַעְתָּא מִדְעַם:

כ"ט • כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ • לְפִיכָךְ לֹא תִכְפוּ (ספרים אחרים: תִּכְפְּרוּ) אֶת טוֹבְתּוֹ, לְרֹאוֹת כְּאִלוֹ אֲתֶם עֲנִיִּים, אֲלֵא הָרָאוּ עֲצָמְכֶם עֲשִׁירִים.

(ח) וְנַעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׁעִיר מִדְּרָף הַעֲרָבָה מֵאִילַת וּמַעֲצִין גִּבְר וּנְפֹן וְנַעֲבֹר דְרָף מִדְּבַר מוֹאָב:

ח וְנַעֲבֹרָא מִקְדָּם אַחוּנָא בְּנֵי עֵשׂוֹ דְיִתְבִּין בְּשֵׁעִיר מִאֲרַח מִישְׂרָא מֵאִילַת וּמַעֲצִין גִּבְר וְאִתְפְּגִינָא וְנַעֲבֹרָא אֲרַח מִדְּבָרָא דְמוֹאָב:

כ"ט • וּנְפֹן וְנַעֲבֹר • לְצַד צְפוֹן, הַפְּכָנוּ פָּנִים לְהַלּוֹף רוּחַ מִזְרַחִית.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוּה אֵלַי אֲל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב וְאֲל־תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֲתֹן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יְרֵשָׁה כִּי לְבַנְי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יְרֵשָׁה:

ט וַיֹּאמֶר יְיָ לִי לֹא תִצַּר עַל מוֹאָבָא וְלֹא תִתְגַּרִי לְמַעַבְד עִמָּהוֹן קָרִב אֲרִי לֹא אֲתֹן לָךְ מֵאֲרָעָה יִרְתָּא אֲרִי לְבַנְי לֹוט יְהִבִּית יִתְ לְחִית יִרְתָּא:

כ"ט • וְאֲל־תִּתְגַּר וְגו' • לֹא אֶסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֲלֵא מִלְחָמָה, אֲכַל מִיְרָאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֵׁהֶם מְזֻזִים. לְפִיכָךְ כְּתִיב (במדבר כב): "וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם", שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲכַל

בְּבַנְי עֲמוֹן נֶאֱמַר: "וְאֵל תִּתְגַּר בָּם", שׁוּם גְּרוֹי, בְּשִׁכְר צְנִיעוֹת אִמָּם, שְׁלֵא פִרְסָמָה עַל אֲבִיָּה כְמוֹ שֶׁעֲשֵׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרָאָה שֵׁם בְּנָה מוֹאָב. עַר • שֵׁם הַמְדִינָה.

(י) הָאֲמִיּוֹם לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָהֶ עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם בַּעֲנָקִים:

י אִימְתַגִּי מִלְקַדְמִין יִתִּיבוּ בָה עַם רַב וְסַגִּי וְתִקְרִי כְּגַבְרִיא:

כ"ט • הָאֲמִיּוֹם לְפָנִים וְגו' • אֲתָה סְבוּר שְׁזוֹ אֲרָץ רְפָאִים שְׁנַתִּיתִי לוֹ לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֲמִיּוֹם שֶׁהֵם רְפָאִים יֵשְׁבוּ בָה לְפָנִים, אֲכַל לֹא זוֹ הֵיא, כִּי אוֹתָן רְפָאִים הוֹרְשִׁיתִי מִפְּנֵי בְנֵי לֹוט וְהוֹשְׁבֵתִים תַּחְתָּם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ט-כא) אֵל תִּצַּר אֶת מוֹאָב. עַל אוֹמוֹת הַלְלוּ שְׁעִיר וְעֲמוֹן וּמוֹאָב הוֹצִרְךָ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ סְבוּרִין לְכַבֵּשׂ בְּדִין. שְׁעִיר שֶׁבְמִקְוֹמוֹת הַרְבֵּה קוֹרָא אוֹתוֹ חוּי, וְחוּי גְמַן הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁה, וְלִכְךָ כְּתִיב וּבְשֵׁעִיר יֵשְׁבוּ הַחַרִּים לְפָנִים, אֵין עֵיקַר שְׁמֵם חוּי וְאֵינֶם מְשַׁבְּעָה עֲמִמִּין, וְהָא דְקָרִי

לְהוֹ חוּי כְמוֹ שֶׁאֲמַרוּ חַז"ל (שבת פה.) שֶׁהָיוּ מְרִיחִין אֶת הָאֲרָץ כְּחוּיָא. וְלִקְמָן (פסוק כב) מְפָרֵשׁ הֵיכֵן הַחוּי שְׁנַתֵּן הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן מַעֲמוֹן וּמוֹאָב הָיוּ סְבוּרִין שֶׁהֵן אֲרָץ רְפָאִים שְׁנַתֵּן הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם, דְּכְתִיב (בראשית טו י"ג) אֶת הַקְּנִי וְאֶת הַקְּנִיזִי וְגו' וְאֶת הַחֲתָנִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים, וְכֵן כְּתִיב בְּמוֹאָב

רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶף הֵם, סְבוּרִים וְחוֹשְׁבִים בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵיא אֲרָץ רְפָאִים, וְאֵינֶם כֵּן, כִּי הַמֵּאֲבִיּוֹת יִקְרָאוּ לָהֶם אֲמִיּוֹם, שֶׁאִימְתָם מוֹשְׁלַת עַל הַבְּרוּיֹת, וְאֵין לָהֶם דִּין בְּאֲרָצָם. וּבְעֲמוֹן כְּתִיב אֲרָץ רְפָאִים תִּחְשַׁב (גס) וְאֶף הוּא, כְּלוֹמַר אֶף הֵיא סְבוּרִין הָיוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵיא אֲרָץ רְפָאִים, וְאֵינֶם כֵּן, כִּי־אֵם הַעֲמוֹנִים

(יא) רְפָאִים יִחַשְׁבוּ אֶפְהֶם כַּעֲנָקִים וְהַמָּאֲבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אַמִּים:

יא גְּבֵרָאֵי מִתְחַשְׁבִּין אַף אַנּוּן כַּגְּבֵרָאֵי וּמוֹאֲבָאֵי יִקְרוּן לְהוּן אֵימָתַנִּי:

כ"י • רְפָאִים יִחַשְׁבוּ וְגו' • רְפָאִים הָיוּ נִחְשָׁבִים אוֹתָם אַמִּים כַּעֲנָקִים הַגְּבֵרָאִים רְפָאִים, עַל שֵׁם שֶׁכָּל הַרוֹאֶה אוֹתָם, יִדְּיו מִתְרַפּוֹת. אַמִּים • עַל שֵׁם

שְׂאִימָתָם | מְטַלֵּת עַל הַכְּרִיזוֹת, וְכֵן "וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֹרִים" וְנִתְתִּים לְבְנֵי עֶשׂוּ.

(יב) וּבִשְׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנָיו וּבְנֵי עֶשׂוּ יִירָשׁוּם וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר-נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב וּבִשְׁעִיר יִתִּיבוּ הַרְאֵי מִלְקַדְמִין וּבְנֵי עֶשׂוּ תְּרַכְּנוּן וְשַׁצִּינּוּן מִקְדָּמִיהוּן וַיִּתִּיבוּ בְּאֶתְרִיהוּן כְּמָא דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאֶרְעָא יִרְשָׁתָהּ דִּיבַב יְיָ לְהוּן:

כ"י • יִירָשׁוּם • לְשׁוֹן הָהוּא. כְּלוּמַר, נִתְתִּי בְּהֶם כַּח שְׁהִיו מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

(יג) עֲתָה קָמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת-נַחַל זָרְד וַנַּעֲבֹר אֶת-נַחַל זָרְד:

יג יִפְעֹן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוּן יַת נַחְלָא דְזָרְד וַעֲבַרְנָא יַת נַחְלָא דְזָרְד:

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר-הִלְכְּנוּ מִקְדָּשׁ בְּרַנַּע עַד אֲשֶׁר-עָבַרְנוּ אֶת-נַחַל זָרְד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד-הֵם כָּל-הַדּוֹר אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

יד יְיָ וַיּוּמָא דִּי הִלְכְּנָא מִקְדָּם גִּיאָה עַד דִּי עֲבַרְנָא יַת נַחְלָא דְזָרְד תְּלַתִּין וְתַמְנֵי שָׁנִין עַד דְּסַף כָּל דְּרָא גְּבַרִי מִגִּיחֵי קִרְבָּא מִגּוּ מְשָׁרִיתָא כְּמָא דִּי קִיִּים יְיָ לְהוּן:

(טו) וְגַם יַד-יְהוָה הִיִּתָּה בָּם לְהַמָּם מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמָם:

טו וְיָאֵף מִחָא מִן קָדָם יְיָ הָיִתְּ בְּהוּן לְשַׁצִּיּוּתֵיהוּן מִגּוּ מְשָׁרִיתָא עַד דְּשַׁלִּימוּ:

כ"י • הִיִּתָּה בָּם • לְמַהֵר וּלְהַמָּם בְּתוֹף אַרְבַּעִים שָׁנָה, שְׁלֵא יִגְרְמוּ לְבִנְיָהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תָּמוּ כָּל-אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרֵב הָעָם: ׀

טז וַיְהִי כַּד שְׁלִימוּ כָּל גְּבַרִי מִגִּיחֵי קִרְבָּא לְמַמַּת מִגּוּ עֲמָא:

כ"י • וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-תָּמוּ וְגו'.

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

יז וְיַמְלִיל יְיָ עֲמִי לְמִימַר:

כ"י • וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי וְגו' • אָכַל מִשְׁלוֹחַ הַמֶּרְגָּלִים עַד כָּאן, לֹא נֶאֱמַר בְּפִרְשָׁה [זו] "וַיְדַבֵּר", אֶלָּא "וַיֵּאמֶר", לְלַמַּדְךָ שֶׁכָּל שְׁלוּשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נֹזְפִים, לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבֹר בְּלִשׁוֹן

חֲבָה פָּנִים אֶל פָּנִים וַיָּשׁוּב הַדַּעַת, לְלַמַּדְךָ שְׂאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצֵאִים בְּצַבָּא.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יְקָרְאוּ לָהֶם זְמֻמִּים, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ כַּעֲלֵי מַחְשָׁבוֹת וְתַחְבּוּלוֹת. וְכָל אֵלוֹ עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כַּעֲנָקִים, וּלְפִי שֶׁבְּטָחוֹ בְּחִמְקָתָם וּבַגְּבוּרָתָם הָיוּ מוֹרְדִין בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהוּא הַשְּׂמִידָם וּמְסַרְסָם בְּיַד חֲלָשִׁים מֵהֶם. הוֹצִיָּכּוּ לְהַזְהִיר: תוֹרַה כב

יח) אַתָּה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָרֶיךָ:
יח אַתָּה עֵבֶר יוֹמָא דִּין יַת תְּחוּם מוֹאָב יַת
לְחַיִּית:

יט) וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרֵם וְאֶל־תִּתְנַגֵּר בָּם
כִּי לֹא־אֵתָּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט
נָתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה:
יט וְתִקְרַב לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תִצְוֹר עֲלֵיהוֹן
וְלֹא תִתְנַגֵּר לְמַעַבְד עֲמֵהוֹן קִרַּב אַרְי לֹא
אֵתָּן מֵאֶרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָׁא אַרְי לְבְנֵי
לוֹט יְהַבְתָּה יְרֻשָׁא:

כ) אַתָּה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וְגוֹ' וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאן שְׂאֲרֵץ עַמּוֹן לְצַד צְפוֹן.

כא) אֶרֶץ־רְפָאִים תִּחְשַׁב אֶפְרָיִם וְרָפָאִים יִשְׁבוּ־בָהּ
לְפָנִים וְהַעֲמֹנִים יִקְרָאוּ לָהֶם זְמוּמִים:
כא אֶרְעָא גְּבְרִיא מִתְחַשְׁבָּא אֶף הִיא גְּבְרִיא
יְתִיבּוּ בָּהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאִי קָרְן לְהוֹן
חֲשַׁבְנִי:

כב) אֶרֶץ־רְפָאִים תִּחְשַׁב • אֶרֶץ רְפָאִים נִחְשַׁבְתָּ אֶף הִיא, לְפִי שֶׁהַרְפָּאִים יִשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא
שְׁנַתִּיתִי לְאַבְרָהָם.

כג) עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה
מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
כג עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגְבְרִיא וְשַׁצְנוֹן יֵי
מִקְדָּמִיהוֹן וְתַרְכַּנוֹן וַיְתִיבּוּ כְּאַתְרֵיהוֹן:

כד) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבְנֵי עִשָׂו הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר אֲשֶׁר
הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
כד כַּבְּמָא דִּי עֲבַד לְבְנֵי עִשָׂו דִּיתְבִּין בְּשַׁעִיר
דִּי שַׁצִּי יַת חוֹרָאִי מִקְדָּמִיהוֹן וְתַרְכַּנוֹן
וַיְתִיבּוּ כְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הַדִּין:

כה) וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים בְּחֻצְרִים עַד־עוֹה פִּתְרוּם
הַיִּצְאִים מִכְּפֹתֵר הַשְּׁמִידִם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
כה וְעוֹאִי דִּיתְבִּין כְּדַפִּית עַד עוֹה קְפוּטְקָאִי
דְּנַפְקוּ מִקְפוּטְקָאִי שַׁצְנוֹן וַיְתִיבּוּ
כְּאַתְרֵיהוֹן:

כו) וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים בְּחֻצְרִים וְגוֹ' • (חולין ט) עוֹיִם
מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שְׁעַמְהֶם הֵם נִחְשַׁבִּים כְּסַפֵּר הַחֹשֶׁעַ
(א), שְׁנַאֲמַר: "חֲמֻשַׁת סַרְגֵי פְּלִשְׁתִּים: הַעֲזוּתִי,
וְהַאֲשֻׁדִי, וְהַאֲשַׁקְלוֹנִי, הַגִּתִּי, וְהַעֲקוֹנִי וְהַעֲוִים".

כז) קוֹמוּ סָעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נַתַּתִּי
בְּיַדְךָ אֶת־סִיחֹן מִלְּךְ־חֻשְׁבּוֹן הָאִמְרִי וְאֶת־אֲרָצוֹ
הַחַל רֵשׁ וְהַתְנַגֵּר בּוֹ מִלְחָמָה:
כז כּוּד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יַת נַחֲלָא דְאַרְנֹן חֲזִי
דְּמִסְרִית בְּיַדְךָ יַת סִיחֹן מִלְּכָא דְחֻשְׁבּוֹן
אַמְרָאָה וַיַּת אֲרַעָה שְׂרִי לְתַרְכּוּתָהּ וְאֶתְגְּרִי
לְמַעַבְד עֲמָה קִרְבָּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כג) וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים בְּחֻצְרִים עַד
עוֹה. עַתָּה מִפְּרֵשׁ הֵיכֵן חֲחִוִי, וְהַעֲוִים
כְּמוֹ וְהַחֲחִוִי, וְהַעֲזִי"ן וְהַחֲחִוִי"ת
מִתְחַלְּפוֹת. וְהַחֲחִוִי אִם תִּרְצוּ לִידַע
הֵיכֵן הֵם, בְּחֻצְרִים הֵם יוֹשְׁבִים, כִּי לֹא
הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לִישֵׁב בְּעָרֵי חוֹמָה לְפִי
כג רְפָאִים שְׁנַתִּיתִי לְאַבְרָהָם, כִּי הַמְּאָבִים
יִקְרָאוּ וְגוֹ' (פסוק יא). וְגַם אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן
שֶׁלְקָחוּ מִן הַזְמוּזְמוּמִים לֹא הִיא נְמִי
אוֹתוֹ רְפָאִים, כִּי הַעֲמוּנִים יִקְרָאוּ לָהֶם
זְמוּזְמוּמִים, וְלֹא נִקְרָאוּ רְפָאִים כִּי־אֵם
מִפְּנֵי שֶׁרְפָאִים יִשְׁבוּ בָּהּ: תורה כד

כה יומא הדין אשרי למתן זעתך ודחלתך
 על אפי עממא די תחות כל שמא די
 ישמעון שמעך וזועון וידחלון מן קדמך:
 (כה) היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על-פני
 העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך
 ורגזו וחלו מפניך:

כז"י ◀ תחת כל השמים • (תענית כ וע"ז כה) למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ספרים אחרים: סיחון), ונודע
 הדבר תחת כל השמים.

כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל-סיחון
 מלך חשבון דברי שלום לאמר:

כז"י ◀ ממדבר קדמות • אף-על-פי שלא צוני
 המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני,
 מן התורה שקדמה לעולם: כשכא הקדוש-ברוך-
 הוא לתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל,
 וגלוי לפניו שלא יקבלוהו, ואף-על-פי-כן פתח להם
 בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום.
 דבר אחר: "ממדבר קדמות", מלך למדתי שקדמת
 לעולם. כל היית לשלח ברק אחד ולשרף את
 המצריים, אלא שלחתי מן המדבר אל פרעה
 לאמר: "שלח את עמי!" במתון.

כז) אעברה בארץך בדרךך אלך לא אסור
 ימין ושמאל:

כז אעבר בארעך בארעה בארעה אזל לא
 אסטי ימינא ושמאלא:

כח) אכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף
 תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי:

כח עברא בכספא תזבן לי ואיכול ומיא
 בכספא תתן לי ואשתי לחוד אעבר ברגלי:

כט) באשר עשוי לי בני עשו הישבים בשעיר
 והמואבים הישבים בער עד אשר-אעבר את-
 הירדן אל-הארץ אשר-יהיה אלהינו נתן לנו:

כט כמא די עברו לי בני עשו דיתבין בשעיר
 ומואבאי דיתבין בלחית עד דאעבר ת
 ירדנא לארעא דזי אלהנא יהב לנו:

כז"י ◀ באשר עשוי לי בני עשו • לא לענן לעבר בארצם, אלא לענן מכר אכל ומים. עד אשר-אעבר
 את הירדן • מוסב על "אעברה בארצך".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מלחמה מאת ישראל, אמר ריש לקיש
 חס-ושלום לא נתחלקו ישראל על
 משה, אלא באגרת אחת כתבו שלום
 מלמעלה ומלחמה מלמטה, זה שאמר
 הכתוב (תהלים קכ ז) אני שלום וכי אדבר
 המה למלחמה. ולפיכך אמר הקדוש-
 ברוך-הוא לישראל חייכם שתירשו
 ארצם בשלום, שנאמר (שם לו יא) ועננים
 יירשו ארץ והתענגו על רב שלום (ראה
 תנחומא ישן הוספה ז):

מצריים מיד, ואף-על-פי-כן [שלח]
 משה ואהרן לקרוא אל פרעה לשלום
 ואמר לו (שמות ח טו) שלח עמי ויעבדני.
 וגם בשעת מתן תורה היה גלוי לפני
 הקדוש-ברוך-הוא שאין בני עשו ובני
 ישמעאל רוצים לקבל התורה, ואפילו
 הכי קראם הקדוש-ברוך-הוא לקבלה
 שנאמר (להלן לג ה) וזרח משעיר למו
 הופיע מהר פארן. לךך ואשלח
 מלאכים וגו' דברי שלום לאמר.
 ואמרו רבותינו ז"ל שתי אגרות שלח,
 אחת של שלום מאת משה ואחת של

ממדבר קדמות. מן המקום
 שהיה מדבר קודם שהוציא להם
 הקדוש-ברוך-הוא המים מן הסלע,
 לךך קורחו מדבר קדמות, לפי
 שמקדם היה מדבר ועתה הוא
 למוצאי מים. ולפי שרוב ארץ סיחון
 היתה משל עמון ומואב קראו להם
 לשלום, אבל לעוג שהיו מחזיקין
 בארץ רפאים לא קראו לשלום שאין
 קוראין שלום לשבעה עממים. דבר
 אחר, ממדבר קדמות, מקדמונו של
 עולם למדתי, שהיה לו להרוג

חסלת פרשת דברים

לוֹא אָבִי סִיחֵן מִלְפָּא דְחֻשְׁבוֹן לְמִשְׁבְּקָנָא
לְמַעַבְר בְּתַחוּמָה אַרְי אַקְשִׁי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְת
רוּחָה וּמְקִיף יְת לְפָה בְּדִיל לְמַמְסְרָה בִּידֶיךָ
קְיֹמָא קְרִין :

(ל) וְלֹא אָבִי סִיחֵן מִלְפָּא דְחֻשְׁבוֹן הָעֵבְרָנוּ בּוֹ פִּי
הַקָּשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמְץ אֶת־לִבְבוֹ
לְמַעַן תִּתֶּן בְּיָדְךָ פְּיוֹם הַזֶּה: ם

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

לא ואמר יי לי חזי שריתי לממסר קדמך ית
סיחן ונת ארעה שרי לתרכותה למירת ית
ארעה:

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ
אֶת־סִיחֵן וְאֶת־אַרְצוֹ הִחַל רָשׁ לְרָשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ:

כ"ט ~ החלתי תת לפניך • כפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה, והדריכו על צנארו.

לב ונפק סיחן לקדמותנא הוא וכל עמה
לאנקא קרבא לנהי:

(לב) וַיֵּצֵא סִיחֵן לְקִרְאֹתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
יְהֻצָּה:

כ"י ~ ויצא סיחן • לא שלח בשביל עוג לעזר לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה.

לג ומסרה יי אלהנא קדמנא ומחנא יתה ונת
בנוהי ונת כל עמה:

(לג) וַיִּתְּנָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנֶּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ:

כ"י ~ ואת-בניו • "בנו" כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו.

לד וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא הדיא
וגמנא ית כל קרוי גבריא ונשיא וטפלא
לא אשאנא משזב:

(לד) וַנִּלְכְּד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעַת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־
עִיר מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשָּׁאֲרָנוּ שְׂרִיד:

בהמה ובגדים, ולא נטלו כ"א פסו ונהב, לכך
נאמר: "בזונו לנו", לשון בזיון, כך נדרש ב'ספרי'
בפרשת (במדבר כח) "וישב ישראל בשטים".

כ"י ~ מתם • אנשים. בבזת סיחון נאמר: "בזונו
לנו", לשון בזה, שהיתה חביבה עליהם, ובזונו
איש לו, וכשפאו לבזת עוג ככר היו שבעים
ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין

לה לחוד בעירא בזנא לנא ועדי קרויא די
כבשנא:

(לה) רַק הַבְּהֵמָה בְּזוּנו לָנוּ וְשִׁלַּל הָעָרִים אֲשֶׁר
לְכַדָּנוּ:

לו מערער די על פיך נחלא דארנן וקרמא
די בנחלא ועד גלעד לא הות קרמא די
תקפת מננא ית פלא מסר יי אלהנא
קדמנא:

(לו) מִעֲרַעַר אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר
בְּנַחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שָׁגְבָה
מִמּוֹנוּ אֶת־הַכָּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

לז לחוד לארעא בני עמון לא קרבמא כל
פיך נחלא יובקא וקרני טורא וכל די פקיד
יי אלהנא:

(לז) רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֵּק
וְעָרֵי הָהָר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כ"י ~ כל-יד נחל יבק • כל אצל נחל יבק. וכל אשר-צוה ה' • שלא לכבש, הנחנו.

ג (א) וּנְפֹן וְנַעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹגִי מִלְּדֵי-הַבָּשָׁן
לְקִרְאֹתָנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדַרְעִי:

כש"י • וּנְפֹן וְנַעַל • כל צד צפון הוא עליה.

א ואתפנינא וסלקנא ארח דמתנן ונפק עוג
מלקא דמתנן לקדמותנא הוא וכל עמה
לאגחא קרבא אדרעי:

ב ואמר יי לי לא תדחל יתה ארי בידך
מסרית יתה ונת כל עמה ונת ארעה ונתעבד
לה קמא די עבדתא לסיחון מלקא דאמרא
די יתב בחשבון:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נָתַתִּי
אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֲרָצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן:

זכות ששמש לאברהם, שנאמר (בראשית יד): "ויבא
הפליט", והוא עוג.

כש"י • אֶל-תִּירָא אֹתוֹ • ובסיחון לא הצרך לומר "אל
תירא אותו", אלא מתגרא הנה משה שלא תעמד לו

ג ומסר יי אלהנא בינא אף ית עוג מלקא
דמתנן ונת כל עמה ומחנהי עד דלא
אשתאר לה משזב:

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת-עֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וַנִּבְּהוּ עַד-בְּלַתִּי הַשְּׂאִיר-לוֹ שָׂרִיד:

ד וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא ההיא לא
הות קרתא די לא נסבנא מנהון שתין קרוין
כל בית פלך טרכונא מלכותא דעוג
במתנן:

(ד) וַנִּלְכְּד אֶת-כָּל-עָרָיו בְּעַת הַהוּא לֹא הָיְתָה קְרִיָּה
אֲשֶׁר לֹא-לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל-חֹבֶל אֲרָב
מְמַלְכַת עֹג בַּבָּשָׁן:

"את הארצב" דמלכים, אצל היכל מלך הרגו פקח
בן רמליהו לפקחיה בן מנחם, למדתי שכה נקראת
שם ההפרכיא.

כש"י • חָבֶל אֲרָב • מתרגמינן: 'בית פלך טרכונא',
וראיתי תרגום ירושלמי ב'מגלת אסתר', קורא
לפלטין 'טרכונין'. למדתי "חבל ארצב", הפרכיא,
היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן

ה כל אליו קרוין פריכו מקפן שור רם
דילקו דשין ועברין בר מקרוי פצחיא סגי
לחדא:

(ה) כָּל-אֵלֹה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבִהָה דְלָתַיִם
וּבְרִיחַ לְבַד מַעְרֵי הַפְּרֹזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

כש"י • מַעְרֵי הַפְּרֹזִי • פרוזות ופתוחות בלא חומה, וכן (זכריה ב) "פרוזות תשוב ירושלים".

ו וגמנא יתהון קמא די עבדנא לסיחון
מלקא דחשבון גמר כל קרוי גבריא נשא
וטפלא:

(ו) וַנַּחֲרָם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבוֹן
הַחֲרָם כָּל-עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַחָרָף:

כש"י • הַחֲרָם • לשון הנה, הלך וכלות.

ז וכל בעירא ועדי קרויא פנא לנא:

(ז) וְכָל-הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזוּגוֹ לָנוּ:

ח ונסבנא בעדנא ההיא ית ארעא מידא
תרוין מלכי אמרא די בעברא דירדנא
מנחל דארנן עד טורא דחרמון:

(ח) וַנִּנְקַח בְּעַת הַהוּא אֶת-הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנָן עַד-חַר
חֲרָמוֹן:

כש"י • מִיַּד • מרשות.

(ט) צִידְנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיז וְהַאֲמִירִי יִקְרְאוּ לוֹ שְׂנִיר:
 ט צִידְנִי אֵי קְרָאן לְחֶרְמוֹן סְרִיז וְאֲמִירֵי קְרָאן
 לָה טוֹר תְּלַגָּא:
 שְׂנִיר:

כ"ט ◀ צִידְנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן וּגְוִי • וּבְמָקוֹם אַחַר
 הוּא אוֹמֵר: "וְעַד-הָרָה שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן", הָרִי לוֹ
 אַרְבָּעָה שְׁמוֹת, לְמָה הֶעֱרַכְנוּ לְכַתֵּב? לְהַגִּיד שֶׁכַּח
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבָּעָה מַלְכוּיֹת מִתְפָּאֲרוֹת בְּכָף:
 זו אוֹמֵרֶת עַל שְׁמֵי יִקְרָא, וְזוֹ אוֹמֵרֶת עַל שְׁמֵי יִקְרָא.
 שְׂנִיר • הוּא שְׁלָג בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכְנֹז וּבְלִשׁוֹן כְּנַעַן.

(י) כָּל עַרְי הַמַּיִשֵּׁר וְכָל-הַגְּלֹעַד וְכָל-הַבֶּשֶׂן עַד-
 סֹלֶכָה וְאֲדַרְעֵי עָרֵי מַמְלַכַת עֹוג בְּבֶשֶׂן:
 כָּל קְרוּי מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל גְּלֹעַד וְכָל דְּמַתְנָן עַד
 סֹלֶכָה וְאֲדַרְעֵי קְרוּי מַלְכּוּתָא דְעֹוג בְּמַתְנָן:

(יא) כִּי רַק־עֹוג מְלִךְ הַבֶּשֶׂן נִשְׂאָר מֵיַתֵּר הַרְפָּאִים
 הַנֵּה עֲרִשׁוֹ עֲרִשׁ בְּרוֹז הַלָּה הוּא בְּרַבַת בְּנֵי עֹמוֹן
 תִּשַׁע אַמּוֹת אַרְפָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחְבָּהּ בְּאַמַת-
 אִישׁ:
 יא אַרְי לְחוּד עֹוג מְלִכָא דְמַתְנָן אֲשַׁתָּא
 מִשְׂאָר גְּבֻרָא הָא עֲרִסָה עֲרִסָא דְפְרִזְלָא
 הָלָא הִיא בְּרַבַת בְּנֵי עֹמוֹן תִּשַׁע אַמּוּן אַרְפָּה
 וְאַרְבַּע אַמּוּן פְּתִיחָא בְּאַמַת מְלָךְ:

כ"ט ◀ מֵיַתֵּר הַרְפָּאִים • שֶׁהֲרֹגוּ אֶמְרָפֶל וְחִבְרִיו
 בְּעִשְׂתָרוֹת קְרָנִים, וְהוּא פֶּלֶט מִן הַמְּלַחְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט", זֶהוּ עֹוג. בְּאַמַת-אִישׁ •
 בְּאַמַת עֹוג.

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁפְנַע, כְּסוּפֹה שֶׁל דָּבָר, גַּם בְּכַרְיאוֹת הַגּוֹף. וּמִפְּלֶת עֹוג
 הִיחָה כְּדָרְךְ הַטָּבַע, לֹא כְּדָרְךְ נֶס, שֶׁהָרִי מִשָּׁה רַבְּנוּ קִפְץ
 וְהִכְהוּ בַּחֲרֵב בְּקִרְסָלְיוֹ (רש"י סוף פרשת חוקת), שֶׁהִיא פְּעֻלָּה
 טְבָעִית. לוֹמַר לָךְ: גַּם בְּכַרְיאוֹת הַגּוֹף – וְנִצְחוֹן גְּשָׁמִי –
 תְּלִיחָה בְּכַרְיאוֹת הַנְּפֹשׁ, הַבָּאָה עַל יְדֵי אַמּוּנָה שְׁלֵמָה
 בְּאֵלְקִים.
 הַנֵּה עֲרִשׁוֹ עֲרִשׁ בְּרוֹז, הָלָא הִיא בְּרַבַת בְּנֵי עֹמוֹן (ג. יא)
 עֲרִשׁוֹ: עֲרִיסָה שֶׁל קֶטֶן (רש"י) שֶׁשְׁתּוֹ שֶׁל 'עֹוג מְלָךְ
 הַבֶּשֶׂן' הִיא, שֶׁבַחנּוּף קִטְנִים הֶעֱקָר הוּא בְּכַרְיאוֹת הַגּוֹף,
 'עֲרִשׁ בְּרוֹז'. וְהוּא הַפִּיץ וּפְרָסָם שֶׁשָּׂה זֶה בְּרַב עַם, בְּעִיר
 הַבִּירָה – רַבַת בְּנֵי עֹמוֹן. אִךְ הָאֵמַת הִיא, שֶׁגַּם בְּכַרְיאוֹת
 הַגּוֹף חִיבֵית לִהְיוֹת מְבֻסְסָת עַל רוּחַנִיּוֹת וְאַמּוּנָה, כִּי בְּלֹא
 הַכִּי, לְמָה לֹא יִחַטָּא הַבֵּן וְיִדְרֹף אַחֲרֵי מוֹתְרוֹת, דָּבָר

(רשימות, חוברת יז, עמ' 7)

(יב) וְאֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֵׁנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעֲרַעֵר
 אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אַרְנֹן וְחִצֵּי הַר־הַגְּלֹעַד וְעָרָיו נָתַתִּי
 לְרֹאוּבֵנִי וְלְגָדִי:
 יב וְאֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֵׁנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעֲרַעֵר
 אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אַרְנֹן וְחִצֵּי הַר־הַגְּלֹעַד וְעָרָיו נָתַתִּי
 לְרֹאוּבֵנִי וְלְגָדִי:

כ"ט ◀ וְאֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֵׁנוּ בְּעַת הַהוּא •
 הָאֵמַרְהָ לְמַעַלָּה: "מִנַּחַל אַרְנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן".
 מֵעֲרַעֵר אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אַרְנֹן • אֵינוּ מְחַבֵּר לְרֹאשׁוֹ

(יג) וַיִּתֵּר הַגְּלֹעַד וְכָל-הַבֶּשֶׂן מִמְּלַכַת עֹוג נָתַתִּי
 לְחִצֵּי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֵבֶל הָאֲרֹגָב לְכָל-הַבֶּשֶׂן
 הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים:
 יג וַיִּתֵּר הַגְּלֹעַד וְכָל הַבֶּשֶׂן מִמְּלַכַת עֹוג נָתַתִּי
 לְחִצֵּי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֵבֶל הָאֲרֹגָב לְכָל-הַבֶּשֶׂן
 הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים:

כ"ט ◀ הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם.

יֵד יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נָסִיב יָת כָּל בַּיִת פְּלֶף
טָרְכֹנָא עַד תַּחֹם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוֹס וְקָרָא
יְתָהוּן עַל שְׂמָה יָת מַתְנָן בְּפָרְגֵי יָאִיר עַד
וְיִמָּא הַדִּין :

(יד) יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־
גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ
אֶת־הַבָּשָׂן חֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה :

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

(טו) וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגְּלָעָד : טו וְלִמְכִיר יְהִבִית יָת גְּלָעַד :

טו וְלִשְׁבָטָא דְרֵאוּבֵן וְלִשְׁבָטָא דְגַד יְהִבִית
מִן גְּלָעַד וְעַד נַחְלָא דְאֲרָגָן גּוֹ נַחְלָא וְתַחֹם
וְעַד יִבְקָא דְנַחְלָא תַחֹם בְּגֵי עֲמוּן :

(טז) וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי נָתַתִּי מִן־הַגְּלָעַד וְעַד־נַחַל אֲרָגָן
תּוֹךְ הַנַּחַל וְגַבַּל וְעַד יִבְקַ הַנַּחַל גְּבוּל בְּגֵי עֲמוּן :

כ"ט < תוך הנחל וגבול • כל הנחל, ועד מעבר לשפתו. כלומר, עד ועד בכלל ויותר מכאן.

יז וּמִיִּשְׂרָאֵל וַיִּרְדְּנָא וְתַחֹמָהּ מִגְּנוֹסֵר וְעַד
יִמָּא דְמִיִּשְׂרָאֵל יִמָּא דְמַלְחָא תַחֹת מִשְׁפַּךְ
מְרַמְתָּא מְדִינְחָא :

(יח) וְהָעֲרֵבָה וְהִירְדֵן וְגַבַּל מַפְגַּרְתָּ וְעַד יַם הָעֲרֵבָה
יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה מְזַרְחָה :

יח וְהִירְדֵן כְּנַגְדָם. וְעוֹד מֵעֵבֶר לַשִּׁפְתוֹ, עַד כְּנַרְתָּ, וְזֶהוּ
שְׁנַאֲמַר: "וְהִירְדֵן וְגַבַּל", הִירְדֵן וּמֵעֵבֶר לוֹ.

כ"י < מַפְגַּרְתָּ • מֵעֵבֶר הִירְדֵן הַמַּעֲרָבִי הִיָּה, וְנַחַל־
בְּגֵי גַד מֵעֵבֶר הִירְדֵן הַמְּזֻרְחִי, וְנָפַל בְּגוֹרְלָם רַחֵב

יח וּפְקֻדֵי־תֵּת יִתְכוּן בְּעֵדְנָא הִיא לְמִימֵר יִי
אֶל־תְּכוּן יִיב לְכוּן יָת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ
מְזֻרְזוֹן תַּעֲבְרוּן קְדָם אַחִיכוּן בְּגֵי יִשְׂרָאֵל כָּל
מְזֻרְזֵי חֵילָא :

(יח) וְאַצּוּ אֹתְכֶם בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים
תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל :

לְמַלְחָמָה, לְפִי שְׁהִיו גְּבוּרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים
לְפָנֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר (דברים א): "וְיִטְרַף זְרוּעַ אַף קָדְקֵד".

כ"י < וְאַצּוּ אֹתְכֶם • לְבְנֵי רְאוּבֵן וְגַד, הִיָּה מְדַבֵּר.
הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~

הַגְּשָׁמִיִּים כְּדִי לַעֲסֵק בְּכַבוּשׁ זֶה. וְהָיו חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם
הַזְּרוּעַ בְּמִקְהָ אַחַת (רש"י ברכה לג, ט), כְּלוֹמַר: אֵין זְמַן
לַעֲסֵק עִם הַזְּרוּעַ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעִם הָרֹאשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ,
בְּסֵדֶר מְסֻדָּר. וְכַדּוּעַ, שְׁפָזְמַן הַזֶּה אֵין סֵדֶר בְּעִבּוּדַת
הַבְּרוּרִים, אֶלָּא צְרִיף לְהִיּוֹת חֲטָף וְאַכֵּל, חֲטָף וְשִׁתִּי.

(שיחת ש"פ דברים תשד"מ - התועודויות תשד"מ ד עמ' 2321)

חִלּוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם (ג, יח) שְׁהִיו גְּבוּרִים . . .
שְׁנַאֲמַר וְיִטְרַף זְרוּעַ אַף קָדְקֵד (רש"י) כָּל הַיּוֹדֵי חֵיב לַעֲסֵק
בְּכִיבוּשׁ הָאָרֶץ - עָלָיו לְכַבֵּשׁ אֶת 'חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם'
וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ 'אָרֶץ יִשְׂרָאֵל'. וְקִיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת
שִׁישׁ לְהַתְּגַבֵּר עָלֵיהֶם: קָדְקֵד רֹמֵז עַל מְנִיעַה שְׂכֻלִית,
שְׁנַדְמָה לוֹ לְאָדָם שְׁאֵין בְּכַחוֹ לְחַסֵּם מַלְחָמָה זֹ. וְזֹרְעַ
רֹמֵז עַל מְנִיעַה גְּשָׁמִית, שְׁקָשָׁה לוֹ לִוְתֵר עַל עֲנִינֵי

יט לְחוּד נְשִׁיכוּן וְטַפְלִכוּן וּבְעִירְכוּן יִדְעָנָא
אַרִי כְּעִיר סִגֵי לְכוּן יִתְבוּן בְּקִרְוִיכוּן דִּי
יְהִבִית לְכוּן :

(יט) רַק נְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעִתִּי כִּי־מִקְנֵה רֵב
לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעִירְכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם :

כ עד די יגים יי לאחיוכו פוּתְכוּן וּרְתוֹן אָף
אָנוּן ית ארעא דיי אלהכוּן יהב לכוּן
בעברא דנדנא ותובכוּן גבר לירתתה די
קהבית לכוּן:

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וּרְשׁוֹ
גַּם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם:

כא וית יהושוע פקדית בעדנא ההיא למימר
עיניך תזאה ית כל די עבד יי אלהכוּן
לתריין מלכיא האליין פן יעבד יי לכל
מלכותא די את עבר לתמן:

(כא) וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ
הֲרֹאת אֶת פְּלִאֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי
הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה פְּנִיעֵשָׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכֹת
אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

כב לא תדחלון מנהון ארי יי אלהכוּן
מימרה יגים לכוּן: ס ס ס

(כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם
לָכֶם:

ק"ה פסוקים. מלכ"ה סימן. חסלת פרשת דברים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

אגרות קודש

ב"ה, דל"ית מני"א, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

ש"ב הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מו"ה שמואל מנחם מענדל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתביו מי"ז בתמוז - יהפך בקרוב לששון ולשמחה, - וכו', כ"ד כ"ז בתמוז.

ת"ח על כתבו אודות פעולותיו משך ימים אלו, ובטח ימשיך במנהגו טוב זה, והלואי
שישפיע על חבריו במלאכת הקדש, הוא ענין הפצת המעיינות ובכלל הפעולות בשטח חב"ד - שגם
הם יעשו וינהגו ככה.

המענה על מכתביו הקודמים בטח הגיע במועדו.

ובימים אלו דבין המצרים המזכירים על החורבן והירוס, יש להדגיש כי אין ענינם עונש
גרידא, ונמיכת רוח ועצבות ח"ו, אלא תיקון ובנין ביתר שאת וביתר עז לעשות לו ית' דירה
בתחתונים, ושכנתי בתוכם כתיב, שעל ידי תיקון ובנין המשכן שבכל אחד ואחת מבני ישראל,
והפצת המעיינות אפילו בין אלה שעדין נמצאים חוצה - נחיש הגאולה השלימה והאמתית על ידי
משיח צדקנו ובנין בית הבחירה בקרוב ממש.

בברכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ט תמוז < מפרק קמז עד סוף פרק קנ

יום שני, א' מנחם-אב < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שלישי, ב' מנחם-אב < מפרק י עד סוף פרק יז

יום רביעי, ג' מנחם-אב < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום חמישי, ד' מנחם-אב < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום שישי, ה' מנחם-אב < מפרק כט עד סוף פרק לד

שבת קודש, ו' מנחם-אב < פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 196, פרק ט. וביאור... עד עמ' צט, בספ"ק דר"ה:

אלא שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, ובטוב טעם ודעת, – שיש לו על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, כענין שנאמר: "לאהבה את ה' אלקיך, משום כי הוא תיך וגו'", –

המלה "כי" היא נתנית טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי הוא חייך", זוהי אהבה בעלת טעם שכלי, ולא די לו – אין הוא מסתפק, באהבה מבטחת המסתרת לבד וכו', – בלבד של כל יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה בלבד, אלא הוא יוצר

בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וכן נראה ופחד – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו יראה ופחד משכלו והתבוננותו או בוששה וכו', – "יראת בוששה" שהוא מתבייש מגדלות הקב"ה לעשות את הרע בעיני ה', כנודע – כפי שאמר בפרק ד' בחלק הראשון, שאת היראה והבושה הוא יוצר בתוכו משכלו והתבוננותו. ואי – היא, נקראת "האם רבצת על האפרחים וכו'". – כלומר, על היראה והאהבה שה"בינה" (בינתו) ילדה ויצרה. ומה, עקר האהבה היא אתדפקות רוחא ברוחא, – עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), כמו שכתוב: "ישקני מנשיקות פיהו וגו'", כנודע. – כשם שב"נשיקין" בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור התורה, מעשה המצוות, ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבונו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון – כשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות "פה בפה", כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה – התורה היא הרי דיבור שלמעלה,

פרק ט בסוף הפרק הקודם, פרק ח', הסביר רבנו הזקן, שהתשובה באופן זה שלאחר שהנפש נוקתה מהחטאים, היא מסוגלת להתעלות מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא כפי שהיתה לפני ירדתה

בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי "תשובה תתאה". והביא על כך מהזוהר הקדוש, ש"תשובה עילאה" היא – שיעסוק בתורה מתוך יראה ואהבה אל הקב"ה. ברם, נדרש עדיין ביאור בענין: בפרק ד' הביא רבנו הזקן מהזוהר, ש"תשובה עילאה" היא "תשובה ה' עילאה", שובה של ה' עילאה, (אות ה"א

הראשונה של שם הוי') – איוו שייכות יש לכך לאהבה וליראה (ללימוד תורה מתוך אהבה ויראה), השייכות לאותו של שם הוי' – לתשובה של ה' עילאה של שם הוי'? בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר רבנו הזקן, שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות מהשכל, כלומר, מהשכל המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הו"א (של השכל המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".

ובאור הענין, – לאיוו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה, כמו שכתוב בזהר הקדוש ו'תקונים' בכמה מקומות, ה'בינה', – איהי – היא, תשובה עילאה, – כלומר, הכוונה לאופן הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: "והאם רבצת על האפרחים" וכו'. דהינו, שעל-ידי שמתבונן בגדלות ה' בהעמקת הדעת, ומוליד מרוח פנתו דחילוי ורחימו שכליים, – יראה ואהבה שכליות, – לא שהשכל מגלה בלבד את האהבה והיראה הטבעיות שכבר נמצאות בו,

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וברור אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ.
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בבי' אתדבקות רב"ר) למשנת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב.

שגם כשלימוד התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן דביקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדביקות והיחוד – הרי זה דוקא כשזה בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא

בדחילו ורחימו (ביראה ואהבה) דקוב"ה, לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', כי דוקא אז הוא תכלית הדביקות והיחוד, שזהו תוכנה של "תשובה עילאה" –

הדביקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית הדביקות והיחוד. ולפי שפגם הברית בהוצאת ירע לבטלה, ואין צריך לומר בעצרות, או שאר אסורי ביאה דאורייתא, או דרבנן – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן, (פי חמורים דברי סופרים – דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן, וכו')¹¹ – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה, וכיון שענינים

אלה פגם – פוגמים, במת, לכן תקונו הוא דיתעסק באורייתא, דמחכמה נפקא. – שיעסוק בתורה הבאה מחכמה, לכן תיקון פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד' מהוהר הקדוש (לפי פירוש ה"ראשית חכמה"), הוא דוקא "תשובה עילאה", שהיא הענין של "יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה". וזהו שפגם ב'תנא דבי אליהו'¹²: אדם עבר עברה ונתחייב מיתה למקום, – הוצאת זרע לבטלה היא עבירה שעונשה מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף אחד – יקרא שני דפים, לשנות פרק אחד – ישנה שני פרקים וכו'. – כלומר, תוספת בלימוד התורה יש בה משום תיקון על העבירה שעבר ואשר עונשה מיתה בידי שמים, כמו ענין פגם הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, והינה, כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו, ששכחם הקשר הוא כפול ומכופל, ומכאן, וכה הוא כחבל נחלתו וכו'. – הנשמה היא

"דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. ועל זה נאמר: "ובכל נפשך", – שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש (כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שהם הם כל חלקי הנפש: שכל ומדות, ולבושיהם: מחשבה דבור ומעשה, לדבקה בלן

בו יתברך. דהיני, – כלומר: המדות – של האדם, תתאחדנה במדותיו יתברך, מה הוא רחום וכו'; – אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו – מתאחדות אז מדותיו עם מדות הקב"ה, והשכל – של האדם יתאחד בשכלו ותקמתו יתברך, הוא עיון התורה, – בעיון בתורה בחכמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל שלמעלה, דאורייתא מחכמה נפקא¹³; – מפני שתורה באה מחכמה (שלמעלה), וכן המחשבה – מחשבתו של האדם תתאחד במחשבתו יתברך; ויהיבור של האדם יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שכתוב: – על תורה¹⁴: "ואשם דברי בפיך", – התורה נקראת "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפיך", בפיו של האדם הלומד תורה, "ודברי אשר שמתי בפיך"¹⁵; והמעשה – התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, הוא – על-ידי, מעשה הצדקה, – וחסד, להחיות רוח שפלים, – על-ידיה נעשה מעשה האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה, שענינו גם להחיות את הנבראים שהם שפלים, כמו שכתוב¹⁶: "בי ששת ימים עשה ה' וגו'", – על בריאת הנבראים וחיותם, כתוב הלשון עשה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בכריאה, כדי לברוא ולהחיות נבראים שהם שפלים, כנודע – ומבואר, במקום אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דקות, ותיחוד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות

אגרת התשובה

וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה בולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא. וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי בפיך ודברי אשר שמתי בפיך. והמעשה הוא מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' וכו' כנודע כמ"א. וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא בתכלית הדביקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'. ולפי שפגם הברית בהוצאת ז"ל ואצ"ל בעריות או שאר איסורי ביאה דאורייתא או דרבנן (כי חמורים ד"ס וכו') פוגם כמות לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא. וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל. וככה הוא בחבל נחלתו וכו'. וז"ש בחסד ואמת

האדם יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שכתוב: – על תורה¹⁴: "ואשם דברי בפיך", – התורה נקראת "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפיך", בפיו של האדם הלומד תורה, "ודברי אשר שמתי בפיך"¹⁵; והמעשה – התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, הוא – על-ידי, מעשה הצדקה, – וחסד, להחיות רוח שפלים, – על-ידיה נעשה מעשה האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה, שענינו גם להחיות את הנבראים שהם שפלים, כמו שכתוב¹⁶: "בי ששת ימים עשה ה' וגו'", – על בריאת הנבראים וחיותם, כתוב הלשון עשה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בכריאה, כדי לברוא ולהחיות נבראים שהם שפלים, כנודע – ומבואר, במקום אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דקות, ותיחוד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות

6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טז. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה.

הרי קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה. וזהו שאמר הכתוב¹⁵: "בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכָּפֵר עוֹן וְגוֹ", "וְאִין אֱמֶת אֱלֹא תוֹרָה וְכוּ"¹⁶ – כלומר, על-ידי התורה באה כפרתו של העוון, וְעוֹן בֵּית עָלֵי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עוון בית עלי בזבח

ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בְּזִבְחָהּ וּמִנְחָהּ הוּא דְאִינוּ מִתְכַּפֵּר – אֲבָל מִתְכַּפֵּר בְּתוֹרָהּ וּגְמִילוֹת הַסְּדִים, בְּדִאֲרֵיָא – כמו שכתוב, בְּסוּף פֶּרֶק קָמָא – ראשון, דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה: – הרבי שליט"א מצייץ ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

אגרת התשובה

יכופר עון וכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ' ח כדא' בספ"ק דר"ה:

~ יום שני א' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צט, פרק י. והנה תשובה... עד עמ' 198, דומרה כנודע.

פֶּרֶק י' בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה", וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא", שרות האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).

עבודתו היה מגיע. כך גם ההתעלות שעל-ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה, "וְיִמְיֵינוּ תַחֲבִקֵנוּ"² – יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על-ידי בְּגִמְלוֹת הַסְּדִים, דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה, דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ"³. – מפני שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל-ידי גמילות חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם, למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אֲבָל

אגרת התשובה

פרק י' והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ' ח. היא בבחי' המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי בפך. וימינו תחבקני בגמ' ח דחסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך לילך ממדרגה למדרגה ממש למעלה היא בחי' תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוננת הלב בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמיתו. וכן

וְהֵנָּה, הַתְּשׁוּבָה עֵלְאָה זו, דְאֵתְדַבְּקוּתָא דְרוּחָא בְרוּחָא, – של התדבקות רוח ברוח, עַל-יְדֵי תוֹרָה וּגְמִילוֹת חֲסִדִים, הִיא בְּבִחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, – שכן, גם התורה וגם גמילות חסדים, אינן התעלותו העצמית של האדם שהוא

מתעלה על-ידי עבודתו, אלא כפי שהוא מתעלה מצד כוח עליון, המעלה אותו למעלה באין-ערוך מאשר התעלותו מצד מדריגתו ועבודתו העצמיות, לְהִיּוֹת – שתהיה, דְבַר ה' מִמֶּשׁ בְּפִיו, – שהרי אין זה מצד כוחו ועבודתו של האדם, שכן בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה דביבוריו "דבר הוי" ממש, וְכַמוֹ שֶׁפְּתוּבֵי: "וְאִשִּׁם דְּבַרֵי בְּפִיךָ", – הקב"ה עושה זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דברי", דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלמוד התורה זה ענין שמלמעלה למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה מעלה מכפי שהוא עצמו מצד

15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד. 1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך.

כך גם צריך להיות לימוד התורה באופן של מלמטה למעלה, שעל-ידי עבודתו הוא עושה עצמו לכלי לכה, שדבר הוי יהיה בפיו – ובלשון רבנו הזקן: [בן:] – גם, "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו', וְדַבַּרְתָּ בָם וְגו'", – שגם זה מוסב הרי על ענין התורה, לְהִיטֵב דְּבַר ה' בְּפִי בְּאֵמֶת,

– מפני שהוא כלי ל"דבר הוי" שבפיו, הרי זה אז באמת, "וְאִין אֵמֶת וְכו'", – אלא תורה. וְכו' לְקַוֵּם כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", כְּמוֹ: – המלה "קדשנו" היא כמו, "חֲרִי אֵת מִקְדָּשְׁתָּ לִי", – שעל-ידי מצוות

לפי ערך העולמות, כי אין לעולמות שום ערך כלל לגבי מדריגה זו, אֵלֶּא בְּבַחֲיַנְתָּ סוּכָב כָּל עֲלָמִין, – המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה למעלה מעלה במדריגה מהם, הוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּחָהּ הוּא וְכו', – הנמשך על-ידי ענין המצוות, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

שְׁנַתְּבֵאֵר אֲמָרִים' – ספר ה"תניא", חלק ראשון, פָּרָק מו'. וְגַם אַחַר הַתְּפִלָּה, אֲוֹמְרִים: "אֵלֶּיךָ ה' נִפְשֵׁי אֲשָׁא", – התעלות הנפש להקב"ה "מלמטה למעלה", דְּהֵינּוּ לְאַתְדַּבְּקָא בְּרוּחָא – התדבקות רוח ברוח, כָּל הַיּוֹם וְכו'.

אגרת התשובה

והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצוות כמו"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא חשיב אלא בבחי' סוכב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו' כמו"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אלך ה' נפשי אשא דהיינו להתדבקא רוחא ברוחא כל היום וכו'. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת בשתים לפניו ובפסוקי דזמרה כנודע.

על-ידי ענין המצוות. וְכָל זֶה עַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגִדְלַת אִין-סוּף בְּרוּחָהּ הוּא, בְּהַעֲמִיקַת הַדַּעַת, בְּ"שְׁתֵּים – בשתי הברכות, לְפָנֶיהָ" – שלפני קריאת שמע, וּבְ"פְסוּקֵי דְזוּמְרָה, בְּנוֹדַע. – שעל-ידי ההתבוננות הוא יוצר בקרבו אהבה להקב"ה, שתתבטא בלימוד התורה ובקיום המצוות. זה ענינה של "תשובה יעלאה" מלמטה למעלה – ענינה של עבודת התפלה והתוצאה שמעבודה זו.

נעשה "קדשנו", היא בְּחִיַּנְתָּ קִדְּשׁ הָעֲלִיּוֹן, – שיהודי ממשך על עצמו על-ידי מצוות. "קודש" היא לְשׁוֹן פְּרִישׁוֹת וְהַבְּדָלָה, – שהיא בחינה ומדריגה כמו שמופרשת ונבדלת, שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ עֲלָמִין, – בתוך העולמות, להיות להם חיות פנימית מותאמת למדריגתם, מְשׁוּם דְּבָלָא קַמְיָה בְּלֵא חֲשִׁיב, – מפני שהכל לגבי יתברך אינו נחשב לכולם, ואין מדריגה זו יכולה להתלבש

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה... עד עמ' 198, עילאה):

מְקַרְא, – כפי שלומדת הגמרא שם מפסוק, דְּכַתִּיב: – שכתוב בחנה: "וְהָיָא מֵרַת נִפְשֵׁי". – והתפללה להקב"ה. הרי, שכדי להתפלל להקב"ה זה צריך להיות על-ידי הכנה של נפש מרה, ענינה של "תשובה תתאה". אַכֵּן, בְּבְרִיתָא

וּמֵאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִיַּנְתָּ 'תְּשׁוּבָה עֲלָא' – צָרִיךְ לְהַקְדִּים לְפָנֶיהָ בְּחִיַּנְתָּ 'תְּשׁוּבָה תְּתַאַח'. – הענין של הכנעה ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וְהוּוּ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכוּנְסִים לְבַרְכָּה בְּמִשְׁנָה: "אִין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֵלֶּא מֵתוֹךְ כְּבֹד רֵאשִׁי, וּפְרַשׁ רֵשִׁי –

אגרת התשובה

ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה יעלאה צריך להקדים לפניו בחי' תשובה תתאה. וז"ש רז"ל במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ופרש"י הכנעה והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדילוף התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן בברייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך

שְׁמֵי: "תִּנּוּ רַבְּנֵי, אִין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֵלֶּא מֵתוֹךְ שְׂמִיחָה". – כלומר, שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה, שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרירות, הרי

"הַכְּנָעָה", – שהאדם שבור ונכנע בתוכו, וְהָיָא בְּחִיַּנְתָּ 'תְּשׁוּבָה תְּתַאַח' לְעוֹרֵר – על עצמו, רַחֲמִים בְּנוֹכְרֵי-לְעִיל, – בְּפָרָק ז' וּבְפָרָק ח', וְכַדִּילוּף הָתָם בְּגִמְרָא?

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבר"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספמ"ד". 7. תהלים פו, ד. 8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א.

הרי ששבת היא ענין התשובה, ואיזו תשובה היא שבת? – בחינת "תשובה עילאה", כי בשבת היא עליונות העולמות למקורם בו, – והיא גם זמן עליית הנשמה למקורה בענין התשובה, ובפרט תפלות השבת, – שגם בימות החול מהווה התפלה, כאמור, ענין "תשובה עילאה"

ובמיוחד בשבת, ודי למבין. (וכנה יבין מה שכתוב¹⁵: – אחרי "מחיתי כעב וגו'": "שובה אלי פי גאלתיך", פרוש: פי מאחר ש"מחיתי כעב פשעך" היא העברת הסטרא אחרא, ו"גאלתיך" מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים, באתעורתא דלתתא – בהתעוררות שמלטה, ב'תשובה תתאה' בנזכר לעיל – או "שובה אלי" ב'תשובה עילאה':)

בעמדו להתפלל, עליו להיות במצב של שמחה, ועכשיו בדור יתום הנה, שאין הכל יכולין להפוך להם כרגע מן הקצה, – אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע לפני כן היה במרירות, יעבור מיד לשמחה, או עצה היעוצה, – לכך היא, להקדים בחינת 'תשובה תתאה' בתקון חצות' בנזכר לעיל. – שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות המביאה להכנעה ול"לב נשבר" – הוא ב"תיקון חצות"¹². ומי שאי-אפשר לו – לערוך "תיקון חצות", בקל לילה¹³ – על-כף פנים לא יפחת – בעבודת "תיקון חצות", מפעם אחת בשבוע, לפני יום השבת, בנודע לידועים, שהשבת היא בחינת 'תשובה עילאה', ושבת – אותיות תש"ב אנושי¹⁴, –

אגרת התשובה

שמחה. ועכשיו בדור יתום הנה שאין הכל יכולין להפוך להם כרגע מן הקצה. או עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תתאה בתקון חצות כנ"ל. ומי שא"א לו בכל לילה עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני יום השבת כנודע לידועים שהשבת היא בחי' תשובה עילאה ושבת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא עליונות העולמות למקורם בו' ובפרט תפלות השבת וד"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי מאחר שמחיתי כעב פשעך היא העברת הסט"א וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים באתעורתא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה אלי בתשובה עילאה):

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, פרק יא. ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

יחדיו, הכנעה ולב נשבר מ'תשובה תתאה' והשמחה של העבודה להקב"ה בתפלה – שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרירות ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות יחד, במיוחד בענין זה, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה יסיר את הסיבה לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מחל לו – דבר שהוא כשלעצמו מביא לשמחה.

אגרת התשובה

פרק יא ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי' תשובה תתאה כנ"ל וגם השמחה בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ

ואמנם, לחיות – כדי שיהיו בלבב ההכנעה, – ושברון הלב, היא בחינת 'תשובה תתאה' בנזכר לעיל, וגם השמחה בה', – וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה, תהינה שתייהן ביחד – לא שתהיינה בשני זמנים נפרדים, ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהינה שתייהן יחד, כב' מילתא אמורה – הדברים אמורים

בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", שלפי פירוש רש"י, הכוונה ל"הכנעה", שהיא "תשובה תתאה"; אך, כבריתא כתוב,

שתפלה צריכה להיות מתוך שמחה, "אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה", וכיוון שבזמננו אנו, לא כל אחד יכול לעבור תיכף ומיד מהכנעה ולב נשבר לשמחה – הרי העצה היעוצה היא, לעסוק ב"תשובה תתאה" בזמן אחר – כמו ב"תיקון חצות", שישמש כהכנה לתפלה; ואילו בשעת התפלה תשרור בו ענין השמחה הנדרשת בתפלה. בפרק הנוכחי, אומר רבנו הזקן, שלמרות האמור לעיל, אפשר הדבר שתהיינה שתייהן

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פי"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הבי' ע"ז בקוני' התפלה פי"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהרש"י) בסופו. 15. ישעיה מד, כב.

הקב"ה, וְהָרִי – הדין הוא: סֶפֶק פְּרָבוֹת לְהַקְלֵל, – ולא לברך, מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ פְּרָבָה לְבַטְלָהּ. – שלכן, אם אדם מסופק אם עליו לברך ברכה מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. ואם היה עדיין ספק אם הקב"ה מוחל או לא,

כיצד ניתן לברך "חנון

המרבה לסלוח"? אֵלֵא

אֵין פֶּאן שׁוּם סֶפֶק

בְּלֵל, מֵאַחַר שֶׁבִקְשָׁנוּ

"סֵלַח לָנוּ" "מְחַל לָנוּ",

– ודאי הדבר שהקב"ה

מוחל לנו, וְאֵלּוּ לֹא

הֵיינו חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים

– הֵיינו נִגְאָלִין מִיד,

כְּמוֹ שֶׁאֲנוּ מְבָרְכִין:

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל

יִשְׂרָאֵל". – שהקב"ה

גואל את בני ישראל, כי

אחרי תשובה ומחילה,

באה הגאולה מיד. וא"כ

מדוע אין הגאולה באה

בפועל? – הרי זה מפני

שחוזרים וחוטאים. וְהָרִי

אֵפֶלּוּ בְּמִדַּת בְּשָׂרֵי־דָם

כֵּן, שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם

לְמַחֵל תְּכַף וּמִיד

שֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ

מְחִילָה, וְלֹא יֵהָא

אֲבֹרֵי מְלַמְחֵל, – אלא

עליו למחול מיד, וְאֵפֶלּוּ בְּקוֹמֵעַ יַד חֲבֵרוֹ, – ומבקש

מחילה מחבירו – על חבירו למחול לו, בְּדִאֲרֵיתָא – כאמור

בְּגִמְרָא בְּסוּף פֶּרֶק ח דְּבִבְנֵי־קַמָּא, וְאִם בְּקִשׁ מִמֶּנּוּ ג'

פְּעָמִים וְלֹא מְחַל לוֹ – שׁוּב אֵין צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ,

וְהַגְּבֻעִים שֶׁבִקְשׁ דְּוֹד תְּמַלֵּךְ עֲלֵיהֶם שְׁלוֹם מִתָּם

מְחִילָה בְּעַד שְׁאוּל שֶׁהִמִּית אֶת הַגְּבֻעִים, וְלֹא רָצוּ

לְמַחֵל – גִּזְרֵי דְדוֹד עֲלֵיהֶם שְׁלֵא יִבְאוּ בְּקַתְלָהּ, שֶׁהֵם

רְחֻמָּנִים וְכוּ', – שְׁכִיווֹן שַׁחֲסָרָה לַגְּבֻעִים הַרְחַמְנוֹת וְלֹא

רָצוּ לְמַחֵל, אֵין הֵם שִׁיכִים לְקַהֵל ה', בְּדִאֲרֵיתָא – כמו

שכתוב בְּפֶרֶק ח דְּיִבְמֹת. – ואם כך הדבר במדתו של

אדם, שעליו למחול כשמבקשים ממנו מחילה, הרי וְבְּמִדַּת

הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא, עַל־אֲחַת־פְּתוּחֵי־וְכַמָּה לְאֵין קִזֵּי. –

שהוא מוחל כשמבקשים ממנו מחילה.

כבר בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים – בספר ה"תניא" חלק ראשון, סוֹף פֶּרֶק לָד, – שְׁכִיווֹן שֶׁהִמְרִירוֹת וְ"לֵב נִשְׁבֵּר" שְׁלוּ בָאִים מִצַּד מִצַּב גּוֹפוֹ וּנְפִשׁוֹ הַבְּהִמִית, וְהַשְׂמִחָה בָאָה מִצַּד הַנִּשְׁמָה – הַנִּפְשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנִּיּוּץ הָאֱלֹקִי הַמְּלוּבָשִׁים בּוֹ הַחַיּוֹתוֹ, הִרִי

כיוון שהן באות משתי

סיבות נפרדות – יש

באפשרות שתי התנועות

(תנועת המרירות ו"לב

נשבר" ותנועת השמחה)

להיות יחד. כְּמוֹ

שֶׁפְּתוּב בְּזֵהַר הַקְּדוּשָׁה:

"חֲדוּהָ תְּקִיעָא בְּלִבָּאֵי

מִסְמִרָא דָא וְכוּ'". –

שמחה תקועה בלבי מצד

זה, ובכיה מהצד השני,

את זאת אמר ר' אלעזר

ברבי שמעון כששמע

מאביו סודות התורה

בענין חורבן בית

המקדש, היתה בשעת

מעשה בלבו בכיה

ושברון לב מגודל

החורבן (שזה עתה נודע

לו גודל החורבן) ומצד

שני היתה בו שמחה

מסודות התורה שנתגלו

לו. הרי שבשעה שישנן

שתי סיבות שונות,

יכולות שתי התנועות, חדוה ובכיה, להיות יחד. וְבְּצִדוֹף עוֹד

הָאֲמוּנָה וְהַבְּטָחוֹן, – וכשמצטרפים לכך האמונה והבטחון

דלהלן בוודאי שישנה שמחה להיות נכון לבו בְּטוּחַ בַּה',

כִּי חֲפִיץ חֶסֶד הוּא, וְחַנּוּן וְרַחוּם וְרַב לְסֵלַח, תְּכַף וּמִיד

שֶׁמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וְסִלְיָהּ מֵאִתּוֹ וְיִתְבַּרַךְ ("כְּרַב רְחֻמִּיךְ

מַחַה פְּשָׁעֵי",² "כְּכַסְנֵי טַהֲרָנִי",³ – מחטאי, וְכָל עֲוֹנוֹתַי

מְחַה וְכוּ'"), – כל הבקשות הללו – מוחל לו הקב"ה

מיד, בְּלִי שׁוּם סֶפֶק וְסֶפֶק־סֶפֶקָא בְּעוֹלָם. – אם הקב"ה

מוחל לו, אלא בודאי הוא מוחל לו, וְכְמוֹ שֶׁאֲנוּ מְבָרְכִין

בְּכָל תְּפִלַּת י"ח – תפלת "שמונה עשרה", תְּכַף – מיד

לאחר, שֶׁמְבַקְשִׁים "סֵלַח לָנוּ כּוּ" – הרי מיד לאחר

שמבקשים "סלח לנו", אומרים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן

הַמְּרַבֵּה לְסֵלַח", – מברכים מיד על סליחתו ומחילתו של

אגרת התשובה

ל"ד. כְּמוֹ שֶׁבּוֹזָה"ק חֲדוּהָ תְּקִיעָא בְּלִבָּאֵי מִסְמִרָא דָא

וְכוּ' וּבְצִדוֹף עוֹד הָאֲמוּנָה וְהַבְּטָחוֹן לְהִיּוֹת נְכוּן לְבוֹ בְּטוּחַ

בַּה' כִּי חֲפִיץ חֶסֶד הוּא וְחַנּוּן וְרַחוּם וְרַב לְסֵלּוּחַ תִּיכַף

וּמִיד שֶׁמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וְסִלְיָהּ מֵאִתּוֹ ית' (כְּרַב רְחֻמִּיךְ

מַחַה פְּשָׁעֵי כְּכַסְנֵי טַהֲרָנִי וְכָל עֲוֹנוֹתַי מַחַה וְכוּ') בְּלִי

שׁוּם סֶפֶק וְס"ם בְּעוֹלָם. וְכְמוֹ שֶׁאֲנוּ מְבָרְכִין בְּכָל

תְּפִלַּת י"ח תִּיכַף שֶׁמְבַקְשִׁים סֵלַח לָנוּ כּו' בְּרוּךְ אַתָּה ה'

חַנּוּן הַמְּרַבֵּה לְסֵלּוּחַ וְהִרִי סֶפֶק בְּרָכוֹת לְהַקְלֵל מִשּׁוּם

חֲשֵׁשׁ בְּרָכָה לְבַטְלָהּ אֵלֵא אֵין כָּאֵן שׁוּם סֶפֶק כִּלָּל

מֵאַחַר שֶׁבִקְשָׁנוּ סֵלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ. וְאֵילּוּ לֹא הֵיינו

חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים הֵיינו נִגְאָלִין מִיד כְּמוֹ שֶׁאֲנוּ מְבָרְכִין

כֹּא"י גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. וְהִרִי אִפִּי בְּמִדַּת כ"ו כֵּן שֶׁצָּרִיךְ

הָאָדָם לְמַחֵל תִּיכַף וּמִיד שֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה וְלֹא

יֵהָא אֲבֹרֵי מְלַמְחֵל וְאִפִּי בְּקוֹמֵעַ יַד חֲבֵירוֹ כְּדֹא"י

בְּגַמְ' בְּסֶפֶק דְּב"ק, וְאִם בִּיקֵשׁ מִמֶּנּוּ ג"פ וְלֹא מְחַל

לוֹ שׁוּב א"צ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ. וְהַגְּבֻעִים שֶׁבִיקֵשׁ דוֹד

הַמֶּלֶךְ ע"ה מִתָּם מְחִילָה בְּעַד שְׁאוּל שֶׁהִמִּית אֶת

הַגְּבֻעִים וְלֹא רָצוּ לְמַחֵל גִּזְרֵי דוֹד עֲלֵיהֶם שְׁלֵא יִבְאוּ

בְּקַתְלָהּ ה' שֶׁהֵם רְחֻמָּנִים וְכוּ' כְּדֹא"י בְּפ"ח דְּיִבְמֹת.

וּבְמִדַּת הַקְּדוּבָה עֹאכ"ו לְאֵין קִזֵּי.

1. ח"ב רנה, א. 2. תהלים נא, ג. 3. ע"פ תהלים שם, ד. 4. שם, יא. 5. ברכות לג, א. 6. צב, א. 7. שמואל א פכ"א. 8. עח, ב ואילך.

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ק, ומה שמשבחים... עד עמ' 200, היא מיד.

עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה, וכן לעולם. ו"ככל שנה ושנה" לאו דוקא, אלא כמורכב בכל יום ויום שלש פעמים, מברכים: "ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח"; – על המחילה שהקב"ה מוחל אז, וכמאמר רבותינו וברזנים לברכה¹⁰:

תפלה כנגד תמיד
תקנה, ותמיד של
שחר היה מכפר על
עבירות הלילה, ותמיד
של בין הערבים – היה
מכפר, על – עבירות, של
יום, וכן מדי יום ביום
לעולם; – היתה
המחילה שמחל הקב"ה
על העבירות על-ידי קרבן
התמיד (ועתה על-ידי
תפלה ותשובה). אך, במה
מתבטא ההבדל בין
המחילה שבכל יום,
למחילה של יום כיפור,
שאנו אומרים "מעביר
אשמותינו בכל שנה
ושנה" – המוסב על יום
כיפור? – אלא שיום
הכפורים מכפר על
עבירות המורדות.
והתמיד, שהוא קרבן
עולה, מכפר על
מצות-עשה בלבד, וכן
– גם, התפלה כנגד היום

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלח" – כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים את הקב"ה שהוא "מרבה לסלוח", הרי הכוונה היא גם שרק הוא עושה כך;

וכיוון שאנו אומרים, שגם מדתו של אדם היא כך, שעליו לשמבקשים ממנו מחילה, אזיה שבח יש בכך להקב"ה? – אלא, השבח להקב"ה מתבטא בכך שהוא "המרבה" – לסלוח, דיקא, – דוקא, וכמו שפתיב בעזרא: "ירב לסלח", דהינו שפמדת פשר-ודם, אם יחטא איש לאיש ויקש ממנו מחילה ומחל לו ואחר-כך חזר לסורו – וחטא שוב כנגדו, קשה מאד שימחל לו שנית, ומכל-שכן בשלישית ורביעית, – אם מחל לו והוא שוב חטא נגדו, בודאי שקשה הדבר מאד למחול לו שוב בפעם השלישית ובפעם הרביעית. אכל פמדת הקדוש-ברוך-הוא אין הפרש בין פעם אחת לאלה פעמים, פי המחילה – שמוחל הקב"ה, היא ממת דרחמים, – של הקב"ה, ומדותיו הקדושות – של הקב"ה, אינן פכחית גבול ותכלית, אלא פכחית אין-סוף, – בלי גבול ותכלית, כמו שפתיב: "פי לא כלו רחמינו", – שמת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. ולגבי פחית אין-סוף אין הפרש כלל בין מספר קמן לגדול, דכלא קמיה פלא ממש חשיב, – כי לפניו הכל נחשב לכלום, ומשנה קמן ונגדול וכו'. – הרי שאין הברל כלל אם שהוא מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, ולכן "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה", וכל החטאים שמתודים – עליהם, פ"על חטא" מדי שנה, אף שחזר ועבר עליהם – חזר ומתודה

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים

את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דיקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמינו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קמן לגדול דכולא קמו' כלא ממש חשיב ומשוה קמן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמארו"ל תפלה כנגד תמיד ותקנה. ותמיד של שחר ה' מכפר על עבירות הלילה ותמיד של בין הערביים על של יום וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל

– כשאין אפשרות להקריב קרבנות, עם התשובה, – שבשעת התפלה, תפלה היא הרי במקום קרבנות התמיד – היא גם כן מכפרת רק על מצות-עשה בלבד, כנגד לעיל. – שבשעת התפלה מברכים "חנון המרבה לסלוח" – על המחילה שמוחל אז הקב"ה. ואין זה – ענין של "אחטא ואשוב", – שחכמינו ז"ל אומרים¹¹ על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? פי – אחטא ואשוב", היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו, אלא שסומך בלבו על התשובה, – שיעשה לאחר מכן, ובגלל

9. איכה ג, ב. 10. ברכות כו, א. 11. יומא פה, ב.

מקדימין לבקש: "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך" – שהתשובה תהיה שלמה, דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה, – שלא נחטא עוד, וכן כיום-הבפורים מבקשים: "יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד" – הרי שאין הוא סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטא – ולכן

"מספיקין" ומעניקים לו ההזדמנות לחזור בתשובה, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה¹²: "הבא לטהר מסייעין אותו" – "הבא דיקא, – דוקא, לשונם של חכמינו ז"ל "הבא לטהר" מדויק הוא, והכוונה היא מיד שפא – לעשות תשובה – עוזרים לו מיד, ואי לואת, גם הפליחה והמחילה היא מיד.

זה אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטא – שהרי הוא סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, "אין מספיקין וכו'". – בידו לעשות תשובה, ואף גם זאת – בשעה שהוא סומך על

תשובתו המאוחרת, וזה גורם לו לחטא, הרי, "אין מספיקין דיקא, – חכמינו ז"ל משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך, על-ידי מתן אפשרות לעשות תשובה, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה – מקבלין תשובתו. – כל האמור הוא בשעה שישנו הענין

של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא סומך על התשובה, אבל אנו שמבקשים בכל יום: "סלח לנו" – אנו

אגרת התשובה

והתשובה גורמת לו לחטא אין מספיקין וכו'. ואף גם זאת אין מספיקין דיקא. אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארו"ל הבא לטהר מסייעין אותו הדייקא מיד שבא ואי לואת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 200, ומ"ש וחמאתי... עד עמ' קא, על כל פשעיו:

"נגדי דיקא, – ממולי דוקא, כמו: "ואתה תתוצב מנגד"¹⁷, "מנגד סביב לאהל מועד וחנו"¹⁸, ופרש רש"י – "מרחוק". – כך, שהכוונה היא, שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו. והמכון, – והכוונה בכך היא רק לבלתי רום לבבו, ולהיות שפל רוח בפני כל האדם, כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'." – בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא יכול להיות שפל רוח, בהתבוננו

במעמדו ובמצבו של אותו קל שבקלים ובמעמד ובמצב שלו). ולא זו בלבד, שהזכרון מרחוק של חטאיו, לא ישפיע עליו עצבות, אלא אדרבה, זה יעזור לו להיות בשמחה, שכן –

ומה שכתוב¹³: "וחטאתי נגדי תמיד" – אין המכון להיות תמיד עצב נבזה חס'ש'ש'ש'ש' – להיות שרוי בעצבות תמידית מפאת חטאיו, דהא כתיב בתריה¹⁴: – שהרי כתוב לאחר מכן: "תשמיעני ששון ושמחה וגו' ורוח נדיבה תסמכני וגו'¹⁵, ומשום שצריך להיות כל ימיו ב'תשובה עלאה', שהיא – התנועה של "תשובה עלאה" היא בשמחה רבה בנפד'ל'עיל. – הרי מה שחכמינו ז"ל אומרים¹⁶ שצריך אדם להיות "כל ימיו בתשובה", הכוונה היא

ל"תשובה עלאה" הנעשית בשמחה גדולה, שלכן מבקשים "תשמיעני ששון ושמחה", להיות שרוי בשמחה מתשובה זו, אלא – הכוונה במה שכתוב "וחטאתי נגדי תמיד" היא,

12. שבת קד, א. יומא לח, ב. 13. תהלים שם, ה. 14. שם, י. 15. שם, יד. 16. ראה שבת קנג, א. 17. שמואל ב יח, יג. 18. במדבר ב, ב.

עולבין, שומעים חרפתם ואין משיבים, עושים מאהבה ושמתים ב'סורים וכו', – עליהם אומר הכתוב²⁰: "ואזהבו כצאת השמש בגבורתו". חכמינו ז"ל מונים כאן שלש מדרגות; אלה שנעלבים ואינם עולבים, הם מתרצים את עצמם, אבל אינם עולבים את הזולת; שומעים חרפתם ואינם משיבים כלל; לא זו בלבד שאינם עולבים את מעליביהם, ואף אינם עונים להם כלל, אלא הם גם שמחים ביסורים שמייסרים אותם; מחמת שהם זוכרים, שהם חטאו אי

ואדרבה, לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות, בין מן השמים, בין על-ידי הבריות, גדבור או במעשה – שמצעים אותו על-ידי דיבורים, או שעושים לו רע

במעשים – יקבל כל זאת בשמחה, בידעו שהוא חטא אי פעם, ובצער שמצעים אותו יש משום יסורים העוזרים לכפרתו. (זו – זכרון החטא, עצה טובה להנצל מפעם – על הזולת, וכל מיני קפידא וכו'). – על הזולת, מפני שכשהוא

אגרת התשובה

ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה (זו עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו') וכמארו"ל הנעלבים ואינם עולבין שומעי' חרפתם ואין משיבי' עושים מאהבה ושמחי' ביסורי' וכו' וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:

זוכר שהוא חטא, אין הוא כועס על מי שהעליב אותו. וכמאמר רבנן¹⁹ לברכה²⁰: "הנעלבין ואינן

פעם, הם שמחים ביסורים המהווים כפרתם. ו"כל המעביר על מדותיו – מעבירים לו על כל פשעיו"²¹:

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קא, פרק יב. ומעם... עד עמ' 202, ימצא טוב:

בפרק הנוכחי, יסביר רבנו הזקן טעמו של דבר, מדוע היסורים שהוא סובל – יביאו לו שמחה.

פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן, שמה שעל בעל-תשובה לזכור תמיד שחטא, "וחטאתי נגדי תמיד", אין הכוונה שהדבר ישפיע עליו עצבות ובושה תמידיים, המהווים הפרעה לעבודה בשמחה, אלא הכוונה היא שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד עיניו מה שחטא בעבר, וזה משפיע שלא יגבה לבו, ויהיה שפל בפני כל אדם.

ומעם השמחה – שישמח, ב'סורי הגוף, לפי שהיא – היסורים ההם טובה גדולה ועצומה: לנפש החוטאת,

אגרת התשובה

פרק יב ומעם השמחה ביסורי הגוף לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתיקוני תשובה מהאר"י ז"ל הצריכות למירוק הנפש להצילה ממירוק בגיהנם) וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם כי אש א' משישים וכו'. אלא לפי

זאת ועוד – זכרון החטא יהיה בו מעלה בנוגע לענין השמחה. שכן, על-ידי זה יקבל בשמחה כל מה שיארע לו, הן אירועים מן השמים והן אירועים על-ידי בני אדם

למרקה בעולם הזה ולהצילה מהמירוק בגיהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתיקוני תשובה מהאר"י ז"ל, – כנזכר לעיל בפרק ג', הצריכות למירוק הנפש, להצילה ממירוק בגיהנם). וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל

העולבים בו בדיבור או עושים לו רע במעשה – יקבל כל היסורים הללו בשמחה, מפני שהוא זוכר את החטא שחטא נגד הקב"ה.

בהקדמה לפרוש איוב, שאפלו יסורים של איוב שבעים שנה – אין להן ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם, – שעה אחת של יסורי הנפש בגיהנם, גרועה

19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. 20. שופטים ה, לא. 21. ראש השנה יז, א. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקודה בכ"ז שהחילוק והטובה בשנים ככמות ובאיכות; יסורי הגוף (הנפש), אש דעה"ז (דגיהנום) א' מששים צל (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הל' – י"ל כמות, איכות". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא צאתו מעוה"ז – כביאתו". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע שזהו עוד ענין".

בהרבה מיסורי איוב שבעים שנה בעולם הזה, כִּי אִשׁ אָחַד מִשְׁשִׁים וְכוּ'.⁵ – מגיהנום, אֵלֶּא לְפִי שְׁעוֹלָם הָיָה חֶסֶד יִבְנֶה, – הרי לכן, וּבִסְוֵרוֹן קָלִין בְּעוֹלָם הָיָה נִצּוֹל מִדִּינִים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, כַּמְּשַׁל הַלּוֹךְ וְהַעֲתֵקת הַצֵּל בְּאֶרֶץ טַפַּח –

אגרת התשובה

בזמן שהצל זו בארץ מרחק של טפח, הרי לְפִי הַלּוֹךְ גִּלְגַּל הַשְּׁמַשׁ בְּרִיקָע – ההילוך הוא שם אז אֲלֵפִים מִלִּין וְכוּ'. – בשעה שהשמש זהו ברקיע מרחק של אלפי מילין, זו הצל בארץ מרחק של טפח אחד בלבד, וְיִתֵּר עַל פֶּן לֵאמֹן קִץ הוּא בְּנִמְשָׁל, בְּבַחֲנֵית הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת – ממדריגה למדריגה, מְרוֹם הַמַּעֲלוֹת עַד עוֹלָם הָיָה הַנְּשָׁמִי, – הרי זה הרבה למעלה מזה, ולכן פעולה שנעשית כאן בעולם הזה,

שְׁעוּה"ו חסד יבנה וביסורין קלין בעוה"ז ניצול מדינו קשים של עוה"ב כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו'. ויתר על כן לאין קץ הוא בנמשל בבחי' השתלשלות העולמות מרום המעלות עד עוה"ז הגשמי. וכנודע מו"ש בזה"ק מענין עליות עולמות העליוני' באתערותא דלתתא בהקרכת עוף אחד בן יונה או תור ע"ג המזבח או קומץ מנחה. וכן הוא בכל המצות מעשיות כנודע מהאריז"ל. וז"ש רז"ל ע"פ והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה וכו' (וכמ"ש לעיל בענין אשר קדשנו במצותיו וכו' בחי' סוכ"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שכר ועונש כמארז"ל שכר מצוה מצוה וכו' וכמ"ש במ"א. ודעת לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב:

מצוה בפעולה גשמית למטה, ממשיך יהודי על עצמו קדושה לא רק מהעולמות העליונים ביותר, אלא ממדריגה שהיא למעלה מכל העולמות. וְכַכָּה מִמֶּשׁ הוּא פְּעֻנֵן שְׂכָר וְעִנְשׁ, – ששכר המצוה הוא לאין ערוך נעלה מהפעולה של המצוה כאן למטה, כך גם בענין העונש, שהעונש שהאדם סובל כאן למטה, בא במקום עונש גדול ביותר שהיה סובל בעולם הבא, כַּמְאֵמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה? "שְׂכָר מִצְוָה – מִצְוָה וְכוּ", – וכיוון שאמרנו, שעל-ידי מצוה נמשך אור שלמעלה לגמרי מעולמות, והוא "שכר מצוה" – מובן הרי ממילא, ששכר המצוה בעולמות העליונים הוא נעלה לאין-ערוך מפעולת המצוה כאן למטה, וְכַמֹּזְבֵּן שְׁנֵתְבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְדַעַת לְנִבּוֹן נִקְלָ, וּמִשְׁכִּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב:

באה אחרי שדבר זה נעשה באופן נעלה ביותר בעולמות העליונים, וממילא – השפעת פעולה בעולם הזה, יש לה השפעה גדולה בהרבה בעולמות העליונים. וְכַנּוֹדֵעַ מִמֶּה שְׂכָתוֹב בְּזֵהָר הַקְּדוֹשׁ, מְעַנֵּן עֲלִיּוֹת עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים בְּאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָא, – בהתעוררות מלמטה, מעולם זה, בְּהַקְרַבַת עוֹף אֶחָד בֶּן יוֹנָה או תוֹר עַל גְּבִי הַמְזֻבָּח או קִמִּץ מִנְחָה. – שעל-ידי הקרבת משהו ממין החי (עוף) או ממין הצומח (קומץ מנחה) נגרמת למעלה עליה בעולמות העליונים, וְכֵן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת מְעִשִׂיּוֹת, – שעושים למטה בעולם זה בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה, יש לפעולות גשמיות אלו בעולם הזה השפעה חזקה בעולמות העליונים, כַּנּוֹדֵעַ מִהָאֵר"י וְכוּ'. וְזֵהוּ

5. ברכות נו, ב. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השקו"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". 7. יומא לט, א. 8. קדושים כ, ז. 9. אבות פ"ד מ"ב.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	כט תמוז	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קמ"ק. תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.</p>			
<p>מִצְאוּ פִתְקָא כְּתִבֵּי-יְדִקְדֵּשׁ הַצֵּמַח צֶדֶק, וְתִכְנֶנָּה, שֶׁחֲלִיט לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שֶׁשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה בְּעִמּוּדָה נִגְלָה, וְתוֹדָה לַה' שְׁקִים וְעֹבֵר עַל ש"ס בְּבִלְי וִירוּשְׁלָמִי וְאַרְבָּעָה חֲלָקֵי שְׁלֶחַן-עֲרוּךְ בְּעֵינָן.</p>			

ה'תש"ג	א מנחם אב, ראש חדרש	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.</p>			
<p>מַעֲלַת הַמְּשִׁיחַ, שִׁיְהִי עֵנּוּ. דְּהִגֵּם שִׁיְהִי בְּתַכְלִית הַגְּדֻלוֹת, וְיִלְמַד תּוֹרָה עִם הָאֲבוֹת וּמִשָּׁה רַבְּנּוּ עַל-יְדֵי-הַשְּׁלוֹם, בְּכָל זֶה יִהְיֶה בְּתַכְלִית הָעֲנּוּהָ וְהַבְּטוּל לְלַמֵּד גַּם עִם אַנְשִׁים פְּשוּטִים.</p>			

ה'תש"ג	ב מנחם אב	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.</p>			
<p>הוֹרָאָה לְרַבִּים: מִתְחִילִין לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים קִדְּם הַבַּר מִצְּנֹה. בְּתַחֲלָה בְּלֹא בְּרָכָה, וְכַעֲבוֹר אֵיזָה שְׁבוּעוֹת בְּבְרָכָה.</p>			

ה'תש"ג	ג מנחם אב	יום רביעי	יום רביעי
<p>שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.</p>			
<p>מְשִׁיחַת אַאמו"ר: יַעֲמָאֲלֵט ווען משיח וועט קומען בב"א וועט מען ערשט ביינקען נאך די גלות טעג. יַעֲמָאֲלֵט וועט ערשט פארדריסען פאר וואָס מ'האט ניט געטאָן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען ווייטאָג פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב"א.</p>			

תרגום

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: אז, כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יבא בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגַּעוּ לִימֵי הַגְּלוּת; אִזּוּ יִצְטָעְרוּ, מִדּוֹעַ לֹא עָסְקוּ בְּעִבּוּדָה'. אִזּוּ יִחוּשׁוּ אֶת הַצָּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הַעֲדָר הָעִבּוּדָה'. כְּעַת בְּיָמֵי הַגְּלוּת, הֵם יָמֵי הָעִבּוּדָה לְהַכִּיֵּן עֲצָמוֹ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

ה'תש"ג

ד מנחם אב

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג"ח.

תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרעוואניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האָט אָפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

תרגום

בְּיָגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֲפָשֶׁר לְהַרְוִיחַ אֶפְלוּ אַגוּרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קָבַע, שְׂאֵדָם פְּלוּנֵי יְרוּשָׁה. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שְׁנַחוּץ, אִיךְ חַיִּבִים לְזָכֵר, שְׁכָל הָעִבּוּדָה אֵינָה אֶלָּא טָפֵל, הָעֵקֶר הוּא בְּרַכַּת ה' יִתְבָּרַךְ, וְאֵת הַבְּרַכָּה מְרוֹיחִים כְּאֲשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יְרָאֵי שָׁמַיִם: [מִקְפִּידִים עַל] תְּפִלָּה בְּצַבּוּר, שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּהִדוּר, כְּשֵׁרוֹת בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה, חֲנוּךְ הַבָּנִים אֶצְל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם] יְהוּדִים יְרָאֵי שָׁמַיִם.

ה'תש"ג

ה מנחם אב

יום שישי

יום
שישי

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט"ד.

תניא: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש"ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי'.

תרגום

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". פֿרש הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב: בְּכָל דָּבָר גְּשָׁמִי מִהַדְּבָרִים הַמְּתָרִים נִמְצָאִים טוֹב וְרַע: הַגְּשָׁמִי הוּא רַע, וְהַחַיּוֹת הָאֱלֹקִי הַמְּחִיָּה אֶת הַגְּשָׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בְּגְשָׁמִי, צָרִיךְ לְהִיטֵל 'סור מרע',

לא לרצות את התענוג הנמצא בגשמי, ולהיות ועשה טוב, לרצות להיות נזון ולהושע מהחיות האלקי שבדבר הגשמי. 'בקש שלום ורדפהו', האדם שהוא 'סור מרע ועשה טוב', צריך לבקש ולרדף לעשות שלום בין הגשמי לבין חיות האלקי שמחיהו.

שבת
קודש

שבת

ו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש"י.

תהלים: להילח.

תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האט ער געזאגט פאר'ן מיטעלען רבי'ן א מאמר – אינגאנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה' – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעי"ז פועל שיהי' – יברכך ה' מציון – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי"ז הוא קיום העולמות.

תרגום

הרבי (רבינו הזקן), פאָשר פֿאַ מִפֿטֿרֿבוֿרג, אָמר לִפְנֵי אַדְמו"ר הָאָמְצָעִי מֵאָמֶר, – רַק כְּמָה שׁוֹרוֹת: "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ" – זֶהוּ הֶעֱלָאת הַמִּדּוֹת בְּמוֹחִין וְהֵאָרַת הַמּוֹחִין בְּמִדּוֹת, "וּבִרְכוּ אֶת ה'" – שְׁמַמְשִׁיכִים עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁם הַוְי' דְּלַעֲלָא, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה "יְבָרְכֶךָ ה' מְצִיּוֹן – הַמְשַׁכֵּת שֵׁם הַוְי' מֵעֲצָמִיּוֹת הַנְּשָׁמָה, "עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" – שְׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום חמישי עמ' א

11 לנוגע בדבר שרוצה שתישאר הקרקע ביד הקונה כדי שיגבה בעל
12 חובו משם את חובו. וְדוֹקָא בֵּית אֱוִי שְׂדָה – אמנם זה רק במכר בית
13 או שדה, אָכֵל אם מכר פֶּרָה וְטִלְיִת ללוקח שלא באחריות, ובא
14 מערער וטוען שהחפץ שלו, רשאי המוכר להעיד ללוקח עליהם,
15 'מפני שאין אחריותו עליו' כלומר מפני שאין אחריותו של הבעל
16 חוב על המוכר לגבות את חובו מהמטלטלים שמכר לאחרים,
17 ונמצא שאינו נוגע בדבר.
18 הגמרא מבארת באלו אופנים אינו יכול הבעל חוב לגבות את חובו
19 מהמטלטלים, וממילא המוכר יכול להעיד עליהם לטובת הלוקח
20 כיון שאינו נוגע בדבר: לא מִיִּבְעָא

1 שהשדה שלו, אִין מְעִיד לוֹ עֲלֵיהָ – אין רשאי המוכר להצטרף עם
2 עוד עד אחד ולהעיד שהשדה של הקונה, מִפְּנֵי שְׁמַעְמִידָה כְּפִנֵי
3 בְּעַל חוּבוֹ – שעל ידי שמעיד לקונה הרי הוא מעמיד את השדה
4 לבעל חובו שיוכל לגבות את חובו משם כיון שהיתה משועבדת
5 לו לפני שקנה אותה הלוקח, ונמצא שהוא נוגע בדבר.
6 וכך הוא הביאור בברייתא, 'מכר לו בית מכר לו שדה' לזה שהיה
7 לו קרקע המשועבדת לבעל חובו ומכרה ללוקח, ובא מערער וטוען
8 שהשדה שלו, אין רשאי המוכר לבוא ולהעיד שהשדה של
9 הלוקח, 'מפני שאחריותו עליו' מפני שאחריותו של הבעל חוב
10 היא על המוכר שיוכל לגבות את חובו מקרקע זו, ולכן נחשב

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

הקנס שקנס עזרא את הלויים

ה"ה אין)
אמנם, לדורו קנס עזרא שלא יתנו ללויים אלא רק לכהנים. וזהו שכתב הרמב"ם: "עזרא קנס את הלויים בזמנו שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא יתן לכהנים".
וה'מנחת חינוך' (מצוה שצה) הקשה:
כתבו אחרונים (כסף משנה הל' מלכים פ"ג ה"ז. ט"ז יור"ד סי' ק"ו סק"א) שאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה, וכיון שלדעת רבי עקיבא מפורש בתורה שמעשר ראשון ניתן ללויים ("ואל הלויים תדבר... כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר") איך יכל עזרא לבטל מצוה מן התורה?
וביאר:

נראה שמכאן למד הרמב"ם שתרומות ומעשרות בזמן הזה וגם בימי עזרא אינם מן התורה אלא מדבריהם (הל' תרומות פ"א הכ"ו), וכיון שנתנית המעשרות היא מדרבנן, יכל עזרא לגזור שלא יתנו את המעשרות ללויים.

הלכות מעשר פרק א, הלכה ד: עזרא קנס את הלויים בזמנו, שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא יתן לכהנים – לפי שלא עלו עמו לירושלים.

מלשון הרמב"ם ("קנס את הלויים בזמנו") משמע שעזרא קנס שלא יתנו מעשר ראשון ללויים – לדורו בלבד. ותמה ה'כסף משנה': הרי גם בדורות שלאחריו היה תקף הקנס, וכפי שעולה מדברי הגמרא (כתובות כו, א) שהקנס היה בזמנו של רבי אלעזר בן עזריה, מאות שנים אחרי זמנו של עזרא?
וביאר:

לדעת רבי עקיבא (שהלכה כמותו, לעיל ה"א), מעשר ראשון ניתן ללויים בלבד (כתובות סט) והקנס שקנס עזרא לא היה שלא יתנו ללויים מעשר, אלא שיכולים לתת את המעשר גם לכהנים (ובכך מתמעט חלק הלויים). וכמו שמצינו שגם לאחר תקופת עזרא ניתן מעשר ללויים, וכך שנינו (גיטין ל, א) "המלוה מעות את הכהן ואת הלוי... להיות מפריש עליהן מחלקן", היינו, שהלוי מקבל כסף מראש כהלואה תמורת המעשר (ראה תוס' כתובות סט

~ יום שני א' מנחם-אב ~

הדלקה בשמן של טבל בחול ובשבת

ב. ההלכה היא שהמכניס את התבואה לבית קודם גמר המלאכה, מותר לאכול ממנה אכילת עראי אפילו קודם הפרשת התרומה, ורק אכילת קבע אסורה. אמנם, היתר זה הוא רק בחול, אך בשבת גם אכילת עראי אסורה, כי מצד חשיבות השבת כל אכילה נחשבת כאכילת קבע.
ולפי זה, היה מקום לומר שהנאת הדלקה נחשבת כעראי ולכן היא מותר להדליק בחול אף ללא הפרשת תרומה ורק בשבת ייאסר, ועל כך חידשו שאפילו בחול אסור (שפ"א סט).
ג. בהדלקת נר שבת בטבל, הרי מלבד עצם האיסור של הנאה מטבל, נוסף גם איסור של ביטול מצות הדלקת נר שבת, כי בהדלקה זו אינו מקיים את המצוה שהרי היא מצוה הבאה בעבירה (עונג יו"ט סי' נ, ערוך השלחן העתיד סי' קד, א), ובנוסף לכך גם הברכה על הדלקה זו היא ברכה לבטלה שהרי לא קיים את המצוה.

(תשובה מאהבה אור"ח סי' יטז)

הלכות מעשר פרק ו, הלכה ב: אין מדליקין בטבל פמא אפילו בחל, ואין צריך לומר בשבת.

משמע מכך שבשבת יש סיבה לאסור את ההדלקה בטבל טמא יותר מאשר בחול, ויש להבין: הרי איסור ההדלקה בטבל טמא, הוא משום שאסור בהנאה כל עוד לא הפרישו ממנו תרומה, ואיזה חילוק יש לענין איסור הנאה בין שבת לחול?

וכמה ביאורים נאמרו בדבר:
א. עצם הדלקת הנר אינה הנאה גמורה שהרי אין זו הנאה ממשית אלא ראייה בלבד, וקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, והיה מקום לומר שבחול אין איסור להדליק בטבל טמא, אך בשבת ההנאה אינה רק מעצם הראייה שהרי הדלקת הנר בשבת היא חובה, ואם לא היה מדליק בשמן זה היה חייב להדליק בשמן אחר, ונמצא שההדלקה בשמן זה חוסכת לו מומן וזו הנאה גמורה האסורה (שפת אמת שבת כו, א).

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

האם מותר לקיים מצוה ערום?

מצוה (אמונת אליעזר דמאי עמ' נח).

ולגבי שאר המצוות, בשו"ת 'תורה לשמה' (ס" קלב) דן האם מותר לקיים מצות אכילת מצה בפסח כאשר תינוק עשה את צרכיו בחדר ויש בו ריח רע או כשערוותו של התינוק מגולה, והוכיח מהלכה זו שמותר להפריש מהדמאי כשהוא ערום משום שאינו טעון ברכה, שמצד עצם קיום המצוה אין בכך איסור (ועל כל פנים בדיעבד, לדעת הסוברים כן), וכן נאמר בירושלמי (דמאי פ"א ה"ד) שמותר לחלל פירות מעשר שני של דמאי בבית המרחץ מאחר שאינו טעון ברכה, הרי שעצם קיום המצוה אינו נאסר במרחץ אף שנאסר בו ההרהור בדברי תורה.

אולם יש שחילקו בין מצוות שהן חובה, למצוות שנועדו לתקן את הדבר ולהכשירו לאכילה או לשימוש, וכגון הפרשת תרומות ומעשרות שאינה חובה אלא אם רוצה לאכול מהפירות, או שחיטה שאינה חובה אלא כדי להכשיר את הבהמה לאכילה, ובמצוות אלו אין נדרשת כוונה בעשייתן ומותר לעשותן אף במקום מטונף, אולם מצוות שהן חובה אסור לקיימן במקום כזה (יביע אומר ח"ו י"ד סי' כט, ישועת משה ח"ג סי' כב).

הלכות מעשר פרק ט, הלכה ד: **בְּשִׁמְפְרִישֵׁן מִן הַדְּמָאֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי אֵין מְכַרְכִּין עֲלֵיהֶן - לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק; לְפִיכֹה, מִתֵּר לְהַפְרִישׁן בְּשֶׁהוּא עָרֹם.**

יש אומרים שההיתר להפריש תרומות ומעשרות מדמאי כשהוא ערום נאמר רק בדיעבד, אך לכתחילה אין לעשות כן על אף שאין כאן ברכה והזכרת השם, משום שהמצוה עצמה צריכה להיעשות בדרך כבוד, וכשם שאין לקיים מצות כיסוי הדם ברגלו כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו (שבת כב, א) וכל־שכן שאין לקיים אותה כשאיננו לבוש (דרך אמונה ס"ק כז, שו"ת לב אברהם א, יז).

אך יש אומרים שבדמאי נאמר היתר מיוחד להפריש כשהוא ערום אפילו לכתחילה, כי שמעיקר הדין ניתן לסמוך על כך שכבר הופרשו ממנו תרומות ומעשרות וההפרשה היא חומרא בעלמא, ולכן הקילו באופן ההפרשה (שבט הלוי ח"ג סי' כ, דברות משה שבת עמ', ת). ויש שהוסיפו כי הפרשת תרומות ומעשרות מדמאי אינה נחשבת מעשה מצוה כמו בהפרשה מטבל וודאי, אלא שהטילו איסור על אכילתו וצריך להפריש כדי להתיר את האכילה, וכיון שההפרשה אינה מצוה אלא רק כדי להימנע מאיסור, אין בהפרשה ערום משום ביזוי

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

נאמנות על מעשרות בשבת ובחול

הפירות על סמך עדותו של החשוד או עִם־הארץ ומלכתחילה לא חל עליהם חיוב מעשר, כי לענין זה יש להם נאמנות. ובוזה מדויק הלשון "הלוקח פירות... ושכח לעשרו", כי אם מלכתחילה בעת הלקיחה היתה עדות שהפירות מעושרים אין חיוב לעשר אף במוצאי השבת, ורק משום שבעת הלקיחה עדיין לא העידו שמעושרים ולקחם על מנת לעשרם אלא ששכח, חייב לעשר במוצאי השבת.

והט"ז (שם סק"ח) ביאר באופן אחר:

בדרך כלל החשוד נאמן על המעשרות (כמבואר בהלכה יז) אך במקרים מסוימים אינו נאמן, כגון המבואר להלן בהלכה י, שאם נכנסו שני חמרים לעיר והעיד אחד על פירותיו של חברו שהם מעושרים אינו נאמן, כי חוששים שעשו ביניהם קנוניא שכל אחד יעיד על חברו במקום אחר. וזה המקרה בו מדובר בהלכה זו, ולכן הנאמנות היא רק לגבי שבת. וכן מדויק מהלשון "אם אמר לו אחד שאינו נאמן מעושרין הן, אוכל על פיו באותה שבת", ללמדנו שמדובר הוא במקרה מיוחד שבו אינו נאמן.

הלכות מעשר פרק יב, הלכה א-ב: **הַלּוֹקֵחַ פְּרוֹת... וְשָׁכַח לְעִשְׂרוֹ, וְנִכְסְפָה שַׁבֵּת... אִם אָמַר לוֹ אֶחָד שְׂאִינוּ נֹאמְנִין: 'מַעֲשִׂינֵן הֵן' - אוֹכֵל עַל פִּי בְּאוֹתָהּ שַׁבֵּת... מִפְּנֵי שְׂאִימַת שַׁבֵּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאִינוּ עוֹבְרִים בָּהּ עֲבָרָה. אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּי בְּשַׁבֵּת - הָרִי זֶה לֹא יֹאכֵל מֵאוֹתָן הַפְּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבֵּת... שְׁלֵא תִּקְלוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ, אֲלֵא לְצַרְךָ אוֹתָהּ שַׁבֵּת.**

לכאורה דברי הרמב"ם כאן סותרים לדבריו בהמשך (הל' יז): "חשוד שהעיד על אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו, ואין צריך לומר עִם־הארץ (שנאמן)". ואילו כאן החמיר אפילו בעם־הארץ (העדיף מחשוד) להיות נאמן רק בשבת, ואף זאת רק לשבת ולא למוצאי השבת (בית יוסף י"ד סי' קיט ד"ה כתב הרמב"ם).

ותירץ הב"ח (שם): כאן מדובר שבשעה שלקה לא העיד אחר שהם מעושרים ולקחן על מנת לעשרן בעצמו, ובמקרה זה לא סומכים על עדות עִם־הארץ מאחר שהפירות כבר התחייבו בהפרש והיה בדעתו של הלוקח לעשרן והקילו רק לאכול באותה שבת, אבל להלן מדובר שמלכתחילה קנה את

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

נאמנות המוכר על מקור הסחורה

'ספק ספיקא' (תפארת ישראל דמאי שם).

אך יש שהקשו על כך: אם כן, מדוע צריכים לנאמנות של הסיטון, הרי אף אם לא יאמר כלום יש להתיר מ'ספק ספיקא'!

ולכן יש לפרש כי סומכים על דברי המוכר אע"פ שהוא עס-הארץ משום שאין לו מניע לשקר, ולמה לו לומר שקנה זאת מאדם אחד אם קנה משניים (הגהות ר"א מבראד דמאי שם).

אולם ב'ירושלמי' (דמאי שם) משמע שנאמן אף באופן שאומר זאת כדי 'להשביח מקחו', היינו שכאשר הלוקח הביע את שביעות רצונו מהסחורה שקנה אתמול, אמר לו המוכר שגם סחורה זו היא מאותו המקור, הרי שאפילו כשיש לו נגיעה בדבר הוא נאמן.

ויש שביארו כי חיסרון הנאמנות של עס-הארץ הוא רק לגבי הדבר שעליו הוא חשוד, ומאחר והוא חשוד שאינו מעשר לכן אינו נאמן לומר שעושר, אך כשמעיד ממי קנה את התבואה, מאחר ואין כאן עדות ישירה על המעשר (על אף שיש לכך השלכה לענין המעשרות), הרי הוא נאמן (תפארת יעקב דמאי שם).

הלכות מעשר פרק יד, הלכה א: הלוקח מן הסיטון, וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנֵייה - לֹא יַעֲשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה... מִפְּנֵי שֶׁהִסְטוֹן לֹקַח מֵאֲנָשִׁים תְּרִבָּה וּמוֹכֵר, וְשָׂמָא לָקַח זֶה שֶׁמֹּכֵר בְּתַחֲלָה מֵעַם הָאָרֶץ שֶׁפְּרוֹתָיו דְּמָאֵי, וְזֶה שֶׁלָּקַח בְּסוֹף מִתְּכַבֵּר שֶׁפְּרוֹתָיו מִתְּקַנְיָו; וּכְבֵר בְּאֵרְנֵו, שְׂאִין מַעֲשֵׂרָיו מִן הַחֵיב עַל הַפְּטוֹר, וְלֹא מִן הַפְּטוֹר עַל הַחֵיב. וְאִם אָמַר הִסְטוֹן: 'מִשָּׁל אֶחָד הוּ' - נֶאֱמָן.

נחלקו הדעות באיזה סיטונאי מדובר. יש אומרים שמדובר דווקא ב'חבר' (תלמיד חכם) הנאמן על המעשרות, ולכן הוא נאמן לומר שכל הסחורה נלקחה מאדם אחד, אך אם הוא עס-הארץ שאינו נאמן על המעשרות, אין לסמוך על אמירתו גם לגבי מקור הסחורה (ראה ר"ש ותו"ט דמאי פ"ה מ"ו. מאירו ב"מ נו, א).

אך יש אומרים כי אם מדובר בתלמיד חכם הרי אין חידוש שהוא נאמן, ובהכרח לפרש כי החידוש הוא שאפילו עס-הארץ נאמן על כך. וזאת משום שיש שני צדדים להקל: א. יתכן שאכן קנה את הסחורה מאדם אחד. ב. אף אם קנה משני אנשים יתכן ששניהם עישרו, או ששניהם לא עישרו ואין כאן הפרשה מן החיוב על הפטור ולכן יש להקל מחמת

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

ביעור מעשר שני בטומאה

שני שנטמא (כמבואר בהל' ב), כי אין זה מאיסורי אכילה אלא איסור לבער את החפץ בטומאה – בכל אופן שהוא. ונפקא-מינה למעשה:

איסורי אכילה תלויים בהנאת האדם, ולכן יש בהם חומרה שאף העובר שלא במתכוון ('מתעסק') צריך כפרה, בשונה משאר איסורי התורה שה'מתעסק' פטור, ולפי האמור האוכל מעשר שני בטומאה, דינו כשאר איסורים שאם לא התכוון פטור, כי הנאת האדם אינה חלק מהאיסור אלא תוצאת הביעור הנעשית בחפץ (שיעורי הרב שם).

וב'ספרי' (ראה, עב) נאמר: "יכול הנותן במתנה יהא חייב? תלמוד-לומר לא תוכל לאכול בשעריך – האוכל חייב ואין הנותן במתנה חייב". והיינו שלמדים מפסוק מיוחד שהנותן לחברו מעשר שני כדי שיבערו בטומאה אין הנותן עובר על האיסור, ואע"פ שבשאר איסורי אכילה פשוט שאם לא אכל בעצמו לא עבר, מאחר ויסוד האיסור כאן אינו בעצם מעשה האכילה אלא מצד שאין לבער את החפץ בטומאה, היה מקום לומר שהאחריות מוטלת על הבעלים שמעשרותיו לא יבוערו בטומאה, ולמדים מהפסוק לפטור (עור משפט שם).

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג, הלכה א: הָאוֹכֵל מִעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּטֻמְאָה לֹקַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא בַעֲרֵתִי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה" – בֵּין שֶׁהִמְעֵשֶׂר טָמֵא וְהָאוֹכֵל טָהוֹר.

בהלכה זו מבואר שאכילת מעשר שני כשהאדם טמא ואכילתו כשהמעשר טמא, נכללות באיסור אחד – "ולא אכלתי ממנו בטמא". וגם אכילת תרומה אסורה הן כשהאדם טמא והן כשהתרומה טמאה, אך שני הדינים נלמדים משני פסוקים שונים (ראה הל' תרומות פ"ז א"ד), וכן בקדשים יש על כך שני איסורים נפרדים. ויש להבין: מה החילוק בין תרומה וקדשים למעשר שני?

והביאור: באכילת תרומה וקדשים בטומאה יסוד האיסור הוא במעשה האדם, ולכן האיסור על אדם טמא לאכול תרומה וקדשים, והאיסור לאכול תרומה וקדשים טמאים הם שני איסורים נפרדים. ואילו במעשר שני האיסור הוא במאכל עצמו שהקפידה התורה שלא יבוער בטומאה, ובזה אין הפרש אם הטומאה היא באדם או בחפץ (עור משפט סי' מב, שיעורי הרב – מצוות התלויות בארץ עמ' קסט).

ולכן באיסור זה נכללת גם הדלקת נר בשמן של מעשר

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

מעשר שני שנתערב חוץ לירושלים

מתירין' אף שיכול להישאל על התרומה שהפריש כי אין מצוה להישאל עליה, ורק נדרים נחשבים 'דבר שיש לו מתירין' כי מצוה להישאל עליהם ולהתיר אותם (ראה נדרים נט, א).

וכן אינו נחשב 'דבר שיש לו מתירין' בגלל שיכולים להעלותו לירושלים, כיון שיש טורח להעלאתו.

והקשה ה'פרי חדש' (סם):

משמעות הרמב"ם כאן היא שמעשר שני חוץ לירושלים בטל, ואינו 'דבר שיש לו מתירין' כי יש טורח להעלאתו לירושלים, ואילו להלן (הט"ו) כתב שמעשר שני שנכנס לירושלים ויצא משם ואחר כך נפלו חומות ירושלים, כיון שאי אפשר להחזיר את המעשר הרי הוא בטל ברוב ואינו 'דבר שיש לו מתירין'. ומשמע שאם אפשר להחזירו, אף שיש בזה טורח, הרי הוא 'דבר שיש לו מתירין'!

וביאר:

כאשר המעשר נמצא חוץ לירושלים במקום רחוק אזי יש טורח להחזירו, וזו משמעות ההלכה כאן שהוא 'דבר שאין לו מתירין', ואילו הוצאת המעשר חוץ לירושלים שלהלן (הט"ו) היא למקום קרוב ואין טורח להחזירו, ולכן הוא 'דבר שיש לו מתירין'.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ו', הלכה יד: פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין - ואכל הכל בטהרה במקום, או יפדה את המעשר. לפיכך, אם נתערבו בירושלים, אוסרין בכל שהן במינן - הואיל והוא בירושלים, הרי הוא כדבר שיש לו מתירין; ואכל הכל בטהרה.

לדעת רש"י (נדרים נח, א ד"ה כגון) ותוספות (שם ד"ה ומע"ש), פירות מעשר שני (שצריך לאוכלו בירושלים בטהרה) שנתערבו בפירות חולין, אפילו אם נתערבו חוץ לירושלים, אינם בטלים כי מעשר שני הוא 'דבר שיש לו מתירין', שהרי אפשר לפדותו והפירות יוצאים לחולין או שיכולים להעלותם לירושלים ולאוכלם שם בהיתר.

אך לדעת הרמב"ם, רק אם נתערבו בירושלים אינם בטלים (וצריך לאוכלם בטהרה) כי בירושלים הם 'דבר שיש לו מתירין', אבל אם נתערבו חוץ לירושלים הרי הם בטלים ואינם 'דבר שיש לו מתירין' (ויכול לאוכלם בתורת חולין).

וביאר אחרונים (פרי חדש יור"ד סי' קב סק"ח, שער המלך מאכ"א פט"ו ה"י) את שיטת הרמב"ם:

מעשר שני שנתערב חוץ לירושלים בטל, ואף שראוי לפדיון אינו נחשב 'דבר שיש לו מתירין' כי אין מצוה לפדותו. וכמו שאמרו בתרומה שאינה נחשבת 'דבר שיש לו

המשך ביאור למס' ובא בתרא ליום וביעי עמ' א

- 1 עלייהו - בעניים שמוטלים על בני העיר ונכבד כלם אף על דיניה
2 אותה העיר) העשירים לפרנסם, ולכן נחשבים דיניה העיר נוגעים
3 בדבר ואינם יכולים לדון בנתינה של פלוני.
4 מבררת הגמרא: והיכי דמי, אי דקיין להו - אם יש דבר קצוב לכל
5 אחר כמה ליתן בכל שנה ושנה, ליתבו בי תרי מינייהו מאי דקיין
6 להו - ששנים ישלמו לעניים את סכומם לאותו השנה, ולדייני
7 כיון ששוב אינם נוגעים בדבר. אלא צריך לבאר שהקא במאי
8 עסקינן דלא קיין להו - שאין סכום קצוב כמה לשלם לעניים בכל
9 שנה, אלא הכל לפי צורך העניים, וכל זמן שיש את המנה לא
10 יתנו הדיינים כלום משלהם, ולכן נוגעים הם בדבר ואינם יכולים
11 להעיד בנתינה של זה. ואי בעית אימא, לעולם דקיין להו - שיש
- 12 דבר קצוב לבני העיר כמה ליתן לצורך העניים בכל שנה ושנה,
13 וניקא להו - ואף על פי כן נוח להם שינתן לעניים המנה שאמר
14 אותו פלוני, משום דקיין דדווח לעניי העיר שיש להם מעות, הרי
15 דווח להם, כלומר, הרי יש להם מעות, וממילא יפטרו לתת
16 לעניים גם את הסכום הקצוב שרגילים לתת, כיון שכשיש לעניים
17 מעות אין צורך לתת להם עוד.
18 הגמרא חזרת לדון בדברי שמואל שאמר 'השותפין נעשים
19 שומרי שבר זה לזה': שנינו לעיל (מב) בדברי שמואל שאמר
20 ונעשין שומרי שקר זה לזה - שאם נגב דבר שהם שותפים בו
21 בשעה שהיה אצל אחד מהם, הרי הוא כשומר שבר על זה וחייב
22 לשלם על הגניבה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

הלכות מעשר

מְצוּה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְׁנַת הַזְּרִיעָה וְלִתְנוּ לַלְוִיִּם. וּבְאוֹר מְצוּה זוּ בְּפָרָקִים אֵלוֹ:

(1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציאין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המוכחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

א. אַחַר² שְׁמִפְרִישִׁין³ תְּרוּמָה גְדוּלָה⁴ מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַנְּשָׂאָר. וְזֶהוּ הַנְּקָרָא מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן. וְבוּ נֶאֱמַר: פִּי אֵת מֵעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַיְיָ וְגוֹמֵר. וְהַמֵּעֵשֶׂר הַזֶּה⁵ לַלְוִיִּם⁶, זָכָרִים וְנָקִבּוֹת⁷; שְׁנַאֲמַר: וְלִבְנֵי לִוִּי⁸ הִנֵּה נִתְּתִי כָּל מֵעֵשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל לַנְּחֻלָּה.

(2) שכן הוא סדר ההפרשה. (3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן – מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. (4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. (5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. (6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. (7) שהרי גם לוייה שנשבת או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרונות משום ייחוד. (8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללוויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

ב. מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן מִתֵּר בְּאֶכִּילָה לְיִשְׂרָאֵל⁹, וּמִתֵּר לְאֶכִּלוּ בְּטַמְאָה¹⁰; שְׂאִין בּוּ קִדְשָׁה פְּלִל. וְכָל מְקוֹם שְׁנַאֲמַר בְּמַעֲשָׂרוֹת קִדְשׁ אוּ פְדִיָּה - אִינוּ אֵלָּא מֵעֵשֶׂר שְׁנִי. וּמִנֵּין שְׁמֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן חֲלִין? שְׁנַאֲמַר: וְנִחְשַׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם פְּדָגָן מִן הַגֵּרִין וּבְכֻלָּא מִן הַיִּקָּב; מֵה גֵרִין וְיָקִבִּי¹¹ - חֲלִין לְכָל דְּבָר, אִף מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן שְׁנַשְׁלָה תְּרוּמָתָא¹² - חֲלִין לְכָל דְּבָר. לְפִיכָךְ¹³, פֶּת

לוי שְׁנַשְׁבִּית¹⁴ או שְׁנַבְעֵלָה בְּעִילַת זְנוּת¹⁵ - נוֹתֵינָן לָהּ הַמֵּעֵשֶׂר וְאוֹכְלָתָא¹⁶. אֲבָל מִי שְׁשִׁמְעָה¹⁷ שְׁמַת בְּעֵלָה או הַעֵיד לָהּ עַד אֶהְרֵד¹⁸, וְנִסְתָּ¹⁹, וְאַחַר כֵּךְ בָּא בְּעֵלָה - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים שְׁתַּהֲיָה אֶסְנִירָה²⁰ בְּמֵעֵשֶׂר.

(9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים". (10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". (11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. (13) לפי שהוא חולין. (14) וחוששים שמה נבעלה לגוי. (15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. (16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכחה. (17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. (18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה – לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין חזרה לבעלה פסק רבינו שם פרק י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה – לעניין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכחין]. (19) אבל אם לא ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. (20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

ג. לִוִּיִּם²¹ וְכֹהֲנִים מִפְּרִישִׁין מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן²², פְּדִי לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מֵעֵשֶׂר²³. וְכֵן הַפְּהָנִים מִפְּרִישִׁין שְׂאָר תְּרוּמָתָא²⁴ וּמַעֲשָׂרוֹת²⁵ לְעַצְמָן. וּלְפִי שְׁפִהָנִים נוֹטְלִין מִן הַפֶּלֶל²⁶, יָכוֹל יֵאָכְלוּ פְּרוּתֵיהֶן בְּטַבְלִין? תְּלַמּוּד לִוְיָ: כֵּן תְּרִימוּ גַם אַתֶּם. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: אַתֶּם' - אֵלּוּ הַלְוִיִּם; גַּם אַתֶּם' - לְרַבּוֹת אֵת הַפְּהָנִים.

(21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. (22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבישראל עיקר מצוות הפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, – בלויים וכהנים אין הדבר כן. (23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הבדל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. (24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן נקראות תרומה. (25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק [וה"פרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. (39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו' "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". (40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. (41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. (42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

ו. **מַעֲשְׂרֵינִי מִמְקוֹם זֶה** 43 **עַל מְקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צְרִיף לְעֵשֶׂר מִן הַמִּקְוָה** 44. **אֲבָל אֵין מַעֲשְׂרֵינִי מִמִּין עַל שְׂאֵינוֹ מִינּוֹ** 45, **וְלֹא מִן הַחֵיב עַל הַפְּטוֹר, וְלֹא מִן הַפְּטוֹר עַל הַחֵיב; וְאֵם עֵשֶׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר.**

(43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה הנמצאת במקום אחר. (44) כלומר, סמוך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששינונו בפרק ב' מביכורים, משנה ה' "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש. (45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב' הלכה ד': "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשווה תרומה ומעשר לעניין זה.

ז. **כֹּף בְּמַעֲשֵׂר: אֵין מַעֲשְׂרֵינִי מִזֶּה עַל זֶה. וְכֹל שְׂאֵמְרָנוּ בְּתְרוּמָה: אֵם תְּרָם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** 47, **כֹּף בְּמַעֲשֵׂר: אֵם הַפְּרִיש - מַעֲשְׂרוֹתָיו מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁהוּא פְּטוֹר מִן הַתְּרוּמָה** 48, **- פְּטוֹר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכֹל הַתְּרוּם** 49, **- מַעֲשֵׂר. כֹּל שְׂאֵמְרָנוּ בְּהֵן: לֹא יִתְרַמוּ, וְאֵם תְּרָמוּ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, כֹּף אֵם עֵשְׂרוּ - מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שְׂאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** 50, **כֹּף אֵין מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת** 51.

(46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. (47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. (48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. (49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. (50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. (51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

ח. **הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הֲרִינִי מַעֲשֵׂר עַל יָדֶיךָ** 52, **- אֵינוֹ צְרִיף לְעֵמֵד עִמּוֹ עַד שְׂפִירָאָה אֵם יַעֲשֵׂר אוֹ לֹא**

זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומ", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרו", ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר". (26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערובת התרומות.

ד. **אֵין מוֹצִיאֵין הַמַּעֲשֵׂר 27 מִיַּד הַכֹּהֲנִים 28; שְׂנֵאֲמַר: פִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 29. וְכֵן כֹּל מִתְּנוֹת פְּהִנְהָ 30 - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתָן מִפְּהֵן לְכַהֵן 31. וְעֵזְרָא קָנַס אֶת הַלְוִיִּם בְּזַמְנוֹ 32 שְׁלֹא יִתְּנוּ לְהֵן 33 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, אֲלֵא יִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, לְפִי שְׁלֹא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם 34.**

(27) מעשר ראשון. (28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. (29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". (30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. (31) ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים. (32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. (33) אבל אין מוציאים מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסיהו עזרא דלא יהיבין להו, משקל מינייהו מי אמר". (34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, ט: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

ה. **הָאוֹכֵל פְּרוֹתָיו 35 טְבִלְתָּ 36, וְכֵן לֹוי שְׂאֵכֵל הַמַּעֲשֵׂר בְּטַבְלָא 37, אֵף עַל פִּי 38 שֶׁהֵן חֵיבִין מִיָּתָה לְשָׁמַיִם 39 - אֵין מְשַׁלְּמִין הַמִּתְּנוֹת 40 לְבַעֲלֵיהֶן 41; שְׂנֵאֲמַר: אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' - אֵין לָךְ בְּהֵן פְּלוֹם עַד שְׂפִירָיִמוֹ אוֹתָן. וּבְחוּצָה לְאַרְצֶךָ 42 מִתֵּר לְאַדָּם לְהִיּוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ תַּחֲלָה וְאַחֵר כֹּף מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת.**

(35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. (36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. (37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. (38) ורוצה לומר: אף על פי שחיוב מיתה בטבל הוא מחמת תערובת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפלת⁶⁴ וְהָרִי הֵן מְגַלִּין - הָרִי אֵלּוּ פְּנִטוּעִין בְּשָׂדֵה וְחִיבִין בְּמַעֲשָׂרוֹת.

יַעֲשֶׂי⁵³. וְאִם אָמַר הוּא לְחִבְרוֹ: עֵשָׂר עַל יְדֵי - צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ.⁵⁴

63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חיובהו חכמים. 64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

52) כלומר, הייני מתקן המעשרות בשבילך. 53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. 54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

יב. הַמְשַׁמֵּר שְׂדֵהוּ⁶⁵ מִפְּנֵי עֲנֻבּוֹ, וְכֹא אַחַר וְאֶסֶף אֶת הַתְּאֲנִים הַנִּשְׂאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה, אוּ שְׁהִיָּה מִשְׁמֵר שְׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמְּקַשְׂאוֹת וְהַמְּדַלְעוֹת⁶⁶, וְכֹא אַחַר וְאֶסֶף אֶת הָעֲנֻבִים הַנִּשְׂאָרִים שֶׁם הַמְּפָזִים בְּשָׂדֵה: בְּזִמְן שֶׁבַעַל הַשְּׂדֵה מְקַפֵּיד עֲלֵיהֶן⁶⁷ - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל, וְלִפְיָךְ חִיבִין בְּמַעֲשֵׂר וּבִתְרוּמָה⁶⁸; אֵין פְּעַל הַבֵּית מְקַפֵּיד עֲלֵיהֶן - מִתְרִין מִשּׁוּם גְּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר⁶⁹.

ט. הַחֲרוּבִין⁵⁵ - אֵינֶן חִיבִין בְּמַעֲשָׂרוֹת אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם⁵⁶, לְפִי שְׂאִינֶן מֵאֶכֶל [רַב⁵⁷] אָדָם. וְהַשְּׂקָדִים הַמְּרִים, בֵּין בְּגִדְלָן בֵּין בְּקֻטָּן - פְּטוּרִין⁵⁸, לְפִי שְׂאִינֶן אֶכְלֵן⁵⁹.

65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. 66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. 67) היינו, שידועין בו שהוא מקפיד שלא יטלו מהם. 68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. 69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחייבין מן התורה. 56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. 57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר האילנות (חוץ מתירוש ויצה) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. 58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. 59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטרם ממעשר.

יג. אֵין מַעֲשָׂרִין אֶלָּא מִן הַמְּבַחֵר. שְׁנֵאמַר: בְּהַרְיַמְכֶם אֶת הַלֶּבֶן מִמְּנוֹ, וְנִחַשְׁבַּ לְלוּיִם כְּתוּבָאֵת גְּרִן וְכְתוּבָאֵת יָקָב; כִּשְׁם שְׁמַעֲשֵׂר⁷⁰ שְׁמַפְרִישִׁים הַלוּיִם - מִן הַחֲלָב שְׁבוּי⁷¹, כִּף מַעֲשֵׂר שְׁמַפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֶּרֶן וּמִן הַיָּקָב - מִן הַחֲלָב שְׁבוּי⁷².

י. אֵילָן שְׁנִטְעוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית - פְּטוּר מִמַּעֲשָׂרוֹת; שְׁנֵאמַר: עֵשָׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֵת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה⁶⁰. וַיֵּרָאָה לִי, שֶׁהוּא חִיב בְּמַעֲשָׂרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם⁶¹. שְׁהָרִי תֵאֱנָה הַעוֹמֶדֶת בְּחֶצֶר - חִיב לַעֲשֶׂר פְּרוּתֶיהָ אִם אֶסְפֵּן כְּאֶחָת⁶².

70) כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר. 71) כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלב ממונו". 72) שתורמים מן היפה.

יד. אֵין מַעֲשָׂרִין בְּאֶמְדָּ⁷³, אֶלָּא בְּמִדָּה אוּ בְּמִשְׁקָל אוּ בְּמִנְיָן⁷⁴. וְכָל הַמְּדַלְעֵק בְּשַׁעוֹר - מִשְׁבַּח⁷⁵. וְהַמְּרַבֵּה בְּמַעֲשָׂרוֹת - מַעֲשָׂרוֹתָיו מְקַלְקֵלִין, שְׁהָרִי הַטָּבֵל מְעַרְבֵּ בְּהֶן⁷⁶, וּפְרוּתָיו מְתַקְנִין.

60) דווקא בשדה חייבים. 61) מדרבנן. 62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטוע בחצר כהנטוע בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו סותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

73) דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. 74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוקל משובח משניהם. 75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוקל שהוא מדוקדק יותר, משובח משניהם. 76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.

טו. הַמְּפָרִישׁ מְקַצֵּת מַעֲשֵׂר⁷⁷ - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר⁷⁸, אֶלָּא כְּמִי שֶׁחֲלַק אֶת הָעֵרְמָה⁷⁹; אֲבָל צָרִיךְ [לְהַפְרִישׁ] מִזֶּה הַחֲלָק שְׂוִיצִיא⁸⁰ מַעֲשֵׂר שְׁלוֹ. כִּיצַד? הֵיוּ לוֹ מֵאָה סָאָה, הַפְרִישׁ מֵהֶם חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הַחֶמֶשׁ סָאִין מַעֲשֵׂר בְּמִקּוֹם אַחֵר⁸¹, אֶלָּא מִפְּרִישׁ מֵהֶן⁸² חֲצִי סָאָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שְׁלֵהֵן.

יא. בְּצִלִּים⁶³ שֶׁהִשְׂרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֶפְלוּ הַשְּׂרִישׁוֹ בְּקַרְקַע עֲלֵיהָ - פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. נִפְלָה עֲלֵיהֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:): "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על-כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף-על-פי שמירחם העני (ודברי הכסף-משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט.)

ג. פְּרוֹת⁷ שְׂאִינָן רְאוּיִים לְאֲכִילָה פְּקֻטָּנָן, פְּגוֹן הַבְּסָרָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינָן חַיִּבִּין בְּמַעֲשֵׂר⁹ עַד שְׂיִגְדְּלוּ וְיַעֲשׂוּ אֲכָל; שְׂנֵאָמַר: מִזְרַע הָאֶרֶץ מִפְּרֵי הָעֵץ - עַד שְׂיִהְיֶה פְּרִי¹⁰. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקְּטָנִיּוֹת; שְׂנֵאָמַר: אֵת כָּל תְּבוּאוֹת זֵרְעֶךָ - עַד שְׂתַעֲשֶׂה תְּבוּאָה¹¹. וְזוֹ הִיא עֹנֵת הַמַּעֲשְׂרוֹת¹². וְקִדְּם שְׂתַגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפְּרוֹת לְעֹנֵהָ זֶה - מִתֵּר לְאֲכָל מִהֵן כָּל מַה שְׂיִרְצֶה¹³ וּבְכָל דֶּרֶךְ שְׂיִרְצֶה¹⁴.

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. 11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. ונהנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה", ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שלישי, שלפני כן אינה מצמיחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף-על-פי שאינן מצמיחים,

77) כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "המעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. 78) כיוון שלא השלים. 79) כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. 80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. 81) כלומר, ממקום אחר. 82) מחמשת הסאין.

טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה⁸³ מִבְּרֶךְ תְּחִלָּה⁸⁴, פְּדִרְךָ שְׂמִבְּרִכֶּיךָ עַל הַמַּצּוֹת⁸⁵. וְכֵן מִבְּרֶךְ עַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְעַל מַעֲשֵׂר עֵנִי וְעַל מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מִבְּרֶךְ עַל כָּל אֶחָד בְּפָנָי עֲצֻמוֹ⁸⁶; וְאִם הַפְּרִישׁ הַפֶּל זֶה אַחַר זֶה מִיָּד וְלֹא סָח בֵּינֵיהֶן - פּוֹלְלֵן בְּבְרִכָּה אַחַת וּמִבְּרֶךְ: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת⁸⁷.

83) מעשר ראשון. 84) לפני ההפרשה. 85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". 86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. 87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".

פֶּרֶק שְׁנַיִם

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

א. אֵינוֹ חַיִּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר פְּרוֹתָיו² לְאֲכָלָן לְעַצְמוֹ³. אֲבָל הַגּוֹמֵר לְמִכְרָן - פְּטוֹר מִן הַתּוֹרָה⁴ וְחַיִּב מִדְּבָרֵיהֶם⁵; שְׂנֵאָמַר: עֵשׂוֹר תַּעֲשֶׂר וְגו' וְאֲכַלְתָּ - אֵינוֹ חַיִּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ לְאֲכָלָהּ.

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגיליונו, ומנחת-חינוך מצוה שזה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת-חינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פְּטוֹר מִן הַתּוֹרָה, שְׂנֵאָמַר: תְּבוּאוֹת זֵרְעֶךָ, וְחַיִּב מִדְּבָרֵיהֶם. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? בְּשִׁלְקָחַן אַחַר שְׂנֵגְמָרוֹ מִלֹּאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם נִגְמְרוֹ בְּיַד לּוֹקֵחַ - חַיִּב לְעֵשֶׂר מִן הַתּוֹרָה⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲרוּבִין - מְשִׁיעֵשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחֹרוֹת⁴⁰. וְכֵן כָּל שְׂדֵרְכָן לְהַשְׁחִיר⁴¹ - מְשִׁיעֵשׂוּ. הָאֲגָסִים וְהַקְרוֹסְטְמִלִין וְהַפְּרִישִׁים וְהַעֲזָרְדִין - מְשִׁיעֵשׂוּ קְרָחוֹת קְרָחוֹת לְבֹנֹת. וְכֵן כָּל שְׂדֵרְכָן לְהַלְבִין - מְשִׁיעֵשׂוּ קְרָחוֹת⁴². הַתְּבוּאָה - מְשַׁתְּבֵיא שְׁלִישׁ⁴³. הַתְּלָתָן - מְשִׁיעֵהָ⁴⁴ זְרָעָה רְאוּי לְצְמִיחָה אִם נִזְרַע⁴⁵. וּבִירְקָה: הַקְּשׂוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהַבְּטִיחִין וְהַמְּלַפְּפוֹנוֹת וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן - חֲבִיבִין בְּקֻטְנָן, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנָן⁴⁶; וְשֶׁאֵר הַיֵּרֶק שְׂאִינוֹ רְאוּי לְאֲכִילָה עַד שְׂנַגְדִיל - אִינוֹ חֲבִיב עַד שֶׁיְהֵא רְאוּי לְאֲכִילָה⁴⁷. אֲשָׁכּוּל שְׁהַגִיעַ בּוֹ⁴⁸ אֶפְלוֹ גְרִיגֵר יְחִידִי - פְּלוֹ⁴⁹ חֲבוּר לְמַעֲשָׂרוֹת⁵⁰, וְכֹאֲלוֹ הַגִיעַ פְּלוֹ⁵¹. וְלֹא אוֹתוֹ אֲשָׁכּוּל בְּלֶבֶד, אֲלֵא כָּל הַרוּחַ שֶׁנִּשַׁבְּהָ אוֹתָהּ הַגִפֶן שֶׁנִּשַׁבְּהָ הָאֲשָׁכּוּל. וְכֵן רְמוֹן שְׁהַגִיעַ בְּהָ אֶפְלוֹ פְּרִידָה⁵² אַחַת - כְּלָה חֲבוּר⁵³.

(18) שם משנה ב. (19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. (20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו ויכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש). [ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח", היינו שברוך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראייה, שהרי אחרי זה כתב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה" (21) ירושלמי שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה. (22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). (23) כמו שנאמר (ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש המשניות שם). (24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכככו קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. (25) בדפוס רומי: "הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה "פרידה". (26) כן הוא בירושלמי שם. (27) בדפוס רומי "משיפתחור". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון-איש. (28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל נמשכין בהם כמו חוטיין או גידין אדומים" (פירוש המשנה שם). (29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה והוא האוצר". (30) כן הוא בתוספתא מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפסקא בירושלמי שם, מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שבירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, וברבימ"ץ ומהר"י קורקוס. (31) בין בקטן ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם.

חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף-על-פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא-אם-כן מצמחת. (12) שנזכרה בשיעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". (13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע). (14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

ד. פרות שהן ראויין לאכילה בקטן, כגון הקשואים והמלפפונות¹⁵, שאין מניחין אותן¹⁶ אלא פדי להוסיף בגופן בלבד, אבל ראויין הן מתחלה לאכילה - הרי אלו חביבין במעשר בקטן¹⁷; שמתחלת יציאתן פאו לעונת המעשרות.

(15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". (16) במחבר לרקע. (17) שם משנה א: "כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף-על-פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

ה. אי זו היא¹⁸ עונת המעשרות?¹⁹ משיגיעו הפרות הזריע ולצמח, הכל לפי מה שהיא הפרי²⁰. כיצד? התאנים - משיעשו רפים עד שיהיו ראויים לאכילה אחר עשרים וארבע שעות משעת אסיפתן²¹. הענבים והבאושים²², והם הענבים הדקים המדבריות²³ - משיראה החרצן שלהם מבחוץ²⁴. הרמונים - משימס הפרח²⁵ שלהן בין האצבעות ויצא ממנו מים²⁶. התמרים - משיפתחו²⁷ פשאור. האפרסקין - משיטילו גידים אדמים²⁸. האגוזים - משיתפרש האכל מהקלפה החיצונה²⁹. השקדים המתוקים - משתתפרש קלפתן החיצונה³⁰; המרים - פטורין לעולם³¹. ושאר כל בעלי קלפות, כגון האצטרובל³² והלוט³³ והבטנים³⁴ - משיעשו קלפה התחתונה הסמוכה לאכל³⁵. הזיתים - משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות פשיגמרו, וזה שליש שלהן³⁶. התפוחים³⁷ והאתרוגים - משיתעגלו³⁸, מפני שהן ראויין לאכילה כשהם קטנים. התותים והאוג - משיאדימו. וכן כל שדרפן להאדים - משיאדימו³⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.).
 33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי.
 34) אלו ה"אפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס).
 35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר' יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)".
 36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שלישי". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שלישי שלישי - כן גירסת רבינו, ועיין רב"ד לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה".
 37) שם משנה ד. (38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף-משנה).
 39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם).
 40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו".
 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם).
 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם).
 43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י.
 44) צ"ל: משיהיה. (45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה".
 46) ראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה מתצמח לזרעים.
 47) למעלה הלכה ד.
 48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחורף, ראה למעלה. (49) כל האשכול.
 50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו.
 51) ירושלמי שם הלכה ב. (52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון.
 53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף-משנה).
 54) וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

ז. שְׁמְרֵי יַיִן⁶⁴ שֶׁנֶתַן עֲלֵיהֶם מִים וְסָנְגָן: אִם נִתַן שְׁלִשָּׁה⁶⁵ וּמִצָּא אַרְבָּעָה - מוֹצִיא מֵעֶשֶׂר מִזֶּה הַיֵּתוֹרֵם מִמְקוֹם אַחֵר⁶⁷. וְאִינוּ מִפְרִישׁ עֲלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם בְּתַחֲלָה - בְּלִבּוֹ עַל הַפֶּלֶל⁶⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ בְּתוֹרָה⁶⁹. מִצָּא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אֵף עַל פִּי שְׁמִצָּא יֵתֵר עַל מִדְּתוֹ⁷⁰ וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בְּהֵן טַעַם יַיִן - פְּטוּר⁷¹.

64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוך אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי.
 65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). (66) מן הכוס הרביעית.
 67) אף ממקום אחר, וכל-שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור, שחיוב גמור הוא (רע"ב שם). (68) ירושלמי שם הלכה ג.
 69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. (70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. (71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפריי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם).
 72) פ"ד משנה ח. (73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם-כן אין בהם מעלה. מכל-מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. (74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. (75) לעונת המעשר. (76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. (77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" ומזה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר-כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו

1. לֹא יִמְכַר⁵⁴ אָדָם פְּרוֹתָיו מִשְׁבָּאוֹ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת⁵⁵ לְמִי שְׂאִינוּ נֹאֲמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת⁵⁶. וְאִם בְּכָרוֹ⁵⁷ - נוֹטֵל אֶת הַבְּפוּרוֹת, וּמִתֵּר לְמַכַּר הַשְּׂאֵר שְׂעֵדִין לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת⁵⁸. וְכֵן לֹא יִמְכַר אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ⁵⁹ וְאֵת זַגְיוֹ⁶⁰ לְמִי שְׂאִינוּ נֹאֲמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֵן מִשְׁקִין⁶¹; שֶׁהַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶם חֵיבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת⁶². וְלֹא אֶת תְּבֻנּוֹ לְלָקֵט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה⁶³ לְמִי שְׂאִינוּ נֹאֲמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁתִּלְקֹט מִן הַתְּבֵן חֵיבַת בְּמַעֲשֵׁר.

54) מעשרות פ"ה משנה ג. (55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. (56) שמה לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). (57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. (58) ואף-על-פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז. (16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. (17) שם, מה"ד ואילך. (18) שם, ה"ח. (19) שם, ה"ט. (20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה ה"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף-משנה ורדב"ז). (21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

ד. כיצד? פרות שדעתו להוליכן לבית, אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן אכילת עראי עד שנגמרו לבית²²; ונגמרו לבית - נקבעו למעשרות, ואסור לאכל מהן עד שיעשרו²³. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או בכשן במלח, או הפריש מהן תרומה, או נקנסה שבת עליהם - לא יאכל עד שיעשר, אף על פי שלא הגיעו לבית²⁴. הכניסן לבית קדם שתגמר מלאכתן - הרי זה אוכל מהן עראי²⁵. התחיל לגמור מלאכתן מאחר שנגמרו לבית - חיב לעשר הכל²⁶. כיצד? הכניס קשואין ודלועין לבית קדם שישפשף²⁷ - משיחתו לשפשף אחת²⁸ נקבעו הכל למעשר. וכן כל פיוצא בזה. וכן התורם פרות שלא נגמרה מלאכתן - מתר לאכל מהן עראי²⁹. חוץ מפלכלת תאנים, שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתן - נקבעה למעשר³⁰.

(22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. (23) אפילו עראי. (24) בבא-מציעא פה, א. (25) ראה להלן ה"ו. (26) בבא-מציעא שם, ב. וראה להלן שם. (27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. (28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. (29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. (30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. ובי"רושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו', אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, מ"מ' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" (שנות אליהו' שם).

ה. המביא³¹ לבית סוכי תאנה³² ובהם תאנים, מכבדי תמרה³³ ובהם תמרים³⁴: אם הכניסום תינוקות או פועלים - לא נקבעו למעשר; ואם הכניסן פעל הבית - חיב במעשר³⁵. הכניסו³⁶ שבלים³⁷ לעשות מהן עסה - לא נקבעו³⁸; לאכלן מלילות³⁹ - נקבעו למעשר⁴⁰. פמה דברים אמורים? פתבואה⁴¹; אכל בקטניות - לא נקבעו למעשר⁴².

(31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 8 238).

לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

א. פרות² שהגיעו לעונת המעשרות³ ונתלשו⁴ ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון פתבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה⁵ ולא מרחה⁶ - מתר לאכל מהן אכילת עראי⁷ עד שתגמר מלאכתן⁸. ומשתגמר מלאכתן⁹ - אסור לאכל מהן עראי¹⁰.

(2) מעשרות פ"א מ"ב. (3) ראה למעלה פ"ב ה"ג-ה. (4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. וירושלמי' שם ה"א). (5) לרוח, כדי להפריד המוחן מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן ה"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. (6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף-על-פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). (7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). (8) בערימה או במירוח, כנ"ל. (9) שם, מ"ה. (10) מכיון שהמדובר בגומר על-מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

ב. פמה דברים אמורים¹¹? בגומר פרותיו למכרן בשוק¹²; אבל אם היתה פונתו להוליכן לבית - הרי זה מתר לאכל מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר¹³.

(11) משנה, שם. (12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן (ירושלמי', שם). (13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

ג. אחד מששה דברים קובע הפרות למעשרות¹⁴: החציר¹⁵, והמקח¹⁶, והאש¹⁷, והמלח¹⁸, והתרומה¹⁹, והשבת²⁰. וכלן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו²¹.

(14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. (15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאיין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַקּוֹבֵעַ פְּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַשָּׁשָׁה דְּבָרִים שֶׁקּוֹבְעִים לְמַעֲשָׂר⁵¹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - הֲרִי אֵלוֹ טָבְלוּ לְמַעֲשָׂר⁵².

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. 50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). 51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). 52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמרכין אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ה.

ח. אִי זֶה הַגֵּמֵר מְלֹאכְתָּךְ שֶׁל פְּרוֹת⁵⁴ הַקְּשׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבִיחִין - מִשִּׁישְׁפָּשֶׁף⁵⁵ בְּיָדוֹ וְיָסִיר הַצְּהוּב שֶׁעָלִיָּהוּ, כְּמוֹ שֶׁעָר דֵּק. וְאִם אֵינוֹ מִשִּׁישְׁפָּשֶׁף⁵⁶ - מִשִּׁיעֵמִיד עֲרָמָה; וּבְאֲבִיחָ - מִשִּׁישְׁדִּיר אוֹתוֹ בְּמִקְצָה⁵⁷ אֲבִיחָ בְּצַד אֲבִיחָ⁵⁸. הֲיֵהָ⁵⁹ מִשִּׁישְׁפָּשֶׁף אַחַת אַחַת⁶⁰ - פִּיּוֹן שֶׁגָּמַר כָּל צָרְפוֹ נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּךְ⁶¹. וְתוֹרְמִין⁶² קְשׁוּאִין וְדִלוּעִין⁶³ אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִסִּיר הַצְּהוּב מִעֲלֵיָּהוּ.

53) מעשרות פ"א מ"ה. 54) ראה למעלה הלכות א.ג. 55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפסקו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפסקו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). 56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. 57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. 58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה ('שנות אליהו' שם). 59) תוספתא מעשרות פ"א. 60) שלא על דעת לשפסף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. 61) כלומר, כולם, הרי היא התחלה (רדב"ז). שרק אם נתכוין לשפסף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף-משנה ורדב"ז עיי"ש). 62) תוספתא, שם. [כלומר, אף-על-פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פיה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה) "מאימתי תורמין את הגורן - משיכורו. ברוך מקצת, תורמין מן הברור על שאינו ברור", ועי' כסף-משנה ורדב"ז]. 63) [כלומר, על קישואין ודלועין, ראה למעלה].

ט. הַיִּרְקָה⁶⁴ הַנֶּאֱגָד⁶⁵ - מִשִּׁישְׁאֲגָד⁶⁶. אִם אֵינוֹ אוֹגָד - מִשִּׁישְׁמֵלָא אֶת הַפְּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמֵלָא⁶⁷ - הֲרִי זֶה אוֹכֵל עֲרָאֵי עַד שֶׁלֶקֶט כָּל צָרְפוֹ.

64) במשנה, שם. 65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. 66) ראה להלן ה"ב. 67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

32) ענפי תאנה. 33) כפות תמרים. 34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. 35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף-על-פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך-עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. 36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. 37) כלומר, הכניס תבואה במוך שלה. 38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. 39) כלומר, שמשפסף את השבלים ואוכל את הזרעונים. 40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. 41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. 42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

ו. מִתְּרִי⁴³ לְהַעֲרִים עַל הַתְּבוּאָה לְהַכְנִיסָהּ⁴⁴ בְּמוֹץ⁴⁵, כְּדִי שִׁתְּהִיָּה בְּהִמְתּוֹ אוֹכֵלֹת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשָׂר⁴⁶. וְזוֹרָה מְעַט מְעַט⁴⁷ אַחַר שֶׁהִכְנִיס לְבֵיתוֹ וּפְטוּר לְעוֹלָם⁴⁸ מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ מִתְּחִיל לְגַמֵּר הַפֶּל.

43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. 44) לביתו. 45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. 46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. 47) היינו, שלא על-מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. 48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודלועין לבית קודם שישפסף, משיתחיל לשפסף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא-מציא פח, ב - ד"ה לא משיפסקו, עיי"ש.

ז. הַגּוֹמֵר⁴⁹ פְּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁵⁰, וְכֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. פִּלְפֶּלָה⁶⁸ - מְשִׁיחָהּ⁶⁹ הַפְּרוֹת שְׂבָה בְּעֵלִים וּבַהוֹצֵינִי וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. אִם אֵינִי מִחֶפֶה - מְשִׁימָלֵא אֶת הַכְּלִי. אִם אֵינִי מְמַלֵּא⁷⁰ - עַד שְׂיִלְקֹט כָּל צָרְפוֹ.
(68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. (69) משיכסה. (70) כנ"ל.

יא. כְּלֵי גְדוּלִי⁷¹ שְׂדַעְתּוֹ לְמַלְאֵת אֶת הַצֵּיזוֹ - בִּיּוֹן שְׂמֵלֵא חֲצִיזוֹ נְטָבֵל. הִיָּה בְּדַעְתּוֹ לְמַלְאֵת אֶת כְּלוֹ - אֵינִי נְטָבֵל עַד שְׂיִמְלֵא אֶת כְּלוֹ. הִיָּה שְׁנֵימֵי וּבְדַעְתּוֹ לְמַלְאֵת אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נְטָבֵלוּ עַד שְׂיִמְלֵא שְׁנֵיהֶם.
(71) 'ירושלמי' מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אֲגַדְרָה⁷² הַיֵּרֶק אֲגַדְרָה גְּדוּל בְּשָׂדֵהָ, אֵף עַל פִּי שְׂבַדְעָתוֹ לְאֲגָדוֹ אֲגַדְרוֹת קְטָנוֹת לְשׂוֹק⁷³ - הַרִי זֶה נְטָבֵל⁷⁴. הַפְּרָדִי⁷⁵ וְהַצְּמֹקִין⁷⁶ וְהַחֲרוּבִין - מְשִׁיעֵמִיד עֲרֵמָה בְּרֹאשׁ גְּגוֹ⁷⁷. וְהַבְּצֵלִים - מְשִׁיסִיר הָעֵלִים וְהַקְּלָפוֹת⁷⁸ שְׂדַרְפוֹ לְהַשְׁלִיכֵם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינִי מְסִיר - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יד. הַמִּין⁹¹ - מְשִׁיעֵיחֵנוּ בְּחִבּוּת וְיִשְׁלָה הַצֵּיזוֹ וְהַחֲרָצִיזוֹ מֵעַל פִּי הַחִבּוּת⁹². אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹף הַבּוֹר, כְּשִׁיגְבִיחֵנוּ לְהַעֲמִידוֹ בְּחִבּוּת - שׂוֹתָה עֲרֵא⁹³. וְקוֹלֵט מִן הַגֵּת הָעֲלִיוֹנָה⁹⁴ וּמִן הַצְּנוּר⁹⁵ וּמִכָּל מְקוֹם וְשׂוֹתָהּ.

טו. הַשְּׂמֹךְ⁹⁶ - מְשִׁינֵד לְעוֹקָה⁹⁷. אֵף עַל פִּי שְׂיַרְד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל⁹⁸ וּמִן הַמְּמַל⁹⁹ וּמִבֵּין הַפְּסִיךְ¹⁰⁰ וְנוֹתֵן¹⁰¹ לְקַעֲרָה קְטָנָה¹⁰² וְלִתְמַחוּי לְתוֹף הַתְּבַשְׂלִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵם, מְפַנֵּי שְׂאֵינוֹ מִתְּבַשְׂל בְּכָלִי שְׁנֵי. וְאִם הִיָּה חֵם בְּיִתְרָה¹⁰³ כְּדִי שְׂיִכּוֹה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מְפַנֵּי שֶׁהוּא מִתְּבַשְׂל.

טז. הַעֲגוּלָה¹⁰⁴ שֶׁל דְּבֵלָה¹⁰⁵ - מְשִׁיחֵלִיקָנוּ¹⁰⁶. הַגְּרוּגְרוֹת¹⁰⁷ - מְשִׁיחֵן¹⁰⁸. וְאִם הַכְּנִסִּין לְמַגוּרָה - מְשִׁיעֵגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמַּגוּרָה¹⁰⁹. הִיָּה דֶשׁ הַגְּרוּגְרוֹת בְּחִבּוּת אוֹ הָעֲגוּלָה עַל פִּי הַמַּגוּרָה, [נְשַׁבְּרָה הַחִבּוּת אוֹ שְׂנַפְתָּחָה הַמַּגוּרָה¹¹⁰] - הַרִי זֶה לֹא יֹאכֵל עַד שְׂיַעֲשֵׂר¹¹¹.

טז. הַעֲגוּלָה¹⁰⁴ שֶׁל דְּבֵלָה¹⁰⁵ - מְשִׁיחֵלִיקָנוּ¹⁰⁶. הַגְּרוּגְרוֹת¹⁰⁷ - מְשִׁיחֵן¹⁰⁸. וְאִם הַכְּנִסִּין לְמַגוּרָה - מְשִׁיעֵגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמַּגוּרָה¹⁰⁹. הִיָּה דֶשׁ הַגְּרוּגְרוֹת בְּחִבּוּת אוֹ הָעֲגוּלָה עַל פִּי הַמַּגוּרָה, [נְשַׁבְּרָה הַחִבּוּת אוֹ שְׂנַפְתָּחָה הַמַּגוּרָה¹¹⁰] - הַרִי זֶה לֹא יֹאכֵל עַד שְׂיַעֲשֵׂר¹¹¹.

טז. הַעֲגוּלָה¹⁰⁴ שֶׁל דְּבֵלָה¹⁰⁵ - מְשִׁיחֵלִיקָנוּ¹⁰⁶. הַגְּרוּגְרוֹת¹⁰⁷ - מְשִׁיחֵן¹⁰⁸. וְאִם הַכְּנִסִּין לְמַגוּרָה - מְשִׁיעֵגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמַּגוּרָה¹⁰⁹. הִיָּה דֶשׁ הַגְּרוּגְרוֹת בְּחִבּוּת אוֹ הָעֲגוּלָה עַל פִּי הַמַּגוּרָה, [נְשַׁבְּרָה הַחִבּוּת אוֹ שְׂנַפְתָּחָה הַמַּגוּרָה¹¹⁰] - הַרִי זֶה לֹא יֹאכֵל עַד שְׂיַעֲשֵׂר¹¹¹.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

יג. הַתְּבוּאָה⁷⁹ - מְשִׁימָרְחָה. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָה? זֶה הַמְּיָפָה פְּנֵי הַפְּרִי⁸⁰ שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוּף פֶּל דְּבָרִי⁸¹, כְּדָרְךָ שְׂעוֹשִׁין כְּשֹׁגְמָרִין כָּל מַעֲשֵׂיהָ. אִם אֵינִי מְמַרְחָה⁸² - עַד שְׂיַעֲמִיד עֲרֵמָה⁸³. הַקְּטָנוֹת - מְשִׁיכְבָּר⁸⁴. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל⁸⁵. [אִם] אֵינִי פּוֹכֵר - עַד שְׂיִמְרָחָה⁸⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַרְחָה - מִתָּר לְטַל מִן הַקּוֹטְעִים⁸⁷ וּמִן הַצְּדִדִין⁸⁸ וּמִמָּה שְׂבַתוֹף הַתְּבָן⁸⁹ וְאוֹכֵל⁹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. (122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם.); ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואסרו באכילת עראי. (123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. (124) מעשרות פ"ד מ"ה. (125) כשהן בשבילם קודם מירוח. (126) כלומר: מקלף אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שבי'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתיים שתיים, ובחטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. (127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. (128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבילים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). (129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. (130) כנ"ל. (131) ביצה יב, ב. (132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. (133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. (134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). (135) משנה, שם. (136) לסוף. (137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פ"ג הט"ז).

כ. ויכשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה מלאכתן¹³⁸, כך¹³⁹ מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה ולעופות כל מה שיירצה ומפקיר מהן כל מה שיירצה¹⁴⁰ קדם שיעשר. ואם גמרו¹⁴¹, אף על פי שלא נקבעו למעשר¹⁴² - לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע עד שיעשר¹⁴³. ומתר להאכיל לבהמה עראי¹⁴⁴ מן הטבל¹⁴⁵ ואפלו בתוך הבית. ומאכיל¹⁴⁶ פקיעי עמיר¹⁴⁷ עד שיעשם תבילות¹⁴⁸.

138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). (139) פאה פ"א מ"ו. (140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. (141) מלאכתן. (142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). (143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. (144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף-על-פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. (145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). (146) תוספתא שם ה"כ. (147) זירים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. (148) שזהו גמר מלאכתן (ביצה יג). וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

כא. המוציא¹⁴⁹ קציצות¹⁵⁰ בדרף, אפלו בצד שדה קציצות¹⁵¹ - הרי אלו פטורין מן המעשר¹⁵². מוצא גרוגרות¹⁵³, אם דרסו רב הגרוגרות רב האדם¹⁵⁴ - חיב לעשר¹⁵⁵; שחזקתן מדבר שנגמרה מלאכתן.

104) שם, מ"ח. (105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. (106) שמחליק פני העיגול במשקין. (107) תאנים מיובשות. (108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). (109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. (110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. (111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחנות זקוקות לעלינות, וכל זמן שלא נגמרו העלינות אף התחנות לא נגמרו, אלא כתנא-קמא (שם), שאמר שאין התחנות זקוקות לעלינות. ומכיון שהתחנות נגמרו, אסור לאכול אף מן העלינות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה ה"ג הערה פט].

יז. תאנים¹¹² וענבים שבמקצה¹¹³ - מתר לאכל מהן עראי במקומן¹¹⁴. אבל אם נוטל מן המקצה והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי, שהרי נגמרה מלאכתו, אף על פי שלא יבשו כל צרכן¹¹⁵.

112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). (113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. (114) שעדיין לא נגמרה מלאכתו. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. (115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף-על-פי שלא יבשו כל צרכם.

יח. החרובין¹¹⁶ עד שלא פנסן לראש הגג¹¹⁷ - מוריד מהן¹¹⁸ לבהמה¹¹⁹ ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר ליבשו, ונמצא מאכיל עראי¹²⁰.

116) שם פ"ג מ"ד. (117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתו עד שיכנס כולם על ראש הגג. (118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). (119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. (120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

יט. מעשר ראשון¹²¹ שהקדימו בשבילים - אסור לאכל ממנו עראי קדם שיפריש תרומתו¹²²; ואם אכל - מפין אותו מפת מרדות¹²³. כיצד היא אכילת עראי¹²⁴? כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל¹²⁵ - מקלף אחת אחת¹²⁶. ואם קלף וקנס לתוף ידו - חיב לעשר¹²⁷. הנה מולל מלילות של חטים¹²⁸ - מנפה מיד ליד ואוכל¹²⁹. ואם נפה לתוף חיקו - חיב לעשר¹³⁰. ואין צריך לומר אם נפה בכלי, שאין זה עראי¹³¹. וכך¹³² נוטל מן היין ונותן לקערה לתוף תבשיל צונן ואוכל¹³³, אבל לא לתוף הקדרה אף על פי שהיא צוננת, מפני שהיא כבור קטן¹³⁴. וכך¹³⁵ סוחט זיתים על פשרו¹³⁶, אבל לא לתוף ידו¹³⁷. וכך כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עושה". (168) ב"ירושלמי" שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי אפשר לגורן שתעקר אלא-אם-כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". (169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על-ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, אסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשוראה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). (170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוה, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). (171) תוספתא, שם. (172) ראה למעלה ה", שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. (173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פוטרה מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו אסורה משום גזל, שאינה הפקר. (174) 'ירושלמי' שם. (175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. (176) כנ"ל בהלכות א-ב. (177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה גדולה פטור, כדן דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. (178) כנ"ל בהלכה ב. (179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. (180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום-טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה וביזיתים]. (181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

כג. תדרי¹⁸² הנמלים שלני¹⁸³ בצד הערמה התיבת¹⁸⁴ - הרי הנמצא בהן חיב במעשרות¹⁸⁵; שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה.

(182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חוריי", והיינו הך. (183) לינת לילה. (184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בה"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. (185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

כד. המוצא¹⁸⁶ זיתים תחת הזית וחרובין תחת החרוב¹⁸⁷ - תיבין במעשר; שחזקתן שמאילן זה נפלו¹⁸⁸. מוצא תאנים תחת התאנה - הרי הם ספק¹⁸⁹; שהרי משתנות ומתלכלכות בעפר¹⁹⁰, שמא מתאנה זו נפלו¹⁹¹ או מתאנים שנתעשרו¹⁹².

(186) שם פ"ג מ"ד. (187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא שמצא זיתים תחת זיתים וחרובים תחת חרובים, אבל אם מצא זיתים תחת חרובין וחרובין תחת זיתים - לא בדא". (188) כן הוא בבבא-מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". והייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. (189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרת משום

וכן אם מצא פלחי דבלה¹⁵⁶; שידוע שהם מדבר הגמור¹⁵⁷.

(149) מעשרות פ"ג מ"ד. (150) גגיריים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. (151) שיש להניח שמן השדה הן. (152) שנתיאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. (153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. (154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. (155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בה"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף-על-פי שהבעלים נתיאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. (156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). (157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

כב. מוצא¹⁵⁸ פריכות¹⁵⁹: פרשות היחיד¹⁶⁰ - חיב לעשר¹⁶¹, פרשות הרבים - פטורות¹⁶². והאלמות¹⁶³ - בקל מקום חיבות במעשר¹⁶⁴. מוצא¹⁶⁵ תבואה מרוחה¹⁶⁶ - עושה אותה¹⁶⁷ תרומות¹⁶⁸ ומעשרות על פרות אחרות¹⁶⁹ ואינו חושש¹⁷⁰. מוצא¹⁷¹ פלפלה¹⁷² מהפה¹⁷² - חיבת במעשרות¹⁷³. מוצא¹⁷⁴ פלפלה¹⁷⁵: במקום שהרב מניסין לשוק - אסור לאכל ממנה עראי¹⁷⁶, ומתקנה דמאי¹⁷⁷; ובמקום שהרב מניסין לפתים - אוכל ממנה עראי¹⁷⁸, ומתקנה ודאי¹⁷⁹; מחצה למחצה - דמאי¹⁸⁰; ואם הכניסה לבית - מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדבר שאין לו גמר מלאכה; אבל בדבר שיש לו גמר מלאכה, אף על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש תרומה, שחזקתן שהפריש מהן תרומה בפשעה שנגמרה מלאכתן¹⁸¹.

(158) תוספתא מעשרות פ"ב. (159) אלומות קטנות. (160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). (161) שאין הבעלים מתיאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפ"ט מהל' גזילה ואבידה ה"י. (162) שמתגלגלים בגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתיאשו הבעלים. והפקר לפני מירוה - פטור ממעשרות. (163) גדולות וכבדות. (164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתיאשו הבעלים. (165) תוספתא, שם. (166) בין שהיא מכונסת שלא נתיאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתיאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פטור ממעשר אחר גמר מלאכה (שם). וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ג מס' מעשרות סוף ה"א. (167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לביית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. (6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. (7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארוכה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. (8) שנכנסו לבית בדרך אחרת. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובכרכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפפות, כדי לפוטן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. (9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". (10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

ב. יראה לי, שאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל עד שיקבע בכניסתו לביתו, כמו שבארנו מפי השמועה; אבל אם נקבע בשאר הששה דברים שמינינו¹¹ - אין לוקין עליו אלא מפת מדרות מדבריהן. וכן האוכל מפרות שדעתו להוליכן לשוק אחר שנגמרה מלאכתן¹² - אינו לוקה אלא מפת מדרות, כמו שבארנו; שאין הגומר למפר הזב במעשר אלא מדבריהם.

(11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. (12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

ג. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו קובע¹³. וכן הגגים אינן קובעין, אף על פי שהבית שלמטה קובע¹⁴. ואם לא היה בגג ארבע אמות על ארבע אמות, כגון שהיה הבית משפיע ועולה - אינו פוטר מן המעשר, אלא הרי גג זה כמקצת אויר הבית¹⁵.

(13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. (14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעביינן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. (15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

ד. הצריפין¹⁶ והרגנין¹⁷ ובתי הקיץ, והוא ארבעה עמודים ותקרה על גביהן, שנגמרא בלא פתלים, וכן ספות שעושין בגני הפרמים ובגני הגנות בימי הקיץ, אף על פי שדריין בהן כל ימי הקיץ ויש בהם רחים ותרגולין - אינן קובעין למעשר. וכן ספת היוצרים¹⁸ החיצונה¹⁹ וספת החג פתג²⁰ - אינן קובעין. שפל אלו אין דירתן קבע²¹.

גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתיימש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. (190) כן אמרו שם: "תאינה עם נפילתה נמאסת", ואין חזוטה מוכיחה עליה. ואף-על-פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. (191) וחיובים במעשר, שלא נתיישו הבעלים, כנ"ל. (192) ולכן מעשר מספק.

כה. המקדיש¹⁹³ פרות תלושין¹⁹⁴ ופדאן קדם שתגמר מלאכתן - תיב לעשר¹⁹⁵. ואם נגמרה מלאכתן ביד ההקדש ואחר כך פדאן - פטורין מן המעשרות; שבשעת חובתן היו פטורין מן המעשרות¹⁹⁶. המקדיש קמה למנחות - פטורה מן המעשרות¹⁹⁷.

(193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. (194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. (195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. (196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. (197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות טו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם:). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירוח הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

~ יום שני א' מנחם-אב ~

פרק רביעי

(1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

א. אין² הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו³ לביתו⁴; שנאמר: בערתי הקדש מן הבית⁵. והוא שיכניסנו דרך השער; שנאמר: ואכלו בשער⁶. אבל אם הכניס תבואתו דרך גנות⁷ וקרפפות⁸ - פטור מן התרומה⁹ ומן המעשרות¹⁰.

(2) כר' ינאי בכבא מציא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. (3) בין בעל התבואה ובין אחר. (4) אבל לא לבית של אחר. (5) ופשוטו של מקרא שנכנסו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האמורים במשנה) מן הבית למדו". (35 מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. (36 הפירות. (37 בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אי זו היא חצר הקובעת? כל שהפלים נשמרין בתוכה³⁸, או שאין אדם בוש מלאכל בתוכה³⁹. או חצר, שאם יפנס אדם לה - אומרין לו: מה אתה מבקש⁴⁰? וכן חצר שיש בה שני דוורין⁴¹ או שהיא לשני שתפין, שאחד פותחה ונכנס ואחד בא ונכנס או יוצא ונוצל, הואיל והן פותחין ונועלין - הרי זו קובעת.

(38 והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. (39 ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. (40 ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. (41 שכנים.

ט. בית שער⁴² של חצר והאכסדרה⁴³ והמרפסת - הרי הן כחצר: אם הייתה קובעת⁴⁴ - קובעין⁴⁵, ואם לאו - אינן קובעין⁴⁶.

(42 כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שביתיים הוא בית שער. (43 מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. (44 למעשר. (45 שהם טפלים לחצר. (46 שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שתי חצרות זו לפנים מזו - שתייהן קובעות⁴⁷. ספת היוצרים זו לפנים מזו - הפנימית קובעת⁴⁸, והחיצונה אינה קובעת⁴⁹. והתננות - קובעת פבית⁵⁰.

(47 גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. (48 שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. (49 שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. (50 ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. המולף פרותיו במקום למקום⁵¹, אף על פי שהוא נכנס בהן⁵² לבתים ולחצרות בדרך - לא נקבע⁵³, אלא אוכל עראי⁵⁴ עד שייגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בחזרה⁵⁵.

(51 יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. (52 עמהם. (53 שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. (54 אבל אכילת קבע אסורה. (55 היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו

(16 וצריך הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. (17 מגדלים העשויים לשמור בדרכים. (18 דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. (19 אבל הפנימית קובעת. (20 כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. (21 שעל הדריים בצריפין, אמרו בערוובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הצריפין²² והבורגנין - טובלין לבעליהן, אף על פי שאינן טובלין לכל אדם²³. וכן²⁴ בית הספר²⁵ ובית המדרש²⁶ - טובלין לזה שישב ומלמד, מפני שהם פביתו²⁷, ואין טובלין לאחרים.

(22 "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. (23 יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניס דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. (24 ירושלמי שם כגירסת כתב-יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". (25 שמלמדים בו מקרא. (26 שמלמדים בו משנה וגמרא. (27 ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בית הפנסת ובית המדרש: אם יש בהן בית דינה²⁸ - קובעין²⁹, ואם לאו - אין קובעין. האוריארות³⁰ והאוצרות שבשדות העשויות למכנס³¹ - אינן קובעין³²; ואם היו לדינה³³ - קובעין.

(28 לחזן או לשמש. (29 כאן לא חילק רבינו בין אותם הדריים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. (30 מחסנים. (31 לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. (32 שאינן דירה. (33 כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. פשם שהפית³⁴ קובע למעשר, כף החצר קובעת למעשר³⁵; ומשפנסו³⁶ לחצר דרך השער³⁷ נקבעו, אף על פי שלא הכניסן לתוך הבית.

(34 בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.
יב. הַרְוֹקְלִין הַמְחֲזִירִין בְּעִירוֹת⁵⁶, שֶׁהֵן נִקְנְסִין מִחֶצֶר לְחֶצֶר - אוֹקְלִין עֲרָאִי⁵⁷ עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְבֵית שְׁלָגִין בְּ⁵⁸.

בלתי מעורר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אלו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. (68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. (69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. (70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

יג. הַמְבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאֹכְלֵן בְּחֶצֶר הַפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁵⁹, שֶׁכַּח וְהִכְנִיסֵן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרִי זֶה מֵתָר לְהוֹצִיאֵן וְלֹאֲכַל מִהֵן עֲרָאִי⁶⁰. וְכֵן⁶¹ אִם שֶׁכַּח וְהִעֲלֵן לַגַּג - אוֹכַל מִהֵן בְּגַג עֲרָאִי. הַבִּיאֵן לְאֹכְלֵן בְּרֹאשׁ גֹּגוֹ, וְשֶׁכַּח וְהִכְנִיסֵן לְתוֹךְ חֶצֶר חֲבֵירוֹ⁶² - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֵאָכַל עַד שֶׁיַּעֲשֹׂר.

(56) למכור בשמים לנשים. (57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. (58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

(59) שאינה משתמרת. (60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. (61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. (62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

טו. תְּאֵנָה הַעוֹמֶדֶת בְּחֶצֶר⁷¹ - אוֹכַל מִמֶּנָּה אַחַת אַחַת⁷² וּפְטוּר; וְאִם צִרְף⁷³ - חֲזֵב בְּמַעֲשָׂרוֹ⁷⁴. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיא עוֹמֵד בְּקֶרְקַע; אֲכַל אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה⁷⁵ - מִמְּלֵא חֵיקוֹ⁷⁶ וְאוֹכַל⁷⁷ שָׁם⁷⁸; שְׁאִין אֲוִיר חֶצֶר קוֹבַע לְמַעֲשָׂרוֹ⁷⁹.

(71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. (72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. (73) שקצץ שניים. (74) שהרי זה כנגמרה מלאכתו, שבידו עשאו כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. (75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. (76) אף על פי שזהו גמר מלאכתו. (77) אכילת עראי. (78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". (79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

יד. חֶצֶר⁶³ שֶׁהִיא נַעֲדֶרֶת⁶⁴ - הֲרִי הִיא כְּגֵנָה, וְאוֹכְלִין בְּתוֹכָהּ עֲרָאִי⁶⁵. וְהוּא שֶׁיַּעֲדֶר רֶבֶה⁶⁶. וְאִם זָרַע רֶבֶה - אֵין אוֹקְלִין עֲרָאִי. וְכֵן אִם נִטַּע רֶבֶה⁶⁷. וְאִם נִטַּע לְנוֹי חֶצֶר⁶⁸, הוֹאִיל וְהִיא נַעֲדֶרֶת⁶⁹ - הֲרִי זֶה אוֹכַל עֲרָאִי מֵאוֹתָן אֵילָנוֹת⁷⁰.

(63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. (64) נחרשת. (65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. (66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. (67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנזייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מבריייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [נפירושים של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעה ונטעה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר

טז. הֵיתָה⁸⁰ עוֹמֶדֶת בְּחֶצֶר וְנוֹטָה לַגֵּנָה⁸¹ - הֲרִי זֶה אוֹכַל מִמֶּנָּה בְּגֵנָה כְּדִרְכָּהּ⁸² כְּאִלוֹ הֵיתָה נְטוּעָה בְּגֵנָה⁸³. הֵיתָה נְטוּעָה בְּגֵנָה וְנוֹטָה לְחֶצֶר - הֲרִי זֶה כְּנְטוּעָה בְּחֶצֶר, שְׁאִינוֹ אוֹכַל שָׁם אֲלָא אַחַת [אַחַת]⁸⁴.

(80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". (81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. (82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. (83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). (84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

יז. גִּפְן שֶׁנְטוּעָה בְּחֶצֶר⁸⁵ - לֹא יִטַּל אֶת כָּל הָאֲשָׁפוּל וְיֵאָכַל, אֲלָא מְגִרְגֵר אֶחָד אֶחָד⁸⁶. וְכֵן בְּרֵמוֹן - לֹא יִטַּל אֶת כָּל הָרֵמוֹן, אֲלָא פּוֹרֵט⁸⁷ אֶת הָרֵמוֹן בְּאֵילָן⁸⁸, וְאוֹכַל הַפְּרֵד⁸⁹ מִשָּׁם. וְכֵן בְּאֲבֹטִית - כּוֹפְתוֹ⁹⁰ בְּקֶרְקַע⁹¹ וְאוֹכְלוֹ שָׁם⁹². הֵנָּה אוֹכַל בְּאֲשָׁפוּל⁹³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פ"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא שמים. ולזה נתכוין הכסף-משנה, ועיין בהגהה בגליין.

ב. הַלֹּקֵחַ¹¹ בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע¹² או שְׁלֵקָה תְלוּשׁ¹³ לְשֵׁלָה לְחִבְרוֹ - לא נִקְבְּעוּ¹⁴, וַיֵּשׁ לוֹ לְאֹכַל מִהֶן עֲרֵא¹⁵.

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירושו המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזרוע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור-שמה). 12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו. 14) שאין המקח קובע אלא-אם-כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתקינן כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

ג. הָאוֹמֵר¹⁶ לְחִבְרוֹ: הָא לֵף אֶסֶר זֶה וְתַן לִי בּוֹ חֵמֶשׁ תְּאֵנִים¹⁷ - הָרִי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת וּפְטוּר¹⁸; וְאֵם צֶרֶף - חֵיב לְעֵשֶׂר¹⁹. הָא לֵף²⁰ אֶסֶר זֶה בְּעֵשְׂרִים²¹ תְּאֵנִים שְׂאֵבֵר לִי²² - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל²³. בְּאֶשְׁכּוֹל שְׂאֵבֵר לִי - מְגַרְגֵר מִמֶּנּוּ בְּאֵילָן וְאוֹכֵל²⁴. בְּרִמּוֹן שְׂאֵבֵר לִי - פּוֹרְטֵי²⁵ בְּאֵילָן וְאוֹכֵל. בְּאֶבְטִיחַ שְׂאֵבֵר לִי - פּוֹפֵת בְּקַרְקַע²⁶ וְאוֹכֵל²⁷. וְאֵם קָצַץ אֶת הַתְּאֵנִים וְצִרְפָּם²⁸, או שְׁקָצַץ הָאֶשְׁכּוֹל או הָאֶבְטִיחַ - חֵיב לְעֵשֶׂר²⁹, שְׁהָרִי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנְּתִילֹשׁ³⁰. אֲכַל אֵם אָמַר לוֹ: הָא לֵף אֶסֶר בְּשִׁתִּי³¹ תְּאֵנִים אֵלוּ, בְּשִׁנֵי אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלוּ, בְּשִׁנֵי רִמּוֹנִים אֵלוּ, בְּשִׁנֵי אֶבְטִיחִים אֵלוּ³² - קוֹצֵץ בְּדַרְכּוֹ³³ וְאוֹכֵל עֲרֵא³⁴ וּפְטוּר; שְׁלֵא נִקְבְּעוּ בְּמַחְבֵּר, שְׁהָרִי לְקַחֵן בְּמַחְבֵּר³⁵.

16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. 18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. 19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובע, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. 20) שם משנה ו. 21) וכן הוא במשנה בבירושלמי שם.

בְּגִנְהָ³⁴, וְנִכְנַס מִן הַגִּנְהָ לְחִצְרָ³⁵, אָף עַל פִּי שְׂעִיפָא מִן הַחִצְרָ³⁶ - לֹא יִגְמַר עַד שְׂעִיעֵשֶׂר³⁷.

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

יח. כְּסִפֵּר³⁸ הַזְרוּעָה בְּחִצְרָ³⁹ - מְקַרְסֵם¹⁰⁰ עֲלָה עֲלָה וְאוֹכְלוֹ¹⁰¹; וְאֵם צֶרֶף¹⁰² - חֵיב לְעֵשֶׂר¹⁰³. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

א. הַלֹּקֵחַ פְּרוֹת תְלוּשִׁין² לְאֹכְלָן³ - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֶׂר מִדְּבַרְיָהֶם, כְּמוֹ שְׂבֵאֲרָנוּ⁴. וּמֵאִמְתִּי נִקְבְּעוּ? מִשִּׁיתָן אֶת הַדָּמִים, אָף עַל פִּי שְׁלֵא מִשֵּׁף⁵. הָרִי⁶ שְׁלֵא יָתַן דָּמִים, וְהִנֵּה בּוֹרֵר וּמִנִּית בּוֹרֵר וּמִנִּית, אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, וְאָף עַל פִּי שְׁגִמֵר בְּלָבוּ לְקַח - לֹא נִתְחַיֵּב לְעֵשֶׂר⁷. וְאֵם⁸ הִנֵּה יָרָא שְׂמִים - מִשְׁגִּמֵר בְּלָבוּ מַעֲשֶׂר⁹, וְאַחַר כֵּן יַחְזִיר לְמוֹכֵר, אֵם רָצָה לְהַחְזִיר¹⁰.

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. 3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. 5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף-על-פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיף בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א"ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח. 7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה יא. (49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

ו. עם הארץ⁵⁰ שְׁהִיהָ עוֹבֵר בְּשׂוּק וְאָמַר: טְלוּ לָכֶם תְּאֵנִים⁵¹ - אוֹכְלִים⁵² וּפְטוּרִין⁵³, שְׁאִין הַמִּתְּנָה קוֹבְעֵת⁵⁴. וְאִם הַכְּנִיסוּ⁵⁵ לְבִתְיָהּ: אִם⁵⁶ רֹב הָעֵם מְכַנְּסִים לְבִתֵּיהֶם⁵⁷ - מְעַשְׂרִים וְדֹאֵי⁵⁸; וְאִם רֹב הָעֵם מְכַנְּסִים לְשׂוּק⁵⁹ - אִין מְתַקְּנִים אֶלָּא דְמֵאֵי, שְׁמֵא עֲשָׂר וְאַחַר כֶּף הַבֵּיא לְשׂוּק. וְאִם⁶⁰ אָמַר: טְלוּ לָכֶם וְהַכְּנִיסוּ לְבִתֵּיהֶם - כְּשִׁמְכְּנִיס לְבֵית מְעַשֵּׂר דְמֵאֵי⁶¹. נִתְּן⁶² לוֹ דְכָר מְרֻבָּה⁶³, אֶפְלוּ אָמַר לוֹ: טַל וְאָכַל - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁאָמַר לוֹ: טַל וְהַכְּנִיס⁶⁴, שְׁאִינוּ אוֹכְלֵי עֵד שְׁיִתְּקֵן דְמֵאֵי⁶⁵. וְכֵן אִם נִתְּן לוֹ דְכָר שְׁאִין דְרָכּוֹ לְהֶאֱכֵל⁶⁶, אוֹ שְׁהִיהָ אָדָם גְּדוֹל שְׁאִין דְרָכּוֹ לְאָכַל בְּשׂוּק⁶⁷ - הָרִי זֶה מְתַקֵּן דְמֵאֵי⁶⁸.

(50) שם פרק ב משנה א. (51) במתנה. (52) עראי. (53) ממעשר. (54) כנ"ל. (55) אלו שקיבלו התאנים. (56) בירושלמי שם. (57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד מששת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א-ג). (58) שכיון שעם-הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). (59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). (60) משנה שם. (61) ולא ודאי, ואף-על-פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלענין תרומה גדולה עס-הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף-משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. (62) בירושלמי שם. (63) כמות גדולה של תאנים. (64) לבית, שאי-אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. (65) כנ"ל. (66) הטעון בשול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. (67) בירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב. [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון)], אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפ"א מהלכות

(22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחבור, וראה להלן. (23) כלומר, תולש מן המחבור וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". (24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. (25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. (26) ראה שם. (27) קמעא קמעא. (28) אפילו שנים כאחת. (29) שזהו גמר מלאכתם. (30) כמבואר למעלה. (31) בדפוסים חדשים בטעות "בב". (32) המחבורים לקרקע ולאילן. (33) אפילו אחדים כאחת. (34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. (35) ומקח לא קבע במחבור (בהלכה הקודמת).

ד. הַמְחִלִּיף³⁶ עִם חֲבֵרָו³⁷: זֶה לְאָכַל וְזֶה לְאָכַל³⁸ - שְׁנִיָּהּ נִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂרוֹת³⁹, שְׁהִירֵי לְקַחוּ בְּתֵלוֹשׁ. זֶה לְקַצוֹת וְזֶה לְקַצוֹת⁴⁰ - שְׁנִיָּהּ לֹא נִקְבְּעוּ; שְׁאִין הַמְּכַר קוֹבֵעַ דְּכָר שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, כְּמֵוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ⁴¹. לְקַח הָאֶחָד פְּרוֹת שְׁהִחִלִּיף לְאָכְלָהּ, וְלְקַח הָאֶחָד חֲלִיפִיָּהּ לְהַקְצוֹתָן - זֶה שְׁלָקַח לְאָכְלָהּ חֵיב לְעַשֵּׂר, וְזֶה שְׁלָקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְבְּעַ לְמַעֲשָׂר⁴².

(36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חברו - קנה חברו שלו, ואף-על-פי שלא משך. (37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חברו, שאף הם נגמרו מלאכתן. (38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. (39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. (40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. (41) למעלה הלכה ג פרק ג. (42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

ה. הָאוֹמֵר⁴³ לְחֲבֵרָו: צֵא וְלָקַט לָךְ עֲשָׂרִים תְּאֵנִים מְשֻׁלִּים⁴⁴, וְאִנִּי אֲמַלֵּא אֶת פְּרִסֵי מְשֻׁלְךָ⁴⁵ - שְׁנִיָּהּ פְּטוּרִים⁴⁶, שְׁאִין זֶה חֲלִיפִין⁴⁷ פְּרִי שְׁהִיָּה מְכָר. וְאִם צָרָף וְאָכַל - חֵיב⁴⁸. וְהַמִּתְּנָה אֵינָה קוֹבְעֵת כְּמְכָר⁴⁹.

(43) בירושלמי שם פ"ב הלכה א. (44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. (45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחבור, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. (46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. (47) בירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חברו שימלא כריסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. (48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון-איש, ועיין כסף-משנה). וראה בלשון רבינו להלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:): ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי-אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". (93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. (94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". (95) אף-על-פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. (96) משנה שם. (97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. (98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף-על-פי שלא נשכרו עמו. (99) תחתיו. (100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. (101) אפילו עראי. (102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג"ד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

י. שְׁכָרוֹ 103 לְנֶכֶשׁ עֲמוֹ בְּזִיתִים¹⁰⁴, וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל שְׂיֵאָכֵל בְּזִיתִים - הֲרִי זֶה אוֹכֵל מִן הָאֵילִן אַחַת אַחַת וּפְטוּר¹⁰⁵; וְאִם צָרַף - חֵיב¹⁰⁶.

(103) שם פרק ג משנה ג. (104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנו קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". (105) ממעשר. (106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

יא. שְׁכָרוֹ 107 לְנֶכֶשׁ 108 בְּבָצָלִים¹⁰⁹, וְהִתְנָה לְאָכֵל יָרֵק 110 - מְקַרְסֵם 111 עֲלֶה עֲלֶה וְאוֹכֵל; וְאִם צָרַף - חֵיב¹¹². קָצָץ 113 הַפּוֹעֵל 114 שְׂיֵאָכֵל לִיטְרָא שֶׁל זִיתִים 115 - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרַף - חֵיב לְעֶשֶׂר. הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דְּבָר קְצוּב - הֲרִי זֶה פְּלוֹקָח, שְׂאֵם צָרַף - נִקְבָּע. לֹא קָצָץ, אֲלֵא הִיָּה אוֹכֵל פְּדִין תּוֹרָה¹¹⁶ - מְצָרַף וְאוֹכֵל כֹּל מֵה שְׂרִיזָה. וְהוּא שְׂאֵל יִסְפֵּת¹¹⁷ בְּמִלְחָה. אֲכָל אֵם סִפְתָּ בְּמִלְחָה¹¹⁸: אַחַת אַחַת - מִתָּר; שְׂתִים שְׂתִים - אָסוּר, שְׂהָרִי נִקְבָּעוּ [בְּמִלְחָה]¹¹⁹.

(107) משנה שם. (108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. (109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין

ערות הלכה ה). (68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

ז. הֵיוּ 69 שְׁנַיִם, אָמַר 70 לְאָחֵד: טַל וְאָכַל⁷¹, וְאָמַר לְשֵׁנִי: טַל וְהִכְנִס⁷² - זֶה 73 אוֹכֵל 74 וּפְטוּר⁷⁵, וְזֶה 76 אוֹכֵל וְחֵיב⁷⁷.

(69) ירושלמי שם. (70) עם הארץ. (71) בשוק. (72) לבית. (73) שאמרו לו: "טול ואכול". (74) עראי, מחוץ לבית. (75) ממעשר. (76) שאמרו לו: "טול והכניס". (77) כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

ח. וְכֵן 78 אֲנָשִׁים שְׁהִיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוּ בְּחִנּוֹת⁷⁹, וְאָמַר לָהֶם⁸⁰: טָלוּ וְאָכְלוּ⁸¹ - הֲרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין⁸² וּפְטוּרִין⁸³, וּבַעַל הַשַּׁעַר אוּ בַעַל הַחִנּוֹת לֹא יֵאָכְלוּ עַד שְׂיַעֲשׂוּ דְמָאֵי. שְׁנַמְצָא פְּאוּמַר לְאֵלּוּ: טָלוּ וְהִכְנִסוּ לְבֵתֵיכֶם⁸⁴, שְׂהָרִי הֵם פְּכַתִּיהֶם⁸⁵. וְכִבֵּר בְּאַרְבּוּנֵי⁸⁶, שְׂאִין הַבַּיִת שְׂאִינוּ שֶׁלוֹ קוֹבַע לוֹ פְּשִׁיעֲבָרוּ הַפְּרוֹת בְּתוֹכוֹ⁸⁷.

(78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. (79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. (80) עם-הארץ העובר בשוק. (81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. (82) עראי, אפילו בחנות או בשער. (83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילים, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". (84) ואני אעשר עבורכם. (85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. (86) שם הלכה יא. (87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

ט. הַשׁוֹכֵר 88 אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עֲמוֹ⁸⁹ בְּפְרוֹת, בֵּין בְּתוֹלוֹשִׁין⁹⁰ בֵּין בְּמַחְפְּרִין⁹¹, הוֹאִיל וַיֵּשׁ לָהֶם לְאָכֵל מִן הַתּוֹרָה⁹² בְּמֵה שֶׁהֵן עוֹשִׂין⁹³ - הֲרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין⁹⁴ וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר⁹⁵. וְאִם 96 הִתְנָה עִמָּהֶן שְׂיֵאָכְלוּ מֵה שֶׁלֹּא זָפְתָה לָהֶן תּוֹרָה⁹⁷, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן הַפּוֹעֵל שְׂיֵאָכְלוּ בְּנֵיו עִמּוֹ⁹⁸, או שְׂיֵאָכֵל בְּנוֹ בְּשָׂכָרוֹ⁹⁹, או שְׂיֵאָכֵל אַחַר גְּמַר מְלֵאכְתּוֹ בְּתוֹלוֹשׁ¹⁰⁰ - הֲרִי זֶה אָסוּר לְאָכֵל¹⁰¹ עַד שְׂיַעֲשֵׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל מְפִנֵי הַתְּנָאֵי, הֲרִי זֶה פְּלוֹקָח¹⁰².

(88) שם משנה ז. (89) מלאכה. (90) שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פ"ב מהלכות שכירות הלכה א). (91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). (92) אכילה בתלוש, למדו בבביתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישון] - "מה דייש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופטורין וכו'"). (132) שהתנה על כך עם בעל השדה. (133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תנאים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו"). (134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת ופטור, למעלה שם). (135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

יד. אָחַד¹³⁶ הַמְּבֻשֵׁל¹³⁷ וְאָחַד הַשּׁוֹלֵק¹³⁸ וְאָחַד הַפּוֹבֵשׁ¹³⁹ - קוֹבֵעַ לְמַעֲשָׂרוֹ¹⁴⁰. אָבָל הַמַּעֲשִׂין אֶת הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן¹⁴¹ - הֲרִי זֶה סִפְקָא¹⁴².

(136) שם פ"ד משנה א. (137) ירושלמי שם. (138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט). סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. (139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג"ד). (140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). (141) לאכילה. (142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון-איש).

טו. הַטּוֹמֵן¹⁴³ פְּרוֹת פְּאֻדְמָה¹⁴⁴ אוּ פְּתָנָן אוּ פְּזֵבֵל¹⁴⁵ עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֹכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂרוֹ¹⁴⁶.

(143) משנה שם. (144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). (145) זה אינו במשנה. (146) שאין זה בישול.

טז. הַנוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל חֵם¹⁴⁷, אוּ אִי¹⁴⁸ שֶׁנֶּתַן שְׂמֵן לְקֻדְרָה בְּאַלְפָס¹⁴⁹ כִּשְׁהֵן מִרְתַּחֲיִין¹⁵⁰ - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂרוֹ. מְזוּג יַיִן בְּמִים חֲמִים - נִקְבְּעוּ¹⁵¹. וְאִין צָרִיף לּוֹמֵר, אִם בִּשַׁל הֵיִינן¹⁵² וְאֶפְלוּ פְּגַת¹⁵³ - שְׁאִסּוֹר לְשִׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה¹⁵⁴.

(147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). (148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. (149) צ"ל: "ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. (150) והעבירם מעל האש, וראה להלן. (151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. (152) על האש. (153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם

זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). (110) עלי הבצלים. (111) חותך. (112) כנ"ל בהלכה הקודמת. (113) ברייתא בבבא מציעא פ"ט: (114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. (115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). (116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. (117) יטבול. (118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). (119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פּוֹעֵל¹²⁰ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בְּלִבְסִין¹²¹ - לֹא יֹאכַל בְּבִנּוֹת שְׁבַע¹²², בְּבִנּוֹת שְׁבַע - לֹא יֹאכַל בְּלִבְסִין, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה¹²³. אָבָל יֵשׁ לוֹ לְמַנְעַ עֲצָמוֹ¹²⁴ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם הַיְּפוֹת¹²⁵.

(120) מעשרות פרק כ משנה ח. (121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. (122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צ"א:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. (123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח קובע למעשרות (שם). (124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. (125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמוֹצִיא¹²⁶ פּוֹעֵלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלֵאכָה בְּשָׂדֶה¹²⁷: בְּזֵמַן שֶׁאֵין לָהֶן עֲלִיו מְזוֹנוֹת¹²⁸ - אוֹכְלִין מִפְּרוֹת שֶׁבְּשָׂדֶה¹²⁹ וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂרוֹ¹³⁰; וְהוּא שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן¹³¹. אָבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עֲלִיו מְזוֹנוֹת¹³² - לֹא יֹאכְלוּ וְאִף עַל פִּי שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטָּבֵל¹³³. אָבָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֲנָה¹³⁴, אָבָל לֹא מִן הַסֵּל וְלֹא מִן הַקָּפָה וְלֹא מִן הַמְּקַצָּה¹³⁵.

(126) שם פ"ג משנה ב. (127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן]. (128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פ"ג. ושם פ"ט הלכה א). (129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. (130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). (131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתוספתא (כפשוטה שם), שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (ענין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. (172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. (173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). (174) שאין המלה קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

יט. התורם פרוטיו¹⁷⁵ תרומה שצריך לתרם אחריה שניה¹⁷⁶ - נקבעו למעשר¹⁷⁷, ולא יאכל מהן עראי עד שיוציא התרומה השניה ויעשר.

(175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). (176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה-נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. (177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאורי-שמח מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה-הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

כ. פרות שנגמרה מלאכתן¹⁷⁸ וחשכה עליהן לילי¹⁷⁹ שבת¹⁸⁰ - נקבעו, ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת עד שיעשרו¹⁸¹.

(178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). (179) עיין 'תוספות יום-טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. (180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכר' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף-משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. (181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:); [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום-טוב קובע. וראה עוד להלן פ"ב הלכה א].

כא. תינוקות¹⁸² שטמנו תאנים¹⁸³ לשבת¹⁸⁴ ושכחו לעשרן - לא יאכלו למוצאי שבת¹⁸⁵ עד שיעשרו¹⁸⁶.

(182) מעשרות פ"ד משנה ב. (183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. (184) לאכילה. (185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. (186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

כב. תאנה¹⁸⁷ שהיתה מיוחדת ל¹⁸⁸ לאכל פרותיה בשבת¹⁸⁹, ולקט ממנה לפלה¹⁹⁰ - לא יאכל¹⁹¹ עד

הלכה יד). (154) [שאף-על-פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזוגו בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

יז. השום¹⁵⁵ והשחלים¹⁵⁶ והחרדל ששחקן בשדה¹⁵⁷ בשמן¹⁵⁸ - נטבלו למעשר¹⁵⁹. וכין¹⁶⁰ הסוחט אשכול לתוך הכוס¹⁶¹ - נקבע¹⁶²; לתוך התמחויו¹⁶³ - אינו נקבע¹⁶⁴.

(155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. (156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: (157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. (158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). (159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. (160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. (161) [שעל-ידי שחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:]. (162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. (163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). (164) [שאין זה אלא "אוכלא דאפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

יח. המולח¹⁶⁵ פרות בשדה¹⁶⁶ - נקבעו¹⁶⁷. טבל הזיתים אחד אחד במלח ואכל - פטור¹⁶⁸. הפוצע¹⁶⁹ זיתים פדי שייצא השרף¹⁷⁰ מהם - פטור¹⁷¹. הנוטל¹⁷² זיתים מן המעטץ¹⁷³ - טובל אחד אחד במלח ואוכל¹⁷⁴; ואם מלח ונתן לפניו - חיב. וכן פל פיוצא פזה.

(165) מעשרות פ"ד משנה א. (166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). (167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. (168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. (169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". (170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). (171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חיב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף-משנה). 3) אף-על-פי שעל-ידי-זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא-קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף-על-פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פ"א מ"ה, ולמלעה פ"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין"]. 4) בכתי"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" (מעשה רוקח). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם הי"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש הי"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פ"א הי"א). 5) תרומת מעשר. 6) שאינם חשובים אוכל.

ב. אין מדליקין⁸ בטבל טמא⁹ אפילו בחלו¹⁰, ואין צריך לומר בשבת¹¹. שניאמר: את משמרת תרומתי¹²; מה תרומה טהורה - אין לה בה¹³ אלא משעת הרמיתה¹⁴, אף תרומה טמאה - אין לה להנות בה¹⁵ אלא משעת הרמיתה ואילך.

7) ברייתא, שבת כו, א. 8) אפילו כהנים, ראה להלן. 9) והוא-הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין). שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. 10) [שבידו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף-על-פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף-על-פי-כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. 11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאינן בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושו ל שבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום-טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן-דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן-דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים הי"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם הי"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך-עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת הירושלמי" (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום-טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:): אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום-טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום-טוב, לפי שאינו אלא ביום-טוב עצמו, ואם כן,

שְׂיַעֲשֶׂר; הוֹאִיל וּפְרוֹת אֵלוּ מִיְחָדִין לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת¹⁹².

187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). 188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. 189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. 190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. 191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. 192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

כג. הִיָּה¹⁹³ אוֹכֵל¹⁹⁴ בְּאֶשְׁפוֹל¹⁹⁵ וְהִשְׁכָּה עֲלָיו לְיָלִי שַׁבָּת¹⁹⁶ - לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת עַד שְׂיַעֲשֶׂר¹⁹⁷. וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שַׁבָּת - הָרִי זֶה גוֹמְרוֹ¹⁹⁸.

193) תרומות פ"ח משנה ג. 194) אכילת עראי. 195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. 196) ראה למעלה הלכה כ. 197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). 198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף-על-פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א דף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת-שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי - יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

פָּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורה, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

א. מְחַלְקִין² בְּתֵאֲנִים וְעֵנְבִים שֶׁל טָבֵל, וְאֵין בְּזֶה מְשׁוּם הַפְּסֵד³. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בְּתְרוּמָה, בְּגוֹן הַגְּרַעֲיִנִין⁴ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - בְּפֶן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַטָּבֵל וּמִן הַמְּעֻשֶׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ⁵ וּמִמְעֻשֶׂר שֶׁנִּי וְהִקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדוּ. וְכֹל שֶׁמִּתֵּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בְּתְרוּמָה מִדְּבָרִים אֵלוּ⁶ - בְּפֶן מִתֵּר בְּטָבֵל וּבְמִמְעֻשֶׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ וּמִמְעֻשֶׂר שֶׁנִּי וְהִקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדוּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. לִיטְרָא²⁹ מְעֵשֶׂר טְבוּלָה³⁰ שְׁזָרְעָה וְהִשְׁבִּיחָהּ וְהָרִי
היא עֵשֶׂר לִיטְרִין³¹ - חִיבָת בְּמַעֲשֵׂר³², וְאוֹתָהּ
לִיטְרָא³³ מְעֵשֶׂר עֲלֶיהָ³⁴ מִמְקוֹם אַחֵר³⁵ לְפִי חֲשָׁבוֹן³⁶.
לִיטְרָא³⁷ בְּצָלִים שְׁתֵּקֶנָם³⁸ וְזָרְעָם - אֵינּוּ מְעֵשֶׂר לְפִי
חֲשָׁבוֹן הַתּוֹסֵפֶת³⁹, אֶלָּא מְעֵשֶׂר לְפִי כְּלוּ⁴⁰.

(29 ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. (31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. (32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף-על-פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חייבוהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). (33) שזרעה כשהיא בטבלה. (34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. (35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). (36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. (37) שם נו, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. (38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. (39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. (40) למדו זאת (שם נט): ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

ה. זָרְעוֹנִים⁴¹ שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ⁴² וּמִרְחֵן⁴³ וְעֵשֶׂרָן
וְאַחַר כֵּן זָרְעוּן⁴⁴ וְהוֹסִיפוּ⁴⁵, וְאֵין זָרְעָם פְּלֶה - הָרִי
זֶה סֶפֶק אִם חִיבִין⁴⁶ בְּמַעֲשֵׂר מִדְּבָרֵיהֶם⁴⁷, הוֹאִיל
וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חִיבִין, שְׁהָרִי הִזְרַע שְׁעֵדִין הוּא קָנָם
וְלֹא אֶבֶד מְעֵשֶׂר הוּא. וְאֵין אֵלוֹ דוּמִים לְבָצָלִים⁴⁸,
שֶׁהַבָּצָלִים אֵין דְּרָפָן לְהִזְרַע⁴⁹.

(41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). (42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג"ה). (43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחינהו ועשירינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, ו'רבינו גרשום' שם. (44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. (45) השביחו. (46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). (47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). (48) ואף-על-פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זרע דבר שדרכו להזרע. (49) בסוף

הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום-טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום-טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום-טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום-טוב עצמו, ולא בערב יום-טוב וערב שבת]. (12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת טמאה" (שבת, שם). (13) רשות לאכול. (14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. (15) הנאה של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

ג. אֵין מְחַפֵּין¹⁶ בְּטָבֵל¹⁷, וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטָּבֵל¹⁸.
וְאֶפְלוּ פִירוֹת שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן¹⁹ - אֶסוּר לְזָרַע
מִהֵן עַד שְׁעֵשֶׂר²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ²¹ בְּתַבּוּאָה
וְקִטְנִיּוֹת²² וְכִינֹצָא בְּהֵן; אֶבְלָל²³ הַעוֹקֵר שְׁתִּילִים שְׁיֵשׁ
בְּהֵן פִירוֹת מִמְקוֹם לְמִקוֹם בְּתוֹךְ שְׁדֵהוּ²⁴ - הָרִי זֶה
מִתֵּר, וְאֵינוּ כְּזוֹרַע טָבֵל, שְׁהָרִי לֹא אֶסֶף הַפִּירוֹת²⁵.
וְכֵן²⁶ הַעוֹקֵר לֶפֶת וְצִנּוֹנוֹת וְשְׁתֵּלֶם בְּמִקוֹם אַחֵר²⁷,
אִם נִתְפָּן לְהוֹסִיף בְּגוֹפָן²⁸ - מִתֵּר. וְאִם שְׁתֵּלָן פְּדִי
שְׁיִקְשׁוּ וְיִקַּח הִזְרַע שְׁלֵהֵן - אֶסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
כְּזוֹרַע חֲטִים אוֹ שְׁעוּרִים שֶׁל טָבֵל.

(16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). (17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). (18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב-ג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא-מציעא פא:): "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא-מציעא שם) וגם את הזורע. (19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח"ג). (20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא, אבל חלוקים עליו חבריו, כמפורש ב'ירושלמי' מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירוש המשנה וב'תוספות' יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). (21) 'ירושלמי', שם. (22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). (כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג"ג). (23) מעשרות פ"ה מ"א. (24) כן הוא במשנה, שם. (25) וידוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. (25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. (26) שם, מ"ב. (27) בתוך שדהו (משנה, שם). (28) שלא נגמרה מלאכתן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. המוכר⁷⁰ פרות לחבר⁷¹, מוכר אומר: על מנת שהן טבל מכותי, ולוקח אומר: לא לקחתי ממך אלא מעשריך⁷² - כופין את המוכר לתקן. קנס הוא ל⁷³ מפני שמכר טבל⁷⁴.

70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הט"ז). 71) תוספתא שם. 72) והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלא-הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריו ומחמיר על עצמו אף-על-פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פ"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73) כלומר, על-מנת שהן מעושין. 74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אין⁷⁵ פורעין חוב מן הטבל, מפני שהוא פמוכר⁷⁶.

75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה-למלך). 76) נלמד מההלכה הבאה.

י. מי⁷⁷ שלקחו בית המלך את פרותיהם הם טבלים: אם מחמת שהוא חייב להן - צריך להוציא עליהן מעשרות⁷⁸; ואם לקחו באנס⁷⁹ - אינו צריך לעשר עליהם.

77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78) תוספתא שם, ובמקבילות. 79) שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הלוקח⁸⁰ טבל⁸¹ משני מקומות - מעשר מזה על זה⁸². המקבל⁸³ שדה מישראל או מן הנכרי⁸⁴ - חולק ונותן לבעל השדה בפניו, כדי שידע שטבל נטל⁸⁵. אבל החוכר⁸⁶ שדה מישראל: אם נתן ל⁸⁷ מזרע אותה שדה⁸⁸ - תזרם⁸⁹ ואחר כך נותן לו מזו שקצץ לתן ל⁹⁰, ובעל השדה מעשר לעצמו; ואם נתן לו מזרע שדה אחרת או ממין אחר - מוציא המעשר ואחר כך נותן ל⁹¹.

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמה פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה בארסות על-מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב

ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

ו. הזרע⁵⁰ את הטבל, בין דבר שזרעו פלה⁵¹ בין דבר שאין זרעו פלה⁵²: אם אפשר ללקטו⁵³ - קונסין אותו⁵⁴ ומלקטו; ואם צמח - אין מחיבין אותו לעקר. והגדולין חלין⁵⁵. ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפלו גדולי גדולין אסורין, עד שלש גרנות⁵⁶; והרביעי - מתר⁵⁷. ומפני מה הגדולין אסורין⁵⁸ מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה⁵⁹. וכן הדין בזרע מעשר שלא נטלה תרומתו⁶⁰. אין⁶¹ מוכרין את הטבל אלא לצרף ולחבר⁶². ואסור לשלח את הטבל ואפלו חבר לחבר, שמה יסמכו זה על זה ויאכל הטבל⁶³.

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שלישי גידולם, אף-על-פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות הלכות כ"א-כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישנה אצלו כדי שזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

ז. המוכר⁶⁴ פרות לחבר⁶⁵ ונזכר שהם טבל, ורץ אחריו לתקנו ולא מצאו⁶⁶: אם ידוע שאין קימין ושפכר אבדו או נאכלו - אינו צריך לעשר עליהם; ואם ספק שהם קימין⁶⁷ או אין קימין - צריך להוציא⁶⁸ עליהן מעשרות מפרות אחרות⁶⁹.

64) משנה 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 65) תוספתא מעשר שני פ"ג, 'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. 66) בחזקת שהם מתקנים. 67) 'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68) כלומר, ספק אם הם קיימין. 69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתקנים, כנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְשַׁתְּפוּ - יָכוֹל הָאָחָד לֹמַר לְחֶבְרוֹ: טַל אֶתָּה חֲטִימִים
שְׂבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁶ וְאֲנִי חֲטִימִים שְׂבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁷,
אֶתָּה יְיָ שְׂבַמְקוֹם פְּלוֹנִי וְאֲנִי יְיָ שְׂבַמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁸;
אָכֵל לֹא יֹאמַר: טַל אֶתָּה חֲטִימִים וְאֲנִי שְׂעוּרִים, אֶתָּה
יְיָ וְאֲנִי שְׂמֹן, מִפְּנֵי שְׂמוֹכְרִין אֶת הַטְּבָל¹⁰⁹.

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביע, כפי
התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את
אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב
למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק.
108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר
בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה
לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ו שם.
109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי
לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. פהן¹¹⁰ או לוי שֶׁלְקָחוּ פְרוֹת¹¹¹ מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר
שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶתָּן - מוֹצִיאִין¹¹² אֶת הַתְּרוּמָה
וְהַמְעַשְׂרוֹת מִיַּדְיָהֶן¹¹³ וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלְלוֹיִם
אֲחֵרִים¹¹⁴. קִנְסוּ¹¹⁵ הוּא לָהֶם, כְּדִי שְׁלֹא יִקְפְּצוּ
לְגִרְנוֹת וְלִגְתוֹת¹¹⁶ וְיִקְנֻוּ טְבָלִים, כְּדִי לְהַפְקִיעַ מִתְּנוֹת
אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים¹¹⁷. וְאִם¹¹⁸ קָנוּ קֶדֶם שֶׁתִּגְמַר
מְלֶאכֶתָּן - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָם¹¹⁹.

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית-
דין, אם אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים
להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג).
114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי
שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי
יוחנן ב"ירושלמי" פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים
שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן
לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור
מלאכת הפירות.

טז. פהן¹²⁰ או לוי שֶׁמְכָרוּ פְרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל
קֶדֶם שֶׁתִּגְמַר מְלֶאכֶתָּן, וְאֵין צְרִיךְ לֹמַר אִם מְכָרוּ
בְּמַחְבֵּר - הָרִי הַתְּרוּמָה¹²¹ או הַמְעַשְׂרָה¹²² שֶׁלָּהֶם¹²³.
וְאִם מְכָרוּ אַחַר גְּמַר מְלֶאכֶה - הָרִי הַתְּרוּמָה
וְהַמְעַשְׂרָה שֶׁל לֹחֲקֵיהֶם¹²⁴, וּמִפְּרִישׁ וְנוֹתֵן לְכָל פְּהֵן¹²⁵ או
לְיוֹי¹²⁶ שְׂפִירָה¹²⁷.

120) תוספתא שם. 121) השייכת לכהן. 122) השייכת
ללוי. 123) של הכהן או של הלוי. שכיין שגוף השדה
שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה
והמעשרות, ואף-על-פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה
בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו
לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם
להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף-על-פי
שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא
ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא
נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. 124) שכיין שנגמרה

להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם).
86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו
הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על-מנת לשלם
לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן ה"ג). 88) החוכר
לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי-
אפשר לגרון שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי').
91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו
הוא נותן לו.

יב. הַחוֹכֵר⁹² שְׂדֵה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - מְעַשֵּׂר וְאַחַר
כֶּף נוֹתֵן לוֹ. קִנְסוּ⁹³ קִנְסוּהוּ בְּזֶה, כְּדִי שְׁלֹא יַחְבֵּר מִן
הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁴, וְנִמְצְאָת הַשְּׂדֵה בּוֹרָה לְפָנָיו⁹⁵, עַד
שִׁיעָטָרָה וְיִמְכְרָנָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן⁹⁶ הַמְקַבֵּל שְׂדֵה
אֲבוֹתָיו⁹⁷ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - קִנְסוּהוּ שִׁיעָטָרָה וְאַחַר
כֶּף יִתֵּן חֵלְקוֹ⁹⁸ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים מְעַשֵּׂר, כְּדִי שְׁלֹא
יִקְפֹּץ וְיִקְבְּלָה מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲבוֹתָיו⁹⁹, עַד
שֶׁתִּשְׁאַר לְפָנָיו בּוֹרָה¹⁰⁰, כְּדִי שִׁימְכְרָנָה לְיִשְׂרָאֵל¹⁰¹.

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן
אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם').
וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא.
93) שם, מ"ב. 94) 'ירושלמי', שם. 95) ובמקבל
באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר
בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם,
בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא
שקלא-וטריא בדבריו בבבא-מציעא קא. (פירוש המשנה,
שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי.
100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח.
101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם
יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא
אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר,
שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא
יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח
בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה
בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא
האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו,
כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע
מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא
חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

יג. אֵי זֶה חוֹכֵר וְאֵי זֶה מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שְׁחוֹכֵר
הַקְּרָקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֵּרַע, בְּכֶף וְכֶף סָאָה, בֵּין
עֲשֻׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עֲשֻׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שִׁימְכֵל
אוֹתָהּ בְּחֵלֶק מִמָּה שֶׁתִּעֲשֶׂה, חֲצִיו או שְׁלִישׁוֹ אוּ מָה
שִׁתְּנֶנּוּ בִּינְיָהֶן. שוֹכֵר - הוּא שְׁשׁוֹכֵר הַקְּרָקַע
בְּמַעוֹת¹⁰².

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו
אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא-מציעא פ"ט מ"ו,
וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

יד. שְׁנַיִם¹⁰³ שֶׁקָּבְלוּ שְׂדֵה בְּאֲרִיסוֹת¹⁰⁴ או יָרְשׁוּ¹⁰⁵ או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

140) ברייתא בבא-בבא-בבא, סג, א. וירושלמי דמאי פ"ו ה"ב. 141) הוא-הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). 142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. 143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. 144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. 145) כלומר, אף-על-פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף-על-פי-כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על-מנת שיחזירם לו. 146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. 147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

כ. וְיִשְׂרָאֵל¹⁴⁸ שֶׁקֶבֶל שְׂדֵה מִפְּהֵן וְלִוְיָ¹⁴⁹ וְאָמַר לִוְיָ¹⁵⁰:
עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשְׂרוֹת¹⁵¹ שְׁלִי אֲרַבַּע אוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים -
מִתְרָ¹⁵²; עַל מְנַת שְׁהֵן שְׁלִי לְעוֹלָם - אֶסּוּר, שְׁאִין
פְּהֵן¹⁵³ עוֹשֶׂה פְּהֵן¹⁵⁴. וְכֵן¹⁵⁵ בֶּן לִוְיָ¹⁵⁶ שְׁהִיָּה עָלָיו
חֹב לְיִשְׂרָאֵל¹⁵⁷ - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֵה
מֵאַחֲרֵיהֶם¹⁵⁸ וּמִפְּרִישׁוֹ¹⁵⁹ עַד שֶׁיִּפְרַע פְּנֵגֵד חֹבּוֹ; שְׁאִין
לִוְיָ זֶה עוֹשֶׂה בְּעַל חֹב שְׁלוֹ פְּלִוְיָ אַחֵר שְׁיִגְבֶּה
מֵעֵשֶׂר מֵאַחֲרֵיהֶם¹⁶⁰.

148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. 149) כלומר, או מלוי, שעל-פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. 150) הישראל לכהן או ללוי. 151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. 152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותן לכהן או ללוי שירצה. 153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. 154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את ישראל, כהן (כסף-משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא בירושלמי, וראה בחזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. 155) תוספתא, שם. 156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. 157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. 158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על-מנת לתת לו.

מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. 125) התרומה. 126) המעשר. 127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. פְּהֵן¹²⁸ וְלִוְיָ שֶׁקֶבֶל שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל¹²⁹ - פְּשֵׁם שְׁחוּלְקִין בְּחֵלִין, כֶּן חוּלְקִין בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשְׂרוֹת; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֵלְקוֹ וְנוֹתֵן לְכָל פְּהֵן אוֹ לִוְיָ שְׁיִרְצֶה¹³⁰. אֲבָל¹³¹ יִשְׂרָאֵל שֶׁקֶבֶל שְׂדֵה מִפְּהֵן אוֹ מִלִּוְיָ - הַתְּרוּמָה¹³² אוֹ הַמְּעֵשֶׂר¹³³ לְבַעַל הַשְּׂדֵה¹³⁴, וְשָׂאָר הַמִּתְנֹת - חוּלְקִין¹³⁵.

128) דמאי פ"ו מ"ג. 129) למחצה לשליש ולרביעי, כנ"ל הי"ג. 130) כלומר, ונותן לישראל את התרומה ומעשרות השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). 131) שם, מ"ד. 132) אם קיבל מכהן. 133) אם קיבל מלוי. 134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ("ירושלמי"). 135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביעי, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. הַמְּקַבֵּל¹³⁶ זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֵן שְׁמֶן¹³⁷, בֵּין יִשְׂרָאֵל מִפְּהֵן אוֹ לִוְיָ¹³⁸ בֵּין פְּהֵן אוֹ לִוְיָ מִיִּשְׂרָאֵל - פְּשֵׁם שְׁחוּלְקִין בְּחֵלִין, כֶּן חוּלְקִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שְׁהַשְּׁמֶן חָשׁוּב הוּא¹³⁹.

136) שם מ"ה, כחכמים ודלא כרבי יהודה. 137) כלומר, זיתים תלושים על-מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. 138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא-קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. 139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא-הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

יט. פְּהֵן¹⁴⁰ שֶׁמֶכַר שְׂדֵה לְיִשְׂרָאֵל¹⁴¹ וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשְׂרוֹת¹⁴² שְׁלִי לְעוֹלָם¹⁴³ - הָרִי הֵן שְׁלוֹ¹⁴⁴. בֵּין שְׁאָמַר עַל מְנַת - נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׁשִׁיר מְקוּם הַמְּעֵשֶׂר¹⁴⁵. וְאִם מֵת הַפְּהֵן - הָרִי כְּנוֹ פְּשָׂאָר הַפְּהֵנִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשְׂרוֹת לִי וְלִבְנֵי, מֵת הוּא - יִטְלֵם בְּנוֹ¹⁴⁶. עַל מְנַת שְׁהַמְעֵשְׂרוֹת שְׁלִי כָּל זְמַן שְׁהִיא לְפָנֶיךָ, מְכָרָהּ לְאַחֵר, אֵף עַל פִּי שְׁחֹזֵר וְלָקַחָהּ - אֵין לְפָנֶיךָ אוֹתָם הַמְּעֵשְׂרוֹת¹⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשרים הם. (174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. (175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו כראוי, ולפי זה הוא-הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל זרועה הגוי האריס ('חזון איש'), ונקט שדה זרועה משום ריבואת דסיפא. ומסתימת לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב'ירושלמי' שם. (176) שהוא בכלל רוב המעשרים. (177) כלומר, אם נתן לעם-הארץ עד שלא באו וכו'. וכל-שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. (178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. (179) אף-על-פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם-הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. (180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. (181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי-הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). (182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. (183) בתוספתא שם: "שאינן אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, ובדמאי פ"ג מ"ה].

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

א. מי שִׁהוּ לוֹ מֵאָה לֶגַל יַיִן² טָבוּל מִן הַתּוֹרָה³, וְאָמַר: שְׁנֵי לֶגִין שְׂאֵנִי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֵן הָרִי הֵן תְּרוּמָה⁴, וְעֵשְׂרָה מְעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן, וְתִשְׁעָה מְעֵשֶׂר שְׁנֵי - לֹא יִתְחַלֵּל וְיִשְׁתָּה עַד שְׁפִינִחַ בְּסוֹף שְׁעוֹר תְּרוּמָה וּמְעֵשְׂרוֹת, אֲלֵא יִפְרִישׁ וְאַחַר כֵּן יִשְׁתָּה. וְאֵין אוֹמְרִין: זֶה שְׁהֵנִיחַ בְּסוֹף כְּאֵלוֹ נִבְרַר תְּחִלָּה⁶, מִפְּנֵי שְׁחֵיב תְּרוּמָה וּמְעֵשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה⁷, וְאֵין אוֹמְרִין בְּשֵׁל תּוֹרָה: נִחְשַׁב כְּאֵלוֹ נִבְרַר⁸, עַד שְׁיִבְרַר⁹.

(2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. (3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. (4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. (5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה. (6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף,

(159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. (160) והחידוש בהלכה זו, שאף-על-פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על-מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

כא. יִשְׂרָאֵל¹⁶¹ שְׁפִירָשׁ¹⁶² טָבַל מִמְּרָח¹⁶³ מֵאֲבֵי אִמּוֹ פְּהֵן¹⁶⁴, וְאוֹתוֹ אֲבֵי אִמּוֹ יִרְשׁוּ מֵאֲבֵי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁶⁵ - הָרִי זֶה מִפְרִישׁ מִמְּנוֹשׁ¹⁶⁶ מְעֵשְׂרוֹתָיו¹⁶⁷ וְהֵן שְׁלוֹ¹⁶⁸; שְׁהַמְתַּנּוֹת הָרְאוּיֹת לְתָרֵם - פְּמוֹ שְׁהוֹרְמוּ הֵן, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹרְמוּ¹⁶⁹.

(161) מימרא של רבה בר אבנה, בבכורות יא, א. (162) הוא-הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושה". (163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים "מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". (164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר-כך מת אבי אמו, ונמצא הוא יורשו. (165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי - אף-על-פי-כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי אמו כהן, וראה ברש"ש שם. (166) מן הטבל. (167) וכן תרומה גדולה. (168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. (169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

כב. הַנּוֹתֵן¹⁷⁰ שְׁדֵרוֹ¹⁷¹ בְּקִבְלָהּ¹⁷² לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ לְמִי שְׂאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמְעֵשְׂרוֹת¹⁷³, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא בָאוּ לְעוֹנֵת מְעֵשְׂרוֹת¹⁷⁴ - צְרִיךְ לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁵. נִתְּנָה לְעֵם הָאֶרֶץ¹⁷⁶: עַד שְׁלֹא בָאוּ לְעוֹנֵת הַמְעֵשְׂרוֹת¹⁷⁷ - אֵינוֹ צְרִיךְ לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁸; וּמִשְׁבָּאוֹ לְעוֹנֵת הַמְעֵשְׂרוֹת - צְרִיךְ לְעֵשֶׂר עַל יָדָם¹⁷⁹. מִיֵּצֵד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֶּרְחַן¹⁸⁰ וְנוֹטֵל¹⁸¹, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְמָה שְׂאֲכָלוּ¹⁸², שְׂאֵין אָנוּ אַחֲרָיִן לְהֵן¹⁸³.

(170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. (171) כשהיא זרועה. (172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביע. ויכונן שאמר לו: מחצה או שליש או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שליש או רביע שלך יהא, ישיש לו מיד קנין בפירות - כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו. (173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. (26) צריך להיות "מחלקן". (27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. (28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". (29) שם ל: "עשירות לא שכיחא".

ו. כיצד מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן? מְפָרֵשׁ תְּרוּמָה או מְעַשֵּׂר ראשון או מעשר שני? מְפָרֵשׁ או מְעַשֵּׂר על ידי אחר לאותו כהן או הלוי או העני שֶׁהֵלֵךְ. ואם היה רגילין לטל מִמֶּנּוּ והוא רגיל שלא יתן אלא להן - אינו צריך לזכות על ידי אחר. ואחר שֶׁמְפָרֵשׁ מִחֻשָּׁב כִּמְהָ שָׁוֶה זה שֶׁהִפְרִישׁ וּמִנְכָּה מִן הַמְלוּהָה, עד שֶׁיִּפְרַע כָּל חֻבּוֹ. ומזכר התרומה לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָהוּ, ואוכל המעשרות.

(30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? (31) בכתב-יד אברבנאל: "מעשר עני". (32) ואותו אחר מחזירם לו. (33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. (34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. (35) שתרומה אסורה לזרים. (36) שמותרים לזרים.

ז. כִּשְׁהוּא מִחֻשָּׁב כִּמְהָ שָׁוֶה הַפְּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ - יש לו לְחֻשָּׁב כִּשְׁהוּא הַזּוֹלָה, ואינו חושש משום רבית. ואין השביעית משמטת חוב זה. ואם בא בעל הבית לחזור - אינו חוזר; אבל אם רצו אלו שֶׁלְקַחוּ הַמְעוֹת לְחֹזֵר - חוזרין. נתיאשו מהן הבעלים - אין מְפָרֵשִׁין עֲלֵיהֶן; שאין מְפָרֵשִׁין על האבוד. מת הפהן או הלוי או העני שֶׁהֵלֵךְ - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן בדרך זה עד שיטול רשות מן היורשין. והוא שֶׁיִּנְיֵחַ לָהֶן קְרָקַע אֶפְלוּ מְלֵא מַחֲטָה; אבל אם הניח כספים - אין רשות היוֹרֵשׁ מוֹעֵלָתָה. ואם הֵלֵךְ בְּבֵית דִּין על מנת שֶׁיִּפְרֶשׁ על מעות אלו מחלקם - אינו צריך לטל רשות מן היורשין. העשיר העני - אין מְפָרֵשִׁין עָלָיו, אף על פי שֶׁהֵלְוָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הֵלָּה בְּמָה שֶׁבִּדְדוֹ.

(37) כדי לנכות מן המלוה. (38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א' אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו', הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התיירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע,

כאילו הופרש מתחילה. (7) מיתור לשון רבינו נראה, שכונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. (8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. (9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

ב. הַקּוֹבֵעַ מְעַשְׂרוֹתָיו כְּפִי הַחֲבִית¹⁰ - לא יִשְׁתָּה מְשׁוּלֵיָהּ, בְּשׁוּלֵיָהּ - לא יִשְׁתָּה מִפִּיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּשַׁקֵּין מְעַרְבִין¹². אָבָל הַקּוֹבֵעַ¹³ כְּפִי הַמְּגוּרָה¹⁴ - אוֹכֵל מְשׁוּלֵיָהּ, קָבַע בְּשׁוּלֵיָהּ - אוֹכֵל מִפִּיהָ¹⁵.

(10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. (11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. (12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות. (13) תרומות ומעשרות. (14) אוצר של תבואה. (15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

ג. וַיֵּשׁ לְאָדָם לְקַבֵּעַ¹⁶ מְעַשְׂרֵי שְׁנֵי וּפְדוּהוּ¹⁷ וְעוֹשְׂהוּ מְעַשְׂרֵי רֵאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפְּרוֹת¹⁸ או תְּרוּמַת מְעַשְׂרֵי¹⁹ לְמָקוֹם אַחֵר²⁰.

(16) להפריש. (17) מחללו על כסף. (18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. (19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. (20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

ד. הַמְּנִיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן²¹ מְעַשְׂרוֹת²² - מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שֶׁהֵן קְמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ, עַד שֶׁיִּעֲשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפְּרוֹת שֶׁהֵנִיחַ מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לְלוֹי. מִצָּאָן שֶׁאֶכְדּוּ - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל שֶׁהִפְרִישׁ²³, ואינו מעשֵׂר וְדֵאִי²⁴.

(21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. (22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. (23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חבירי על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבנא. (24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

ה. הַמְּלוּהַ מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלְוִי וְאֶת הָעֲנִי לְהִיּוֹת מְפָרֵשׁ עַל אוֹתָן הַמְּעוֹת²⁵ מִחֻלְקָן²⁶ - מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שֶׁהֵן קְמִין, ואינו חושש שֶׁמָּא מֵתוּ הַכֹּהֵן או הַלְוִי²⁸ או הָעֲנִי²⁹.

(25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממונא אית ליה גביה". (57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. (58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

ט. מי שהיו לו פרות במגורה⁵⁹, ונתן סָאָה לְלוֹי וְסָאָה לְעֹנִי⁶⁰ - לא יפריש שמונה סאין⁶¹ מן המגורה ויאכלם, אלא אם כן יודע ששתי סאין של מעשרות קניינין; אכל אם אכלו מהן הלוי והעני - אינו מפריש עליהן אלא לפי חשבון הנשאר משתי הסאין⁶².

(59) אוצר שמכניסים שם הפירות. (60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. (61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. (62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא ברור שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

י. עניינים שהחליפו מתנותיהן עם בעל הבית, כגון שנתנו לו סָאָה של לקט או שכחה ופָאָה ומעשר עני⁶³ ונטלו סָאָה מן הגרן⁶⁴ - זה שנטל מהם⁶⁵ פטור מן המעשר, אף על פי שנעשה ברשות בעל הבית⁶⁶; וזה שנטלו ממנו⁶⁷ חֵבֶב⁶⁸, אף על פי שהוא חלף מתנותיהן הפטורין⁶⁹.

(63) שהם פטורים ממעשרות. (64) שהוא חייב במעשרות. (65) בעל הבית מהעניים. (66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצדף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאוהו גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאוהו גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין. (67) העניים מבעל הבית. (68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדן לוקח. (69) אם כונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

יא. מי שהיו לפניו שתי פלפלות של טבל שנטלה תרומתן⁷⁰, ואמר: מעשרות זו⁷¹ בזו⁷² - הראשונה מעשרת⁷³. אָמַר: מעשרות זו בזו וזו בזו - הראשונה מעשרת, שהרי קבע מעשרותיה בשניה;

אינו חושש משום רבית. (39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. (40) תקנת חכמים היא כדי שיישאר המעות בידם. (41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". (42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. (43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. (44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. (45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמהם הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. (46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. (47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. (48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלוויים כשיצטרכו להלוואה. (49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

ח. וישראל⁵⁰ שאמר לְבָן לְוִי⁵¹: פֶּר מַעְשָׂר⁵² יֵשׁ לְךָ בְּיָדֶיךָ⁵³ - וְשָׂאִי⁵⁴ בְּן לְוִי לְעֵשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעְשָׂר עַל מְקוֹם אַחֲרָי⁵⁵ אֲף עַל פִּי שְׂלֵא מִשְׁךָ⁵⁶. וְאִם נָתַנּוּ הַיִּשְׂרָאֵל לְלוֹי אַחֲרָי⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו אֲלָא תְּרַעַמְתָּ⁵⁸.

(50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. (51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. (52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידך", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. (53) שעשירתי מפירותי ואתננו לך. (54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. (55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמה שנתנו ישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו ליתנו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. (56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוציא על אותו טבל תרומה⁸ ומעשרות לפי השבון⁹; ואם אין לו פרות אחרות להוציא על אותו טבל - הרי הפל אסור¹⁰ עד שיפריש¹¹. וכשהוא מפריש, מפסיד מן החלין המתקנין פדי תרומת מעשר שבטבל¹².

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פ"ט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה. 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף-משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

ג. כיצד? מאה¹³ סאה של טבל שנתערב במאה סאה של חלין מתקנין¹⁴ - מפריש מן הכל אחד ומאה, וכל שהפריש - טבל, וישאר תשעים ותשע חלין מתקנין¹⁵, נמצא מפסיד סאה אחת¹⁶. וכן אם היתה אותו טבל טבול לתרומה - מפסיד מן החלין המתקנין פדי תרומה ותרומת מעשר¹⁷. ולמה מפסיד סאה זו¹⁸? פדי שלא יאמר: מאה שהפריש הן מאה של חלין, והמאה שנשארו הוא הטבל¹⁹. וכן אם היתה הטבל פחות מן החלין או מרבה על החלין - מגביה הטבל ופדי תרומת מעשר שבטבל מן החלין; או פדי תרומה ותרומת מעשר, אם היתה הטבל טבול לתרומה.

13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג.): וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חר"ל פ' בקונטרס אחרון לציץ הקודש סימן כ.]. עיין 'תוספות יום-טוב' וחזון-איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום-טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון-איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שמים

ואין השנייה מעשרת, שאין מפרישין מעשר מן הראשונה שפכר נפטר על השנייה שעדיין היא חגיגת במעשר⁷⁴ שתייהן.

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

ב. אמר: מעשרות שתי כלכלות אלו מעשר כל אחת מהן קבוע בחברתה - קרא שם⁷⁵, וכבר קבע מעשרותיהן בהן, ומוציא המעשרות שלהן, ואינו יכול להוציא עליהן מעשרות מקום אחר.

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וכיצד מעשרין? מוציא מעשר שתייהן מאחת מהן⁷⁶ או מעשר כל אחת מהן ממנה, אם היתה שוות⁷⁷. ואם היתה אחת גדולה מחברתה - מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה⁷⁸, ומן הגדולה מעשר הקטנה⁸⁰.

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

פרק שמיני

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

א. הפרות² שהורים מהן תרומה גדולה ותרומת מעשר³ - הן הנקראין חלין. ואם הפריש מהן שאר מעשרותיהן - הן הנקראין חלין מתקנין בכל מקום.

2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף-על-פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

ב. טבל⁵ שנתערב בחלין מתקנין מין במינו⁶, שאי אפשר להלן אחר השעם⁷: אם יש לו פרות אחרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁבִטְבָּל⁴¹, וּמִפְּרִישׁ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל⁴², אֶחָד מִמָּאָה, מִן⁴³ הַמַּעֲשֵׂר; וְיִהְיֶה הַטֶּבֶל כְּלוּ מִדְּמַע⁴⁴, וְיִמְכְּרֵנוּ⁴⁵ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי שְׁתֵי תְרוּמוֹת שָׁבוּ⁴⁶. וְנִמְצָא מִפְּסִיד מִן הַמַּעֲשֵׂר אֶחָד מִמָּאָה שָׁבוּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבִטְבָּל⁴⁷. כִּיצַד? מָאָה טֶבֶל עִם מְאֵתִים מַעֲשֵׂר - מִפְּרִישׁ מָאָה וְשֵׁשׁ, וְהִשְׁלַשׁ הֵן תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל מָאָה טֶבֶל וְשִׁעוֹר תְרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמְּאֵתִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְטָעוֹת אִם נִתְעַרְבוּ בְּכַמּוֹת⁴⁸, וְיִשְׁאַר קִצְוֹ, וְהֵם מַעֲשֵׂר כְּשִׁהְיוּ⁴⁹.

28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבל לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה – תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומת מעשר, שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרומת של הטבל מקדשתן, וחזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ" טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ" של טבל, אחד, תרומת מעשר של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומת מעשר של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר-ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבל. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לשתת ואסור לו למכרו, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון היא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון-איש.

ז. מִי⁵⁰ שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שְׁוֹרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כְּדֵי יִין⁵¹, וְקָבַע בַּד אֶחָת מִשְׁוֹרָה חִיצוֹנָה⁵² מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר⁵³, וְאֵין יְדוּעָה⁵⁴ אִי זֹו שְׁוֹרָה חִיצוֹנָה הִיא - נוֹטֵל שְׁתֵי חֲבִיבוֹת⁵⁵ בְּאֶלְכָסוֹן⁵⁶ וּמַעֲרָב שְׁתֵי⁵⁷ וּמִפְּרִישׁ מֵהֵן⁵⁸.

50) שם משנה ת. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם – מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם

לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית – למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמות התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירושו המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה ועיין בפ"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

ד. וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ מַעֲשֵׂר טֶבֶל²⁰ בְּחֵלִין מְתַקְנִין²¹ - אוֹסֵר בְּכָל שְׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר²² - מוֹצִיא אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטֶּבֶל תְרוּמַת מַעֲשֵׂר²³ לְפִי הַשְׁבוּיָן²⁴; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מְגַבִּיהַ הַמַּעֲשֵׂר שְׁנִתְעַרְבַּ, וּמִפְּסִיד מִן הַחֵלִין הַמְתַקְנִין כְּדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁבִמְעֵשֶׂר הַטֶּבֶל²⁵.

20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבל שבתערובת. 25) כדלהלן.

ה. כִּיצַד²⁶? מָאָה מַעֲשֵׂר שְׁנִתְעַרְבַּ בְּמָאָה חֵלִין²⁷ מְתַקְנִין - מִפְּרִישׁ מִן הַכֹּל מָאָה וְעֶשֶׂר, וְכָל שְׁהַפְּרִישׁ - מַעֲשֵׂר, וְהַתְּשִׁיעִים הַנְּשִׂאוֹת הֵן חֵלִין כְּשִׁהְיוּ. וְכֵן אִם הָיוּ הַחֵלִין מְרַבִּין עַל הַמַּעֲשֵׂר הַטֶּבֶל אוֹ פְּחוּתִים מְמַנּוּ - מִפְּרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר וּכְדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁבִמְעֵשֶׂר הַטֶּבֶל מִן הַחֵלִין.

26) משנה שם. 27) לא מוכן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

ו. טֶבֶל²⁸ שְׁנִתְעַרְבַּ בְּמַעֲשֵׂר טֶבֶל²⁹, אִם הָיָה הַטֶּבֶל בְּמַעֲשֵׂר³⁰ - מִפְּסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁבוּ³¹. כִּיצַד³²? מָאָה סָאָה טֶבֶל שְׁנִתְעַרְבַּ בְּמָאָה סָאָה מַעֲשֵׂר³³ - מִפְּרִישׁ אֶחָד וּמָאָה, וְזֶה שְׁהַפְּרִישׁ - מַעֲשֵׂר³⁴, וְתְשִׁיעִים וְתִשַׁע הַנְּשִׂאוֹת - טֶבֶל. הִיָּה³⁵ הַטֶּבֶל מְרַבֵּה עַל הַמַּעֲשֵׂר³⁶ - מִפְּרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר בְּלֶבֶד, וְלֹא יִפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּלוֹם; שְׂאֵם יִקְרָא שֵׁם לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁנִתְעַרְבַּ³⁷, וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר מִדְּמַע³⁸ בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל שֶׁעֲלָתָה עִמּוֹ³⁹. הִיָּה⁴⁰ הַמַּעֲשֵׂר מְרַבֵּה עַל הַטֶּבֶל - קוֹרָא שֵׁם לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. **בַּיּוֹם יוֹחֲנָן פְּהֵן גְּדוֹלָה**, **שֶׁהָיָה אַחַר שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק**, **שֶׁלְחָהוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹלָה** **וּבְדָקוּ כָּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל**, **וּמִצְאוּ שֶׁהִכֵּל זְהִירִים בְּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּמִפְּרִישֵׁין אוֹתָהָ**, **אָבָל מִעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן** **וּמִעֵשֶׂר שְׁנֵי וּמִעֵשֶׂר עֲנִי** **הָיוּ עִמִּי הָאָרֶץ מִיִּשְׂרָאֵל** **מְקַלֵּין עַל עֲצָמָן וְלֹא הָיוּ מִפְּרִישֵׁין אוֹתָן**. **לְפִיכֵן גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת אֲלֵא אֲנָשִׁים נְאֻמָּנִים**; **אָבָל עִמִּי הָאָרֶץ - פְּרוּתֵיהֶן סִפְקָא**, **וְאֵין נֶאֱמָנִין לִזְמַר מִעֲשָׂרֵין הֵן**. **וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְמֵא**.¹²

(2) תוספתא סוטה סוף פ"ג לפי כת"י וויז ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. (3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' בכסף משנה' ובתולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. (4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק שו"ל) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם שמעון הצדיק היה גם כהן-גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן-גדול ונשיא (תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. (5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח (יוחנן כהן-גדול) בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודתו שלחו בית-דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. (6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). (7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאלכות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפ"ב ה"ח, והט"ו]. (8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. (9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). (10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. (11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. (12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

ב. **וְהִתְקִינוּ**, **שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָדָם מִפְּרִישׁ** **מִן הַדְּמַאי אֲלֵא תְרוּמַת מִעֵשֶׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹן מִיתָה**, **וּמִעֵשֶׂר שְׁנֵי, שְׂאִין בְּזֶה הַפְּסֻד**, **שֶׁהָיָה בְּעֵלְיוֹ אוֹכְלִין אוֹתוֹ**; **אָבָל מִעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן וּמִעֵשֶׂר עֲנִי** - **אֵין מִפְּרִישׁ** **מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִפְקָא**, **וְהַמּוֹצֵיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָהוּ. לְפִיכֵן אוֹמְרֵי לְלוֹי אוֹ לְעִנִּי: הֲבֵיא רְאִיָּה שְׂאִינוֹ מִעֵשֶׂר** **וְטַל מִעֵשֶׂרוֹת**.²²

(13) בסוטה שם: "עמד (יוחנן כ"ג) והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. (14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. (15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף

עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא ויכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. (53) על תשעה כדי י"ן. (54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסוימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. (55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה-מקובצת שם. (56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית-צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית-דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית-מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית-מזרחית. (57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. (58) כמות יין השווה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונית, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף-משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77.

ח. **קְבָעָה** **בְּחֻצֵי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה, וְאֵין יְדוּעַ אֵי זו חֻצֵי שׁוּרָה הַיְאָה** **נוֹטֵל אַרְבַּע חֲבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זְוִיּוֹת**. **קְבָעָה בְּשׁוּרָה אַחַת מִהֶן**, **וְאֵין יְדוּעַ אֵי זו שׁוּרָה הַיְאָה - נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת בְּאַלְכֶסוֹן**. **קְבָעָה בְּחֻצֵי שׁוּרָה**, **וְאֵין יְדוּעַ אֵי זו חֻצֵי שׁוּרָה הַיְאָה - נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּאַלְכֶסוֹן**, **שֶׁהָיָה נוֹטֵל חֲבִית מִכָּל חֻצֵי שׁוּרָה, וּמִעֲרֵב וּמִפְּרִישׁ**.

(59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. (60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. (61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. (62) מעשר השורות. (63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה-נפשו. (64) מעשרים חצאי השורות שברובע. (65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית-צפונית למערבית-דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית-מערבית לדרומית-מזרחית. ט. **קְבָעָה מִעֵשֶׂר בְּכַד אַחַת מִהֶן**, **וְאֵין יְדוּעַ אֵי זו הַיְאָה - נוֹטֵל מִכָּל פֶּד וְכַד מִן הַמָּאָה וּמִעֲרֵב וּמִפְּרִישׁ כְּדֵי פֶד אַחַת וּמִעֵשֶׂר**.

(66) משנה שם. (67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. (68) ממאה הכדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חברו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. (16) בהפרשתו. (17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). (18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השנייה לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות י"ט, וביבמות פו, א – בתוספות ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. (19) כלומר, אינו מפריש ונותן. (20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. (21) כלומר, שעם-הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. (22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

ה. **פִּיצַד³⁴ מַעֲשֵׂינָן אֵת הַדְּמַאי? מִפְּרִישׁ כְּדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה מִן הַכֹּל, וּמִנִּיקָה פִּצַד הַפְּרוֹת³⁵, וְאוֹמֵר: זֶה מַעֲשֵׂר, וְשֶׁאֵר מַעֲשֵׂר³⁷ סָמוּךְ לוֹ³⁸. וְאַחַר כֵּן אוֹמֵר: זֶה שְׂאֵמֶרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר הָרִי הוּא תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׂאֵר הַמַּעֲשֵׂר הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָה לַפְּהֵן³⁹. שְׂאִינוּ רִשְׁאִי⁴⁰ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם הַמַּעֲשֵׂר לְכַתְחֻלָּהּ⁴¹. וְאַחַר כֵּן מִפְּרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי.**

(34) דמאי פ"ה מ"א. (35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר-כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? – כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתידי לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). (36) האחד ממאה, שהפריש. (37) תשעה חלקי מאה נוספים. (38) וזהו קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. (39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראייה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמה ישנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מת. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. בתוספות ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה-למלך). (40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. (41) למעלה שם הלכות כג-כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם – תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף-משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פ"ב ה'טו"].

ו. **וּמִתְרִ⁴² לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי קֹדֶם הָרִאשׁוֹן⁴³ בְּדְמַאי⁴⁴. וְאִם רָצָה, אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל פְּרוֹת אֵלוֹ בְּצִפּוֹנָם אוֹ בְּדְרוֹמָם⁴⁵, וְהָרִי הוּא מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת. וְכֵן⁴⁶ הַלּוֹקֵחַ כֶּכֶר מִן הַנְּחֻתָּם⁴⁷ - מִפְּרִישׁ מִמֶּנָּה⁴⁸ כְּדֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחֻלָּה, וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמֵּאָה מִמָּה שֵׁשׁ כָּאֵן הָרִי הוּא מַעֲשֵׂר, וְשֶׁאֵר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שְׂעֵשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עֲשׂוֹי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׂאֵר הַסָּמוּךְ לוֹ; וְהִיתָר עַל אֶחָד מִמֵּאָה שֵׁשׁ בְּזֶה שֶׁהַפְּרִשְׁתִּי הָרִי הוּא חֻלָּה⁴⁹; וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּצִפּוֹנָה אוֹ בְּדְרוֹמָה, וְהָרִי הוּא מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת. וְאוֹכֵל.**

ג. **אֵף עַל פִּי שְׂאִין מִפְּרִישֵׁינִי²³ מַעֲשֵׂר עֲנִי מִן הַדְּמַאי - צָרִיף²⁴ לְקָרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאִינוּ מִפְּרִישֵׁי²⁵. וְאוֹמֵר²⁶: עֲשׂוֹר מַה שֵׁשׁ כָּאֵן מַעֲשֵׂר עֲנִי²⁷. כְּדֵי לְקַבֵּעַ מַעֲשֵׂר שְׁנִי²⁸; שֶׁמַּעֲשֵׂר עֲנִי בְּשְׁלִישִׁית וְשֵׁשִׁית - בְּמִקְוֶם מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל שְׂאֵר שְׁנֵי הַשְּׂבוּעֵ.**

(23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. (24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. (26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). (27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף ה"ד. (28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף-על-פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

ד. **כְּשֶׁמִפְּרִישֵׁינִי מִן הַדְּמַאי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי²⁹ - אֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ³⁰, לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק³¹. לְפִיכֵן מְתַר³² לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֵם³³.**

(29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) – אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. (30) שבת כג, א. (31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף-משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פ"ג ה"כ]. (32) דמאי פ"א מ"ד. (33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. פיצד⁶¹? הִיוּ לוֹ מֵאָה תְּאֵנִים שֶׁל טָבֵל פְּבִיתוֹ וְהוּא בְּבֵית הַמְדֻדָּשׁ אוֹ בְּשָׂדֵה, וּמִתְנַרְא שְׂמָא תְּחֻשָּׁה וְאִינוּ יָכוֹל לְעֶשֶׂר בְּשֶׁבֶת⁶² - אָמַר: שְׁנֵי תְּאֵנִים שְׂאֵנִי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ⁶³ הָרִי הֵן תְּרוּמָה; וְעֶשֶׂר שְׂאֵנִי מִפְּרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מִעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן; וְתִשַׁע שְׂאֵנִי מִפְּרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מִעֶשֶׂר שְׁנִי. וְלִמְחַר מִפְּרִישׁ וְאוֹכֵל⁶⁴.

61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. 62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על-ידי-זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). 63) ו"למחר" ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה. 64) אבל לאכול ולהפריש אחר-כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

ט. וְצִרְיָה⁶⁵ לְרִחַשׁ בְּשֶׁפְתָיו בְּשַׁעַה שֶׁמִּפְּרִישׁ זֹו אַחַר זֹו; וְאִינוּ כְּמִתְקֵן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהָרִי הַקָּדִים תְּנָאוּ. וְטָבֵל⁶⁶ שֵׁישׁ עֲלָיו תְּנָאֵי זֶה - מִתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשֶׁבֶת⁶⁷ קָדָם שֶׁיִּפְרִישׁ⁶⁸. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצֵד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׂאֵר⁶⁹.

65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. ונרחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתנית אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת. 66) 'ירושלמי' שם ה"ה, בשם רבי זעירא. 67) אף-על-פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת הי"ט). 68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. 69) 'ירושלמי' שם. ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"ה ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' בתוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25.

י. נִתְּן⁷⁰ לוֹ עִם הָאֲרָץ פֹּסֵס לְשִׁתּוֹתוֹ⁷¹ - אָמַר⁷²: מֵה שְׂאֵנִי עֲתִיד לְשַׁרְי לְשׂוּלֵי הַפֹּסֵס הָרִי הוּא מִעֶשֶׂר, וְשֵׁשׁ מִעֶשֶׂר סְמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעֲשִׂיתִי מִעֶשֶׂר עֲשׂוּי תְּרוּמַת מִעֶשֶׂר עַל הַשְּׂאֵר הַסְּמוּךְ לוֹ; וּמִעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּפִי הַפֹּסֵס, וְהָרִי הוּא מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת. וְשׂוֹתָהּ מִמֶּנִּיחַ כְּפִי תְּרוּמַת מִעֶשֶׂר בְּשׂוּלֵי הַפֹּסֵס⁷³.

42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן בירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. 43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). 44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פ"א מהל' מעשר שני הי"ג). 45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפוננו או בדרומו של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" ('פאת השולחן'), וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). 46) שם פ"ה מ"א. 47) עם-הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. 48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר-כך בעיסה. 49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית", אף-על-פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

ז. וְכֵן⁵⁰ הַמְּזַמֵּן⁵¹ אֶת חֲבֵרוֹ⁵² שְׂיֵאכֵל אֶצְלוֹ⁵³, וְהוּא⁵⁴ אִינוּ מִמֶּנִּיחַ עַל הַמְּעֻשְׂרוֹת⁵⁵ - אָמַר מִעֶרֶב שֶׁבֶת⁵⁶: מֵה שְׂאֵנִי עֲתִיד לְהַפְרִישׁ לְמִחְרָה הָרִי הוּא מִעֶשֶׂר, וְשֵׁשׁ מִעֶשֶׂר סְמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעֲשִׂיתִי מִעֶשֶׂר עֲשׂוּי תְּרוּמַת מִעֶשֶׂר עַל שְׂאֵר הַסְּמוּךְ לוֹ; וּמִעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּצִפּוֹנוֹ אוֹ בְּדְרוּמוֹ, וְהָרִי הוּא מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת⁵⁷. מִפְּנֵי⁵⁸ שֶׁמִּתָּר לְאָדָם לְהִתְנַחֵם תְּנָאִים אֵלָיו עַל הַדְּמָאִי⁵⁹ אֶף עַל פִּי שְׂאֵינוּ בְּרִשׁוֹתוֹ. אֲכָל בְּוִדְאִי⁶⁰ - אִינוּ מִתְּנֶה אֶלָּא עַל דְּבַר שְׂבִיחָתוֹ.

50) שם פ"ז מ"א. 51) כלומר, עם-הארץ שהזמין. 52) חבר, המקפיד על המעשרות. 53) בשבת, ראה להלן. ואף-על-פי שאסור להתארח אצל עם-הארץ (להלן פ"י הלכות א"ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). 54) החבר. 55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. 56) ודוקא לצורך השבת התיירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. 57) כנ"ל ה"ה. 58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. 59) שאינו אלא מדבריהם. 60) שאינו מעושר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**מִפְּרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? 86 בְּמוֹכֵר
בְּחִנּוּתוֹ אוֹ עַל פְּתַח חֲנוּתוֹ⁸⁷; אֲבָל הַמוֹכֵר לְפִלְטָר⁸⁸
אוֹ בְּחִנּוּת הַסְּמוּכָה לְפִלְטָר⁸⁹ - חֵיב לְהַפְרִישׁ אֶף
מַעֲשֵׂר שְׁנִי.**

83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד.
84) מפני שהשטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). 85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשטרים מכריחים אותם להזיל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטוהרה, חייבו חכמים לנחתום, חששו שמא תיטמא ביתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א.
86) תוספתא שם פ"ג, 'ירושלמי' שם. 87) שאז נוגשים בהם השטרים שימכור בזול, כנ"ל. 88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). 89) שנמצאת בסמוך לה.

**יג. שְׁנַיִם⁹⁰ שִׁבְצָרוּ בְּרַמְיֵהוּן⁹¹ בְּתוֹךְ גַּת אַחַת⁹²,
וְהָאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֹאֲמָן עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת, אֶף עַל פִּי
שַׁעֲשֵׂר זֶה הַנֹּאֲמָן עַל חֶלְקוֹ⁹³ - כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ
מִן הַיֵּין חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר דְּמָאֵי עַל חֶלְקוֹ
עִם הָאֶרֶץ⁹⁴. פִּיצֵד? הֵיוּ מְחַצֵּה לְמַחְצָה⁹⁵, וְנוֹטֵל
בְּחִצּוֹ מֵאֲתֵים לֵג יֵין - הֲרֵי זֶה מִפְּרִישׁ⁹⁶ מִמֶּנּוּ לֵג
אֶחָד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְעֵשֶׂר⁹⁷ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כְּגִיד
הַמָּאָה לֵג⁹⁸; שְׁהֲרֵי הַפְּרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שָׁל וְדָאֵי תַחְלָה
עַל חֲצֵי כָּל שְׁדָרְכוֹ בְּגַת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלִישׁ⁹⁹ אוֹ
רְבִיעֵי - מִפְּרִישׁ לְפִי חֶשְׁבוֹן¹⁰⁰.**

90) שם פ"ו מ"ז. 91) איש איש את כרמו. 92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. 93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. 94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו ינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיון חבירו ('משנה ראשונה'). 95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. 96) הנאמן על המעשרות. 97) 'עשר' לאו דוקא אלא 'תשע', וראה למעלה ה"א. 98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. וביין - 'יש בילה' (ראש השנה יג:). 99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. 100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרבנן אמרו: 'יש ברירה', ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעושרו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים 'ברירה' אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר 'ברירה' ('תוספות יום טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 71) [שאף-על-פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתייה, אף-על-פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. 72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח)], לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. 73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו 'יש ברירה', כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו 'אין ברירה', ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

**יא. וְכֵן אִם זָמְנוּ חֲבָרֵי לְשִׁתוֹת בְּשַׁבַּת - מִתְּנָה
כְּתַנְאֵי זֶה מֵעֶרֶב שַׁבַּת עַל כָּל מֵה שִׁיבְצָה שִׁיבְצֵד
אֲצִל⁷⁴. וְכֵן⁷⁵ פּוֹעֵל⁷⁶ שְׁאֵינוֹ מֹאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת -
נוֹטֵל גְּרוּגְרָת אַחַת⁷⁷ וְאוֹמֵר: זֶה וְתַשַּׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ
עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַמָּאָה⁷⁸ שְׁאֵנִי עֲתִיד לֶאֱכֹל; וְזוֹ
הָאֶחָת - תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הָעֵשֶׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ;
וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי הוּא הָעֵשֶׂר⁷⁹ הָאֲחֻרוֹנוֹת, וְהֲרֵי הוּא
מְחַלֵּל עַל הַמְּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוּגְרָת שֶׁהַפְּרִישׁ לְכֶהֱן,
וְהַפּוֹעֵל מִפְּרִישׁ לְעֲצָמוֹ דְּמֵי מַעֲשֵׂר שְׁנַיִם⁸⁰; שְׁתַּנְאֵי
בַּיִת דִּין הוּא, שְׁתַּהֲרֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשָּׁל בַּעַל
הַבַּיִת⁸¹, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי מִשָּׁל פּוֹעֵל⁸².**

74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ז"י), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשותות, אף-על-פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. 75) שם, מ"ג. 76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. 77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. 78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך-הכל מאה. 79) 'העשר' לאו דוקא, אלא 'התשע'. ראה למעלה פ"ז ה"א: 'ותשעה מעשר שני'. 80) לחלל עליהם הפירות. 81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא-קמא. 82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ' 14 102).

**יב. הַנְּחֹתוּמִים⁸³ - לֹא חֵיבוּם חֻכְמִים לְהַפְרִישׁ
מַעֲשֵׂר שְׁנִי מִן הַדְּמָאִי⁸⁴, אֲלֹא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּלֶבֶד,
כְּדֵי שִׁפְרִישְׁנָה בְּטַהֲרָה עִם הַחֲלָה⁸⁵. וְהַלּוֹקֵחַ**

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי³ - צריף להיות מעשר את שהוא אוכל⁴, ואת שהוא מוכר⁵, ואת שהוא לוקח⁶, ואינו מתארח אצל עם הארץ⁷. וצריף שיקבל עליו דברים אלו ברבים. וכשיבואו עדים⁸ נאמנין⁹ שקבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד¹⁰ - הרי זה נאמן על פירותיו לומר מעשרין הן.

2) לומר שפירותיו מעושרים. 3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5) מפירות שגדלו אצלו. 6) על מנת למכור. 7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקן]. 9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

ב. פל תלמיד חכם לעולם נאמן¹¹, ואינו צריף בדיקה אחריו. ובניו ובני ביתו ועבדיו [ואשתו] - הרי הם פְּמוֹהוּ. תלמיד חכם שמת והניח פרות, אפלו פְּנָסָם בָּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הרי הן בחזקת מתקנין¹².

11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

ג. פת עם הארץ או אשתו¹³ שנסת לחבר, ועבדו¹⁴ שנמכר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה¹⁵. ובת חבר או אשתו שנסת לעם הארץ, ועבדו שנמכר לעם הארץ - הרי הן בחזקתן¹⁶ עד שייחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו למודין¹⁷ אצל עם הארץ - צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו למודים אצל חבר: פל זמן שהן אצלו¹⁸ - הרי הן פְּחָבֵר; יצאו - הרי הן כְּעַם הָאָרֶץ¹⁹.

13) שנתאלמנה או שנתגרשה. 14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15) [והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג' "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17) רגילין לבקר. 18) [=אצל החבר]. 19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם-הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן²⁰, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהן²¹, ואינן חוששין לדבר.

20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. 21) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

ה. הנה הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת - לוקחים ממנו²², ואין מתארחין אצלו²³. [היתה אשתו נאמנת והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנו²⁴. ותבוא מארה למי שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן].

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

ו. לא ישמש חבר²⁵ לא במשתה עם הארץ ולא בסעדתו, אלא אם פן היה הכל מעשר ומתקן מתחת ידו²⁶. לפיכך, הרואה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעדתו - הרי הכל בחזקת מתקן ומעשר. ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעדה בחזקת מעשרת, שפא החבר על התנאים שבלבו²⁷ הוא סומך²⁸.

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו. 27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתין]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

ז. כשם שאדם סועד אצל עם הארץ וסומך על תנאו, כך הוא צריף להיות מתנה על בנו²⁹, ואפלו היה פנו במקום אחר. אבל אינו צריף להיות מתנה על אחר חוץ מבנו, ואפלו היה עמו במשתה³⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". נועמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרו, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלין] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בוודות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאי]. (46) כלומר, לעם הארץ. (47) אם נתן לו עם הארץ רשות. (48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מִתֵּר לְהֹאכִיל אֶת הָעֲנִיִּים⁴⁹ וְאֶת הָאוֹרְחִים⁵⁰ דְּמֵאֵי⁵¹. וְצִרְיָהּ לְהוֹדִיעֵן. וְהֶעֱנִי עֲצֻמוֹ וְהָאוֹרְחַ, אִם רָצוּ לְתַנְן - מִתְּמַנִּין.

(49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי-הארץ. (50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. (51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גִּבְּאֵי צְדָקָה גּוֹבֵין סֵתָם⁵² מִכָּל אָדָם⁵³ וּמִחֲלָקִים סֵתָם⁵⁴, וְהוֹרְצָה לְתַנְן - תְּמַנְן.

(52) מאכלים עבור העניים. (53) אף מעמי-הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם-הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם-הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". (54) אף לעם-הארץ.

יג. רוּפֵא חֶבֶר שֶׁהָיָה מֵאֲכִיל לְחוּלָה עִם הָאָרֶץ⁵⁵ מִפְּרוֹת עִם הָאָרֶץ⁵⁶ - נוֹתֵן לְתוֹף יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹף פְּיּוֹ⁵⁷. וְאִם הָיָה הַדְּמָאִי שֶׁל רוּפֵא - אֶפְלוֹ לְתוֹף יָדוֹ לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טָבֵל וְדָאִי - אֶפְלוֹ לְתוֹף יָדוֹ אֶסוּר.

(55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. (56) שאינם של הרופא. (57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי.

לְפִיכָף, בֶּן חֶבֶר שֶׁהָיָה מִסֵּב בְּמִשְׁתָּה עִם הָאָרֶץ - אֵין הִסְעָדָה בְּחֻזְקַת מְעֻשְׂרֹת, שְׁמָא אָבִיו הִתְנָה עֲלָיו.

(29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. (30) שאינו אחראי לו.

ח. עִם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן מְעָה לְחֶבֶר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי אֲגִדַּת יָרֵק אַחַת אוֹ גְלוֹסְקָא³¹ אַחַת - לֹוֹקַת לֹוֹ³² סֵתָם³³ וּפְטוּר מִלְּעֻשְׂרוֹ³⁴. וְאִם הִחְלִיף אֶת הַמְּעָה³⁵ - חֵיב לְעֻשְׂרוֹ³⁶ וְאַחַר כֶּף יָבִיא לוֹ. וְאִם פָּרַשׁ הַחֶבֶר וְלֹא לָקַחַן סֵתָם, אֲלֵא אָמַר לְחֻנּוּנִי: אֲגִידָה זֶה שְׁאֲנִי לֹוֹקַת מִמֶּךָ - לְחֶבְרִי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזֶה - לְעֻצְמִי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זֶה שְׁלָקַח לְעֻצְמוֹ - חֵיב לְעֻשְׂרָהּ, וְזֶה שְׁלָקַח לְחֶבְרוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְעֻשְׂרָהּ. וְאִם נִתְעַרְבוּ³⁷, אֶפְלוֹ נִתְעַרְבָה אַחַת שְׁלוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֶבְרוֹ - מִתְּמַנְן הַכֹּל דְּמֵאִי, וְאַחַר כֶּף יִתֵּן לְחֶבְרוֹ שְׁשֻׁלְחוֹ לָקַח לוֹ³⁸.

(31) לחם בתבלין מתוקן היטב. (32) מעם הארץ. (33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. (34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. (35) שנתן לו עם הארץ. (36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. (37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". (38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

ט. חֲמֻשָּׁה שְׁאָמְרוּ לְאַחַד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חֲמֻשׁ אֲגִדוֹת שֶׁל יָרֵק, וְהִבִּיא³⁹ לְכָל אַחַד וְאַחַד בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ - חֶבְרִים שְׁבִהֵן אֵין צָרִיכִין לְעֻשְׂרוֹ אֲלֵא עַל חֲלָקַן בְּלִבְדוֹ⁴⁰. הִבִּיא לָהֶן בְּעַרְבוּבוֹ⁴¹ - חֶבְרִים שְׁבִהֵם צָרִיכִין לְעֻשְׂרוֹ הַכֹּל⁴².

(39) מעם הארץ. (40) שאין הם אחראים על חלקן של עם הארץ. (41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. (42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עִם הָאָרֶץ שְׁאָמַר לְחֶבֶר: צֵא וְלָקַט לִי תְּאֲנִים מִתְּאֲנִתִי - אוֹכֵל מִהֶן הַחֶבֶר עֲרָאִי⁴³, וּמְעֻשְׂרָן⁴⁴ [דְּמֵאִי⁴⁵]. וְאִם אָמַר הַחֶבֶר לְעִם הָאָרֶץ לְלָקַט לוֹ⁴⁶, וְשָׁמַע חֶבֶר אַחַר - זֶה הָאֶחָד אוֹכֵל⁴⁷ וְאֵינוֹ צָרִיף לְעֻשְׂרוֹ; שְׁאֵין הַחֶבֶר מוֹצִיא דָבָר שְׁאֵינוֹ מִתְּמַנְן מִפִּתַּח יָדוֹ, וְחֻזְקוֹ שֶׁהַפְּרִישׁ עֲלֶיהָ מִמְּקוֹם אַחַר. אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִחְשְׁדוּ חֶבְרִים לְתוֹרַם שְׁלֹא מִן הַמְּקַף⁴⁸, פְּדִי לְסִלָּק הַמְּכֻשׁוֹל מִלְּפָנֵי עִם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.

(43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. (44) אם הוא רוצה לאכול קבע. (45) כגירסת הר"ח בעירובין שם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהֵיָה מוֹכֵר בְּדָקָה²² אוּ פְגִסָּה²³ - הַמוֹכֵר מִפְּרִישׁ תְּרוּמַת מַעְשָׂר, וְהַלּוֹקַח מִפְּרִישׁ מַעְשָׂר שְׁנֵי. וְדָבָר זֶה תִּנְאֵי בֵּית דִּין הוּא²⁴.

(20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. (21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. (22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתתן הפירות. (23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתתן הפירות. (24) כלומר, אף-על-פי שבאה הסכמת שניהם על הפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

ו. חֲבֵר²⁵ וְעַם הָאָרֶץ שִׁירְשׁוּ אֶת אֲבֵיהֶן עִם הָאָרֶץ²⁶ - יָכוֹל הוּא²⁷ לֹאמַר²⁸: טַל אֶתָּה חֲטִימִים שְׂבַמְקוֹם פְּלוּנִי וְאֲנִי חֲטִימִים שְׂבַמְקוֹם פְּלוּנִי²⁹, אֶתָּה יֵינִי שְׂבַמְקוֹם פְּלוּנִי וְאֲנִי יֵינִי שְׂבַמְקוֹם פְּלוּנִי; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טַל אֶתָּה חֲטִימִים וְאֲנִי שְׂעוּרִים³⁰, טַל אֶתָּה הֵלַח וְאֲנִי הִיבְשִׁי³¹, מִפְּנֵי שְׁזָה מוֹכֵר דְּמַאי³².

(25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. (26) ופירות שהורישם - דמאי. (27) החבר. (28) לאחיו עם-הארץ. (29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם-הארץ. (30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. (31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאיירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). (32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם-הארץ טול אתה חטיטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חטיטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

ז. מִי³³ שְׁהֵיָה נוֹשֵׂא יִרְקָ³⁴ וְכִבֵּד עָלָיו מִשְׂאוֹ, וְרָצָה לְהַשְׁלִיף מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ פְּדִי לְהַקֵּל מִמִּשְׂאוֹ - לֹא יִשְׁלִיף עַד שִׁיעֶשֶׂר³⁵, פְּדִי שְׂלֹא תִהְיֶה תִקְלָה לְעַמִּי הָאָרֶץ שְׂאוּכְלִין אוֹתוֹ בְּדַמַּי.

(33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. (34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. (35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

ח. הַלּוֹקַח³⁶ יִרְקָ מִן הַשְּׂוֹק³⁷ וּמִשְׂדֶּה³⁸, אִף עַל פִּי שְׂלֹא שְׂקָל וְלֹא מָדַד וְלֹא נָתַן דָּמִים³⁹, וְנִמְלָךְ לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת⁴⁰ - לֹא יִחֲזִיר עַד שִׁיעֶשֶׂר⁴¹.

(36) משנה ותוספתא שם. (37) כלומר, מעם-הארץ. (38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. (39) שכיון שמשך - קנה.

המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

א. אָסוּר לְמוֹכֵר אֶת הַדְּמַאי לְעַם הָאָרֶץ² אוּ לְשַׁלַּח לוֹ דְּמַאי³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסִיעַ לְזֶה לְאָכֹל דָּבָר הָאָסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים⁵; שְׂאִין תַּלְמִיד חֶכֶם אוֹכֵל עַד שִׁיעֶשֶׂר אוּ עַד שִׁיזְדִיעֹו אָדָם נֶאֱמָן שְׁזָה מַעְשָׂר.

(2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. (3) משנה שם. (4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. (5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

ב. כָּל⁶ הַמְשַׁפְּיעִין⁷ בְּמִדָּה גְּסָה⁸, כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה - מְתִרִין לְמוֹכֵר אֶת הַדְּמַאי וּלְשַׁלְּחוֹ¹⁰; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמִּדָּה¹¹, הַתְּקִינוּ חֲכָמִים שִׁיְהֵי הַלּוֹקַח אוּ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא הַמִּפְּרִישׁ מַעְשָׂר דְּמַאי¹². אֲבָל הַמּוֹדֵדִין בְּמִדָּה דְּקָה¹³, הוֹאִיל וְהַמוֹכֵר מִשְׂתַּכֵּר - הוּא מִפְּרִישׁ, וְלֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁלַח¹⁴ אֲלֵא מִתְּקָן.

(6) שם פ"ב משניות ד-ה. (7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). (8) ראה בהלכה הסמוכה. (9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). (10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. (11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). (12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי-שם ומשנה ראשונה וחזון-איש. (13) חנונים. (14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

ג. וְכִמְהָ¹⁵ הִיא מִדָּה גְּסָה? בִּיבֵשׁ - חֲצִי סָאָה, וּבִלְח - מִדָּה שְׂמִחְזֶקֶת שְׁזָה דִּינָר מְאוֹתוֹ דָּבָר הֵלַח.

(15) שם משנה ה.

ד. סִלִּי¹⁶ זֵיתִים¹⁷ וְעִנְבִים וְקָפוֹת שֶׁל יִרְקָ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹכְרָן אֲכִסְרָה¹⁸ - אָסוּר לְמַכְרָן דְּמַאי¹⁹.

(16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. (17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). (18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שזודמן לו (פירוש המשנה). וראה בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. (19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

ה. אָמַר²⁰ אֶחָד מֵהֵן²¹: בּוֹא וְנִמְתְּן הַפְּרוֹת הָאֵלוּ, בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקולקלים שנתלשו. (62) שתלשום הגננים. (63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה י'. (64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. (65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. (66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה ונכל-שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. (67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

יב. הנותן⁶⁸ לפנדקית⁶⁹ לבשל לו ולאפות לו - מעשר את שהוא נותן לה⁷⁰, פדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁷¹, ומעשר את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה [בזה]⁷². אבל⁷³ הנותן לחמתו, בין שנשא בטה בין שארסה⁷⁴, או לשכנתו פת לאפות ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשר⁷⁵ ולא משום שביעית⁷⁶, מפני שאינה חשודה להחליף⁷⁷. במה דברים אמורים⁷⁸? בזמן שנתיק לה שאור לעסה ותבלין לקדרה⁷⁹; אבל אם לא נתן - חושש משום מעשרות⁸⁰ וחושש משום שביעית⁸¹. ולפיכך, אם היתה שנת שמטה - אסור, שפא השאור מספיחי שביעית הוא⁸².

(68) דמאי פ"ג משנה ה. (69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). (70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. (71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגולנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). (72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). (73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. (74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. (75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. (76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פ"ב הלכה ט]. (77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. (78) תוספתא שם וחולין שם. (79) לתבשיל. (80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. (81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. (82) וראה להלן (פ"ג הלכה יח), שבשאר ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

יג. המוליך⁸³ חטיו⁸⁴ לטוחן עם הארץ⁸⁵ - הרי הן בזהותן⁸⁶, שאינן חשוד להחליף. הוליקן לטוחן

(40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי-שם). (41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם. וראה למעלה שם.

ט. המוציא⁴² פרות⁴³ בדרך⁴⁴: אם רב מכניסין לכתיהן⁴⁵ - פטור מלעשר⁴⁶, שעדין לא נקבעו למעשר; ואם רב מכניסין למפר בשוק⁴⁷ - הרי אלו דמאי⁴⁸; ומחצה למחצה⁴⁹ - דמאי⁵⁰.

(42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. (43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. (44) שהם הפקר, וזכה בהם. (45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). (46) אם אוכלם עראי (משנה-למך). (47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). (48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדון פירות של עם-הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. (49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. (50) אף-על-פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשורם - מכל-מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף-משנה.

י. נטלן⁵¹ לאכלן⁵² ונמלך להצניע⁵³ - לא ישא אותן עד שיעשור⁵⁴, פדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁵⁵. ואם נטלם מתחלה שלא יאבדו⁵⁶ - הרי זה מתר לשהותן אצלן⁵⁷ עד שירצה לאכלן או לשלחן או למכרן⁵⁸, ויעשר אותן דמאי⁵⁹.

(51) דמאי פ"ג משנה ג. (52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. (53) להשהותם אצלן. (54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף-על-פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. (55) כלומר, לבני הבית. (56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. (57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". (58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א"ב. (59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

יא. קניבת⁶⁰ ירק⁶¹ הנמצאת בגנה⁶² - הרי זו פטורה מן הדמאי⁶³. ושל פעל הבית הנמצאת בבית - חייבת⁶⁴. שעל גבי האשפה⁶⁵ - בכל מקום⁶⁶ מתרת⁶⁷.

(60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. (61) עלי ירק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהם תרומות ומעשרות. (95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. (96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פטור (שם). (97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. (98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עמ-הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. (99) שם.

פָּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר-כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

א. הלוקח² פרות ממי שאינו נאמן על המעשרות³ ושכח⁴ לעשרין⁵, ונכנס⁶ שבת⁶ או יום טוב⁷ שאינו יכול לעשר⁸ - הרי זה שואלו⁹, ואם אמר לו: מעשרין הן - אוכל על פיו בשבת. וכן אם אמר לו אהד¹⁰ שאינו נאמן: מעשרין הן - אוכל על פיו באותה שבת¹¹, ואפלו¹² היו לו פרות אחרות מתקנין מאותו המין¹³. מפני¹⁴ שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר בה עברה¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלוקח פרות ממי שאינו נאמן על המעשרות ... ואם אמר לו: מעשרין הן - אוכל על פיו בשבת".

ובהלכה שלאח"ז כתב שאע"פ שהוא אוכל על פיו בשבת, הרי זה לא יאכל למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר, שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

וצריך להבין: ממה נפשך, אם מותר לאכול על פיו בשבת, למה לא יאכל את אותן הפירות במוצאי שבת. ועוד, מלשונו משמע שרק אם נשאר פירות למוצאי שבת צריך לעשר עליהם ועל שאכל בשבת, אבל אם לא נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אינו צריך לעשר על שאכל בשבת, ומה הטעם בזה.

והביאור: את היתר אכילת פירות אלו, יש לפרש בשני אופנים. א: שמפני כבוד שבת התירו, ומה ששואלים הוא רק כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי להקפיד ולשאול על עישורם. ב: שאכן אומר אמת מפני

עובד פוכבים - הרי הם דמאי, שמא החליפן בחרטים של עם הארץ⁸⁷. וכן המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן בחזקתן, שאינו חשוד להחליף הפקדון.

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. (84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאוהו כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. (86) שם: "למעשרות ולשביעית". (87) שכשם שהוא הולך חטיטו לטוחן אצלו, כן הולכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף-על-פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עמ-הארץ, שמא עמ-הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף-משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור-שמח).

יד. עם הארץ⁸⁸ שהיה משתמש⁸⁹ בחנותו של חברו⁹⁰, אף על פי שהחבר יוצא ונכנס⁹¹ - הרי זה מתר, ואינו חושש שמא החליף⁹².

88) תוספות שם פ"ג. (89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: (90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: (91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. (92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף-על-פי שעמ-הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון-איש.

טו. המפקיד⁹³ פרותיו אצל העובד פוכבים - הרי הן פירותיו של עובד פוכבים; שחזקתו להחליף הפקדון. והיאך דינם? אם היו פרות שעדין לא נגמרה מלאכתן⁹⁴, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון - מפריש מעשרותיו, כמו שבארנו⁹⁵; ואם היו פרות שהפקיד טבלים ונגמרה מלאכתן - חייב להפריש, שמא לא החליף העובד פוכבים⁹⁶. ולפיכך נראה לי, שהמעשרות שפריש - ספק⁹⁷. אבל אם הפקיד חלין מתקנין - אינו צריך להפריש פלום; שאפלו החליף העובד פוכבים - פטורין⁹⁸, כמו שבארנו בהלכות תרומות⁹⁹: דגגה - ולא דגן עובד פוכבים.

93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (94) ולא הפריש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום-טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם-הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום-טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום-טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

ב. אף על פי¹⁶ שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא לאכול מאותן הפרות למוצאי שבת¹⁷ עד שיעשר דמאי על הפל, על שאכל בשבת¹⁸ ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו אלא לצרף אותה שבת¹⁹. היתה²⁰ שבת יום טוב סמוך לה²¹, ושאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה לעשר ביניהם²². וכן בשני ימים טובים של גלויות²³.

16) משנה ותוספתא, שם. 17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז. וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכוון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם-הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש'התירו מפני כבוד השבת', אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20) 'ירושלמי' שם. 21) אף-על-פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22) 'ירושלמי' שם. 23) שם. נואף-על-פי שבשני ימים-טובים של גלויות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום-טוב שני (פ"ז מהל' יום-טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום-טוב ראשון, אלא ביום-טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום-טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום-טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר-כך הוא אוכל? וביום-טוב שני היאך יאמר: "אם היום

שאימת שבת עליו, ומה שאינו אוכל למוצ"ש הוא מפני החשש לאחד שאין אימת שבת עליו, ובשבת עצמה לא חששו לחשש הרחוק מאחד שאין אימת שבת עליו.

ונמצא שהרמב"ם פוסק כשתי הדעות, היינו שיש צורך בשני הטעמים יחדיו, הן טעם אימת שבת והן טעם כבוד שבת, ולכן מותר לאכול מן הפירות, מכיון שבנוסף לאימת שבת, ישנו גם הטעם של כבוד שבת, שבגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, משא"כ במוצ"ש כיון שלא שייך כבר הטעם של כבוד שבת, יש לחשוש גם למיעוט. ועל-פי-זה כשנשארו מאותן הפירות למוצאי שבת שאז צריך לעשרן, מגלגלין חיוב המעשר גם על מה שאכל בשבת.

(על-פי י"ן מלכות' ספר זרעים, סימן יח)

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. 3) כלומר עם-הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). 4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [ססוכמין על מה שאומר עם-הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". 5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). 6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי שם פכ"ג הט"ו). 7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. 8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום-טוב (פ"ד מהל' יום-טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר-כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. 9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. 10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעושרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. 11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף-על-פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל-שכן עם-הארץ (להלן הי"ז) - כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף-משנה פ"א מהל' עדות ה"ח), ואף-על-פי-כן לשבת גופה התירו. 12) 'ירושלמי' שם. 13) שכיון שהוא תאב לאלו - התירו לו (שם). 14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15) "שעמי-הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) כלומר, אף-על-פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

ה. מ³⁵ שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר ראשון מפרות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני - נאמן³⁶. הפריש מעשר שני בפנינו, ואמר שהפריש מעשר ראשון - אינו נאמן; שהשני שלו³⁷. והנאמן³⁸ על השני - אינו נאמן על הראשון, והנאמן על הראשון - נאמן על השני. לפיכך, מי שאינו נאמן שהוציא פרות מביתו ואמר: אלו מעשר ראשון - נאמן³⁹, ואין מפרישין מהן תרומות⁴⁰ ומעשרות⁴¹; ואם אמר: אלו מעשר שני - אינו נאמן⁴², והרי הן דמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר⁴³. ויראה לי, שהוא פוֹדֵה⁴⁴ את פְּלֵם⁴⁵.

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, וירושלמי שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 36) שקל-וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל-שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). 37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראייה שהפריש. 38) תוספתא, וירושלמי שם. 39) שהרי נותנו ללוי, וכנ"ל. 40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף-משנה). [שכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי-הארץ (שם). 41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדן מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ו ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. 42) לפטור מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. 43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. 44) שאף-על-פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", שיונייהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (ר"ב ז'), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. 45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

ו. האומר⁴⁶ למי שאינו נאמן על המעשרות: קח לי ממי שהיא מעשר⁴⁷, והלך ולקח והביא לו - אינו נאמן⁴⁸. ואם אמר לו: קח לי מאיש פלוני - הרי זה נאמן לומר: ממנו לקחתי, שהרי מתירא שפא

חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

ג. הנשבע²⁴ על חברו שיאכל עמו בשבת²⁵, והוא אינו מאמינו על המעשרות - שואל ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד²⁶; אבל בשבת שנייה, אף על פי שגדר ממנו הנאה²⁷ אם לא יאכל אצלו - לא יאכל עד שיעשר דמאי²⁸.

24) שם, מ"ב. ואף-על-פי ששם אמרו: "המדיר את חבריו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבריו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף-על-פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א"ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25) ומדובר כשהשביעו בשבת, שאם השביעו בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28) ולא סמכו על עס-הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום-טוב', ועי' ר"ב ז').

ד. מי²⁹ שאינו נאמן³⁰, שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו, בין למקום אחר³¹ בין למקומה³², וחרו ואמר: הפרשתי³³ - נאמן אפלו בחל, ואוכל על פיו. כשם שאימת שבת על עמי הארץ, כך אימת דמוע³⁴ עליהם, ואינן חשודין להאכיל את המדמע.

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30) היינו עם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31) לא למקום שממנו הורמה. 32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. 33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע". והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששינו (תרומות פ"ד מ"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"י ה"א). (60) כנוסחת המשנה שבי"רושלמי" שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". (61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום-טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. (62) טובה תחת טובה. (63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶⁴ בְּזֶמַן שְׁאִינוּ מְפִיר אֲדָם שָׁם⁶⁵; אֲבָל אִם מְפִיר אֲדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלְא מִן הַמְּמַחֶה. ⁶⁶ וְאִם ⁶⁷ שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִיר אֲדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלְא מִן הַמְּמַחֶה.

(64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. (65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. (66) הידוע ברבים לנאמן. (67) תוספתא שם.

ט. וְלֹא ⁶⁸ הִתִּירוּ דְּבָרִים אֲלוֹ⁶⁹ אֶלְא בְּתִירוֹת וּמַעֲשֵׂוֹת⁷⁰; אֲבָל לְעִנְיַן פְּרוֹת שְׁבִיעִית⁷¹ אוּ לְעִנְיַן טְהוֹרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלְא מִן הַמְּמַחֶה⁷².

(68) שם. (69) להאמין לעם-הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. (70) שרוב עמי-הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. (71) שנחשדו עמי-הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פ"א ה"ב). (72) הידוע לרבים, כנ"ל.

י. הַחֲמִירִין ⁷³ שֶׁנִּכְנְסוּ לְעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פְּרוֹת אֲלוֹ⁷⁴ אֵינָם מְתַקְנִים⁷⁵, וּפְרוֹת חֲבָרֵי מְתַקְנִין⁷⁶ - אֵינוּ נִאֲמָן, שְׂמָא קְנוּנְיָא עֲשׂוּ בִּינְיָה⁷⁷.

(73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחר תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר) - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי-הארץ. (74) שלי. (75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. (76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף-על-פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. (77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון

יִשְׁאֲלוּנוּ. הֲלֵךְ לִקַּח לוֹ מְאוֹתוֹ פְּלוּנֵי, וְאָמַר: לֹא מִצְאָתִיו וְלִקְחָתִי לָךְ מֵאַחֵר⁴⁹ שֶׁהוּא נִאֲמָן - אֵינוּ נִאֲמָן⁵⁰.

(46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). (47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו בי"רושלמי" שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף-על-פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). (48) אף-על-פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). (49) ולא פירש מי הוא. (50) ואף-על-פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

ז. הַנִּכְנְסִים ⁵¹ לְעִיר⁵² וְאֵינוּ מְפִיר אֲדָם שָׁם⁵³, וְאָמַר⁵⁴: מִי פֶּאֶן נִאֲמָן⁵⁶? מִי פֶּאֶן מַעֲשֵׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי⁵⁷ - אֵינוּ נִאֲמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוּנֵי⁵⁸ - הֲרִי זֶה נִאֲמָן; וְלִקַּח מְאוֹתוֹ פְּלוּנֵי אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִיר, וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּירֵי⁵⁹. הֲלֵךְ וְלִקַּח מִמֶּנּוּ⁶⁰, וְשָׂאֵל לוֹ: מִי פֶּאֶן מוֹכֵר יַיִן וְשֵׁן? ⁶¹ אָמַר לוֹ: זֶה שֶׁשְׁלַחְךָ אֶצְלִי, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּגוּמְלִין זֶה אֶת זֶה⁶² - הֲרִי אֵלוֹ נִאֲמָנִין⁶³.

(51) שם מ"ו, ותוספתא שם. (52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. (53) ראה שם. (54) לסייע בני אדם עמי-הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). (55) בעיר. (56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל-יחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פסיקא זו. (57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. (58) נאמן על המעשרות. (59) "שאיין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא בי"רושלמי" (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף-על-פי שחשוד מעיד על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפָאָהָהּ⁹¹ - הָרִי אֱלוֹ נְאֻמֵּינִין כֹּל זְמַן הַגְּרֵנוֹת, שֶׁהֶלְקֵט וְהַשְּׂכָחָה וְהַפָּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שְׂוִיָּהָה⁹² קְרוֹב מִן הַגֶּרֶן כְּדִי שְׂוִיָּא וְיָבֹא בּוֹ בְּיוֹם⁹³. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל מְעֻשָׁר עֲנִי הָם⁹⁴ - הָרִי אֱלוֹ נְאֻמֵּינִין כֹּל הַשָּׂנָה כֹּלָּה⁹⁵. וְאִינֶן נְאֻמֵּינִין אֱלָא עַל דְּכָר שְׂדֵרָה בְּנֵי אָדָם לְתַנּוּ⁹⁶.

90) עמי-הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) "ירושלמי" שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יז) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן'). 94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): ה'נאמן על מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

יג. פִּיזֵד⁹⁷ חֲטִיִּים אֱלוֹ לֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה הֵם - הָרִי אֱלוֹ נְאֻמֵּינִים⁹⁸. קָמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה⁹⁹ הוּא¹⁰⁰ - אֵינִים נְאֻמֵּינִין¹⁰¹. וְאִין צְרִיף לֹמַר, שְׂאִין נְאֻמֵּינִין עַל הַפֶּתַח¹⁰² לֹמַר מִמִּתְּנוֹת עֲנִיִּים¹⁰³ הוּא. אֱלָא מִתְעַשְׂרִין דְּמָאִי.

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנין על החיטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה ופאה, ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועיי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום-טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא-הדין למעשר עני. והא ראה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" ('תוספות אנשי שם'). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן'). 100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף-על-פי שנתחייבו במעשר על-ידי-זה, שהרי גם אם "דש וורה ברכת ובמזרה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב ה"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר שנתן ממנו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנתן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חטים ניתנו לי ואני עשיתם קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. 101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חטים ולא קמח. 102) משנה, שם. 103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נְאֻמֵּינִין¹⁰⁴ עַל הַשְּׂעוּרָה שֶׁל אֲרִז¹⁰⁵, וְאִין נְאֻמֵּינִין

ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים [לחמרים] (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן שהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמה זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה ה"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות ה"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף-משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם-הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועיי' היטב להלן בסוף ה"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

יא. הַמוֹכֵר⁷⁸ פְּרוֹת בְּסוּרְיָא⁷⁹ וְאָמְרוּ⁸⁰: מִשְׁלֵ אֲרִץ יִשְׂרָאֵל הֵם - חֵיב הַלּוֹקֵחַ לְעֹשְׂרֵי⁸¹. מְעֻשְׂרִין הֵן⁸² - נְאֻמֵּינִין; שֶׁהִפָּה שְׂאֲסָר⁸³ הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר⁸⁴. מִשְׁלֵי הֵן⁸⁵ - חֵיב לְעֹשְׂרֵי⁸⁶. מְעֻשְׂרִין הֵן - נְאֻמֵּינִין; שֶׁהִפָּה שְׂאֲסָר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר⁸⁷. וְאִם יָדוּעַ שְׂוִישׁ לֹו קָרַקַע בְּסוּרְיָא וְהִתִּיר⁸⁸ רַב מִמְּכָרוֹ מְשֻׁדְּהוּ - חֵיב הַלּוֹקֵחַ מִמְּנוֹ לְעֹשְׂרֵי; שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁמְשֻׁדְּהוּ הִבְיָאָם⁸⁹.

78) דמאי פ"ו מ"א. 79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם-הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פ"ג ה"ד). 82) פירות ארץ-ישראל אלו. 83) שאמר מארץ-ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרים אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועיי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרים אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) 'ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

יב. עֲנִיִּים⁹⁰ שְׂאָמְרוּ: פְּרוֹת אֱלוֹ שֶׁל לֶקֶט שְׂכָחָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום – אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממנו מעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'.

טז. אין פל הדברים האלה 1269 אַמורין אלא בעם הארץ שאינו לא חשוד 127 ולא נאמן 128; אכל 129 מי שהוא חשוד למכר תרומה 130 לשם חלין - אסור לקח ממנו פלל 131 דבר שיש בו זקת תרומה 132 ומעשר 133, אפלו 134 קרבי דגים, מפני שנותנין בהם שמן 135. ואין 136 אסור 137 אלא פל שלפניו 138, אכל אצרו 139 - מתר לקח ממנו; מפני שהוא מתירא לערב תרומה באצרו, שמא יודע הדבר 140 ויפסיד הפל 141. וכן 142 החשוד למעשר שני למכרן 143 לשם חלין - אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת מעשר 144. וכל זה קנס מדברייהם 145.

126) שיותר ליקח פירות מעם-הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. 127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. 128) על המעשרות. 129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". 130) "שאינ דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). 131) בנוסח אחר כת"י "כל" (מעשה רוקח). 132) שייכות לתרומה. 133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב (תוספות יום-טוב' בכורות פ"ד מ"ט). 134) בכורות כט, ב. 135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. 136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. 137) לקנות מהחשוד הנ"ל. 138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. 139) הכניסו לאוצר. 140) לחכמים. 141) שיאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. 142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. 143) בלא פדיה. 144) שני, כנ"ל. 145) בכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסייה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס (תוספות יום-טוב' שם). [ועל-פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם,

עליו, בין חי 1066 בין מבשל. נאמן על הפול 107, ואין נאמן על הגריסין 108, בין חיין בין מבשלין. נאמן על השמן לומר של מעשר עני הוא 109, ואין נאמן לומר של זיתי נקוף 110 הם 111. נאמן 112 על הירק חי ולא מבשל, אלא אם פן ה'יה דבר 113 מועט 114. שפן דרף בעלי בתים לתן מעט ירק מבשל מקדרתו לעני; ומתוך שיקול לומר: הפעל הבית נתנו 115, יכול לומר: אני בשלתיו ממנתו 116.

104) משנה, שם. 105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילם (פירוש המשנה). 106) לאחר דישה, כנ"ל. 107) קודם טחינה וקילוף. 108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה). 109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). 110) הם זיתי פאה (מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות הי"ג). 111) "לפי שאי-אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). 112) פאה, שם מ"ד. 113) שם. 114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה. 115) כשהוא מבושל. 116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל-הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

טז. וכן 117 בן לוי 118 שאמר: פרות אלו ממעשר ראשון 119 שנטלה תרומתו הם 120 - הרי זה נאמן לעולם 121 על תרומת מעשר, פשם שישאר 122 נאמן על תרומה גדולה 123; אכל אינו נאמן 124 עליו לפטרו ממעשר שני 125.

117) שם, סוף מ"ב. 118) עם-הארץ. 119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן. 120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר. 121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה הי"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. 122) עם-הארץ. 123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר (ירושלמי' שם). [ואף-על-פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שידועים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף-על-פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. 124) בן לוי עם-הארץ. 125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

א. פרות שחזקתן מן ההפקר², פגון השיתין³ והרימין⁴ והעזרין⁵ ובנות שות⁶ והגפנין⁷ ונבלות תמרה⁸, והן שעדין לא הטילו שאור⁹, הנצפה¹⁰ והפסבר¹¹ וכיצא בהן - פטורין מן הדמאי¹², והלוקחן מעם הארץ - אינו צריך להפריש מהן תרומת מעשר ולא מעשר שני¹³, מפני שחזקתן מן ההפקר. אפלו אמר לו עם הארץ: אינם מעשרין - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שיודע לו שהן מן השמור¹⁴.

(2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף ודאי שלהם פטור. (3) "מין ממיני התאנים המדבריות". (4) סנה המגדל פרי גרוע. (5) "מין ממיני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". (6) תאנים מדבריות. (7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתוניות. (8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" (9) כלומר, עדיין לא נגמר בישראל, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. (10) הוא הצלף. וגם ה"פרכה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. (11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. (12) "דמאי" לא דווקא, שהרי פטורים גם מן הודאי. (13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. (14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

ב. הפכורות¹⁵ והספכות¹⁶: שפבקעה - פטורין מן הדמאי¹⁷, ושבגנה - תבין¹⁸, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הפכורות: פל הפרות שפכרו עד שלא הושיבו שומר על הבקעה לשומר פרותיה¹⁹. והספכות הן הפרות שישארו אתר שיקפלו המקצועות²⁰ שפשוות ויניחום בלא שומר²¹. וכן החמץ העשוי מן התמרים²² - פטור מן הדמאי²³.

(15) הפירות שנתבשלו תחילה. (16) שמתבשלות בסוף. (17) הוא הדין מן הודאי. (18) לעשר, אפילו דמאי. (19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל-כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. (20) "המחצלות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". (21) ונראה שנתייאשו הבעלים מהן. (22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיתתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמרים" בלשון רבים. (23) ואף מן הודאי.

ג. כשגזרו על הדמאי - לא גזרו אלא על פרות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל בלבד²⁴, שהוא מקזיב ולפנים. וקזיב עצמה - פלחויץ. וכל הפרות

כמפורש בפ"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני הי"ד, ועיי"ש במשנה-למלך].

יז. חשוד¹⁴⁶ שהעיד על של אחרים - נאמן¹⁴⁷; חזקה¹⁴⁸ אין אדם חוטא ולא לו¹⁴⁹. ואין צריך לומר עם הארץ¹⁵⁰. לפיקד¹⁵¹, עם הארץ¹⁵² שאמר: זה טבל וזה תרומה, זה ודאי וזה דמאי, אפלו בשלו - נאמן¹⁵³. אמר: אלו פרות מתקנין, בשל אחרים - נאמן. והוא שלא יראו פעושה קנוניא, כמו שבארנא¹⁵⁴.

(146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שברך ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". (147) ראה למעלה ה"ז. (148) בבא-מצינא ה, ב. (149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. (150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. (151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. (152) תוספתא דמאי פ"ה. (153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. (154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. המוכר¹⁵⁵ פרות לחברו, ואחר שיצאו מתחת ידו¹⁵⁶ אמר ללוקח: פרות שמכרתי לך טבלים הן, הפשו בשך פכור¹⁵⁷ היה, היין לין נסך¹⁵⁸ - שורת הדין שאינו נאמן¹⁵⁹, אפלו היה המוכר חבר¹⁶⁰, והזריז מחמיר על עצמו¹⁶¹. ואם האמינו - הרי זה משבח, אפלו היה המוכר עם הארץ.

(155) תוספתא תרומות פ"ב. (156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כסף-משנה פ"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). (157) ונשחט בטעות שלא על-פי מומחה. (158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודת-זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. (159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. (160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עם-הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. (161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. הַלֹּקֶחַ מִבְּעָלֵי אוֹצְרוֹת בְּצוּר - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאִי⁴³, וְאִין אוֹמְרִין שְׁמָא מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ אֶצְרוּ⁴⁴. וְכֵן חֲמוּר יְחִידֵי שְׁנֵגָנָס לְצוּר וְהוּא טְעוּן פְּרוֹת - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאִי, שְׁחֻזְקָתָן מִשְׁדָּה הָעִיר⁴⁵.

43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. (44) אף שארץ ישראל קרובה לה. (45) ואף שבשירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

ז. הַלֹּקֶחַ מִבְּעָלֵי אוֹצְר בְּצִידוֹן - חֵיב בְּדְמָאִי, מִפְּנֵי שְׁקִרְוֵהּ הִיא⁴⁶ יוֹתֵר מִצוּר⁴⁷, שְׁחֻזְקָתָהּ שְׁאוּצְרִין מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ עוֹלֵי בְּבַל. אֲבָל הַלֹּקֶחַ מִן הַחֲמָרִים בְּצִידוֹן - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאִי, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן שְׁמִבְּיָאִין מְחוּצָה לְאֶרֶץ⁴⁸.

46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. (47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהר"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחונו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. (48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

ח. הַלֹּקֶחַ מִן הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים בְּאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ עוֹלֵי בְּבַל⁴⁹, אִם הָיָה תִּגְר עוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁלֹקֶחַ מִיִּשְׂרָאֵל⁵⁰ - הָרִי פְרוֹתָיו דְּמָאִי. לְפִיכָּה, בְּרֵאשׁוֹנָה, בְּזִמְן שְׁהָיָה רַב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הַלֹּקֶחַ מִכָּל תִּגְר עוֹבֵד כּוֹכְבִים - מְעַשֵּׂר דְּמָאִי, כְּלוּמַר מִעַם הָאֶרֶץ.

49) שגזרו בה על הדמאי. (50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתו, שאם לא נגמרה מלאכתו - מעשר וודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר.

ט. אִי זָהוּ תִּגְר? זֶה שְׁהִבִּיא שְׁתִּים וְשֵׁלֶשׁ פְּעָמִים⁵¹. אֲבָל אִם הִבִּיא פְּעַם אַחַת, אֶפְלוּ הִבִּיא שְׁלֶשׁ מִשׁוּאוֹת בְּבַת אַחַת, אוֹ שְׁהִבִּיא הוּא וּבְנֵו וּפּוֹעֵל⁵² - עֲדִין לֹא חֻזַּק תִּגְר⁵³.

51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. (52) בעיא שלא נפשטה שם. (53) גם בהביא

הַנְּמָצְאוֹת מִפְּזִיב וְלַחוּץ - פֶּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי²⁵, שְׁחֻזְקָתָן מִפְּרוֹת מְקוֹם שְׁנִמְצְאוּ בו²⁶.

24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. (25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. (26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פְּרוֹת שְׁיָדוּעַ²⁷ שֶׁהֵן מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ בְּהָ עוֹלֵי בְּבַל, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן נְמָצְאוֹת בְּסוּרְיָא, וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר בְּאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ בְּהָ עוֹלֵי מְצָרִים²⁸ בְּלִבְד²⁹ - הָרִי אֵלֵו חֵיבִין בְּדְמָאִי³⁰, וּמְפִרְשִׁין מִהֵן תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר וּמְעַשֵּׂר שְׁנִי. לְפִיכָּה³¹, הַדְּבִלָּה הַשְּׁמֵנָה שְׁאִין כְּמוֹתָהּ אֵלָא בְּאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ עוֹלֵי בְּבַל, וְכֵן הַחֲמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהַחֲרוּבִין הַשְּׁוִים³², וְהָאֲרֵז הַלֶּבֶן בְּיוֹתֵר, וְהַפְּמוֹן הַגְּדוֹל³³ - מְתַעֲשְׂרִין דְּמָאִי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁴ וּבְסוּרְיָא³⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּפְרוֹת אֵלו³⁶.

27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. (28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. (29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. (30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. (31) משנה שם פרק ב': "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והחמרים והחרובים האורז והכמון". (32) כלומר: מיושרים. (33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". (34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. (35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. (36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. הַחֲמָרִים שְׁהִבִּיאוּ פְּרוֹת לְצוּר³⁷ - חֵיבִין בְּדְמָאִי; שְׁחֻזְקָתָן מִהָאֶרֶץ שְׁחֻזְקָתָהּ עוֹלֵי בְּבַל, שְׁהִיא הַקְּרוֹבָה לָהּ³⁸. וְהָאֲרֵז³⁹ - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁰, אֵלָא כָּל הָאֲרֵז הַנְּמָצָא חוּצָה לְאֶרֶץ שְׁהִיא קְרוֹבָה לְאֶרֶץ⁴¹ שְׁחֻזְקָתָהּ עוֹלֵי בְּבַל - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאִי, אֵלָא אִם פֵּן הָיָה נִפְרָו⁴², כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.

37) שהיא חוץ לארץ. (38) שכיוון שבאו בשירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. (39) של חוצה לארץ. (40) "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". (41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (42) שהיה לבן ביותר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. (64) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. (65) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. (66) "לעבר בהם העורות". (67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. (68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יונית והשנייה לשון הקודש. (69) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. (70) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפריש הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. (71) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו'" כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. (72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. (73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". (74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. (75) שלא הקלו חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לענין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה.

טו. הלוקח פרות לאכילה ונמלך עליהם לבהמה⁷⁶ - הרי זה לא ימכרם לעובד פוכבים⁷⁷, ולא יאכילם לבהמה⁷⁸, אפלו לבהמת אחרים⁷⁹, עד שיתקנם דמאי.

(76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. (77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. (78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. (79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

טז. שמן ערב⁸⁰ - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו לאכילה⁸¹. שמן⁸² שלקח הסורק לתתו בצמר - פטור מן הדמאי, מפני שהוא נבלע בצמר⁸³. אכל שמן שלוקח האורג לסוף בין אצבעותיו - חייב בדמאי, מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה היא פשתיה בכל מקום.

(80) הנותן ריח טוב. (81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לענין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. (82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. (83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

יז. עובד פוכבים ששאל מישראל⁸⁴ לתן לו⁸⁵ שמן⁸⁶ על מפתו - אסור בודאי⁸⁷, ומתן בדמאי⁸⁸. נתן

הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדן וודאי.

י. פשגזרו על הדמאי - לא גזרו על פרות חוצה לארץ שפונסו לארץ⁸⁴.

(54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדכריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

יא. פרות הארץ שרבו על של חוצה לארץ - הרי אלו⁸⁵ חייבין בדמאי⁸⁶. ושל חוצה לארץ שרבו על פרות הארץ, וכן דברים שחזקתן תדיר מחוצה לארץ, כגון אגוזים ודרמסקעות⁸⁷ - הרי אלו פטורין מן הדמאי.

(55) כל הפירות שבארץ. (56) שהולכין אחר הרוב. (57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא טוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

יב. לא הלכו חכמים בפרות חוצה לארץ⁸⁸ לא אחר המראה⁸⁹ ולא אחר הטעם והריח, אלא אחר הרב: כל שרבו לו⁹⁰ - מתן, ושלל רבו לו - אסור. כיצד? רבו בעיר אכל לא במדינה⁹¹, או שרבו במדינה ולא רבו בעיר; בחר ולא רבו בפקעה, בפקעה ולא בחר; רבו לחנוני ולא לבעל הבית, לבעל הבית ולא לחנוני; זה שרבו בו - מתן, ומקום שלא רבו בו - חייב בדמאי.

(58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. (59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. (60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. (61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

יג. רבו פרות חוצה לארץ בשוק⁹² ונתמעטו - חזר השוק לישנו, והלוקח ממנו - חייב בדמאי.

(62) והתירו את השוק.

יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פרות⁹³ לזריעה⁹⁴ או להאכיל לבהמה⁹⁵, קמח לעורות⁹⁶ או למלוגמא⁹⁷ או לרטייה⁹⁸, שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הכלים, יין לקילור⁹⁹, וחלת עם הארץ¹⁰⁰, והמדמע¹⁰¹, והלוקח בכסף מעשר שני¹⁰², ושגרי המנחות¹⁰³, ותוספת הבפורים¹⁰⁴. כל אלו פטורים מן הדמאי, וכיון שאמר לו עם הארץ: מתקנין הם - אינו צריך לעשר¹⁰⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֹבֵד פּוֹכְבִים שְׂמֹן⁸⁹ עַל גְּבֵי טַבְּלָא לְהַתְעַגְלוֹ⁹⁰ עֲלֶיהָ - מְשַׁעֲמֵד⁹¹ מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְיֹשֵׁב אַחֲרָיו⁹².

84) חבר. 85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. 86) של ישראל. 87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. 88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. 89) בין של דמאי ובין של וודאי. 90) להתגלגל. 91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. 92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

כ. כַּל הָעִיר מוֹכְרִין וְדַאֲי¹⁰⁷ וְאֶחָד מוֹכֵר דְּמַאי, וְלִקַּח וְאִין יָדוּעַ מִמִּי לְקַח¹⁰⁸ - פִּיצַד מִתַּקֵּן? מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה¹⁰⁹ וּתְרוּמַת מַעְשֵׂר וְנוֹתְנָן לַפְּהִי¹¹⁰, וּמִפְּרִישׁ מַעְשֵׂר שְׁנִי בְּלִבְד¹¹¹, וְהָרִי הוּא כְּמַעְשֵׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמַאֲי¹¹².

107) טבל. 108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". 109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. 110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. 111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. 112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.

כא. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו שְׁתֵּי קִפּוֹת, אַחַת טַבְּלָא וְאַחַת מִתְּקֵן, וְאֶבְדָּה אַחַת מֵהֶם¹¹³ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִן הַשְּׁנֵי תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעְשֵׂר וְנוֹתְנָן לְכָל פֶּהן שְׁפִירָצָה, וּמִפְּרִישׁ מַעְשֵׂר שְׁנִי בְּלִבְד בְּדַמַּאֲי¹¹⁴.

113) ואינו יודע איזו מהם. 114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותרו פרוסות.

א. הַלּוֹקֵחַ² מִן הַסִּיטוֹן³ וְחָזַר וְלִקַּח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יַעֲשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה⁴, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין אֶחָד⁵, אִפְלוּ מִקְּפָה אַחַת⁶, אִף עַל פִּי שְׁמִפִּיר אֶת הַחֲבִית⁷ שֶׁהִיא הִיא. מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיטוֹן לּוֹקַח מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וּמוֹכֵר⁸, וְשָׂמָּה לִקַּח זֶה שְׂמִכֵּר תִּחְלָה מֵעַם הָאָרֶץ שְׁפִירוֹתָיו דְּמַאֲי, וְזֶה שֶׁלֵּקַח בְּסוֹף מִחֵבֵר שְׁפִירוֹתָיו מִתְּקֵנִין, וְכִבֵּר בְּאֲרָנוֹ⁹ שְׂאִין מַעְשָׂרִין מִן הַחֵיב עַל הַפְּטוֹר וְלֹא מִן הַפְּטוֹר עַל הַחֵיב. וְאִם אָמַר הַסִּיטוֹן: מִשָּׁל אֶחָד הֵן - נֶאֱמָר¹⁰.

2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. 3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פ"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון עם-הארץ (חידושי מהר"ח במשנה שם). 4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה הסמוכה וסוף הלכה ד. 5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל-שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה.

יח. מִי שֶׁנִּפְלַשְׁמֵן דְּמַאֲי עַל בְּשָׂרוֹ⁹³ - מְשַׁפְּשָׁפוּ וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים⁹⁴. הַלּוֹקֵחַ יֵינן לְמוֹרִיס⁹⁵ אוּ לְאֶלּוֹנִיתִית⁹⁶, אוּ קְטִינִית לְעִשׂוֹת טְחִינִין⁹⁷ - חֵיב בְּדַמַּאֲי⁹⁸. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ⁹⁹ מוֹרִיס שֵׁישׁ בּוֹ יֵינן, אוּ אֶלּוֹנִיתִית, אוּ שֶׁלֵּקַח טְחִינִין - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאֲי; שְׁלֹא גָזְרוּ עַל תְּעַרְבֵת דְּמַאֲי. וְאִם הָיָה הַדְּבָר שֶׁחֵיב בְּדַמַּאֲי שְׁנֵתְעַרֵב כְּגוֹן תְּבָלִין וְשֵׂאֵר, הוּאֵיל וְטַעְמוֹ נָפֵר - אִינֵן בְּטָלִים, וְנִמְצָאָת כָּל הַתְּעַרְבֵת חֵיבֵת בְּדַמַּאֲי¹⁰⁰.

93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. 94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. 95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. 96) הוא יין שנותרים בו שמן. 97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. 98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. 99) מעם הארץ. 100) לפי שטעמם ניכר בכלה.

ט. כָּל אֵלּוּ הַפְּטוּרִין מִן הַדְּמַאֲי שְׁלֹא גָזְרוּ עֲלֵיהֶם, אִם הִתְקַיְּנֵן דְּמַאֲי¹⁰¹ וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעְשֵׂר וּמַעְשֵׂר שְׁנִי¹⁰² - מֵה שֶׁעֲשָׂה עֲשׂוּי. אֲבָל אִם תִּקֵּן אֶת הַדְּמַאֲי בְּדַמַּאֲי¹⁰³ וְהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַעְשָׂרוֹת¹⁰⁴, אוּ שֶׁתִּקֵּן אֶת הַדְּמַאֲי בְּדַמַּאֲי¹⁰⁵ - לֹא עֲשָׂה כְּלוּם¹⁰⁶.

101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. 102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. 103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה). כלומר, כדין וודאי. 104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. 105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. 106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26) ושמה אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמה על החמה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

ו. הלוקח²⁷ מן הפלטר²⁸, אף על פי שהן²⁹ דפוסין הרבה - מעשר מאחד³⁰ על הכל; שהנחתום שמוכר למנפול³¹ עושה עסתו דפוסין הרבה³². אבל³³ הלוקח מן המנפול³⁴ - מעשר מכל דפוס ודפוס³⁵; שהמנפול לוקח משני נחתומין.

27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). (29) הככרות. (30) מדפוס אחד. (31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. (32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). (33) משנה שם. (34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). (35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

ז. תשעה³⁶ מנפולין³⁷ שלקחו מעשרה נחתומין, הואיל ואחד מהן³⁸ לקח משנים, כל הלוקח מאחד³⁹ מן התשעה - מעשר מכל דפוס ודפוס⁴⁰.

36) ירושלמי שם. (37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. (38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל-שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. (39) כלומר, אפילו מאחד, וכל-שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. (40) כלומר, אף-על-פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פי"ג הלכה כ).
 ח. הלוקח⁴¹ מן העני⁴², וכן העני⁴³ שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבלה⁴⁴ - מעשר מכל אחת ואחת⁴⁵. ובתמרים ובגרוגרות - בולל⁴⁶ הפל⁴⁷ ומעשר⁴⁸. אימת⁴⁹? בזמן שהמתנה מרבה⁵⁰; אבל במועטת - מעשר מכל מתנה ומתנה⁵¹.

41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. (42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. (43) חבר. (44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. (45) כלומר, העני שיודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלה (תוספתא כפשוטה). (46) כלומר, עני שנותן לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתב-יד קמבריד' ומינכן. (47) כלומר, מערב הכל. (48) מן התערובת על כולה. (49) דברי רבי

20) משנה שם. (21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף-על-פי שסיתון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. (7) כלומר, הקופה הנ"ל. (8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף-על-פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרימא (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". (9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. (10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

ב. הנה¹¹ מוכר¹² פשות¹³ או ירק, והן¹⁴ מביאין וצוברין לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל פשות ופשות, ומכל אגדה ואגדה¹⁵, ומכל תמרה ותמרה¹⁶.

11) תוספתא שם, בשינוי לשון. (12) הסיטון הנ"ל. (13) בכתב-יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). (14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על-מנת למכור. (15) של ירק. (16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.

ג. הלוקח¹⁷ מבעל הבית¹⁸ וחזר ולקח ממנו שניה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות¹⁹; שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

17) שם פ"ה משנה ז. (18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה הסמוכה. (19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.

ד. בעל הבית²⁰ שהיה מוכר ירק בשוק: בזמן שמביאין לו מגנותיו - מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות, אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שניה - לא יעשר מזה על זה²¹.

20) משנה שם. (21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף-על-פי שסיתון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

ה. הלוקח²² פת מן הנחתום²³ - לא יעשר מן החמה²⁴ על הצוננת²⁵; שאני אומר: חטים של אמש היו משל אחד, ושל היום משל אחר²⁶.

22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). (24) הלחם החם שאפוהו היום. (25) הלחם הקר שאפוהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכות מעשר שני ונמיע רבעי

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) להפריש מעשר שני. ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי בני אדם חוץ מאכילה ושתיה וסיכה. ג) שלא לאכול בטמא. ד) שלא לאכול באנינות. ה) שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. ו) שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלים. ז) שלא לאכול מעשר יצהר חוץ לירושלים. ח) להיות נטע רבעי כלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבצעו למעשר שני לכל דבר. ט) להתדודות ודוי המעשר.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האבינות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי שהביא שלישי לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע והישב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה שלישית. הדברים ששויים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

א. אחר² שפרישין³ מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני בו⁴ ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני⁵. שנאמר: עשר תעשר את כל תבואת זרעך. ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני, כמו שבאנו.

נקודות משיחות קודש -

"אחר שפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני בו ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני".

מלשונו משמע שהקפדה על סדר ההפרשה מחוייבת, אבל הנתניה בפועל יכולה להיות באופן אחר. וצריך להבין, הניחא בשאר המעשרות העיקר הוא ההפרשה ולא הנתניה כי על-ידי ההפרשה מוציאים את התבואה מגדר טבל, אבל במעשר עני שגדרו נתינת צדקה העיקר צריך להיות שהעני יקבל את הצריך לו, ואיך אפשר לומר שההפרשה לבדה היא ענין עיקרי. אלא שזהו החידוש בדין זה, שגם כאשר נמצא במקום שאין בו עניים, ישנו חיוב של הפרשת מעשר עני. ועד"ז מובן בנוגע לצדקה שצריך להפריש מממונו לצדקה ואח"כ ימסור לעני כשימצאנו.

כך גם בצדקה רוחנית, היינו בהשפעה על יהודי אחר, שגם אם אין בסביבתו עני בדעת, חייב להיערך ולהכין

יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). 50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל-כל-פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף-על-פי שפסק למעלה (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה למלך ופאת-השולחן). 51) בין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

ט. שחק⁵² את הפת⁵³ ונעשאה פרוין, ואת הגרוגרות⁵⁴ ונעשאן דבלה⁵⁵ - מעשר מאחד על הכל⁵⁶.

52) העני, תוספתא שם. 53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרובה. 54) בכמות מרובה. 55) שעל-ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). 56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שככר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

י. פועלים⁵⁷ או אורחים⁵⁸ שהיו מספין ואוכלין⁵⁹, והותירו פרוטות⁶⁰ - מעשר מכל אחת ואחת⁶¹.

57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל-בית אחד, ואף-על-פי-כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל-בית אחד שמעשר מאחד על הכל. 58) אף-על-פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"י הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "ההוצאה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). 59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו יושבין ואוכלין וכו', וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. 60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז). 61) כלומר, כל פרוטה ופרוטה.

סלקו להו הלכות מעשר בסיפתא דשמאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקטיתן עישורן (להלן ה"ד), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורו ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. (15) התבואה משתביא שלישי, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם יזרע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). (16) אחד בתשרי. (17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. (18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. (19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. (20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא-קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). (21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגר להרמב"ם. (22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

ג. וְהַחֲרוּבִין, אֶף עַל פִּי שֶׁחֲנֹטוּ פְרוֹתֵיהֶן²³ קָדְם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבַט - מִתְעַשְׂרִין לְהִבָּא²⁴, הוֹאִיל וּמִתְעַשְׂרוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²⁵. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין הַדְּבָרִים אֲמֹרִין אֶלָּא בְּחֲרוּבֵי צִלְמוֹנָה²⁶ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, שְׂאִין רְאוּיִין לְמֵאֲכַל רֵב הָאֲדָם, וְהֵן הֵן שְׂמִתְעַשְׂרוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים; אֲבָל שְׂאֵר הַחֲרוּבִין - יִרְאֶה לִי, שֶׁהֵן כְּשֵׁאֵר פְּרוֹת הָאֵילָן²⁷.

(23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. (24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. (25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך-עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשווים חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השווים לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. (26) עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. (27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות ובירק אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא בבבלייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספך מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא-הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר,

את עצמו כדי שבהזדמנות הראשונה יוכל לפעול על יהודי אחר באופן המתקבל. ומובן שיש גם להשתדל לחפש את העני ולעזור לו, ומכיון ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ועל-אחת-כמה-וכמה כשיש אצלו את הפרשה, מסבב לו הקב"ה כמה סיבות שיוכל לקיים גם את הנתינה בפועל.

(על-פי "יין מלכות" ספר זרעים, סימן י"ט)

(2) ראה למעלה בפ"ג מהל' תרומות הכ"ג. (3) כלומר, אחר הפרשה, אף-על-פי שהוא לפני הנתינה, ראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"א. (4) כלשון הכתוב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". לומר לך שבכל שנה צריך להפריש מעשר נוסף למעשר ראשון. אלא שבשנה ראשונה ושניה רביעית וששית הוא "מעשר שני", ובשנה שלישית וששית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן. (5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. (6) משנות השמיטה. (7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

ב. בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי⁸ הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעַשְׂר תְּבוּאוֹת⁹ וְקִטְנִיּוֹת וִירְקוֹת¹⁰. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֵאשׁ הַשָּׁנָה¹¹, הוּא אֶחָד בְּתִשְׂרִי. וּבְחֲמִשָּׁה עָשָׂר¹² בְּשָׁבַט הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעַשְׂר הָאֵילָנוֹת. בִּיצֵד? תְּבוּאָה¹³ וְקִטְנִיּוֹת¹⁴ שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת¹⁵ לְפָנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה¹⁶ שֶׁל שְׁלִישִׁית¹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בְּשְׁלִישִׁית - מִפְּרִישֵׁין מִהֵן מַעַשֵׂר שְׁנִי¹⁸. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא לְאַחַר רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית¹⁹ - מִפְּרִישֵׁין מִהֵן מַעַשֵׂר עֲנִי. וְכֵן פְּרוֹת הָאֵילָן²⁰ שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת²¹ קָדְם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבַט שֶׁל שְׁלִישִׁית, אֶף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ אַחַר פֶּן בְּסוֹף שָׁנָה שְׁלִישִׁית - מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִפְּרִישֵׁין מִהֵן מַעַשֵׂר שְׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ²² לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קָדְם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבַט שֶׁל רְבִיעִית, אֶף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בְּרְבִיעִית - מִפְּרִישֵׁין מִהֵן מַעַשֵׂר עֲנִי. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבַט - מִתְעַשְׂרִין לְהִבָּא.

(8) ראש השנה ב, א. (9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. (10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בבבלייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". (11) כגון שבביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. (12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שלישי לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". (14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲשֵׂר אַחֲרָיִךְ וּפְדֻיָּהוּ⁴⁹, וְאַחַר שְׁפֹדְהוּ נֹתְנֹהוּ לְעֲנִיִּים⁵⁰ וְאוֹכֵל פְּדִיּוֹנוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי וּמַעֲשֵׂר עֲנִי.

(42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). (43) מין אילן. ונזכר בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. (44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אבינונת נתנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, ולידה מילה (= ולא יזה דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודה ונותנו לעני", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) - לענין מעשרות ספק הוא (כסף-משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). (45) שהולכים בו אחר חנטה. (46) שהולכים בהם אחר לקיטה. (47) הנוסחא שלפנינו תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש'). [ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו]. (48) [היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה לתיקון המילה "קודם" שלמעלה]. (49) כדין מעשר שני. (50) בתורת מעשר עני.

ח. הָאֲרִזוֹ⁵¹ וְהַדְּחַן⁵² וְהַפְּרָגִין⁵³ וְהַשְּׂמִימִין⁵⁴, אֵף עַל פִּי שְׁהִשְׂרִישׁוּ קֹדֶם רֵאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין הוֹלְכִין בְּהֵן אֶלָּא אַחַר גְּמַר הַפְּרִישׁ⁵⁵, וּמִתְעַשְׂרִין לְהַבָּא⁵⁶. וְכֵן פּוֹלֵט⁵⁷ הַמַּצְרִי, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ הִשְׂרִישׁ לְפָנָי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרָיו⁵⁹ - צוֹבֵר גְּרִינוֹ לְתוֹכוֹ⁶⁰ וְתוֹרֵם וּמַעֲשֵׂר מִן הַכֹּל כְּאַחַד, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּמַר הַפְּרִישׁ⁶¹.

(51) הוא רייזו בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לז, א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשיביעית פ"ב מ"ז. (52) מין קטנית, ונקרא מ"ל (שם). (53) זרעוני צמח בר, ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים. (54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. (55) כדעת שמואל בראש השנה יג, ב. ולא כדעת התנא בשיביעית שם, שהולכים בהם אחר השרשה. (56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר שני או מעשר עני. (57) צמח מזון שגרגריו נתונים בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולייס. (58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא בשיביעית, בשם רבי שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י, וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה הי"א). (59) ורבי שמעון

ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

ד. הִירֵק - בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרָיו²⁸. בְּיַצַד²⁹ אִם נִלְקַט בַּיּוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה³⁰ שֶׁל שְׁלִישִׁית, אֵף עַל פִּי שְׂבָא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת³¹ וְנִגְמַר³² בְּשָׁנָה - מִפְּרִישֵׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאִם נִלְקַט בְּרִבִּיעִית - מַעֲשֵׂר שְׁנִי.

(28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא בכרייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. (29) ברייתא, שם. (30) על-ידי גוי ('תוספות' שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). (31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). (32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

ה. וְכֵן³³ הָאֲתָרוּג בְּלֶבֶד מִשְׂאֵר פְּרוֹת הָאֵילָן - הִרִי הוּא פִּירְקָא³⁴ וְהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לְשִׁבְעִית³⁵. בְּיַצַד³⁶ אִם נִלְקַט בְּשְׁלִישִׁית אַחַר חֲמִשָּׁה עֲשָׂר בְּשָׁבָט³⁷ - מִפְּרִישֵׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עֲנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמַר בְּשָׁנָה. וְכֵן אִם נִלְקַט בְּרִבִּיעִית קֹדֶם חֲמִשָּׁה עֲשָׂר בְּשָׁבָט - מִפְּרִישֵׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עֲנִי. נִלְקַט בְּרִבִּיעִית אַחַר חֲמִשָּׁה עֲשָׂר בְּשָׁבָט - מִפְּרִישֵׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי³⁸.

(33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. (34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג). (35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו). ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשיביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשיביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשיביעית, אין זה אלא לתומרא, אבל לא לפטרו ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. (36) כלומר, למעשר. וכיצד לשיביעית, כתב להלן שם. (37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). (38) אף שנגמר לגמרי בשיביעית שהיא שנת מעשר עני.

ו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, אֲתָרוּג³⁹ בַּת שְׁשִׁית שְׁנִכְנְסָה לְשִׁבְעִית, אֶפְלוּ הִיתָה פְּזוּתָא⁴⁰ וְנִנְעֶשֶׂת כְּכַפָּר - חִיבָתָהּ בְּמַעֲשְׂרוֹת⁴¹.

(39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם): (40) כשנכנסה לשיביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה ב'תוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשיביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. (41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

ז. הָאֲבִינֹת⁴² שֶׁל צֶלְפָּה⁴³ - נֹתְנִין⁴⁴ עֲלֵיהֶן חֲמִרֵי אֵילָן⁴⁵ וְחֲמִרֵי זְרָעִים⁴⁶: שְׂאֵם הִיּוּ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה שְׁנִכְנְסָה לְשְׁלִישִׁית, וְנִלְקָטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עֲשָׂר בְּשָׁבָט⁴⁷ - מִפְּרִישֵׁין מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאַחַר כֶּן מִפְּרִישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְחָשַׁב עָלָיו לְזַרְעוֹ⁸¹ - אֵין מִחֲשַׁבַת זֶרַע חֵלָה עָלָיו⁸², אֲלֵא אִם פֶּן מִנְע מִמֶּנּוּ שְׁלֵשׁ אַרְיוֹת⁸³. וְהוּא שֶׁהִבִּיא שְׁלִישׁ לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁴; אֲבָל אִם לֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ אֲלֵא לְאַחֲרָיו - אָף עַל פִּי שְׁלֵא מִנְע מִלְאַרְיוֹת⁸⁵ מִמֶּנּוּ שְׁלֵשׁ אַרְיוֹת. זָרְעוֹ לְזַרְעוֹ וְעָשָׂה פֶלֶו קָצְצִין גְּמוּרִים לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁶ - זָרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֵר, וְיִרְקוֹ בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ⁸⁷. מִקְצָתוֹ עָשָׂה קָצְצִין גְּמוּרִין וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה⁸⁸ - זֶה שְׁאֲמָרוֹ⁸⁹: צוּבֵר גְּרוּנוֹ⁹⁰ לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מְעַשֵּׂר מְזַרְעוֹ עַל יִרְקוֹ וּמִיִּרְקוֹ עַל זָרְעוֹ⁹¹.

71) ברייתא ב'ירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא שם וב'תוספתא כפשוטה'. 72) שזהו גמר פרוי, וראה למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב. 73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע, כיון שמחשבתו היתה לזרע. 74) אחר השנה הבאה, כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון שחשב לירק. 75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב להלן שהולכין אחר מחשבתו. 76) כלומר, הזרע מתבטל אגב הירק מפני שעיקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש השנה, כדלהלן. 77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני ראש השנה, ולא נגמר הפרי. 78) גם זה צריך עיון, כיון שהזריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שייך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליקט ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו]. לא הביא שליש לפני ר"ה) בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא". 79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. 80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. 81) רק לזרע. 82) כיון שזרעו לירק, אלא-אם-כן מוכח ממעשיו שכוננתו לזרע. 83) כלומר, שלש השקאות, שבזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". וב'ירושלמי': "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". 84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. 85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. 86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. 87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. 88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. 89) ראה ראש השנה יג, ב. 90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. 91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון

שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם). 60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפי"ג מהל' תרומות ה"ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. 61) להלן (ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש, ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד בהשגה להלן שם.

ט. הַבְּצָלִים⁶² הַסְּרִיסִים⁶³ שְׁמֻנַע מֵהֶם מִים שְׁלִישִׁים יוֹם לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁴, וְשֵׁל בַּעַל⁶⁵ שְׁמֻנַע מֵהֶם שְׁלֵשׁ עוֹנוֹת⁶⁶ לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר⁶⁷. מִנְע מֵהֶם פְּחוֹת מִכָּאן⁶⁸, אָף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ לִיבֵשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁹ - מִתְעַשְׂרִין לְהַבָּא⁷⁰.

62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. 63) "ענין הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויזאיאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו. 64) "מונעים מהם המים כשהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). וב'ירושלמי' שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). 65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשדה בעל. 66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. 67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. 68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. 69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. 70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

י. פול⁷¹ המצרי שהביא שליש לפני ראש השנה⁷²: אִם זָרְעוֹ לְזַרְעוֹ - מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֵר⁷³, זָרְעוֹ לְיִרְקוֹ - מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא⁷⁴. זָרְעוֹ לְזַרְעוֹ וְלְיִרְקוֹ, אוֹ שְׁזַרְעוֹ לְזַרְעוֹ וְחָשַׁב עָלָיו לְיִרְקוֹ⁷⁵ - מְעַשֵּׂר מְזַרְעוֹ עַל יִרְקוֹ וּמִיִּרְקוֹ עַל זָרְעוֹ⁷⁶. לֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם זָרְעוֹ לְזַרְעוֹ - זָרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֵר⁷⁷, וְיִרְקוֹ בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ. וְהוּא שֶׁלֶקֶט מִמֶּנּוּ לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁸; אֲבָל אִם לֶקֶט מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין יִרְקוֹ בֵּין זָרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא. זָרְעוֹ לְזַרְעוֹ וְחָשַׁב עָלָיו לְיִרְקוֹ⁷⁹ - הוֹלְכִין אַחַר מִחֲשַׁבְתּוֹ⁸⁰. זָרְעוֹ לְיִרְקוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה למלך וב'חזון איש'. (102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. (103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. (104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. (105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. (106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. (107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

יג. פְּרוֹת¹⁰⁸ שְׁהוּצִיא מִהֶן מַעְשֵׂר רֵאשׁוֹן קֳדָם שְׁיִקְבְּעוּ לְמַעְשֵׂר¹⁰⁹ - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִהֶן עֲרָאֵי קֳדָם שְׁיִוְצִיא מַעְשֵׂר שְׁנִי; שְׁאִין הָרֵאשׁוֹן קוֹבֵעַ לְשְׁנֵי. אֲבָל מְשֻׁנְקָבְעוּ לְמַעְשֵׂר¹¹⁰, אָף עַל פִּי שְׁהוּצִיא אֶת הָרֵאשׁוֹן - אֲסוּר לְאֹכֵל מִהֶן עֲרָאֵי עַד שְׁיִוְצִיא אֶת הַשְּׁנִי אוֹ אֶת מַעְשֵׂר עֲנִי¹¹¹.

(108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והבעיא היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר הי"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבילים, כיון שקרא עליו שם מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת-מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת-מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמורכב תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבילין, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על-ידי התרומת-מעשר, למאן דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרוגרות והוא עתיד לדושן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, וב'פני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף-על-פי-כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף-על-פי-כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחייבו בתרומה גדולה, השנייה שחזור ותרום, ראה בפ"ה מהל' מעשר הי"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה

גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה ב'חזון איש').

יא. פְּרוֹת⁹² שְׁנָה שְׁנִיָּה⁹³ שְׁנֵתְעָרְבוּ בְּפִרוֹת שְׁלִישִׁית⁹⁴, אוֹ שָׁל שְׁלִישִׁית בְּרִבְעִית - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב⁹⁵. מְחַצֵּה לְמַחְצָה⁹⁶ - מִפְּרִישׁ מַעְשֵׂר שְׁנִי מִן הַפֶּל, אֲבָל לֹא מַעְשֵׂר עֲנִי⁹⁷; שְׁמַעְשֵׂר שְׁנִי חֲמוּרָה⁹⁸, שְׁהָרִי הוּא קִדְשִׁי⁹⁹, וּמַעְשֵׂר עֲנִי הֵל. וְכֵן פְּרוֹת שְׁהֵן סִפְק אִם פְּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם אוֹ פְּרוֹת שְׁלִישִׁית - מִפְּרִישׁ מִהֶן מַעְשֵׂר שְׁנִי.

(92) מכשירין פ"ב מ"א. (93) שהיא שנת מעשר שני. (94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתערבו אלו באלו, כפי שהבין הרשב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שייך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השנויות שם למעלה ('חזון איש'). (95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). (96) שכמות פירות שני האצרות שוה. (97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כבמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה ז, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיא דדינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בבאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. (98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. (99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

יב. כֵּל הַפְּטוּר מִמַּעְשֵׂר רֵאשׁוֹן¹⁰⁰ - פְּטוּר מִן הַשְּׁנִי¹⁰¹ וּמִן הָעֲנִי; וְכֹל שְׁחֵיב בְּרֵאשׁוֹן - חֵיב בְּשְׁנֵיהֶם. וְכֹל הַתּוֹרֵם¹⁰² - מוּצִיא מַעְשֵׂר¹⁰³; וְכֹל שְׁאִינוֹ תּוֹרֵם¹⁰⁴ - אִינוֹ מוּצִיא מַעְשֵׂר זֶה. כֵּל מִי שְׁאִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁰⁵, כֶּף אִם עֵשֶׂר מַעְשֵׂר זֶה¹⁰⁶ - הָרִי הוּא מַעְשֵׂר; וְכֹל מִי שְׁאִין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה¹⁰⁷, כֶּף אִם הוּצִיא מַעְשֵׂר זֶה - אִינוֹ מַעְשֵׂר.

(100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. (101) ואף-על-פי שב'ספרי' פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) וה'יראים' (מצוה קעב), אף-על-פי שתרומות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי ב'ירושלמי' (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שב'ספרי', ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי ה'ירושלמי' שם, שתפס הלהכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

122) נביאים וחכמים. (123) שנער ומצרים. (124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. (125) על מעשר שני.

הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד מששת הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל-שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים, ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. (109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. (110) באחד מששת הדברים הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. (111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, ובסוף משנה' שם.

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנִי

1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כזית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני שנכנס לירושלים אם מותר להוציאו. פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו. פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן. אילן שעומד לפניו מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה.

א. מַעְשֵׂר שְׁנִי נֶאֱכָל² לְבַעְלָיו³ לְפָנֵים מְחֻמָּת יְרוּשָׁלַיִם; שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלֶתָּ לְפָנָי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁפְךָ שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמַר. וְנוֹהֵג בְּפָנֵי הַבַּיִת וְשֵׁלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁴, אֲכָל אֵינוֹ נֶאֱכָל בְּיְרוּשָׁלַיִם אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁵. שְׁנֵאמַר מַעְשֵׂר דְּגִנְךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךָ וְצֹאנְךָ; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּ: מָה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת, אִף מַעְשֵׂר שְׁנִי לֹא יֶאֱכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת.

2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. (3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. (4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" – "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". (5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

ב. מִדַּת חֲסִידוֹת, שְׁפוּדִין מַעְשֵׂר שְׁנִי בְּזִמְן הַזֶּה בְּשְׁוִי⁶, כְּדָרְךָ שְׁפוּדִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ הַגְּאוּנִים, שְׁאֵם רְצָה לְפָדוֹת שְׁוֹה מְנָה בְּפִרוּטָה⁷ לְכַתְחִילָה בְּזִמְן הַזֶּה - פּוּדָה. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִן הַקֶּדֶשׁ⁸. וּמִשְׁלִיךְ הַפְּרוּטָה לְפָנֵים הַגְּדוֹל⁹.

6) שכן נהגו האמוראים לפדות בשווי ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים – פודה לכתחילה בפחות משווי, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. (7) אבל לא בפחות מפרוטה. (8) שיותר לפדות בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. (9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון

י.ד. מַעְשֵׂר שְׁנִי, הוֹאִיל וְטָעוֹן הַבָּאת מְקוּם¹¹² - אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מְחוּצָה לְאַרְצֵךָ¹¹³, כְּבָכוֹר בְּהִמָּה¹¹⁴. לְפִיכָף¹¹⁵ לֹא¹¹⁶ חִיבָרְךָ¹¹⁷ לְהַפְרִישׁ מַעְשֵׂר שְׁנִי בְּסוּרְיָא¹¹⁸. וְיִרְאֶה לִי, שְׂמַעְשֵׂר שְׁנִי שְׂמַפְרִישִׁים בְּאַרְצֵךָ שְׁנֵעַר וּבְמַצְרִים¹¹⁹ - פּוּדִין אוֹתוֹ¹²⁰ וּמְבִיאִין דְּמִיּוֹ לְיְרוּשָׁלַיִם¹²¹. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׁלָא חִיבָרְךָ¹²² מְקוּמוֹת אֵלוֹ¹²³ בְּמַעְשֵׂר שְׁנִי אֲלָא פְדִי לְקִבְעַ מַעְשֵׂר עֲנִי¹²⁴, כְּדִי שְׁהִיּוֹ עֲנִי יִשְׂרָאֵל סוּמְכִים עֲלֵיהֶם¹²⁵.

(112) לפניו מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. (113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. (114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף-על-פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה א: – שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומזה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכזה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בסוף-משנה ורדב"ז למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"ד) – היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. (115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה לארץ. (116) 'ירושלמי' פ"ז ה"ה. (117) חכמים. (118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. (119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. (120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב הי"ז. (121) שכיון שתקינו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תקינו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. פֶּלֶאֲכֵל הָאוֹכֵל פְּזִית מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי אוֹ שְׁשֶׁתָּה²⁷ מִמֶּנּוּ רְבִיעִית יִינֶה²⁸ חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם²⁹ - לֹקֵה; שְׁנֵאמַר: לֹא תֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ וְגֹמַר. וְלֹקֵה עַל פֶּלֶאֲכֵל וְאֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. לְפִיכָּה, אִם אָכַל שְׁלֶשְׁתָּן³⁰ חוּץ לְחֹמֶה³¹ - לֹקֵה שְׁלֹשׁ מִלְקִיּוֹת. שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלֶת לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ, וְנֹאמַר: לֹא תֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ וְגֹמַר. לְמָה פָּרְטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹכֵל אֶתְכֵל בְּשַׁעֲרֵיךָ? לְחַיֵּב עַל פֶּלֶאֲכֵל וְאֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ³².

(27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. (28) בפרק י מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". (29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. (30) דגן, תירוש ויצהר. (31) לאחר שנכנסו לפניו מן החומה. (32) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? - כגון "לא תאכל כי אם עלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

ו. אינו לוקה מן התורה עד שיאכלנו אחר שנגננס לחומת ירושלים. שְׁנֵאמַר: לֹא תֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵיךָ וְגֹמַר, וְאֶכְלֶת לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; בִּינֵן שְׁנֵאמַר לְמָקוֹם אֲכִילְתוּ וְאָכְלוּ בְחוּץ - לֹקֵה. אָבָל אִם אָכְלוּ קִדְּם שִׁפְכֶנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת מְדַבְּרֵיהֶם³³.

(33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

ז. מִקְצֵת³⁴ מֵעֵשֶׂר בְּפָנִים וּמְקַצְתוּ מִבְּחוּץ: הָאוֹכֵל מִזֶּה שְׁעֵדֵן לֹא נִכְנָס - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת³⁵; וְהָאוֹכֵל בְּחוּץ מִזֶּה שְׁנֵאמַר³⁶ - לֹקֵה³⁷.

(34) ברייתא שם, לענין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. (35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. (36) ואחר שנכנס - יצא. (37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

ח. אֵין פּוֹדִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם אֶלָּא אִם בֶּן גִּטְמָא³⁸; שְׁנֵאמַר³⁹: פִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם - בְּרַחוּק מִקוֹם הוּא נִפְדָּה, וְאִינוּ נִפְדָּה בְּקָרוֹב מִקוֹם. הִנֵּה הוּא בְּפָנִים וּמִשָּׂאוֹ בְּחוּץ⁴⁰, אֶפְלוּ הִנֵּה אוֹחֵז אוֹתוֹ בְּקַנְיָה⁴¹, הוֹאִיל וְלֹא נִכְנָס הַמֵּעֵשֶׂר - הֲרִי זֶה מִתָּר לְפָדוֹתוֹ שֶׁם בְּצַד הַחֹמֶה.

(38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". (39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. (40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתפו),

נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.

ג. וְכֵן¹⁰ אִם חִלְלֵי¹¹ מֵעֵשֶׂר שְׁוֹה מְנָה עַל שְׁוֹה פְּרוּטָה מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת¹² - הֲרִי זֶה מְחַלְלֵי¹³. וְשׁוֹרֶף¹⁴ אֶת הַפְּרוֹת שְׁחָלַל עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ תִקְלָה לְאַחֲרֵים¹⁵. כְּפִדְיוֹן נִטְע רְבָעֵי בְזִמְן הַזֶּה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ בְּהִלְכוֹת אֶסְוֵרֵי מֵאֲכָלוֹת.

(10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הביין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. (11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. (12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. (13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. (14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. (15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.

ד. כִּשְׁם שְׁאֵין אוֹכְלִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְזִמְן הַזֶּה בִירוּשָׁלַיִם¹⁶, כֶּף אֵין פּוֹדִין¹⁷ אוֹתוֹ שֶׁם¹⁸, וְאֵין מְחַלְלִין אוֹתוֹ¹⁹ וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁰. וְאִם נִכְנָס בִירוּשָׁלַיִם אֶף בְּזִמְן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתוֹ מִשָּׁם²¹, וּמְנִיחִים אוֹתוֹ שֶׁם עַד שְׁיִרְקָב²². וְכֵן אִם עֶבֶר וְהוֹצִיאֻ אוֹתוֹ מִשָּׁם - מְנִיחִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְקָב²³. לְפִיכָּה²⁴ אֵין מְפָרִישִׁים מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם בְּזִמְן הַזֶּה, אֶלָּא מוֹצִיאֵין אֶת הַפְּרוֹת בְּטַבְלָן חוּץ לְעִיר, וּמְפָרִישִׁין אוֹתוֹ שֶׁם וּפְדוּהָ²⁵. וְאִם הִפְרִישׁוּ שֶׁם²⁶ בְּזִמְן הַזֶּה - יִרְקָב.

(16) כיוון שאין שם מזבח. (17) על מעות. (18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שיותר בפדיה, אף שאסור לאכול שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. (19) על פירות. (20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. (21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. (22) שכיוון שקלטהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. (23) שכיוון שקלטהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. (24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. (25) ואוכלו. (26) בירושלים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְיִצְאָו עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת שְׁלֹא נִכְנסוּ - יַחְזְרוּ⁵⁵ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם. הַמָּר הוּא בְּמַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוֹאִיל וְקִלְטוֹ - קִלְטוֹ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. 51) ולפדותם בחוץ. 52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. 54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. 55) כל הפירות, וגם המעשר-שני.

יֵא. פְּרוֹת שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן שְׁעָבְרוּ בִירוּשָׁלַיִם וַיִּצְאוּ, כְּגוֹן סְלֵי עֲנָבִים לְגַת⁵⁶ וְסְלֵי תְּאֵנִים בְּמִקְצָה⁵⁷ - מִתָּר לְפִדוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶם בַּחוּץ⁵⁸. וְכֵן פְּרוֹת דְּמֵאֵי⁵⁹, אֵף עַל פִּי שְׁנִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן וְעָבְרוּ בִירוּשָׁלַיִם וַיִּצְאוּ - פּוֹדֵין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶן בַּחוּץ.

56) שעומדים לדריכה וסחיטה. 57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. 58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. 59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

יב. פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁנִטְמָאוּ בִירוּשָׁלַיִם וּפְדָאָן⁶⁰: אִם נִטְמָאוּ בְּוֹלַד הַטְּמֵאָה⁶¹ - אֶסוּר לְהוֹצִיאָן⁶², אֶלָּא יֵאָכְלוּ בַּפְּנִים⁶³; מִפְּנֵי שְׁוֹלַד הַטְּמֵאָה מְדַבְּרִיהֶם⁶⁴. וְאִם נִטְמָאוּ⁶⁵ בְּאֵב הַטְּמֵאָה⁶⁶, אוּ שְׁנִטְמָאוּ בַּחוּץ וַאֲפִלוּ בְּוֹלַד הַטְּמֵאָה⁶⁷, אֵף עַל פִּי שְׁנִכְנסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרִי אֵלוּ נִפְדִּין וְנֵאָכְלִין בְּכָל מְקוֹם⁶⁸.

60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. 61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. 62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטוהרה. 64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתתיר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפושם מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. 65) הפירות. 66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. 67) מדרבנן. 68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁹? כְּשֶׁהֲכַנְסֵן עַל מַנַּת שְׁלֹא

קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו הוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך). ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממילואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אמר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. 41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

ט. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁנִכְנסוּ לִירוּשָׁלַיִם, אֶפְלוּ שֶׁל דְּמֵאֵי⁴², אֶסוּר⁴³ לְהוֹצִיאָו מִשָּׁם; שְׁפָכָר קִלְטוּהוּ מְחִיצוֹת⁴⁴. וְכֵן פְּרוֹת הַנְּלַקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁴⁵; שְׁנֵאֲמַר: וְאֶכְלֶתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁴⁶. עֵבֶר וְהוֹצִיאָן אוּ שְׁנִצְאוּ בְּשַׁגְּגָה - יַחְזְרוּ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁴⁷. וְקִלְטִית מְחִיצוֹת - מְדַבְּרֵיהֶם. אֶפְלוּ מַעֲשֵׂר שְׁאִין בַּחֲמֹשׁוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה⁴⁸, שְׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם - מְחִיצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ וְאֶסוּר לְהוֹצִיאָו. אֶבֶל מְעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - נִכְנְסִין לִירוּשָׁלַיִם וַיִּצְאִין⁴⁹.

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. 43) מדרבנן. 44) כלומר, חומות ירושלים. 45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעות נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואינן יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. 46) כלומר, מצוה לאכול לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. 47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. 48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. 49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

ל. פְּרוֹת⁵⁰ שְׁנִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וַיִּצְאוּ - אִינוּ יְכוּלִּים לְהוֹצִיאָ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת שְׁלֹא נִכְנסוּ לִירוּשָׁלַיִם⁵¹, אֶלָּא יַחְזוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶן וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁵², וְאִינוּ נִפְדָּה בַּחוּץ⁵³. אֶפְלוּ עֲשֵׂה כָּל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ⁵⁴ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּלֶפְנִים לְכָל דְּבָר⁸⁸; וּמִפְּנֵי הַחֹמֶה וְלַחֹוץ⁸⁹ - אֵין אוֹכְלִין⁹⁰ שֶׁם וְאֵין פּוֹדִין שֶׁם לְהַחְמִיר⁹¹. הִיָּה חֲלָלִין לְפָנִים וּפְתִיחֵיהֶם לַחֹוץ: מִפְּנֵי הַחֹמֶה וְלַחֹוץ - פְּלַחֹוץ, פּוֹדִין בּוֹ וְאֵין אוֹכְלִין⁹²; וּמִפְּנֵי הַחֹמֶה וְלְפָנִים - אֵין אוֹכְלִין שֶׁם וְאֵין פּוֹדִין לְהַחְמִיר. וְהַחֲלוֹנוֹת וְעֵבֵי הַחֹמֶה⁹³ - כְּלֶפְנִים⁹⁴.

85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. 86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. 87) הבית עצמו, שתוכו חלול. 88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. 89) כלומר, בחלל הבית. 90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. 91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. 92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. 93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועלויות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. 94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באינינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

א. הָאוֹכֵל² מִמֶּעַשֶׁר שְׁנֵי בְטֻמְאָה - לוֹקֵה³; שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא בְעֲרִיתִי⁴ מִמֶּנּוּ בְטֻמְאָה. בֵּין שְׁהַמְעַשֶׂר טֻמְאָה וְהָאוֹכֵל טְהוֹר, בֵּין שְׁהַמְעַשֶׂר טְהוֹר וְהָאוֹכֵל טֻמְאָה. וְהוּא שְׂאִיכְלָנוּ בִירוּשָׁלַיִם⁵ קִדְּם שִׁיפְדָה⁶, שְׂאִינוּ לוֹקֵה עַל אֲכִילָתוֹ בְטֻמְאָה אֲלֵא בְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ⁷; אֲבָל אִם אֲכָלוּ בְטֻמְאָה⁸ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁹ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּתַח מְרִדוֹת¹⁰.

תְּתַפְּשֶׂם הַמְּחִיצוֹת⁷⁰; אֲבָל אִם לֹא הִתְנַה, הוֹאִיל וְנִכְנַס הָרִי הוּא טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה, [שְׂאִין וְלֹד⁷¹ מִטְּמֵא שְׁנֵי⁷² מִן הַתּוֹרָה], וְכִבֵּר קִלְטוּהוּ מְחִיצוֹת וְאִינוּ יוֹצֵא⁷³.

69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. 70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. 71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. 72) כלומר, אחר. 73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יֵד. תִּלְתָּן שֶׁל מִעַשֶׂר שְׁנֵי - מִתֵּר לְאֲכִילָה צְמַחוּנִין⁷⁴, שְׂכָף הִיא רְאוּיָה לְאֲכִילָה⁷⁵. וְכֵן בְּרִשְׁיֵי מִעַשֶׂר שְׁנֵי⁷⁶ - וְאֲכָלוּ צְמַחוּנִין⁷⁷. וְאִם⁷⁸ עָשָׂה מֵהֶם⁷⁹ עֶסֶה - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לִירוּשָׁלַיִם וְלְהוֹצִיאָהּ⁸⁰, שְׂאִינֵן⁸¹ בְּכָלֵל הַפְּרוֹת⁸². וְאִם נִטְמְאוּ⁸³ בִירוּשָׁלַיִם - יִפְדּוּ וְיִאֲכָלוּ בַחוּץ.

74) כלומר, כשהוא בתחילתו. 75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. 76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. 77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. 78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. תמניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות]". 79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. 80) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשויין עיסה, אבל אם הכניסין כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאו עיסה בפנים. 81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. 82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. 83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

טו. אֵילִין שְׁעוֹמֵד לְפָנִים מִן הַחֹמֶה וְנוֹפוּ נוֹטָה חוּץ לַחֹמֶה - אֵין אוֹכְלִין תַּחַת נוֹפוּ מִמֶּעַשֶׂר שְׁנֵי⁸⁴. וּמִמֶּעַשֶׂר שְׁנֵי שְׁנֹכְנַס תַּחַת נוֹפוּ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שְׁהָרִי הוּא כְּמִי שְׁנֹכְנַס לִירוּשָׁלַיִם.

84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

טז. פְּתִים שֶׁבְּצַד הַחֹמֶה⁸⁵, שְׁפְתֵיהֶם לְפָנִים מִן הַחֹמֶה⁸⁶ וְחֲלָלִין⁸⁷ לַחֹוץ: מִפְּנֵי הַחֹמֶה וְלְפָנִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פנחס מטאב לה (היה מטמא את המעשר-שני) ופדה לה".
ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טימאו בעודו טבל. (21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. (22) ואוכל דמיו בטהרה. [ניתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פ"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

ד. הַעֲרַל - פֶּטְמָא²³, וְאִם אָכַל מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי - לֹאֲקָה מִן הַתּוֹרָה, כְּדָרְךָ שְׁלֹקָה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה²⁴; שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֶדֶשׁ, וּמֵעֶשֶׂר שְׁנֵי קְרוּי קֶדֶשׁ, שֶׁהֵרִי נֹאמַר בּוֹ: קֶדֶשׁ לַיהוָה²⁵. וְטָמְא²⁶ שְׁטָבַל - אֹכֵל מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי אֶף עַל פִּי שְׁלֵא הַעֲרִיב שְׁמִשׁוֹ²⁷.

(23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ד מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם-משנה שם (משנה-למלך). (24) הלכות תרומות שם. (25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. (26) נגעים פ"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: (27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

ה. הָאוֹכֵל²⁸ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּאֵינִיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה²⁹ - לֹאֲקָה; שְׁנֹאמַר: לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵינִי מִמֶּנּוּ³⁰. וְהוּא שֶׁיֵּאֲכַלְנוּ בְּמִקּוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם³¹; אֲכַל אִם אֲכַלּוּ בַחוּץ³² בְּאֵינִיּוֹת³³, אִו שְׁאֲכַלּוּ בְּפָנִים בְּאֵינִיּוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁴ - מִפִּינ אֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת³⁵.

(28) ביכורים פ"ב משנה ב. (29) ראה בהלכה הסמוכה. (30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריזו, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא-תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף-משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). (31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף-משנה). (32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. (33) אבל שלא באיניות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. (34) ראה בהלכה הסמוכה. (35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

(2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: (3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: (4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. (5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". (6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. (7) כלומר, במקום שמצוה לאכול, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. (8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. (9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. (10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון-איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

ב. וְאֶפְלוּ¹¹ לְהַדְלִיק [בּוֹ]¹² אֶת הַנֵּר אַחַר שְׁנֹטְמָא¹³ - אֶסּוּר¹⁴ עַד שִׁיפְדָהּ; שְׁנֹאמַר: לֹא בְעֲרִיתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא.

(11) יבמות שם. (12) בשמן של מעשר שני. (13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל-שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ויאלו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. (14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

ג. כְּכֹר בְּאֵינִי¹⁵, שֶׁהַמֵּעֶשֶׂר שְׁנֹטְמָא, אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁶ - פּוֹדֵין וְיֹאכְלוּ¹⁷. וְאוֹכְלִין אֶת דָּמֵי בְּטָהֳרָה בְּתוֹרַת פְּרוֹת מֵעֶשֶׂר¹⁸, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר¹⁹. אֶפְלוּ²⁰ נְטָמָאוּ הַפְּרוֹת כֹּלן כְּשֶׁהֵן טָבַל - מִפְּרִישׁ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי²¹ בְּטָמָא וּפְדָהּ²².

(15) למעלה פ"ב הלכה ח. (16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). (17) המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. (18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג-כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכול, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אליך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. (19) [להלן הלכות י"א דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף-משנה]. (20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נראה גם ממה שאמרו להלן, שנתנו לעם-הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי.⁵⁰ אף-על-פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. (51) ש"צטרך להוציא מנססיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעות מעשר שני (בטהרה וכו') - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם-הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם-הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון-איש. (52) תוספתא מע"ש פ"ד. (53) של ודאי. (54) כאבא חלפי בן קרויא, שם. (55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף-משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. (56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגרוס כן בדברי רבינו. (57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

ט. מעשר שני⁵⁸ אסור לאבד אפלו מעוטו⁵⁹ בדרכים, אלא מוליכו כל שהוא או מוליך דמיו לירושלים⁶⁰. ומתיר⁶¹ לאבד מעוט מעשר שני של דמאי בדרכים⁶². וכמה הוא מעוט? פחות מכגורגרת, בין באכל שלם בין בפרוס⁶³. אכל כגורגרת - אין מאבדין אותו. והמפריש מעשר שני של דמאי פחות מכגורגרת⁶⁴ - הרי זה נותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו⁶⁵; אכל⁶⁶ לא יפרישנו⁶⁷ לכתחלה לאבדו⁶⁸, שאין מפרישין לאבדו⁶⁹.

(58) של ודאי. (59) אפי' פחות מכגורגרת, ראה להלן. (60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. (61) משנה שם. (62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. (63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". (64) כלומר, אפילו פחות מכגורגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם-הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. (65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגורגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונתנו לעם-הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי-שם. בכסף-משנה, ובחזון-איש. (66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. (67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגורגרת. (68) בדרכים. (69) אף-על-פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

י. מעשר שני⁷⁰ נתן לאכילה ושתיה; שפאמר:

ו. איזהו אוגן? זה המתאבל על אהד מן הקרובים שהוא חיב להתאבל עליהן³⁶. וכיום המיתה - הוא אוגן מן התורה, ובלילה - אוגן מדברייהן³⁷. שפאמר: ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יי³⁸; היום - אסור, ולילה - מתיר³⁹. נשתתה המת ימים רבים ואחר כך נקבר - כל אותן הימים שאחר יום המיתה עד יום הקבורה הוא אוגן מדברייהן. ואין יום הקבורה תופש לילו⁴⁰.

(36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. (37) זבחים זט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: ובריי"ף שם. (38) כן הוא בסיפרא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: ובריי"ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. (39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אוגן עד הקבורה. (40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אוגן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחביריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט"י, וכסף-משנה שם.

ז. ולא מעשר שני בלבד, אלא כל הקדשים פלן⁴¹ אם אכלן באנינות של תורה - לוקה⁴²; ובאנינות של דבריהן - מפין אותו מפת מרדות⁴³.

(41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. (42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא-תעשה קנא. (43) ראה למעלה הלכה ה.

ח. אין⁴⁴ נותנין פרות מעשר שני⁴⁵ לעם הארץ, ולא פרות הנלקחות במעות מעשר, ולא מעות מעשר⁴⁶, מפני שהוא פחזקת טמאה⁴⁷. ומתיר⁴⁸ לאכל מעשר שני של דמאי באנינות⁴⁹, ולתנו לעם הארץ⁵⁰; והוא שיאכל כנגדו⁵¹. אין⁵² מפקידין מעשר שני⁵³ אפלו אצל חברו⁵⁴, שפא ימות ונמצא המעשר תחת יד בנו עם הארץ⁵⁵; אכל⁵⁶ מפקידים מעשר שני של דמאי אצל עם הארץ⁵⁷.

(44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. (45) של פירות ודאי, ראה להלן. (46) שדינם כדין מעשר שני, כדהלן בראש פרק ד. (47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. (48) דמאי פ"א משנה ב. (49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁷¹. וְסִיכָה - בְּשִׂתִּיחָה⁷². וְאֶסּוּר⁷³ לְהוֹצִיאָוּ בְּשָׂאֵר צְרָכָיו, כְּגוֹן לְקַח בּוֹ פְּלִים וּבְגָדִים וְעֵבָדִים⁷⁴; שְׂנָאֵמֶר: לֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת⁷⁵. כְּלוּמֵר, לֹא הוֹצִאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שְׂאִינוֹ מְקִיָּם אֶת הַגּוֹף⁷⁶. וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשָׂאֵר דְּבָרִים, אֶפְלוּ בְּדָבָר מְצֻה, כְּגוֹן שְׂלִקְחָ מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִין לְמֵת⁷⁷ מְצֻה⁷⁸ - הֲרֵי זֶה⁷⁹ אוֹכֵל כְּנֻגְדוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר⁸⁰.

81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף-משנה העתיק: "מעשר שני". (82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. (83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוך)". (84) תרומות פ"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". (85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום-טוב'. (87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). (88) משנה שם. (89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. (90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ו הלכה ב]. (91) ירושלמי שם.

81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף-משנה העתיק: "מעשר שני". (82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. (83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוך)". (84) תרומות פ"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". (85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום-טוב'. (87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). (88) משנה שם. (89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. (90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ו הלכה ב]. (91) ירושלמי שם.

יב. כִּלְכִּלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁸¹. וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁸². וְאֶסּוּר⁸³ לְהוֹצִיאָוּ בְּשָׂאֵר צְרָכָיו, כְּגוֹן לְקַח בּוֹ פְּלִים וּבְגָדִים וְעֵבָדִים⁸⁴; שְׂנָאֵמֶר: לֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת⁸⁵. כְּלוּמֵר, לֹא הוֹצִאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שְׂאִינוֹ מְקִיָּם אֶת הַגּוֹף⁸⁶. וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשָׂאֵר דְּבָרִים, אֶפְלוּ בְּדָבָר מְצֻה, כְּגוֹן שְׂלִקְחָ מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִין לְמֵת⁸⁷ מְצֻה⁸⁸ - הֲרֵי זֶה⁸⁹ אוֹכֵל כְּנֻגְדוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר⁹⁰.

70) מע"ש פ"ב משנה א. (71) ושתייה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא ע"ו). (72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאמרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא-אם-כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביית עשור הלכות ד-ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. (73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקח, כמו שכתב למעלה (הלכות א-ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. (74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתייה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". (75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. (76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתייה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חיי" ולא "מת" (כסף-משנה). (77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כ"תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר א"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתייה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם). וצריך עיון שרבינו השמיט זאת, מה-שאין-כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל-שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף-משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. (78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף-על-פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורן. (79) שם פ"א משנה ז. (80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. (93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י"ג (אור שמח). (94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. (95) תוספתא תרומות שם. והובאה בבבלי בבא בתרא צז. כתנא-קמא ולא כרבי מאיר. (96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. (97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. (98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. (99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

יג. וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁹¹. וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁹². וְאֶסּוּר⁹³ לְהוֹצִיאָוּ בְּשָׂאֵר צְרָכָיו, כְּגוֹן לְקַח בּוֹ פְּלִים וּבְגָדִים וְעֵבָדִים⁹⁴; שְׂנָאֵמֶר: לֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת⁹⁵. כְּלוּמֵר, לֹא הוֹצִאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שְׂאִינוֹ מְקִיָּם אֶת הַגּוֹף⁹⁶. וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשָׂאֵר דְּבָרִים, אֶפְלוּ בְּדָבָר מְצֻה, כְּגוֹן שְׂלִקְחָ מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִין לְמֵת⁹⁷ מְצֻה⁹⁸ - הֲרֵי זֶה⁹⁹ אוֹכֵל כְּנֻגְדוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר¹⁰⁰.

יא. מַעֲשֵׂר⁸¹ - אוֹכֵל דְּבָר שְׂדֵרְכוֹ לְהֶאֱכֹל, וְשׂוֹתָה דְּבָר שְׂדֵרְכוֹ לְשׂוֹתָה⁸², וְסָךְ דְּבָר שְׂדֵרְכוֹ לְסוּךָ. וְלֹא

100) מעשר שני שם. (101) ובכתב-יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. (102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף-משנה. אבל בדפוס רומי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. **מַעְשֵׂר שְׁנֵי** - מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא¹²⁵, **שְׁנַאֲמַר**: לִי הוּא¹²⁶. **לְפִיכָף אֵינּוּ נִקְנָה בְּמַתְנָה**¹²⁷, **אֲלֵא אִם כֵּן**¹²⁸ נִתֵּן לוֹ הַטְּבֵל¹²⁹ וְהַמְקַבֵּל מִפְּרִישׁ הַמַּעְשֵׂר. וְאִין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאֶשָׁה¹³⁰, וְאִין¹³¹ מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאִין מְמַשְׁפְּנִין¹³² אוֹתוֹ, וְאִין מְחַלְפִין¹³³ אוֹתוֹ, וְאִין¹³⁴ מְרַהֲיֵין¹³⁵ אוֹתוֹ.

125 קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ו הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. (126) שם נג. נג: (127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח). וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. (128) שם נד: (129) ואף-על-פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות ("ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). (130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. (131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. (132) ראה בהלכה הסמוכה. (133) שחליפין כמכר. (134) תוספתא שם. (135) ראה בהלכה הסמוכה.

יח. **פִּיעֵד**¹³⁶ אִין מְמַשְׁפְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וְיִמְשַׁכְּנֵנוּ מַעְשֵׂר שְׁנֵי שְׁלוֹ¹³⁷. **עֶבֶר וּמִשְׁפָּנוּ** - מוֹצֵיאִין אוֹתוֹ מְקִדְוֹ¹³⁸. **פִּיעֵד** אִין מְרַהֲיֵין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמַר לוֹ: הֵא לָךְ מַעְשֵׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ¹³⁹, וְתֵן לִי עֲלֵיו מְעוֹת¹⁴⁰. **פִּיעֵד**¹⁴¹ אִין מְחַלְפִין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמַר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין מַעְשֵׂר וְתֵן לִי שְׁמֵן מַעְשֵׂר¹⁴². **אֲבָל** אוֹמַר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין¹⁴³ שְׁמֵן לִי שְׁמֵן, וְאִם רָצָה חֲבֵרוֹ לְתֵן לוֹ שְׁמֵן - מֵתָר; שְׁהָרִי לֹא הַחֲלִיף עִמּוֹ, אֲלֵא הוֹדִיעֵנוּ שְׁאִין לוֹ¹⁴⁴, וְאִם רָצָה הֵלָה לְתֵן - יִתֵּן?

136 תוספתא שם. (137) היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שכר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני. (138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). (139) למשכון ולבטוחות. (140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. (141) תוספתא שם. (142) כלומר, אפילו באופן שניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. (143) מעשר שני. (144) ירושלמי שם: "ואין

כלפינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. (103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. (104) נתבאר להלן בהלכה טו. (105) משנה שם. (106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת: "קפלוטות". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. (107) כמבואר למעלה.

יד. **עֶסְה**¹⁰⁸ שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁנֵי שְׁאִפָּאָה וְהַשְּׂבִיחָה - הַשְּׂבִיחַ לְשֵׁנֵי. זֶה הַפֶּלֶל¹⁰⁹: כָּל שֶׁשְׂבַחוֹ נִפְרָ¹¹⁰: אִם הוֹתִיר בְּמִדָּה¹¹¹ - הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֶשְׁבוֹן, וְאִם לֹא הוֹתִיר הַמִּדָּה¹¹² - הַשְּׂבִיחַ לְשֵׁנֵי פֶלְכָד; וְכָל שְׂאִין שְׂבַחוֹ נִפְרָ, אֶפְלוֹ הוֹתִיר הַמִּדָּה - הַשְּׂבִיחַ לְשֵׁנֵי פֶלְכָד¹¹³.

(108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכר' לשני". (109) משנה שם. (110) בטעם. (111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבחה לפי חשבון". וברירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותר מידה השבחה לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותר במדה שבחו ניכר, השבחה לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. (112) אף שהשביח בטעם. (113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבחה לשני", אף-על-פי שהמשנה מדברת כשהותר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

טו. **פִּיעֵד הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֶשְׁבוֹן**¹¹⁴? יֵין שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁשִׁיחָה שְׁלֹשָׁה¹¹⁵, שְׁנֵפֶל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין שְׁוֹה זֵוֹ אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ¹¹⁶ בְּמִדָּתוֹ וְהַשְּׂבִיחוּהוּ¹¹⁷, וְהָרִי הַפֶּל שְׁוֹה חֲמוֹשָׁה - חוֹשְׁבִין הַפֶּל בְּאַרְבַּעָה וּרְבִיעֵ¹¹⁸. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּשֶׁאֵר הַדְּבָרִים.

(114) הנזכר בהלכות הקודמות. (115) זווים. (116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. (117) בטעמו. (118) בדפוס ווינציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש המשנה.

טז. **מַעְשֵׂר שְׁנֵי**¹¹⁹, אִף עַל פִּי שְׁנֵתָן לְסִיכָה¹²⁰ - אִין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גְּבֵי צְנִית¹²¹ וְלֹא עַל גְּבֵי חֲזוּית¹²², וְאִין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ קְמִיעַ¹²³ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שְׁהָרִי לֹא נִתֵּן לְרַפּוּאָה¹²⁴.

(119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. (120) למעלה הלכה י. (121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). (122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. (123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. (124) אלא לאכילה ושתייה וסיכה שהיא כשתייה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לירושלים, ומחזיקים בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכוין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. (153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכוין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

כ. האחים¹⁵⁴ שחלקו מעשר שני¹⁵⁵ - איך¹⁵⁶ שוקלין זה כנגד זה¹⁵⁷. וכן מעות¹⁵⁸ מעשר שני - אין שוקלים פנגדו¹⁵⁹, ואין¹⁶⁰ מוכרין אותם¹⁶¹, ואין מחליפין, ולא מרהינין¹⁶². ולא¹⁶³ יתנם לשלחני להתנאות¹⁶⁴ בהן, ולא ילזה אותן להתגדל בהן¹⁶⁵. ואם הלון שלא יעלה חלודה¹⁶⁶ - מתר¹⁶⁷.

(154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). (155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. (156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף-משנה. (157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. (158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם)]. ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז"ט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. (159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. (160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. (161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צ"ח לפסחים ז. (162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. (163) תוספתא שם. [ואף-על-פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשלחני", מדובר במעות]. (164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו מומן הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. (165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. (166) שמתוך

אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נתון היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדין, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי). "שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדין.

יט. מעשר שני¹⁴⁵ - אין שוקלין פנגדו¹⁴⁶ דיגרי זהב¹⁴⁷, ואפלו לחלל עליהם מעשר שני אחר¹⁴⁸. גזרה¹⁴⁹ שפא לא¹⁵⁰ יכוין ממנו משקלו¹⁵¹, ונמצאו הפרות חסרים, והוא שוקל בהן מעות לחלל עליהם מעשר¹⁵² אחר¹⁵³, נמצא מוציא מעשר לחלל בפחות מדמיו.

(145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. (146) כן גורס המאירי שם ד"ה גזרה. (147) של חולין. ואף-על-פי "שאיך כן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). (148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. (149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דיגריים של חולין כנגד המעשר, ואף-על-פי שאחר-כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי שגור זה עצמו יהיה אחר-כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שיוודע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי-כן אסור, כדלהלן. בלחם-משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. (150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מוויניציא של"ד) ובכתב-יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכוין". וכן הוא במאירי ובלחם-משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). (151) בדפוסים חדשים "משקלו", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". (152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף-על-פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם-משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואן זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" (בשכר ההעלאה).

כג. אומר¹⁸⁴ אדם לחברו פירושלים¹⁸⁵ לסוף אותו בשמן מעשר שני, אף על פי שנסוכה ידו¹⁸⁶, ואין זה בשכר סיכתו¹⁸⁷.

(184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. (185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. (186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. (187) "שאינ דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך, אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המותרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פי"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא-אם-כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעילו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)" - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה-למלך למעלה שם.

כד. פקר בארנו¹⁸⁸, שהמעשר ממון גבוה הוא. לפיכך אנו אומרים¹⁸⁹, שהגונב¹⁹⁰ מעשר שני - אינו משלם תשלומי כפל¹⁹¹, והגוזל¹⁹² - אינו משלם חמש¹⁹³.

(188) למעלה בהלכה יז. (189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר מעשר שני ממון הדייט הוא (אור שמח). (190) הוא "הלוקה ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פי"א מהלכות גניבה הלכה ג). (191) אבל קרן - משלם. שהרי הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). (192) כלומר: "לקח בגלוי ובפרהסיא בחזוק יד" (פי"א שם). וכפר ונשבע עליו והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פי"ז מהלכות גזילה הלכה א). (193) שחיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש, שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם (הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין עליהם, ופשוט שהוא-הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

כה. המקדיש¹⁹⁴ מעשר שני שלו¹⁹⁵ לבדק הבית¹⁹⁶ - הרי זה פודה אותו מי שפודה¹⁹⁷ על מנת לתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו¹⁹⁸.

(194) תוספתא מעשר שני פרק ה. (195) אבל לא של חבריו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פי"ז מהלכות ערכין הלכה כא). (196) שההקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדק הבית, הרי הוא-הדין למזבח. (להלן פ"ז

שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. (167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכיין גם להתגדל בהן.

כא. ואין¹⁶⁸ פורעין מהם¹⁶⁹ את המלוה¹⁷⁰, ואין עושין מהן¹⁷¹ שושבינות¹⁷², ואין משלמין מהן הגמולין¹⁷³, ואין פוסקין מהם צדקה בבית הפנסת¹⁷⁴; אבל משלמין¹⁷⁵ מהן דברים שהן גמילות חסדים¹⁷⁶. וצריך להודיע¹⁷⁷.

(168) תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. (169) ממצות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. (170) שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. (171) ממצות מעשר שני, ראה להלן. (172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית-דין (בבא בתרא קמה: ולהלן פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית-דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית-דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נו. (173) כלומר, אם שלח לו חבריו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. (174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. (175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם הלכה י. (176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית-דין, כנ"ל. (177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבויון, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא-הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

כב. לא¹⁷⁸ יאמר אדם לחברו: העל את הפרות¹⁷⁹ האלו לירושלים וטל מהן חלקך¹⁸⁰; שנמצא זה בנוטל שקר ממעשר שני על הבאתו לירושלים¹⁸¹. אבל אומר לו: העלם שנאכלם¹⁸² ושנשמתם בירושלים¹⁸³.

(178) מעשר שני פ"ג משנה א. (179) של מעשר שני. (180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. (181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. (182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). (183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פי"א משנה א) וכו' ונתנין זה לזה מתנות חנם" (מאירי שם, וראה בתויו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשמתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושיה (אף שהיא מתגרשת בעל-כרח), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין (תוספות יום-טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. 10 יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות אחרות¹¹ - יעלו הפרות השניות¹² ויאכלו בירושלים¹³. ולא¹⁴ יחלל ממין על שאינו מינו, ולא¹⁵ מן היפה על הרע ואלו באותו המין. ואם חלל - הרי הן מחללות¹⁶.

11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ז (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב"ירושלמי" (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין - פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי ה"ירושלמי" הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחזור ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד - שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף-משנה). וכן מה שאמרו בבא-מציעא מד, ב - שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. 12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. 13) כדן מעשר שני. 14) תוספתא מעשר שני שם, ו"ירושלמי" שם. 15) ב"ירושלמי" שם: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא-בבא בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. 16) [כן נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה"ירושלמי" שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול].

ג. הפודה¹⁷ מעשר שני¹⁸ - מברך¹⁹: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצ"ג. ועיין מנחת-חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש (סטרליץ ז"ל). 197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב"ד. 198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בכבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישו, ושפודים אותו בשוויו.

א. הרוצה² לפדות פרות מעשר שני³ - פודה אותן בדמיהן⁴ ואומר⁵: הרי המעות האלו⁶ תחת הפרות האלו⁸, או הפרות האלו מחללות על המעות האלו. ואם לא פרח אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות - דיו, ואינו צריך לפרש. ויצאו הפרות לחלין⁹. ויעלו המעות לירושלים ויציאם שם¹⁰. שגאמר: וכי ירבה ממך הדרך פי לא תוכל שאתו.

2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי" (רדב"ז). 3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. 4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. 5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדיונו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד ס"י שלא, אות רו). 6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא-יג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. 7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלז. 8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. 9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נתן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא-מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. [והרש"ש בחידושים ומקורים להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחו מדובר שם בשעת הדחק, כדין מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) זהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. (32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללין, מחוללין".

ו. אִין³³ מְחַלְלִין³⁴ מְעוֹת מְעַשֵּׂר עַל הַפְּרוֹת; וְאִם חִלְּלָם³⁵ - יַעֲלוּ הַפְּרוֹת וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם³⁶. וְלֹא³⁷ יִחַלְּלֵם עַל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף חַיִּין; וְאִם חִלְּלָהּ - לֹא קָנָה מְעַשְׂרָהּ³⁸, שְׁמָא יִגְדַּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים³⁹. אֲבָל אִם חִלְּלָהּ עַל שְׁחוּטִים - הָרִי הֵן פְּשָׁר הַפְּרוֹת⁴⁰, וַיַּעֲלוּ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחִלְיָן⁴¹.

(33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, וב'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה-כו) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקיבוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". (34) חזון לירושלים. ראה להלן פ"ז ה"ט"ו. (35) במזיד (כסף-משנה). וראה להלן שם. (36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א וה"ט"ו. (37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירושו של רב אשי במסקנה. (38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשארו המעות בקדושתן. (39) "ישם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהו מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם ה"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים, כמו שכתב רבינו להלן שם ה"ט"ו. ועי' ב'משנה ראשונה' מעשר שני שם מ"ו. (40) הנ"ל בראש ההלכה. (41) ראה הערה לו.

ז. בְּשַׁעֲת⁴² הַדְּחָק⁴³ מִתֵּר לְחַלְּלֵם מְעוֹת הַכֶּסֶף עַל שֵׁל נְחֹשֶׁת⁴⁴. לֹא שְׂקִיָּים פִּין⁴⁵, אֲלֵא עַד שְׂיִמְצָא רִוּחַ וַיִּחְזֹר וַיִּחַלְּלֵם מְעוֹת הַנְּחֹשֶׁת עַל מְעוֹת הַכֶּסֶף⁴⁷.

(42) שם פ"ב מ"ו. (43) כגון להלן פ"ו ה"ב. (44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. (45) שבזיון

בְּמִצְוֹתָיו וַיִּצְנְנוּ עַל פְּדִיּוֹן מְעַשֵּׂר שְׁנִי. וְאִם חִלְּלָן²⁰ עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת אוֹ שְׁחַלְּלָן²¹ מְעוֹת עַל הַפְּרוֹת - מִבְּרָךְ: עַל חִלּוֹל מְעַשֵּׂר שְׁנִי. וְהַפּוֹדָה אוֹ הַמְחַלְּלֵם מְעַשֵּׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאִי - אֵינּוּ צָרִיךְ בְּרִכָּה²².

(17) 'ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) - מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) - מברך "על חילול", וראה להלן. (18) כדרכו: פירות על כסף. (19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתו, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. (20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבא השניה (= "שחילל מעות על הפירות"), וראה להלן. (21) בדיעבד. אבל לכתחילה אין לעשות כן, ראה להלן ה"ו. (22) 'ירושלמי' שם: "תני רבי חלפתא בן שאול, מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה".

ד. כְּשִׁפּוּדִין²³ אֶת הַמְּעַשֵּׂר - אִין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם מְעַשְׂרָהּ²⁴, אֲלֵא לְשֵׁם חִלְיָן. וְאוֹמְרִין: בְּמָה שְׁוִיין²⁵ פְּרוֹת חִלְיָן אֵלוֹ? וְאָף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵן מְעַשְׂרָהּ, פְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּהֵג²⁶.

(23) 'ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? - אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד ה"א. (24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. (25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חטיין, ואם יאמר: "כמה שוים פירות מעשר שני אלו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' רב"ד. (26) המעשר.

ה. אִין²⁷ מְחַלְלִין מְעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנִי עַל מְעוֹת אַחֲרוֹת. בִּין שְׁהִיּוּ אֵלוֹ וְאֵלוֹ כֶּסֶף, אוֹ אֵלוֹ וְאֵלוֹ נְחֹשֶׁת²⁸, [או²⁹ הָרְאִשׁוֹנוֹת כֶּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נְחֹשֶׁת³⁰, או] הָרְאִשׁוֹנוֹת נְחֹשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כֶּסֶף³¹. וְאִם³² עָבַר וְחִלְּלָהּ - הָרִי אֵלוֹ מְחַלְלִין.

(27) מקור דברי רבינו ממה ששנינו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת [ונחושת על כסף] - כתי" מינכן. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף-משנה). (28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. (29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. (30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. (31) שחשיבות יותר ואין מחללות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. (62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. (63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". (64) המוקף בסוגריים מרובעים, אין בדפוס רומי. (65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). (66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). (67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בריעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחושת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. (68) "ירושלמי" מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שיהיה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)". (69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף-משנה). (70) "ירושלמי" שם. וחזן מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בו צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה ב'כסף משנה' ורדב"ז.

י. אין⁷¹ פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן⁷² ובאותו מקום⁷³; שגאמר: ונתת הכסף בכל אשר תארה נפשך - עד שיהיה ראוי להוצאה⁷⁴. ומטבע⁷⁵ מלכים הראשונים⁷⁶, אם יוצא משם⁷⁷ - פודין⁷⁸.

(71) משנה, שם. (72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. (73) "ירושלמי" שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כ'אסימון' וראה בגליון הש"ס שם. (74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. (75) תוספתא 'ירושלמי' שם. (76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. (77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של המלכים הראשונים. (78) אבל אם אינו יוצא משם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

יא. אינו⁷⁹ פודה במקעות שאינן ברשות⁸⁰; שגאמר: וצרת הכסף בידך⁸¹. נפל⁸² כיסו⁸³ לבור והוא יכול להוציאו - פודה בו, מפני שהוא ברשות⁸⁴.

(79) משנה 'ירושלמי' ותוספתא שם, ובבא-קמא צח, א. (80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא-קמא שם). (81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, 'ירושלמי' ובבא-קמא שם. (82) בעיא שנפשה ב'ירושלמי' שם סוף ה"א ('מראה הפנים' שם). (83) ובו מעות. והיה בהם בכדי

מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחושת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחושת מחליה (רש"י בבא-מציצה נו. ד"ה מפני). (46) כלומר, כשהיו מעות כסף מצויות בידו. (47) שהן חשובות יותר ואינן מחלידות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששיניהם נחושת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא-מציצה שם, וברש"י שם.

ח. מעשר שני של דמאי⁴⁸ - מחללים אותו לכתחלה⁴⁹ כסף על כסף⁵⁰, וכסף על נחשת⁵¹, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות. ויעלו⁵² אותן הפרות⁵³ ויאכלו בירושלים⁵⁴.

(48) דמאי פ"א מ"ב. (49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. (50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו בדמאי (פירוש המשנה). (51) בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחושת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחושת על כסף לכתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. (52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. (53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא-מציצה נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). (54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם הט"ו).

ט. אין פודין⁵⁵ פרות מעשר⁵⁶ אלא בכסף⁵⁷, שגאמר: וצרת הכסף⁵⁸. וכן אם פדה לעצמו⁵⁹ והוסיף חמש - לא יהיה החמש אלא כסף, כקדו⁶⁰. ואין⁶¹ פודין בכסף שאינו מטבע⁶², אלא בכסף מפתח⁶³ שיש עליו צורה או קתב; שגאמר⁶⁴: וצרת הכסף. ואם פדה בלשון של כסף וכי יוצא בו, והוא הנקרא אסימון⁶⁶ - לא עשה פלוס⁶⁷. ואין⁶⁸ פודין בפחות מפרוטה⁶⁹, מפני שהוא כפודה באסימון⁷⁰.

(55) מן התורה, כדלהלן. (56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחושת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר וחילל הרי זה מחולל (שם). (57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. (58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. (59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א-ח). (60) בבא מציצה נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו) יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקדן)". וראה בפ"י מהל' תרומות הט"ו, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. (61) שם מז,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לו, ב. 94) שיש בו סלעים אחרים. 95) כלומר, משתעלה ומשיפרוט, ולא למפרע. ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" - אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה" ('חזון איש').

טז. אָמַר⁹⁶: הָרִי מַעְשָׂר מִחֻלָּל עַל סֵלַע שֶׁהִיְתָה בְּיַד בְּנֵי־בְנֵי־לָא חֻלָּל, שֶׁמָּא לֹא הִיְתָה בְּיַדוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. 96) תוספתא, שם. 97) כלומר, שהיתה בידו בשעה שראיתיו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.

יז. הַפּוֹדָה⁹⁸ מַעְשָׂר שְׁנֵי קָדָם שֶׁיִּפְרִישְׁנוּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: מַעְשָׂר שְׁנֵי שָׁל פְּרוֹת אֱלוֹ פְּדוּי בְּמַעוֹת אֱלוֹ⁹⁹ - לֹא אָמַר כְּלוֹם, וְלֹא קָבַע מַעְשָׂר¹⁰⁰. אֲבָל אִם קָבַע וְאָמַר: מַעְשָׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶן בְּצַפּוֹן אוֹ בְּדָרוֹם מִחֻלָּל עַל הַמַּעוֹת¹⁰¹ אֱלוֹ - הָרִי זֶה פְּדוּי.

98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון. 99) המסוימות בידו, וראה בתוספתא כפשוטה' בשם הר"ש סיריליא. 100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש המעשר כל זמן שלא הורס, וראה למעלה פ"ג ה"ז. ואין כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל' תרומות ה"ח. 101) בדפוס רומי: "מעות".

יח. כְּשֶׁפּוֹדֵין מַעְשָׂר שְׁנֵי¹⁰² - פּוֹדֵין אוֹתוֹ בְּשׁוּי¹⁰³. וְיִשְׁלַח לֹו לְפָדוֹת בְּשַׁעַר הַזּוֹל¹⁰⁵: כְּמוֹת שֶׁהִנְחֵנוּ לֹוּקָח, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר¹⁰⁶. וְנוֹתֵן הַמַּעוֹת¹⁰⁷ כְּמוֹת שֶׁהִשְׁלַחְנֵי פוֹרְט¹⁰⁸, לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצַרְף¹⁰⁹. וְאִם עָבַר וּפְדָה שְׁוֹה מִנְהָ בְּפְרוּטָה, אוֹ חֻלָּל שְׁוֹה מִנְהָ עַל שְׁוֹה פְּרוּטָה¹¹⁰ - הָרִי זֶה מִחֻלָּל¹¹¹.

102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות, ראה למעלה פ"ב ה"ב. 103) כן נראה מן המשנה שכתבה רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא-מציעא נב, ב (כספ-משנה). 104) מע"ש פ"ד מ"ב. 105) כלומר, על מעות בשווי הפירות כשהן בזול, כדלהלן. 106) שהוא נוטל יותר מששילם, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני שכתוב בו ברכה" ("ירושלמי" שם בתחילת ה"ג). ולפיכך הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול ('פני משה' שם, וראה בתוספות אנשי שם'). 107) מעות של חולין עבור חילול סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי' ר"ש ורע"ב). 108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות. 109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה בפירוש המשנה ובר"י קורקוס). 110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. 111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

יט. הִיְתָה¹¹² הַסֵּלַע חֶסְרָה¹¹³ שְׁתוּת¹¹⁴ אוֹ פְּחוֹת

לשלם עבור הטורה להוציאם מן הבור (שם). 84) ומה שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחליין אותו עליהן, ואם חילל לא קנה מעשר" - מדובר כשאין בכיס מעות בכדי הטורה להוציאן מן הבור ('תוספתא כפשוטה').

יב. הִיְתָה⁸⁵ בָּא בְּדָרְךָ וּמַעוֹת בְּיָדוֹ, וְאִנְסָ בָּא פְּנִגְדוֹ⁸⁶: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק - פּוֹדָה בְּהֵן פְּרוֹת שְׁבִיבִיתוֹ⁸⁷; וְאִם לֹאוֹ, וְאָמַר: פְּרוֹת שְׁנֵי לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מִחֻלָּלִין עַל הַמַּעוֹת הֵלְלוּ - לֹא אָמַר כְּלוֹם.

85) תוספתא שם, ובבא-קמא קטו, ב. 86) ובוודאי ישרדם ממנו, ראה להלן. 87) כן פירשו בבבא-קמא שם. ואין כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם ובבבא-קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק בדיעבד דבריו קיימין (ר"י קורקוס וכסף-משנה). וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף ה"ז.

יג. הַמַּנִּיחַ⁸⁸ מַעוֹת לְהֵיוֹת מִחֻלָּל עֲלֵיהֶן מַעְשָׂר שְׁנֵי - הָרִי זֶה פּוֹדָה בְּהֵן בְּחֻזְקַת שְׁהֵן קְנִימִים⁸⁹. מְצַאָן שְׁאָבְרוּ - חוֹשֵׁשׁ לְכָל מָה שֶׁפְּדָה בְּהֵן לְמַפְרַע.

88) משנה, גיטין לא, א. 89) שם: כחכמים ולא כרבי אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.

יד. מִי שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּטַבְרִיא וְיִשׁ לוֹ מַעוֹת (בְּבָבֶל)⁹⁰ בְּבָבֶל - אֵינוֹ מִחֻלָּל עֲלֵיהֶם⁹¹. הֵיוּ לוֹ מַעוֹת מִמְטַבְעַע טַבְרִיא בְּבָבֶל⁹² - מִחֻלָּל עֲלֵיהֶם. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

90) בכת"י אברבנאל: "מעות ממטבע בבל", וכוונתו שמעות בבל היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. 91) [מקור דברי רבינו, לפי התוספתא והירושלמי, ראה להלן]. 92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחליין אותו לא על מעות שכן (= של כאן) בבבל, ולא [על] מעות שבבבל [כן]. אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבל, מחליין אותו עליהן". ובי'רושלמי' (שם פ"א ה"א): "אין מחליין אותו כו' לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל (= שיש כאן שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב. שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות שבבבל כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל)]. ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן מעות של בבל, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על המעות שבבבל כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של טבריא בבבל והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש: "לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל", הרי שבעומד כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא-קמא צז, ב: "אין מחליין על מעות של כאן והן בבבל", היינו שגם הבעלים בבבל, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף-משנה].

טו. הָאוֹמֵר⁹³: מַעְשָׂר שְׁנֵי מִחֻלָּל עַל סֵלַע שֶׁתַּעֲלָה בְּיָדִי מִכִּיס זֶה⁹⁴, עַל סֵלַע שֶׁאֶפְרַט מְדִינַר זָהָב זֶה, עַל פּוֹנְדִיּוֹן שֶׁאֶפְרַט מְסֵלַע זֶה - הָרִי זֶה חֻלָּל, וְסֵלַע שֶׁתַּעֲלָה בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁיִּפְרַט תְּהִי מַעְשָׂר⁹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, וסנהדרין שם, ובי'ירושלמי' מעשר שני שם סוף ה"א. (128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם). (129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ורב אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט). והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד"). ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף-משנה), וכן הוא ב'מאירי' שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. (130) תוספתא מעשר שני, שם. (131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז. לענין הקדש). (132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם אמר הרי היא שליח באיטר יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש מבמעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש". וכוננתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג - אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד וברדב"ן.

כא. אין¹³³ מוליכין פרות מעשר¹³⁴ ממקום למקום לפדותם שם¹³⁵. והמוליך¹³⁶ ממקום היקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היקר - פודה פשעו מקום הפדיה¹³⁷. ואם¹³⁸ היו דמאי - פודין אותו פשעו הזול, הואיל¹³⁹ ונראו להמכר בזול¹⁴⁰.

(133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבד, אבל לכתחילה אסור ('ירושלמי' שם. ועי' רב"ז). [וראה ב'תוספות' חולין ג. ד"ה המניה ב.]. (134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. (135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יזולו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להזייל עד כדי כך ('תוספתא כפשוטה' עמוד 751). (136) משנה, שם. (137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליכם, מפסידן (רב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. (138) 'ירושלמי' שם. (139) כן הוא שם במסקנה. (140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

כב. היין¹⁴¹ לו פרות מעשר שני בגרן, והוציא עליהם יציאות מבייתו עד שיקביאן לעיר והשפיתו - פודה פשעו העיר¹⁴² והפסיד יציאותיו¹⁴³.

(141) משנה, שם. (142) כלומר, ביוקר. (143) וטעמו של דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבונם, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכן לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכין מן הגורן לעיר, או ממקום הזול

משותת, אם¹⁴⁵ היתה יוצאת על ידי הדחק - מחלל עליה לכתחלה פשוה סלע¹⁴⁶ ואינו חושש. פדה¹⁴⁷ בסלע¹⁴⁸ ונמצאת רעה¹⁴⁹ - יחליפנה¹⁵⁰.

(112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. (113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. (114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"י. (115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכת"י אחד ('דקדוקי סופרים' שם): "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. (116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריב"ן ב'תוספות' שם, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. (117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. (118) בחזקת שהיא שלימה. (119) כלומר, שחסירה היא שתות. (120) כלומר: חילל הסלע חסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השנייה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה ('תוספתא כפשוטה').

כ. אין¹²¹ פודין מעשר שני אכסרה¹²², אלא מדקדק במדתו או במשקלו ונותן דמיו. אם¹²³ היו דמיו ידועים - יפדה על פי אחד¹²⁴; ואם דבר שאין דמיו ידועים, כגון יין שהתחיל להחמיץ, ופירות שהרקיבו, או מעות שהחלידו¹²⁵ - יפדה על פי שלשה תגרים¹²⁶, ואפילו¹²⁷ היה אחד מהן עובד כוכבים או בעל המעשר. אפילו¹²⁹ איש ושתי נשיו - פודין על פיהם. וכופין¹³⁰ את הבעלים לפתח ראשון¹³¹. וזה חומר במעשר מן ההקדש¹³².

(121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. (122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שזדמן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב). וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח). (123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. (124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שבי'ירושלמי' שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף ('מלאכת שלמה'). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי' 'תוספות אנשי שם', שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם יזולל בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות לירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלזול ('מאירי' סנהדרין שם). (125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). (126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקיאם בשומת סחורה. וכן פירש 'מאירי' שם. ולא כ"ש מפרשים ב'תוספות' שם ד"ה בשלשה. (127) תוספתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פְּדָה פְּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֶמֶשׁ, וְחָזַר וּפְדָה הַפְּדִיּוֹן לְעֲצָמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה¹⁴ - מוֹסִיף חֶמֶשׁ שְׁנִי עַל הַקָּרָן בַּלְבַד, וְאִינוּ מוֹסִיף חֶמֶשׁ עַל הַחֶמֶשׁ¹⁵.

(14) שהוא מוסיף חומש. (15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁶ שְׂאִין בְּחֶמְשׁוֹ שָׁה פְּרוּטָה¹⁷ - אִינוּ מוֹסִיף עָלָיו חֶמֶשׁ¹⁸. וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׂאִין דְּמִי יְדוּעִין¹⁹ - דִּי שְׂאִימָר²⁰: הוּא וְחֶמְשׁוֹ מְחַלְל עַל הַסְּלַע הַזֶּה²¹. וְכָל²² מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אִינוּ פּוֹדְהוּ מִשְׁלֹ²³ - אִינוּ מוֹסִיף חֶמֶשׁ²⁴. וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאֵי - אִינוּ מוֹסִיף עָלָיו חֶמֶשׁ²⁵.

(16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. (17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (18) אבל הוא עצמו שחילל מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. (22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (23) בכתב-יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "ברין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גורה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

ה. הַפְּדָה מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי אַחַר שְׁלֹא נִפְדָּה, אִם אִין בְּחֶמְשׁוֹ²⁶ שָׁה פְּרוּטָה - דִּי שְׂאִימָר²⁷: הוּא וְחֶמְשׁוֹ מְחַלְל עַל מְעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת; לְפִי שְׂאִי אֶפְשֵׁר לְאָדָם לְצַמְצֵם אֶת מְעוֹתָיו.

למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבוננו ('תוספתא כפשוטה' עמוד 758).

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שווה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדיורי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

א. הַפְּוֹדָה מַעֲשְׂרוֹ לְעֲצָמוֹ²⁹ - בִּין שֶׁהוּא שְׁלוֹ³⁰, בִּין שֶׁנִּפְלַל לוֹ בִּירְשָׁה³¹, בִּין שֶׁנָּתַן לוֹ בְּטַבְלוֹ מִתְּנָה³² כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ - הָרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֶמֶשׁ. אִם הָיָה שָׁה אַרְבָּעָה - נִתְּן חֶמֶשׁ³⁶. שְׁנָאִמָּר: וְאִם גָּאֵל יִגְאֵל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִישִׁיתוֹ יִסֵּף עָלָיו.

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. (3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. (4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון חידוש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. (5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". (6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

ב. וְאִשָּׁה⁷ שֶׁפְּדָתָה מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלָהּ לְעֲצָמָה⁸ - אִינָה מוֹסִיפָה חֶמֶשׁ. מְפִי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ - וְלֹא אִשָּׁה⁹. וְכֵן¹⁰ אִם¹¹ פְּדָה פְּדִיּוֹן פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר¹² - לְעֲצָמוֹ - מוֹסִיף חֶמֶשׁ¹³.

(7) קדושין כד. "בוזוי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. (9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. (10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. (11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְדַבְּרֵיהֶם, פְּגוֹן שֶׁהִיא מְעַצֵּין שְׁאִינוּ נִקְוֶה - דְּבָרָיו קְרִימִין; שְׁאֵמָה הַעֲבָרִיָּה קִטְנָה הִיא, וְאִין הַקְּטָן זֹכֶה לְאַחֲרִים⁴² אֲלֵא בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁴³.

39) עליהן. 40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. 41) ונמצא שהמעוות ברשותו, וחייב בחימוש. 42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. 43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

י. וְכֵן מְעָרִים וְנוֹתֵן הַמְעַשֵּׂר מִתְּנָה כִּשְׁהוּא בְּטָבְלוֹ⁴⁴, וְאוֹמֵר הַנוֹתֵן: הֲרֵי הַפְּרוֹת הָאֵלוּ מְחַלְלִין עַל מְעוֹת שְׁבִיטָה⁴⁵.

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. 45) "בראשונה היו עושים כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושים כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]"

יא. שְׁנֵי אֲחִין או שְׁנֵי שְׁתֵּפִין, [אָב וּבְנוֹ⁴⁶] - פּוֹדִין זֶה לְזֶה מְעַשֵּׂר שְׁנֵי, פְּדִי שְׁלֵא יוֹסִיף חֵמֶשׁ. אִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ מְעַשֵּׂר שְׁנֵי, הוֹאִיל וְהוּא מְמוֹן גְּבוּהָ פָּמוּ שְׁבִיטָנוּ - לֹא קָנָה בְּעַל. לְפִיכָּה, אִם פְּדָהּ⁴⁷ - אֵינוּ מוֹסִיף חֵמֶשׁ⁴⁸.

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47) על מעות שלו. 48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הַפּוֹדֶה מְעַשֵּׂר שְׁנֵי⁴⁹ לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֵמֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַחֵמֶשׁ מְעַכֵּב וְהָרִי נִתְחַלֵּל - לֹא יֵאָכֵל עַד שִׁיתֵן הַחֵמֶשׁ, וְאִפְלוּ בְּשִׁבְתָּ. גְּזֵרָה שְׁמָא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מְעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנֵי, אִם רָצָה לְצַרְפָּם⁵⁰ בְּדִינָרֵי זָהָב כְּדִי לְהַקֵּל מִשְׁאֵן - מְצַרְפֵּן. וְאִם צָרְפָן לְעַצְמוֹ - אֵינוּ מוֹסִיף חֵמֶשׁ, שְׁאִין זֶה דִּרְךָ פְּדִיָּה.

50) לפרטם.

יד. הַפּוֹדֵט סְלַע מְמַעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנֵי⁵¹, בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יִצְרַפְנָה⁵² פְּלָה בְּמַעוֹת נַחֲשָׁת⁵³, אֲלֵא בְּשִׁקְלֵ מְעוֹת כֶּסֶף וּבְשִׁקְלֵ מְעוֹת נַחֲשָׁת⁵⁴.

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על

26) של המעשר שלא נפדה. 27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

ו. הַפּוֹדֶה מְעַשֵּׂר בְּיוֹתֵר עַל דְּמִיּוֹ²⁸ - לֹא נִתְפַּסָּה הַתּוֹסֶפֶת לְמַעַשֵּׂר.

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגובר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

ז. בְּעַל הַבֵּית אוֹמֵר²⁹ בְּסָלְעוֹ³⁰, וְאַחֲרָיו³¹ אוֹמֵר בְּסָלְעוֹ - בְּעַל הַבֵּית הַבֵּית קוֹרֵם, מְפַנֵּי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֵמֶשׁ. בְּעַל הַבֵּית אוֹמֵר בְּסָלְעוֹ, וְאַחֲרָיו אוֹמֵר בְּסָלְעוֹ וּפְרוּטָה³² - הָאַחֲרָיו קוֹרֵם, מְפַנֵּי שְׁמוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן³³.

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30) לפדיון המעשר. 31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". 33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

ח. מִתֵּר לְהַעֲרִים³⁴ עַל פְּדִיוֹן מְעַשֵּׂרוֹ. כִּיצֵד? אוֹמֵר אָדָם לְבָנוּ וּלְבָתוֹ הַגְּדוֹלִים וּלְעַבְדוֹ הָעֲבָרִי³⁵: הֵא לָךְ³⁶ אֶת הַמְּעוֹת הָאֵלוּ וּפְדָה לָךְ בְּהֵן הַמְּעַשֵּׂר, פְּדִי שְׁלֵא יוֹסִיף חֵמֶשׁ. אֲבָל לֹא יֵאָמֵר לוֹ: פְּדָה לִי בְּהֵן³⁷. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדָה לִי מִשְׁלָךְ - אֵינוּ מוֹסִיף חֵמֶשׁ³⁸.

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". 35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן. ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. 36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. 37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. 38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמְּעוֹת לְפָדוֹת³⁹ לְבָנוּ וּלְבָתוֹ הַקְּטַנִּים⁴⁰ וּלְעַבְדוֹ וּשְׁפָחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְפַנֵּי שִׁידָן כְּפִדוּי⁴¹. נָתַן לְשְׁפָחָתוֹ הָעֲבָרִיָּה, אִם מְעַשֵּׂר שְׁנֵי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם הֵן חֲלִיץ¹⁵ - הֲרֵי מְעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵן מְחַלְלִין עֲלֵיהֶם¹⁶.

(2) מעשר שני פ"ב משנה ה. (3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליטת מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל-מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) ככולל וחופן הוא". (4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כמעשר שני, וראה להלן). (5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). (6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). (7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. (8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. (9) שווראי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. (10) שאבדו שלשים. (11) מכאן ומכאן, כנ"ל. (12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. (13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). (14) כלומר, ממילא הן חולין. (15) כולן או חלקן. (16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה"ז (תוספות יום-טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י' ד"ה חולין.

ב. סֵלַע¹⁷ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְשֶׁל חֲלִין שֶׁנִּתְעַרְבוּ - מִבֵּיא בְּסֵלַע מְעוֹת¹⁸, וְאֶפְלוּ מְעוֹת נַחֲשֵׁת¹⁹, וְאוֹמַר: סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהִיא מְחַלְלֵת עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוּ; וְאֶחָד כֶּף בּוֹרֵר אֶת הַיֶּפֶה שֶׁבְּשִׁיתֵיהֶן²⁰ וּמְחַלְלֵת הַמְּעוֹת שֶׁל נַחֲשֵׁת עֲלֵיהָ, וְתִחְזֹר הַסֵּלַע הַיֶּפֶה לְמַעֲשֵׂר.

(17) שם משנה ו. (18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחה רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום-טוב). (19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו"ז). וראה בר"י קורקוס. (20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאוֹמַר²¹ לְבָנוּ: מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּזוּיֵת זו, וְנִמְצָא בְּזוּיֵת אַחֶרֶת - הֲרֵי אֵלוּ חֲלִיץ²². אָמַר לוֹ: הֲרֵי שָׁם מְנָה, וְנִמְצָא מֵאֲתָם - הַשָּׂאֵר חֲלִיץ²³. הֲרֵי שָׁם

מעות של נחושת. (52) יפרטנה. (53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טו. מִתֵּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פְּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַכֶּסֶף⁵⁵. וְהוּא⁵⁶ שְׂוֵהוּ בְּפְרוֹת פְּחוֹת מְשֻׁה דִּינָר⁵⁷; אֲבָל אִם הָיָה בְּהֵן שְׁוֵה דִּינָר⁵⁸ - לֹא יִחַלְלֵם עִם הַכֶּסֶף⁵⁹, אֲלֵא בְּפָנֵי עֲצָמָן. בִּיצֵד? הֵי לֹו פְּרוֹת שְׁוֵה דִּינָר וְשִׁלְשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אֵינוּ מְחַלְלֵת הַפֶּל עַל סֵלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצֵי דִּינָר פְּרוֹת וְחֲצֵי דִּינָר מְעוֹת - מְחַלְלֵת שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.

(55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. (56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגיין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאינן מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". (57) שקשה לחללם בפני עצמם. (58) שאפשר לחללם בפני עצמם. (59) שאין מחללים כסף על כסף.

פְּרָק שִׁשִּׁי

(1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפרזו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

א. מְעוֹת² חֲלִין וּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעַרְבוּ, וְלִקְט מִן וּמִן³ - מֵה שֶׁלֶקֶט לִקְט לְמַעֲשֵׂר, עַד שִׁישְׁלִים⁴, וְהַשָּׂאֵר חֲלִין⁵. וְאִם פָּלַל וְחָפַן⁶ או⁸ שֶׁלֶקֶט מִצֵּד אַחַד⁹ וּמְצָא חֶסֶר - הֲרֵי זֶה לְפִי חֲשׁוֹבֵן. בִּיצֵד? הֵי מֵאֲתָם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וּמֵאֵה חֲלִין, נִתְפָּרוּ וּבְלָלָן וְחָפַן הַפֶּל, וְנִמְצָאוּ מֵאֲתָם וְשִׁבְעִים¹⁰ - הֲרֵי מֵאֵה וְשִׁמּוֹנִים מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֲלִין. זֶה הַפֶּל: הַמְּתַלְקֵטִין¹¹ - לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְהַנְּבַלְלִין¹² - לְפִי חֲשׁוֹבֵן. מִתְנָה¹³ וְאוֹמַר: אִם אֵלוּ שְׁפִדֵי הֵן הַמַּעֲשֵׂר - הַשָּׂאֵר חֲלִין¹⁴;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא שומע. (35) כלומר, בלשון שאלה. (36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). (37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. (38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ³⁹ לוֹ בְּחֻלּוֹם⁴⁰: מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל אָבִיךָ שְׂאֵתָה מִבְּקֶשׁ הָרִי הוּא בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, אָף עַל פִּי שְׂמֵצָא שָׁם מִה שְׂנֵאָמַר לוֹ - אֵינּוּ מַעֲשֵׂר⁴¹. דְּבָרֵי חֻלּוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין⁴².

(39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). (40) ראה בתוספתא כפשוטה. (41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. (42) "שפועלת המדמה אף-על-פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתי תשובה שם.

ז. הָאוּמְרֵי⁴³ לְבָנָיו: אֶפְלוּ אֶתֶם מִתִּים⁴⁴ אֵל תַּגְעוּ בְּזוּיֹת זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מְעוֹת - הָרִי אֵלּוּ חֻלּוּיִן⁴⁵. טְמִין⁴⁶ מְעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שָׁל פְּלוּנִי הֵן, אוֹ שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵן, אִם בְּמַעֲרִים⁴⁷ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדְבָרָיו, וְאִם בְּמַתְפְּוִין⁴⁸ - דְּבָרָיו קִיָּמִין⁴⁹.

(43) תוספתא שם, הלכה י. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. הַמוֹצֵא⁵⁰ בְּלֵי⁵¹ וְכָתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מִה שֶׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁵². ד' - דְּמַאי. ט' - טְבָל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קֶרְבָּן⁵³. וְאִם⁵⁴ הִיא שָׁל מִתְּכָת ? הוּא וּמִה שֶׁבְּתוֹכוֹ קֶרְבָּן⁵⁵. שֶׁבָּן⁵⁶ הֵיוּ פוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשָּׁם בְּשַׁעַת הַסְּפָנָה⁵⁷.

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמה יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה ט), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין) - פירוש המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי

מֵאֵתִים, וְנִמְצָא מִנָּה - הָרִי הוּא חֻלּוּיִן²⁴. הַנִּיחַ²⁵ מִנָּה מַעֲשֵׂר וְנִמְצָא מֵאֵתִים, מֵאֵתִים וְנִמְצָא מִנָּה, אֶפְלוּ²⁶ הֵן בְּשְׁנֵי פִסִּין - הַכֹּל חֻלּוּיִן²⁸.

(21) שם פ"ד משנה יב. (22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. (23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה-שאי-כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. (24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל-פי-זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב-יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. (25) תוספתא שם וביצה שם. (26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן-דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית-יוסף אורח-חיים סי' יג. (27) שני המנים. (28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר נטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמְרוּ²⁹ לוֹ אָבִיו: פִּיס מַעֲשֵׂר שְׁנֵי³⁰ לִי בְּפִית, הֵלֶךְ וּמְצָא שָׁם שְׁלֹשָׁה פִּיסִים - הַגְּדוֹל שֶׁבְּכֶלֶן מַעֲשֵׂר³¹, וְהַשָּׂרָה חֻלּוּיִן. וְאָף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵאָכֵל מִן הַקִּטְנִים עַד שִׁיחֲלֵלֶם עַל הַגְּדוֹל³².

(29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. (30) פירות מעשר שני, וראה להלן. (31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמה שיהיה נטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. (32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מִי³³ שֶׁנִּשְׁתַּתְּק³⁴, וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלְךָ בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי³⁵, וְהִרְפִּין בְּרָאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים³⁶, פְּדָרְךָ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטְוִין³⁷, וְהָרִי דְבָרָיו קִיָּמִין³⁸.

(33) שם הלכה ת. (34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממצות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות) – פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. (72) אף ברגל. (73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות החושן סימן ר סעיף א). (74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". (75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בניענא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בניענא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכוון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמ"ל זק"ש.

יא. תבה⁷⁶ שְׁנִשְׁתַּמְשׁ בָּהּ חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְנִמְצָא בְּתוֹכָהּ מְעוֹת: אִם רַב מִנִּיחִין מַעֲשֵׂר⁷⁷ - הֲרֵי הַמְּעוֹת מַעֲשֵׂר⁷⁸; וְאִם רַב מִנִּיחִין חֲלִין - חֲלִין; מִחֲצָה⁷⁹ לְמִחֲצָה⁸⁰ - חֲלִין⁸¹.

(76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. (77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. (78) אף-על-פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל-מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. (79) פיסקא זו אינה בברייתא. (80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. (81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי-היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו – תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף-משנה).

יב. מְצָא⁸² פְּרוֹת בֵּין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפְרוֹת תְּרוּמָה - יִפְלוּ לְקְרוֹב⁸³. מִחֲצָה לְמִחֲצָה - יֵאָכְלוּ בְּחֻמְרֵי שְׁנֵיהֶן: אֶסְרוּרִין לְזָרִים וְטַעֲוֹנִין רְחִיצַת יָדַיִם⁸⁴ וְהַעֲרַב שְׁמֵשׁ - בְּתְרוּמָה⁸⁵; וְאֶסְרוּרִים לְאוֹנֵן וְטַעֲוֹנִים הִבָּאת מְקוֹם - בְּמַעֲשֵׂר⁸⁶. וְכֵן⁸⁷ הַמְּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֲלִין לְמַעֲשֵׂר⁸⁸.

(82) תוספתא שם. (83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ר"ז, ופ"ז מהלכות

של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. (57) שגורו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

ט. מְעוֹת⁵⁸ הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם⁵⁹, אֶפְלוּ דִּינָרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמְּעוֹת - הֲרֵי אֵלוּ חֲלִין⁶⁰, הוֹאִיל⁶¹ וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְּבַדִּין בְּכָל יוֹם⁶². מְצָא⁶³ בְּתוֹכָן חֶרֶס וְקָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הֲרֵי אֵלוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁶⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁶⁵? בְּשֵׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה⁶⁶; אֲבָל בְּרִגְלָהּ⁶⁷ - הַכֹּל מַעֲשֵׂר⁶⁸.

(58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). (59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. (60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) היא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" (י"לא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" – ומעות מעשר הן שנשתירו כאן משעת הרגל – פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. (61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. (62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושוקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. (63) מעשר שני שם. (64) "ולא נאמר הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" – כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). (65) שקלים שם. וקאי על הרישא. (66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. (67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). (68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

י. מְעוֹת⁶⁹ הַנִּמְצָאוֹת לְפָנֵי סוֹחְרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם⁷⁰ מַעֲשֵׂר; שִׁחְזַקַת רַב הָעֵם מְבִיאִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנֵין בּוֹ בְּהֵמוֹת⁷¹. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית - לְעוֹלָם⁷² חֲלִין⁷³; שִׁחְזַקְתָּן⁷⁴ מִתְרוּמַת הַלְּשִׁפָּה שִׁחְלִימָם הַגְּזָבְרִין עַל בְּהֵמָה⁷⁵.

(69) שקלים שם. (70) אף בשאר ימות השנה. (71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. ורבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וצ"ל: "במינן", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום-טוב שם, ומשנה-למלך כאן). 99 שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100 שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

טו. הזרע¹⁰¹ מעשר שני אחר שנקנס לירושלים - הגדולים מעשר שני¹⁰². זרעו קדם שיקנס - הגדולין חלין¹⁰³, ונאכלו¹⁰⁴ פדבר שאין זרעו פלה. ופודין¹⁰⁵ אותו¹⁰⁶ בשעת זריעתו¹⁰⁷.

101 ביכורים שם. 102 אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103 בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנקנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים) - כסף-משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104 ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105 תרומות שם. 106 את המעשר. 107 כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

טז. מעשר שני¹⁰⁸ בטל פרב. באיזה מעשר אמרו? במעשר שנקנס לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות¹⁰⁹. שהרי אין שם מחיצות להתזירו לשם¹¹⁰, ואי אפשר לפדותו מאחר שנקנס¹¹¹ ואף על פי¹¹² שאין בו¹¹³ שיה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, ובטל פרב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות¹¹⁴.

108 ברייתא בבבא מציעא נג. 109 שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110 המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף-על-פי-כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי-חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ת. 111 משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו

גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם-כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנוול בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), וזכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84 פ"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85 שם פ"ז הלכה ב. 86 למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87 שקלים פ"ז סוף משנה א. 88 ראה למעלה בהערה פב.

יג. מעשר שני⁸⁹ של דמאי ושל ודאי שנתערבו⁹⁰ - ונאכלו פחמור שבהן⁹¹.

89 תוספתא שם. 90 באופן שאין באחד מהם לבטל את חברו. 91 (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומר זה בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין⁹² - ונאכל הכל בטהרה⁹³ במקום⁹⁴ או יפדה את המעשר. לפיקה⁹⁵, אם⁹⁶ נתערבו⁹⁷ בירושלים - אסורין בכל שהן פמנן⁹⁸; הואיל והוא בירושלים⁹⁹, הרי הוא פדבר שיש לו מתירין¹⁰⁰; ונאכל הכל בטהרה.

92 חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חברו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על-פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93 ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94 כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95 כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96 ביכורים שם. 97 פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98 בדפוס רומי: "במינן".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) במשנה שם: "הלכות בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. (7) אם לא נטמא. (8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א - ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאו חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

ב. ז'ה⁹ חמור¹⁰ בלקוח בכסף מעשר¹¹ מפרות מעשר עצמן¹². ואם¹³ נטמא¹⁴ בולד הטמא מדבריהם¹⁵ - יפדו ויאכלו בירושלים¹⁶.

9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. 10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מה, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו' ("אור שמח"). (11) שהוא טפל. (12) שהם כעיקר לו. (13) "ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמא באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמא בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמא פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. (14) הפירות שלקח בכסף מעשר. (15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-יג, ובהערות. (16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

ג. אין¹⁷ נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם¹⁸ שגדוליו מן הארץ¹⁹, או גדולי גדוליו²⁰ מן הארץ, כגון הפרט²¹ המפרש בתורה: בפקד ובצאן ובבין ובשכר.

17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך, כלל. בבקר ובצאן ובבין ובשכר, פרט. ובכל אשר

מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחזן לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוי'ן מעמוד מו ואילך. (112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאינן המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא-משמע-לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. (113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. (114) פט"ו.

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר חומר הלכות מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

א. פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אין נפדין בריחוק מקום, אלא אם פ' נטמא באב הטמא⁶; אלא יעלו⁷ הן עצמן ויאכלו בירושלים⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אין נפדין בריחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובוה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו'" או "ונתתה בכסף כו'", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני, אין לפדותן שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלוכשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו'", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו'", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויחי, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את ענייניו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על-פי "יין מלכות' ספר זרעים, סימן כ"א)

2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. (3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן הט"ו. (4) מדרבנן, כדלהלן. (5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הַדְּבַשׁ²⁸ וְהַבִּיצִים וְהַחֶלֶב - הָרִי הֵן כְּבָקֵר וְצֹאן; שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאִינָן גְּדוּלֵי קֶרֶקַע, הָרִי הֵן גְּדוּלֵי גְּדוּלֵי־הָהָה.

(28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחזן מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

ו. הַתְּמָד²⁹, עַד שְׁלֵא הַחֲמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מְעַשֵּׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִים³⁰; וּמִשֶּׁהַחֲמִיץ - נִלְקָח בְּיֵין וּבְשֶׁכֶר³¹. לְקַחוּ³² עַד שְׁלֵא הַחֲמִיץ וְהַחֲמִיץ - קִנְהָ מְעַשֵּׂר.

(29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). (30) שם. (31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מיתור המילה "ובשכר". (32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמץ לעולם - רש"י)".

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³³? בְּנִתְּנָה³⁴ שְׁלֵשָׁה מִים³⁵ וּמִצָּא פְּחוֹת מְאַרְבָּעָה³⁶; אֲבָל אִם נִתְּן שְׁלֵשָׁה וְהוֹצִיא אֲרָבָעָה - הָרִי זֶה בְּיֵין מְזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף מְעַשֵּׂר³⁷.

(33) שתמד עד שלא החמץ, אינו נלקח בכסף מעשר. (34) בבא-בבא צו, ב. ודף צז, א. (35) שלש מדות מסוימות של מים. (36) ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. (37) אף שלא החמץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לֹדְבֵי³⁸ יְרֵדִין³⁹ וְהַחֲרוּבִין⁴⁰, עַד שְׁלֵא יִמְתִּיקוּ⁴¹ - אֵין נִלְקָחִין⁴²; אַחַר שִׁמְתִּיקוּ⁴³ - נִלְקָחִין⁴⁴. אֲבָל הַלוּף⁴⁶ וְהַחֲרָדֵל וְהַתְּרַמוּסִין⁴⁷ וְשֶׁאֵר פֶּל הַנְּבֻשִׁים, בֵּין מְשִׁימְתִּיקוּ בֵּין עַד שְׁלֵא יִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין⁴⁸. וְהַקּוּר⁴⁹ - נִלְקָח בְּכֶסֶף מְעַשֵּׂר⁵⁰.

(38) תוספתא מעשר שני פ"א ה"ג. (39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. (40) כלומר, הלולבים של החרובים. (41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפציותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. (42) שמחמת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר.

תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". (18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג ה"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב ה"ד]. (19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. (20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בבבב"א ה"ג. (21) הרי שרבינו פסק כהבב"א ה"ג, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייטא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח).

ד. לְפִיכָף אֵין לֹקְחִין בְּכֶסֶף מְעַשֵּׂר מִים וּמֶלַח²², כְּמֵהֵין וּפְטָרִיות²³, לְפִי שְׂאִין גְּדוּלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ²⁴. וְלֹא²⁵ פְּרוֹת מְחַפְרִין לְקֶרֶקַע, וְלֹא פְּרוֹת שְׂאִינָן יְכוּלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם²⁶, לְפִי שְׂאִינָן דּוֹמִין לְבָקֵר וְצֹאן²⁷.

(22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. (23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). (24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטירות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב ורשב"א. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם כמהין ופטירות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). ונמה שכתב להלן ה"ח שמערבין במורייס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. (25) מס' מעשר שני, שם. (26) אלא ירקבו בדרך. (27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנשמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בּוֹ מִזְוֹתַי רִיחַ וּמְרָאָה וְטַעַם, הוֹאִיל⁵⁴
וְאֵינֶן לְאֲכִילַת גּוֹפָן, אֲלֵא לְטַעַם שְׁנוֹתַיִן - אֵינֶן
נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר. לְפִיכָךְ, רֵאשִׁי בְּשָׂמִים⁵⁵
וְהַפְּלִילִין וְהַקְּשָׁט⁵⁶ וְהַחֲלִיתִי⁵⁷ וְחִלּוֹת חֲרִיעַ⁵⁸ וְכֵל
פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ - אֵינֶן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר.

(51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. (52) בכסף מעשר. (53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין (תוספתא כפשוטה), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. (54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופן, [אף כל לאכילת גופן]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה בתוספתא כפשוטה שם. (55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). (56) מין בושם, והוא נזכר בכרייתא בכריתות ו, א. (57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. (58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושיין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמים" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה בתוספתא כפשוטה. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

י. הַשֶּׁבֶת⁵⁹, אִם לְתֵן טַעַם בְּקִדְרָה - אֵינָה נִלְקָחַת
בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר⁶⁰; וְאִם⁶¹ לְכַמֵּךְ⁶² וְכִיּוּצָא בּוֹ, שֶׁהוּא
אוֹכֵל גּוֹפָה - נִלְקָחַת בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר. עֲרִב⁶³ מִים
וְמֶלַח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן - הֲרִי הֵן כְּמוֹרִיס⁶⁴,
וְלֹאֲקַח מִזֶּה בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר⁶⁵. וּמִבְּלִיעַ דְּמֵי הַמַּיִם
הַמֶּלַח בְּדַמֵּי הַשֶּׁמֶן⁶⁶.

(59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב. (60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. (61) נדה, שם. (62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב"ערוך" ערך כמך. (63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. (64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה בתוספתא כפשוטה שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. (65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם. (66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלה בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

יא. אֵינֶן⁶⁷ לֹקָחִין⁶⁸ תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשָׂר, מִפְּנֵי

וראה למעלה פ"א ה"ג. (43) בידי אדם, כנ"ל. (44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנבחר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפ"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו - כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת 'פרדס ישראל' קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם כגרוגרת, ו"מי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלעניין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה בתוספתא כפשוטה מס' מעשר שני, שם]. (45) תוספתא, שם. (46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). (47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעשה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). (48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). (49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"ד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). (50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הראב"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין והחרובין.

ט. הַפְּרֹפֹם⁵¹ - אֵינּוֹ נִלְקָח⁵², שְׂאִינּוֹ אֲלֵא לְמִרְאָה⁵³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן). וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. (82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמוקריבים על המזבח. (83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. (84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

יג. אין לוקחין פרות שביעית בכסף מעשר, לפי שהיא חייב לבער⁸⁶, כמו שיתבאר⁸⁷.

(85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. (86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פ"א ה"ג). (87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

יד. הלוקח⁸⁸ מים ומלח, או פרות מחקרין, או פרות שאינן יכולין להגיע לירושלים⁸⁹ - לא קנה המעשר⁹⁰, אף על פי שיצאו הקמעות לחלין⁹¹.

(88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. (89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטירות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. (90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. (91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרת המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

טו. הלוקח⁹² פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר: בשוגג⁹³ - פופין את המזכר להחזיר הדמים לבעלים⁹⁴, והן⁹⁵ מעשר פמות שהיו⁹⁶; במזיד⁹⁷ - יעלו הפרות ויאכלו בירושלים⁹⁸. ואם אין מקדש⁹⁹ - יניחם עד שיפקדו¹⁰⁰.

(92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. (93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (94) "ויקח [המזכר] פירותיו שמכר" (שם). (95) המעות. (96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). (97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. (99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח').

שהוא ממעט אכילתו⁶⁹ ואכילתה⁷⁰. שאין⁷¹ אוקלין אותה אלא כהנים מערבי שמש⁷², ומתרת לאונן⁷³, ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים ולטבול יום⁷⁴, ואסור לאונן⁷⁵, ואינו נאכל אלא בירושלים⁷⁶; נמצא ממעט אכילת מעשר ואכילת התרומה⁷⁷.

(67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. (68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. (69) של המעשר. (70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'". אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה. וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. (71) 'ירושלמי' שם. (72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. (73) פ"ב מהל' אבות הטומאות ה"טו. (74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. (75) שם ה"ה. (76) למעלה פ"ב ה"א. (77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף ה"ב.

יב. לוקחין⁷⁸ בהמה לזבחי השלמים מכסף המעשר⁷⁹, שהשלמים נאכלים לזרים⁸⁰. בראשונה⁸¹ היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי להבריחם מעל המזבח⁸²; גזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים. אבל חיה ועוף - לוקחין⁸³, שאינן ראויין לשלמים⁸⁴.

(78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= וזבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני ה' אלקיך)". מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים, וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאווה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן ה"טז. (79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן ה"ט. (80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א - תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, ככפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. (81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרין לוקחין בהמה לבשר תאווה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.
 טז. וכן אין¹⁰¹ לוקחין בהמה¹⁰² בכסף מעשר חוץ לירושלים¹⁰³. ואם¹⁰⁴ לקח: בשוגג¹⁰⁵ - יחזור הדמים למקומן¹⁰⁶; במזיד תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). וזוהו אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

יז. לקח¹⁰⁸ עבדים¹⁰⁹ וקרקעות ובהמה טמאה¹¹⁰, בין במזיד בין בשוגג¹¹¹, אם¹¹² ברח המוכר - הרי זה לאכל¹¹³ פנגד אותן המעות¹¹⁴ בירושלים בתורת מעשר¹¹⁵. זה הפלל¹¹⁶: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה¹¹⁷ מדמי מעשר¹¹⁸, וברח המוכר או מת¹¹⁹ - לאכל פנגדו¹²⁰; ואם היה המוכר קיים¹²¹ - יחזור הדמים למקומן¹²². וכן¹²³ אם הביא עולות¹²⁴ ונשאות ונשמות מדמי מעשר - לאכל פנגדן¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גס: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם ובמלאכת שלמה. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה בתוספות חדשים. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזור דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזור דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזור דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא בירושלמי מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד ה"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'.

יח. לקח¹²⁶ חיה לזבחי שלמים¹²⁷, ובהמה¹²⁸ לבשר פארה¹²⁹ - הרי זה¹³⁰ פמי שקנה שור לחרישה¹³¹, ולא קנה¹³² שלמים¹³³. לקח¹³⁴ בהמה לשלמים¹³⁵ ונפל פה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר¹³⁶, ופודה אותה¹³⁷ ואין¹³⁸ הדמים מעשר. ואף על פי כן¹³⁹, אם פדאה לעצמו¹⁴⁰ - מוסיף חמש.

(126) שם, מ"ד. (127) וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן (פירוש המשנה). (128) תמימה הראויה לשלמים. (129) שאסור לעשות כן (למעלה ה"ב). (130) מנחות פב, א - בשם רבה. (131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדון וכתורה, אבל בלוקח שלא כדון, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ר'משנה ראשונה שם. (132) אולי צ"ל "ולא קנו". (133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". (134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף

וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.
 טז. וכן אין¹⁰¹ לוקחין בהמה¹⁰² בכסף מעשר חוץ לירושלים¹⁰³. ואם¹⁰⁴ לקח: בשוגג¹⁰⁵ - יחזור הדמים למקומן¹⁰⁶; במזיד תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). וזוהו אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

יז. לקח¹⁰⁸ עבדים¹⁰⁹ וקרקעות ובהמה טמאה¹¹⁰, בין במזיד בין בשוגג¹¹¹, אם¹¹² ברח המוכר - הרי זה לאכל¹¹³ פנגד אותן המעות¹¹⁴ בירושלים בתורת מעשר¹¹⁵. זה הפלל¹¹⁶: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה¹¹⁷ מדמי מעשר¹¹⁸, וברח המוכר או מת¹¹⁹ - לאכל פנגדו¹²⁰; ואם היה המוכר קיים¹²¹ - יחזור הדמים למקומן¹²². וכן¹²³ אם הביא עולות¹²⁴ ונשאות ונשמות מדמי מעשר - לאכל פנגדן¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גס: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם ובמלאכת שלמה. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה בתוספות חדשים. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזור דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזור דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזור דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא בירושלמי מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד ה"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברוב"ו.

כ. האוכל¹⁴⁷ מְעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּתוּרַת חֲלִין¹⁴⁸, אֶפְלוּ בְּמִזְיד¹⁴⁹: אִם פְּרוֹת הַמְעֶשֶׂר עֲצָמָן אֶכֶל - יֵצֵא יָדֵי שְׂמִימִים¹⁵⁰; וְאִם כֶּסֶף מְעֶשֶׂר אֶכֶל¹⁵¹ - יִחְזְרוּ דָמִים לְמִקְוָם וְיֵעָלוּ וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁵², או יֵאָכְל כְּנֶגְדָן בִירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל¹⁵³ לְהַחְזִיר אֶת הַדָּמִים.

(147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. (148) כלומר, חוץ לירושלים. (149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). (150) ב'ירושלמי' ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדויקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף-משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. (151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון – נתחללו, ובאופן השני – לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. (152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. (153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. (135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. (136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. (137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. (138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חזורין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. (139) כלומר, אף-על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). (140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

ט. הַמְתַּפִּים¹⁴¹ מְעוֹת מְעֶשֶׂר לְשִׁלְמִים¹⁴² - לֹא קָנוּ שִׁלְמִים¹⁴³; שֶׁקִּדְשֵׁת שִׁלְמִים אֵינָה חֲלָה עַל קִדְשֵׁת מְעֶשֶׂר, שֶׁהַמְעֶשֶׂר קָמוֹן גְּבוּהָ הוּא¹⁴⁴. וְאֵין צָרִיף לומר, אִם הַתַּפִּים הַמְעֶשֶׂר עֲצָמָן¹⁴⁵ לְשִׁלְמִים - שֶׁלֹּא קָנוּ שִׁלְמִים¹⁴⁶.

(141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. (142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. (143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. (144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א – לא הביא דברי רבינו אלה]. (145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. (146) ודוקא כשהתפס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

ודין רובע ונרבע ומוקצה לעבודה זרה והנעבד, ודין המקדישם.

א. אין המומין פּוֹסְלִין בְּעוֹף². וכן אֶתְד הַזָּכֵר וְאֶתְד הַנְּקֵבָה בְּעוֹף³. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'מִמֵּי זָכָר' אֶלָּא בְּבִהְמָה בְּלָבָד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוּמִין קְטָנִים⁴; אֶכֶל עוֹף שְׂבִישׁ גִּפּוֹס⁵ או נְסִמִּית עֵינּוֹ או נְקֻטָּעָה רְגָלוֹ -

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

הַלְבוֹת אִסוּרֵי מִזְבֵּחַ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר בו המומים הפוסלים בעוף, ודין תורים ובני יונה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מום גדול מִהֶן²² - הֲרִי הֵן פְּסוּלִין לְמִזְבֵּחַ²³ מִדְּרָף אַחֲרָת: לְפִי שֶׁהֵן סִפֵּק זָכַר סִפֵּק נִקְבָּה - הֲרִי הֵן פְּמִין אַחַר. וּבִקְרָבָנוֹת נֶאֱמַר: זָכַר תְּמִים וְנִקְבָּה תְּמִימָה - עַד שֶׁיְהִי זָכַר וְדָאִי אוֹ נִקְבָּה וְדָאִית²⁴. לְפִיכָּךְ אָף הָעוֹף שֶׁהוּא טְמֵטוּם אוֹ אֲנִדְרוּגִינוֹס²⁵ פְּסוּל לְמִזְבֵּחַ²⁶.

20) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא סתום (פ"ב מהלכות אישות הלכה כה). (21) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (שם הלכה כד). (22) ראה משנה בכורות מא. לענין בכור, מחלוקת תנאים: תנא קמא סובר הטומטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותן לא במקדש (שמא הם נקבה), ולא במדינה (שמא הם זכר), ור' ישמעאל אומר "אין לך מום גדול מזה". וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזו ונעבד (שבריה בפני עצמה היא, ונגזו ונעבד - רש"י). ופסק רבינו כר' ישמעאל. וכן כתב בפ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח. אבל צריך עיון, שהרי בפ"ב מהלכות בכורות הלכה ה, פסק בטומטום כי הוא בכור ויאכל במומו (כלומר, אחרי שנפל בו מום אחר, וכן כתב רש"י במשנה שם, כי מה שאמר ר' ישמעאל "אין לך מום גדול מזה", אין זה אלא באנדרוגינוס - לחם משנה). ובאנדרוגינוס פסק שם כדעת חכמים שהוא כבריה בפני עצמה. וראה גם להלן הלכה ט. (23) זבחים פה: ולא כדברי ר' אליעזר בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ה), שטומטום ואנדרוגינוס כשרים בעוף. (24) כדברי חכמים (בכורות שם) שאינו בכור אלא נגזו ונעבד. אבל דבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם מא: "אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס, אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא וקדוש מספיקא". (25) אף כי אין המומים פוסלים בעוף, ראה למעלה הלכה א. (26) מדרך אחרת. כלומר, כיון שלמדנו בקרבנות שהטומטום והאנדרוגינוס אסורין בהקרבה למזבח, משום שצריך או זכר ודאי או נקבה ודאית - גם בעוף הם פוסלים למזבח.

ד. וְכֵן הַפְּלֵאִים²⁷ וְיוֹצֵא דִפְזָן²⁸ וּמִחֶסֶר זִמְזוּן²⁹ פְּסוּלִים³⁰, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם. שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז - עַד שֶׁיְהִי פֶלַח מִיֵּן וּמִיֵּן בְּפָנָי עֲצָמוֹ, לֹא שֶׁיְהִי מְעַרְבַּ מִכְּבֹּשׁ וְעֵז³¹. פִּי יוֹלֵד - פֶּרֶט לְיוֹצֵא דִפְזָן³². וְהִיא שֹׁבַעַת גְּמִים - פֶּרֶט לְמִחֶסֶר זִמְזוּן³³. תַּחַת אָמוֹ - פֶּרֶט לְיִתְאוֹם³⁴, שֶׁנּוֹלַד אַחַר שֶׁנֶּשְׁחָטָה אָמוֹ³⁵.

27) מעורב מכבש ועז, ראה להלן. (28) שהוציאו הולד דרך הבטן, על ידי ניתוח קיסרי. (29) ראה להלן הלכה ח, כי מצות-עשה להקריב מיום השמיני להיוולדו, וכל שבעת הימים הראשונים הוא מחוסר זמן. (30) בכורות נו. בבא קמא עז: ועוד. וכן הוא בספרא אמור פרשה ח הלכה ג. (31) למדו כן ממה שכתוב "או" על כל אחד ואחד, ומכאן כי צריך להיות שור או כבש או עז, ולא שיהיו מעורבים, ראה בבא קמא שם ותוספות חולין לח: ד"ה או (הר המוריה). (32) שם. (33) שם. (34) שם.

ה. הַנְּדָמָה³⁶, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ פְּלֵאִים - הֲרִי הוּא

אֲסוּר לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁶, שֶׁאֵין מִקְרִיבִין חֶסֶר פְּלֵל⁷. וְכֵן אִם נוֹלַד בּוֹ אַחַת מִן הַטְּרָפוֹת שֶׁאִסְרִין אוֹתָהּ בְּאֲכִילָה - הֲרִי זֶה נִפְסַל לְקָרְבָן⁸.

2) כי תמות וזכרות בבמה, ואין תמות וזכרות בעוף, יקדושין כד: ותמורה יד. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ג, למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כב, יח) "תמים זכר בכקר בכשבים ובעזים" - "תמות וזכרות בבמה, ואין תמות וזכרות בעוף". (3) שבקרבנות בהמה, יש שחייבים להביא דוקא זכר ולא נקבה, או דוקא נקבה ולא זכר, אבל מן העוף יכול להביא או מן הזכרים או מן הנקבות, וראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. (4) כגון דוקין שבעין (רש"י זבחים סח: במשנה). (5) כנף שלו. (6) ספרא שם ויקדושין שם: "יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" ולא כל העוף". (7) ראה למעלה פ"ב, הלכה יא. (8) לגבי בהמה, הביא רבינו למעלה שם הלכה י, ממה שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצן או הישא פניך", וטעם זה שייך גם בעוף (כסף משנה).

ב. תוֹרִים⁹ קִטְנִים¹⁰ - פְּסוּלִין, וּבְנֵי יוֹנָה¹¹ גְּדוּלִים - פְּסוּלִין¹²; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיוֹנָה¹³. תַּחֲלֵת הַצְּהוּב¹⁴ בְּזָה וּבָזָה - פְּסוּלִים¹⁵. וְעַד מְתִיב¹⁶ יְהִי בְנֵי יוֹנָה פְּשָׁרִים? כֵּל זִמְזוּן שֶׁעוֹקֵר פְּנֵי¹⁷ וּמִתְמַלֵּא מְקוֹם עֶקְרוֹ דָם¹⁸. וְהַתּוֹרִים פְּשָׁרִים מְשִׁיזְהִבוּ¹⁹.

9) מין מיוחד של יונים. (10) שלא גדלו עדיין. (11) יונים רגילים. ומכיון שמדבר כאן על "גדולים" לא היה צריך לכתוב "ובני היונה", שהמלה "בני" מורה על קטנים, ראה להלן בסמוך, אלא שנקט ביטוי שגור. (12) משנה וברייתא בחולין כב. (13) ובכל התורה כולה, לא השמיט הכתוב מלת "בני" אצל "יונים", וכמו כן לא כתב אף פעם "בני" אצל "תורים", ומזה למדו בברייתא (שם כב:): כי תורים דוקא ויונים דוקא קטנים. (14) כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר (רש"י חולין שם). (15) שם במשנה. כלומר, בין אצל תורים ובין אצל בני יונה, שבני יונה פסול משום שכבר יצא מכלל הקטנות, ובתורים פסול מפני שעוד לא הגיע לכלל גדלות. ובחולין (שם): נסתפק אם הם פסולים מטעם ודאי או מטעם ספק, ולא נפשטה הבעיא, וראה להלן בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. (16) שם בגמרא "מאימתי בני יונה כשרים וכו' מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא", ופירש"י מאימתי בני יונה כשרים, שבוים שנולדו מאוסים הם, "ורבינו, נראה שהיה גורס "עד אימתי בני יונה כשרים", ונראה שהיא הגירסא הנכונה" (כסף משנה). (17) בגמרא שם: "מכי שמיט גדפא", והיינו הנוצה שעל הכנפיים הקטנים, ראה בערוך ערך נץ ג. (18) שאז עדיין אינו בכלל תחילת הציהוב. וכשר הוא לכתחילה בלי שום פקפוק. (19) שם בגמרא: "מאימתי התורים כשרים, משיזיהבו" ומפרש רש"י: "שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב".

ג. הַטְּמֵטוּם²⁰ וְהַאֲנִדְרוּגִינוֹס²¹, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין לָךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בגמרא (מעשה רוקח). (48) בתמורה שם, למדו כן ממה שנאמר (דברים ד, טז) "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל וכו'" (וראה הר המוריה כאן). (49) ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שפטורים מסקילה (משנה זבחים עא. ראה להלן פ"ד הלכה ב). (50) רק לגבי בהמה כתב כן, שהרי אין רובע בעוף (זבחים פה: וראה להלן פ"ד הלכה א). (51) בין בבהמה ובין בעוף, ראה להלן פ"ד שם. (52) זבחים שם במשנה. וראה בתמורה כח: שלמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "ומן הצאן - להוציא את הנוגח". ויתכן כי לדעת ר' ישמעאל שלמד נרבע ומוקצה מ"משחחם", ראה למעלה, ולא דרש "מן הבהמה" וכו' לענין זה, ראה בתמורה שם - לא דרש גם "ומן הצאן" להוציא נוגח, ולכן הוצרך רבינו לכתוב "שהן כרובע ונרבע", וראה בהר המוריה.

ז. ויראָה לי, שָׁאֵף עַל פִּי שְׂאִין כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלוֹ רְאוּיִין לְמִזְבֵּחַ⁵³ לְקַרְבָּן, אִם עֵבֶר וְהִקְרִיבֵן - אֵינוֹ לוֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאֵל נִתְפָּרֵשׁ אֲזַהְרֵתָן⁵⁴. אֲכַל אֲתַנּוּ⁵⁵ זוֹנָה וּמַחִיר כְּלָב⁵⁶ אֲסוּרִין לִגְבֵי הַמִּזְבֵּחַ⁵⁷, וְהַמְקַרֵּב אֶחָד מֵהֶן אֵל שְׂנִיָּהּ פְּאָחָד - לוֹקֵה אַחַת; שְׂנֵאָמַר: לֹא תִבֵּי אֲתַנּוּ זוֹנָה וּמַחִיר כְּלָב. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֵה⁵⁸ אַחַת עַל שְׂנִיָּהּ? מִפְּנֵי שְׂנֵאָמְרוּ בְּלֹא אֶחָד⁵⁹.

(53) בדפוס רומי וויניציאה חסירה מלה זו, וכן נכון. (54) בתורה, אלא נלמדו מ"השחחה - השחחה", כמבואר למעלה. (55) ראה להלן פ"ד הלכה ח, איזהו אתנן. (56) ראה להלן שם הלכה טז, איזהו מחיר כלב. (57) משנה תמורה כח. וראה ספר המצוות לא-תעשה ק. (58) לפי שאזהרתם נתפרשה, כדלהלן. (59) כלומר, לא נאמר "לא תביא אתנן זונה, ולא תביא מחיר כלב", אלא כללן ביחד "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב", ודעת רבינו בספר המצוות כלל ט כרובא (פסחים מא. וכוונסת רבינו שם, ראה ב"ספר המצוות לעם" עמוד לו, ובהוספות ותיקונים שם עמוד שמו), שעל לאו שבכללות כזה אין לוקין אלא אחת, ראה גם להלן פ"ה הלכה א.

ח. מִצְוֹת עֲשֵׂה⁶⁰ לְהַקְרִיב כָּל הַקְּרִבָּנוֹת⁶¹ מִיּוֹם הַשְּׂמִינִי וְהִלְאָה⁶², שְׂנֵאָמַר: וְהִיָּה שְׂבָעַת יָמִים תַּחַת אֲמֹר וּמִיּוֹם הַשְּׂמִינִי וְהִלְאָה יִרְצָה⁶³. וְכָל שְׂבָעַת הַיָּמִים נִקְרָא מְחַסֵּר זָמַן⁶⁴. וְאֵף עַל פִּי שְׂמִחָסֵר זָמַן פְּסוּל⁶⁵, אִם עֵבֶר וְהִקְרִיבוּ - אֵינוֹ לוֹקֵה⁶⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא הִבָּא מִפְּלֵל עֲשֵׂה⁶⁷, וְלֹא נִרְצָה הַקְּרִבָּן⁶⁸.

(60) ראה בספר המצוות, עשה ס. (61) (בספר המצוות שם: "כל קרבן שנקריב מן הבהמה" - נראה שבעוף לא נצטווין להמתין עד היום השמיני. וכן נראה להלן הלכה ט שכתב "תורים שלא הגיע זמנן - ובני יונה שעבר זמנן", ולא כתב גם "בני יונה שלא הגיע זמנן". וכן כתב שם "תורים שלא הגיע זמנן, שהן כמחוסר זמן בבהמה". ובפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח: "איזהו מחוסר זמן בגופו, בהמה

פְּסוּל לְמִזְבֵּחַ³⁷. בִּיצֵד? רַחַל שְׂלִידָה פְּמִין עֵז, וְעֵז שְׂלִידָה פְּמִין פֶּבֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׂיֵשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימְנִין³⁸, הוֹאִיל וְהוּא דוֹמָה לְמִין אַחֵר - פְּסוּל כְּבַעַל מוֹם קְבוּעַ; שְׂאִין לָךְ מוֹם קְבוּעַ גְּדוֹל מִן הַשְּׂנוּי³⁹.

(35) בכורות שם במשנה: "ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואח"כ ילדה". ורבינו השמיט נולד לאחר מיתה (ראה בכסף-משנה), משום שבמיתה בידי שמים הוולד מת לפני אמו (ראה בבא בתרא קמב:), ורק באופן שנעקר הוולד לצאת - אין הוולד מת. ולזה כיוון רבינו (ראה תוספות שם ד"ה דהוא) כפ"ו מהלכות בכורות הלכה יד לענין מעשר בהמה, שכתב: "וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר". (36) ראה להלן בהמשך ההלכה, כיצד הוא הנדמה. (37) בכורות וחולין ובבא בתרא וספרא שם. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא שם) "או עז" - פרט לנדמה. (38) של אמו. שאז אין למעטו מ"או עז", ראה בכורות טז: (39) ראה שם במשנה לענין בכורה: "רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב". וגמרא שם ג: אמרו כי חייב ליתנו לכהן, אבל לענין לישיחט עליו בחוק, נחשב הנדמה, שיש בו מקצת סימני אמו, למום גמור, ואסור להקריבו על המזבח, וראה ברש"י שם. ואם אין בו מקצת סימנים של אמו, אינו בעל מום, כיון שדומה כולו למין אחר, והוא נתמעט מ"או עז", כנ"ל.

ו. וְכֵן הַרְבֵּעַ⁴⁰ וְהִנְרַבֵּעַ⁴¹ וְהַמְקַצָּה לְעִבּוּדָה זָרָה⁴² וְהַנְּעִבֵד⁴³, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתִירִין בְּאִכְלֵיהֶם⁴⁴ - הֲרִי הֵן פְּסוּלִין לִגְבֵי הַמִּזְבֵּחַ⁴⁵. שְׂנֵאָמַר: כִּי מִשְׁחַתֵּם בָּהֶם - כָּל שְׂיֵשׁ בּוֹ הַשְּׁחָתָה פְּסוּל⁴⁶. וּבַעֲבֹרָה⁴⁷ הוּא אוֹמַר: כִּי הַשְּׁחִית כָּל פֶּשֶׁר. וּבַעֲבֹרָה זָרָה פְּתִיב: כִּי שָׁחַת עִמָּךְ⁴⁸. וְכֵן בְּהִמָּה וְעוֹף שֶׁהֲרִגוּ אֶת הָאָדָם⁴⁹ - הֲרִי הֵן כְּרֹבְעוֹ⁵⁰ אוֹ נִרְבָּעוֹ⁵¹ וּפְסוּלִין לְמִזְבֵּחַ⁵².

(40) כגון פר שבא על האשה. (41) בהמה שנרבעה מן האדם, "וכגון שרבע ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, שאינה נסקלת בכך" (רבינו בפיה"מ, ורש"י זבחים עא. וראה תמורה כת). (42) כלומר, הפרישוה לקרבן לעבודה זרה (רש"י בתמורה כח:). ולדעת רבינו, אף הפרישוה לתשמישי עבודה-זרה (ראה תפארת ישראל בפתיחה לסדר קדשים פ"ב סימן לד), וראה להלן פ"ד הלכה ד מאימתי נפסל משום מוקצה. (43) שעשו אותו עבודה-זרה ועבדו לו. (44) כלומר, כל אלה הרשומים למעלה, ואף המוקצה והנעבד, ראה משנה תמורה כח. ופ"ח מהלכות עבודה זרה הלכה א. (45) שם במשנה. (46) דרשת ר' ישמעאל שם כח: אף כי בברייתא (שם עמ' א ועמ' ב) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד, "מן הצאן" להוציא את המוקצה - מביא רבינו דרשת ר' ישמעאל שהכל מודים בה, ראה תוספות חולין כג. ד"ה כי משחחם (הר המוריה). (47) בדפוס מג"ע: "ובערה". וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקה, שלא חילקו בזה בין בעל מום עובר לבין בעל מום קבוע, עיין למעלה פ"א הלכה ב. וראה בהר המוריה. (82) למעלה הלכה ח.

יא. נִמְצְאוּ פֶלֶאֱסוּרִין לְמִזְבֵּחַ הַרִי הֵן אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, וְאֵלוֹ הֵן: בַּעַל מוּם⁸³. וְשְׂאִינוֹ מִן הַמִּבְחָר⁸⁴. וּמְחַסֵּר אֶבֶר מִבְּפָנָיו⁸⁵. וּטְרָפָה⁸⁶. וְכִלְאִים⁸⁷. וְיוֹצֵא דָפֶן⁸⁸. וְרִבְעֵי⁸⁹. וְנִרְבָּעֵי⁹⁰. וְשֶׁהִמִּיתָ הָאָדָם⁹¹. הַנֶּעְבֵּד⁹². הַמְקַצֵּה. הַתֵּנִי⁹³. הַמְחִיר⁹⁴. מְחַסֵּר זִמְן⁹⁵.

(83) ראה למעלה פ"א הלכה ד. וטומטום ואנדרוגינוס ונדמה הם בכלל בעל מום, ראה למעלה הלכה ג והלכה ה (לחם משנה). ויש אומרים כי נדמה בכלל כלאים (כסף-משנה למעלה הלכה ה). (84) ראה למעלה פ"ב הלכה ח. (85) שם הלכה יא. (86) שם. (87) למעלה הלכה ד. (88) שם. (89) למעלה הלכה ו. (90) שם. (91) שם. (92) שם. (93) למעלה הלכה ז. (94) שם. (95) למעלה הלכה ד. ולא מנה כאן יתום שנולד אחר שנשחטה אמו (ראה למעלה הלכה ד), שכיון שנולד אחר שחיטת אמו אין זו לידה, והרי הוא בכלל יוצא דופן (כסף משנה, ועיין ראב"ד).

יב. פֶלֶאֱסוּרִין⁹⁶ לִגְבֵי הַמִּזְבֵּחַ אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן. אֶפְלוֹ נִתְעַרְב אֶחָד בְּרִבּוּאוֹ⁹⁷ - נִפְסַד הַכֹּל וְנִפְסַל לְמִזְבֵּחַ. וְכֵלָן⁹⁸ וְלִדְוִתֵיהֶן מִתְרִין לְמִזְבֵּחַ⁹⁹; חוּץ מִוֹלַד נִרְבָּעַת וְנֶעְבֵּדַת וּמְקַצֵּית וְשֶׁהִמִּיתָ אֶת הָאָדָם, שְׂוֹלְדֵן אֶסוּרִין לְמִזְבֵּחַ כְּמוֹתָן¹⁰⁰.

(96) משנה בזבחים ע: ובתמורה ח. (97) ולא ניכר מי הוא הפסול. (98) כל הפסולין למזבח. (99) משנה בתמורה ל: "כל האסורים לגבי מזבח וולדותיהן מותרין", וראה גם בעבודה זרה מו: (100) בתמורה שם: "אמר רבא ולד הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו, ולד נוגחת אסורה, היא וולדה נגחו וכו'. איכא דאמרי, אפילו ולד מוקצה ונעבד אסור, מאי טעמא? דניחא ליה בניפחיה" (כלומר, כשהבהמה מעובדת נראית שמינה ונפוחה, ונראית חשובה יותר לעבודה זרה, הלכן ניחא ליה בעובר ואסור – רבינו גרשום), ופסק רבינו כאיכא דאמרי.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁰¹ כְּשֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבָרָה אוֹ שֶׁהִמִּיתָ כְּשֶׁהִמִּיתָ מְעַבְרָת, שֶׁהִרִי הוֹלֵד מִצוּי עֲמָה בַּעַת שֶׁנִּפְסְלָה וְהִיא כְּאֶבֶר מְאִיבָרִיהָ; אֲבָל אִם נִתְעַבְרָה אַחֵר שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבָרָה אוֹ אַחֵר שֶׁהִמִּיתָ - הִרִי וְלִדָּה כְּשֶׁר לְמִזְבֵּחַ¹⁰². אֶפְלוֹ נִרְבָּעָה כְּשֶׁהִיא מְקַדְּשֶׁת וְאַחֵר כֶּף נִתְעַבְרָה¹⁰³. וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר, אִם נִרְבָּעָה וְהִיא חִלִּין וְאַחֵר כֶּף הַקְּדִישָׁה וְנִתְעַבְרָה, שְׂוֹלְדָה מִתְרִי¹⁰⁴. וְכֵן אֶפְרוּחַ בִּיצַת טְרָפָה¹⁰⁵ מִתְרִ לְמִזְבֵּחַ¹⁰⁶.

(101) שוולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה ושהמיתה את האדם – אסורין למזבח. (102) לדעת רב נחמן שם הוא לדברי הכל, גם לרבנן וגם לר' אליעזר. ולפי דעת רבא, אין

בתוך שבעת ימי הלידה ותורין שלא הגיע זמנן", הרי שבני יונה מותרים בהקרבה מיד משעת לידתם (וראה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י). וכן דעת רש"י בחולין כב: וראה בגליון הרמב"ם להגרע"א. (62) ראה מסכת פרה פ"א משנה ד, ולהלן פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י"ב. (63) וכמו כן נאמר (שמות כב, כט) "שבעת ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו ליה". (64) ראה בזבחים קיב: ולהלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. (65) כן נראה במשנה פרה שם, ובחולין פ: (66) ראה חולין שם וזבחים קיד: (67) שנאמר "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה", ומכלל זה שבכל שבעת הימים לא ירצה. ומקור הדברים בחולין וזבחים שם "אמר רבי זירא, הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה", ומפרש רבינו כי אין זה כמו כל לאו הניתק לעשה, שעובר על הלאו ומקיים אחר-כך את העשה שבו, אלא הכוונה ללאו הבא מכלל עשה, וראה בתוספות זבחים שם ד"ה אלמא, וחולין שם ד"ה הנח, ובספר המצוות שם. (68) שהרי נאמר (שם) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מכלל זה, שלפני יום השמיני – אינו נרצה.

ט. תוֹרִים שֶׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּן⁹⁹, שֶׁהֵן כְּמַחֲסֵר זִמְן בְּבִהְמָה⁷⁰, וּבְגֵי יוֹנָה שְׂעֵבֵר זְמַנָּן⁷¹ - הַכֹּל כְּבַעַל מוּם⁷²; וְהַמְקַרְבֵּן - אֵינוֹ לוֹקֵה⁷³, אֵף עַל פִּי שֶׁהַקְּרָבֵן פְּסוּל וְלֹא נִרְצָה.

(69) לפני שזיהבו, ראה למעלה הלכה ב. (70) כת"ק זבחים קיד: וראה להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ח. (71) ראה למעלה הלכה ב מהו זמנן. (72) כלומר, בני יונה שעבר זמנן הוא כבעל מום אצל בהמה, וראה משנה זבחים שם. (73) שהרי לא כתבן התורה בלשון לא-תעשה, כ"י"אם בלאו הבא מכלל עשה, שנאמר (ויקרא א, יד) "והקריב מן התורים או מן בני היונה", ראה כסף-משנה.

ל. הַמְקַדֵּשׁ טְמֻטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס⁷⁴ וּטְרָפָה⁷⁵ וְכִלְאִים וְיוֹצֵא דָפֶן⁷⁶ לְמִזְבֵּחַ - הִרִי זֶה כְּמַקְדִּישׁ עֲצִים וְאֲבָנִים⁷⁷, לְפִי שֶׁאִין קִדְּשָׁה חֵלָה עַל גּוֹפָן, וְהִרִי הֵן חִלִּין לְכֹל דְּבָר, וְיִמְכְרוּ וְיִבִּיא בְּדַמֵיהֶם כָּל קְרָבֵן שִׁירְצָה. וְאֵינָן כְּבַעַל מוּם⁷⁸, שְׂבַעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קְרָבֵן⁷⁹. אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ⁸⁰ רוֹבֵעַ וְנִרְבָּעֵה וּמְקַצֵּה וְנֶעְבֵּד וְאַתְנָן וּמְחִיר - הִרִי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְיִרְעוּ עַד שִׁיפֹל בְּהֵן מוּם קְבוּעַ וְיִפְדּוּ עֲלָיו. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ מְחַסֵּר זִמְן - הִרִי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְאֵינוֹ לוֹקֵה⁸¹, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ⁸².

(74) ראה למעלה הלכה ג. (75) ראה למעלה הלכה א. (76) ראה למעלה הלכה ד. (77) תמורה יז. (78) תמורה שם. והיינו בממיר בהמת קרבן על בעל מום, שקדושת התמורה חלה עליו (פ"א מהלכות תמורה הלכה יד, ופ"ג שם הלכה ה) ועל אלה לא חלה תמורה. (79) אם הוא תם. אבל החמישה הנ"ל הם מין בפני עצמן. (80) תמורה כח: (81) ובזה אינו דומה לבעל מום עובר שהמקדישו למזבח –

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממה שנאמר בברייתא "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' מטמאים בגדים אבית הבליעה", הרי שפסולים, ומליקתם עושה אותם נבילה. ובחולין כג, א - למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, יד) "מן התורים" - למעוטי נרבע ונעבד (וראה 'תוספות' זבחים שם ד"ה יש) ודקדק רבינו לכתוב "שנרבעה", מפני שרובע לא שייך בעופות, שאין עוף רובע אשה (זבחים, שם). (3) ראה למעלה פ"ג ה"ו. ופסול העוף יש ללמוד מפסול הבהמה, שכשם שלענין סקילה שוה העוף לבהמה (ראה ברכות כז). הוא-הדין גם לענין קרבן, שוה העוף לבהמה, מה הבהמה שהמיתה את האדם פסולה לקרבן (ראה זבחים עא. במשנה) אף העוף כן ('קריית ספר' ו'הר המוריה"). (4) ראה זבחים פה, ב: "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' כולן מטמאים בגדים אבית הבליעה" (שמליקתם מנבלתם). הרי שעופות כבהמות. וראה למעלה שלמדו כן כדלהלן: "מן התורים, למעוטי נרבע ונעבד". (5) ראה תמורה כח, א. וזבחים עא, א.

ב. הַרְבֵּעַ וְהַנְרַבֵּעַ וְשֶׁהִמִּית אֶת הָאָדָם, אִם הָיָה שֶׁשְׁנֵי עֵדִים⁶ - הָרִי הִבְהֵמָה אוֹ הָעוֹף⁷ נִסְקָלִין⁸ וְנִשְׁרָן אֲסוּר בַּהֲנָאָה⁹, וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּאֵלֹי שְׁהֵן אֲסוּרִין לְגַבְיָהּ¹⁰. וּבִמָּה אָמְרוּ¹¹ שְׁהֵן אֲסוּרִין לְמִזְבֵּחַ? בְּשֶׁהָיָה מִתְרִין לְהִדְיוֹט. כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם עַד אֶחָד בְּלִבָּד וְהַבְּעָלִים שׁוֹתְקִין, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים אֵף עַל פִּי שְׂאִין עַד כְּלָל¹². הִיָּה שָׁם עַד אֶחָד וְהַבְּעָלִים מְכַחֲשִׁין אוֹתוֹ - הָרִי אֵלֹי מִתְרִין אֵף לְמִזְבֵּחַ¹³.

(6) ראה בכורות מא, א. תמורה כח, א. זבחים עא, א. וקידושין נז, ב. (7) לענין נרבע והמית את האדם, אבל לא לענין רובע שאין עוף רובע אשה (זבחים פה: וראה למעלה). (8) שנאמר ברובע ונרבע (ויקרא כ, טו-טז) "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת, ואת הבהמה תהרגו. ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה, והרגת את האשה ואת הבהמה, מות יומתו דמיהם בס". ואמרו ב'ספרא' קדושים פ"א כי מיתות אלו הם בסקילה, ונאמר אצל שור שהמית את האדם (שמות כא, כח) "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו" ואמרו במכילתא דרשב"י שם "אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף". (9) אפילו אם שחטן. שכתוב לענין שור שהמית את האדם (שמות שם) "ולא יאכל את בשרו", ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר (בפסחים כא: וב"ק מא. וחולין קיד. וקידושין שם) "כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפטר לך הכתוב כדרך שפירט לך בנבילה". וגם רובע ונרבע אסורים בהנאה, ראה קידושין שם. וזה נלמד משור שהמית, ראה בריטב"א שם. (10) ראה זבחים ע, ב - במשנה. (11) תמורה כח, א - במשנה, ראה בהלכה הקודמת, ופ"ג ה"ו. (12) שאמרו (בבא-קמא מד.) "כמיתת הבעלים, כך מיתת השור", ומיתת בעלים היא בשני עדים (ראה רש"י קידושין טו.) אבל להקרבה אסור אפילו בעד אחד, או בבעלים, ראה בכורות ותמורה וקידושין שם.

זה אלא לדברי רבנן, הסוברים "זה וזה גורם מותר" (האם האסורה, והזכר הבא עליה). (103) שם לפי הלשון הראשון של רב נחמן, ולפי דברי רבנן. (104) לפי הלשון הראשון של רב נחמן הוא לדברי הכל, ולפי הלשון השני אין זה אלא לדברי רבנן. (105) כלומר, אפרוח שנולד מביצת יונה טריפה. (106) שם לא. במסקנא שהכל מודים בזה, מפני שאין האפרוח נרקם אלא לאחר שהביצה נסרחת ונעשית כעפר, ואז בטל איסורה.

יד. הַמְשַׁתְּתוּה לְקַמָּה¹⁰⁷ - חֲטִיָּה מִתְרִין לְמִנְחוֹת, שְׁהָרִי נִשְׁתַּנּוּ, וְנִדְמוּ לְיִלְדוֹת שֶׁל אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ שְׁהֵן מִתְרִין¹⁰⁸. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפִּטְמָה פְּכָרְשִׁינִי¹⁰⁹ עֲבוּדָה זָרָה - מִתְרַת לְמִזְבֵּחַ¹¹⁰, שְׁהָרִי נִשְׁתַּנּוּ¹¹¹.

(107) תבואה כשהיא צומחת ומחוברת לארץ. (108) כלומר, נדמו לוולדות של איסורי מזבח, כגון נעבד ומוקצה ונרבע וכו' שנעבדה בה ואחר-כך נתעברה, ואף כאן מוקדם היה קמה ועכשיו הוא קמה, ומקור דברים אלו בעבודה זרה מזו. במסקנת הגמרא. (109) "כרשינין הוא זרע הנקרא בערבי כרסנא וכו' ומאכילין אותו לבקר" (רבינו בפירוש המשנה שבת רמ.). וראה בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ז. (110) אף כי מקריב הבהמה עם הכרשינים של עבודה זרה שבקרבה (ראה מרכבת המשנה). (111) כלומר, הכרשינין נשתנו על ידי האכילה, ומקור דבריו מהסוגיא בתמורה לא. ששאלו בתמיהה: "אלא מעתה, האכילה כרשיני עבודה-זרה, הכי נמי דאסירה?" - הרי שהדבר ברור כי המפטם בהמה בכרשיני עבודה-זרה מותרת למזבח.

טו. לֹאֲקַחֲתִין¹¹² קָל הַקְּרָבָנוֹת מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים¹¹³, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם לֹא מְשׁוּם רוֹבֵעַ וְנִרְבֵּעַ וְלֹא מְשׁוּם מְקַצֶּה וְנִעְבֵּד, עַד שִׁיַּדְעַע בּוֹדְאֵי שְׁזָה נִפְסָל. הָרִי הוּא אוֹמֵר: מִעֲמַלְקֵי הַבֵּיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעַם עַל מִיטֵב הַצֶּאֱן וְהַבְּקָר לְמַעַן זִבְחַ לִּי אֱלֹהֵיךָ¹¹⁴.

(112) עבודה זרה כב: בברייתא. (113) כלומר, קונים מן הגויים בהמות לקרבן. וראה להלן פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים קרבן עולה מן הגוי. (114) שם כד: לדעת חכמים, ולא כרבי אליעזר שמפרש פסוק זה למכרם ולקחת בדמיהם לזבוח לה'.

~ יום שני א' מנחם-אב ~

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) יבאר בו דין רובע ונרבע והמית אדם והיו שם עדים, ומתי נפסל משום רובע ונרבע ומוקצה, ודין אתנן זונה ומחיר כלב.

א. אֶחָד הִבְהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף שֶׁנִּרְבַּע² אוֹ שֶׁהִמִּית אֶת הָאָדָם³ אוֹ הִקְצָה אוֹ נִעְבֵּד⁴ - הֵפֵל פְּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁵.

(2) על-ידי אדם. בזבחים פה, ב: "בעי רבי ירמיה, יש נרבע בעופות או אין נרבע בעופות", ופשוטו כי יש נרבע בעופות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבן תשע ובפחות מבן שלוש. (21) אף-על-פי שבמשנה (נדה, שם) לא אמרו כן אלא אם הקטן הוא הרובע - סובר רבינו שאין לחלק ביניהם. וראה למעלה בדעת הראב"ד.

ד. מאימתי תפסל הבהמה או העוף משום מקצה?
משעששו בהן הפמרים²² מעשה²³, פגון שיגזזו אותה או יעבדו בה לשם עבודה זרה²⁴. אבל בדברים²⁵ אינו נעשה מקצה, שאין הקדש לעבודה זרה²⁶.

(22) הם המשמשים בבית עבודה-זרה. (23) כרבא בר רב אדא אמר רב יצחק (תמורה כט.) ש"אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו", ונראה שרבינו גרס שם "אין מוקצה אסור אלא משיעבדו", וכן הוא בתוספתא עבודה זרה פ"ה (צוקרמנדל עמ' 469 5) "מאימתי נקרא מוקצה, משנעשה בו מעשה". וכן הוא שם בתמורה פ"ד (עמוד 555 26) וכפי פירוש ראשון ברש"י שם. והראב"ד השיג על רבינו מכח הנוסחא שלפנינו, ופירשה להיפך, שאינו אסור אלא עד שיעבדו, אבל לאחר מכאן - מותר, וכפי הפירוש השני שברש"י. ועי' כסף-משנה. (24) כלומר, גוזז צמרה לשם עבודה-זרה או משתמש עמה לצרכיה, כגון משיכת קרון או עבודה אחרת לצורך עבודה-זרה (תמורה שם, מימרא של רבי יוחנן). (25) כלומר, הקצאה בדיבור בלבד. (26) אלא במעשה, גמרא שם ותוספתא שם ושם.

ה. הרובע והנרבע, בין שהיתה הבהמה שלו בין שהיתה של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בנדון בין בשגגה, בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה - הרי זו אסורה למזבח²⁷. אבל המקצה, אם היה שלו והקצה קדם שיעדיש - נפסל; הקצה של חברו או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מתר; שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו²⁸.

(27) תוספתא, תמורה שם: "הנרבע בין משלו ובין משל חברו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס ובין ברצון - פסול לגבי מזבח". ובתוספתא בבא-קמא פ"ד (עמ' 353 4) אמרו: "רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חברו וכו'". וראה ביקרית ספר. (28) תוספתא, עבודה זרה סוף פ"ו, "(מ)מוקצה שלו אסור (כן הוא בכת"ו ויין ובדפוס ראשון), ושל חברו מותר (כן הוא שם ושם), לפני הקדשו אסור, לאחר הקדשו מותר", וראה גם בתוספתא, תמורה שם: "מוקצה שלו אסור, ושל חברו מותר".

ו. הנעבד, בין שעבד שלו בין של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בנדון בין בשגגה, בין לפני הקדש בין לאחר הקדש - הרי זה אסור²⁹; וירעה עד שיפיל בו מום קבוע ויפדה בו, כמו שבארנו³⁰. והנעבד - הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח³¹; ששכל צפוי³² נעבד אסורין בהנאה³³. אבל המקצה - הוא אסור, ומה שעליו מתר למזבח³⁴.

(29) תוספתא, תמורה שם: "ונעבד בין משלו ובין של חברו,

(13) בקידושין שם: "ואמר אביי, אמר לו עד אחד שורך נרבע והלה שותק - נאמן", הרי שאינו נאמן אלא אם הבעל שותק, אבל אם היה מכחיש אינו נאמן (כסף-משנה). וראה גם רש"י שם ד"ה לאו לגבי מזבח קיימי.

ג. בהמה ששחקה בה והגיחה עד שהמיתה את האדם - הרי זו פשרה למזבח, מפני שהיא פאנוסה¹⁴. אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע עד שהיה האדם שרבעה¹⁵ בן תשע שנים ויום אחד¹⁶. בין ישראל בין עובד פוככים¹⁷ [בין¹⁸] עבד¹⁹, הואיל ורבעה אדם נפסלה. ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה - אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד²⁰, או יהא האיש הנרבע בן תשע שנים ויום אחד²¹.

(14) בבבא-קמא מ, ב - נחלקו בזה רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו באיסורין (כסף-משנה). ואין זה דומה לוולד בהמה שהמיתה את האדם, שהוולד היה באונס, ובכל זאת הוא אסור לקרבן (ראה למעלה פ"ג הי"ב) - שכאן כל עצם הפעולה היה באונס, ואילו שם היה עצם ההריגה ברצון. וראה ב'הר המוריה'. (15) התחיל ב"רובע" ופירש תחלה "נרבע", ואילו רובע יפרש להלן בסמוך. (16) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה, ואינו פוסל למזבח (משנה, נדה מה.). (17) ובזה אפילו רבעה בשני עדים (ראה למעלה ה"ב), שהרי הגוי שרבע בהמה, אינה נהרגת על ידו (ראה בפ"ט מהל' מלכים ה"ו). ומקור לדבר זה, שאף הנרבעת לגוי אסורה למזבח, הוא בעבודה זרה כב, ב (הובא למעלה פ"ג הט"ו) כי "לוקחין מהן (= מהגויים) בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד", הרי שאם ידוע שהגוי רבעה - אסורה למזבח. (18) כן הוא בדפוס רומי וויניציאה, ובדפוס מג"ע, שהובא ב'מעשה רוקח'. (19) עבד כנעני שחייב במצוות כאשה, ואם הגוי אסרה ברביעתו, כל-שכן שהעבד אסרה. (20) אבל בפחות מזה אין זו ביאה, ראה בנדה מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו', בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה, פחות מכן כנותן אצבע בעין", ואמרו בסנהדרין נה, ב - שגם בהמה בכלל "אחד מכל העריות". וסובר רבינו כי כשם שלא מומתין על ידה אלא אם היא בת שלש שנים ויום אחד, כמו כן לא נאסרת למזבח עד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, וכן הוא ב'תוספות' שם סוף ד"ה וחייבין. אבל הראב"ד בהשגות כתב, שכיון שלענין קטן שבעל, אמרו במשנה (נדה מה.) "בן תשע שנים ויום אחד וכו' ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח", ואילו לענין בת שלש שנים ויום אחד, לא אמרו במשנה שפוסלת את הבהמה מעל גבי המזבח, וכמו כן לא אמרו כן לענין קטן שנבעל - מתוך זה נראה, כי רק אם האדם הוא הרובע צריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, שבפחות אין הבהמה נהנית, ואין זו ביאה, אבל אם הרובע הוא בהמה והנרבע הוא אדם, אפילו בפחות מבן תשע שנים ויום אחד בזכר, ופחות משלש שנים ויום אחד בנקבה - הבהמה נאסרת, שהבהמה נהנית גם בפחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּהַנְהָ, וְקִרְנֵיהָ פְּסוּלִין לְחֻצוֹצְרוֹת⁴³, וְשׁוֹקֵיהָ⁴⁴ לְחִלְלִין, וְכַנֵּי מַעֲיָה לְנִימִין⁴⁵, הַכֹּל פְּסוּל⁴⁶.

35) לפי מה שכתבנו להלן גבי מעיין, צריך לפרש גם כאן בהר שלו. 36) להדיוט, ראה בהל' עבודה זרה שם, כי "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אף-על-פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה". 37) כלומר, אסור לבנות מזבח מאבני החר, והיא בעיית רמי בר חמא בעבודה זרה מו, א: "המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח (אם מותר לבנות מהן מזבח או לא - רבינו חננאל) ופשטה רבא (שם מו:): מקל-וחומר: "ומה אתנן שמותר בתלוש להדיוט, אסור במחובר לגבוה, דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב, לא שנא תלוש ולא שנא במחובר, נעבד שאסור בתלוש להדיוט, אינו דין שאסור במחובר לגבוה". 38) כלומר, נובע ברשותו, וכמו כן המים נשארים בתוך שדותיו ואינם יוצאים מחוץ לשדותיו, אבל אם נובע ברשות הרבים אין המים נאסרים (שם מו. נט.), וכמו כן בנובע בשדה אחר, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואף-על-פי שבבהמה פסק רבינו למעלה ה"ו, שלגבי קרבן אדם אוסר דבר שאינו שלו - במחובר אין הדבר כן, שהרי איסור מחובר לגבוה נלמד בקל-וחומר מאתנן (ראה למעלה), ואתנן אינו שייך אלא בבהמה שלו, ולא בבהמה של אחרים ('אור שמח'). 39) שם מו, א: "בעי רבה, המשתחוה למעיין, מימיו מהו לנסכים וכו', למיא דקמיה קא סגי, וקמאי קמאי אזלו (= למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה, והרי הלכו להם - רש"י שם) או דילמא לדברונא דמיא קא סגי" (= לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד - רש"י שם) ולא נפשטה, ומספק פסק רבינו לחומר (כסף-משנה. והלחם-משנה תמה על זה למה לא כתב, שבדיעבד הורצה כמו שכתב בכל הספיקות, ראה להלן ה"ב). 40) אילן שעבדו אותו לשם עבודה-זרה. 41) שהגוי ביטל אותה מלהיות עבודה-זרה, שמתורת בהנאה להדיוט ("פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח). 42) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב: "הכל מודים באשרה שבטלה, שאין מביאים ממנה גזירים למערכה" (ראה משנה-למלך). 43) כלומר, לשופרות, ראה שבת לו, א - ששופרות נקראים חצוצרות. 44) כלומר, העצם של השוק פסול לעשותו חליל, שיחללו בו הלויים במקדש בשעת שמחת בית השואבה (ראה סוכה נ. במשנה). 45) כלומר, פסול לנימים של כינור (ראה שם נא:). 46) כל אלו הן בעיות שלא נפשטו במס' עבודה זרה מו, א.

47) **כָּל שֵׁישׁ בּוֹ שֶׁם לְעִבּוּדָה זָרָה - לֹא יַעֲשֶׂה לְמַלְאכַת הַקֹּדֶשׁ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָר בְּהִנְאָה⁴⁸.**
⁴⁹אִי זֶהוּ אֶתְנָן? ⁵⁰הָאוֹמֵר לְזוֹנָה: הָא לִיךְ דְּבַר זֶה בְּשִׁכְרָךְ⁵¹. אֶחָד זוֹנָה פּוֹתִית⁵² אוּ שִׁפְחָה⁵³ אוּ יִשְׂרָאֵלִית שֶׁהִיא עָרְוָה עָלָיו אוּ מְחַבְּבֵי לְאוּרִין⁵⁴. אֲבָל הַפְּנִינִיה⁵⁵, אֲפֹלוּ הִיא פִּהֵן⁵⁶ - אֶתְנָנָה מֵתָר⁵⁷. וְכֵן אֲשֶׁתוֹ נָדָה - אֶתְנָנָה מֵתָר, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא עָרְוָה⁵⁸.

47) נראה שתחילת ה"ח צריכה להיות להלן לפני "איזהו

בין לפני הקדשו ובין לאחר הקדשו, בין בשוגג ובין במזיד - פסול לגבי מזבח, באונס כשר, ברצון פסול (מילים אלו סותרות למה שכתוב בסיפא, וראה ביכסף משנה' בחסדי דוד' וביחוסים תנאים ואמוראים' ערך ר' הלל בריה דר' ולס). איזהו נעבד, כל שעובדין אותו, בין באונס ובין ברצון". וכן הוא גם כברייתא עבודה זרה נד, א: "איזהו נעבד, כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון", וראה גם תוספתא עבודה זרה פ"ו: "איזהו נעבד, כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד". ופירוש "באונס", שאנסוהו הגוים לעבוד את הבהמה, ואין צריך שיעשה בה מעשה, ואפילו בבהמת חבירו, ולא כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה, שם: "בהמת חבירו צריך לעשות בה מעשה כדי לאסרה", ולא כמו שמחלק הכסף משנה' שרק לאסרה להדיוט צריך מעשה, אבל לאסרה לגבוה אין צריך מעשה, שהרי רבינו פסק למעלה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א כי אף שעשה מעשה בבהמת חבירו, לא אסרה להדיוט שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל סמך על דברי הירושלמי' (כלאים פ"ז ה"ג) כי "הנעבד אע"פ שאינו נאסר להדיוט (שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ראה גם להלן ה"ט"ו) נאסר לגבוה", ולפי זה אין הברל בין אם עשה מעשה ובין אם לא עשה מעשה, שלגבוה אסור לעולם ('אור שמח', וראה להלן ה"ז לענין מעיין). 30) למעלה פ"ג ה"י. 31) משנה, תמורה כח, א: "הנעבד וכו' הוא ומה שעליו אסור". 32) כלומר, מה שעליו כגון כסף וזהב וכו'. 33) להדיוט, שנאמר (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (תמורה כח:). ומכיון שאסור להדיוט נאסר גם לגבוה, שנאמר (יחזקאל מה, טו) "ממשקה ישראל, למנחה ולעולה ולשלמים". ואמרו (פסחים מח. מנחות ה. ו. חולין צ: ותמורה כט.) מן המותר לישראל, ולא מהאסור לישראל, אבל הנעבד עצמו, אף כי מותר לישראל בהנאה ("פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א), אסור למזבח, שנמעט מן הפסוק (ראה למעלה פ"ג ה"ו), ולפי זה אפילו אם לא היה הציפוי על הנעבד, בשעה שעבדו אותו, הרי הוא אסור למזבח. אבל ראה בפירוש המשנה בתמורה שם, שכתב רבינו הטעם למה שאמרו שמה שעליו אסורים למזבח, משום שגם הכסף והזהב נעבד, מה-שאינ-כן כסף וזהב של המוקצה שלא נעבד - הרי הוא מותר. נשמע מדבריו, כי הכסף והזהב של הנעבד שלא היה עליו בשעה שנעבד - מותר למזבח. 34) משנה, תמורה כח, א. שהמוקצה עצמו אסור משום שעשו בו מעשה (ראה למעלה ה"ד), אבל כמה שעליו לא עשו מעשה (פירוש המשנה, שם). ומטעם "כסף וזהב עליהם" גם כן אין לאסור, שלא נאמר כן אלא על עבודה-זרה עצמה, ולא על משמשיה (קרית ספר).

ז. **הַמְשַׁתְּחוּה לְהַר³⁵, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָר בְּהִנְאָה³⁶ - הָרִי אֲבָנָיו אֲסוּרִין לְמַזְבֵּחַ³⁷. וְכֵן הַמְשַׁתְּחוּה לְמַעֲזָנֵי הַנוֹבֵעַ בְּאַרְצוֹ³⁸ - הָרִי מִימִיו פְּסוּלִין לְנִסְפָּה³⁹. אֲשֶׁרָה⁴⁰ שֶׁבְּטֵלָה⁴¹ - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה גְזֵרִים לְמַעֲרֵכָה⁴². וְכֵן הַמְשַׁתְּחוּה לְבַהֲמָה - בְּשֵׁם שֶׁנִּפְסְלָה לְמַזְבֵּחַ, כִּף צִמְרָ שֶׁלָּהּ פְּסוּל לְבַגְדֵי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. האומר לחברו: הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל עבדי העברי - הרי זה אתנן. והוא שאין לו אשה ובנים; אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה כנענית⁶⁴, כמו שיתבאר⁶⁵. והוא הדין באומר לזונה: הא לך דבר זה והבעלי לפלוני הישראלי - הרי זה אתנן⁶⁶.

64) ואין זה אתנן זונה. ראה תמורה שם במשנה: "וכן האומר לחבירו הולך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) שאלו: "והא שפחה לעבד משרא שרי וכו', אמר שמואל בר רב יצחק וכו' בעבד עברי וכו' וכגון דלית ליה אשה ובנים, דתניא אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית". 65) בפ"ג מהלי עבדים ה"ד. (66) כלומר, לא רק באדון ועבד (שהאדון זוכה במעשה ידיו של העבד, והייב בכל צרכי העבד) אמרו חכמים, שהאתנן שנתן האדון אסור, אף כי העבד הוא הבעל ולא האדון, אלא אפילו בשני אנשים שאין לאחד שום קשר עם השני, ואחד נתן אתנן עבור בעלת השני - גם אתנן זה אסור, מכיון שניתן עבור בעלת איסור, ולא חשוב מי הוא הנותן. וראה כסף-משנה.

יא. פסק עם הזונה לתן לה טלה אחד ונתן לה הרבה, אפילו נתן אלה - פלו אתנן ואסורין למזבח⁶⁷. נתן לה אתנה ולא פא עליה, אלא אמר לה: יהי אצלך עד שאבוא עליך - פשיבוא עליה ואסור⁶⁸. קדמה והקריבתו קדם שביבוא עליה - פשו⁶⁹. [ואם היתה חיבת קרן - יצאה ידי חובתה]. והוא שיאמר לה בעת שנתן: אימתי שתרצי לי קני אותו מעכשיו⁷⁰; אבל אם לא אמר לה פני⁷¹ - אינה כזולה להקריב דבר שאינו שלה⁷².

67) ראה תמורה שם, במשנה: "האומר לזונה הולך טלה זה בשכר, אפילו הן ק' - כולן אסורין", ובגמרא שם: "היכי דמי, אילימא דשקלה אגרא (= שלקחה בשכרה) מאה בהמות, פשיטא דכולהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה, לא צריכא דשקלה אגרא חדא ויהיב לה מאה, דכולהו מכח אתנן קאתי". (68) שם אמרינן: "תנו רבנן, נתן לה ולא בא עליה וכו' אתננה מותר, נתן לה ולא בא עליה - אתננה קרית להו? וכו', אלא הכי קתני נתן לה ואחר-כך בא עליה וכו', אתננה מותר, וליחול עליה אתנן למפרע? אמר רבי אלעזר, שקדמה והקריבתו" (וכן הוא בעבודה זרה סב: סג.), הרי שרק אם בשעה שבא עליה כבר לא היה האתנן קיים, אבל אם בשעה שבא עליה היה אתנן בידה, הרי זה אתנן ואסור. 69) ראה למעלה בהערה הסמוכה. 70) כלומר, אימתי שתצטרכי לטלה תקני לך מעכשיו, ואם לא תצטרכי אותו לא יהא קני לך, אלא בשעת ביאה. 71) אלא אמר לה, רק טלה זה יהיה אצלך, ולא תקחי אותו אלא בשעת ביאה. 72) שכל זמן שלא בא עליה לא קנתה הטלה, והכתוב אומר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה", ודרשו בגמרא (ראה תמורה ועבודה זרה שם)

אתנן ('הגהות בן אריה'). (48) הוא כלל ונתנית טעם להקודם, ראה ב'הר המוריה'. (49) כן צריך להיות, כנ"ל. (50) ראה למעלה פ"ג ה"ז, כי אתנן זונה אסור למזבח. (51) משנה, תמורה כט, א. (52) תמורה כט, ב. ולמדו זאת בגזירה-שוה 'תועבה - תועבה'. נאמר באתנן (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה וגו' כי תועבה ה' אלקיך", ונאמר (ויקרא יח, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה". מה להלן (= ויקרא) עריות שאין קידושין תופסין בה, הכי נמי (=באתנן) אין קידושין תופסין בה, ובגויה אין קידושין תופסין, ראה בקידושין סו, ב - במשנה. (53) תמורה כט, א - במשנה: "וכן האומר לחבירו הולך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) אמר שמואל בר רב יצחק, כי דברי המשנה הם בעבד עברי, ובאין לו אשה ובנים שאסור בשפחה (ראה להלן ה"י), הרי שלדעת חכמים אתנן שפחה הרי הוא אתנן. (54) כגון כהן גדול הבא על האלמנה. ודעת רבינו ברורה, כי אין אתנן נאסר אלא-אם-כן היתה ביאת עבירה, וראיה לכך ממה שהקשו שם על המשנה הנ"ל "והא שפחה לעבד מישראל שרי", והוא לפי דברי כולם, והמהלוקת של אביי ורבא שם כט, ב - דלדברי אביי אין איסור אתנן זונה ישראל אלא אם היא מעריות, שאין תופסין בהן קידושין, אבל אם היא מחייבי לאוין שתופסין בהן קידושין - אין אתננה אסור, ורבא סובר שאפילו בחייבי לאוין, אף שתופסין בהן קידושין, אתננה אסור, לפי שלומדים זונה ישראלית מזונה גויה, מה זונה גויה אתננה אסור, אף זונה ישראלית אתננה אסור. ופסק רבינו כרבא. (55) דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה (ראה תמורה, שם). (56) שנאמר אצלו (ויקרא כז, ז) "אשה זונה וחללה לא יקחו", אין הבא על הפנויה נחשבת לזונה אף לכהן. (57) שפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולא כרבי אליעזר, ראה תמורה שם. (58) כיון שמתורת לו לאחר זמן, וכרבי ורב (תמורה שם, ועי' רש"י שם ד"ה הבאות לו).

ט. נשא⁵⁹ אחת מחיבי לאוין - פל שיתן לה מחמת בעילה⁶⁰ הרי זה אתנן ואסור. והזכור⁶¹ - אתננו אסור⁶². נתנה האשה אתנן לפועל - הרי זה מתר משום אתנן⁶³.

59) למד זאת מנדה שלמעלה (הלכה הקודמת) שאף-על-פי שהיא אשתו, היה מקום לומר שאתננה אסור אם לא שהיא מותרת לו לאחר זמן, ומכאן שבחייבי לאוין, אף-על-פי שנשאה לאשה, אתננה אסור, שהרי לא תהיה מותרת לא לעולם ('הר המוריה'). (60) אבל אם נתן לה שלא מחמת בעילה, אלא מחמת שביטלה ממלאכתה, אין זה אתנן (תמורה שם, ברייתא של רבי): "ושנתן לה שכר להפקעתה (= שכר בטלה) וכו' מותרין", וראה ב'כסף משנה' ו'מרכבת המשנה'. (61) הבא על הזכר. (62) מס' תמורה שם, דברי רב. (63) שם דברי רבי. ואף-על-פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר "ובתתך אתנן, ואתנן לא ניתן לך ותהי להפך" (יחזקאל טז, לד), וממה שנאמר "להפך" נשמע שאין קרוי אתנן אלא מאיש לאשה ולא להיפך (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשָׁמַן וְסִלְתָּ⁸⁷. נִתֵּן לָהּ מְעוֹת וְלִקְחָהּ בְּהֵן קָרְבָּן - הָרִי זֶה בְּפֶשֶׁר⁸⁸.

(85) ראה להלן הט"ז, אי זה הוא מחיר כלב. (86) משנה תמורה ל, ב. שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה", אתנן גופיה הוא שאסור, ולא חילופיו ('קרית ספר'). (87) אבל אם נתן לה ענבים, זיתים וחטים, הרי אלו כשרים לקרבן, שכבר נשתנו, ראה להלן הט"ו. (88) שם במשנה.

טו. נִתֵּן לָהּ חֲטִיִּים וְעִשָּׂאֲתָן סִלְתָּ, זֵיתִים וְעִשָּׂאֲתָן שָׁמֶן, עֲנָבִים וְעִשָּׂאֲתָן יֵיִן - הָרִי אֵלּוּ בְּשָׂרִים, שְׂכָבֵר נִשְׁתַּנּוּ⁸⁹. נִתֵּן לָהּ בְּהֵמַת קִדְשִׁים⁹⁰ בְּאֲתַנְנָה - לֹא נֶאֱסְרָה לְמִזְבֵּחַ⁹¹. וְאִפְלוּ מִנָּה אוֹתָהּ עַל פִּסְחוֹ⁹² וְעַל חִגִּיתָ⁹³ בְּאֲתַנְנָה - לֹא נִפְסְלוּ הַמְקֻדְשִׁין, שְׂכָבֵר זָכָה בְּהֵן גְּבוּהַ מִשְׁעָה שֶׁהַקִּדְשִׁין⁹⁴. וְכֵן אִם נִתֵּן לָהּ דָּבָר שְׂאִינּוּ שְׁלוֹ - לֹא פָּסְלוּ, שְׂאִין אֲדָם אוֹסֵר דָּבָר שְׂאִינּוּ שְׁלוֹ⁹⁵, אֲלֵא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעֻלִים⁹⁶. אֲבָל אִם נִתֵּן לָהּ עוֹפוֹת⁹⁷, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְקֻדְשִׁין⁹⁸ - אֲתַנּוּ חֵל עֲלֵיהֶם וְאִסּוּרִים⁹⁹. וּמְדַבְּרֵי קַבְּלָהּ הוּא דָּבָר זֶה¹⁰⁰.

(89) תמורה שם, כברייא. וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (שם) "לא תביא אתנן זונה ומחירי כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם" - "שניהם" ולא שינויהם, וראה להלן הי"ח בשינוי "מחירי כלב". (90) כלומר, בהמה שהקדישה לפני הנתינה. (91) תמורה שם, במשנה: "נתן לה מוקדשין, הרי אלו מותרין". (92) ראה להלן בסמוך. (93) היא חגיגת ארבעה עשר בניסן, ראה בפ"י מהל' קרבן פסח הי"ב. (94) ואין זה ממון שלו, ואינו יכול לתת לה באתננה. ושם בגמרא: "יהיו מוקדשין, אתנן ומחירי חל עליהן, מקל-וחומר וכו' תלמוד-לומר (שם): "לכל נדר", להוציא את הנדר. טעמא דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא, הוה אמינא כי יהיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן ומחירי, והא לאו ממניה הוה, אמר רב הושעיא בממנה על פסחו, ורבי היא - דתניא "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) החייהו משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר, אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעותיו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהן". ואמרו בפסחים צ, א - שרבה ורבי זירא נחלקו בביאור מחלוקתם, והמקיל בהם מפרש שלא נחלקו בעצים לצליית הפסח, ובמצה ומרוו, שגם לחכמים לוקח בהם והמעות חולין - אלא בקונה במעות חלוק וטלית, ופסק רבינו פ"ד מהל' קרבן פסח הי"א כחכמים ולא כרבי (משנה-למלך שם). ולפיכך כתב כאן בטעם הלכה זו, שהם של הקדש, ולא כהברייתא בתמורה שם שמיעטה מן הפסוק "לכל נדר", כי ברייתא זו אליבא דרבי. וכוונת רבינו במה שכתב "ואפילו מנה אותה על פסחו ועל חגיגתו", לומר, שגם פסח וחגיגה שיש אומרים שהם ממנו (רבי, כנ"ל) - אין זה לפי ההלכה אלא גם הם אינם אלא ממון הקדש. ועי' כסף-משנה כאן ובהל' קרבן פסח שם. (95) נלמד מדברי הגמרא שהובאו למעלה: "והא לאו ממניה הוה". וראה גם למעלה הי"ה. (96) שאז

"מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו", ודבר שאינו של האדם אינו יכול להקדישו ולהקריבו.

יב. קָדְמָה וְהַקְדִּישְׁתוּ קָדָם שְׂבִיבָא עֲלֵיהָ⁷³ וְאַחַר פֶּךָ בָּא עֲלֵיהָ - הָרִי זֶה סִפֵּק אִם הוּא אֲתַנְנָן⁷⁴, הוֹאִיל וּבָא עֲלֵיהָ קָדָם שְׂתַקְרִיבְנוּ⁷⁵, אוֹ אִינוּ אֲתַנְנָן, שְׂהָרִי הַקְדִּישְׁתוּ קָדָם בִּיבָא⁷⁶. לְפִיכָף⁷⁷ לֹא יִקְרַב⁷⁸, וְאִם קָרַב - נִרְצָה⁷⁹.

(73) ועדיין לא הקריבתו. (74) בעיית רב הושעיא בתמורה ועבודה זרה שם, ולא נפשטה. (75) והרי הטלה קיים בשעת ביאה. (76) והרי קיימא-לן "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", והרי זה כאילו הקריבתו כבר. (77) כיון שהדבר ספק. (78) מספק. (79) כן דעת רבינו בכל הספיקות בעניני הקרבנות, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"כ.

יג. בָּא עֲלֵיהָ וְלֹא נִתֵּן לָהּ, וְלֹאֲחַר זְמַן נִתֵּן לָהּ, אִפְלוּ אַחַר כְּמָה שָׁנִים - הָרִי זֶה אֲתַנְנָן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכוֹתִית שְׂאֲמַר לָהּ: הַבְּעֻלִי לִי בְּטֻלָּהּ זֶה, שְׂאִינָה צְרִיכָה מְשִׁיכָה⁸⁰, אוֹ בִּשְׂרָאֵלִית⁸¹ שֶׁהִיא הַטֻּלָּה בְּחִצְרָה⁸² וְאֲמַר לָהּ: אִם לֹא אֲתַן לָךְ מְעוֹת בְּיוֹם פְּלוּנִי - הָרִי הוּא שְׂלָךְ⁸³; אֲבָל אִם אֲמַר לָהּ 'הַבְּעֻלִי לִי בְּטֻלָּה' סֵתָם, וּבָא עֲלֵיהָ, וְלֹאֲחַר זְמַן שָׁלַח לָהּ טֻלָּה - הָרִי זֶה מִתָּר מִשּׁוֹם אֲתַנְנָן⁸⁴.

(80) כלומר, שהרי הגוי קונה גם בכסף וגם במשיכה (ראה פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד, ועיי"ש בהערה פח), וכיון שאומר לה הבעלי לי בטלה זה, הרי היא קונה את הטלה בכיאה זו, אף כי נתן לה את הטלה לאחר זמן והרי זה אתנן זונה, וראה להלן בסמוך. (81) שאינה קונה אלא במשיכה או בהגבהה (ראה בפ"ג מהל' מכירה ה"א). (82) וחצרו של אדם קונה לו (פ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ח). (83) ראה בתמורה כט, א. ועבודה זרה סב, ב - כברייא: "בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר", ובגמרא שם: "מאי יהיב לה, אלא הכי קתני וכו' בא עליה ואחר-כך נתן לה אתננה מותר", והקשו (שם כט: , ושם סג.) "והתניא, בא עליה ונתן לה ואפי' עד וכו' אתננה אסור וכו', לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה, הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם. טלה זה והא מחוסר משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה. ואיבעית אימא, אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצרה וכו' דשוויה לא אפותיקי, ואמר לה אם עוד יום פלוני יהבינא לך זוזי מוטב, ואם לאו טלה באתננך", וראה 'מאירי' עבודה זרה שם, שגרס "בזונה גויה דלא בעיא משיכה". וכן הוא ב'מאירי' קידושין יד, ב (והוסיף כי אלו הגורסים "דלא קניא במשיכה", גירסא משובשת היא) וכן הגירסא בכת"י ספרדי עבודה זרה שם, וכן גרס רבינו. (84) שם בגמרא, שאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה.

יד. אִין אֲסוּר מִשּׁוֹם אֲתַנְנָן וּמְחִיר⁸⁵ אֲלֵא גוֹפֶן⁸⁶, לְפִיכָף אִינוּ חֵל אֲלֵא עַל דָּבָר הָרְאוּי לְקָרַב עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְתוֹרִין וּבְגֵי יוֹנָה וְיֵיִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

110) במשנה, שם: "וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר", ובגמרא שם הקשו: "ניפוק חדא להדי כלבא, והנך כוליהו לישתרו, הכא במאי עסקין כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא (= היתר שווה הכלב לעומת הטלה האחד) שדי בכלהו", וכולם נחשבים למחיר כלב.

יח. נְשַׁתְּפָה הַמְּחִיר, כְּגוֹן שֶׁהֶחְלִיף כָּלֵב בְּחַטִּים וְנִעְשָׂו סֵלֶת - הָרִי זֶה מְתָרִין¹¹¹. אֶתְנָן כָּלֵב¹¹² וּמְחִיר זוֹנָה¹¹³ - מְתָרִין¹¹⁴. אֶתְנָן זוֹנָה וּמְחִיר כָּלֵב - מְתָרִין לְבִדָּק הַבַּיִת¹¹⁵, שֶׁהָרִי הֵן מְשַׁתְּפִין. אֲבָל גּוֹפֵן שָׁל אֶתְנָן לֹא יַעֲשֶׂה רְקוּעֵין¹¹⁶ לְבַיִת; שְׁנֵאמַר: לְכָל נְדָרִין¹¹⁷ - לְהֵבִיא אֶת הָרְקוּעִים.

111) שם ל, ב - בכרייתא, וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (דברים שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", "שניהם" ולא שינויהם. וראה למעלה הט"ו לענין אתנן זונה. ולענין ולדויתיהם שמתרין, מובא למעלה פ"ג ה"ב. וראה בכסף-משנה ובמשנה-למלך. 112) כלומר, אם על כלב ונותן לבעל הכלב טלה באתננו (ראה רש"י שם במשנה ל.). 113) כלומר, נתן לחבירו טלה תמורת שפחה זונה שיש לו (וראה רש"י שם. 114) שם במשנה: "אתנן הכלב ומחיר זונה, הרי אלו מותרין, שנאמר (דברים שם) "שניהם" - שניהם ולא ארבעה". 115) שאם למזבח מותרים אחר שנשתנו (למעלה בהלכה זו, ובהט"ו) קל-וחומר שמתרין לבדק הבית (כסף-משנה). 116) כחכמים בכרייתא, שם. 117) בכרייתא שם, למדו זאת חכמים ממה שנאמר (שם) "בית ה' אלקיך" - "לרבות את הרקועין", וצריך עיון (לחם-משנה).

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

א. שְׁאֹר² וְדִבְשׁ³ אִסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ⁴, וְאִסוּרִין בְּכָל שְׁהֵן⁵; שְׁנֵאמַר: כִּי כָל שְׁאֹר וְכָל דִּבְשׁ לֹא תִקְטְרוּ וְגוֹמַר. וְאִינוּ חֵיב אֲלָא אִם הִקְטִירִין עִם הַקֶּרֶבֶן אוֹ לְשֵׁם קֶרֶבֶן⁶. וְאֶחָד הַמִּקְטְרִי עֲצָמָן אוֹ הַמִּקְטְרִי תַעֲרֵבֵת שְׁלֵהֵן - לוֹקֵה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּפָנָיו עֲצָמוֹ⁷. וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן פְּאָחַד - אִינוּ לוֹקֵה אֲלָא אַחַת, לְפִי שְׁשֵׁנֵיהֶם נֶאמְרוּ בְּלֹא אֶחָד⁸.

2) דבר המחמין אחרים. והוא הדין לחמץ (= שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים

קנתה הזונה ביאוש ושינוי רשות, כמבואר בפ"ה מהל' גניבה ה"ג ('הר המוריה'). 97) תורים ובני יונה. 98) כלומר, אפילו עופות שהקדישן לפני הנתינה. 99) בתמורה ל, ב - במשנה: "נתן לה מעות וכו' מותרין, יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור, נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרים. עופות, הרי אלו אסורים. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהם, תלמוד-לומר (דברים כג, יט) לכל נדר, להביא את העוף, ומפרש רבינו כי מדובר בעופות מוקדשין, שאם לא כן למה הפסיקה המשנה בכבא "נתן לה מוקדשין", ולא נשנו הדברים ביחד "יינות ושמנים וסלתות (ועופות)", אלא על-כרחנו כי העופות הם מוקדשין ('מעשה רוקח'). ועוד ראה לך, כי אם נאמר שהעופות הם חולין - אין זה קל-וחומר ממוקדשין לעופות, כי מוקדשין הם ממון גבוה, ולפיכך אין אתנן חל עליהם, אבל עופות שהם חולין אפשר שאתנן חל עליהם, אלא על-כרחנו כי מדובר בעופות מוקדשין (לחם-משנה). אבל הראב"ד מפרש כי "העופות" במשנה הם חולין, וכן פירש רש"י שם. 100) כלומר, מגזירת הכתוב "לכל נדר". אבל מצד הסברא, היינו אומרים "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (לחם-משנה).

טז. אִי זֶה הוּא מְחִיר כָּלֵב¹⁰¹? זֶה הָאוֹמֵר לְחֶבְרוֹ: הֵא לִף טֵלָה זֶה תַּחַת כָּלֵב זֶה¹⁰². וְכֵן אִם הֶחְלִיף כָּלֵב בְּכַמָּה בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - כֶּלֶן אִסוּרוֹת לְמִזְבֵּחַ¹⁰³.

101) ראה למעלה פ"ג ה"ז כי מחיר כלב אסור למזבח. 102) משנה, שם. והיינו שמחליף הכלב בטלה. ושם בגמרא: "מחיר כלב, זהו חליפי כלב. וכן הוא אומר (תהלים מד, יג) תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם", אלמא מחיר היינו דמים (רש"י שם). 103) פשוט הוא (כסף-משנה). ונלמד ממה שנאמר להלן בה"ז, שעשרה שכנגד הכלב אסורים ('הר המוריה').

יז. שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִין¹⁰⁴ שֶׁחֶלְקוֹ, זֶה לְקַח עֲשָׂרָה טְלָאִים וְזֶה לְקַח תְּשֻׁעָה וְכָלֵב אֶחָד - שְׁעֵם הַכָּלֵב¹⁰⁵ מְתָרִין¹⁰⁶; אֲבָל הַעֲשָׂרָה שֶׁנִּגְדָּו: אִם יֵשׁ אֶחָד מֵהֶם דָּמוֹ כְּדָמֵי הַכָּלֵב אוֹ יֵתֵר עַל דָּמֵי הַכָּלֵב - מוֹצִיאֵו מִן הַעֲשָׂרָה כִּנְגַד הַכָּלֵב וְיֵהִיָּה מְחִירוֹ¹⁰⁷, וּשְׁאָרָן¹⁰⁸ מְתָרִים¹⁰⁹; וְאִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן דָּמִיו פְּחוּתִין מְדָמֵי הַכָּלֵב - הָרִי הַעֲשָׂרָה כֶּלֶן אִסוּרִים¹¹⁰.

104) משנה, שם ל, א. 105) כלומר, תשעת הטלאים שנטל זה שנפל בחלקו הכלב. 106) שם במשנה. שהרי אינם חליפי הכלב. 107) כלומר, טלה זה יהיה "מחיר הכלב", ורק הוא אסור למזבח (שם בגמרא, ומובא להלן). 108) יתור תשעת הטלאים. 109) ב'תוספות' שם ד"ה ואידך, כתבו שזהו מטעם "ברירה". ואם כן צריך עיון, שהרי רבינו פסק שבדאורייתא אין ברירה (פ"ז מהל' מעשר ה"א). ועי' בלחם-משנה פ"ו מהל' בכורות ה"י.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והקטירים מן השאור ומן הדבש עובר בלא-תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'.

ד. פיצוד? המעלה מבשר חטאת ואשם¹⁵ או מבשר קדשים קלים¹⁶ או משירי המנחות¹⁷ או ממוותר העמר¹⁸ או מחטאת העוף¹⁹ או מלחם הפנים²⁰ ושתי הלחם²¹ או מלג שמן של מצרע²², המעלה פזית מאחת מאלו בהמין או בדבש, בין למזבח בין לקבש²³ - לוקה. אף על פי שאין כל אלו ראויין להקטרה, הואיל והן קרויין קרבן - חייב עליהן²⁴; שנגמר: קרבן ראשית תקריבו אתם ליי וגומר²⁵.

(15) שהם נאכלין לכהנים. (16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. (17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאור נאכל לכהנים". (18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. (19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. (20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. (21) כי הן נאכלות לכהנים. כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. (22) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. (24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח). "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". (25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו. ה. וכן אסור²⁶ להקטיר על המזבח²⁷ דבר מפל דברים אלו שאינן ראויין להקטרה, כגון בשר חטאת ואשם ותואות ושיירי מנחות וכיוצא בהן. מפי השמועה למדו, שכל דבר שמקצתו לאישים - הרי שאריתו בכל תקטיר²⁸.

(26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שיעקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. (27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נו: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש

מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. (4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. (5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשהקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל-שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערוכת. (6) כלומר, או שהקטירין עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירין בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. (7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירין בנפרד. (8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

ב. נפל מהם כל שהוא בקטרת - נפסלה⁹. ואם הקטיר ממנה פהיכל¹⁰ - לוקה¹¹. ואין הקטרה פחותה מפזית.

(9) בכריתות ו. בכריתתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). (10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. (11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

ג. העלה שאור או דבש בפני עצמן¹² למזבח לשם עצים - פטור; שנגמר: ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח - לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים. אפילו הקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה¹³ בדבש או בשאור, הואיל והוא מן הקרבן - לוקה¹⁴.

(12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. (13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירין עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. (14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

ז. הגונב או הגוזל והקריב הקרבן - פסול³⁵, והקדוש פרוף הוא שונאו; שְׁנֵאמַר: שְׁנֵא גִזַּל בְּעוֹלָה. ואין צריך לומר שאינו מתקבל. ואם נתאשו הפעלים - הקרבן פֶּשֶׁר³⁶. ואפלו הנה חטאת, שהכהנים אוכלין את פֶּשֶׁרָה³⁷. ומפני תקנת מזבח אָמְרוּ: שֶׁחֲטָאת הַגִּזּוּלָה, אם נודעה לרבים - אינה מכפרת אף על פי שנתאשו הפעלים, פְּדִי שְׁלֵא יאמרו: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גִּזּוּלָה. וכן העולה³⁸.

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (כבא קמא סו: 10) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבירה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברושתיא, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי איירא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואיך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזר שלא יאמרו מזבח אוכל גזולות".

ח. הגונב עולת הקרבן והקריבה סתם³⁹ - נתפפרו בה הפעלים הראשונים.

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

ט. אין מביאין מנחות ונסכים⁴⁰ לא מן הטביל⁴¹ ולא מן הקדש קדם לעמר⁴² ולא מן המדמץ⁴³, ואין צריך לומר מערלה וכלאי הפרם; מפני שהיא מצוה הפאה בעברה⁴⁴, שהקדוש פרוף הוא שונאה. ואם הביא - לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן, אֲבָל נתקדשו להפסל, ויהיו פְּקֻדָּשִׁים שְׁנִפְסְלוּ⁴⁵.

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטביל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתמא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישפרו שקדשם הכלי".

רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

ו. המקטיר איברי בהמה טמאה²⁹ על גבי המזבח - לוקה. ואף על פי שאסור הקרבתה מפלל עשה, שהרי נאמר: מִן הַטְּהוֹרָה אֲכָל³⁰ ומן הטהורה הקריב³¹, הֵא טמאה לא תאכל ולא תקריב - פֶּשֶׁם שְׁלוֹקָה על אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִפְּלֵל עֲשֵׂה, פְּמוֹ שְׁבִארָנוּ בְּמִקְוָמוֹ, פֶּךְ לֹקָה על הַקְּרִבְתָּהּ³². אֲבָל הַמְּקַרֵּב אֵיבְרֵי חֲזֵה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ לֹקָה³³. וּמִנֵּי שֶׁהוּא בְּעֲשֵׂה? שְׁנֵאמַר: מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תְּקַרְבוּ אֶת קֶרְבָּנְכֶם, הֵא מִן הַחֲזֵה לֹא תְקַרְבוּ³⁴; וְלֹא הַבָּא מִפְּלֵל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולא הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב רבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולא הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרחץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם)" אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תְּשִׁיבִית מִלַּח פְּרִית אֲלֵהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שְׁלוּקָה - הַקֶּרֶבֶן פֶּשֶׁר וְהַרְצָה⁵⁷. חוץ מן המנחה, שֶׁהַמִּלַּח מַעֲכָב בְּקִמְצָה⁵⁸; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח פְּרִית אֲלֵהֶיךָ מֵעַל מִנְחֹתֶיךָ⁵⁹.

(56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לא שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מניין לו לחייב מלקות בכל קרבן? (57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבן תקריב מלח, למצוה ולא לעכב." (58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. (59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלח הזור, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

יג. הַמִּלַּח שְׁמוּלְחִין בּוֹ כָּל הַקֶּרֶבָנוֹת - מִשָּׁל צְבוּר, כְּמוֹ הַעֲצִים; וְאִין הֵיחָדִיד מִבֵּיא מִלַּח אוֹ עֲצִים לְקֶרֶבֶן⁶⁰ מִבֵּיתוֹ. וּבְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמִּלַּח: בְּלִשְׁכַּת הַמִּלַּח⁶¹, וְעַל גְּבֵי הַכֶּבֶשׂ⁶², וּבְרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמִּלַּח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקֶּדְשִׁים⁶³. וְעַל גְּבֵי הַכֶּבֶשׂ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים. וּבְרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֶּמֶץ וְהַלְבוּנָה וּמִנְחֹת הַנֶּשֶׁרֶפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.

(60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. (61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". (62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. (63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

א. כָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה לְהִיּוֹת כָּל קֶרֶבֶן תְּמִים וְנִבְחָר², כֵּן הַנֶּסְכִּין³ יִהְיוּ תְּמִימִים⁴ וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם - שְׁיִהְיוּ הַנֶּסְכִּים תְּמִימִים. שְׁלֹא יָבִיא נִסְכִּים לֹא מִיֵּין מִעֵשֶׂן⁵, וְלֹא סִלַּת שֶׁהִתְלִיעָה⁶, וְלֹא יִבְלַל⁷ בְּשֶׁמֶן שְׂרִיחוֹ⁸ אוֹ טַעְמוֹ רָע⁹.

(2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. (3) יין, שמן וסולת שמביאין עם

י. כָּל הַמִּנְחֹת אֵין מִבֵּיאִין אוֹתָן מִן הַחֶדֶשׁ קֹדֶם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחֵלָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בְּהֵן⁴⁶: בְּפוּרִים לִי⁴⁷; וְאִם הִבִּיא - פֶּשֶׁר⁴⁸. וּמִבֵּיאִים נִסְכִּים מִן הַמִּקְצָה⁴⁹ בְּיוֹם טוֹב⁵⁰.

(46) בשתי הלחם. (47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". (48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. (49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). (50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

יא. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְמִלַּח כָּל הַקֶּרֶבָנוֹת קֹדֶם שְׁיַעֲלוּ לְמִזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קֶרֶבֶן תִּקְרִיב מִלַּח. וְאִין לָךְ דָּבָר שֶׁקָּרַב לְמִזְבֵּחַ בְּלֹא מִלַּח, חוץ מִיֵּין הַנִּסְכִּים⁵¹ וְהַדָּם וְהָעֲצִים⁵². וְדָבָר זֶה קִבְּלָה⁵³, וְאִין לוֹ מִקְרָא לְסַמְךָ עָלָיו. וּמִצְוָה לְמִלַּח הַפֶּשֶׁר יָפָה יָפָה, כְּמוֹלַח פֶּשֶׁר לְצִלִּי שֶׁמֶהִפֵּךְ אֶת הָאָבֶר וּמוֹלַח. וְאִם מִלַּח כָּל שְׁהוּא, אֶפְלוּ בְּגָרְגִיר מִלַּח אֶחָד⁵⁴ - כְּפֶשֶׁר⁵⁵.

(51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאשים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאשים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האשים].

(52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. (53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. (54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. (55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

יב. הַקֶּרֶבֶן בְּלֹא מִלַּח כָּלֵל - לוֹקָה⁵⁶, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שביט-דין מכין כפי מה שיראו (פ"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מדרות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מדרות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית-דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה - מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

ד. הסלת²¹ והיין והשמן והלבונה²² והעופות²³ והעצים וכלי שרת²⁴ שנפסלו או שננטמאו²⁵ - אין פודין אותן; שנאמר: והעמיד והעריך - כל שישנו בהעמדה נערף, ואלו אינן בכלל העמדה²⁶, לפיכך אין נפדין לעולם²⁷.

21) משנה במנחות ק: "המנחות הנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקתי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה ג.ל.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות הנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שננטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קריית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פ"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

ה. במה דברים אמורים? בנפסלו או שננטמאו אחר שנתקדשו בכלי שרת; אכל קדם שיתקדשו בכלי, אם נטמאו או נפסלו - פודין אותן²⁸. אכל טהורין, אף על פי שעדין לא קדשו בכלי - אין פודין אותן²⁹. חוץ ממנחת חוטא³⁰, שנאמר בה:

הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכייהם". ואף-על-פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) - בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכייהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו. בברייתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא פסול". 9) ראה להלן הלכה יד.

ב. וכן עצי המערקה¹⁰ לא יהיו אלא נבחרים, ולא יהיה פהם תולעת. וכל עץ שהתליע פשהוא לח - פסול למזבח¹¹. התליע יבש - גורר את המקום שהתליע. ועצי סתירה¹² פסולין לעולם, לא יביאו אלא חדשים¹³.

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א-ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש - רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

ג. המקדיש¹⁴ יין פסול¹⁵ או סלת¹⁶ או שמן פסול¹⁷ או עצים פסולים למזבח¹⁸ - הרי הדבר ספק, אם דומים לבעל מום פבהמה ולוקה¹⁹, או אינן פבעל מום. לפיכך אינו לוקה, ומפנין אותו מפת מדרות²⁰.

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה-למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

ז. זיתים וענבים⁴⁰ שנטמאו⁴¹ - דורכין פחות מפיצה⁴², והמשקין היוצאין מהן פשוים לנסכים; שהמשקה מפקד הוא פאכל, וכאלו אינו מגופו⁴³.

(40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכין פחות מכפיצה וינין כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. (41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). (42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כפיצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכין פחות מכפיצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכפיצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפתחו הענבים משיעור כפיצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כפיצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכפיצה. (43) ולפיכך לא נטמאו על-ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכוונסים בתוכו (שם בגמרא).

ח. מעלה⁴⁴ יתרה עשו חכמים בקדשים: שזרעים שנטמאו, אפלו זרען - היוצא מהן פסולין לנסכים; שאין זריעה מועלת⁴⁵ בקדשים⁴⁶. וכן העצים והלבונה⁴⁷, אף על פי שאינן אכלין - הרי הן מתטמאין פאכל לענין הקרבנות, ויפסלו העצים והלבונה בטמאה זו למזבח ואין מקריבין אותן.

(44) שם לד: (45) לטהר. (46) אף-על-פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). (47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף-משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" - "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפ"ח מהלכות פסולי המוקדין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבנות המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה - הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם-משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

ט. ואלו הן היינות הפסולין לגבי המזבח⁴⁸: המתוק⁴⁹, והמעשן⁵⁰, והמבשל באש או בשמש⁵¹ או⁵² שנטמנה טעמו בפשול. אבל יין שמתמאין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם פשול⁵³, וכן יין

מחטאתו, על חטאתו³¹ - לומר, שמביא חטאתו מדמי חטאתו. לפיכך, קדם שתתקדש בכלי שרת - הרי היא כקדשת דמים, ופודין אותה אף על פי שהיא טהורה. וכל הנסכים³² שנטמאו³³ - עושה להם מערכה בפני עצמן ושורפן במזבח³⁴.

(28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). (29) כרבי אלעזר שם קא. (30) שם המשך דברי ר' אלעזר. (31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:): "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכשבה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסף, שאם היה עני והפריש שעירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). (32) זבחים צב. (33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פ"ט מהלכות פסולי המוקדין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. (34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

ו. מי החג³⁵ שנטמאו³⁶ והשיקן³⁷ וטהרן [פמו שיתבאר בטהרות]³⁸: אם טהרן ואחר כך הקדישן - הרי אלו מתנסכין; ואם הקדישן ואחר כך נטמאו - הואיל ונדחו ידחון³⁹.

(35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). (36) פסחים לד: מימרא של ריש לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). (37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). (38) הלכות טומאת אוכלין שם. (39) בפסחים שם: "השיקן ואחר-כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר-כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ה. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", ואין בזה הפרש בין הקדישן כפה, ר"ל, בקריאת שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו' ואם הביא כשר". (59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. (60) שם במשנה: "ולא ממה שזורע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח"ט). (61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. (62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

י. זין שנתגלה - פסול לגבי המזבח. הדלה גפן על גבי תאנה. יינה פסול לנסכים. מפני שנתפנה ריחו. הרי הוא אומר: זבח ונסכים. מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.

(63) ויש חשש שמא שמה שנה נחש מהיין, והכניס בו ארס. (64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסגן את היין - פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבנהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". (65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. (66) דברי רב אשי בבכורות יז. (67) הוקשו זה לזה. (68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". (69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

יא. סלת שהתליעה רפה. או התליעו רב החטים שנתעשית מהן. פסולה. התליע רב חטת אחת - הרי זה ספק. וכל סלת שנתפנה פה קמח - פסולה.

(70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא (שם פה): "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחטיטין שהתליעו רובן - פסולות". (71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). (72) שהסולת נעשתה מהחטיטין הללו, שרוב מהם מתולעים. (73) שם בברייתא: "וחטיטין שהתליעו רובן - פסולות". (74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החטיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציץ הקודש חלק ב סימן

צמוקיין⁵⁴, וזין מגתו⁵⁵ שלא שקה ארבעים יום⁵⁶, וזין הדליות⁵⁷, וזין פרם הנטוע בבית השלחין⁵⁸ או בבית הזבלים⁵⁹, או זין גפנים שנתוע זרע ביניהן⁶⁰, או זין פרם שלא נעבד⁶¹ - כל אלו היינות לא יביא לכתחלה, ואם הביא - פשר⁶².

(48) יש מהם שפסולים רק לכתחלה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. (49) משנה במנחות פז: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שקה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל-כרחו שהיתה לפניו גיטסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. (50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). (51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתוך "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. (52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". (53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטן". (54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: (55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). (56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מכן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר, וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. (57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכרמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. (58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחם-משנה. (87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים⁸⁸ שגשגו במים⁸⁹, או של זיתים⁹⁰ פבושין⁹¹ או שלוקים⁹², או שמן של שמרים⁹³, או שמן שריחו רע⁹⁴ - כל אלו פסולין⁹⁵. אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים או בבית השלחין או שגזרע זרע ביניהן⁹⁶, או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו, אלא עדין הם פגין⁹⁷ - כל אלו לא יביא, ואם הביא - פשר.

(88) של זיתים. (89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. (90) שמן של זיתים. (91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). (92) ששפכו עליהם מים ורתחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". (93) תוספתא מנחות פ"ט וברייתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). (94) גם זה בתוספתא וברייתא שם, ראה למעלה הלכה א. (95) אפילו בדיעבד. שם במשנה וברייתא, ושום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפי"ה"מ שם פה). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. (96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שגזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. (97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תנא רבי יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שלישי". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בברייתא שם וברש"י ותוספות שם.

טו. כל המנחות והנסכים⁹⁸ פשרים מהארץ ומחוצה לארץ, מן החדש⁹⁹ ומן הישן¹⁰⁰, ובלבד שייביאו מן המבקר; חוץ מן העמר¹⁰¹ ושתי הלחם¹⁰², שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל¹⁰³.

(98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המוכתר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. (99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. (100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. (101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". (102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמישים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום

(כ), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מוכתר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף-משנה והר המורה כאן. (75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

יב. כיצד בודקים? ⁷⁶ מכניס הגזבר ידו לתוף הסלת, אם עלה בה אבק - פסולה⁷⁷ עד שיחזור וינפה אותה. אבל סלת חטים שגזרעו בבית השלחין⁷⁸ או בבית הזבלים⁷⁹ או בבית האילן⁸⁰ או בארץ שלא נרה ולא עבדה⁸¹ - לא יביא לכתחילה, ואם הביא - פשרה⁸².

(76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. (77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". (78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. (79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. (80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפי"ה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). (81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבועים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשנה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפי"ה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. (82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף-משנה.

יג. חטים שלקטן מגללי הבקר⁸³ וזרעם⁸⁴ - הרי אלו⁸⁵ ספק, אם עברה מאוסן בזריעה או עדין הן מאוסין⁸⁶. לפיכך לא יביא מהן מנחות, ואם הביא - פשרה⁸⁷.

(83) מתוך הצואה של הבקר. (84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות ט.ט.). (85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. (86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פֶּלַע הַעֲצִים¹⁴ הַחֲדָשִׁים¹⁵ כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה¹⁶. וְלֹא
הָיָה מִבִּיאֵין מִשָּׁל זֵית וְלֹא מִשָּׁל¹⁷ גָּפֶן, מִשּׁוּם יֵשׁוּב
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁸. וּבְאֵלוֹ הָיָה רְגִילִין¹⁹: כְּמִרְבִּיּוֹת שֶׁל
תְּאֵנָה²⁰ שֶׁל חֲרָשִׁים²¹ שְׂאִינָן בִּישׁוּב²², וּכְשֶׁל אֲגוּז
וּכְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן²³. וְהַגְּזִירִין²⁴ שֶׁעֲשָׂה מִשָּׂה²⁵ - אִמָּה
אֶרְפָן וְאִמָּה רַחֲבָן²⁶, וְעֵבֶרֶן כְּמִחַק גְּדִישׁ²⁷ שֶׁל סָאָה.
וּכְמִתָּן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת²⁸.

(14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן.
(15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב.
(16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה".
"מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין
וגדושים ומבערין האש" (רבינו בפי"מ ליומא מג:). וראה
בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו
על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל'
תמידין ומוספין ה"א. (17) שם במשנה: "חזין משל גפן
ושל זית". (18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:).
(19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים
(פירוש הראב"ד). (20) משנה, שם. והם "חריות וענפים"
(המפרש, תמיד כט.). (21) צ"ל: "של חרשים" כלומר,
יערות (כסף-משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:): שמדובר
בתאנה שאינה עושה פרי. (22) אלא במדבריות, ואינן
ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו
בפירוש המשניות שם). (23) שם במשנה, והם עצים
שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והרע"ב שם כתב
שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא
האילן שקורין לו בלע"ז פני"ו, ובערב צינוב"ר, ואף-על-גב
דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא
אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן
והזית". (24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב:
"מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר
על עצי המערכה וכו' וכן מוספין שני גזירים עם תמיד של
בין הערביים". (25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח
שהיה במשכן. (26) זבחים סב, ב - כמידת מקום
המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על
המזבח" (ויקרא א, ח) - "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח
כלום". (27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת
יובש, ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה.
(28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה
וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב
מהל' בית הבחירה ה"ז) - לא היתה מדת הגזירין גדולה
יותר, שכן נשמע ממה ששינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר
הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". ובירושלמי שם
נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה בהר המוריה כאן).

ד. וְכִיצַד הָיָה עוֹשִׂין²⁹ בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ: מִבִּיאֵין אֵילִים⁴
מִמּוֹאֵב⁵, וּמִבִּיאֵין כְּבָשִׁים⁶ שֶׁגִּבְיָהֶן רַחְבִּים מִחֲבֵרִין⁷,
וּמִבִּיאֵין עֲגָלִים מִן הַשְּׂרוּן⁸, וְגוֹזְלוֹת⁹ מֵהַר הַבְּלָחָה¹⁰,
וּמִבִּיאֵין יַיִן מִקְרָחִין וְהַלִּיטִין¹¹, וְסֹלֶת מִמִּמְקָשׁ
וְיוֹחֲנָה¹², וּמִבִּיאֵין שֶׁמֶן מִתְּקוּעֵי¹³.

ד. וְכִיצַד הָיָה עוֹשִׂין²⁹ בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ: מִבִּיאֵין אֵילִים⁴
מִמּוֹאֵב⁵, וּמִבִּיאֵין כְּבָשִׁים⁶ שֶׁגִּבְיָהֶן רַחְבִּים מִחֲבֵרִין⁷,
וּמִבִּיאֵין עֲגָלִים מִן הַשְּׂרוּן⁸, וְגוֹזְלוֹת⁹ מֵהַר הַבְּלָחָה¹⁰,
וּמִבִּיאֵין יַיִן מִקְרָחִין וְהַלִּיטִין¹¹, וְסֹלֶת מִמִּמְקָשׁ
וְיוֹחֲנָה¹², וּמִבִּיאֵין שֶׁמֶן מִתְּקוּעֵי¹³.

הזה מנחה חדשה שתי הלחם. (103) שם במשנה. "דבר
תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן
החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל
הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את
עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז-יז)
עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם
מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר
עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשך" (רבינו
בפי"מ שם), וראה בפ"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה
ה'ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור
להקריבו לכתחילה.

א. לֹא פֶלַע דְּבַר שְׂאִינוֹ פְּסוּל מִבִּיאֵין אוֹתוֹ לְכַתְחִילָה.
כִּיצַד? הֲיָה חֵיב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שָׂה כְּחוֹשׁ וְכַעֲוָר
וְיֵאמַר: הֲרִי אֵין בּוֹ מוּם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאֶרֶר נוֹכַל
וְגוֹמְרֵי. אֲלֵא פֶלַע שְׂבִיעִי לְקָרְבָן - יָבִיא מִן הַמִּבְחָרִים.

(2) "ויש בעדרו זכר, ונווד וזוכה משחת לה". (3) ראה
למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן הי"א: "שיביא מן היפה והמשובח
ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא
מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו
לכתחילה כבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד:
"מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש
ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא
היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

ב. וְכִן הָיָה עוֹשִׂין בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ: מִבִּיאֵין אֵילִים⁴
מִמּוֹאֵב⁵, וּמִבִּיאֵין כְּבָשִׁים⁶ שֶׁגִּבְיָהֶן רַחְבִּים מִחֲבֵרִין⁷,
וּמִבִּיאֵין עֲגָלִים מִן הַשְּׂרוּן⁸, וְגוֹזְלוֹת⁹ מֵהַר הַבְּלָחָה¹⁰,
וּמִבִּיאֵין יַיִן מִקְרָחִין וְהַלִּיטִין¹¹, וְסֹלֶת מִמִּמְקָשׁ
וְיוֹחֲנָה¹², וּמִבִּיאֵין שֶׁמֶן מִתְּקוּעֵי¹³.

(4) בני שתי שנים. (5) ברייתא מנחות פז, א. (6) בני שנה.
(7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי
יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות'
שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י
בכת"י) שגביהן רחבים. (8) שם בברייתא. (9) תורים בני
יונה. (10) שם בברייתא. (11) שם פז, ב - במשנה,
והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו
גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית
רימה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". (12) שם פג, ב
- במשנה. והגירסא שם "מכניס זוטחא", והערוך (ערך
זנוח) גרס "מכמס זנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא
"מכמס ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים
בבקעא". (13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר,
אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר
הירדן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מביא לא מפּי הַחֲבִית, מִפְּנֵי הַקְּמַחִין הָעוֹלָה עַל פְּנֵי הַיַּיִן;⁵⁴; וְלֹא מִשׁוּלֵיהָ,⁵⁵ מִפְּנֵי⁵⁶ הַשְּׂמִירִים; אֶלֶּא מִשְׁלִישָׁה⁵⁷ וּמֵאֲמָצְעָה⁵⁸ שֶׁל אֲמָצְעִית⁵⁹.

(46) כלומר, כיצד היו עושים היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב – במשנה. (47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דלויות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. (48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". (49) בגמרא שם פז, א – תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאוויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמתרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשיית עוגיות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה בירושלמי שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים – ראה בבא-בבא צ"ז), ופשוט מברייתא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד. (50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). (51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כ"י) אלא בחביות קטנות", ובברייתא (שם פז). "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנסו אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא בכדידיות בינוניות". (52) בברייתא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתיים אלא אחת אחת", ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייתא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא המשובחת ששמור יינה יותר" (לחם-משנה). (53) משנה, שם פו, ב. (54) שם במשנה. קמחין הם הגרגרים העולים על פני היין ודומים לגרגרי חיטה. ובלשון ערבית קורין אותם קמחין (פירוש המשנה, שם). (55) מהיין הנמצא סמוך לתחתיתה של החבית. (56) שם במשנה. (57) משנה, שם. כלומר, אינו לוקח אלא מן השליש האמצעי ששם הוא מובחר, מפני שהוא רחוק מהקמחין שלמעלה ומהשמרים שבשוליים. (58) משנה, שם. כלומר, שם ברז באמצע החבית ומוציא היין. ואינו מוציא אלא חצי השליש האמצעי שלמעלה מהברז, ולא מהשליש העליון שיש בו קמחים, וראה להלן ה"ז. (59) במשנה שם ליתא, וזה נלמד מהברייתא שם לפי נוסחת רבינו, ראה למעלה.

זוֹרְעָה³⁷. ובוֹרֵר הַחֲטִיִּים³⁸ יִפְהַ יִפְהַ, וְאַחַר כֵּן שָׁף אֶת הַחֲטִיִּים³⁹ וּבוֹעֵט בִּהֶן הַרְבֵּה עַד שִׁתְּקַלְפּוּ⁴⁰.

(29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. וברייתא שם פה, ב. (30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א-ד. (31) כלומר, החטים של מנחת הנסכים, ע"י כפ"ב שם ה"א. וראה ב'הר המוריה' כאן. (32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. (33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלימה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה – הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף-משנה ולחם-משנה. (34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. (35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. (36) שם במשנה, וברייתא. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). (37) שם. (38) ברייתא, שם. (39) משנה שם עו, א – כדעת תנא-קמא. "וישיפה הוא גזור מן יושפך ראש, ועניינו שיכו החטיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). (40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

ה. פֶּל הַחֲטִיִּים שֶׁל מְנַחֹת טְעוֹנוֹת שֶׁלֹּשׁ מְאוֹת שִׁיפָה וְחִמְשׁ מְאוֹת בְּעִיטָה⁴¹. שָׁף אֶחַת וּבוֹעֵט שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שְׁלֹשׁ⁴². נִמְצְאוּ שֶׁלֹּשׁ שִׁיפּוֹת וְחִמְשׁ בְּעִיטוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה⁴³, עַד שֶׁיִּגְמַר שֶׁלֹּשׁ מְאוֹת שִׁיפָה וְחִמְשׁ מְאוֹת בְּעִיטָה, כְּדִי שִׁתְּקַלְפּוּ הַרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַהוֹלָכָה בְּשִׁיפָה אֶחַת לְהַחְמִיר⁴⁴. וְאַחַר כֵּן טוֹחֵן וּמְרַקֵּד יִפְהַ יִפְהַ⁴⁵.

(41) שם במשנה. (42) ברייתא, שם. (43) ראה רש"י שם. (44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקוי". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמולין ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחורא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיניו זו לא נפשטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. (45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש-עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתיים-עשרה, ולחם הפנים באחת-עשרה, ואילו כשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

ו. הַיַּיִן⁴⁶ - מְבִיא עֲנָבִים מִן הַרְגְּלִיּוֹת⁴⁷, מִן הַכְּרָמִים הָעֹבְדִים⁴⁸ פְּעָמִים בְּשָׁנָה⁴⁹, וְדוֹרֵף⁵⁰. וְכוֹנְסִין אוֹתוֹ בְּחֲבִיּוֹת קְטָנוֹת⁵¹. וְאֵין מְנִיחִין אוֹתָן אֶחַת אֶחַת וְלֹא שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלֶּא שֶׁלֹּשׁ שְׁלֹשׁ⁵². וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת הַחֲבִית עַד פִּיָּה, כְּדִי שִׁיפָהּ רִיחוֹ נוֹדֵף⁵³. וְאֵינוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

70) כלומר, מניח על הזיתים הכתושים שבסל קורת בית הבר, ומתוך הכובד יוצא שמן נוסף, וכחכמים במשנה שם, החולקים על רבי יהודה האומר כי מניחים אבנים, אבל לא הקורה, שמתוך כובד הקורה יוצאים גם שמרים ומתערבים עם השמן, וראה רש"י שם. 71) ברייחיים, ראה ברייתא שם. 72) בקורת בית הבר. 73) אחר שגמר לגרר בראש הזית. 74) לראש הגג, במשנה שם.

ט. אף על פי שפֿלן פֿשרין למֿנחות⁷⁵, הראשון אין למעלה ממנו⁷⁶. ואחריו⁷⁷ השני והרביעי⁷⁸, ושניהן שוין⁷⁹. ואחריהם⁸⁰ השלישי והחמישי⁸¹ והשביעי⁸², ושלישתן שוין⁸³. ואחריהם⁸⁴ הששי⁸⁵ והשמיני⁸⁶, ושניהם שוין⁸⁷. והתשיעי⁸⁸ אין למטה ממנו⁸⁹.

75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתיב פסול למנחות, תלמוד-לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת בלול בשמן כתיב, אם כן מה תלמוד-לומר למאור, אלא מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה על ממונן של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך לחזור גם במנחות אחר זך וכתיב, כמו במנורה, היו מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם). 76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה להלן ה"י. 77) דרגה פחותה יותר. 78) שהוא הראשון שבשני. 79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו - יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה בהלכה הסמוכה. 80) דרגה שלישית. 81) שהוא השני שבשני. 82) שהוא הראשון שבשלישי. 83) שם במשנה. 84) דרגה רביעית. 85) שהוא השלישי שבשני. 86) שהוא השני שבשלישי. 87) גם זה שם. 88) שהוא השלישי שבשלישי. 89) גם זה שם.

י. אין פֿשר למֿנורה אֶלא ראשון⁹⁰ ורביעי⁹¹ ושביעי⁹² בלבד; שְנֵאמַר: כְּתִיב לְמֵאֹר - אֵין פֿשר לְמֵנֹרָה אֶלא הַיּוֹצֵא מִן הַכֶּתוּשׁ בְּלֶבֶד⁹³. אֶבֶל לְמֵנֹחֹת פֿלן פֿשרין⁹⁴.

90) שבראשון. 91) שהוא ראשון שבשני. 92) שהוא ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת השמנים, נעשו על-ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה-שאינ-כן ביתר השמנים. 93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב. 94) ראה למעלה ה"ט.

יא. ומאחר שפֿלן פֿשרין למֿנחות, לָמָּה נִמְנוּ? כִּדִּי לִידַע יָפָה שְׂאִין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשְׂוֶה, וְהַפְּחוֹת. שְׁהוֹצֵה לְזֹפוֹת עֲצָמוֹ - יְכַף יָצְרוֹ הָרַע וְיִרְחִיב יָדוֹ וְיִבִּיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפָה, הַמְּשַׁבַּח בְּיֹתֵר שְׂבָאוֹתוֹ הַמְּיוֹן⁹⁵ שְׂבִיבֵיא מִמֶּנּוּ. הָרִי נֶאֱמַר בְּתוֹרָה: וְהִכֵּל הַבֵּיא גַם הוּא מִפְּכֻרוֹת צֵאנוּ וּמִחֻלְבָּהֶן, וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הַכֵּל וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל הַטּוֹב, שְׂיִהֶיָה מִן הַנָּאֵה וְהַטּוֹב⁹⁶. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה - יְהִיָה נָאֵה מִבֵּית יִשְׁבִּיתוֹ. הָאֶכִּיל רָעַב -

ז. הִיָּה הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב⁶⁰ וְהֵיָן יוֹצֵא מִן הַקֶּבֶב שְׂפָצַד הַחֶבֶת, פִּיָּן שְׂפִירָאָה שְׁנוֵי הַשְּׂמֵרִים מִתְחִיל לְצֵאת - פּוֹסֵק וְאֵינוֹ לֹקֵחַ. וּמֵאִמְתִּי מְבִיא? מֵאֲחֵר אֲרַבְעִים יוֹם לְדִרְיִכְתָּ⁶¹ עַד שְׁתֵּי שָׁנִים⁶² אוֹ יֵתֵר מֵעֵט⁶³. וְאִם הִבִּיא יְיָ יִשְׁן מִכְּמָה שָׁנִים - הָרִי זֶה פֿשר⁶⁴. וְהוּא שְׂאֵל יִפְסֵד טַעְמוֹ⁶⁵.

60) שם פז, א - במשנה. 61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא-בבא-בבא, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. 62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין ישן, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף-משנה). 63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. 64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל-שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התייר חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובוה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף-משנה. 65) פשוט הוא נלמד מיין מעושן ומבושל שנשתנה טעמו ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף-משנה).

ח. תְּשַׁעָה מִיָּנִין בְּשֶׁמֶן⁶⁶ מִפְּנֵי שְׁנוֵי מַעֲשָׂיו⁶⁷. כִּיצַד? זֵית שְׂגֵרָר⁶⁸ בְּרֵאשׁ הַיּוֹת וּבְרָרוֹ אֶחָת אֶחָת וּכְתָשׁוּ וְנִתְּנוּ לְסֵל⁶⁹ - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הַרְאֵשׁוֹן. חֲזֵר אַחֵר כֶּף וְטַעְנוּ בְּקוֹרָה⁷⁰ - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׂנִי. וְאִם חֲזֵר אַחֵר שְׂטַעְנוּ וְטַחְנוּ⁷¹ וְטַעְנוּ שְׂנִיָּה⁷² - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שְׂמִסְקָן פֿלן⁷³ בְּעַרְבוּבֵיא וְהַעֲלֵן⁷⁴ לְגַג, וְחֲזֵר וּבְרַר גְּרָגֵר גְּרָגֵר וּבְקָשָׁן וְנִתְּנוּ לְסֵל - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הוּא הַרְבִּיעִי. וְאִם טַעְנוּ בְּקוֹרָה אַחֵר כֶּף - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא הוּא הַחֲמִישִׁי. חֲזֵר וְטַחְן וְטַעַן פַּעַם שְׂנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא הוּא הַשְּׁשִׁי. זֵיתִים שְׂמִסְקָן וְטַעְנָן בְּתוֹף הַבֵּית עַד שְׂיִלְקוּ וְהַעֲלֵן וְנִגְבֵן, וְאַחֵר כֶּף כְּתֵשׁ וְנִתְּנוּ לְסֵל - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חֲזֵר וְטַעַן בְּקוֹרָה - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא הוּא הַשְּׁמִינִי. חֲזֵר וְטַחְן וְטַעַן פַּעַם שְׂנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שְׂיֵצֵא הוּא הַתְּשִׁיעִי.

66) משנה, שם פו, א. וכן הוא ב'ספרא' פ' אמור פי"ג ה"ב-ה. 67) מעשי עשיית השמן, שהיו בשלש פעמים ובאופנים שונים, אבל לקיטת הזיתים היתה פעם אחת בשנה, ולא כפירוש רש"י שהיו שלש פעמים בשנה, ראה ב'תוספות' שם (לחם-משנה). 68) היינו שליקט גרגירים אותם שנתבשלו היטב בראש הזית או שעשה סימן במתבשלים ראשונה עד שיהיו מבושלים היטב, ואחר-כך תולשן מהאילן, ושאר הזיתים לוקט מיד אחר כן (וראה בלחם-משנה ר'ה המוריה). 69) שיזוב השמן מנקביו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) מנפש חיה. 6) שנאמר (ויקרא ז, לו) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לזבחים פרק ה משנה ח). 7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתנו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתורה שנקראת שלמים.

ג. ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד, והם: הפסח, והבכור, והמעשר.⁸

8) מעשר בהמה.

ד. כל קרבנות הצבור הן עולה או חטאת. ואין בקרבנות הצבור שלמים, חוץ משני פבשים הבאים עם לחם התנופה בעצרת,⁹ והם הנקראים זבחי שלמי צבור.¹⁰ ואין הצבור מקריבין אשם לעולם¹¹ ולא עוף.¹²

9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז-יט) "ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". 10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". 11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתה, בצבור ליתיה". 12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" - "קרבנו (=כלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

ה. קרבנות הצבור הם: שני תמידין¹³ של כל יום, ומוספי שבתות וראשי חודשים והמועדות¹⁴, ושעיר חטאת של יום הכפורים¹⁵. וכן אם שגגו בית דין¹⁶ והורו בעבודה זרה - מביא כל שכט ושכט פר ושעיר. הפר עולה, והשעיר חטאת. ואלו השעירים הם הנקראים שעירי עבודה זרה. ואם שגגו והורו בשאר המצות - מביאין פר לחטאת, והוא הנקרא פר העלם דבר של צבור.

13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. 14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. 15) והוא שער

יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלהנו. פסה ערם - יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר - יקדיש מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר: כל חלב ליני וגומר.

95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה ה"א מה שכתבנו שם. 96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו" (כסף-משנה).

סלקו להו הלכות אסורי המזבח

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

הלכות מעשה הקרבנות

יש בכללן שלש ועשרים מצות. עשר מצות עשה, ושלוש עשרה מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות העולה כמעשה הכתובים על הסדר. (ב) שלא לאכל בשר עולה. (ג) סדר חטאת. (ד) שלא לאכל מבשר חטאת הפנימית. (ה) שלא נבדיל בחטאת העוף. (ו) סדר האשם. (ז) שיאכלו הפנהנים בשר קדשי קדשים במקדש. (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה. (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים. (י) סדר השלמים. (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים. (יב) לעשות כל מנחה כסדר מעשה הכתובים בתורה. (יג) שלא ישים שמן על מנחת חוטא. (יד) שלא יתן עליה לבונה. (טו) שלא תאכל מנחת פהן. (טז) שלא תאפה מנחת חמץ. (יז) שיאכלו הפנהנים שני מנחות. (יח) שיביא אדם כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו ראשון. (יט) שלא יאחר נדרו ונדבתו ושאר דברים שהוא חייב בהן. (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה. (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה. (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה. (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.

ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים, ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

א. כל הקרבנות של מיני נפש חיה באין מחמשה מיניו בלבד²: מן הבקר, ומן הכבשים, ומן העזים, ומן התורים³, ומן בני היונה⁴.

2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. 3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). 4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

ב. וכל הקרבנות⁵, בין של צבור בין של יחיד, ארבעה מיניו⁶: עולה, וחטאת, ואשם, ושלמים⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. (16) בית דין הגדול.

ו. קָרְבָּנוֹת הַיְחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמְעֻשָּׂר¹⁷ וְהַפֶּסַח. וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרֵאִיָּה, וְהִיא עֹלֹת. וְקָרְבַן הַגֵּר¹⁸. וְהוּא עֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תוֹרִים, וְשְׁנֵיהֶן עֹלָה¹⁹; אוֹ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת עֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים²⁰. וְהַנּוֹדֵר²¹ אוֹ הַמִּתְנַדֵּב²² עֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם הַלֶּחֶם, הֵם הַגְּקָרָאִים תּוֹדָה²³. וְכֵן קָרְבָּנוֹת הַזְּזִיר²⁴, וְהֵן עֹלָה וְחֹטָאֵת וְשְׁלָמִים²⁵. וְקָרְבָּנוֹת מִצְרַע²⁶, וְהֵן חֹטָאֵת וְאָשֶׁם וְעֹלָה²⁷. וְקָרְבָּנוֹת זִבְחִים²⁸ וְיוֹלְדוֹת²⁹, וְהֵן חֹטָאֵת וְעֹלָה³⁰. וְקָרְבַן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ פֶּת, וְהוּא חֹטָאֵת³¹. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֹטָא - מְבִיא אָשֶׁם³², וְהוּא הַגְּקָרָא אָשֶׁם תְּלוּי³³. וְיִשׁ עֲבֹרוֹת שְׂמֵבִיא עֲלֵיהֶן אָשֶׁם³⁴, וְהוּא הַגְּקָרָא אָשֶׁם וְדֹאֵי³⁵. וְכֵן אֵיל הָעֹלָה וּפְרֵי הַחֹטָאֵת שְׂמֵקָרִיב בְּהֵן גְּדוּל מְשֻׁלוֹ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים³⁶ - הָרִי הֵן קָרְבַן יְחִיד. וּפְרֵי זֶה הוּא הַגְּקָרָא פֶּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְכָל אֵלוֹ הַקָּרְבָּנוֹת מְפָרְשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִּינֵיו בְּמִקּוֹמוֹ.

הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. (16) בית דין הגדול.

ו. קָרְבָּנוֹת הַיְחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמְעֻשָּׂר¹⁷ וְהַפֶּסַח. וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרֵאִיָּה, וְהִיא עֹלֹת. וְקָרְבַן הַגֵּר¹⁸. וְהוּא עֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תוֹרִים, וְשְׁנֵיהֶן עֹלָה¹⁹; אוֹ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת עֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים²⁰. וְהַנּוֹדֵר²¹ אוֹ הַמִּתְנַדֵּב²² עֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם הַלֶּחֶם, הֵם הַגְּקָרָאִים תּוֹדָה²³. וְכֵן קָרְבָּנוֹת הַזְּזִיר²⁴, וְהֵן עֹלָה וְחֹטָאֵת וְשְׁלָמִים²⁵. וְקָרְבָּנוֹת מִצְרַע²⁶, וְהֵן חֹטָאֵת וְאָשֶׁם וְעֹלָה²⁷. וְקָרְבָּנוֹת זִבְחִים²⁸ וְיוֹלְדוֹת²⁹, וְהֵן חֹטָאֵת וְעֹלָה³⁰. וְקָרְבַן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ פֶּת, וְהוּא חֹטָאֵת³¹. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֹטָא - מְבִיא אָשֶׁם³², וְהוּא הַגְּקָרָא אָשֶׁם תְּלוּי³³. וְיִשׁ עֲבֹרוֹת שְׂמֵבִיא עֲלֵיהֶן אָשֶׁם³⁴, וְהוּא הַגְּקָרָא אָשֶׁם וְדֹאֵי³⁵. וְכֵן אֵיל הָעֹלָה וּפְרֵי הַחֹטָאֵת שְׂמֵקָרִיב בְּהֵן גְּדוּל מְשֻׁלוֹ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים³⁶ - הָרִי הֵן קָרְבַן יְחִיד. וּפְרֵי זֶה הוּא הַגְּקָרָא פֶּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְכָל אֵלוֹ הַקָּרְבָּנוֹת מְפָרְשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִּינֵיו בְּמִקּוֹמוֹ.

מערש בהמה. (17) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד"ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט). ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגרי יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוק ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). (19) בכריתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהושווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה'" - "איזהו דבר שכולו לה' הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתייהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". (20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לא דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון

ז. כָּל קָרְבָּנוֹת הַיְחִיד³⁷ חֵיב בְּאַחֲרֵיהֶן וּבְאַחֲרֵיּוֹת נִסְפִיָּהֶן, חוּץ מִן הַנְּדָבָה³⁸. וְכָל קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר³⁹ אֵינָן חֵיבִין בְּאַחֲרֵיהֶן וְלֹא בְּאַחֲרֵיּוֹת נִסְפִיָּהֶן⁴⁰. וְאִם קָרְבַן⁴¹ הַזֶּבַח - חֵיבִין בְּאַחֲרֵיּוֹת נִסְפִיָּהֶם. וְקָרְבַן יְחִיד⁴² שְׂקִבּוּעַ לוֹ זִמָּן - הָרִי הוּא כְּקָרְבַן צִבּוּר, וְאֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹת⁴³.

(37) שלא קבוע להם זמן. (38) הרי זו עולה או שלמים. (39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. (40) ש"עבר זמנו - בטל קרבנו". (41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. (42) כגון קרבן פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. (43) שהרי קבוע להם זמן.

ח. כָּל עֹלֹת בְּהֵמָה אֵינָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַזְּכָרִים בְּלֶבֶד⁴⁴. וְהִיא בָּאָה מִן הַכִּפְּשִׁים וּמִן הָעֵזִים⁴⁵ וּמִן הַבְּקָר⁴⁶, בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קִטְנִים⁴⁷. וּמִן הַתּוֹרִים וּבָנֵי יוֹנָה⁴⁸, וְאֶחָד בְּהֵן הַזְּכָר וְהַנְּקִיָּה⁴⁹.

(44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". (45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". (46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". (59) שנאמר (שם ג, א-ו) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". (60) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) ו"מן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. (61) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". (62) שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. (63) שנאמר (שם כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". (64) פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. (65) שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם יב, ו) "כשב בן שנתו" ודרשו (נדה מז): "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". (66) וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". (67) בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה חכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו עניינו קרוב ממום רצונו לומר הזקן ותש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה) למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

יב. אף על פי שפול הקרבנות פשרין מיום השמיני והלאה - אין מקריבין לכתחלה אלא מיום שלשים והלאה.⁶⁸ חוץ מן הבכור⁶⁹ ומן הפסח ומן המעשר⁷⁰, שאם רצה להקריבן בשמיני לכתחלה - מקריב.

(68) בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו ל'", ואמרו: אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר הקרבנותו בדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלשים, כאמרו: "והלאה יירצה". (69) שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו ל'", להורות

וגו'". (47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייוולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה". (48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה" והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. (49) שנאמר (שם כב, יח"ט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" וזוה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד): כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

ט. החטאת פאה מחמשת המינים⁵⁰ האלו, מן הזכרים ומן הנקבות⁵¹, מן הגדולים ומן הקטנים⁵².

(50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג"ד) "והעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב"ג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". (51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". (52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

י. האשם אינו פא אלא מזכרי פכשים בלבד.⁵³ יש אשם פא מגדולי מין זה⁵⁴, ויש אשם פא מן הקטנים⁵⁵.

(53) כן נאמר שם ה, טו"ח, כה "איל תמים", וכן נאמר בנוזר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". (54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. (55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

יא. השלמים פאים מן הפכשים⁵⁶ ומן העזים⁵⁷ ומן הבקר⁵⁸, מזכרים ומנקבות⁵⁹, מן הגדולים ומן הקטנים⁶⁰. ואין העוף פא שלמים⁶¹. הקטנים⁶² הם מין שמנת ימים⁶³ עד שנה⁶⁴ תמימה מיום ליום⁶⁵. אם נתעברה שנה - נתעברה לו⁶⁶. והגדולים: בבקר - עד שלש שנים שלמות מיום ליום, ובצאן - עד שתי שנים שלמות מיום ליום. יותר על זה - הרי הוא זקן, ואין מקריבין אותו⁶⁷.

(56) שנאמר (ויקרא ג, ו) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". (57) שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". (58) שנאמר (שם, א) "ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צבור - מן העזים⁸³ או מן הבקרים⁸⁴, ואין בהן מן הפכשים. וכל עולות הצבור⁸⁵ - מן הפכשים ומן הבקרים, ואין להן עולה מן העז. כל חטאת יחיד - נקבה⁸⁶, ותאכל לפניהם⁸⁷, ואינה באה מן הבקרים⁸⁸. חוץ משלש חטאות⁸⁹: חטאת נשיא, שהיא עז⁹⁰, ונאכלת⁹¹. וחטאת כהן משיח, שהיא פר⁹², ונשפת⁹³. והוא פר הבא על כל המצות. והשלישי - פר שמביא כהן גדול ביום הפפורים, והוא חטאת, ונשרף⁹⁴.

(83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. (84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). (85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. (86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת חטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". (87) משנה זכחים נג. "ונאכלין לפניו מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר ככהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. (88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. (89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. (90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". (91) ככל החטאות החיצוניות. (92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". (93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'". (94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש כפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינן נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

טז. כל חטאות של צבור נאכלות⁹⁵, חוץ משעירי של יום הפפורים שחברו משתלח⁹⁶, וכן שעירי עבודה זרה⁹⁷ ופר העלם⁹⁸. ופר הבא על כל המצות⁹⁹ ופר העלם נקראים פרים הנשרפים, ושעירי עבודה זרה נקראים שעירים הנשרפים. הא למדת, שחמש חטאות הם הנשרפות, שתיים ליחיד¹⁰⁰ ושלוש לצבור¹⁰¹.

(95) כן הוא בזכחים נב. נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". (96) שהוא נשרף, שנאמר (שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'". (97) שאם הורו בית-הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם

שמותר לכתחילה ביום השמיני. (70) "שנשנתו לבכור לעניין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

יג. שעות מונין לקדשים, ואם הוסיפו שעה אחת⁷¹ או פחתו שעה⁷² - פסולין. פיצד? קרבן שמצאתו להיות בן שנה⁷³, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל. אפלו היה בן שנה בשעת שחיטה והוסיף על השנה בשעת זריקה - נפסל⁷⁴, עד שיהיה בן שנה עד שעת זריקה. וכן בכל הזבחים.

(71) כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. (72) כגון באילים שצריכים להיות בני שתיים, היינו שנה ושלושים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשהיה בן שנה ושלושים ואחד יום ובשעה התשיעית. (73) ולא יותר. (74) שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שהיא תמים ובן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בחולכה בריקה מניין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה" (זכחים שם).

יד. כל מקום שנואמר בתורה כבש או פכשה או כבשים - הרי אלו בני שנה⁷⁵. וכל מקום שנואמר איל או אילים⁷⁶ - הם הזכרים בני שנתים⁷⁷. ומאימתי יקרא איל? משיפנס בשנה שניה אחד ושלושים יום⁷⁸. אבל ביום שלשים אינו פשר לא לכבש⁷⁹ ולא לאיל, והוא הנקרא פלגס⁸⁰. וכל מקום שנואמר בו עגל - הרי זה בן שנה⁸¹. פר - בן שתיים⁸². שעיר עזים - [בן שנה. שעיר] - בן שתיים. כל שנה שניה הוא נקרא שעיר.

(75) פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. (76) פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאיל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. (77) ולא פחות. (78) פרה שם במשנה: "בן שלושה עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". (79) לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלושים יום. (80) שם: "רבי טרפון קורוהו פלגס", פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". (81) ראש השנה י. "שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". (82) כלומר, לא פחות מבן שתיים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלימות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

טו. כל קרבנות הצבור - זכרים. וכל חטאות של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו' ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתיירן בזה. (106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". (107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". (108) שם: "ואת היתרת על הכבד על הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן הירד", והיינו אצבע הכבד שזכור בתמיד פרק ד משנה ג. (109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היתרת [אן] (ו)מן היתרת על הכבד (=אם שנייה מעט מהיתרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היתרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היתרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היתרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היתרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היתרת מן הכבד". (110) שם (ג, ז"ט): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". (111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". (112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). (113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

יט. היתה הפהמה מעברת, אף על פי שפלו חדשיו של עבר, ואפלו נמצא חי¹¹⁴ - אינו מעלה חלבו עם חלב אמו, אלא חלב אמו בלבד¹¹⁵, והרי העבר פאחד מאיברייה.

(114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. (115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן (בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנַיִ

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

א. היין והסלת שמביאין עם הקרבן? הם הנקראין

וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישפרו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. (98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית-דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג-כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". (99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. (100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. (101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

יז. פֶּלֶ הַקֶּרְבָּנוֹת הָאֵלוֹ נִקְרָאִים זְבָחִים. וְכָל הָעוֹלוֹת וְהַחֲטָאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וְשְׁנֵי כִבְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֶצְרַת נִקְרָאִים קִדְשֵׁי קִדְשִׁים. אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יְחִיד וְהַכֹּהֵן וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסֶח נִקְרָאִים קִדְשִׁים קְלִיִּם¹⁰².

(102) ושחיתתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

יח. הָאֵיבָרִים שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָן עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ מִן הַחֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם הַנִּקְרָאִין אֲמוּרִין¹⁰³. וְאֵלוֹ הֵן הָאֲמוּרִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ שֶׁל עִז: הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב¹⁰⁴, וּבְכֻלּוֹ חֲלָב שֶׁעַל גְּבֵי הַקֶּבֶה¹⁰⁵, וְשְׁתֵּי הַפְּלִיּוֹת וְחֲלָב שֶׁעַלִּיהֶן¹⁰⁶ עִם הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים¹⁰⁷, וְיִוְתָרַת הַכֶּבֶד¹⁰⁸, וְנוֹטָל מִן הַכֶּבֶד מֵעֵט עִם הַיִּוְתָרַת¹⁰⁹. וְאִם הָיָה הַקֶּרֶן מִמִּין הַכֶּבֶשִׁים - מוֹסִיף עַל אֵלוֹ הָאֵלִיָּה תְּמִימָה¹¹⁰ עִם הַחֲלִיּוֹת מִן הַשְּׁדֵרָה¹¹¹ עַד מְקוֹם הַפְּלִיּוֹת; שְׁנֹאֲמַר: לְעֹמֵת הָעֶצֶה יִסְרִינָה¹¹². וְכָל הָאֲמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן¹¹³.

(103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערוך (ערוך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". (104) שם, "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב". ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויתרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים ואמורין". וראה בפירושו רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הן]. (105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה ה'), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף-משנה). (14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

ב. אין טעון נסכים אלא עולת בהמה¹⁵ ושלמים בלבד¹⁶, בין היו קרבן צבור או קרבן יחיד. או קבש יולדת¹⁷ ואילו של כהן גדול¹⁸, הואיל והן עולות¹⁹ טעונים נסכים²⁰. אכל העוף²¹ והאשמות והחטאות²² - אין מביאין עמהם נסכים; חוץ מחטאת מצרע ואשמו²³, שנתפרשו נסביהם בתורה²⁴.

(15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. (16) משנה במנחות ז': "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונים נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה" (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח וכו'. (17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). (18) שם טז, ג "ואיל לעולה". (19) אף-על-פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). (20) שנתרבו במיוחד כמה שנאמר (במדבר טו, הו') "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", – "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). (21) שם בגמרא ז': לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. (22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו). "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. (23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונים נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". (24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י'): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

ג. ומנין שאין מביאין נסכים עם החטאת והאשם? שנתפרשו: לפלא נדר או נדבה - דבר הבא בנדר ונדבה²⁵; יצאו חטאת ואשם ובכור ומעשר ופסח,

נסכים³, והסלת לבדה נקראת מנחת נסכים⁴. ומנחת נסכים אינה טעונה לא תנופה⁵ ולא הגשה⁶ ולא לבונה⁷, אכל טעונה מלח⁸. וכלה נשרפת⁹ על מזבח החיצוני¹⁰. ויתנסף היין על המזבח. ואין נוהגין אותו על האש¹¹, אלא מגביה ידיו¹² ויוצק על היסוד¹³ והוא יורד לשייתין¹⁴.

(2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונים נסכים (להלן הלכה ב). (3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. (4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. (5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). (6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגשה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא). ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישו אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. (7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. (8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "על כל קרבן תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). (9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". (10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. (11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:): "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא המתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השייתין (הר המוריה). (12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף-משנה). (ראה עוד להלן). (13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף-משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

ה. אלו הן הנסכים בין לעולה בין לשלמים³⁵. פשעור הזה³⁶ לְכַל אֶחָד וְאֶחָד³⁷; שְׁנַאמֵר: פְּמִסְפָּר אֶשְׂרֵךְ תַּעֲשֶׂוּ, כִּכָּה תַעֲשֶׂוּ לְאֶחָד פְּמִסְפָּרָם. אֵין מוֹסִיפִין³⁸ עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן. וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּל³⁹. חוּץ מִפְּכֶשֶׁת הַעוֹלָה שֶׁמִּקְרִיבִין בְּיוֹם הַנִּזְבֵּחַ הַעֲמֵר⁴⁰, שֶׁהַנְּסִיכִים שָׁלוּ שְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים⁴¹ בְּלוֹל בְּשִׁלְשִׁית הַהֵין שְׁמֹן⁴². אִף עַל פִּי שְׁנַכְפְּלָה סִלְתוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ יַיִנוֹ⁴³ [וְשִׁמְנוֹ], אֲלֹא יֵין לְנִסְךְ רִבִיעִית הַהֵין⁴⁴.

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (לבמדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (= שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף-משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפ"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) - כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירוש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים". 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

ו. הַמְצַרֵּעַ מְבִיא עִם שְׁלִשָּׁה פְּכָשִׁים שָׁלוּ, שֶׁהֵן חֲטָאת וְאֶשֶׁם וְעוֹלָה⁴⁵, שְׁלִשָּׁה עֲשָׂרֹנִים⁴⁶. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדוּר⁴⁷, שֶׁהֵן בָּאֵין בְּכֻלָּל הַזְּבָחִים שָׁלוּ⁴⁸. עֲשָׂרוֹן עִם כָּל פְּכֶשֶׁת בְּלוֹל בְּרִבִיעִית הַהֵין שְׁמֹן, וְרִבִיעִית יֵין עִם כָּל עֲשָׂרוֹן מְשֻׁלְשָׁתוֹ⁴⁹, כְּשֶׁאֵר נְסִיכֵי הַפְּכָשִׁים. וְהַמְקַרְיב⁵⁰ אֶת הַפֶּלֶגֶס - מְבִיא עִמוֹ נְסִיכֵי אֵילֹו⁵¹ וְלֹא עוֹלָה לוֹ זְבָחוֹ⁵².

הואיל ואינן פֶּאֵין בְּנִדְרָה - אֵין טְעוּנִין נְסִיכִים. וּמִנֵּין לְהִבִּיא שְׁלִמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רֵאִי²⁶ לְנְסִיכִים? שְׁנַאמֵר: אוּ בְּמַעֲדִיכֶם²⁷.

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

ד. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר נְסִיכִים? נְסִיכֵי כְּבֶשֶׁת אוּ כְּבֶשֶׁת - עֲשָׂרוֹן סִלְת בְּלוֹל בְּרִבִיעִית הַהֵין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְךְ רִבִיעִית הַהֵין²⁸. וְכֵן נְסִיכֵי הַעֲזוֹ²⁹, בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוּל³⁰, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה³¹, אוּ נְסִיכֵי רַחֵל, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוּלָּה³². אֲבָל נְסִיכֵי אֵיל הֵן שְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים סִלְת בְּלוֹל בְּשִׁלְשִׁית הַהֵין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְךְ שְׁלִישִׁית הַהֵין³³. וְנְסִיכֵי הַפֶּר אוּ הַעֲגֵל, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקֵבֹת - שְׁלִשָּׁה עֲשָׂרֹנִים סִלְת בְּלוֹל בְּחִצֵי הַהֵין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְךְ חִצֵי הַהֵין³⁴.

28) כן מפורש בתורה (שם, ד-ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד-לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד-לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות - רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר שם, ה' "או לזבח לכבש האחד" - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד-לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, רז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישיית ההין, ויין לנסך שלישיית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח"א: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד-לומר (והלא כבר נאמר (שם) "והקריב על בן הבקר" - רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, הו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד-לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. (46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלושה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". (47) במנחות צא. (48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הו' אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאר-שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". (49) שנאמר (במדבר טו, דה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשורון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד-לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלושתן טעונים נסכי יין. (50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. (51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא נסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולכך פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשורון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה.

וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית-ספר ולחם-משנה שם. (52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

ז. ההין הוא שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי לָגֶבֶת. וְכִכָּר הוֹדְעָנוּ שְׁעוֹר הֵלֵג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֲרוּבֵינָן. וְהַעֲשָׂרוֹן הוּא הַעֲמָר, שְׁהוּא שְׁעוֹר חֵלֶה. וְכִכָּר בְּאֲרָנוּ שְׁעוֹרוֹ בְּעֵנָן חֵלֶה.⁵³

ט. בְּרוּצֵי הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֵל, שְׂאִין גֵּב הַעֲשָׂרוֹן קֹדֶשׁ.⁵⁴ וּבְרוּצֵי הַיֵּין וְהַשְּׂמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד עַל גֵּב הַכְּלִי, וְכִלֵּי הַלֶּחַח נִמְשָׁחוּ מִבְּפָנָיִם וּמִבְּחוּצֵי.⁵⁵ וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין אִף עַל פִּי שְׂאִין כְּנֹנֶת הַמּוֹדֵד אֲלָא לָמָּה שֶׁבְּפִלֵי בְּלִבָּד?⁵⁶ כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: מוֹצִיאִין מִכְּלֵי שְׂרֵת לְחֵלֶה.⁵⁷

63) משנה במנחות צ. כתנא-קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). (64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" - אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. (65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. (66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. (67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא-קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

י. מָה הָיוּ עוֹשִׂין בְּבִרוּצֵינָן?⁶⁸ אִם יֵשׁ זָבַח אַחֵר - יִקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לֹנוּ - יִפְסְלוּ בְּלֵינָה;⁶⁹ וְאִם לְאוֹנוֹ⁷⁰ - מְזַיְצִין בְּהֵן הַמְּזַבְּחִי.⁷¹

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. (69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. (46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלושה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". (47) במנחות צא. (48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הו' אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאר-שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". (49) שנאמר (במדבר טו, דה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשורון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד-לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלושתן טעונים נסכי יין. (50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. (51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא נסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולכך פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשורון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית-ספר ולחם-משנה שם. (52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית היין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" - "זה" בנימטריא שנים-עשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

יד. פל שעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל⁸⁵ ומגן אותן הקרבנות וסדרי העבודה הפתויים שם - פלן מלואים הן, ואין נוהגין לדורות, אלא הנביא צוה ופרש פיצד יהיו מקריבין המלואין עם הנפת המזבח בימי המלך המשיח פשיפנה בית שלישי⁸⁶.

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" - "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מלואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירוש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

טו. וכשם שהקריבו הנשיאים בחנכת המזבח⁸⁷ דברים שאין פמותן לדורות והקריבו בשפת⁸⁸, פך הנשיא מקריב חנכתו בשפת לעתיד פאשר מפרש שם⁸⁹. וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי⁹⁰ - מלואים יהיו ואין נוהגין לדורות. אכל דברים הנוהגים לדורות⁹¹ הם דברי תורה שפרשנו⁹² כמו שהעתיקום מפי משה רבנו, אין להוסיף עליהם פאין לגרע⁹³.

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים-עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים-עשר, הכל עולה לה". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מלואים היו. 92) למעלה הלכות ד"ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה-למלך. 70) לדעת כסף-משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף-על-פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בכריתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינות סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל-ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

יא. פיצד? ⁷² לוקחין בהם⁷³ עולות, הבשר לשם והעורות לפנהיגים.

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

יב. הסלת עם השמן של נסכים אינן מעפכין⁷⁴ את היין⁷⁵, ולא היין מעפכין⁷⁶. ולא הנסכים מעפכין את הזבח⁷⁷, אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים⁷⁸. אחד יחיד ואחד צבור⁷⁹. והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת; אבל אם נתנו לכלי שרת, אם לנו - יפסלו בלינה⁸⁰.

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל-כרחו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

יג. אין מביאין נסכים אלא מן החליץ⁸¹. לא יביאם לא מן התרומה ולא ממעשר שני ולא מן הבכורים⁸². ואפלו תודה, שמביא לחמה מן המעשר⁸³, לא יביאו נסכים אלא מן החליץ⁸⁴.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום חמישי ד' מנחם-אב ~

מצות עשה קבו. קבח.

מצות לא תעשה קנב.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וּכְל־מֵעֵשֶׂר הָאֶרֶץ וְגו' לַה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת־מֵעֵשֶׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בְּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהִמְעֵשֶׂר הֵזֶה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינּוּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

המצוה הקכ"ח — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר שני, והוא אמרו יתעלה: "עֲשֹׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל־תְּבוּאֹת יִרְעָף הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה" (דברים יד, כב), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "שְׁנָה שְׁנָה — מִלְּמַד שְׂאִין מַעֲשָׂרִין אוֹתוֹ מִשְׁנָה לְחֻבְרָתָהּ (אין לעשר יבול שנה אחת עליידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אִין לִי אֲלָא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁבוּ דְבָר הַפְּתוּב, מִנֵּינן לְרִבּוֹת שְׂאֵר מַעֲשָׂרוֹת? תַּלְמוּד לומר, עֲשֹׂר תַעֲשֶׂר" וּמְפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה (שם, כג), שֶׁמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי זֶה עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם וּבְעֵלְיוֹ אוֹכְלִים אוֹתוֹ שָׁם. וּכְבָר הַזְּכָרְנוּ מִקֵּדָם (מצות עשה קיט) אֶת־דְּבָרֵיהֶם בְּעִנְיָן זֶה וּכְבָר עִסַּק הַפְּתוּב בְּהַלְכוֹת מִצְוֵה זוּ וְאָמַר, שְׁמָה שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְהַבְיִאוֹ מִחַמַּת רְחוּק הַדֶּרֶךְ, יִפְדֶּה וַיַּעֲלֶה דָמָיו לְבֵית הַבְּחִירָה וַיִּזְצִיאֵם שָׁם עַל מְזוֹן בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוּ יתעלה: "וְכִי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ" (שם, כד), גַּם אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּהַלְכוֹת מִצְוֵה זוּ, שְׂאֵם יִפְדֶּה אוֹתוֹ לַעֲצֻמוֹ יוֹסִיף חֲמֵשׁ וְהוּא אָמְרוּ יתעלה: "וְאִם־גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשָּׁתוֹ יִסֵּף עָלָיו" (ויקרא כז, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְגַם הִיא אֵינָה חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא לְפָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאִין מַעֲשֵׂר זֶה נֶאֱכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "מִקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי: מָה בְּכוֹר אֵינּוּ נֶאֱכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת אִף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לֹא יִהְיֶה נֶאֱכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת".

המצוה הקנ"ב — האזנה שהזכרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה -), בְּזוּלַת הַאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיָּה, וְהוּא אָמְרוּ בוּ: "וְלֹא־נִתְתִי מִמֶּנּוּ לְמַת" (דברים כז, יד), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת כי תבוא): "שְׁלֵא לְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אֶרֶן וְתִכְרִיכִין". וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ אִיזָה דְבָר — יֹאכַל כְּנָגִידוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ.

~ יום ראשון כ"ט תמוז ~

מצות עשה קבו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וּכְל־מֵעֵשֶׂר הָאֶרֶץ וְגו' לַה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת־מֵעֵשֶׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בְּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהִמְעֵשֶׂר הֵזֶה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינּוּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

~ יום שני א' מנחם-אב ~

מצות עשה קבו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וּכְל־מֵעֵשֶׂר הָאֶרֶץ וְגו' לַה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת־מֵעֵשֶׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בְּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהִמְעֵשֶׂר הֵזֶה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינּוּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

~ יום שלישי ב' מנחם-אב ~

מצות עשה קבו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וּכְל־מֵעֵשֶׂר הָאֶרֶץ וְגו' לַה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת־מֵעֵשֶׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בְּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהִמְעֵשֶׂר הֵזֶה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינּוּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

~ יום רביעי ג' מנחם-אב ~

מצות עשה קבו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וּכְל־מֵעֵשֶׂר הָאֶרֶץ וְגו' לַה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת־מֵעֵשֶׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בְּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהִמְעֵשֶׂר הֵזֶה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינּוּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מתוך מהדורת חזק

מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אֲמָרוֹ יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשְׂעִירֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ" (דברים יב, יז). והאוכל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּלֵי פְדִיּוֹן — לוקה; ודוקא בתנאי שנתבאר בסוף מכות (ט), והוא: שִׂיאֲכֻלְנוּ בַחוּץ (לירושלים) אַחַר שָׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, כְּלוּמָר: לַפְּנִים מַחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם? והוא אֲמָרְךָ שֵׁם: מאימתי חֲבִין עֲלֵינוּ? מִשְׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אֲמָרוֹ יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשְׂעִירֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ" (שם); והאוכלו — לוקה, ובאותו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אֲמָרוֹ יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשְׂעִירֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ" (שם); והאוכל חֵיב מִלְּקוּת וּבְאוֹתוֹ תְּנֵאֵי שְׂקָדָם בְּמַעֲשֵׂר דָּגָן. וְשָׂמָא תַתְּמָה עַל שְׂמַנֵּינוּ מַעֲשֵׂר דָּגָן וּמַעֲשֵׂר תִירוֹשׁ וּמַעֲשֵׂר יִצְהָר, שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת; דַּע שֶׁאִם אָכַל שֶׁלִשְׁתֵּן כְּאֶחָד — לוקה על כָּל-אַחַת וְאַחַת: לִפִּי שְׁלֹאוֹ זֶה שְׂבֻפְסוּק זֶה אֵינוֹ לְאוֹ שְׂבֻכְלָלוֹת שָׂאִין לֹקִין עֲלָיו, אֲלֵא הוּא לְחֻלְק. וּבִפְרוּשׁ אֲמָרוֹ בְּגִמְרָא בְּרַתוֹת (ד): "אֲכַל מַעֲשֵׂר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר — חֵיב עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת. וְכִי לֹקִין עַל לְאוֹ שְׂבֻכְלָלוֹת? קָרָא וְתִיבָא כְּתִיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מְפָדֵי (הנדה), כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ תִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְכוּ'" (שם יד, כג) וְלִמָּה לִי לְמַהֲדֵר לְמַכְתְּבִינְהוּ לְכַלְהוּ (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שְׂמַע מִינְהּ לְחֻלְק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, ל"חלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). וּבְגִמְרָא מְכוֹת אֲמָרוֹ: "מְפָדֵי, כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ תִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ", לְכַתוֹב רְחֻמְנָא: לֹא-תוּכַל לְאָכַל אוֹתָם בְּשְׂעִירֶיךָ, מְהֲדֵר פְּרוּשֵׁינְהוּ (חוזר ומפרש) לְכַלְהוּ לְמָה לִי? שְׂמַע מִנְהּ לְיַחֲדֵי (ליחד) לְאוֹ לְכַל-חַד וְחַד". הַרִי נִתְבָּאָר שְׂכַל-מַה שֶׁהִזְהִיר עֲלָיו בְּפְסוּק זֶה, כְּל-עֲנִין וְעֲנִין לְאוֹ בְּפְנֵי עֲצוּמוֹ. וְאַחֲזֵר הַשְּׁלִים שָׂאֵר חֲלָאוֹן שְׂכַלֵל אוֹתָם הַפְּסוּק.

וְהִזְכִּיר אֶת-הַמַּת לְחֻזוּק כְּאֵלוֹ יֹאמֵר: אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא מִצְוָה — לֹא יוֹצִיא עֲלָיו מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְנִרְאָה לִי שְׂבִינֵן שְׂצוּהָ יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כְּמוֹ שָׂאֵמֵר: "וְנִתְתָּה הַפְּסוּף וְגו'" (שם יד, כו) — הַרִי הַמוֹצִיא אוֹתוֹ בְּזוּלַת הַמְּזוֹן, כְּאֵלוֹ נִתְּנוֹ לְמַת, שָׂאִין תּוֹעֵלַת לְמַת בְּכָף (ולכן הזכיר צרכי המת).

~ יום שישי ה' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה וְחמשים — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני בטמאה אפלו בירושלים, עד שיפדה. לִפִּי שֶׁהַכֹּל אֲצֻלְנוּ שְׂמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׂנַטְמָא פוֹדִין אוֹתוֹ אֲפֵלוֹ בִירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שְׂנַתְבָּאָר בְּמְכוֹת (יט). וְהִזְהָרָה עַל זֶה הוּא אֲמָרוֹ: "וְלֹא-בְעִרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטַמְא" (דברים כו, יד), וְכֵן בְּפִקְלָה (מכות, שם): בֵּין שְׂאֵנֵי טַמָּא וְהוּא טְהוֹר בֵּין שְׂאֵנֵי טְהוֹר וְהוּא טַמָּא. וּבְגִמְרָא מְכוֹת נִתְבָּאָר עוֹד, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוּרִים אֲסוּר לְבַעַר (לאכול) מִהֶם בְּטַמְאָה, וְהַאֲכִלְם בְּטַמְאָת עֲצוּמָן — לוקה, וּבְתַנְיָא שִׂיאֲכַל מַעֲשֵׂר זֶה בְּטַמְאָה בִירוּשָׁלַיִם בְּלֵי פְדִיּוֹן וְאִזְּלָה, כְּמוֹ שְׂזַכְרֵנוּ. וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוֹ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף מְכוֹת (שם).

המצוה הקנ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אֲמָרוֹ יתעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם), וְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בכורים פרק ב משנה ב), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוּרִים טְעוּנִין הַבָּאָת מְקוּם (לירושלים) וְטְעוּנִין וְדוּי וְאֲסוּרִין לְאוּגֵן. וְכֵן כְּל-אוּגֵן אֲסוּר לְאָכַל בְּקַדְשִׁים מְפְסוּק זֶה. וְלִשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן: "וְתִקְרָאנָה אוֹתִי כְּאֵלֶּה וְאֶכְלֵתִי חֲטָאֵת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי ה'" (ויקרא י, יט). וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוֹ דִּינֵי הָאֲנִיּוֹת בְּפָרְק ח' מְפָסְחִים (צא): וְפָרְק ב' מְזֻבְחִים (טז), וְהַאֲכִיל קַדְשִׁים אוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּאֲנִיּוֹת — לוקה.

~ שבת קודש ו' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמו.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול

נביאים

הושע פרק ב ו-יב

ו וְאֶת־בְּנֵיהָ לֹא אֶרְחַם כִּי־בָנִי זְנוּנִים הָמָּה: ז כִּי זָנְתָה אִמָּם הַכִּישָׁה הוֹרְתָם כִּי אָמְרָה אֵלֶיךָ אַחֲרֵי מֵאֵהָבִי נָתַנִּי לַחֲמוֹ וּמִיָּמִי צִמְרִי וּפִשְׁתֵּי שִׁמְנִי וְשִׁקְוִי: ח לִכֵּן הִנְנִי־שֹׂדֵד אֶת־דְּרָכֶיךָ בְּפִסְרִים וְגִדְרֹתַי אֶת־גִּדְרֶיהָ וְנִתְיַבְּוּתֶיהָ לֹא תִמְצָא: ט וְרִדְפָה אֶת־מֵאֵהָבִיהָ וְלֹא־תִשְׁיֹג אִתָּם וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלֶיךָ וְאֲשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אֲזַן מִעֲתָה: י וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אֲנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגֵן וְהַתִּירוֹשׁ וְהִיצְהָר וְכֶסֶף הַרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַפְעַל: יא לִכֵּן אָשׁוּב וְלִקְחֹתִי דָגְנִי בְעֵתוֹ וְתִירוֹשִׁי בְמוֹעֲדוֹ וְהִצְלֹתִי צִמְרִי וּפִשְׁתֵּי לְכֶסֶף אֶת־עֲרֹוֹתֶיהָ: יב וְעַתָּה אֲגַלְּהָ אֶת־נִבְלָתָהּ לְעֵינֵי מֵאֵהָבִיהָ וְאִישׁ לֹא־יִצְלֶנָה מִיָּדִי:

רש"י

את מאהביה. מצרים ואשור ולא תוכלי לבקש מהם עזרה: ובקשתם. ובקשה אותם: (ז) לא ידעה. לא שמה אל לבה והראית עצמה כלא יודעת: וכסף הרביתי לה וזהב. והם עשאוהו לבעל: (יא) בעתו. בעת גמר בישול הפירות: והצלתי. ממנה: צמרי ופשתי. אשר היה לכסות את ערותה, כל הצלה שבמקרא לשון תרומה והפרשה הוא, ומוכיח עליו ויצל אלהים את מקנה אביכם (בראשית לא) כי כל העושר אשר הציל (שם): (יב) ואיש לא יצילנה מידי. אף זכות אבותם תמה:

(ז) אמם. כנסיה שלהם: הובישה הורתם. בהיתו מלפיהון, החכמים המורים להם הוראות בושים מפני עמי הארץ אומרים להם לא תגנובו והם גונבים לא תלו ברבית והם מלווים: אחרי מאהבי. בדרכי העכו"ם: (ח) הנני שך. לי סגירה כמו הסר משוכתו (ישעיה ה) כמשוכת חדק (משלי טו): את דרכך. דרכים ושבילים שאת הולכת בהם: (ט) ורדפה. ממשקלות לשון כבד הוא זה כמו (שם יב) ומרדף רקים פורקצ"י"ר בלע"ז כלומר תחזור אחריהם ולא תשיגם:

מצודת ציון

(ז) הובישה. מלשון בושה: הורתם. מלשון הריון: צמרי ופשתי. מלשון צמר ופשתים: ושקויי. מלי משקה: (ח) שך. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה): בסירים. קרצים כמו כקול הסירים (קהלת ד): וגדרתי. מלשון גדר: ונתיבתי. מלשון נתיב ושביל: (ט) תשיג. ענין הקרוב: אישי. בעלי: (י) והתירוש. כן יקרא ענבי היין: והיצהר. הוא השמן כמו תירוש ויצהרך (דברים י"א): (יא) במועדו. בזמנו: והצלתי. ענין הפרשה כמו הלא אצלת לי ברכה (בראשית כ"ז): ערותה. גילוי הבשר: (יב) נבלותה. ענינו דבר כיעור ומגונה, וכן והשלכתי עליך שקוצים ונבלתיך (נחום ג): (יג) והשבתני. ענין ביטול: משושה. שמחתה:

מצודת דוד

(ו) ואת בניה. ר"ל אף על הצדיקי' שבהם לא ארחם: כי בני זנונים המה. לפי שהמשילה לזונה אמר לי הנופל בזונה שאין מי מרחם על בניה אף שהמה לא חטאו מ"מ סובלים עון אמותם ור"ל אף הצדיקים ילקו בעון כללות האומה: (ז) כי זנתה אמם. כללות האומה סרתה מעלי: הובישה הורתם. האם שהרתה אותם עשתה מעשה בושה וכלימה והוא כפל ענין במ"ש: אחרי מאהבי. אחרי הנואפים האוהבים אותי הנתונים לחמי וכי' ר"ל שבטחה במערכת השמים בחשבה שכל השפעתה באה לה מהם: (ח) לכן. הואיל וכן חשבה אגדור דרך מהלכך בקוצים לבל תוכל ללכת בה ר"ל לא תשכיל להוריד אליך השפעה ממערכת השמים כאילו נסתם הדרך: וגדרתי וגו'. כפל הדבר במ"ש: ונתיבתי לא תמצא.

לא תמצא שביל ותחבולה להוריד אליך ההשפעה: (ט) ורדפה. אף שתהיה רודפת אחר מערכת השמים להקטיר להם עכ"ז לא תשיג אותם להשפיע לה טובה: ובקשתם וגו'. כפל הדבר במ"ש: ואמרתי. אז תאמר אבטח בהקב"ה כי מאז כשהיה בטחוני בו היה לי טוב מעתה: (י) והיא לא ידעה. מתחילה לא שמה על לבה לדעת אשר אני הוא הנותן לה הדגן וכי' והכל ממני כי אין דבר ביד מערכת השמים: וכסף וגו'. והנה הכסף והזהב אשר אני הרביתי לה עשו הם לבעל והוא צורה מה עשוי לצבא השמים והם היו מיפים אותה בכסף ובוזה כמ"ש בכסף ובוזה ייפהו (ירמיה י'): (יא) לכן. הואיל וכן עשתה אשוב לקחת את הדגן שנתתי לה: בעתו. בעת גמר הבישול אקח מהם ע"י ברד וארבה וכדומה: במועדו. בזמן הביכור: והצלתי. אסיר מהם הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה כי ימותו הצאן ולא יהיה לה צמר והפשתים תלקה ולא יהיה לה בגד לבוש: (יב) ועתה. כשאסיר צמרי ופשתי אגלה כיעור גילוי ערותה לעיני מערכת השמים ולא יצילנה מי מידי ר"ל לא יוכל מי להשפיע עליה טובה בזולת רצוני: (יג) והשבתני. אבטל כל שמחתה שמחת חגה חדשה ושבתה: וכל מועדה. הם ר"ה ויוה"כ ושמיני עצרת:

דברי הימים ב פרק כ יב

יב אֱלֹהֵינוּ הֲלֵא תִשְׁפֹּטֶנָּם כִּי אֵין בָּנוּ פֶּחַ לְפָנֵי הַהֲמוֹן הַרְבּ הַזֶּה הִבָּא עָלֵינוּ וְאָנַחְנוּ לֹא גִדַע מִהֲנַעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ: יג וְכָל־יְהוּדָה עֹמְדִים לְפָנֵי יְהוָה גַּם־טַפָּם נְשִׂיהֶם וּבְנֵיהֶם: (ס) יד וַיְחֻזְיָאֵל בֶּן־זִכְרְיָהוּ בֶן־בְּנִיָּה בֶן־יַעֲיָאֵל בֶּן־מַתַּנְיָה הַלֵּוִי מִן־בְּנֵי אֶסָף הֵיטָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה בְּתוֹךְ הַקְּהָל: טו וַיֹּאמֶר הַקְּשִׁיבוּ כָל־יְהוּדָה וַיִּשְׁבְּוּ יְרוּשָׁלַם וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשָׁפָט כִּהְיָאָמַר יְהוָה לָכֶם אַתֶּם אֱלֹהֵי תִירְאוּ וְאַל־תִּחַתּוּ מִפְּנֵי הַהֲמוֹן הַרְבּ הַזֶּה כִּי לֹא לָכֶם הַמְּלָחֵמָה כִּי לְאֱלֹהִים: טז מֶחֱרַר רָדוּ עֲלֵיהֶם הַגָּם עֲלֵיכֶם בְּמַעֲלָה הַצִּיץ וּמִצְאֲתָם אַתֶּם בְּסוֹף הַנֶּחַל פָּנֵי מְדַבֵּר יְרוּשָׁלַם: יז לֹא לָכֶם לְהִלָּחֵם בְּזֹאת הַתִּיצָבוּ עִמָּדוֹ וְרָאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה עִמָּכֶם יְהוּדָה וְיְרוּשָׁלַם אֱלֹהֵי תִירְאוּ וְאַל־תִּחַתּוּ מֶחֱרַר צֹאוּ לְפָנֵיהֶם וַיְהוּהָ עִמָּכֶם: יח וַיְקַד יְהוֹשָׁפָט אַפִּים אֶרְצָה וְכָל־יְהוּדָה וַיִּשְׁבְּוּ יְרוּשָׁלַם נָפְלוּ לְפָנֵי יְהוָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה: יט וַיִּקְמוּ הַלֵּוִים מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִים וּמִן־בְּנֵי הַקְּרִיתִים לְהִלָּל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גְּדוֹל לְמַעֲלָה: כ וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר וַיֵּצְאוּ לְמַדְבַּר תְּקוֹעַ וּבְצֹאֲתָם עִמָּד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנִי יְהוּדָה וַיִּשְׁבְּוּ יְרוּשָׁלַם הַאֲמִינוּ בַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְתֹאמְנוּ הַאֲמִינוּ כְּבִיאוּ וְהַצִּלְחִנוּ: כא וַיִּזְעַץ אֱלֹהֵיכֶם וַיַּעֲמַד מְשֻׁרְרִים לַיהוָה וּמְהַלְלִים לְהַדְרֵת־קֹדֶשׁ בְּצֹאת לְפָנֵי הַחֲלוּץ וְאֹמְרִים הוֹדוּ לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ: כב וּבְעַת הַחֲלוּ בְרָנָה וְתַהֲלֶה נְתָן יְהוָה א מְאַרְכִּים עַל־בְּנֵי עַמּוֹן מוֹאָב וְהַרְשִׁיעִיר הַבָּאִים לַיהוּדָה וַיַּגְּפוּ:

רש"י

את ישועת ה'. מוסב למעלה הלא אתה אלהינו הורשתנו ואמר להם הקב"ה הדין עמכם עלי להחזיקה בידכם: מחר צאו. ואלחם בעדיכם והם האמינו ונודדו וישכימו בבקר: (כ) ותאמנו. ותהיו בני אמונה ותצליחו, דוגמא (ישעי' ז') לא תאמינו: (כב) נתן ה' מארבים. נתן מארבים להשמידם ולהחריםם, דוגמא כאביה בן רחבעם (לעיל ב' י"ג) וירבעם היסב את המארב כמו כן הסיכס הקב"ה זה בזה ושוב חזר מואב ועזר לבני עמון וקמו שניהם על בני שעיר:

(יב) כי עליך עינינו. להושיענו: (יג) גם טפם. כמנהג שהגדודים באים על הארץ בורחים מן הכפרים לערי מבצריהם טפם נשיהם ובניהם: (טו) אל תיראו ואל תחתו. מוסב על שאמרו אין בנו כח לפני ההמון, והנביא אמר להם אף על פי שהם רבים מכם אל תיראו מהם: כי לא לכם המלחמה כי לאלהים. מוסב על ואנחנו לא נדע והשיב הנביא ודאי כאשר אמרתם שעל הקב"ה עיניכם ובטחונכם להושיעכם כן יעשה כי לא לכם המלחמה כי לאלהים: (טז) במעלה הציץ. שם מקום: (יז) התיצבו. מוסב על לא לכם המלחמה: וראו

מצודת ציון

(טו) תחתו. ענין פחד ושרר: (כא) החלוץ. האנשים המזוינים מכלי מלחמה: החלו. התחילו:

עליכם ללחום עמהם כי ה' ילחם לכם: (טז) הנם עולים. עתה עולים הם במקום שעולים בה אל הציץ והוא שם מקום: ומצאתם. למחר תמצאו אותם בסוף הנחל לפני מדבר ירואל ונתן להם אות למען יחזק לבבם: (יז) בזאת. בהמלחמה הזאת: התיצבו. עמדו ואל תתגרו במ מלחמה ולזרו כפל הדבר: (יח) ויקוד. כפה הקדקד והשתחוה על פניו ארצה לפני ה': (יט) להלל לה'. על בשורת התשועה: למעלה. ר"ל גדול מאוד: (כ) ותאמנו. ותתקיימו כמו והיה אמונת עתיך (ישעיה ל"ג): (כא) אל העם. את העם: להדרת קדש. על המקום ב"ה יאמר שהוא מהודר ומפואר בקדושה: ובצאת. בעת שיצאו לפני החלוץ ישוררו ויהללו ויהיו אומרים הודו וכו': (כב) נתן ה' מארבים. נתן כלב אנשים לארוב עליהם ולהכות בהם: וינגפו. הוכו מן הארובים ונחלשו:

מצודת דוד

(יב) מה נעש'. להנצל מידם: כי עליך עינינו. אלא עינינו עליך להצילנו מידם: (יג) לפני ה'. לפני בית ה': (יד) בתוך הקהל. בעמדו בתוך הקהל: (טו) לא לכם המלחמה. לא

משניות מסכת קידושין

ז רבי אליעזר בן יעקב אומר: ישראל שנשא גיורת – בתו פשרה לכהנה, וגר שנשא בת ישראל – בתו פשרה לכהנה; אבל גר שנשא גיורת – בתו פסולה לכהנה. אחד גר ואחד עבדים משחררים, אפלו עד עשרה דורות, עד שתהא אמו מישראל. רבי יוסי אומר: אף גר שנשא גיורת – בתו פשרה לכהנה.
ח האומר: בני זה ממזר – אינו נאמן. ואפלו שניהם אומרים על העבר שבמעיה: ממזר הוא – אינם נאמנים. רבי יהודה אומר: נאמנים.
ט מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, והלך הוא וקדשה; אם שלו קדמו – קדושו קדושין, ואם של שלוחו

פירוש ברטנורא

ז ר"א בן יעקב אומר כו'. מסקינן בגמרא שהבא לימלך מורין לו כר"א ב"י שלא ישא בת גר וגוורת. אבל אם נשא, הלכה כר' יוסי, ואין מוציא אותה מידו, וזרעו ממנה כשר:
ח האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן. דקרב הוא אצלו ואין קרוב כשר להעיד: ואפילו שניהם. הבעל ואשתו. ולא מבעיא כשהבא לבדו מעיד שהוא ממזר, ולא מהימין, ולא קים ליה בגויה, אלא אפילו אמו דקיס ליה בגויה, אינה נאמנת: אפילו על עובר שבמעיה. שלא היה לעולם בחוקת כשרות: ר' יהודה אומר נאמנים. מעמא דר' יהודה דכתבי יכיר, יכירו לאחרים. מכאן שהבא נאמן לפסול את בנו, ואין האם נאמנת על בנה. ודוקא על בנו הוא נאמן, אבל לא על בן בנו שאם היו לבן זה בניו אינו נאמן לפסלם. והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

על העבר שבמעיה: ממזר הוא – שלא נתעברה מבעלה אלא מאיש אחר, אף על פי שהאשה יודעת בודאי ממי נתעברה, ואף שמעידים הם על עובר שבמעיה, שאין לו חוקת כשרות, מכל מקום אינם נאמנים – מהטעם שבארנו לעיל. רבי יהודה אומר: נאמנים – כלומר גם כרישא וגם כסיפא חולק רבי יהודה על תנא קמא, והוא סובר, שנאמן האב לומר: בני זה ממזר, וכן נאמן האב לומר על העובר שבמעיה אשתו: ממזר הוא. בגמרא מבואר טעמו של רבי יהודה, שנאמר בבכור (דברים כא, יז), "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים", ודרש: "יכיר" – יכירו לאחרים, מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר: זה בני בכור, כלומר שאם אין בית דין מכירים אותו, נאמן אביו לומר: בני זה בכור ליטול פי שניים בנחלתי. וכשם שנאמן אדם לומר: זה בני בכור, כך נאמן אדם לומר: זה בן גרושה או בן חלוצה, וכן נאמן לומר: בני זה ממזר. ואף על פי שאין אדם משים עצמו רשע, גזירת הכתוב היא, משום שנאמר: "יכיר" (המאירי). ברם, דווקא על בנו נאמן האב לפוסלו, לדעת רבי יהודה, וכגון שאין בניו לבנו, אבל אם יש בניו לבנו אף רבי יהודה מודה, שאינו נאמן לפסלם, והואיל ואינו נאמן לפסול את בן בנו, לפיכך אינו נאמן לפסול אף את בנו, שהרי אין סברא לומר, שיהא בנו פסול ובן בנו כשר (תוספות, יבמות מז, א). והלכה כרבי יהודה.

~ יום שני ~

באור משנה ט

שינוי (לעיל ב, א): "האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו". כן שינוי שם: "האשה מתקדשת בה ובשלוחה". משנתנו דנה באב שעשה שליח לקדש בתו, וכשהלך השליח קיבל אביה קידושין מאחר שבבילה. כן דנה המשנה באשה שעשתה שליח לקבל קידושה, והלכה וקידשה את עצמה לאחר.
מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו – הקטנה או הנערה, והלך הוא – האב עצמו, וקדשה – וקיבל כסף קידושה מאחר, אם שלו קדמו – אם קידושי האב קדמו קידושי השליח, קדושו קדושין קדושין – קידושי האב קידושין גמורים, וקידושי השליח אינם קידושין, שכשקיבל האב את קידושה ביטל את שליחותו של השליח; ואף על פי שלא ביטל את שליחו בפירוש, מכל מקום בטלה השליחות

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

משנתנו היא המשך הסיפא שבמשנה הקודמת, ונחלקו בה תנאים על רבי יהודה בענין בת גר זכר:
רבי אליעזר בן יעקב אומר: ישראל שנשא גיורת, בתו פשרה לכהנה, וגר שנשא בת ישראל, בתו פשרה לכהנה – בין בתה של גיורת מישראל ובין בתו של גר מישראלית כשרות הן לכהונה, שמה שכתוב (יוחזקאל מז, כב): "כי אם בתולות מזרע בית ישראל", דורש רבי אליעזר: "מזרע" ואפילו מקצת זרע, שכל שנתערב בו זרע ישראל, בתו כשרה לכהונה. אבל גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהנה – הבת שילדה לו הגיורת פסולה להינשא לכהן, לפי שאין כאן כלל "מזרע בית ישראל"; אחד גר ואחד עבדים משחררים – בין גר ובין עבדים כנענים משוחררים, אפלו עד עשרה דורות – בנותיהם פסולות להינשא לכהן, עד שתהא אמו מישראל – אמו של בן הגר או של בן המשוחרר; ויש גורסים: עד שתהא אמן מישראל – היינו אמן של הבנות; וכל שכן כשהאב הוא ישראל, שאף רבי יהודה סובר בבת גיורת מישראל, שכשרה היא לכהונה, כמו שהזכרנו בסוף המשנה הקודמת. רבי יוסי אומר: אף גר שנשא גיורת, בתו פשרה לכהנה – שרבי יוסי דורש: "מזרע בית ישראל", כשנזרעו בישראל, כלומר שהיתה הורתה בקדושה (דש"י). להלכה מסיקים בגמרא שכהן הבא לימלך בבית דין מורים לו לכתחילה כרבי אליעזר בן יעקב שלא ישא בת גר וגיורת, אבל בדיעבד אם נשא אותה, הלכה כרבי יוסי, שאין מחייבים אותו לגרשה, ובניה כשרים אפילו להיות כהנים גדולים (דמב"ם; ברטנורא – ביכורים א, ה), הואיל והורתה ולידתה היו בקדושה.

באור משנה ח

משנתנו דנה אם נאמן אדם לפסול את בנו.
האומר: בני זה ממזר – כלומר מודה הוא שזה בנו, אלא שהוא ממזר, שנולד לו מערוה, אינו נאמן – שקרוב הוא אצל בנו, ואין קרוב כשר להעיד (דש"י); ויש מבארים הטעם, שאין אדם משים עצמו רשע (המאירי). ואפלו שניהם – הבעל ואשתו – אומרים

קָדְמוּ – קְדוּשׁוֹ קְדוּשֵׁינוּ, וְאִם אֵינוֹ יְדוּעַ – שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גָּט; וְאִם רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן גָּט, וְאֶחָד פּוֹנֵם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְשְׁלוּחָהּ לְקַדְשָׁהּ, וְהִלְכָה וְקִדְשָׁה אֶת עַצְמָהּ; אִם שָׁלָה קְדָמוּ – קְדוּשֵׁיהָ קְדוּשֵׁינוּ, וְאִם שָׁלָה שְׁלוּחָהּ קְדָמוּ – קְדוּשֵׁיוֹ קְדוּשֵׁינוּ, וְאִם אֵינוֹ יְדוּעַ – שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים לָהּ גָּט; וְאִם רָצוּ – אֶחָד נוֹתֵן לָהּ גָּט, וְאֶחָד פּוֹנֵם.

י מִי שֶׁיִּצְאָה הוּא וְאִשְׁתּוֹ לְמַדְיַת הַיָּם, וְכֵן הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאָמַר: אִשָּׁה שֶׁיִּצְאָת עִמִּי לְמַדְיַת הַיָּם, הֲרִי הִיא זו, וְאִלּוּ בְּנִיָּה – אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְיָא רְאִיָּה לֹא עַל הָאִשָּׁה וְלֹא עַל הַבְּנִים. מִתָּה וְאִלּוּ בְּנִיָּה – מְבִיא רְאִיָּה עַל הַבְּנִים, וְאֵינוֹ מְבִיא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה.

י אִשָּׁה נִשְׁאָתִי בְּמַדְיַת הַיָּם, הֲרִי הִיא זו, וְאִלּוּ בְּנִיָּה – מְבִיא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְיָא רְאִיָּה עַל הַבְּנִים. מִתָּה וְאִלּוּ בְּנִיָּה – צָרִיךְ לְהַבְיָא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה וְעַל הַבְּנִים.

יב לֹא יִתְיַחַד אָדָם עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַחַדָּת עִם שְׁנֵי אַנְשִׁים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִף אִישׁ אֶחָד

פירוש ברטנורא

ט וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה. אצטרך תנא לאשמועין באב שעשה שליח לקדש את בתו ובאשה שעשתה שליח לקדש את עצמה. דאי אשמועין באב, ה"א אב דקום ליה ביוחסין, וכשמצא מיוחס זה קדשה לו, הוא דאמרינן רבמל את השליח, אבל אתתא דלא קום לה ביוחסין אע"ג דקדשה את עצמה לא סמכה על קדושה ולא בטלה את השליח, דסברה דלמא משכח שליח אדם מיוחס מזה. ואי אשמועין ברדיה, הוה אמינא משום דאתתא דריקא ומנסבא, כי קדשה עצמה בטלה את השליח, אבל אב דלא קפיד על בתו אם תנשא לבעל כל דהו, לא בטליה לשליחות דשליח, והאי דקדים וקדשה, סבר דלמא לא משכח, צריכא:

י אינו צריך להביא ראיה לא על האשה. שהיא מיוחסת, שכבר בדקה כשנשאה: ולא על הבנים. בבנים קמנים שכרוכים אחרי אמן; יב לא יתיחד איש אחד עם שתי נשים. מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות: אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים. שהאחד בוש מחברו.

משניות מבוארות – קהתי

הבנים שהיא ילדה לי, אינו צריך להביא ראיה לא על האשה – שהיא מיוחסת, שכן נאמן הוא שזוהי אשתו שיצאה עמו, והרי כבר נבדקה בשעת הנישואין, ולא על הבנים – שהם שלה בגמרא מבואר, שמדובר כאן בילדים שהם כרוכים אחריה, והרי זו הוכחה שבניה הם. ובירושלמי מבואר הטעם: חזקה אין האשה שותקת על בנים שאינם שלה. מִתָּה וְאִלּוּ בְּנִיָּה – בא ממדינת הים ואמר: האשה שיצאה עמי למדינת הים מִתָּה, ואלו בניה, מְבִיא רְאִיָּה עַל הַבְּנִים – שנולדו לו מאשתו שמתה, וְאֵינוֹ מְבִיא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה – שהיתה מיוחסת, לפי שאנו מאמינים לו, שהאשה שיצאה עמו היא האשה שמתה, והרי כבר נבדקה בשעת הנישואין, וכיון שהוא מביא ראיה שאלו הם בניה, הרי שהם כשרים.

מאליה, שכן בשעה שקיבל השליח את קידושה, כבר היתה מקודשת, ושוב אין קידושי השליח חלים כלל (המאירי). וְאִם שָׁלָה שְׁלוּחָהּ קְדָמוּ – אם קידושי השליח קדמו לקידושי האב, קְדוּשֵׁיוֹ קְדוּשֵׁינוּ – קידושי השליח קידושין, שהרי שליחותו היתה קיימת וברשות האב קידשה. וְאִם אֵינוֹ יְדוּעַ – אם קידושין של האב קדמו או של שליחו, שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים גָּט – אם היא באה להינשא לאחר (רש"י). וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן גָּט, וְאֶחָד פּוֹנֵם – לאחר שאחד מהם נותן גט, יכול השני לכנסה. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְשְׁלוּחָהּ לְקַדְשָׁה – לקבל קידושה, וְהִלְכָה וְקִדְשָׁה אֶת עַצְמָהּ – וקיבלה כסף קידושין מאחר, אִם שָׁלָה קְדָמוּ, קְדוּשֵׁיהָ קְדוּשֵׁינוּ – שבטלה שליחותו, כמו שבארנו לעיל, וְאִם שָׁלָה שְׁלוּחָהּ קְדָמוּ, קְדוּשֵׁיוֹ קְדוּשֵׁינוּ – קידושי השליח קידושין. וְאִם אֵינוֹ יְדוּעַ – קידושין של מי קדמו, שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִים לָהּ גָּט – כדי להתירה לאחר. וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן לָהּ גָּט, וְאֶחָד פּוֹנֵם – כמו שבארנו לעיל.

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו במי שיצא למדינת הים בלא אשה, שאם חזר עם אשה ובנים, צריך להביא ראיה על האשה. ואם מתה אשתו במדינת הים, והוא בא עם הבנים שנולדו לו ממנה, צריך הוא להביא ראיה על האשה ועל הבנים.

מי שיצא למדינת הים. ובא ואמר: אִשָּׁה נִשְׁאָתִי בְּמַדְיַת הַיָּם, הֲרִי הִיא זו, וְאִלּוּ בְּנִיָּה – זוהי האשה שנשאתי במדינת הים, ואלו הם בניה; ואף כאן מדובר בבנים שהם כרוכים אחרי אמן, כמו שבארנו במשנה הקודמת (גמרא). מְבִיא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה – צריך הוא להביא ראיה על אשתו שהיא מיוחסת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְיָא רְאִיָּה עַל הַבְּנִים – שהם בניה, הואיל והם כרוכים אחריה, כמו שבארנו לעיל. ואם בא ממדינת הים ואמר: אשה נשאתי במדינת הים והיא מִתָּה – שם, וְאִלּוּ בְּנִיָּה – והבנים שבאו עמי נולדו לי ממנה, צָרִיךְ לְהַבְיָא רְאִיָּה עַל הָאִשָּׁה – שהיתה מיוחסת, וְעַל הַבְּנִים – שהם נולדו לו מאותה האשה.

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

משנתנו עוסקת באיסור ייחוד עם נשים. לא יתיחד אדם עם שתי נשים, ואפילו

ולמה צריכה משנתנו ללמד אותו דין גם באביה וגם בה? הטעם מבואר בגמרא. לפי שהאב יודע ביוחסין והאשה אינה יודעת, ואפשר לומר שדווקא באב הדין הוא ש"אם שלו קדמו קידושיו קידושין", לא כן באשה עצמה, שהואיל ואינה יודעת ביוחסין, לא סמכה על קידושה ולא בטלה את שליחה, כי חשבה שמה ימצא השליח אדם מיוחס מזה; מצד שני האשה בודקת תחילה את הראוי לה, ואז היא מתקדשת לו, אבל אביה אינו מקפיד כל כך למצוא לה את הראוי לה, ואפשר מתוך כך לומר, שדווקא באשה עצמה הדין הוא ש"אם שלה קדמו קידושה קידושין", לא כן באב, שהואיל ואינו מקפיד למצוא לבתו בעל הראוי לה, לא ביטל את שליחו, וזה שקדם וקידשה, אינו אלא משום שחשש שמה השליח לא ימצא, לפיכך באה המשנה להשמיענו, שבין באב שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, ובין באשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה, נוהג אותו הדין.

ב א ו ר מ ש נ ה י

משנתנו עוסקת בנאמנות האב על יחסו בנו. מי שיצא הוא וְאִשְׁתּוֹ לְמַדְיַת הַיָּם – למדינה רחוקה, וְכֵן הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו – ולאחר תקופה ארוכה חזר עם אשתו ועם בניו, וְאָמַר: אִשָּׁה שֶׁיִּצְאָת עִמִּי לְמַדְיַת הַיָּם, הֲרִי הִיא זו, וְאִלּוּ בְּנִיָּה – זוהי האשה שיצאה עמי מאמין למדינת הים, ואלו הם

מתייחד עם שתי נשים, בזמן שאשתו עמו; וישן עמהם בפנדיקי, מפני שאשתו משמרתו. מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהם בקרוב בשר; ואם הגדילו – זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. יג לא ילמד אדם רוק סופרים, ולא תלמד אשה סופרים. רבי אליעזר אומר: אף מי שאין לו אשה – לא ילמד סופרים.

יד רבי יהודה אומר: לא ירעה רוק בהמה, ולא יישנו שני רוקים בטלית אחת; וחכמים מתיירין. כל שעסקו עם הנשים – לא יתייחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אמונת בין הנשים. רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם

פירוש ברטנורא

ופסק ההלכה, לא תתייחד אשה אחת עם שני אנשים, וכ"ש איש אחד עם ב' נשים. אלא א"כ היו שתי הנשים צרות או יבמות, או אשה ובת בעלה, או אשה וחמותה, או אשה עם תינוקת שיוודעת מעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, לפי שאלו שונאות זו את זו, ומתיאדות זו מזו. וכן היא מתיראת מן הקמנה שמא תראה ותגיד. ומלקים על יהוד הפנויה, ועל יהוד עם העריות, חוץ מאשת איש שאין מלקין עליה שלא להוציא לעו על בניה. ומותר להתייחד עם הבתומה ועם הזכר, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבתומה: הגדילו זו ישנה בכסותה וזו. והוא שתהיה הבת מ"ב שנה ויהי א', והבן מ"ג שנה ויהי א'. ובזמן שהיא כושה לעמוד לפני ערומה, אפילו כפחות מכן ישנים הוא בכגרו והיא בכגרה:

יג רוק, פנוי בלא אשה: לא ילמד סופרים. לא ירגיל עצמו להיות מן הסופרים, כלומר מלמד תינוקות. מפני אמותיהן של תינוקות שמצוות אצלו להביא את בניהן אל בית הספר: אף מי שאין לו אשה. אע"פ שאינו פנוי אלא יש לו אשה ואינה שרוייה עמו לא ילמד סופרים. ואין הלכה כרבי אלעזר: יד וחכמים מתיירין. והלכה כחכמים. שלא נחשדו ישראל על הזכור: כל שאומנתו בין הנשים. שמלאכת אומנות נעשית לנשים, והנשים צריכות לו: לא יתייחד עם הנשים. ואפילו עם הרבה נשים. לפי שלכן גם בו ומחפות עליו. ואילו אינן מחפזות עם שתי נשים תנן דלא, שלש ר' שפיר דמי. ורמב"ם פירש דלא שרינן אפילו משום כדי חייו להתייחד עם הנשים הואיל ופרנסתו מהן: חמר גמל ופנן. כל אלו אומנות לסמות, כשלינן ברכים נכנסים ולוקמים עצים

משניות מבוארות – קהתי

לא ילמד אדם רוק סופרים – אדם כשהוא רווק, היינו בחור פנוי שלא היתה לו אשה מעולם, לא ילמד להיות מן הסופרים, היינו ממלמדי מקרא לילדים קטנים, כלומר שלא יהא רווק מלמד לילדים קטנים, הטעם מבואר בגמרא: מפני אמותיהם של הילדים המביאות את ילדיהן לבית הספר, וחוששים שמא יתגבר יצרו עליו. ולא תלמד אשה סופרים – וכן לא תלמד אשה להיות מן הסופרים, היינו ללמד לילדים קטנים, מפני אבותיהם ואחיהם של הילדים הבאים אצלם, ונמצאים מתייחדים עמה. רבי אליעזר אומר: אף מי שאין לו אשה, לא ילמד סופרים – רבי אליעזר בא להוסיף על דברי תנא קמא, שלא רק רווק לא ילמד להיות מן הסופרים אלא כל מי שאין לו עכשיו אשה, אף על פי שהיתה לו אשה ומתה או גירשה, או אפילו יש לו אשה, אלא שאינה דרה עמו, לא ילמד להיות מן הסופרים, מהטעם המבואר לעיל.

באור משנה יד

רבי יהודה אומר: לא ירעה רוק בהמה – שמא יבוא לרבעה. ולא יישנו שני רוקים בטלית אחת – עטופים בכגד אחד, שמא יבוא לידי משכב זכור; וחכמים מתיירין – שלא נחשדו ישראל לא על משכב בהמה ולא על משכב זכור. והלכה כחכמים. כל שעסקו עם הנשים – שעוסק במלאכה לצורך נשים, כגון תופר בגדי נשים או צורך בתכשיטי נשים, לא יתייחד עם הנשים – אפילו לצורך פרנסתו, ואפילו עם הרבה נשים, לפי שלבו גם בהן, וכולן מחפות עליו. ולא ילמד אדם את בנו אמונת בין הנשים – אומנות, שיצטרך להימצא בין הנשים ולעסוק עמהן. רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אמונת נקיה וקלה – כגון מעשה מחט או מעשה רוקם וכיוצא בו (המאירי); ויש מפרשים: נקיה – מגול, וקלה – שאין בה חסרון כ"ס (הערוך), ואל יאמר, שאותה אומנות אינה מעשירה את בעליה אלא יבקש רחמים, ויתפלל למי שהעשיר והנכסים שלו – יתפלל לרבונו של עולם, שישלח לו ברכה והצלחה במעשה ידיו; שאין אמונת שאין בה עניינות ועשירות – רבים מתעסקים באותה אומנות, ויש שמצליחים בה ויש שאינם רואים בה הצלחה, שלא עניינות מן האמונות, ולא עשירות מן האמונות – שאין העניינות באה מחמת האומנות ולא העשירות באה ממנה, שהרי בכל אומנות יש עניים ויש עשירים, אלא הכל לפי זכותו – של

הן כשרות, מפני שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות ולחפות זו על זו, אבל אשה אחת מתייחדת – מותרת להתייחד – עם שני אנשים – לפי שכל אחד בוש מחברו, ואין חשש לחטא. רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים, בזמן שאשתו עמו; וישן עמהם בפנדיקי, מפני שאשתו משמרתו – מכאן משמע, שאף לדעת רבי שמעון דרוקא בזמן שאשתו עמו מותר לאיש אחד להתייחד עם שתי נשים, ואפילו לישן עמהן באכסניא, מפני שאשתו משמרתו שלא יחטא. ברם, יש מפרשים, שמה שנקט רבי שמעון "שתי נשים" לאו דרוקא, ודעת רבי שמעון היא, שבזמן שאשתו עמו מותר לו להתייחד אפילו עם אשה אחת, אלא אגב לשון התנא קמא שמדבר בשתי נשים, אף רבי שמעון נקט "שתי נשים" (הגהות הגר"א). ויש גורסים ומפרשים: רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים – כלומר רבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר שכשם שאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים, כך גם איש אחד מותר להתייחד עם שתי נשים, ואפילו אין אשתו עמו; ובזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפנדיקי, מפני שאשתו משמרתו – פסיקה זו היא סתם משנה, והיא באה להשמיענו שלדברי הכל בזמן שאשתו עמו מותר לו להתייחד אפילו עם אשה אחת (תוספות: הר"ף; המאירי). מתייחד אדם עם אמו ועם בתו, וישן עמהם בקרוב בשר – לפי שאין היצר תוקף באלו ואין חשש לחטא. ואם הגדילו – אם הבן והבת נעשו כבר גדולים, היינו שהגיע הבן לגיל שלש עשרה שנה ויום אחד, והבת לגיל שתיים עשרה שנה ויום אחד; ובזמן שהיא כושה לעמוד לפני ערומה, אפילו כפחות מזה (גמרא; רמב"ם; ברטנורא); ויש דעה בגמרא: משהגיע הבן לגיל שתיים עשרה ויום אחד והבת לגיל תשע ויום אחד, ובלבד שהביאו כבר סימני נערות (ועיין הדא"ש שמביא פירוש אחר). זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו – כלומר שמשגדילו אסור לבן לישון עם אמו ולבת עם אביה בקירוב בשר, אלא כל אחד ישן בכסותו.

~ יום רביעי ~

באור משנה יג

משנה זו והמשנה הבאה ממשכיות באיסור ייחוד עם נשים, ומוסיפות הן ללמדנו, שלא יתעסק אדם באומנות המביאה לידי ייחוד. ואגב ענין זה מוסיפה המשנה הבאה, המסיימת את מסכתנו, להביא דברי אגדה בענין אומנויות.

את בנו אֲמֵנוֹת נָקִיָּה וְקִלְיָה, וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהֵעֵשֶׂר וְהִנְכַּסִּים שָׁלוּ; שְׁאִין אֲמֵנוֹת שְׁאִין בְּהַ עֲנִיּוֹת וְעֲשִׁירוֹת, שְׁלֹא עֲנִיּוֹת מִן הָאֲמֵנוֹת, וְלֹא עֲשִׁירוֹת מִן הָאֲמֵנוֹת, אֲלֵא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אָמַר: רְאִיתִי מִיָּמַיִךְ חֵיהָ וְעוֹף שֵׁשׁ לָהֶם אֲמֵנוֹת? וְהֵן מִתְּפָרְנִסִּין שְׁלֹא בְּצַעַר; וְהֵלֵא, לֹא נִבְרָאוּ אֲלֵא לְשִׁמְשׁוֹנִי, וְאֲנִי נִבְרָאתִי לְשִׁמְשׁוֹ אֶת קוֹנִי – אֵינִי דִּין שְׁאֵתְפָרְנִסִּין שְׁלֹא בְּצַעַר? אֲלֵא שֶׁהֲרַעוֹתִי מַעֲשֵׂי וְקִפְחֵתִי אֶת פְּרָנְסָתִי. אָבָא גְרִינִי אִישׁ צִידוֹן אָמַר מִשּׁוֹם אָבָא גְרִינִי: לֹא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ חֲמֹר, גָּמָל, סֶפֶר, סֶפֶן, רוּעָה וְחֲנוּנִי; שְׁאֲמֵנוֹת אֲמֵנוֹת לְסָטִים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִשְׁמוֹ: הַחֲמֹרִין רֶבֶן רְשָׁעִים, וְהַגְּמָלִין רֶבֶן כְּשָׁרִים, הַסֶּפֶןִין רֶבֶן חֲסִידִים; טוֹב שְׁבָרְפָאִים לְגִיְהֵנָם, וְהַכְּשָׁר שְׁבַטְמַבְחִים שֶׁהָפּוֹ שֶׁל עֲמֻלָּה. רַבִּי נְהוֹרָאִי אָמַר: מִנִּיחַ אֲנִי כָּל אֲמֵנוֹת שֶׁבְעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֲלֵא תוֹרָה, שְׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קִיַּמַת לְעוֹלָם הַבָּא. וְשָׂאָר כָּל אֲמֵנוֹת אֵינֶן בֶּן; כְּשָׂאָדָם בָּא לְיַדִּי חֲלִי, אוֹ לְיַדִּי זְקֵנָה, אוֹ לְיַדִּי יְסוּרִין, וְאֵינִי יוֹכֵל לְעֻסֹק בְּמִלְאכְתּוֹ, הֲרִי הוּא מֵת בְּרַעֲבָה. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָה בֶּן; אֲלֵא מִשְׁמֵרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנִיעוֹתוֹ, וְנוֹתֵנָת לּוֹ אַחֲרִית וְתַקְוָה בְּזִקְנוֹתוֹ. בְּנִיעוֹתוֹ מָה הוּא אָמַר? "וְקוֹי ה' יִחְלִיפוּ כַח" (ישעיה מ, לא); בְּזִקְנוֹתוֹ מָה הוּא אָמַר? "עוֹד יִגְבוּן בְּשִׁיבָה" (תהלים צב, טו); וְכֵן הוּא אָמַר בְּאֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עֲלִיו הַשְּׁלֹם: "וְאֲבָרְהָם זָקֵן... וְה' בְּרַךְ אֶת-אֲבָרְהָם בְּכָל" (בראשית כד, א); מְצִינֵנוּ שֶׁעָשָׂה אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה, שְׁנֵאָמַר (שם כו, ה): "עַקֵּב אֲשֶׁר-שָׁמַע אֲבָרְהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתִּי מִצּוֹתֵי חֻקוֹתַי וְתוֹרָתַי".

סליק מסכת קידושין
הדרן עלך סדר נשים

פירוש ברטנורא

ופירות מן הכרמים. ועוד שנשכרים לבנו אדם ומעבירין על הנאם: רועה. (בהמות שלן) שמעביר בהמות לרעות בשדה אחרים: חנוני. מלומד באונאה, להטיל מים בין, וצרות בחיטין. שחיב אדם ללמד את בנו אומנות נקיה:

משניות מבוארות – קהתי

במלאכת רפואתו, או שאינו יודע לפעמים סיבת החולי ודרך רפואתו, ועושה עצמו בקי וגורם מיתה לחולה (חמאידי), והַכְּשָׁר שֶׁבַטְמַבְחִים שֶׁהָפּוֹ שֶׁל עֲמֻלָּה – הכשר שבשוחטי בהמות מזגו רע, ואכזרי הוא כעמלק (עין 'חוספות יוס טוב'). רַבִּי נְהוֹרָאִי אָמַר: מִנִּיחַ אֲנִי כָּל אֲמֵנוֹת שֶׁבְעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֲלֵא תוֹרָה, שְׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קִיַּמַת לְעוֹלָם הַבָּא. וְשָׂאָר כָּל אֲמֵנוֹת אֵינֶן בֶּן – שכל אומנות אין בה אלא שכרה שבשעתה; כְּשָׂאָדָם בָּא לְיַדִּי חֲלִי, אוֹ לְיַדִּי זְקֵנָה, אוֹ לְיַדִּי יְסוּרִין – היינו יסורי הנפש, כגון דאגה וכעס, וְאֵינִי יוֹכֵל לְעֻסֹק בְּמִלְאכְתּוֹ – מחמת חוליו, זקנתו או יסוריו, הֲרִי הוּא מֵת בְּרַעֲבָה – שאין לו ממה להתקיים. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָה בֶּן; אֲלֵא מִשְׁמֵרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנִיעוֹתוֹ, וְנוֹתֵנָת לּוֹ אַחֲרִית וְתַקְוָה בְּזִקְנוֹתוֹ – שאף כשהוא בא לידו זקנה או יסורים ואינו יכול לעסוק בה, הרי הוא אוכל לשמור יגיעתו בה בנערותו. בְּנִיעוֹתוֹ מָה הוּא אָמַר – מה הכתוב אומר? "וְקוֹי ה' יִחְלִיפוּ כַח" – בְּזִקְנוֹתוֹ מָה הוּא אָמַר? "עוֹד יִגְבוּן בְּשִׁיבָה" דשנים ורעננים יהיו, ומפרש רש"י: יצמחו צמח ויתייחד שכון לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו. וְכֵן הוּא אָמַר בְּאֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עֲלִיו הַשְּׁלֹם: "וְאֲבָרְהָם זָקֵן... וְה' בְּרַךְ אֶת-אֲבָרְהָם בְּכָל" – שאף בזקנותו ברכו ה' בזכות תורתו, שכן מְצִינֵנוּ שֶׁעָשָׂה (שקיים) אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה – קודם שניתנה לישראל, שְׁנֵאָמַר: "עַקֵּב אֲשֶׁר-שָׁמַע אֲבָרְהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתִּי מִצּוֹתֵי חֻקוֹתַי וְתוֹרָתַי" – ולפיכך ברכו ה' בזקנותו.

האדם (עין 'חוספות יוס טוב'; 'תפארת ישראל'). רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אָמַר: רְאִיתִי מִיָּמַיִךְ חֵיהָ וְעוֹף שֵׁשׁ לָהֶם אֲמֵנוֹת? וְהֵן מִתְּפָרְנִסִּין שְׁלֹא בְּצַעַר – אף על פי שאין להם אומנות, מכל מקום מתפרנסים הם שלא בצער. בגמרא מובאת ברייתא: מינוי לא ראינו צבי קויץ (מייבש קציעות בשדה) וארי טבל ושוועל חנווני. והם מתפרנסים שלא בצער. וְהֵלֵא, לֹא נִבְרָאוּ אֲלֵא לְשִׁמְשׁוֹנִי – כלומר שלא נבראו חיות ועופות אלא לשמש את האדם, וְאֵינִי נִבְרָאתִי לְשִׁמְשׁוֹ אֶת קוֹנִי – לעבוד את בוראי, אֵינִי דִּין שְׁאֵתְפָרְנִסִּין שְׁלֹא בְּצַעַר – כלום אינו קל וחומר? אֲלֵא שֶׁהֲרַעוֹתִי מַעֲשֵׂי – עשיתי מעשים רעים, וְקִפְחֵתִי אֶת פְּרָנְסָתִי – וגרמתי בזה לעצמי שאפסיד את פרנסתי, כלומר חטאו של אדם גורם שהוא מתפרנס בצער. אֲבָא גְרִינִי אִישׁ צִידוֹן אָמַר מִשּׁוֹם אָבָא גְרִינִי: לֹא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ חֲמֹר – אומנות של נוהג חמורים, גָּמָל – נוהג גמלים, סֶפֶר – בנוסח המשנה שבגמרא אין גורסים "ספר" אלא "קדר". היינו עושה קדירות ומוליכן ממקום למקום למכירה, או "קדר" – נוהג בקרון (עגלון). סֶפֶן – נוהג ספינות, רוּעָה וְחֲנוּנִי; שְׁאֲמֵנוֹת – של כל אלו, אֲמֵנוֹת לְסָטִים – שכן חמור וגמל וכל אלו שנמצאים בדרכים, דרכם ליטול עצים ופירות משדות ומגנים של אחרים, ורועה מוליך פעמים את צאנו לרעות בשדות אחרים, וחנוני רגיל באונאה, כגון להטיל מים בין וצרות בחיטין, וכיוצא בזה, וכן חשוד הוא על המשקולות. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִשְׁמוֹ – של אבא גוריא: הַחֲמֹרִין – נוהגי חמורים, רֶבֶן רְשָׁעִים – מפני שנטלים בדרכם משל אחרים, כמו שבארנו לעיל, ומאחר שאינם הולכים בדרכים רחוקות, אינם חרדים לנפשם ואינם מתעוררים לתקן מעשיהם, וְהַגְּמָלִין – נוהגי גמלים, רֶבֶן כְּשָׁרִים – מפני שפורשים למדברות, למקום גדודי חיות וליסטים, ויראים הם לנפשם, ומשברים לבם למקום (רש"י). הַסֶּפֶןִין – נוהגי ספינות, רֶבֶן חֲסִידִים – שמפליגים הם בים, שהוא מקום סכנות מרובות, ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים, ומתוך כך לבם נכנע לשמים. טוֹב שְׁבָרְפָאִים לְגִיְהֵנָם – שאינו משתדל כראוי

~ יום חמישי ~

מסכת בבא קמא

פתיחה למסכת בבא קמא

בעזרת "מצמיח ישועות" אהנחו מתחילים את "סדר נויקין" הנקרא "סדר ישועות". כמו שדרש ריש לקיש את הכתוב (ישעיה לג, ו): "ויהיה

משניות מסכת בבא קמא

פרק ראשון

א ארבעה אבות נזיקים: השור והבור והמכּעה וההקּער. לא הרי השור פּהרי המכּעה ולא הרי המכּעה פּהרי

פירוש ברטנורא

מסכת בבא קמא

א ארבעה אבות נזיקין. משום דאיכא לכל חד מנייהו תולדות, קרי להו אבות: השור. הוא הרגל, דהיינו מה שהבהמה מזקת ברגלים דרך הלוכה כרכתיב (שמות כב) ושלה את בעירה. ותניא ושלה זה הרגל וכן הוא אומר (ישעיה לב) משלחי רגל השור והחמור. ותולדה דרגל היא כשהזיקה בגופה דרך

משניות מבוארות – קהתי

בעניין נזקי הבור נאמר (שמות כא, לג-לד): וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו, ונפל שמה שור או חמור. בעל הבור ישלם. כסף ישיב לבעליו, והמת יהיה לו.

בעניין נזקי האש נאמר (שמות כב, ה): "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה, שלם ישלם המבעיר את הבערה".

כל אותם אופני הנזק המפורשים בתורה, שהבאנו לעיל, נקראים במשנה "אבות נזיקין" לפי שיש להם "תולדות". והם הנזקים הדומים אל האבות באפיים ובתכונתם, ואינם מפורשים בתורה.

אפייה של קרן – כוונתו של השור להזיק. תולדות הקרן: נגיפה בגוף, נשיכה, רביצה על כלים ככוונה לשכרם או בעיטה ברגל ככוונה להזיק.

שן – יש הנאה להזיקה. תולדותיה: נתחככה הבהמה ככותל להנאתה והפילתו, או נתגלגלה על פירות להנאתה וטנפתם, או שדרסה על נוד מלא שמן ונהנה גופה מהסיכה.

רגל – הזיקה מצוי, שרגילה הבהמה להזיק דרך הלוכה. תולדותיה: הזיקה בגופה דרך הלוכה, בשערה דרך הלוכה (שנדבקה שערה בכלי גררתו), ברסן שבפיה, באוכף שעליה, או בקרן שהיא מושכת בו.

בור – תחילת עשייתו לנזק; התקלה עומדת במקומה והעובר עליה נזוק.

תולדותיה: אבנו, סכינו ומשאו של אדם שהניחם ברשות הרבים, ונתקלו בהם.

אש – כוח אחר, והוא הרוח, מעורב בה. תולדותיה: אבנו, סכינו ומשאו של אדם שהניחם בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו דרך נפילתם.

פרטי הדינים של כל אותם אבות הנזיקין ותולדותיהם מבוררים ומפורשים בששת פרקים הראשונים של מסכתנו.

כן נישנים בהם דיני האדם שהזיק בגופו את ממונו של חברו, כגון ההורג בהמת חברו או השובר את כליו או הקורע את בגדיו וכיוצא בזה. והרי אף האדם המזיק בגופו נחשב מאבות הנזיקין, שנאמר (ויקרא כד, כא): "מכה בהמה ישלמנה". תולדותיה: רוק שיצא מפיו ובדרך הלוכה (קודם שנזח הרוק על הארץ) טינף בגדים או כלים, וכן אם זרק אבן או ירה חץ או שפתח מים על הכלים והזיק.

בשאר הפרקים של מסכתנו (ז-י) נידונים נזקי אדם שהזיק בגנבה, בחבלה ובגזלה: הפרק השביעי עוסק בדיני גנבה, בפרק השמיני באים דיני החובל בחברו, ובפרקים ט-י נישנים דיני גזילה.

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שסוגי הנזק העיקריים המפורשים בתורה – קרן, שן, רגל, בור, אש, ואדם המזיק בגופו – נקראים "אבות נזיקין". אבל משנתנו מונה "ארבעה אבות נזיקין": השור והבור והמבעיר וההקּער. מתוך ארבעה אלה שניים הם ברורים, ואין עליהם כל מחלוקת: א. הבור; ב. ההבעיר, היינו האש. אבל שאר השניים – השור והמבעיר – אינם ברורים. מכאן נתלקו רב ושמואל בגמרא בפירוש משנתנו. לדעת רב, מונה המשנה את כל סוגי הנזיקים המפורשים בתורה, כמו

אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת"; "אמונת" – זה סדר זרעים, "עתיך" – זה סדר מועד, "חוסן" – זה סדר נשים, "ישועות" – זה סדר נזיקין. "חכמת" – זה סדר קרשים, "ודעת" – זה סדר טהרות (גמרא שבת לא, א).

שלוש המסכתות הראשונות של סדר "נזיקין" – בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא – שכל אחת מהן היא בת עשרה פרקים, לא היו תחילה אלא מסכת אחת, שהיתה נקראת "מסכת נזיקין". ונתחלקה לשלושה שערים, הקרויים בארמית: "בבות"; "בבא קמא" – היינו השער הראשון של מסכת נזיקין; בבא מציעא – השער האמצעי; בבא בתרא – השער האחרון. וכן אמרו בגמרא (בבא קמא קב א; עבודה זרה ז, א): "כולה נזיקין חדא מסכתא היא" – כל מסכת נזיקין, היינו כל שלוש הבבות (רש"י. עבודה זרה סס). מסכת אחת היא (עיין "חוספות יום טוב", פתיחה לסדר נזיקין). מכאן, כנראה, נקרא גם הסדר כולו על שם אותה המסכת הראשונה שבו: "סדר נזיקין". בפרשת משפטים (שמות כא-כב) מלמדת אותנו התורה, שחייב אדם לשלם בין בעד נזקי גופו ובין בעד נזקי ממונו, כלומר בין כשהזיק את חברו (גרם לו נזקים או הפסדים) על ידי גופו ובין כשהזיק על ידי רכושו, שכן מוזרה האדם להשגיח ולשמור היטב על רכושו העלול להזיק, שלא יפגע בבני אדם ולא יביא להם הפסדים.

ושלושה סוגי "מזיקים" (בלשון המשנה: "נזיקים") מפרטת התורה (סס). שבעליהם חייבים על נזיקיהם משום "נזקי ממון": השור, הבור, והאש. נזקי השור מפורטים בתורה בשלושה אופנים: ב"קרן", ב"שן", וב"רגל".

בענין "קרן" נאמר (שמות כא, כל-כ): "וכי יגז שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו. ובעל השור נקי. ואם שור נגז הוא מתמול שלשום והועד ובעליו ולא ישמרנו, והמת איש או אשה, השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כופר וישת עליו, ונתן פדין נפשו ככל אשר ישת עליו" וכן נאמר (שם שם, לה-לו): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ומכרו את השור החי ורצו את כספו, וגם את המת יחצון. או נודע כי שור נגז הוא מתמול שלשום ולא ישמרנו בעליו, שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו.

בענין "שן ו"רגל" נאמר (שם כב, ד): "כי יבער איש שדה או כרם (יוליך בהמתו בשדה או בכרם של חברו), ושלה את בעירה ובער בשדה אחר (כלומר שזיק את שדה חברו באחת משתי דרכים אלו: או "ישלה את בעירה" – שישחיתו הבהמות את תבואת השדה על ידי דריסת הרגל, או "ובער" – שזיקו הבהמות על ידי אכילה, והיינו נזקי שן), מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם".

ברם, שונים הם נזקי השן והרגל מנזקי הקרן, שכן בקרן מבדילים בין שור תם לשור מועד (כמבואר במסכתנו א, ד; ב, ד), שבשור תם שהזיק משלמים בעליו חצי נזק, ובשור מועד שהזיק משלמים נזק שלם, ואילו בנזקי שן ורגל השור מועד מתחילתו, ובעליו חייבים לשלם נזק שלם, ויש עוד הבדלים כמפורט במסכתנו.

השור; ולא זה וזה, שיש בהן רוח חיים, פהרי האש שאין בה רוח חיים; ולא זה וזה, שדרבן לילך ולהזיק, פהרי הבור שאין דרבן לילך ולהזיק. הצד השוה שבהן: שדרבן להזיק ושמירתן עליה, וכשהזיק – חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

פירוש ברטנורא

הלכה, או בשערה דרך הלכה שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן. או בשליף שעליה, והוא משאוי שבאמתחתן ובמצופין שעליה. או בוג שבצוארה: והבור. הפותח בור ברשות הרבים ונפל שמה שור או חמור ומת אם הבור עמוק עשרה טפחים, או הווק אם הוא פחות מ' טפחים. דכתיב (שמות כא) כי יפתח איש בור וגו'. ותולדה דבור, כגון ביתו וניעו לאחר שנחו ברה"ד והזיקו: והמבעה. זה השן, שאכלה בהמתו בשדה חבירו כדכתיב (שם כב) וביער בשדה אחר. ונקרא השן מבעה מפני שהוא פעמים מכוסה פעמים מגולה, מלשון נבעו מצפוניו (עובדיה א) דמתרמגמין אגליין מטמרותי. ותולדה דשן היא, כשנתחככה כותל להנאתה כדרך הבהמות שמתחככות ושברה את הכותל, או מנפה פירות כשנתחככה בהן להנאתה: והחבצער. זו הרליקה שיצאה הזיקה כדכתיב (שמות כב) כי תצא אש וגו' ונאכל גדיש או הקמה או השדה. ותולדה דאש, אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גנו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דמיא דאש שהרוח מוליכה. והא דלא חשיב תנא דידן קרן בכלל אבות נזיקין, משום דלא מיירי אלא בניזקין שהם מועדים מתחלתן כלומר שמשלמין נזק שלם מתחלתן, אבל בתמין ואחר כך מועדים לא קא מיירי: לא הרי השור כהרי המבעה. כלומר, אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה. דהוה אמינא רגל הרליקה מצוי חייבה רחמנא, שן דאין הזיקה מצוי לא חייבה רחמנא. ואי כתב רחמנא שן, הוה אמינא שן דיש הנאה להזיקה חייב, רגל דאין הנאה להזיקה אינו חייב. ואי כתב רחמנא שן ורגל ולא כתב אש, הוה אמינא שן ורגל שיש בהן רוח חיים כלומר, שבאים מכח בעלי חיים, חייב, אבל אש שאין בה רוח חיים לא לחייב. ואם נכתבו שלשלת ולא כתב רחמנא בור, הוה אמינא הני לחייבי שדרבן לילך ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילך ולהזיק לא לחייב עליה. משום הכי איצטריכו כולחו. ובגמרא מסיק, דאי כתב בור וחד מהני אתו כולחו שאר, לבר מקרן, בהצד השוה שבהן שדרבן להזיק. ולא הוצרכו כולן אלא מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בבור ואש. בור פטר ביה קרא אדם וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור או חמור, דדרשינן שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את הממון, שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעה, דכתיב (שם כב) או הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזיקים לא פטר את הממון. הצד השוה שבהן וכי'. אף אני אביא כל שדרבן להזיק ושמירתו עליך, שאם הזיק נתחייב המזיק לשלם תשלומי הנזק שהזיק: במיטב הארץ. מעידית שבנכסיו, מן המשובח שבהם, אם בא ליתן לו קרקע בתשלומי נזק. דכתיב (שם) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. אבל אם בא ליתן לו ממלמלין קי"ל כל מילי מיטב הוא, דאי לא מורכב הכא מוצא בתמין אחרית, ורוב ליה כל מאי דבעי ואפילו סוכין. והני מילי לנזקין. אבל לבעל חוב אי אית ליה זוויה מחייבין ליה למיתן זוויה, ואי לית ליה זוויה יחייב ליה ממלמלי מאי דבעי, ואי מנבי ליה ארעא יחייב ליה בבנינונית. ושכור, אפילו לית ליה זוויה למשכיר לא מצוי יחייב ליה באגריה אלא זוויה, ומחייבין ליה לכוני מנכסיה עד דמשבח זוויה ויחייב ליה:

משניות מבוארות – קהתי

במשניות הנזק, פהרי האש שאין בה רוח חיים – ואילו לא היתה כתובה בתורה, לא היינו לומדים אותה משן ורגל; ולא זה וזה – ולא הרי הרגל והשן והאש, שדרבן לילך ולהזיק – שהם מזיקים המהלכים, ולכן צריך לשמרם יפה, וכשלא שמרם, והזיקו, הריהו חייב לשלם נזיקים. פהרי הבור שאין דרבן לילך ולהזיק – שהבור קבוע במקומו, ואילו לא היתה התורה כותבת בור, לא היינו לומדים נזקי בור משאר הנזיקים; והואיל ותכונותיהם שונות, לפיכך נכתבו בתורה כל ארבעת אבות הנזיקים, ללמד שבכולם בעליהם חייבים על נזיקיהם, ומהם למדים על שאר הנזקים בדרך הצד השווה, שכן הצד השווה שבהן – הדבר שבו ארבעת אבות הנזיקים שווים זה לזה, שדרבן להזיק ושמירתן עליה – שרגילים להזיק, וחובה על הבעלים לשמרם שלא יזיקו, וכשהזיק – אחד מן הדברים שדרכם להזיק, חב – חייב, המזיק – בעל הדבר שהזיק, לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ – אם בא לשלם קרקע לניזק, הריהו נותן לו מן העידיית שבקרקעותיו, שנאמר בנזקי שן ורגל: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", ומהם למדים גם על שאר הנזקים. ברם, אם משלם לו במיטלטלים, הריהו נותן לו מה שרוצה, שכל דבר המיטלטל מיטב הוא, שאם אין קופצים עליו במקום זה מוליכו למקום אחר.

שהבאנו בפתיחה למסכתנו, שכן "שור", האמור במשנתנו, כולל כל נזקי השור, היינו קרן, שן ורגל, ו"ומבעה" פירושו: אדם המזיק בגופו ממון חברו. אבל שמואל סובר שאין המשנה מונה אלא ארבעה סוגי נזקי ממון, שהם מועדים מתחילתם, ו"שור" פירושו רגל בלבד, "ומבעה" זה "שן", מלשון "נבעו מצפוניו" (עובדיה א, ו), כי השן פעמים מגולה ופעמים מכוסה. נמצא לדעת שמואל, שאמנם אין המשנה מונה אלא ארבעה אבות נזיקין: רגל, שן, בור ואש. בירושלמי מפרשים ש"שור" פירושו קרן, ו"מבעה" כולל שן ורגל, ונמצא לפי הירושלמי משנתנו כוללת כל נזקי ממון. ברם, אנתנו נבאר את המשנה כדעת שמואל בגמרא, כמו שפירשה הרמב"ם והברטנורא ומפרשים אחרים.

ארבעה אבות נזיקים – סוגי הנזיקים (היינו המזיקים או הנזקים) העיקריים של נזקי ממון המפורשים בתורה ארבעה הם: השור – שהזיק ברגליו דרך הילוכו, כמו שנאמר (שמות כב, ד): "ושלח את בעיירה", ודרשו בהרייתא בגמרא: "ושלח" זה הרגל, היינו שהזיקה בהמה בשדה חברו על ידי דריסת הרגל, כמו שכתוב (וישעיה לב, כ): "משלחי רגל השור והחמור"; והבור – שפתח אדם ברשות הרבים, ונפל שמה שור או חמור, כמפורש בתורה (שמות כא, ג), ופרטי דיניו מבוארים להלן (ה, ה); והמבעה – זה השן, שאכלה בהמתו בשדה אחר, כמו שנאמר (שמות כב, ד): "ובער בשדה אחר"; והחבצער – שהבעיר אש ברשותו ויצאה והזיקה, כמו שנאמר (שמות כב, ח): "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש" וכו'. לא הרי השור פהרי המבעה – משנתנו באה ללמד, שהתורה היתה צריכה לכתוב את כל סוגי הנזיקים הללו, לפי ששונים הם זה מזה באפיים ובתכונתם, ואי אפשר ללמוד נזק אחד מן חברו; שכן לא הרי השור כהרי המבעה – כלומר אין החיוב בנוזקי הרגל יכול ללמד על חיוב בנוזקי השן, לפי שיש תכונה ברגל שאינה בשן, שהרגל הזיקה מצוי; ואילו השן אין הזיקה מצוי, ולא הרי המבעה פהרי השור – ואין השן יכולה ללמד על הרגל, לפי שיש תכונה בשן שאינה ברגל, שבנוזקי השן יש הנאה להזיקה, ואילו ברגל אין הנאה להזיקה; ולא זה וזה – רגל ושן, שיש בהן רוח חיים – שנוזקיהם באים מכוח בעלי חיים, ואפשר לומר שמשום תכונתם זו התורה מחייבת את בעליהם

באור משנה ב

לאחר שניגמו במשנה הקודמת אבות הנזיקים, באה משנתנו ללמד כללי הנזיקים: מתי חייב אדם על נזקי ממון, על אילו נכסים שהזיק הוא חייב ועל אלו פטור,

ב כַּל שֶׁחֲבָתִי בְּשִׁמְרָתוֹ, הַכְּשָׁרְתִי אֶת נְזָקוֹ. הַכְּשָׁרְתִי בְּמִקְצַת נְזָקוֹ, חֲבָתִי בְּתִשְׁלוּמֵי בְּהֶבְשָׁר פֶּלַי נְזָקוֹ. נְכָסִים שְׂאִין בָּהֶם מַעֲלָה, נְכָסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית, נְכָסִים הַמְּיֻחָדִים; וּבְכָל מְקוֹם, חוּץ מִרְשׁוֹת הַמִּיחָדָת לַמְּזִיק, וּרְשׁוֹת הַנֶּזֶק וְהַמְּזִיק. וּבְשֶׁהִזִּיק – חֵב הַמְּזִיק לְשֵׁלֵם תִּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטֵב הָאָרֶץ.

פירוש ברטנורא

ב כל שחבתי בשמירתו וכו'. כל דבר שנתחייבתי לשמרו: הכשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו הזיק, ואני חייב עליו. כגון המוסר שורו לחרש שוטח וקטן חייב, שעליו היה מוטל שמירת שורו והרי לא שמרו כראוי לו: הכשרתי במקצת נזקו וכו'. ואם תקנתי וזמנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זמנתי ותקנתי את כולו, נתחייבתי עליו כאילו זמנתי כולו. כגון החופר בור תשעה ברה"ר ובה אחר והשלימו לעשרה, ונפל שמה שור או חמור ומת, האחרון חייב. אע"פ שלא תקן אלא מקצת הנזק, כאילו עשה כל הנזק, כיון דבתשעה ליכא מיתה: נכסים שאין בהם מעילה. ועל איזה נכסים אני חייב לשלם אם הוקתי, על נכסים שאין בהם מעילה. כגון נכסים שאינו הקדשו. שאם הוקתי נכסים של הקדש איני חייב לשלם, ודכתיב שור רעהו ולא שור של הקדש. והוא הדין לכל שאר נזיקים: נכסים שהם של בני ברית. שאם הויק נכסים של נכרי, פטור: נכסים המיוחדים. שיש להם בעלים מיוחדים, שאם הויק נכסים של הפקר, פטור: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. בכל מקום שהויקו נכסיו את נכסי חברו חייב המזיק, חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור נזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק, פטור, דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי. ודוקא כשהויקו נכסיו, אבל המזיק עצמו שחבל בחבורו, אף על פי שהוא עומד ברשותו, חייב, דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא לאפקוק, לאווקי לית לך רשותא: ורשות הניזק והמזיק. ורשות המיוחדת לניזק ולמזיק, כגון חצר של שניהם, והויק שורו של אחד מהם באותה חצר בשן ורגל, פטור. והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לשוורים גם כן. אבל אם היתה מיוחדת לפירות ולא לשוורים, והויק בשן ורגל, חייב. ואם הויק בקרן, בכל ענין חייב:

משניות מבוארות – קהתי

ראובן וקודם שתפס ראובן את השור שהזיק בא שמעון וזכה בו, פטור שמעון מלשלם; וכן שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר כך הפקירוהו הבעלים, הריהם פטורים, שצריך שיהיו לו בעלים בשעת הזיקו ובשעת העמדה בדין; ובכל מקום – שהזיקו נכסיו את נכסי חברו, חייב המזיק לשלם, חוץ מרשות המיוחדת למזיק – כגון אם נכנס השור של שמעון לרשותו של ראובן והזיק שם על ידי שורו של ראובן, פטור ראובן מלשלם, שיכול ראובן לומר לשמעון: מה לשורך ברשותי? ברם, אם הזיקו ראובן בעצמו, הריהו חייב, לפי שיש לו אמנם רשות להוציא מרשותו, אבל להזיקו אין לו רשות (ומבטי); ורשות הניזק והמזיק – כלומר: וחוף מרשות המשותפת לניזק ולמזיק, כגון חצר המשותפת לראובן ולשמעון, והזיק שורו של אחד מהם באותה חצר בשן או ברגל, בעל השור פטור מלשלם, שנאמר בשן ורגל (שמות כב, ז): "ושלח את בעירה ובער בשדה אחר". וחצר זו, הואיל והיא משותפת לשניהם, אינה נקראת "שדה אחר". ודווקא אם היתה החצר מיוחדת אף לשוורים, אבל אם היתה מיוחדת לפירות בלבד ולא לשוורים, ונכנס שורו של אחד מהם והזיק בשן או ברגל, הריהו חייב. ואם הויק השור בקרן, אפילו בחצר משותפת המיוחדת לשוורים, חייב המזיק לשלם; ובשעה הזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ – בגמרא מבואר, שפסקה זו, שנישנתה כבר במשנה הקודמת. חזורת כאן לרבות "קרן", שלא נמנתה במשנה הקודמת עם אבות הניזקים (דעת שמואל, ש"שור" הנזכר במשנה א הוא "רגל", ולא נפרטו במשנה אלא אבות נזיקין שהם מועדים מתחילתם. כמו שבארנו שם). ובאה המשנה להשמיענו, שאף "קרן" בכלל אבות הניזקים, ואם השור מועד, חייב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

יש גורסים: "כשהזיק" (כלי וא"ו), ולפי זה מתפרשת משנתנו כפשוטה, שפסקה זו מסיימת את כל האמור לעיל, כלומר נכסים שאין בהם מעילה ושל בני ברית וכו', כשהזיקים חייב המזיק לשלם במיטב הארץ. ויש מפרשים בגמרא שהפסקה "ורשות הניזק והמזיק" נמשכת לפסקה שלאחריה, כלומר שלאחר ששנינו לעיל "חוץ מרשות המיוחדת למזיק", שפטור בה, באה המשנה להשמיענו: אבל ברשות משותפת לניזק ולמזיק, כשהזיק חייב המזיק לשלם וכו'.

~ יום שישי ~

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמד כללים דיני הנזקים, כיצד נקבעים תשלומי הנזק ועל סמך איזו עדות מחייבים את המזיק לשלם.

שום פסוף – בגמרא מבואר: שום הנזקים לא יהא אלא בכסף, כלומר

ובאיה מקום שהזיק הוא חייב.

כַּל שֶׁחֲבָתִי בְּשִׁמְרָתוֹ – כל דבר שנתחייבתי לשמרו שלא זיק, הכשרתי את נזקו – אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי והכנתי את הנזק, ואני חייב עליו. בכרייתא בגמרא מבואר, כגון המוסר שור או בור לחרש שוטח וקטן והזיקו, שחייב בעל השור והבור לשלם; ומפרשים בגמרא (לדעת ריש לקיש בשם חזקיהו). שמדובר בכרייתא בשור שהיה קשור כראוי ובבור שהיה מכוסה כראוי, ואף על פי כן הבעלים חייבים, לפי שחרש שוטח וקטן עלולים לקלקל את השמירה ולהתיר את השור מן הקשר או להוריד את הכיסוי מן הכור (תוספות; ועיינו ר"ש סמפרוש בדרך אחרת). ויש דעה אחרת בגמרא (דעת רבי יוחנן) שאמנם חרש שוטח וקטן אינם מקלקלים את השמירה, ולהיפך מועילים הם קצת בשמירתה, אלא שמדובר בכרייתא בשור שלא היה קשור ובבור שלא היה מכוסה, וכיון שסמך על שמירתם של חרש שוטח וקטן, הריהו חייב, לפי שאינה שמירה מספקת. **הַכְּשָׁרְתִי בְּמִקְצַת נְזָקוֹ** – אם לא הכנתי אלא מקצת הנזק, כגון שהיה בור פתוח ברשות הרבים, שלא היה עמוק אלא תשעה טפחים, שאין בו כדי להמית את הנופל לתוכו, ואני השלמתי את עומקו לעשרה טפחים, כמידת העומק שיש בו כדי להמית, ונפל שמה שור או חמור ומת, אף על פי שלא חפרתי בו אלא טפח אחד, חבתי בתשלומין – נתחייבתי בתשלומי הנזק, כשהבשר פל נזקו – כאילו הכשרתי והכנתי את כל הנזק, היינו כאילו כריתי את הבור כולו. ומאן ואיך באה המשנה ללמד. על אלו נכסים שהזיק המזיק חייב ובאיה מקום: **נְכָסִים שְׂאִין בָּהֶם מַעֲלָה** – אין המזיק חייב בתשלומים אלא כשהזיק נכסים שאין בהם מעילה, היינו נכסי הדיוט, אבל אם הזיק נכסי הקדש, שהנהנה מהם חייב קרבן מעילה, הריהו פטור מלשלם, שנאמר בקרן (שמות כא, לח): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ודרשו: שור רעהו – ולא שור של הקדש; והוא הדין לשאר הניזקים. יש מדייקים (בגמרא) ממשנתנו, שאם הזיק קדשים קלים, הואיל ואין בהם מעילה מחיים, הריהו חייב, ומשנתנו כרבי יוסי הגלילי הסובר, שקדשים קלים ממון בעלים הם, נכסים שֶׁל בְּנֵי בְרִית – היינו של ישראל, ולא של גויים, שאם הזיק נכסים של גוי פטור מלשלם (כמבואר להלן ד, ג); **נְכָסִים הַמְּיֻחָדִים** – לבעלים, פרט לנכסי הפקר (תוספות).

בגמרא מבואר שאין זה מסתבר לפרש, שאם הויק נכסים של הפקר פטור, שהרי קשה: למה צריכה המשנה להשמיענו דין זה, כלום יש כאן תובע? אלא כוונת המשנה היא, שהנכסים שהזיקו היו נכסים המיוחדים לבעלים, אבל אם היו של הפקר ולאחר שהזיקו קדם וזכה בהם אחר, הרי זה פטור מלשלם, כגון שור של הפקר שנגח שורו של

ג שום כסף, וְשֹׁה פְסָף. בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְעַל פִּי עֲדִים בְּנֵי הָרֶיךְ, בְּנֵי בְרִית, וְהַנְּשִׂים בְּכָלֵל הַנּוֹק. וְהַנּוֹק וְהַמְזִיק בְּתַשְׁלוּמֵין.

ד חֲמִשָּׁה תַּמִּין וְחֲמִשָּׁה מוֹעֲדִין: הַתְּהַמָּה אֵינָה מוֹעֲדַת לֹא לְנֶחַח וְלֹא לְגוֹף וְלֹא לְשׂוֹף וְלֹא לְרִבּוּץ וְלֹא לְכַעֲוֹט.

פירוש ברטנורא

ג שום כסף. שום זה של נזקים לא היא אלא בכסף. יהיה בית דין שמין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו. ואם הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הנזק ושבתו, ואח"כ אירע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברה"ר דהוי נמי בור ברה"ר, אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה, אלא שמין שני הנזקים בדמים, ומו שהזיק לחבירו יותר, ישלם: שוה כסף. וכשכאבים לשלם ההזיק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף, ולא ממטלטלין שהם עצמם כסף. רכל מידי דמיטלטל חשוב כאילו הוא כסף, דאי לא מודבן הכא מודבן כמותא אחרית: **בפני ב"ד.** והשומא והתשלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני ב"ד מומחין, ולא בפני ב"ד של הדיוטות: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית. לאפקו עבדים ונכרים שאינם כשרים לעדות של נזקים: **והנשים בכלל הנזק.** בין שהזיקה היא את אחרים, בין שאחרים הזיקה, דין האיש ודין האשה שוין בנזקים: **הניזק והמזיק בתשלומין.** פעמים שהניזק שייך עם המזיק בתשלומין של נזק. כגון אם פחתה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שפחת נבלה דניזק הוא, בין בתם בין במועד, ונמצא שאין המזיק משלם לו אפילו אותו חצי נזק שזכתה לו תורה אם הוא תם. או נזק שלם אם הוא מועד, הרי שהניזק הוא מפסיד ושייך בתשלומין הללו עם המזיק:

ד חמשה תמין. שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו משלמין חצי נזק: **וחמשה מועדין.** שהם רגילין להזיק, ומשלמין נזק שלם: **לא ליגח.** בקרן: **ולא ליגוף.**

משניות מבוארות – קהתי

משתתפים בתשלומי הנזק, כגון בשור תם שנגח, שאין המזיק משלם אלא חצי נזק (כמבואר במשנה הבאה), ונמצא שאף הניזק מפסיד חצי נזק. כך מתפרשת פסיקה זו בגמרא לדעת האומר, שחצי הנזק של תם הוא ממון; שכן נחלקו בזה רב פפא ורב הונא בנו של רב יהושע: רב פפא אומר: חצי הנזק של שור תם אינו קנס אלא ממון, שהמזיק משלם אותו מן הדין, וטעמו של רב פפא, לפי שלדעתו סתם שוורים רגילים בנגיחה וצריכים הם שמירה, ולפי הדין צריך היה המזיק לשלם נזק שלם, אלא שהתורה חסה עליו, הואיל ועדיין שורו לא הועד. רב הונא אומר: חצי הנזק של שור תם קנס הוא, שלדעת רב הונא סתם שוורים אינם צריכים שמירה, ולפי הדין אין המזיק חייב לשלם כלל, אלא שהתורה קנסה אותו שישלם חצי נזק, כדי שהוא ישמור את שורו. ואמנם לדעת רב פפא מתפרשת משנתנו כפשוטה. שאף הניזק משתתף בתשלומיו על ידי שהוא מפסיד בשור תם חצי נזק, כמו שבארנו לעיל. אבל לדעת רב הונא, הרי לא שייך לומר בכגון זה שהניזק משתתף בתשלומי הנזק, שהרי לדעתו חצי הנזק אינו אלא קנס, ונמצא שמלכתחילה לא מגיע לו כלום. מכאן מבארים בגמרא, שאף לדעת רב הונא יש והניזק מפסיד על ידי פחת נבילה, שכן הנבילה שייכת לניזק, ואם פחתה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, הרי זה הפסדו של הניזק, כלומר שאין המזיק משלם לו אלא לפי ערך הנזק בשעת מיתת השור, היינו הפרש שבין שווי של השור החי ובין שווייה של הנבילה, בין בשור תם, בין בשור מועד. וזהו ששינוי, שאף בחצי הנזק שהתורה זכתה לניזק בשור תם הרי הוא משתתף על ידי הפסדו בפחת נבילה. והוא הדין בנזק שלם של שור מועד.

באור משנה ד

כתוב בתורה (שמות כא, לה-לו): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו. או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולא ישמורנו בעליו, שלם שור תחת השור והמת יהיה לו". מכאן (מה שהזכרנו בסוף המשנה הקודמת), שאם השור שנגח הוא שור תם (היינו שאינו ידוע כשור הרגיל לנגוח), בעליו אינם משלמים אלא חצי נזק (כמבואר בסוף משנתנו). אבל אם השור שנגח היה שור מועד ("שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו" – היינו שכבר נגח שלוש פעמים: והתרו כל פעם בבעליו שישמרוהו), חייבים בעליו לשלם נזק שלם. בהגדרת תם מועד כתוב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "תם נקרא הדבר המזיק בלא הרגל, ואין דרכו שיבוא ממנו אותו הזיק, אלא שיארע בדרך המקרה, ומועד נקרא הדבר אשר הרגל שיבוא ממנו אותו המעשה תמיד או על הרוב". ואמנם יש נזקים שהם מועדים מתחילתם, היינו שמעשי הנזק שלהם הם דברים שרגילים הם על פי טבעם לעשותם תמיד, כגון נזקי שן ורגל, שכל בהמה דרכה להזיק על ידי אכילה לשם הנאתה, או על ידי דריסה אגב הילוכה. וכך כתוב הרמב"ם (הל' נזקי ממון א ד): "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד: והמשנה ועשה מעשה שאין

שבית דין שמים את ערכו של הנזק בכסף וכך משלם המזיק, כמו ששנו בבביתא: "פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה, אין אומרים: תצא פרה בטלית וטלית בפרה, אלא שמין אותם בדמים", ופירוש הדברים: אם הפרה של ראובן הזיקה טלית של שמעון, כגון שנכנסה הפרה לחצרו של שמעון וקרעה שם את טליתו על ידי דריסת רגלה, ואחר כך אירע שטליתו של שמעון הזיקה את הפרה של ראובן, כגון שהניח שמעון את טליתו ברשות הרבים ונתקלה בה הפרה ושברה רגלה, אין אומרים: הואיל והזיקו זה את זה יצא נזק בנזק, אלא שמים שני הנזקים בכסף, ומי שהזיק את חברו יותר, ישלם את ההפרש (רש"י; ברטנורא); ויש מפרשים את הברייתא: פרה שהזיקה טלית או טלית שהזיקה פרה, אין אומרים תצא פרה בטלית – כלומר שאם פרה הזיקה טלית יטול הניזק את הפרה בעד נזק טליתו, מבלי שומת הנזק, וטלית בפרה – או מי שניזקה פרתו בטלית של חברו, שיטול את הטלית ללא שומה, אלא שמין אותם בדמים – בית דין שמים כל נזק בדמים, וכפי ערך הנזק על המזיק לשלם (עיין תוספות: "וחון יחזקאל").

וְשֹׁה פְסָף – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם מת המזיק, ובה ניזק לגבות תשלומי נזקו מנכסי היתומים, אין היתומים חייבים לשלם לו אלא מן הקרקעות של הירושה, שהן "שווה כסף", אבל לא ממיטלטלים, שהם נחשבים ככסף, הואיל ואפשר בנקל למכרם; והטעם הוא, שמיטלטלים של יתומים אינם משועבדים לא לבעל חוב ולא לניזק; **בְּפָנֵי בֵּית דִּין** – שום הנזקים וחובי תשלומיהם אינו נעשה אלא בפני בית דין של מומחים, ולא בפני בית דין של הדיוטות, **וְעַל פִּי עֲדִים** – המעידים על הנזק בפני בית הדין, פרט למודה בקנס שהוא פטור, ואפילו באו עדים אחר כך (גמרא): ואין העדים כשרים אלא אם כן הם **בְּנֵי הָרֶיךְ בְּנֵי בְרִית** – ולא עבדים כנענים או גויים, שאלו פסולים לעדות. הרמב"ם כותב: "אין הנזקים משתלמים... אלא בראיה ברורה ובעדים הכשרים להעיד, שלא תאמר: הואיל ואין מצויין באורוות הסוסים וברפת הבקר ובגדרות צאן אלא העבדים והרועים וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו הזיקה את זו שומעין להם... (היינו שנקל בעדות הנזקים לרוב מאורעיהם ולמויעוט מה שיזדמנו עליהם נעדים כשרים – פירוש המשנה להרמב"ם), אין הדבר כן, אלא אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדות ויעידו, ויחייבו בית דין את המזיק לשלם" (הל' נזקי ממון ה יג). **וְהַנְּשִׂים בְּכָלֵל הַנּוֹק** – שיון האשה כדין האיש לענין נזקים, בין שהזיקה אחרים ובין שאחרים הזיקה, שנאמר (שמות כא, א): "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" – לפני כל העומדים על יד הר סיני, ואף הנשים בכלל, מכאן שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה, **וְהַנּוֹק וְהַמְזִיק בְּתַשְׁלוּמֵין** – פעמים ששניהם

השן מועדת לאכול את הראוי לה; הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה; ושור המועד; ושור המזיק ברשות הנזק; והאדם. הזאב והארי והדב והנמר והפרדלס והנחש – הרי אלו מועדין. רבי אליעזר אומר: בזמן שהן בני תרבות – אינן מועדין; והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד? אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו, והמועד משלם נזק שלם מן העליה.

פ ר ק ש נ י

א פיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה? הבהמה מועדת להלך בדרךה ולשבר; היתה מבועמת, או שהיו פירוש ברטנורא

דחיפת כל הגוף. וכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק. הרי חמשה תמין: ושור המועד. שלש פעמים ליגה או ליגוף או לרבוץ או לבעוט או לישוך. הרי הן חמשה מועדים לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חשיב ליה חד: ושור המזיק ברשות הניזק. ואילו קרן תמה. הוי מועד לשלם נזק שלם. ומתנותין אתיא כמאן דאמר משונה קרן בחצר הניזק שמשלמת נזק שלם ואפילו היא תמה. ואין כן הלכה: והאדם. הוי מועד מתחלתו נמו, ומשלם נזק שלם אם הויק: הזאב והארי וכו'. מועדים מתחלתן. והא דלא חשיב ליה בכלל חמשה מועדים דלעיל וליהו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכיחי בישוב: ברדלס. חיה שקורין לה בערבי אלצבע: רבי אליעזר אומר וכו'. ואין הלכה כר' אליעזר: מן העליות. מערית שבנכסיו. ואפילו אין הנוגח שוה שיעור הנוק. דבמועד כתיב (שמות כ"א) ישלם שור תחת השור, ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

ב א כיצד הרגל מועדת. כלומר, באיזה דבר הרגל מועדת. ומשני, לשבר בדרך הלוכה. בכך היא מועדת שמשברת כלים דרך הלוכה: הבהמה מועדת. רישא תנא אבות, רגל ממש, שדרסה ברגליה. וסיפא תנא תולדות, שבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשעורה ובשליף שעליה דרך הלוכה:

משניות מבוארות – קהתי

שְׁהֵתָם מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק מְגוּפוֹ – של השור המזיק, שמוכרים את השור המזיק, ואם יש בדמיו כדי חצי הנזק, משלם, ואם לאו אין בעליו מוסיפים מנכסיהם, שנאמר בשור תם (שמות כא, לח): "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". ומכאן שאין התם משלם אלא מגופו, כגון שור שווה עשרים וזו שנגח שור שווה מאתיים, והנבילה שווה מאה וזו, ונמצא חצי הנוק חמישים וזו, אין הניזק מקבל חמישים וזו, שכן בעל השור שהזיק יכול לומר לו: הרי שורי שהזיק לפניך, קחה ולך! וכן אם מת השור שהזיק או אבד, אין הבעלים משלמים כלום; והמועד משלם נזק שלם מן העליה – מן המעולה שבנכסיו (גמרא), היינו מן העריות שבקרקעות, ואפילו אין השור שהזיק שווה כשיעור הנוק, שכן במועד נאמר (שמות כא, לו): "שלם ישלם שור תחת השור", ולא כתיב בו שמגוף הנוגח יפרע (רש"י). ויש עוד דברים בין תם למועד, אלא שהתנא לא התכוון לפרט את כולם ("תנא ושייר" – עיין גמרא בבא קמא טו, א).

בארנו את הרישא של משנתנו כדעת שמואל (בגמרא), וכן מפרש הרב מברטנורא ואחרים. אבל בגמרא מקשים על פירוש זה, שכן המשנה כולה היא כדעת חכמים, ואילו הפיסקה "שור המזיק ברשות הניזק" אינה אלא כדעת רבי טרפון. וכן מקשים על מה ששנינו: "חמישה מועדים, והלא המשנה מונה עוד מועדים והם: הזאב והארי וכו'. מכאן מפרש רבינא (וכן מבואר בבביתא בגמרא). שמשנתנו חסרה היא, וכך היא שנויה: חמישה תמין הן. ואם הועדו. חמשתן מועדים (כלומר שמה ששנינו חמישה מועדין הכוונה לתמים שהועדו), ושן ורגל מועדין מתחילתן. וזהו שור המועד – כלומר מה ששנינו לעיל: "ואם הועדו חמשתן מועדים" זהו שור המועד האמור בפרשת נזק קרן. ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון וחכמים (להלן ב, ד). ויש מועדים אחרים כיצא באלה הזאב והארי והדוב והנמר וכו'.

~ שבת קודש ~

באור משנה א

פרק זה בא ללמד פרטי הלכות בענין המועדים, ששנינו במשנה הקודמת (א, ט). וכשם שהפרק הקודם מתחיל ברגל, כמו שבארנו שם: "השור" היינו רגל, אף פרקנו פותח ברגל (המאירי).

פיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה – כמו ששנינו במשנה הקודמת? הבהמה מועדת להלך בדרךה ולשבר – כלים, אגב הלוכה, ברגלה או בגופה וכדומה (וחספות; "מלאכת שלמה" בשם ה"ד יהוסף). ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד הרגל מועדת – כלומר במה הרגל מועדת? לשבר בדרך הלוכה – שמשברת כלים אגב הליכה (רש"י; ברטנורא); ולא רק הרגל עצמה אלא אף תולדות הרגל מועדות

דרך כל מינו לעשות כן תמיד, כגון שור שנגח או נשך הוא הנקרא תם. וזה המשנה, אם הרגיל בשינוי פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר: "או נודע כי שור נגח הוא" – משנתנו באה ללמד כלל בענין התמים והמועדים.

חַמִּשָּׁה תְּמִינִין – שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו אין בעליהם משלמים אלא חצי נזק, ו**חַמִּשָּׁה מוּעָדִין** – שרגילים להזיק, וכשהזיקו, בעליהם משלמים נזק שלם: ה**בְּהֵמָה אֵינָה מוּעָדֶת** – מתחילתה, לא לַגֶּחַ – בקרניה, ו**לֹא לַגּוֹף** – לרחוף בגופה, ו**לֹא לְשׁוֹף** – לנשוך, ו**לֹא לְרִבּוּץ** – על גבי דבר ולהזיקו, ו**לֹא לְבִעוּט** – ברגלה; וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שנגיפה ונשיכה וכו' הן תולדות של קרן, שבכולן כמו בנגיחה כוונת הבהמה להזיק. והרי אלו – נגיחה, נגיפה, נשיכה, רביצה ובעיטה – חמישה תמים. ואילו הם חמישה מועדים: א. **השן מועדת** – מתחילתה, **לאכול את הראוי לה** – כגון פירות וירקות (כמבואר להלן ב, ב); ב. **הרגל מועדת** – מתחילתה, **לשבר בדרך הלוכה** – לשבר כלים אגב הלוכה, מבלי שתתכוון לכך; ג. **ושור המועד** – לאחר שכבר נגח או נשך או נשך או רבץ או בעט שלוש פעמים והתרו בעליו לשמרו (כמבואר להלן ב, ד); ו**אף על פי שיש כאן חמישה סוגי נזקים**, כמו שנימנו ברישא בענין תמים, מכל מקום לגבי מועד מונה אותם המשנה כסוג אחד, הואיל וצד שווה בהם, שכולם אינם מועדים אלא לאחר שהועדו בבעליהם, היינו שהותרו על ידי עדים לשמור את בהמתם שהורגלה להזיק באחת מהדרכים האלו (רש"י); ד. **ושור המזיק ברשות הנזק** – שנכנס השור לרשות הניזק, והזיק שם בנגיחה או בנגיפה, וכדומה, אפילו הוא שור תם, דינו כמועד, שבעליו משלמים נזק שלם; ודעת רבי טרפון היא, הסובר (להלן ב, ה), שקרן ברשות הניזק משלמת נזק שלם, ואפילו היא תמה. ברם, אין הלכה כרבי טרפון אלא כחכמים (שם), שחם אינו משלם אלא חצי נזק אפילו כשהזיק ברשות הניזק; ה. **והאדם** – שהוא מועד לעולם. הרי חמישה מועדין **הזאב והארי והדב והנמר והפרדלס והנחש, הרי אלו מועדין** – מתחילתם, ואפילו הזיקו בנשיכה או ברביצה וכיוצא בזה, בעליהם משלמים אף בפעם הראשונה נזק שלם (רש"י; ומבי"ט); וזה שלא כלל התנא את אלו עם חמשת המועדים הקודמים, מבואר הטעם במפרשים, משום שהללו אינם מצויים בישוב (ברטנורא; המאירי). **רבי אליעזר** – ויש גורסים רבי אלעזר (עיין חספות, בבא קמא טז, ב) – **אומר: בזמן שהן בני תרבות** – שגידולם בני אדם והרגילום שלא להזיק, **אינן מועדין** – מתחילתם; **והנחש מועד לעולם** – אפילו כשהוא בן תרבות. ואין הלכה כרבי אליעזר. **מה בין תם למועד? אלא**

צָרוֹת מְנַתְזִין מִתַּחַת רִגְלֵיהָ וְשִׁבְרָה אֶת הַפְּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק, דְּרָסָה עַל הַפְּלִי וְשִׁבְרָתוֹ, וְנִפְלַל עַל פְּלֵי אַחֵר וְשִׁבְרוֹ – עַל הָרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֹזֵק שְׁלֵם, וְעַל הָאֲחֵרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק. הַתְּרַנְגּוּלִים מוֹעֲדִין לְהִלָּךְ פְּדֵרְפֵן וְלִשְׁבֹר; הִיא דְלִיל קָשׁוֹר בְּרַגְלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְהִידֵם וּמְשִׁבֵּר אֶת הַפְּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק.

ב פִּיצֵד הֵשֵׁן מוֹעֲדַת לְאָכּוֹל אֶת הָרֵאוֹי לָהּ? הַבְּהֵמָה מוֹעֲדַת לְאָכּוֹל פְּרוֹת וִירְקוֹת; אֲכָלָה פְּסוּת, אוֹ פְּלִים – מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּרֵשׁוֹת הַנֶּזֶק; אֲבָל בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים – פְּטוּר; וְאִם נִהְיִיתָ – מְשַׁלֵּם

פירוש ברטנורא

היתה מבועטת. שינוי הוא זה, ותולדה דרקן, הלכך חצי נזק ותו לא: או שהיו צרורות מנתזין. אע"פ דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אע"פ כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. וברשות הניזק קאמר, דברה"ר פטור, דצרורות תולדה דרגל נינהו לפטורם ברה"ר; ונפל על כלי אחר. ראשון נזקי רגל הן ומשלמת נזק שלם. והאחרון על ידי צרורות נשבר, הלכך חצי נזק; דליל קשור ברגלו. כל דבר הנקשר ברגל התרנגולת קרוי דליל. ואית דגרסי דלי: מהדום. מרקד. ואית דמפרשי, חופר ברגליו בארץ, כדרך התרנגולים: משלם חצי נזק. דלדל היינו צרורות, דבאותו דליל אדיניהו לצרורות על הכלים. והודום נמי כגון שהתיו ואתיו צרורות שברו הכלים:

ב כיצד השן מועדת. באיזה דבר היא מועדת. ומשני, לאכול את הראוי לה: משלם חצי נזק. דמשונה הוא: בר"א וכו'. אאכלה פירות או ירקות קאי, דברה"ר פטור דבעיניו ובעיקר בשדה אחר. אבל אכלה כסות וכלים אפילו ברה"ר חייב חצי נזק, דעבדי אנשי דמנחי כסות וכלים ברה"ר לפי שעה, והוי קרן ברה"ר וחייב: משלם מה שנהנית. לאו תשלומין מעלייתא, אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואים אותו כאילו הן שעורים, ואינו משלם אלא דמי שעורים

משניות מבוארות – קהתי

במפרשים מבואר (על פי הגמרא), שמדובר במשנתו בדליל של הפקר שנקשר מאליו ברגל התרנגול, או בדליל של בעל התרנגול, שהצניעו בביתו, ומצאו התרנגול ונסתכך בו, והרי בעל התרנגול אנוס הוא, שבכגון זה אם התרנגול שבר כלים בוריקת הדליל, אינו חייב אלא חצי נזק כדן צרורות. אבל אם נקשר התרנגול בדליל של בעליו שלא הצניעו כראוי, אף על פי ששבר את הכלים על ידי זריקת הדליל, חייב לשלם נזק שלם, כדן אבנו וסכינו ומשאו שהניחום בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו (תוספות: הרא"ש ש"ס של שלמה").

באור משנה ב

פִּיצֵד הֵשֵׁן מוֹעֲדַת לְאָכּוֹל אֶת הָרֵאוֹי לָהּ – כמו ששינוי לעיל (א, ד) הַבְּהֵמָה מוֹעֲדַת לְאָכּוֹל פְּרוֹת וִירְקוֹת – והוא הדין לחיה ולעופות ("מלאכת שלמה"). ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד השן מועדת – כלומר במה השן מועדת? לאכול את הראוי לה: כגון הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות – ולפיכך חייבים בעליה לשלם נזק שלם; ונקטה המשנה בתחילה: "לאכול את הראוי לה" לרבות חיה (רש"י; ברטנורא: "תוספות יום טוב"). בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו אוכלים שהבהמה אוכלת על ידי הדחק הם בכלל "אוכל הראוי לה", וחייב עליהם נזק שלם. כן מובא בגמרא, שאם הבהמה שברה את הסל שהפירות בתוכו כדי לאכול את הפירות, בעליה משלמים נזק שלם לא רק על הפירות אלא אף על הסל, לפי שזו היא דרכה (בבא קמא יט, ב; ועיין רמב"ם הל' נזקי ממון ג, ו-ח). אֲכָלָה פְּסוּת, או פְּלִים – היינו דברים שדמיו דרכה לאכלם, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק – שהואיל ושינתה מדרכה, לפיכך דינה כקרן. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים – שאם אכלה פירות וירקות משלם נזק שלם? בְּרֵשׁוֹת הַנֶּזֶק – שאכלתם ברשות הניזק, שנאמר בנזקי שן (שמות כב, ד): "ובעור בשדה אחר"; והוא הדין לנזקי רגל, שאין חייבים עליהם אלא ברשות הניזק, כמו שבארנו במשנה הקודמת. אֲבָל בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּים – אם אכלתם ברשות הרבים, פְּטוּר – מלשלם. ברם, אם אכלה כסות וכלים אפילו ברשות הרבים חייב לשלם חצי נזק. ואף על פי שיש לומר: הואיל והניזק עשה שינוי, שהניח כסותו וכליו ברשות הרבים, הרי ההלכה היא, שכל המשנה ובא אחר ושינה (היינו שהזיקו בשינוי) פטור, מכל מקום אין אומרים כן, לפי שדרך בני אדם להניח כסותם וכליהם ברשות הרבים עד שינתו מעט, הלכך דינו כקרן. וְאִם נִהְיִיתָ – אם נהנתה הבהמה מהפירות והירקות שאכלה ברשות הרבים, שאין בעליה צריכים להאכילה עוד, מְשַׁלֵּם מַה שֶׁנִּהְיִיתָ – ולא מה שהזיקה, שאם אכלה פירות שדמיהם יקרים, רואים אותם כאילו הם שעורים, כגון אם אכלה עשר ליטראות תמרים, ישלם בעל הבהמה דמי עשר ליטראות שעורים (רמב"ם); ואינו משלם אלא דמי שעורים בכול, היינו

בכך, שכן הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר – בגופה או בשערה או במשא שעליה (גמרא); לפיכך חייבים הבעלים לשלם נזק שלם. במה דברים אמורים? כששברה ברשות הניזק, אבל אם שברה ברשות הרבים, הבעלים פטורים, שכל אדם צריך לשמור שם על כליו. הִזְתָּה מְבַעֲטָה – ברגלה והזיקה, או שֶׁהָיָה צָרוֹתָ – קסמים ואבנים קטנות, מְנַתְזִין מִתַּחַת רִגְלֵיהָ – בדרך הילוכה, וְשִׁבְרָה אֶת הַפְּלִים – כלומר שהצרורות שניתזו נפלו על כלים ושיברום, מְשַׁלֵּם – בעל הבהמה, חֲצֵי נֹזֵק – שכן המבועטת אינה מהלכת כדרכה, וכיון ששינתה מתוך כוונה להזיק, אין זו תולדה של רגל אלא תולדה של קרן, הלכך אין הבעלים חייבים אלא חצי נזק; ובצורות שהיו מנתזין מתחת רגליה. אף על פי שהן תולדה של רגל, שהרי מהלכת היא כדרכה, מכל מקום, הואיל ולא הזיקה ברגליה או בגופה אלא מכוחה, אין בעל הבהמה משלם אלא חצי נזק; דין זה הלכה מפי הקבלה היא (גמרא); ודווקא כשהזיקה ברשות הניזק כדן נזקי הרגל. ברם, במבועטת, אפילו ברשות הרבים חייב, שהרי זו תולדה של קרן (ואם בעטה והתיזה צרורות דרך ביעוטה – בעייה היא בגמרא, תוך דיון בפירוש משנתנו, אם משלם חצי נזק או רבע נזק; עיין בבא קמא יט, א; ועיין רמב"ם הל' נזקי ממון ב, ה-ו). דְּרָסָה עַל הַפְּלֵי – דרך הילוכה, ברשות הניזק, וְשִׁבְרָתָהּ – ושברה את הכלי, וְנִפְלַל – הכלי השבור, עַל פְּלֵי אַחֵר וְשִׁבְרוֹ – ונמצא שהכלי הראשון נשבר בדריסת רגלה, והשני מכוח רגלה, על ידי צרורות הראשון; הלכך עַל הָרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֹזֵק שְׁלֵם – כדן נזקי רגל, וְעַל הָאֲחֵרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֹזֵק – כדן צרורות. משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שדרסה בחוזק כל כך שניתזו השבר על כלי אחר ושברו, אין אנו אומרים ששינתה מדרכה ומן הסתם להזיק נתכוונה, אלא אין זה שינוי, ונזקי רגל הם (תוספות), ויש מפרשים, שהמשנה באה להשמיענו, שיש לפעמים חייב של נזק וחצי נזק על מעשה אחד (ינימוקי יוסף). הַתְּרַנְגּוּלִים מוֹעֲדִין לְהִלָּךְ פְּדֵרְפֵן וְלִשְׁבֹר – כלומר אף התרנגולים, וכן כל העופות, מועדים הם מתחלתם לנזקי רגל, והוא הדין לנזקי שן (ינימוקי יוסף). הִיא דְלִיל – היינו חבל או חוט, קָשׁוֹר בְּרַגְלָיו – של התרנגול (כל דבר הנקשר ברגל התרנגול נקרא "דליל" – רש"י), או שֶׁהָיָה מְהִידֵם – מקפץ; ויש מפרשים: חופר ברגליו בארץ (רמב"ם), וּמְשִׁבֵּר אֶת הַפְּלִים – בוריקת הדליל עליהם, או בצרורות שניתזו על ידי ההידום, מְשַׁלֵּם – בעל התרנגול, חֲצֵי נֹזֵק – כדן צרורות. ברם, אם הזיק התרנגול בדליל דרך הילוכו, הריהו משלם נזק שלם, שדבר המחובר לגופו כגופו הוא (הרא"ש; ינימוקי יוסף).

מה שְׁנֵהֲנִיתִי; כִּיצַד מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי? אֲכַלָּה מִתּוֹךְ הָרְחֹבָה – מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי; מִצַּד הָרְחֹבָה – מְשַׁלֵּם מַה שְׁהִיָּיקָה. מִפֶּתַח הַחֲנוּת – מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת – מְשַׁלֵּם מַה שְׁהִיָּיקָה.

פירוש ברטנורא

בוול, שהוא שלישי פחות ממה שהם נמכרים בשוק, ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בוול. ואם אכלה דבר שהזיק לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור: מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה. אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שוורים ללכת שם, לאו כרה"ר דמי, ומשלמת מה שהזיקה:

משניות מבוארות – קהתי

ללכת שם, מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי – כמו שבארנו לעיל; מִצַּדֵּי הָרְחֹבָה – אבל אם אכלה מן הפירות שהיו מונחים בצדי הרחבה, היינו במקום שאין דרך בהמות לילך שם, ואין דינו כרשות הרבים, מְשַׁלֵּם מַה שְׁהִיָּיקָה – נזק שלם, כמו ברשות הניזק, ודווקא כשעמדה בצדי הרחבה, אבל אם עמדה ברחבה והתזירה ראשה ואכלה מצדי הרחבה, משלם מה שנהנית (דעת שמואל בגמרא; ומב"ס הל' נזקי מסונ ג, ט). מִפֶּתַח הַחֲנוּת – אם אכלה הבהמה מן הפירות שהיו מונחים בפתח החנות, מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי – שמקום זה דינו כרשות הרבים; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת – אבל אם אכלה מהפירות שהיו מונחים בתוך החנות, שהיא רשות הניזק, מְשַׁלֵּם מַה שְׁהִיָּיקָה – דמי כל הנזק.

פחות שלישי ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו הדבר שאכלה בוול. ברם, אם אכלה דבר שהזיק לה, הואיל ולא נהנתה, פטור (רמב"ם; ברטנורא). ויש מפרשים: משלם מה שנהנית – כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה (רש"י), כגון אם הוא רגיל להאכילה קב שעורים בכל לילה, ואכלה סאה שעורים של חברו, משלם מכל מקום דמי קב שעורים (המאירי). ויש סוברים (בגמרא), שאין אומדים בשעורים אלא בעמיר, היינו בתבן ובקש (רש"י), כלומר שאפילו אכלה שעורים אינו משלם אלא דמי עמיר. כִּיצַד מְשַׁלֵּם מַה שְׁנֵהֲנִיתִי – כלומר אימתי אינו משלם ברשות הרבים אלא מה שנהנית? אֲכַלָּה מִתּוֹךְ הָרְחֹבָה – מן הפירות שהיו מונחים בתוך הרחבה, והוא מקום שדרכן של בהמות

אגרות קודש

ב"ה, י"א מנ"א ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג תמוז.

בעת רצון אזכיר בנו... שי, וכן את אלו שכותב אודותם, על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

גמגום בלשון בגיל זה לעתים תכופות בא מפחד פתאום, וכיו"ב, וכשמבררים הסיבה אז
בנקל יותר לתקן המצב עד שיבירא לגמרי. ולכן מהנכון שיתיעץ עם רופא מומחה במקצוע זה.

בודאי למותר לעוררו אשר ככל שיוסיף בעניני תורה ומצותי יתוסף שיפור בכל הענינים
ובהנ"ל ביחוד.

בודאי מחנך את בנו בגן ילדים (וימשיך חינוכו בבית ספר) על טהרת הקדש.

בברכה לבשורות טובות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ניסן מינדעל

מזכיר

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

אל תחרש. מדלא כתיב דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו וא"צ להתפלל אלא שיקובל לפניו: קיר ברזל. פי' כמחיצת ברזל שמפסקת בינו לבינים: ומעייין. מצפה שתעשה בקשתו: תוחלת. כשאדם מצפה ואין תאותו באה: יעסוק בתורה. דודאי משום בטול תורה תפילתו אינה נשמעת: וקוה. ויחזור ויקוה:

דף לב עמוד א. מאמר נוסף בענין ההפסקה בין ישראל לבין ה': **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, נִפְסְקָה – נַעֲמַדָה הַפִּסְקָה שֶׁל חוֹמַת בְּרֹזֶל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמַיִם. שְׁנַאֲמַר** (יחזקאל ד ג) לגבי מה שאמר הקב"ה ליחזקאל קודם חורבן הבית, לחקוק צורה של ירושלים עם מצור עליה, והוסיף לצוות לו, **'וְאַתָּה קַח לָךְ מִחֻבַּת בְּרֹזֶל וְנַתַּתָּה אוֹתָהּ קִיר בְּרֹזֶל בֵּינֶךָ וּבֵין הָעִיר' וגו',** כאילו אתה צר עליה. והרי זה לאות ולסימן לבני ישראל שנפסקה חומת ברזל בין הקב"ה לבינם, שכן יחזקאל עומד במקום הקב"ה, שהוא שלוחו ונביאו.

מאמר נוסף בענין התפילה: **אָמַר רַבִּי חֲנִינּוּ, אָמַר רַבִּי חֲנִינּוּא, כָּל הַמַּאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּתוֹ, אֵין תְּפִלָּתוֹ חוֹזֶרֶת רִיקָם. מָנָא לָן, מִמּוֹשֶׁה רַבִּינוּ, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהֲאֲרִיךְ בַּתְּפִילָּה נִתְקַבְּלָה תְּפִילָּתוֹ. שְׁנַאֲמַר** (דברים ט כו) בתפילת משה אחר חטא העגל, **'וְאַתְּפַלֵּל אֵל ה' וְאָמַר, אֲדַנִּי אֱלֹהִים, אֵל תִּשְׁחַת עַמְּךָ וגו'.** **וּבְכַתִּיב בַּתְּרִיבָה – וְנֹאמַר לֵאחֲרַי מִכֵּן (שם י י), 'וְאֲנֹכִי עֲמַדְתִּי בְּהַר פִּימִים הָרֵאשִׁנִּים אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפְּעַם הַהוּא לֵאמֹר אָבָה ה' הַשְׁחִיתֶךָ.** הרי שעל ידי שהאריך משה בתפילתו ארבעים יום וארבעים לילה שלא ישחית ה' את עמו, נתקבלה תפילתו.

מקשה הגמרא: **אֵינִי – האם כך הוא,** שהאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם, **וְהָא אָמַר רַבִּי חֲנִינּוּא בְּרַ אָפָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמַּאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּתוֹ וּמַעֲיִין בָּהּ – וּמִצַּפָּה שֶׁעַל יְדֵי הָאֲרַכְתּוּ תִיעֶשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ, לְבַסּוּף בָּא לִידֵי כָאֵב לָב, שְׁנַאֲמַר** (משלי יג יב), **'תּוֹחַלֶּת מִמּוֹשָׁבָה מִחֻלָּה לָב,'** ולשון 'תּוֹחַלֶּת' נדרשת מלשון חילוי ותפילה, כלומר, המתפלל תפילה ממושכת וסבור שמחמתה תיעשה בקשתו, לסוף אין בקשתו נעשית, וזהו כאב לב כשאדם מצפה ואין תאותו באה. מוסיף רבי יוחנן, **מֵאֵי תִתְקַנְתִּיהָ – מהי תקנתו, יַעֲסוּךָ בַּתּוֹרָה,** ועל ידי זה תיעשה בקשתו, ולא יבא לכאב לב מחמת ציפיית חינם. **שְׁנַאֲמַר** בסיומו של אותו פסוק (שם), **'וְעַיֵן חַיִּים תִּתְּאוּהָ בָּאֵה,'** ואין 'עַיֵן חַיִּים' אֵלָּא תּוֹרָה, **שְׁנַאֲמַר** (משלי ג יח) **'עַיֵן חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ.'** למדנו, שאם יעסוק בעַיֵן חַיִּים' שהיא התורה, תבא תאותו. על כל פנים למדנו מדברי רבי יוחנן שהאריך בתפילה אין תפילתו מתקבלת, וזה סותר למה שאמר רבי חנינא שאין תפילתו חוזרת ריקם.

מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא, הָא – דברי רבי יוחנן הם באופן דְּמַאֲרִיךְ בתפילתו וגם מַעֲיִין בָּהּ, כלומר, שעל ידי שמאריך בתפילה ומתאמץ בה הוא מצפה וסבור שתתקבל בקשתו, ולכן אין תפילתו מתקבלת, כיון שהוא סומך על תפילתו וזכויותיו, ובא לידי כאב לב. וְהָא – דברי רבי חנינא הם באופן דְּמַאֲרִיךְ בתפילתו וְלֹא מַעֲיִין בָּהּ, שאינו מצפה שתתקבל תפילתו, ובאופן זה אין תפילתו חוזרת ריקם.**

מאמר נוסף בענין ריבוי התפילה: **אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינּוּא, אִם רָאָה אָדָם שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא נַעֲנָה, יִחְזוֹר וַיִּתְפַּלֵּל. שְׁנַאֲמַר** (תהלים כז יד), **'קְוֶה אֵל ה' חֲזֹק וַיֵּאֱמֵן לְבָבְךָ, וְקְוֶה אֵל ה'.** כלומר גם אם קיוית והתפללת ולא התקבלה תפילתך, מכל מקום התחזק ואמץ ליבך ואל תפסיק להתפלל, אלא קוה אל ה' והתפלל שוב.

37 דומה למעשה בית דין משום שדומה הדבר לדין של דיינים,
 38 שמחמת עדותם בקנין יוצא ממון מיד הקונה ליד המקנה, ומשום
 39 כן העדים כותבים שטר על הקנין אף על פי שלא הורה להם
 40 המקנה לכתוב וכתבת השטר היא חוב למקנה, אם כן, לִיבְעֵי
 41 תְּלִיָא - היה לרב נחמן להצריך שהקנין יהיה בפני שלשה שהם
 42 בבית דין, ומדוע למעשה מועיל אם נעשה בפני שנים. וְאִי לֹא
 43 כְּמַעֲשֵׂה בֵּית דִּין דְּמִי - ואם כתיבת שטר על עשיית קנין אינה דומה
 44 למעשה בית דין, ומחמת כן מועיל לעשותו בפני שנים, אִמְרֵי אִינוּ
 45 צְרִיךְ לִזְמַר כְּתוּבו - מדוע העדים כותבים שטר על הקנין אפילו
 46 שלא הורה להם המקנה לכתוב, הרי כתיבת השטר היא חוב
 47 למקנה ואין חבין לאדם שלא מדעתו.
 48 כְּתִרְ דְּכַעֲי הֲדַר כְּשִׁפְטָא - לאחר שהסתפק רבא חזר ופשט את
 49 ספיקו. לְעוּלָם - באמת כתיבת שטר לעדות על עשיית קנין לֹא
 50 כְּמַעֲשֵׂה בֵּית דִּין דְּמִי - אינה דומה למעשה בית דין, ולכך די בשני
 51 עדים וְהִקְטָא - וכאן בדברי רב נחמן, מַעֲמָא מְאִי - מהו הטעם דְּמִי
 52 צְרִיךְ לִזְמַר לעדים כְּתוּבו שטר על הקנין, אלא הם כותבים
 53 מעצמם, מְשוּם דְּתַתָּם קִנְיִן לְכַתְּיבָה עֲזוּמָד - משום שכל דבר
 54 שנעשה בו קנין עומד להיכתב. וטעם הדבר, משום שהמתחייב
 55 ממחר לקיים את המקח בקנין סודר המצוי לפניו, ואינו דוחה את
 56 הקונה שילך וימשוך את המטלטלין או שיחזיק בקרקע, ומוכח
 57 מזה שרוצה להקנות בעין יפה, ומסתמא רוצה שיכתבו לקונה
 58 שטר.
 59 הגמרא דנה במסירת מודעא שהזכרה לעיל, ומבארת באלו
 60 אופנים כותבים שטר. אומרת הגמרא: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי
 61 תְּרִוּיָהוּ - אמרו שניהם, לֹא כְּתִיבִין מוֹדְעָא - אין כותבים שטר
 62 מודעא, אֶלָּא אִמְרֵי דְּרַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי - אלא על אנס שאינו מצייט
 63 לפסקי בית דין, כיון שבאופן זה אנו מאמינים לבעל הקרקע שאכן
 64 אנוס הוא במכירת הקרקע. אבל אם האנס מצייט לבית דין אין
 65 כותבים שטר מודעא, כיון שאם כדברי בעל הקרקע שהיה אנוס
 66 במכירה, היה עליו לתבוע את האנס בבית דין, ומכך שאינו תובעו
 67 נראה שדעתו להקנות למרות האנוס. ואילו אִבְנֵי וְרַבָּה דְּאִמְרֵי
 68 תְּרִוּיָהוּ, אִפְּלוּ עָלֵי וְעָלִיךְ - אף אם האנס הוא כמונו שאנו
 69 מצייטים לפסקי בית דין, כותבים שטר על מסירת מודעא נגדו,
 70 כיון שלא תמיד מצוי בית דין לתבוע בו את האנס.
 71 הגמרא ממשיכה בבירור הלכות מסירת מודעא: אִמְרֵי נְהַרְדְּעֵי -
 72 אמרו בני ישיבת נהרדעא, כָּל שֵׁטֶר מוֹדְעָא

1 וְאִין צְרִיךְ המוחה לזמר לעדים כְּתוּבו שטר שראיתם שמחית,
 2 אלא הם כותבים אף ללא ציווי המערער, כיון שכתבת השטר
 3 היא לטובת המערער.
 4 וכן מוֹדְעָא - שמודיע אדם בפני עדים, דעו שאני עומד לתת את
 5 שדי במתנה או למוכרה בעל כרחי, מפני שלפניו אנוס אותי לכך,
 6 ובכוונתי לפסול את השטר ולהוציא ממנו את השדה, ומסירת
 7 המודעא מועילה לבטל את הקנין שעתיד לעשות על אף שיכתוב
 8 על כך שטר. אמירה זו מועילה אם נעשית בְּפָנֵי שְׁנַיִם, וְאִין צְרִיךְ
 9 בעל הקרקע לזמר לעדים כְּתוּבו, אלא הם כותבים מעצמם שטר
 10 לעדות על מסירת המודעא, כיון שהשטר הוא לטובת המוכר.
 11 וכן הוֹדְעָא - שמודה אדם לחבירו על חוב שיש לו כלפיו, מועילה
 12 ההודאה לחייב את המודה אם נעשית בְּפָנֵי שְׁנַיִם, וְבוּה צְרִיךְ
 13 המודה לזמר לעדים כְּתוּבו שטר על הודאתו ותנו אותו למלוה,
 14 ואם לא צויה אותם המודה לכתוב, אינם כותבים, כיון שכתבת
 15 השטר היא חוב למודה שהרי על ידי הכתיבה נעשה החוב כמלוה
 16 בשטר ואינו נאמן לומר פרעתי ללא עדים, ואין לחייבו בכך אם
 17 לא הסכים לזה במפורש.
 18 וכן קִנְיִן סוּדֵר שנעשה כדי לקנות חפץ אחר, מועיל אם נעשה בְּפָנֵי
 19 שְׁנַיִם, וְאִינוּ צְרִיךְ המקנה לזמר לעדים כְּתוּבו לקונה שטר עדות
 20 שראיתם את הקנין, אלא הם כותבים שטר אף ללא הוראתו של
 21 המקנה, ומטעם שיתבאר בהמשך דברי הגמרא.
 22 וְאִילוּ קִיּוּם שְׁמִירוֹת - מי שיש לו שטר על חבירו, וחושש שימותו
 23 העדים החתומים בשטר או ילכו למדינת הים ולא יוכל לקיים את
 24 חתימותיהם, מביא את השטר ואת העדים לבית דין, ומעידים
 25 העדים שזוהי חתימת ידם, והדיינים כותבים בסוף השטר שהם
 26 מקיימים ונותנים תוקף לשטר וחותמים, ומכאן ואילך אין בעל
 27 השטר צריך לקיים את שטרו. וקיום שטרות זה אינו נעשה אלא
 28 בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, משום שקיום הוא דבר הצריך ב"ד.
 29 (סִימָן מִמַּה"ק) - זהו הסימן לסיכום ההלכות שהביא רבא בשם רב
 30 נחמן, מ'חאה בפני שנים, מ'ודעא בפני שנים, ה'ודאה בפני שנים,
 31 ק'נין בפני שנים.
 32 הגמרא דנה מדוע כותבים שטר קנין בלי ציווי המקנה: אִמְרֵי רַבָּה,
 33 אִי כְּשִׂיאָ לִי - אם הוקשה לי בדברי רב נחמן בהלכות כתיבת
 34 שטרות על ידי עדים, הָא קְשִׁיָא לִי - זהו מה שהוקשה לי. הָאִי קִנְיִן
 35 יוֹכִי דְּמִי - קנין זה, שאמר רב נחמן שנעשה על ידי שנים, למה יש
 36 לדמותו, אִי כְּמַעֲשֵׂה בֵּית דִּין דְּמִי - אם כתיבת שטר על עשיית קנין

אדמו"ר ה"צמח צדק" ביאר מה שמייחסים אש לפנימיות התורה,
 לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה
 היום יום יז מנחם אב

מניחים תפילין של יד ותפילין של ראש דרש"י קודם אמירת פרק
 "איזהו" ומתפללים בהם עד אחרי "אך צדיקים" גו'
 היום יום יט מנחם אב

תוספות

1 מדעת מוכר, ושטר מתנה מדעת נוהן, ושטר מלוח מדעת לוח ועדות נמי לא חשיב,
2 המפיהם ולא מפי כתבם. ופירש רש"י פירושו החומש: שלא יכתבו עדותן באירת
3 וישלחו לבית דין ויש לומר: דתקנת חכמים היא שיהא חשוב עדות, כדי לבטל לחוקה
4 בעדות כל דהו. שברבר מועט מנטלים החוקה, דהיא אפילו יתברר לנו שלא שעה
5 המחויק מחאה - מחו לבטל החוקה. וגם
6 במודעת - תקנת חכמים היא להציל הגאנס.
7 וקיום שטרות גימי, משום דמעשה בית דין הוא
8 וכל מעשה בית דין נכתב של מעון מרזן התיב:
9 ועוד אמור רבינו יצחק שאלא מרזן רבינו תם:
10 שנהגים לשלח העדים עדותם באירת לבית
11 דין חשיב עדות. הוא דדרשין בספרי: מפייהם
12 ולא מפי כתבם - לא אתא אלא למעוטי
13 דאק אתא שנינו בר הגדה, אבל ראי לנהנה
14 דין הגדה ממכתב הפרק. והוא דאמרין בפרק
15 שני דכתבות (כ, א): כותב אדם עדותו על
16 השטר ומעיד עליה אחר כמה שנים, והוא
17 שזוכר מעצמו, אבל אין זוכר מעצמו לא -
18 היינו כשאינו מוציא כתב ידו בבית דין, ועוד,
19 שמענו את אבך ככתב אין חשוב עדות, שאין
20 שטר אלא בשנים, להכי לא מחזי בהדיא
21 דכתבות אפילו יוצא כתב ידו אלא אם כן
22 זוכר הכתוב עדות. ואינו עיין בשהיה לך דעך
23 אחד בכתב ב'גט פשוט' (בבא בתרא קסד, א). ואם תאמר: מצי קא שמעתי לך דעך
24 צריך לומר "כתוב": פשיטא, כיון דכותבו הוא ובמחאה איכא למימר דנקט ביה 'ואין'
25 צריך לומר כתוב: ר' אבהו, ולא אתא לאשמועינן במחאה אלא שהיא בפני שנים.
26 אבל במודעת קשה: למאי איצטריך ויש לומר: דאתא לאשמועינן דאף על פי שלא
27 ציה להם לכתוב וחס כתבו שגור - כשרה, ולא מייחזי כשקרא. ומסתמא לפיכך
28 מחו או מסר מודעת בפניהם, כדי שיכתבו. **קנין** בפני שנים ואין צורך בו - אמור
29 רבינו תם: דלא אתא למעוטי שלא ידא חשבו קנין כבענשה שלא בפני שנים, דהא אמרין
30 בקדושין (ס, ה) דלא איברו סודי אלא לשקרי. ואמרין בפרק "הוחב" (בבא מציעא נו, א) ו
31 גבי היה שמר בגורן בו: ואי אמרין מטעב נקבה בחליפין - ניקנינהו נחליה אנג סודי,
32 ומפרקי: דלית ליה סודי, ולקנינהו אנג קרקע דלית ליה. הוא 'עומד בגורן קתי כשאינו שלו,
33 איכפל תנא לאשמועינן בגבירא ערטיילא דלית ליה כלום: אלא שמע מינה דאין מטעב קונה
34 בחליפין, ואי לא חשיב קנין בלא עדים - לישנון: דליכא עדים, ועוד, דבפרק קמא דטנהורין
35 (ה, א) אמור רבנן פשרה ביחיד, אף על גב דפרשה בעיא קנין, דמסקי התם. **ואין** צריך
36 לומר כתבו - וכתובין בלא רשותו כל זמן שלא חור בו, ומיהו, יכול לחזור בו, כדאמרין
37 לקמן בפרק "דמוכר את הפניה" (עו, א): "וכו שיהיה זו פלוני וכתבו לו את השטר" - דחור
38 בשטר ואינו חור בשדה. והא דאמרין בריש 'אף על פי' (תבות נה, א): "כתבו וחתמו
39 הדו לידך", קנו מניה לא צריך לאימלוכי ביה - לא דוקא משום דאמר לו "כתבו",
40 דאפילו לא אמר להו נמי, כדאמרין בא. אלא משום דבעי למימר: לא קנו מניה
41 צריך לאימלוכי ביה, אף על גב דאמר להו "כתבו".

42 **קיום** שטרות בשלשה - אף על גב דרב נחמן גופיה סבירא ליה בסנהדרין (ה, ב) שנים
43 שדנו דיניהם דין - קיום שטרות שאני, כדפריש הוגוסטרס, דאי ליכא אלא שנים - מה ש
44 בין קיום שטר לשטר שלמעלה הויכא תנא חרי חתמי, והכא חרי חתמי, ודומה לשני עדים
45 ששמו מפי עדים שלמעלה שהשטר כשר, ועד מפי עד פסול, אבל כשהם שלשה - ניכר
46 שהם בית דין, שהעיד עדים לפניהם על כתב ידם והבישור השטר, ודומה לפסק דין, והא
47 דאמרין בפרק שני דכתבות (בב, א): שלשה שישוב לקיים את השטר ומת אחד מהן -
48 צריכי למיכתב "במותב תלתא הוינא חד ליתידך", ואמר רב נחמן: ואי כתב ביה "בי דינא"
49 ות לא צריך. דרלמא בית דין חצוף הוא: דאמר כשמואל: שנים שדנו - דיניהן דין דכתב
50 ביה 'בי דינא דרבנן דבי רב אשי'. דרלמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו לא
51 כשמואל סבר דקיום שטרות בשנים, אלא הכי פירושו: דרלמא רבנן דבי רב אשי סבירא להו
52 בקיום שטרות כרשמואל בעלמא. אבל שמואל מצי סבר שפיר דקום שטרות בשלשה, אף
53 על גב דבעלמא שנים שדנו - דיניהן דין, כמו רב נחמן. ואם תאמר: דרב נחמן גופיה קאמר
54 בבבא מציעא (לא, ב) דא עובדא דאיסור דרב ספרא ורב ספרא עובד דשטא וכי - משמע תנא
55 דחרי לאו בית דין, מדיקאמר ליה: זיל אייתי לי תלתא דפלטא קמיהו, אי נמי חרי מגו תלתא
56 ויש לומר: דהתם מיירי וילא עשאן בית דין בפירושו, אלא פלג קמיהו בסתם, להכי, אי קמי
57 חרי פלג - גראה דעלשותן עדים נתכוין, ואי קמי תלת פלג - גראה דעלשותן בית דין
58 נתכוין. אבל במקום שעשאן בית דין בפירושו - בינים סוג.

59 **אמאן** דלא צריך דינא כו' - תימה: מודעת דמאי אי דגיטין ודמתא - גלוי מילתא הוא,
60 דודאי הוא אנס בשום ענין שאין יכול לבא לבית דין, ואי דוביני - הוא אמר רבא:
61 לא כתבין מודעה אוביני וכו' תימה: רבא וכו' יוסף ליה ליה דרבא - מכל מקום היה ליה
62 למיפרך ולשוני, כדפריך בסמוך אנתרדיעי ועוד: הוא אבי ורבא גופיהו דאמרי תרייהו
63 'אפילו עליו עולין' - אם כן לא צריכי במודעה דוביני, וכי הוהא מעשה דפרדיסא לא שייך
64 הוב, דאפילו צריכי דינא פשיטא דכתבין.

1 וכן מודעת בפני שנים - מי שאנסוהו למכור וליתן את שלו בעל כרחו, ולכתוב שטר
2 מכירה או מתנה בפני עדים - צריך להודיע קודם לכן לפני עדים, ולומר: דעו לכם
3 שמכירה זו או מתנה של שדה זו שאני רוצה לעשות לפלוני - שלא ברצון נפשי אעשה,
4 כי אונסני וכברטל בעל כרחי, ולא יהיה ממש באותו שטר שאעשה, והיום או למחר
5 תבענא ליה בדינא ומרענא לטורא אפומיכו,
6 שמשרתי מודעת לפניהם קודם שנעשה השטר.
7 ודוקא קודם שיתב השטר, אבל אחריו כן - אין
8 המודעת שיה כיום. דאם כן - כל השטרות
9 שבעולם מכירתם אחר שנעשו ומנסר
10 בכשרות - יבא לפוסל. ואין צריך לומר כתבו
11 - שטר מודעת. כלל הדמילתא: כל מידי דכותב
12 הוא לו - אין העדים צריכין לטילוי הימנו רשות.
13 והא דלא כיל ותני להו, ולמא: מתאה ומודעת
14 וקנין בשנים, ואין צריך לומר "כתבו" -
15 היינו משום דרבא קאמר להו משמיה דרב נחמן,
16 ולא בחד יומא שמעניה, אלא כל מילתא
17 שבעה באפי נפשה הדר חבירהו רבא כחדא
18 כסדר כמו שמענו. והיינו דכתבין ביטול מודעי
19 בשטרי מכירה ודמתא, דמעתה לא תועיל
20 המודעת, כדמוכח בערבין בפרק "האומר" בסוף
21 (בא, ב) גבי גט, דמזני ביטול המודעת. והוא
22 הדין לכל השטרות. ודראה בפני שנים - אם
23 שמודה לחבירו בפני שנים שחייב לו מנה - צריך לומר "כתבו", שיצוהו הלה לכתוב לו
24 שטר למלה לעדות. וכל שעה שירצה לגבות חובו - יציא שטר על הלה. אבל שלא
25 ברשות לוח - אין כותבין, דחוב הוא לו, ובין דעל הלה לכתוב הווא לא צוה - איכא
26 למימר דלא נידא ליה לעשות חוב שחייב מלוח בשטר. דעו השתא הוה מלוח על פה,
27 ואף על גב דרודהו בפני עדים - נאמן הוא לומר כל שעה שירצה "פרעת" ודיקאמן לך
28 (בבא בתרא קע, א), אמלוח לחבירו בעדים - אין צריך לפרעו בעדים. ועבשי כביש בידו
29 (שטר - אין הלה נאמן לומר "פרעתו" אלא אם כן יצא עדים שפרע בפניהם. אפילו הוציא
30 המלוח על הלה כתב ידו של לוח שהוא חייב לו - גובה מנכסים בני חורין, ואינו נאמן
31 לומר "פרעת", כל שכן בשטר שיש בו עדים. קנין - סודי, על כל דבר - בפני שנים, ולא
32 בני תלתא. ומשום דגבי קיום שטרות אמר שלשה - הוצרך לפרש בכל הגי דרי בשנים.
33 **ואין צריך לומר כתבו** - כדמפרש טעמא לקמן. קיום שטרות בשלשה - מי שיש לו שטר
34 על בתירו, ורושש שחא ילכו העדים למדינת הים או ימותו, וכשיבא לגבות חוב הכותב
35 בשטר יטעון הלה כי פרוע הוא או מוזיף הוא, ויצטרך לקיים שטרות בעדים המכירים
36 חתימת ידי עדים שבשטר, ולא ימצא, כיצד יעשה הדין לבית דין ומביא העדים עצמן,
37 ומעידין על חתימת ידיהן בפני בית דין, והם כותבים בסוף השטר למטה מחתימת העדים:
38 "במותב תלתא כחדא הוינא, ונפק שטרא דא קרנמא, ואתו פלוני פלוני ואסאידו אתא חתימות
39 ידיהו, ואישתרוהו וקימתו כחדו", ותוהמין בו שלשה הדיינים. והוא הנפק, וגם אשרתא
40 דדייני. ולכך צריך שלשה, דשנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף, בסנהדרין
41 (ג, א). והכא אפילו דיעבד נמי לא, דאם כן מהי יש בין הנפק לשטר שלמעלה הימנו: הכא
42 תרי חתימי הובא חרי חתמי, ודומה לשני עדים שמעידים ששמעו מפי עדים שלמעלה
43 שהשטר כשר, ועד מפי עד פסול, אבל כותבן בשלשה, והן בית דין - זו עדות גמורה
44 שהעידו על חתימת ידן בפני בית דין, והבישורו בין ידיהם, ועבשילי חותמין בית דין
45 ששטר זה כשר הוא, ודומה לפסק דין. **אמר רבא ואי קשיא לי** - בכל הך דינים דאמר לי
46 רב נחמן - גבי קנין לחוד הוא דקשיא לי. האי קנין למאי מדימי ליה רב נחמן? אי כמעשה
47 בית דין דמי, ומשום דדומה לדין של דינין שמוציאים מזה ונותנין לזה, ואף עדי קנין, על
48 ידי עדותן שרואין בקנין יוצא מןן זה בשעת הקנין מיד המקנה ליד הקונה, ומשום דמי
49 למעשה בית דין קאמר רב נחמן אין צריך לומר "כתבו", אלא אם על גב דחוב הוא
50 למקנה לכתוב שטר ולפדות וכותו של קונה - אפילו הכי כותבים העדים בלא רשותו, כדין
51 כל מעשה בית דין, שכח בית דין יפה, והתקפין התקף לכתוב כל הבעשה בפניהן, ואם כן
52 - לבעי שלשה כקיום שטרות. **ואי לאו כמעשה בית דין דמי** - משום הכי קאמר דסוגי
53 בשנים, אמאי אינו צריך לומר "כתבו"? והלא חוב לו לכתוב בלא רשותו עולוב לא
54 כמעשה בית דין - דהא ודאי סודיותא בעלמא הוא, ומשום הכי שנים. **דחתם קנין**
55 **לכתובה עומד** - משום דאין לאחור קנין כלום. דכיון דמקנה ליה בסודר בפני עדים, וממחר
56 להקנתו מיד, ואינו מודהו עד שילך ומשוקר במשטלין ואי ילך ויחזיק בקרקעות - ממתכן
57 הוא להקנתו בעין יפה, מחוב חותמו ורצה שיכתבו לו, כדאמר בכתבות בפרק "אף על פי"
58 (ה, א) אמר לעדים "כתבו חותמו ודכו ליה", קנו מניה - לא צריך לאימלוכי ביה
59 כשירצה לכתוב השטר שמת אחו, דחסם קנין לכתובה עומד. אבל לא קנו מניה - איכא
60 למאן דאמר התם צריך לאימלוכי ביה, ואף על גב דציום בהדיא לכתוב לו. **אמאן דלא**
61 **ציית דינא** - סרבן בדין, דאי ציית דינא - לימא ליה: לא אניתה, דאי קאניס לך - אמאי
62 לא תבעת ליה בדינא? **אפילו עליו ועליך** - דצייתין דינא - ראי לכתוב עליו מודעת,
63 דיימנן דאין בית דין מוזמן מיד.

דלא

איכא

איכא דאמרי אמר רב יוסף דלא אמר להו תיתבו כו' — ארך גירסא קשה לרבינו יצחק: מאי קבעי מאי בנייהו? הא בהדיא חולקין בסתמא ועוד, דפסקין לקמן הלכתא דחיישין בסתמא, ואם כן היכי מנגיבין כולוהו מתנתא, כיון דאינו אומר לטהדי 'כתבו בשוקי ברייתא? ומיהו, לפי שנהגים עתה לכתוב בשטרי מתנה: ואמר לנו 'מתנה זו כתובה בשוקא

דְּלָא פְּתִיב בְּהּ אֲנִן יְדַעִין בֵּיהּ בְּאוּנְסָא — דלא פתיב בה אן עדים ידעין באונסא דפליגי — שאונס גמור יש לו, ומכירין אנו איהו אונס. אי לא כתב בה הכי, אלא סתמא כתבו: פלוני אמר לנו שאונס. **מוֹדַעָא דְּמַאי אִי** — במודעה דמסר אגיסא ואמתנה — לא צריך כולי האי, אלא כיון דמודע לטהדי הואי גיטא שאני נותן לאשתי אנוס אני בו, ולא ברצון נפשי ששייה, ולפיכך דעו שאני מבטלו בפניכם. וכן המתנה שאני מקנה לפלוני אנוס אני, ואינו מקנה אותה ברצוני תהא מבטלת — אף על גב דלא ידעי סחדי אונסא דליה, הרי גט והמתנה בטלין, גלוי מילתא בעלמא היא — כלומר, הרבה בני אדם יוכלו לידע אונסו. דכיון דאינו מקבל מומן במתנה ובגט זה שנותן, אם איתא דניחא ליה ליתנה מודעתו — למה לו למסור מודעא? ואי לא ניחא ליה ליתן — למה לו ליתן גט ומתנה? אלא ודאי נאנס בגט ובמתנה זו, הלכך אין צריך לפרש אונסו. דלא דמי לזביגי, דהתם צריך לפרש, דאיכא למימר סתם מוכר — לא ברצונו מוכר אלא משום חסרון מעות, והלכך איכא למימר דמסר מודעא, דקסבר: היום ולמחר כשיהיו לי מעות, מפיקא מודעא ותבענא ליה לדינא, ויחזור קרקע שלי ואני אשלם מעותי. אבל הכא, אם ברצון נפשו נותן גט ומתנה בלא אונס — למה כותב מודעא בתנאי? אין גט ולא איצטרך לכתוב מודעא. אלא ודאי אנוס הוא. ומשום הכי תקנו בגיטא דלא למיכתב גיטא עד שיבטל הבעל כל מודעות שסמו. וכך הוא מפורש בערכין, בפרק "האומר משקלי עלי" (בא, ב), אמר רב ששת: האי מאן דמסר מודעא אגיסא — מודעיה מודעא. פשיטא לא צריכא דעשיה וארציה, מוזו דתימא: כיון דארציה — בטולי בטליה למודעיה, קא משמע לך: עד דאמר "בטלתי". ואימא: כיון דארציה בטליה, ולא צריך לפרוש דבטליה ואמרינן: אם כן נתני. וכן אהא אומר בגיטא נשים כופין אותו עד שיתן, אמאי קתני עד

מְנַבְיָן בְּהּ. הִיכִי דְּמִי מַתְנָתָא טְמִימָתָא? אֲמַר רַב יוֹסֵף: דְּאָמַר לְהוּ לְסַהְרִי 'וְיֹלֵו אֲטַמְרוּ וְכַתְּבוּ לִיה'. — ואיכא דאמרי, אמר רב יוסף: דלא אמר להו "תיתבו בשוקא ובברייתא ותכתבו ליה". מאי בנייהו? איכא בנייהו סתמא. אמר רבא: והווי מודעא לחברתה. אמר רב פפא: הא דרבא, לא בפירוש איחמר אלא מפללא איחמר; דהווי גברא דאול לקדיש אחתא, אמרה ליה: אי תכתבי לי פוליהו נכסיה — הוויא לך, ואי לא — לא הוויא לך. אול תכביה לה לכוליהו נכסי. אתא גריה קשישא, אמר ליה: והוויא גברא מה תהוי עליה? אמר להו לטהדי: וילו אטמרוו בעבר מינא וכתבו ליה. אתו לקמיה דרבא, אמר להו: לא מר קנה ולא מר קנה. מאן דתוא סבר: משום דהוויא מודעא לחברתה, ולא היא, התם מוכחא מילתא דמחמת אונסא הוא דכתב לך, אבל הכא — מר ניחא ליה דליקני, ומר לא ניחא ליה דליקני. איפיעא להו: סתמא

שיאמר "רוצה אני?" אלא קא משמע לך: עד ומפרש דבטליה. ודוקא מודעא שיש בה אונס. אבל בלא אונס, אי טעין ואמר 'גט שאעשה לא ידא גט' — אין לו ביטול, דכיון דלא נאנס כלל — אן סחדי דגמר בלבו בשעת מעשה לעשותו גט גמור, ולא מהני ביה ביטול דקודם כתיבה, אלא אם כן ביטלו אחר כתיבה. דגלוי מילתא בעלמא היא — כלומר, די לנו בגלוי מילתא בעלמא, דלא חיישין אם תתגלה מילתא או לא, דסברא היא דאניס, כדפרישית. ואי דוביני — שמוסר מודעא שאונס, ולפיכך לא הוויא מודעא עד שיעידו העדים שמכירין באונסו — משום דאיכא למימר דלא אנוס, אלא השתא למעת צריך, והיום ולמחר ליבעי למיחרט בהדיא מכירה כשזימנו לו מעות, ולפיכך מסר השתא מודעא לבטל מכירתו. לא כתבינן מודעא אוניגי — נראה לי טעמא דרבא, משום דאמרינן לקמן בפירוקין (מא, א), הלכתא, תלייה חבין — זביניה זביני. ולא אמרין אלא שבידה סתם, כשפאווה למכור אחת משדותיו, הוא בירר מעצמו אחת מהן ומכרה, ולא הוי אונס. אבל "בשרה זו" לא כו'. והלכך לא כתבינן מודעא, דאי בשרה זו" — הא לא הוי זביניה זביני, ולא צריך מודעא, וז לא יביא עדים שאנסוהו. ויתבטל שטר מכירה בלא שום מודעא. ואי בשרה סתם — הא הוי זביניה זביני, ואין אונס ביה השדה, שחרי מודעיה בירר ומכר את זה השדה. ומודעא זו שיכתוב — פסולה היא, דמודעא בלא אונס לאו כלום היא. ומיהו, רב הונא דאמר לקמן: תלייה חבין — זביניה זביני, חזינן דאכשר מודעא אוניגי, דלית ליה חך סברא דרבא. ופשני: מודי רבא דכתבינן מודעא היכא דאניס — כהאי גונא דמעשה דפרס דלקמן, דמתוך פחד שמפחידין אותו להפסיד הפרס לגמרי בלא דמים קמובין ליה — אין בלבו למכור לגמרי אלא עד שינצל מן הפחד — הכא ודאי כתבינן מודעא, דהא אונס גמור הוא, דאי לא מובין ליה מערער למחוק יפסיד אותו המחזיק למערער בטעותיו. דהכא הוא דאמרי נרדעי דצריך למיכתב "אנו יודעים כיה" כו'. האי עובדא דפרסא — פירש רבינו גונאל: הויא ידעו העדים באונס של בעל הפרס? דאם בפני עדים אמר לו המחזיק טעות דלקמן — אין צריך מודעא, אלא יעידו שמעו עמה בעקיפין על בעל הפרס, ויתבטל פחד הפרס. וכן פירש: אתא מריה דפרדיסא ובי סחדי, אודיענהו הני משלי שרזעה זו לגולו פרס טעמיה, ושמר להו: אנוס הוא במכירה בלא שום מודעא, ושמעו מיניה דטעין "זבינתא ניהיל ולית לך עלי ולא מדי", וברת הכי אמר ליה בתנאי: אנו מוכינא לך. ואמר ליה: כתוב לי שטר מכירה שלא בפני, כדתנן: כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לזקק עמו, והביאורו לי, ואתן לך הדמים. והלך זה וסיפר לעדים מה שאמר לו זה לכתוב לו שטר מכירה, וכן עשה. וקודם שכתב ומסר השטר מכירה אמר לעדים: אתם שמעתם שטעין "לקוחה היא בידו זה שלש שנים", ואנא כתבנא ליה שטר מכירה כמו שאמר שלא בפניו, ואקבל הדמים. השתא מסר אנא מודעא קמייהו דלאו ברעות נפשי מוכינא להאי פרדיסא, אלא משום דכפר במשכנתא, וברת הכי תבענא ליה לדינא ומפקינא לה מיניה, על די שיראה שטר מכירה זה שהויהו, ואני ארציה המודעא לפניו המבטלתו, הוא לא יתן לכו לטעון ולומר ששלש שנים הייתה לקוחה לו, הקודמין לטער זה. כהאי גונא — שמפסיק הכל אם לא ימכור — מודי רבא דכתבי מודעא. מתנתא מפורחא = מתנה טמנה. לקמיה מפרש. לא מנגיבין בה — דמשא נתנה לאור כבר, וא לעשותה מודעא לחברתה נתכין, דכלקמן. אימרינו — דהטמנו עצמכם. הכי נרסינן: ואיכא דאמרי אמר רב יוסף דלא אמר להו תיתבו בשוקי ובברייתא — לא ציוס לכתוב בשוקים וברחות, אלא סתם אמר להו 'כתבו'. איכא בנייהו סתמא — שאמר להו 'כתבו' סתם, ולא אמר להם 'איטמרו', וגם לא ציוס לכתוב בשוקי ובברייתא. ללישאנא קמא דרב יוסף — כשרה, וללישאנא בתרא — פסולה, דצריך לומר להם: כתבו בשוקא וחמתה בברא. ובפירוש רבינו חננאל גרסין: דאמר להו לא תיתבו בשוקא ובברייתא. ואי אפשר לומר כן, דלשני לשונות דרב יוסף משמע סתמא כשרה. בשוקא ובברייתא — לען כל כתוב לו. אמר רבא והוויא — הך מתנתא טמירתא מודעא לבטל חברתה — שטר מתנה או מכירה גלוייה וכשרה שנכתבה אחרי כן על שדה זו לאדם אחי. דלכך כתבה לך טמירתא, דלא לחזק בהאי שדה האין בתרא. אלא מפללא איחמר — ותעת הוא. אתא בריה קשישא — קודם כתיבת השטר לאשה. אמר להו לפהיי — קודם שנכתב שטר האשה. וילו אטמרוו בעבר מינא — באותו מקום. ובתבו ליה — לבני, וקודם שטרו ויגבה הכל. לא מר קנה — הכן, משום דהוויא טמירתא. ולא מר קנה — האשה, משום דטמירתא הוויא לה מודעא לבטלה. ולא היא — דמתנה טמירתא כמאן דליתיה היא, ולא הוויא מודעא. דמחמת אונסא — שאינה חפיצה בו אלא אם כן יתוב לה, הלכך לא גמר בלבו להקנות לה אלא עד שאנאה, ויחזור בו. והלכך התם הוא הדוויא במקום מודעא. אבל הכא — דליכא טענת אונס בבחרייתא — לא הוויא מתנה טמירתא קמייתא מודעא לבחרייתא, שהיא עשויה בתקנה, לבטלה. דבקמייתא לא ניחא ליה דליקני הואיל ועבדה טמירתא, אבל אחרון שנעשה לו שטר ראוי — ניחא ליה דליקני. שמעינן מהכא דמתנתא טמירתא לא הוויא

מודעא לחברתה אלא היכא דאיכא אונס בבחרייתא אונס דמוכה, אבל בלא אונס — ניחא ליה דליקני.

58 שואלת הגמרא: מאי בינייהו - מזה ההבדל בין שתי הלשונות
 59 בדברי רב יוסף. משיבה הגמרא: איכא בינייהו, סתמא - באופן
 60 שאמר לעדים בסתם לכתוב שטר ולא הורה להם להצניע עצמם
 61 וגם לא הורה להם לפרסם את הכתיבה. ללשון הראשון, השטר
 62 כשר, שהרי לא הורה להצניע את כתיבת השטר. ואילו ללשון
 63 השני, השטר פסול, כיון שלא הורה לפרסם את כתיבת השטר.
 64 הגמרא דנה האם שטר מתנה בטונה יכול לשמש כמודעא: אמר
 65 רבא, אמנם שטר מתנה שכתב בטרם אינו מועיל למתנה, אבל
 66 מכל מקום לא בטל לגמרי, והויא מודעא לתקנתה - והרי הוא
 67 כמודעא על שטר מכר או מתנה שעומד לכתוב בעל כורחו בגלוי,
 68 וכך יוציא את המתנה מהמקבל שאנסו לתת לו.
 69 אמר רב פפא, הא דרבא - דין זה שנאמר בשם רבא, לאו בפירוש
 70 איתמר - רבא לא אמרו במפורש, אלא מכלל דבריו
 71 בענין אחר איתמר - למדו זאת, וטעות היא ללמוד כן מדבריו,
 72 משום שבאמת לא היתה כוונתו לומר שכל מתנה טמונה מועילה
 73 כמודעא, אלא רק באופן שמוכח שהמתנה השניה היתה באונס.
 74 שהרי דבריו של רבא נאמרו לגבי המעשה דההוא נכרא דאול
 75 לקדושי אשתא - שאדם אחד הלך לקדש אשה, אמרה ליה האשה,
 76 אי תכתב לי בולחא נכסף - אם תכתוב עבורי שטר הקנאה על כל
 77 נכסיך, הוינא לך - אהיה לך לאשה, ואי לא תקנה לי את נכסיך,
 78 לא הוינא לך לאשה. ומחמת תנאי זה אול פתביה לה לבולחא נכסי
 79 - הלך אדם זה וכתב לאשה שטר על כל נכסיו. אך קודם כתיבת
 80 השטר אהא בריה קשישא - בא בנו הגדול של אדם זה ואמר ליה
 81 לאביו, וההוא נכרא - ואותו אדם, מה תהוי עליה - מה היא עלי,ו
 82 ועל עצמו התכוין, כלומר, אם תקנה לאשה זו את כל נכסיך, לא
 83 ישארו לך נכסים הנחזיל לך. אמר להו האב לשהדי - לעדים, זילו
 84 אפמורו בעבר ימינא - לכו הטמינו את עצמכם במקום הנקרא
 85 'עבר ימינא' וכתבו לבני שטר הקנאה על כל נכסי.
 86 וכוונתו היתה שכאשר תבוא האשה לבית דין עם השטר שיכתוב
 87 לה בן את נכסיו, יוציא הבן את שטרו שקבלו קודם שהיא קבלה
 88 את השטר, ויזכה בנכסים. לאחר שנשאה, אתו - באו האשה והבן
 89 לקמיה דרבא - לפני רבא לדרן על השטרות הסותרים, אמר להו,
 90 לא מר קנה, ולא מר קנה - לא הבן קנה ולא האשה קנתה, הבן
 91 לא קנה, משום ששטר מתנה שנכתב בסתר אינו מועיל, והאשה
 92 לא קנתה, משום שהשטר של הבן קדם לשטרה. ולמרות שלא
 93 הועיל לבן לקנות את נכסיו אביו, הועיל בתורת מודעא על השטר
 94 שנכתב לאשה.
 95 ובזה טעו אלו שדייקו ממעשה זה את שיטת רבא, משום דמאן
 96 דהוא - מי שראה את פסקו של רבא, קבר שפסק שהאשה לא
 97 זכתה בנכסים, משום דהויא השטר שנכתב בסתר, כשטר מודעא
 98 לתקנתה - לשטר שנעשה אחריו כדון. ולא היא - אלא שבאמת
 99 לא זהו טעמו של רבא, אלא סבר ששטר שנכתב בסתר הרי הוא
 100 כמי שאינו, ויש לחלק בין מעשה זה, לכל מתנה טמונה. משום
 101 שדווקא התי - שם, במעשה שכתב את נכסיו לבנו, מוכחא מילתא
 102 דמחמת אונסא הוא דכתב לה - מוכח מצורת המעשה שמחמת
 103 האונס שלא רצתה להינשא לו אם לא יקנה לה את נכסיו, הקנה
 104 לה את נכסיו, ובודאי לא היתה דעתו להקנות אלא עד לאחר
 105 הנישואים ואז יחזור בו, וכתביבת השטר לבן היא גילוי דעת שאכן
 106 התינה לאשה היא באונס, ולכן השטר מועיל בתורת מודעא.
 107 אכל הךא - אבל כאן, בכל שטר שנכתב בהטמנה, השטר הראשון
 108 אינו שטר מודעא, כיון שאפשר שלמר - למקבל שבשטר השני,
 109 שיקח ליה לנותן דליקני - שיקנה המקבל את נכסיו, כיון שנעשה לו
 110 שטר ראוי, ומר - ולמקבל שבשטר שנכתב בהטמנה לא ניקח ליה
 111 לנותן, דליקני - שיקנה המקבל את נכסיו כיון שנעשה השטר
 112 בהטמנה.
 113 הגמרא חוזרת לברר מהי הכרעה בשתי הלשונות בדברי רב יוסף:
 114 איבעיא להו - נסתפקו בני הישיבה,

1 דלא פתיב קה - שלא כתוב בו, אמן ידעין ביה פאינסא דפליגיא -
 2 אנו יודעים מהו האונס הגמור שמחמתו פלוני מסר מודעא בפנינו,
 3 אלא כתבו בסתם, פלוני אמר לנו שנאנס, לאו מודעא היא - אין
 4 לשטר זה דין שטר מודעא. כיון שיש לחשוש שמא אינו אונס.
 5 שואלת הגמרא: מודעא דמאי - באיזו מודעא דברו נהרדעי. אי
 6 דמיתא ומתנתא - אם כמודעא לביטול נתינת גט או מתנה, גלוי
 7 מילתא בעלמא היא - הרי מודעא זו אינה אלא כדי לגלות את
 8 דעת הנותן שאינו רוצה בנתינה, ואף שאין העדים יודעים בפירוט
 9 מהו האונס, נתינת הגט והמתנה בטלים. משום שדווקא במסירת
 10 מודעא על מכירה, יש לחשוש שבאמת אינו אונס, אלא שמוסר
 11 מודעא כיון שמוכר מחמת שדחוק בממון, ורוצה להחזיר את
 12 המכר לאחר שיהיו לו מעות. אבל מגרש או נותן מתנה שאינם
 13 מקבלים ממון בתמורה לנתינתם, אינם נותנים אלא בלב שלם,
 14 ובודאי אינם מוסרים מודעא אלא אם הם אנוסים, שהרי אם אינם
 15 רוצים לתת אינם נותנים כלל, ולכן אין העדים צריכים לדעת את
 16 סיבת האונס. ואי דליקני - ואם נהרדעי דברו כמודעא על מכירה,
 17 שהעדים צריכים לדעת את סיבת האונס קודם כתיבת השטר,
 18 והאמר רבא, לא פתיבין מודעא אונסי - אין כותבים שטר על
 19 מודעא לבטל מכירה, ואם כן לא שייך הדין של נהרדעי, שצריכים
 20 העדים לכתוב שהם יודעים מהו האונס שמחמתו נמסרה
 21 המודעא.
 22 משיבה הגמרא: לעולם דליקני - המודעא שדברו בה נהרדעי היא
 23 מודעא שנועדה לבטל מכירה, ואין להקשות מדברי רבא שאין
 24 כותבים שטר מודעא על מכירה, משום דמודי רבא - רבא מודה
 25 שכותבים שטר מודעא על מכר, היכא דאניס - באופן שבו המוכר
 26 אנוס בדבר שאם לא ימסור מודעא לא ידעו העדים שהוא אנוס,
 27 וכמעשה דפרידקא - וכמו המעשה בכרם שיובא בהמשך. ובאונס
 28 כעין זה, אמרו נהרדעי שצריכים העדים לכתוב בשטר שהם
 29 יודעים מהו האונס שמחמתו המוכר מסר מודעא.
 30 ומביאה הגמרא את המעשה: דההוא נכרא דמשפין פרידקא
 31 לתקריה לתלת שני - שאדם אחד לוהה מעות מחבירו ומשכן לו
 32 כרם לאוכלה שלש שנים בפירעון חובו, בתר דאכלה לתלת שני
 33 חוקה - לאחר שאכלה המלוה שלש שנים שהם שיעור אכילה
 34 לחוקה כראיה לבעלות, בא הלוה לגבות חורה את הכרם. אמר
 35 [ליה] המלוה, אי מוננת לי - אם תמכור לי את הכרם, מוננת, ואי
 36 לא - אם לא תמכור לי, כבישנא לשטר משכנתא - אטמין את
 37 השטר שכתבנו על המשכון ולא תהיה לך ראייה שהכרם היה
 38 שלך, ואמינא - ואומר שליחיה ה' (הכרם) קדי כבר שלש
 39 שנים, ואזיח נאמן שהרי אין חיוב לשמור שטר מכר יותר משלש
 40 שנים. מסיימת הגמרא: כהאי גוונא - באופן כעין מעשה זה,
 41 שהלוה אנוס למכור, ובלא מסירת מודעא העדים אינם יודעים
 42 שהוא אנוס, מודה רבא דפתיבין מודעא.
 43 הגמרא דנה בדין שטר מתנה שנכתב בסתר: אמר רב יהודה, האי
 44 מתנתא טמירתא - שטר מתנה זה שנכתב בסתר, לא מנכין קה -
 45 אין גובים בו, כיון שיש לחשוש שנכתב בסתר מפני שנעשה כבר
 46 לאחר, או מפני שנכתב כמודעא לבטל שטר מכירה שטמונה
 47 לכתוב, שלאחר שימכור יוציא את שטר המתנה שקדם למכירה,
 48 ויוציא את הקרקע מהלוקח.
 49 שואלת הגמרא: היכי דמי מתנתא טמירתא - באיזה אופן נאמר
 50 שלא גובים מתנה טמונה. משיבה הגמרא: אמר רב יוסף, דאמר להו
 51 לשהדי - לעדים, זילו אפמורו וכתבו ליה - לכו הטמינו עצמכם
 52 וכתבו שטר מתנה לפלוני, ומחמת הלפלוני, ויש לחשוש שאין זו
 53 מתנה אמיתית. ואיכא דאמרי, אמר רב יוסף, דין זה של רב יהודה
 54 נאמר באופן דלא אמר להו הנותן לעדים תיבתו בשוקא ונכריהא
 55 ותקתבו ליה - תשבו בשוק ובחוצות העיר, כלומר, בפרהסיא,
 56 ותכתבו את השטר, וכיון שלא הורה להם לפרסם את השטר יש
 57 לחשוש שאין זו מתנה אמיתית.

50 זה נאמר 'פתח פיך לאילם', כלומר הבא לדין והוא כאילם שאינו
 51 יודע לסדר טענותיו אתה פתח פיך בעבורו להסדיר טענותיו, **קָא**
 52 **מְשַׁמְעֵ לָךְ** שרק אם הוא טוען הרי הוא נאמן בטענה זו, אך אנו לא
 53 נלמד אותו לטעון כן כל זמן שלא טוען זאת מעצמו.
 54 (**ענין ב' סוף**) - ראשי תיבות: רב 'ענין', רב 'צ'חמן', 'ב'ידקא, שבהם
 55 עוסקת הגמרא שלפנינו.
 56 הגמרא מביאה מעשה באחד שהחזיק בטעות בשדה שכנו וטען
 57 שיש לו חזקה. מספרת הגמרא: **רַב עֲנַן שְׁקַל בִּידְקָא בְּאַרְעֵיהּ** -
 58 בשדה של רב ענן נכנס שטף מים ונטל את המחיצות שבין שדהו
 59 לשדה חבירו, ולא נודע היכן הוא הגבול שבין שני השדות ששם
 60 היו המחיצות בתחילה. **אָזַל (הדר) [אָהָרֵד] נִוְדָא (בארעיה) בְּאַרְעָא**
 61 **הַחֲבֵירָה** - הלך רב ענן ובנה כותל חדש בין שדהו לשדה חבירו,
 62 ובנה את הכותל בלא שימת לב בתוך שדה חבירו, ועל ידי זה
 63 הרחיב את השדה שלו.
 64 לאחר מכן הכיר בעל השדה שרב ענן בנה את הגדר בתוך שדהו,
 65 אמנם רב ענן שוב לא רצה להרוס את הכותל מפני שחשב שזכה
 66 במה שהחזיק בשדה חבירו, ולכן **אָתָא לְקַמְיָה דְּרַב נַחֲמָן, אָמַר לֵיהּ**
 67 **רַב נַחֲמָן לְרַב עֲנַן, וְיָל (הדר) [אָהָרֵד]** - לך והחזר את המחיצות
 68 למקומם הראשון.
 69 רב ענן טוען שחבירו מחל לו והקנה לו את הקרקע ויש לו גם חזקה
 70 בה: אמר לו רב ענן, **וְהָא אֲחֻזְיָךְ לִי** - והרי בניית כותל זה על פי
 71 ציווי ואף שטיע על בניית הכותל, והרי זה כאילו אמר לי 'לך חזק
 72 וקני' ועל ידי שבניית את הכותל קניתי זאת בחזקה של 'צעל גדר
 73 ופרץ', ומכיון שמחל והקנה לי קרקע זו וגם יש לי חזקה שהיה
 74 בידי יום אחד ושחק ולא מיחה, הרי זו חזקה שיש עמה טענה,
 75 ומדוע שאחזיר את הכותל למקומו הראשון.
 76 רב נחמן דוחה את דבריו שלא מועילה חזקתו בשדה: **אָמַר לֵיהּ רַב**
 77 **נַחֲמָן לְרַב עֲנַן, בְּמָאן -** כשיטת מי כוונתך שמועיל החזקה שהחזקת
 78 בשדה יום אחד ולא מיחה המערער, כשיטת רבי יהודה ורבי
 79 **יִשְׁמַעְיָא דְאַמְרֵי כֵּל בְּפִנּוּי לְאַחֲרֵי תוּי חֻזְקָה** - שכל מחזיק בשדה
 80 בפני הבעלים ולא מיהו בו, מיד נחשב לחזקה, **לִית הֶלְבְּתָא**
 81 **בְּוִיתֵיהוּ, אלא כרבנן שאין חזקה אלא כשמחזיק בקרקע שלוש**
 82 **שנים מיום ליום, ולכן מכיון שלא החזקת בשדה שלוש שנים,**
 83 **והמערער טוען שלא נתן לך חלק שדה זו, החזר את הכותל**
 84 **למקומו הראשון.**
 85 רב ענן משיב שאף שאין לו חזקה בקרקע, אך יש לו עדים על כך
 86 שחבירו מחל לו והקנה לו את הקרקע: **אָמַר לֵיהּ רַב עֲנַן לְרַב נַחֲמָן,**
 87 **וְהָא אָחִיל, דְאַתָּא וְסִייע בְּנִוְדָא בְּהֵרָא** - אמנם אין לי חזקה בקרקע
 88 זו אך יש לי עדים על כך שראו שסייע לי לבנות את הכותל, והרי
 89 זה כאילו אמר לי 'לך חזק וקני', ואם כן הרי מחל לי על חלק שדה
 90 זו.
 91 רב נחמן דוחה את דבריו שלא היה כאן כלל מחילה: **אָמַר לֵיהּ רַב**
 92 **נַחֲמָן, מְחִילָה בְּטַעוּתָא הָא כִּיּוּן שְׁהוּא לא היה יודע שאתה בונה את**
 93 **הכותל בתוך שטח השדה שלו. והרי אַתָּ גִּנְפָד -** אתה עצמך אי
 94 **הוּא יָדַעְתָּ שאתה בונה בתוך שלו, לא עָבַדְתָּ -** לא היית עושה כן,
 95 ואם כן פני היכי דאת לא הוּא יָדַעְתָּ, הוא נמני לא הוּא יָדַע - כמו
 96 שאתה לא ידעת, הוא גם לא שם לב לכך שאתה בונה את הכותל
 97 בתוך שדהו, ולכך שתיקו וסיועו בבניית הכותל אינה נחשבת
 98 למחילה.
 99 מספרת הגמרא מעשה נוסף: **רַב כְּהֵנָא שְׁקַל בִּידְקָא בְּאַרְעֵיהּ** -
 100 בשדה של רב כהנא נכנס שטף מים ונטל את המחיצות שבין שדהו
 101 לשדה חבירו, ולא נודע היכן הוא הגבול שבין שני השדות ששם
 102 היו המחיצות בתחילה. **אָזַל הָדָר נִוְדָא בְּאַרְעָא דְלֵא דִידֵיהּ** - הלך
 103 רב כהנא ובנה כותל חדש בין שדהו לשדה חבירו ובנה את הכותל
 104 בלא שימת לב בתוך שדה חבירו, ועל ידי זה הורחב השדה שלו.

1 **קָתָמָא מַאי** - מה הדין באומר לעדים סתם כתבו שאני נותן מתנה
 2 לפלוני, ולא אמר להם לכתוב בסתר, וגם לא אמר להם לכתוב
 3 בפרסום, האם המתנה קיימת כלשון הראשון, או שאינה קיימת
 4 כלשון השני. פושטת הגמרא: **רַבִּינָא אָמַר, לא תִּישְׁיֵן -** אין
 5 חוששים בזה למתנה טמונה, **רַב אִשִּׁי אָמַר, תִּישְׁיֵן בזה למתנה**
 6 **טמונה ואין הנותן גובה את המתנה.**
 7 ומכריעה הגמרא: **יְהִלְבְּתָא, תִּישְׁיֵן** שמה המתנה ניתנה כמתנה
 8 טמונה ומעמידים את הקרקע בחזקתה.

משנה

9 כפי שנתבאר במשניות הקודמות, המחזיק בקרקע שלוש שנים
 10 שוב אין יכול בעל הקרקע לבוא ולערער שהקרקע שלו היא, אלא
 11 נאמן המחזיק לומר שקנה אותה מבעליו. משנתינו מבארת שאין
 12 חזקה זו מועילה אלא אם כן המחזיק מבאר מנח מה שלוש
 13 בקרקע זו, אם משום שקנה אותה או קבלה במתנה, או שירשה
 14 מאביו.

15 **כֵּל חֻזְקָה, בין 'חזקת קרקעות' כגון המחזיק בקרקע או בבית שלוש**
 16 **שנים, ובין 'חזקת תשמישים' כגון המחזיק להשתמש בכותל חבירו**
 17 **לתשמישים שונים ואפילו יום אחד, שְׁאִין עֲמֵה מַעֲנָה -** שהמחזיק
 18 אינו טוען מאיזה כח החזיק בה, **אֵינָה חֻזְקָה.** ורק בחזקה שיש עמה
 19 טענה כגון טוען שקנה אותה מפלוני המערער והחזיק בה שלוש
 20 שנים, הרי הוא נאמן ומעמידים את הקרקע בחזקתו. ומבארת
 21 המשנה: **בִּיצֵד, אָמַר לו בעל הקרקע למחזיק מה אַתָּה עוֹשֶׂה בְּתוֹךְ**
 22 **הקרקע שְׁלִי, והוא אָמַר לו אני מחזיק בקרקע משום שְׁלֵא אָמַר לִי**
 23 **אָדָם דְּכֵר מַעוֹלָם,** כלומר, איני יודע של מי היא, וכיון שלא אמר
 24 לי אדם דבר, ירדתי לתוכה והחזקתי בה, **אֵינָה חֻזְקָה.** אך אם אמר
 25 לו אני יושב בקרקע משום שְׁמַכְרְתָּ לִי, או שְׁנַתָּ לִי בְּמַתְנָה, או
 26 שאמר לו **אֲבִיד מְכָרָה לִי, או אֲבִיד נְתַנָּה לִי בְּמַתְנָה, הרי זו חֻזְקָה.**
 27 דין חזקה בקרקע שירש מאביו: **וְהָבֵא מְשׁוּם יְרוּשָׁה -** המחזיק
 28 בשדה שלש שנים וטוען שהיה אביו מוחזק בקרקע זו ביום מותו
 29 וירשה ממנו, **אֵינּוּ צְרִיךְ מַעֲנָה -** אף שאינו טוען שאביו לקחה מאת
 30 הבעלים, מעמידים את הקרקע בחזקתו, שאנו טוענים כן בשבילו,
 31 ואין מצריכים אותו להביא ראיה כיצד הגיע קרקע זו לידי אביו,
 32 שאין אדם בקי בקרקעות של אביו כיצד באו לידו.

גמרא

33 שנינו במשנתנו שהמחזיק בקרקע ואינו טוען מאיזה כח החזיק
 34 בה, אינה חזקה. שואלת הגמרא: **פְּשִׁטָא.** מתרצת הגמרא: **מַהו**
 35 **דְּתִימָא הָא בְּנִבְרָא מִזְּבִין וְזָנְהָ לֵיהּ הָאִי אַרְעָא -** שמא תאמר שאדם
 36 זה המחזיק בקרקע קנה מאת המערער את הקרקע הוּו, וּשְׁמַרְתָּ
 37 **הוּו לֵיהּ וְאִירְפֵם -** והיה לו שטר על מכירה זו, ונאבד לו, והאִי
 38 **דְּקָאֲמַר הָכִי -** והטעם שלא טען שקנה את הקרקע מהבעלים
 39 והחזיק בה ונאבד לו השטר, אלא אמר שהחזיק בה כי לא אמר לו
 40 אדם דבר מעולם, הוא משום שְׁכַר בלבו **אִי אִמְיָא מִזְּבִין וְזָנְהָ לִי**
 41 **הָאִי אַרְעָא -** אם אומר שהמערער מכר לי קרקע זו, **אָמַר לִי אֲחֻזְי**
 42 **שְׁמַרְדָּ -** הראה שטר מכירה שקנית ממנו קרקע זו ותהיה נאמן
 43 בדבריו, וכשלא אוכל להראות את השטר, שהרי נאבד, יאמרו לי
 44 שגזלתיה ממנו. ולכן העדיף לומר שהחזיק בה ולא אמר לו אדם
 45 דבר מעולם, וחשב שבטענה זו ישאירו את הקרקע בידו משום
 46 שבוזה שלא מיחה בו הבעלים עד כה נמצא שמחל לו על זה. הֶלְבְּדָה
 47 **כיון שיכול להיות שהאמת היא שקנה את הקרקע מהבעלים,**
 48 **אם כן לִימָא לֵיהּ אֲנִי דְלִמָּא שְׁמַרְדָּ הוּו לָךְ וְאִירְפֵם -** שמא היה לך
 49 שטר ונאבד, וּבְגוֹן זֶה פְּתַח פִּיךְ לְאַלְמִם' (משלי לא ה) **הוּא -** ועל כגון

1 **כתמא מאי** — משום דתרי לישני אמר רב יוסף לעיל, ואיכא בנייהו סתמא, חד פסל וחד
2 מכשר. הלכך קבעי הכא: אמאי סמכינן אי אמר לון סתמא "כתובו", ולא אמר להו
3 "חיתבו בשוקא ובברייתא" ולא אמר להו נמי "איטמרו?" מי הוי מתנתא סתמיתא או לא?
4 ויש מפרשין דאמרוטע קאי, דאוקימנא דלא הויא מתנתא סתמיתא מודעא לחבירתה.

5 אבל סתמא מי הויא מודעא? ולא נהירא כלל,
6 דלהוא לישנא דאמרינן סתמא פסולה — דהאי
7 לא הויא מודעא, דהיינו סתמיתא. לא חיישינן —
8 דאינה סתמיתא, אלא כשרה, חיישינן —
9 לטמירתא ולא מגבינן בה. ואי מגבינן — לא
10 מוהדרין עובדא. והיינו דלא קאמר רבי אשי דלא
11 מגבינן אלא חיישינן — דספק הוא, היכינא
12 דקיימא ארעא — תיקום. והלכתא חיישינן —
13 דלא מגבינן בה, והלכך צריך לכתוב בתוך
14 השטר: וכך אמר לנו "כתובה בשוקא וחתומה
15 בבאי". ואף על גב דלא אמר אלא "כתובה לו"
16 — סתם שטר מתנה כמו שתקנו חכמים קאמר.
17 **משנה** כל חזקה שאין עמה מענה אינה חזקה
18 — בין בחזקת שלש שנים שני דקרקעות ובתים
19 ואילנות, בין בחזקת יום אחד, כגון דרך דארמינן
20 לעיל (ו, א). אחזק להודרי בו, מירי. וקאמר
21 דצריך לטעון מאיזה כח החזיק בה, והלכך בין
22 טענין טענתא בעלמא, שברין ירד לקרקע זה
23 ומתוך כך החזיק בה כשער חזקה שאמרו
24 חכמים, וזה שתק ולא מיחה — הויא חזקה, ואין
25 המערער נאמן לומר: לא על ידי ירד לקרקע
26 שלי, אלא בלא רשותי. דאם כן — למה תניזו
27 לחזיק. שלא אמר לי אדם דבר מעולם אינה
28 חזקה — בגמרא פריך. פשיטא. משום ירושה —
29 שאמרו: אבלתה שני חזקה מבח ירושת אבי,
30 שהיה מוחזק בה ביום מותו. אינו צריך טענה —
31 לומר היאך בא ליד אביו, דאין אדם בקי
32 בקרקעות אביו היאך באו לידו. ומיהו, ראיא
33 בעדים בעי, שראו את אביו החזק בה יום אחד.
34 והכי מפרש בגמרא **גמרא פשיטא** — דבין

1 **סתמא מאי? רבינא אמר: לא חיישינן, רב אשי**
2 **אמר: חיישינן. והלכתא: חיישינן. משנה כל חזקה**
3 **שאין עמה מענה - אינה חזקה. פיצד? אמר לו:**
4 **מה אתה עושה בתוך שלי? והוא אמר לו: שלא**
5 **אמר לי אדם דבר מעולם - אינה חזקה; "שְׁמַכְרַת**
6 **לִי", "שְׁנַחַת לִי בְּמַתְנָה", "אֲבִיד מְכָרָה לִי", "אֲבִיד**
7 **נַתְנָה לִי בְּמַתְנָה" - הרי זו חזקה. והבא משום**
8 **ירושה - אינו צריך מענה. גמרא פשיטא מהו**
9 **דתימא: האי גברא מויבן ויבנה ליה האי ארעא, ושמיא**
10 **הנה ליה ואירכס, והאי דקאמר הכי, סבר: אי אמינא**
11 **מויבן ויבנה ליה האי ארעא, אמרי לו: אחוי שמך. הלכך**
12 **לימא ליה אגון: דלמא שמרא הנה לך ואירכס, כגון**
13 **זה "פתח פיה לאלים" הוא, קא משמע לן. (ע"ג סימן).**
14 **רב ענן שקל בידקא בארעיה, אול הדר גורא בארעיה**
15 **דחבריה; אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: זיל הדר.**
16 **- והא אחזיקי לי - אמר ליה: כמאן? פרבי יהודה ורבי**
17 **ישמעאל דאמרי: כל פפניו לאלתר הוי חזקה? לית**
18 **הלכתא פוותיהו. - אמר ליה: והא אחיל, דאתא ופייע**
19 **גנודא בהראי - אמר ליה: מחילה בטעות היא; את**
20 **גופך אי הוה יערת לא עברת. כי היכי דאת לא הוה**
21 **ידעת, הוא נמי לא הוה ידע. רב פהנא שקל בידקא**
22 **בארעיה, אול הדר גורא בארעא דלא דידיה.**

אחא

35 דאין לו טענה — אינה חזקה. מויבן ויבנה ליה — האי ארעא מזה המערער לקחה, ואבר
36 שטרו. אמרי לי אחוי שטרך — שאינו בקי בדינין, לידע שחזקה במקום שטר עונמת. קא
37 משמע לן — דאי טען — טענינן ליה, ואי לא טען — אנו לא ילפינן ליה למיטען. ששמעין
38 מחבא דאי הוה טען הכי — מהמנינן ליה, דכחאי גונא אינו קרוי חוזר וטוען, דאין זה
39 מכחיש טענתו ראשונה. שקל בידקא בארעיה — שטף מים נכנס בשדהו, ונטל את
40 המחיצות, ולא נודע מקומן. הדר גורא בו' — עשה כותל חדר בינו לבין שכנו. והרחיב
41 קרקע שלו, ועשה הכותל בשדה חבירו. והא אחזיק — שבניתי כותל על פיו ובצואתו,
42 כדאמר לקמיה: דאתא וסייע גורא בחודאי, וכמאן דאמר לי "חזוק וקני" דמי. וכיון שעל
43 פיו עשיתי, וגם החזקתי יום או יומים, שהיה כותל שלי בקרקע שלו והוא ידע ולא מיחה
44 אלא שתק — הרי חזקתי חזקה שיש עמה טענה. ואידך הוה טען: לא נתתיה, ושני חזקה
45 לא חזקה אמר ליה כמאן — טענת "והא אחזיק" — דסבירא לך חזקה יום אחד הויא
46 חזקה, היכא ידע מערער ולא מיחה. כרבי יהודה — דמתניתין, דתלי טעם דשיל שנים
47 כדי שיהא באספמאי שנה בו'. הא אם קרוב בתוך מהלך יום, שיוכל לידע מיד כשידע,
48 ולא ימחה — תתיה חזקה. וכרבי ישמעאל כרבי יוסי נמי, בשלחי פרקין (נט, ב). תנו רבנן:
49 מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין, בא לפני רבי ישמעאל, אמר לו:
50 החזקת משום דסבירא ליה; בפניו — לאלתר הויא חזקה. אין הלכה בו' — אלא כרבנן,
51 דאמרי: דכל דבר חזקה שלש שנים מיום ליום בעינן. והא אחיל בו' — והא יש לי טענה
52 ודאית שהקנה לי קרקע, דיש לי עדים שראו שהיה מסייע לי לבנות הכותל, וכמאן דאמר
53 "לך חזק וקני" דמי. מחילה בטעות היא — שלא היה יודע שאתה בונה בתוך שלי. מי הוה
54 עברת — בתמיה. אלא גם אתה טעית. וכסבור היית שאתה בונה בתוך שלך.

חד

1 **שלא** אמר לי אדם דבר מעולם — והוא הדין דאפילו אם אמר "וביתיה מפלוגי חובנה
2 מינך" דלא הויא חזקה עד שיאמר "אתה מכרת לי", כדקתני סיפא. אלא הא עדיפא
3 ליה למינקט "שלא אמר לי אדם דבר מעולם" — לאשמעינן דלא הוי "פתח פיה לאלם",
4 כדאמר בגמרא. אמרי לי אחוי (לי) שטרך — וכשלא אובל לדראות שטרי שהפסדתיו, יאמרו
5 שגולתיה. אבל כשאמרו "לא אמר לי אדם [דבר]
6 מעולם" — לא יאמרו שגולתיה, אלא ארתי שלא
7 מיחו בידי החזקתי בה, ונמצא שמתל לי.
8 **והא** אחזקי לי — פירש הקונטרס: בניתי כותל
9 על פיו, והוא סייע לי. וכיון שבמצותו עשה — הוי
10 חזקה שיש עמה טענה. וקשה: דמדקאמר בטר
11 הכי "והא אחיל", משמע דעד השתא לא הוה
12 מחזיק בה מטעם מחילה. ועוד: דלאלתר הוה ליה
13 לרב נחמן למימר מחילה בטעות הויא ונראה
14 לפרש, דרב ענן הוה טעין שלקס ממנו, ולא הוי לו
15 עדים שלקחה, והיה רוצה להיות נאמן מתורת
16 חזקה. וכי אמר ליה רב נחמן דלאו חזקה היא —
17 חשיב לו רב ענן: והא אחיל, דאף על פי שאנו
18 נאמן לומר "לקחתיה" — תתא שלי מטעם מחילה,
19 דסייע בגורא בהדאי. והיה לו עדים, או היה מודה
20 בסיועו. ואין הסוגיא מוכחת כן.
21 **שלא** אמר לי אדם דבר מעולם פשיטא — קשה
22 למורינו הרב רבי מאיר: דמאי פריך "פשיטא"? הא
23 לעיל (ב, ב). פריך גמרא: אלא מעלתה חזקה שאין
24 עמה טענה בו, ופירש שם בחוספות פירוש
25 ראשון, דאפילו אמר "שלא אמר לי אדם דבר
26 מעולם" פריך ונראה לומר: דמכח סיפא. דמשמע
27 דאפילו "מפלוגי חובנה מינך וביתיה" לא הויא
28 חזקה, פריך "פשיטא". ונראה כי זה דרוק, דמא
29 ליה למיפריך ארישא טפי מאספא: דהא מרישא
30 איכא למידק איפכא, ולפריך טפי מסיפא לרישא
31 ונראה לי: דמקשה לא מסיק אדעתיה דנטעון ליה
32 אנו, ולחכי פריך: פשיטא וטענה גרידא אינה
33 מעולה, דאינה טענה ומשני: דסלקא דעתך
34 דנטעון ליה אנו, דכיון דלא מיחה שלש שנים
35 — ודאי מכר לו או מחל, ועוד יש לומר: דרבנן דרבי ישמעאל דלא ילפי משור
36 פריך "פשיטא". אבל קשה: דבמתניתין לא אחזרו רבנן, ומתניתין כרבי ישמעאל ונראה
37 דפריך אחזקה דיום אחד, דמתניתין נמי איירי בה, מדקתני "כל חזקה", כדפירש
38 הקונטרס.

39 **כמאן** כרבי יהודה — קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דהאמר רב ענן לעיל (ב, ב): לדידי
40 מפרשא לי מניה דמר שמואל מחאב פני עדים שאין יכולין לומר לו בו. משמע
41 דלא בעי בפניו מחאה, והיינו דלא כרבי יהודה ושמואל סבר כותיה בחודא, ופליגי עליה בחודא.
42 **אמר** ליה מחילה בטעות הואי — וקשה: דברפיק "איחזו נשך" (בבא מציעא סו, ב) אמר רב
43 נחמן: השתא דאמרו רבנן אסמכתא לא קני — דהורא ארעא הודרי פירי. למימרא דסבר רב
44 נחמן מחילה בטעות לא הויא מחילה? והא אייתמר: המוכר פירות דקל לחבירו בו', ופירש
45 נחמן. ומדינא דאי שמיט ואביל — לא מפקין נמי מחילה. דהם זבני והבא הלוואה. ופירש
46 הקונטרס: הכא הלוואה — ומיחוי כרביה, שמתחלה בחלוואה באו לידו, וכרביה קצוצה רומ.
47 ואין אבק רבית אלא במכר, כגון לקח ממנו פירות דריש מתניתין. דהתם משמע דבכל מקום
48 לרב נחמן מחילה בטעות הויא מחילה, בר מתחם בחלוואה, דמיחוי כרביה, והבא סבר רב
49 נחמן דלא הויא מחילה ומיהו, בלאו הכי קשה על פירוש, דהא אמר רבינא התם בריש
50 (פסק, א), דמשכתנא בלא נכיתא ברינינו אין מחזיקין ממלוא ליה, דלא חשיב רבית
51 קצוצה, ומסתמא דלא פליגי עליה רב נחמן ונראה לרבינו נחמן. דהכי פירוש: דבכל מקום סבר
52 רב נחמן דלא הויא מחילה, כדאמר הכא. ובריש "דמפקיד" (בבא מציעא אה, א), קאמר נמי
53 רב נחמן: דהתם שומא בטעות דוא, ובסוף פרק קמא דגישין (יד, א) נמי אמר דקנין בטעות חחר.
54 אלא היינו טעמא דרב נחמן, דהתם זבני ולא הויא מחילה בטעות, שאפילו היה המוכר יודע
55 שיוכל לחזור — לא היה חוזר, דניחא ליה דליקו בחינותיה, וגמר ומקני. אבל הכא הויא
56 הלוואה, ולחלוא אינו מקני ליה אלא בתורת מכר, והמכר אינו כלום, דאסמכתא היא ולא גמר
57 ומקני, וכיון דהורא ארעא — דהרי נמי פירי. אבל אם היה נותן בתורת רבית היה קונה, דאבק רבית אין יוצא בדיינים. ורבא דהוה בעי לאותובי ביניה אונאה ליה היה יודע זה הפירוש, שאם היה
58 יודע — לא היה מקשה כלום מאונאה, דהבא לא הויא מחילה בטעות, כדפריך גמר ומקני. ורב נחמן היה משיב מאיילונית לפי סברת רבא. כלומר: אדמותב לא מאונאה — תסייען מאיילונית,
59 אלא על כרחך צריך אתה לחלק, כדפרישית.

אחא

לקמיה דרב יהודה כו' - ומסיק דרב יהודה כרבי שמעון בן אלעזר סבירא ליה. ותימא: דבפרק י"ח בורר" (סנהדרין ל, ב) אמר רב יהודה: עדות המכחשת זה את זה בבדיקה - כשרה בדיני ממונות. ומוקי לה באחד אומר ארנקי לבנה ואחד אומר ארנקי שחורה. אבל אחד אומר מנה שחור, ואחד אומר מנה לבן - אין מצטרפין. נהרדעי אמרי:

אתא לקמיה דרב יהודה; אויל אייתי תרי סהדי, חד אמר: תרתי אוצייתא עאל, וחד אמר: תלת אוצייתא עאל, אמר ליה: זיל שלים תרתי מגו תלת. אמר ליה: קמאן? - פרבי שמעון בן אלעזר; דתניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי פיתוי עדים, שאחת אומרת מנה ואחת אומרת מאתים - שיש בכלל מאתים מנה. על מה נחלקו? על פת אחת, שאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים, שפית שמאי אומרים: נחלקה עדותן, ובית הלל אומרים: יש בכלל מאתים מנה. אמר ליה: והא מיייתנא לך איגרתא ממצערבא דאין הלכה פרבי שמעון בן אלעזר אמר ליה: לכו תיתי. והוא גברא דדר בקשתא בעלייתא ארבע שני, אתא מארי דביתא אשפחיה, אמר ליה: מאי בעית בהאי ביתא? אמר ליה: מפלגיא ובינתה דבנה מינך; אתא לקמיה דרבי חייא, אמר ליה: אי אית לך סהרי דדר בה איהו דבנת מיניה, ואפילו חד יומא - אוקימנא לה בידך, ואי לא - לא. אמר רבי: הוה תיבנא קמיה דחכיבי, ואמרי ליה: וכי אין אדם עשוי ליקח ולמכור בליה? וחזיתיה לדעתיה, אי אמר ליה: קמאי דידי ובנה מינך - מתימן מיגו דאי בעי אמר ליה: אנה ובנתה מינך. אמר רבא: כוותיה דרבי חייא מסתברא, דקתני: תבא משום ירושה - אינו צריך מענה; מענה הוא דלא בעי, הא ראיה בעי. - ודלמא לא ראיה בעי? בעי ולא מענה בעי ואיבעית אימא: שאני לוקח, דלא שדי וזוי בכדי. איבעיא להו: נראה בו, מאי?

אמר אביי: היא היא; רבא אמר: עבד איניש דסיאר ארעיה ולא זבין, שלשה לקוחות מצטרפין, אמר רב: וכולם בשטר. למימרא, דסבר רב: שטר את ליה קלא, ועדים לית להו קלא; והאמר רב: תמוכר שדה בעדים - גובה מנכסים משועבדים - התם, לקוחות אינו

שמנך לקוחה - מדימך, הדשאת היא ליה חזקה שיש עמה טענה. אבל כי טעין מפלגינא ובנתה בחזקת דאמר לי דבנה מינך, אבל איני יודע אם לקוח ממך אם לאו - היינו חזקה שאין עמה טענה, והאיל ואפילו יום אחד לא נראה דרבי חייא - כוותיה דרבי חייא - דצריך להביא עדים שדר בה המוכרה לו יום אחד. תבא משום ירושה - והוא הדין משום לקוחה. אין צריך מענה - הר טענה דלעיל, דקתני מתניתין "צטרפין" - אתה מברת לה "אתה נתת לי במנתח" - אין צריך ירוש לטעון ולומר "אתה מברת לאבני". אבל ראיה - בעדים, שדר בה יום אחד, מיהא בעי. מדלא קתני "הבא משום ירושה אינו צריך כלום" דייקין הכי. ודילמא לא ראה בו' - והכי קאמר: הבא משום ירושה - אין צריך שום טענה בעולם אלא זו בלבד; מאבי אני ירושה. אבל לא עדי דירת יום אחד, ולא טענת מכירה ומתנה שניתנה לאבני בעי. הכי גרסין: ואי בעית אימא שאני לוקח בו' - אפילו אם תאמר כי הירוש צריך ראה דרבי ביה מורשו יום אחד, לוקח עדיף טפי מירוש. דלוקח, אילו לא ברירא ליה מילתא דודאי ובנה המוכרה לו מבעל הקרקע - לא הוי שדי וזוי בכדי. הלכך, דאי קאמילתא שפיר בשלקחה, ואין צריך לא ראה ולא טענה. איבעיא להו נראה בו - המוכרה ללוקח זה באותו קרקע, למוד כמה ארכו וכמה רחבו, מאי? מן חשיבא עדות ראייה כעדות דירדה ומשום דכרבי חייא קיימא לן קבעי לה. שלשה לקוחות מצטרפין - שדה שיש עדים שהיתה של ראובן כל הימים, והחזיק בה שמעון שנה כי טוען שקנאה מראובן, ואחר כך מכרה לשמעון ללוי בשטר, והחזיק לוי שנה ואחר כך מכרה לוי ליהודה וכתב לו שטר מכירה, כדלקמן, והחזיק בה שנה - הרי שלש שנים. ואתא ראובן וקבעיט, ואומר כי לא מכרה לשמעון, ויהודה טוען: הרי החזקנו בין שלשתנו שלש שנים ולא מחיה, ושמעון שלקחה ממך, שאנו באין מכחו - לא היה לו ליהודר בשטרו יותר משלש שנים. וראובן משיב: לפי שכל אחד מכם לא החזיק שלש שנים, אלא שנה - לא השתי למחות, שהייתי רואה שאתם ראיאם להחזיק בדמחזקי איניש, ולא הייתי יודע שבשביל שהייתם מוכרין זה לזה לטוף שנה, לפיכך לא החזקתם כל אחד כי אם שנה. מצטרפין - הלקוחות, ופיסדי ראובן. דכיון דבשטר לקחו זה מזה, כדמפרש רב בסמוך: עדים שבשטר אפקו לקלא, וידע ראובן, ומדלא מחיה - הפסיד. אבל בלא שטר - מצי טעין: האי דלא מתאי - שלא החזיק אחד מכם שלש שנים, ולא אחזקתו בדמחזקי איניש, כדאמרין לעיל (בט, ב) - באמתא. וכולן בשטר - שאני לקוחות אחרונים קאי, אבל לוקח ראשון שלקח מן המעריע - שדה מנה ולשטר; ודאם יש לו שטר - פשיטא דאין יכול לעריע. שפר אית ליה קלא - שנמאספין לכותבו ולחזותו, והכל שומעין. ועדים לית להו קלא - מכירה בעדים בלא שטר. המוכר שדחו בפני עדים - וקבל עליו אחריותו. גובה - הלוקח מן המוכר אפילו מנכסים שעבד ומשכן או מוכר קרקעותיו אחרי מכירה זו שקבל עליו אחריותו. וטעם - משום דעדים מפיק לקלא, וידעו הלקוחות שמכר זה קרקע באחריות, והיה להם להניח למוכר בני חרוין כשיעור האחריות. אלמא: עדים בלא שטר אית להו קלא. שאני לקוחות - אף על גב דמכירה בעדים בלא שטר לית ליה קלא ממילא אלא אם כן יפשעו וחקרו הדבר.

איתנו

חד אמר - רב כהנא עייל כותלו בתוך של חבירו. תרתי אוצייתא - שתי שורות קרקע על פני השדה, כדגרסין ב"השופות" (בבא בתרא יב, א) תלת אוצייתא בני תריסר גופני. תרתי מגו תלת - תרתי אוצייתא מן השלש שמעדי האחד. דתרייהו מיהא מודו דתרתי אוצייתא עייל, דבכלל תלת איבא תרי. אמר ליה - רב כהנא לרב יהודה. כמאן - דינית לך דהא תרייהו מבחשי האי להאי, ותבטל שטור. ומסיק דאמור רבי שמעון בן אלעזר - שחלכה כמור, ואוליבא דבית הלל. ואחת אומרת מאתים - הוי, באותו היום באותה שעה באותו מקום. שיש בכלל מאתים מנה - דהיינו מאה זו, ואין כת שניה מבחשת על מנה שכת ראשונה מעידה, אלא מוסיפין הן מנה אחת. אבל כת ראשונה מבחשת לשניה על אותו מנה שמוסיפין, ובאותו מנה שני אוקי תרי לכהדי תרי, ואוקי ממונא בחזקת מריה, ולא ישלם. נחלקה עדותן - דמאי דקמסחיד מר לא קמסחיד מר. בית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה - ונטול מנה. הבא נמי, יש בכלל תלת אוצייתא תרות, ומיחד לית. אמר ליה - רב כהנא לרב יהודה. והא מיייתנא איגרתא כו' - דאפילו בית הלל מודו דנחלקה עדותן. אמר ליה אהירי מיר עדי דמיייתת איגרתא - וכרב יהודה קיימא לן, שכן נעשה הדין. בקשתא - מקום. בחזקת מינך - בעליה. דבנה מינך - בחזקת שהייתי סבור דבנה מינך לקחתיא ממנו. דרד בה - ההוא דאמרת דבנה לך. אפילו חד יומא - כדי לאמת דבריך, ואוקמה בידך, והאיל והחזקת שני חזקה, ושוב לא תצטרך להביא עדים שלקחה מבעליו ארוה שמכרה לך. משום דטוענין לירוש, וטוענין ללוקח. דהבא משום ירושה ומשום מקח אינו צריך טענה, אלא ראייה שדר בה המוכרה לו יום אחד בעי. תכניי - רבי חייא. דודו של רב, כדאמרין בסנהדרין (ה, א) דרב בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה דרבי חייא. ואמרי ליה - להכיבי אמאי צריך להביא עדים שראותו בבית יום אחד? וכי אין אדם עשוי ליקח בליה - ולמכור לאחר שיתן לו ריוח באותו לילה עצמו? והוה לך לאוקומי להאי אנכסיה בטענה זו, דהא טוענין ללוקח. ומיהו, כרבי חייא קיימא לן, כדמוכח מסקנא. וחזיתיה לדעתיה - דרבי חייא. דאי מעין ליה - האי מחזיק יקמאי דידי וזנה מינך ההוא דבנה ניהל" - מדמון. מינו דאי בעי אמר בו' - הלכך, כיון דטעין נמי טענה מעלייתא "איני יודע

איתנו

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

27
28
29

מלוח
אמר רבא
אמר רב
לחן קלא

איתנו

56 שיש עמה טענה שקנית את הקרקע מפלוני שידוע שהיה מוחזק
 57 בה יום אחד. וְאֵי לֹא - ואם אין לך עדים שיעידו על כך, לֹא תוכל
 58 לזכות בבית זה על אף שהחזקת בו שלש שנים, משום שהיא חזקה
 59 בלא טענה.
 60 רב הקשה לרבי חייה על שהצריך לפלוני להביא עדים שדר בה
 61 המוכר יום אחד: אָמַר רַב, הֲנֹה יִתְיַנָּא קַמֵּיה דְרַבִּינֵי - ישבתי לפני
 62 דודי רבי חייה כשאמר דין זה, וְאִמְרִי לִיה מְדוּעַ אַתָּה מְצַרֵּךְ אוֹתוֹ
 63 להביא עדים שראו את פלוני שמכר לו את הבית גר בבית יום
 64 אחד, וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לִיקְתָּ וְלִמְכֹר בְּלִילָה - וכי לא מצוי שאדם
 65 קונה בית בלילה ומיד לאחר מכן באותו הלילה הוא מוכר את
 66 הבית לאחר ולא גר שם כלל אפילו יום אחד, ואם כן אולי גם כאן
 67 פלוני קנה את הבית מהבעלים ומיד מכרה לזה שמחזיק בה
 68 עכשיו, ולא גר שם אפילו יום אחד.
 69 וממשיך רב ואומר, וְהוֹתִיבָה לְדַעְתֵּיהּ - והתבוננתי בדעתו של דודי
 70 רבי חייה, שאכן סבר שאֵי אָמַר לִיה המחזיק למערער קָפֵּיא דִּידִי
 71 וְכִנְהָ מִינְהּ - בפני קנה אותו פלוני את הבית הזה ממך, מְהִימֵן -
 72 נאמן במינו דאי פְּעֵי אָמַר לִיה אָנָּא וְכִנְהָ מִינְהּ - מתוך שהיה יכול
 73 לשקר ולומר שהוא עצמו קנה את הבית מאת המערער והיה נאמן
 74 בטענה זו שהרי החזיק בו שלש שנים, לכך נאמן בטענתו שאותו
 75 פלוני שמכר לו את הבית, קנה אותו בפניו מהמערער.
 76 הגמרא מביאה ראייה ממשנתנו כדברי רבי חייה: אָמַר רַבָּא,
 77 בְּוֹתֵיה דְרַבִּי חֵיָא מִסְתַּבְּרָא שְׂצַרֵּךְ להביא עדים שפלוני גר שם
 78 יום אחד, דְקָתְנֵי - ששנינו במשנתנו 'הֲבֵיא מִשּׁוּם יְרוּשָׁה אֵינוֹ צָרִיךְ
 79 מְעַנְהוּ' - אינו צריך לטעון שאביו קנה את הקרקע מאת הבעלים,
 80 מדייקת הגמרא: מְעַנְהוּ הוּא דְלֵא פְּעֵי, הָא רַבָּה פְּעֵי - מכך
 81 שהמשנה כתבה 'אינו צריך טענה' ולא 'אינו צריך כלום' משמע
 82 שאמנם אינו צריך לטעון שאביו קנה אותה מאת הבעלים, אך
 83 צריך להביא ראייה בעדים שאביו גר שם יום אחד. והוא הדין
 84 בלוקח שקנה בית מפלוני שאמנם אינו צריך לטעון שפלוני קנה
 85 את הבית מהבעלים, אך צריך על כל פנים להביא ראייה שגר בה
 86 פלוני יום אחד.
 87 דוחה הגמרא: וְדִלְמָא לֹא רַבָּה פְּעֵי וְלֵא מְעַנְהוּ פְּעֵי - אולי היורש
 88 קרקע אין צריך להביא לא ראייה שאביו גר שם ולא לטעון שאביו
 89 קנה אותה מאת הבעלים, והלשון 'אינו צריך טענה' הכוונה שהבא
 90 משום ירושה חוץ מטענה זו 'מאבי אני יורשה' אינו צריך להוסיף
 91 שום טענה אחרת, לא שאביו גר בה ולא שקנה אותה.
 92 עוד דוחה הגמרא: וְאִיִּיעֵית אִימָא, אפילו אם תאמר שהבא משום
 93 ירושה צריך להביא ראייה שאביו גר בה יום אחד, מכל מקום אין
 94 להשוות לוקח ליורש, ולעולם שייך לומר שלוקח עדיף ואינו צריך
 95 להביא ראייה, משום ששִׁנְיָ לִיקְתָּ דְלֵא שְׂדֵי וְזוּן בְּכַדִּי - שאינו זורק
 96 את מעותיו לחנם, כלומר, כיון שמשלם על המקח שקונה, הרי
 97 שבשעת הלקיחה הוא מודקדק לברר שהמוכר קנה את הקרקע
 98 מהמערער, ולכך אינו צריך אחר כך לא טענה ולא ראייה.
 99 הגמרא מסתפקת בדניו של רבי חייה: אֵיִפְעֵיא לְהוּ בְדִין שאמר רבי
 100 חייה שהלוקח קרקע מפלוני שקנה אותה מבעל הקרקע צריך
 101 להביא ראייה שגר בה המוכר לו יום אחד, נְרָאָה בּוּ מֵאֵי - אם
 102 עדים ראו את המוכר נמצא בקרקע כדי למדוד ארכה ורחבה,
 103 מהו, האם כיון שראו אותו מודד את הקרקע כדי לקנותה מסתבר
 104 שלבסוף קנה אותה, והרי זה נחשב כעדות שגר בה, או שצריך
 105 להביא עדים שראו שגר בה ממש.
 106 אָמַר אֲבִי, הִיא הִיא - נראה בה למדוד אותה הרי הוא כגר בה.
 107 רַבָּא אָמַר, נראה בקרקע למודדה אינו נחשב כגר בה, מפני שְׂעִבְדִי
 108 אֵינִישׁ (דפיאר ארעיה) [דפיאר ארעא] וְלֵא זְבִין - אדם עשוי למדוד
 109 קרקע כדי לקנותה ולבסוף אינו קונה אותה, לכך אין נחשב לעדות
 110 שגר בה עד שראוהו שגר בה ממש.

1 אָתָּא שְׂכְנוּ בעל השדה לְקַמֵּיה דְרַבִּי הֲוֵהָה לטעון שגדר בתוך
 2 שדהו, וכפר רב כהנא בדבר שסבר שגדר בתוך שדהו, אָוִיל בעל
 3 השדה אֵינִי תָרִי פְּהֵי שָׂרַב כהנא בנה את הכותל בתוך שדהו,
 4 אלא שהעדים נחלקו ביניהם בשיעור הכניסה שרב כהנא הכניס
 5 את הכותל בשדה חבירו, הָד אָמַר תְּרֵיתֵי אוּצִינְתָּא עָאֵל - שתי
 6 שורות קרקע נכנסו, וְהָד אָמַר תְּלֵת אוּצִינְתָּא עָאֵל - שלש שורות
 7 נכנסו. אָמַר לִיה רב יהודה לרב כהנא, וְיָל שְׁלֵים תְּרֵיתֵי מְגוּ תְּלֵת -
 8 על שתי שורות מתוך השלש שהעיד האחד, שהרי על שתי שורות
 9 שני העדים מודים שנכנס בשדה חבירו, שבדברי העד שהעיד על
 10 שלש שורות נכלל גם השתי שורות, שבכלל שלש שנים.
 11 רב כהנא שואל את רב יהודה כשיטת מי קיבל את עדותו: אָמַר
 12 לִיה רב כהנא לרב יהודה, בְּמֵאן - כשיטת מי קבלת את עדותם
 13 לגבי השתי שורות וחייבת אותי לשלם על זה, והרי אחד מכחיש
 14 את השני, ותתבטל עדותם.
 15 אמר לו רב יהודה קבלתי את עדותם כשיטת רבי שמעון בן אלעזר
 16 שנפסקה הלכה כמותו, וכפי שביאר בדברי בית הלל. דְתַנְיָא, גבי
 17 מחלוקת שנחלקו בית שמאי ובית הלל בעדות הסותרת זו את זו
 18 אם מקבלים עדותם או לא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, לֹא נִחְלְקוּ
 19 בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל שְׁתֵּי בֵּיתֵי עֲרִים שֶׁאֵתָּא אוּמְרַת פְּלוּנֵי לֹה
 20 מְנָה -[שהוא מאה זון] מפלוני, וְאֵתָּא אוּמְרַת שְׁמַאֲתִים זוּ לֹה,
 21 [באותו היום באותו זמן ובאותו מקום], שִׁישׁ בְּכָלֵל מְאֲתִים מְנָה -
 22 שבדברי הכת השניה שמעידה שלוח מאתים זון נכלל גם שלוח
 23 מאה זון ואינו מכחישים את הכת הראשונה על דבר זה, אלא
 24 שמוסיפים שלוח עוד מאה זון, אך על המאה זון הנוספים הכת
 25 הראשונה מכחישה אותם, ולכך מקבלים עדותם רק לגבי המאה
 26 זון הראשונים. עַל מַה נִחְלְקוּ, עַל כַּת אֵתָּא שְׁעַד אָחֵד אוּמְרַת פְּלוּנֵי
 27 לֹה מְנָה, וְאָחֵד אוּמְרַת מְאֲתִים זוּ, שְׁבֵית שְׁמַאי אוּמְרִים, נִחְלְקָה
 28 עֲדוּתָן, כיון שאינם מעידים שניהם בשוה, זה אומר כה וזה אומר
 29 כה ואין כאן עדות. וּבֵית הַלֵּל אוּמְרִים, יֵשׁ בְּכָלֵל מְאֲתִים מְנָה -
 30 בדברי האחד שמעיד שלוח מאתים זון נכלל גם שלוח מאה זון.
 31 נמצא שיש כאן שני עדים שמעידים שחייב מאה זון, ומקבלים
 32 עדותם. וכמו כן כאן בדברי האחד שהעיד שנכנס רב כהנא שלש
 33 שורות נכלל גם שנכנס על כל פנים שתי שורות, נמצא ששנים
 34 מעידים שנכנס שתי שורות בשדה חבירו, ומקבלים עדותם, ולכן
 35 פסק לו רב יהודה לשלם לו על כך.
 36 אָמַר לִיה רב כהנא לרב יהודה, איך פסקת לי כרבי שמעון בן
 37 אלעזר, וְהָא מִיִּיתֵינָא לְךָ אֵינְרֵתָּא מְפַעְרָבָא - והרי אני יביא לך
 38 איגרת מארץ ישראל דאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר במה
 39 שביאר את מחלוקת בית שמאי ובית הלל, אלא נוקטים שבאופן
 40 שבאותו כת אין שני העדים מעידים בשוה גם בית הלל מודים
 41 שאין מצטרפת עדותם. אָמַר לִיה רב יהודה לרב כהנא, החזר מיד
 42 את הכותל למקומו הראשון, וְלִכִּי יִתִּי - וכשתביא איגרת שאין
 43 הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, אפסוק ההלכה כפי שיבואר שם.
 44 מביאה הגמרא מעשה נוסף בענין חזקה שיש עמה טענה: הָוּא
 45 נְבִירָא דָרֵךְ בְּקִשְׁתָּא בְּעִילִיתָּא אֲרַבְעֵי שָׁנִי - מעשה באדם שגר במקום
 46 הנקרא 'קשתא' בעלייה שעל גבי הבית ארבע שנים, אָתָּא מְאִירֵי
 47 דְבִיתָא - הגיע בעל הבית, אֲשַׁבְּחֵיהּ - ומצא את פלוני גר בבית,
 48 אָמַר לִיה הִבֵּעַל הַבֵּית מֵאֵי פְעִיתָּ פְהָאֵי בִיתָא - מה מעשיך בבית זה
 49 שהוא שלי, אָמַר לִיה לבעל הבית, מְפַלְגִיא וְכִינְתָּה דְוִכְנֵה מִינְהּ -
 50 קניתי את הבית מאדם פלוני והייתי סבור שהוא קנה בית זה ממך.
 51 אָתָּא פְלוּנֵי לְקַמֵּיה דְרַבִּי תַּיָא, אָמַר לִיה רבי חייה, אֵי אֵית לְךָ פְּהֵי
 52 דָרֵךְ כַּה אֵיהוּ דְוִכְנֵת מִינֵיהּ וְאִפִּילוּ הָד וּזְמָא - אם יש לך עדים
 53 שפלוני שממנו קנית את הקרקע גר בבית הזה לפני שמכרה לך
 54 ואפילו רק יום אחד, אוּמְרִינָא לְךָ בְּרַבְּךָ - אעמיד את הבית
 55 בחזקתך, כיון שיש לך חזקה שלש שנים שגרת בבית, והיא חזקה

56 - האם הדבר בא לומר דְלוֹקָה אֵית לִיה קְלָא - שכשירוש מוכר
57 ללוקח יש קול למכירה ולכן מצטרף מה שהלוקח החזיק בקרקע
58 לחזקת שלש שנים ואין יכול בעל השדה לטעון לא מחיתי כיון
59 שראיתי שלא המשיכו האב ובנו להחזיק בקרקע אלא אחר החזיק
60 בה. וְרַמְיָנִיה, אִכְלָה בְּפָנֵי הָאֵב שָׁנָה - המחזיק בקרקע בפני הבעלים
61 שנה אחת ומת בעל הקרקע, והמשיך להחזיק בְּפָנֵי הַבֵּן שְׁתַּיִם -
62 עוד שתי שנים, או שהחזיק בְּפָנֵי הָאֵב שְׁתַּיִם, ובְּפָנֵי הַבֵּן שְׁנָה אחת,
63 או שהחזיק בְּפָנֵי הָאֵב שְׁנָה, ובְּפָנֵי הַבֵּן שְׁנָה, ובְּפָנֵי לֹקַח שְׁנָה יכול
64 מהבן בשטר החזיק שְׁנָה נוספת, הֲרִי זוּ הַזְּקָה - מצטרפים שלש
65 השנים שהחזיק בפני כולם, ואין יכול הלוקח מהבן להוציא את
66 הקרקע מידו. ומקשה הגמרא: וְאִי סִלְקָא דְעִתְקָה לֹקַח אֵית לִיה קְלָא
67 - שיש קול ללוקח הקונה קרקע מיוורש, אם כן מדוע אינו יכול
68 להוציא את הקרקע מהמחזיק, הרי בזה שהבן מכר את הקרקע
69 לאחר שתי שנים אֵין לָךְ מְחָאָה נְדוּלָה מוֹז, והרי זה כמו שמיחה
70 הבן שהקרקע שלו וגזולה היא ביד המחזיק. אלא מוכח מכאן
71 שהלוקח קרקע מיוורש אין קול למכירה, ולכך אין היא נחשבת
72 למחאה, וקשה על הברייתא לעיל שסוברת שאף בלוקח מיוורש
73 יש קול למכירה.
74 מתרצת הגמרא: אָמַר רב פָּפָא, כִּי תִנְיָא הֵימָּן בְּמִזְכֵּר שְׁדוּתֵי סָהָם
75 - לעולם לוקח שקונה קרקע יש לדבר קול ופרסום, והטעם
76 שמבואר בברייתא שהמחזיק בפני אב ובנו ולוקח יחד אין נחשב
77 מכירת הבן ללוקח כמחאה לחזקה, משום שמדובר שהבן מכר
78 ללוקח את כל שדותיו שהיו לאביו, ולא פירט לו מה נכלל בזה
79 והלוקח טוען שגם שדה זו בכלל המכירה, לכך יכול המחזיק
80 לטעון ללוקח אני הייתי סבור שהיורש מכר לך את כל שדותיו
81 חוץ מוז שאני מחזיק בה, ולכך לא חששתי לשמור את השטר יותר
82 משלש שנים.

משנה

83 במשניות הקודמות התבאר שהמחזיק בקרקע שלש שנים נאמן
84 לומר שקנה קרקע זו, שכיון שלא מיהו בו הבעלים במשך השלש
85 שנים שהחזיק בה, חזקתו חזקה. משנתנינו מבארת אופנים שונים
86 שאין הבעלים מקפידים בחזקתו של אדם אחר, וממילא אין חזקתו
87 חזקה.
88 הַאֲמִינִין - אומנים המקבלים בגדים לביתם כדי לתקנם, וטוענים
89 על בגד שנמצא אצלם שקנו אותו מהבעלים ושלחם הוא, וכן
90 הַשְׁוֹתִיפִין בקרקע שאחד מהם החזיק בחלק חבירו ואכל את פירות
91 כל השדה שלש שנים, וטוען שקנה אותה מידו, וכן הַאֲרִיסִין -
92 היורד לעבוד בקרקע באריסות, והחזיק האריס בקרקע שלש שנים
93 ואכל את כל פירותיה בשנים אלו וטוען שקנה אותה מהבעלים,
94 וכן הַאֲפִטְרוּסִין של יתומים שהחזיקו בקרקע של יתומים וטוענים
95 שקנו אותה מידם, כולם אֵין לָהֶם הַזְּקָה - אין מועיל מה שמחזיקים
96 בה שיחשב שלהם, כיון שהדבר עשוי להיות אצלם, ולכך אין מכך
97 ראייה שהדבר שלהם.
98 המשנה ממשיכה לבאר עוד אופנים שאין חזקה זו מועילה בהם:
99 לֹא לְאִישׁ חֻזְקָה בְּנִבְכֵי אִשְׁתּוֹ - בעל שמחזיק בנכסי מלוג שהנכסה
100 אשתו ואכל את פירותיהם שלש שנים, אינו יכול לטעון שקנה
101 אותם מידי אשתו וראיה לדבר שהחזיק בה שני חזקה, שכיון שכך
102 היא הדרך שבעל אוכל בנכסי אשתו אין מכך ראייה שהקרקע
103 שלו, וְלֹא לְאִשָּׁה חֻזְקָה בְּנִבְכֵי בְּעָלָהּ - אשה המחזיקה ואוכלת
104 מנכסי בעלה, אינה יכולה לטעון שקנתה נכסים אלו, שכיון ששייך
105 שנתן לה בעלה לאכול פירות שדה זו תמורת מזונותיה שחיב
106 לתת לה בעלה, אין חזקתה ראייה ששלה הם. וְלֹא - וכן אין לְאִב
107 חזקה בְּנִבְכֵי הַבֵּן, וְלֹא לְבֵן חֻזְקָה בְּנִבְכֵי הָאֵב, שכיון שהרגילות הוא

1 אֵינָהוּ אֲפִסְדוֹ אֲנַפְשִׁיהוּ - הם אלו שהפסידו לעצמם, שלפני
2 ששילמו על הקרקע היו צריכים לבדוק היטב אם לא מכר לפני כן
3 לאחרים קרקע באחריות ואם בעלי חובות יגבו מהם את הקרקע
4 הרי הם יחזרו לגבות מהם. אבל לגבי שלש לקוחות שקנו אחד מן
5 השני בעדים ללא שטר והחזיקו בשרה כל אחד שנה, הואיל ולא
6 יצא קול על המכירה לא היה צריך בעל השדה לחקור אם היתה
7 כאן מכירה ביניהם, כיון שסבר שמאחר והם יראים להחזיק
8 בקרקע לכך לא החזיק בה כל אחד שלש שנים, ואין זה נחשב
9 לחזקה במה שלא מיהו.
10 הגמרא ממשיכה להקשות על דברי רב. מקשה הגמרא: וְיָי אָמַר
11 רַב הֵבִי שהמוכר שדה בעדים וקיבל עליו אחריות, וגבו בעלי
12 חובות את השדה מהלוקח חוזר הלוקח וגובה מהמוכר אפילו
13 מנכסים ששיעבד או מכר לאחרים, וְהִתְנַן הַמְלוּהָ אֶת חֲבִירוֹ בְּשִׁטְרָא
14 שיש קול להלוואה, גִּזְכָּה מְנַבְּסִים מְשׁוּעָבְדִים, אך אם הלוח על דִּי
15 עֵרִים ללא שטר, גִּזְכָּה רַק מְנַבְּסִים בְּנֵי חוּרִין - נכסים שנמצאים
16 אצל הלוח, אבל לא מנכסים שמכר ללקוחות אף שמכרם לאחר
17 ההלוואה. הרי שמעשה הנעשה בעדים בלא שטר אין לו קול, ולא
18 אומרים שהלקוחות הפסידו לעצמם במה ששילמו על הקרקע
19 קודם שבדקו אם אינה משועבדת לאחרים, וקשה על רב שאמר
20 שהמוכר שדה בעדים גובה אפילו מנכסים משועבדים.
21 הגמרא מחזקת את קושייתה: וְכִי תִימָא שְׂרַב תִּנְיָא הוּא וְפִלְגִי, וְהָא
22 רַב וְשִׁמְוֵאל הָאֲמִירֵי תַרְוִיחֵיהּ מְלוּהָ עַל פֶּה - המלוה את חבירו
23 בעדים ללא שטר, אֵינֵנו גִּזְכָּה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁים של הלוח וְלֹא מִן
24 הַלְקוּחוֹת שקנו מהלוח. ומוכח שמיטת רב היא שהמלוה בעדים
25 אין לוח קול ופרסום כמו לשטר ולכן אינו גובה מנכסים
26 משועבדים. וחוזרת אם כן הסתירה על דברי רב מן המשנה.
27 מתרצת הגמרא: מְלוּהָ אֲזִכְרִינִי קָא רְמִית - וכי מקשה אתה מהלואה
28 בעדים למכירה בעדים, והרי הם שונים, מְלוּהָ, כִּי קָא יוֹרֵף בְּצַעֲנָא
29 קָא יוֹרֵף - כשאדם לווח כסף הוא לווח בצנעה שלא יתפרסם
30 שהוא יורף לכסף, כִּי תִיבִי דְלֹא לִיתְלוּ לִנְכִסֵּיהּ עֲלֵיהּ - כדי שאם
31 ירצה למכור קרקע לא יבינו שמפני שדחוק הוא למעות כדי
32 לפרוע את חובו מוכר הוא את הקרקע, ולא יקנו ממנו במחיר הגון,
33 ולכן המלוה את חבירו בעדים אמר רב שאינו גובה מנכסים
34 משועבדים כיון שלא היה קול ופרסום להלוואה ואין על הלוקח
35 לרעת ולחזור כשקנה את הקרקע מאת המלוה, אבל זְכִינִי -
36 מכירה, מֵאֵן דְּזִכְרִין אֲרִעָא בְּפִתְהִסְיָא וְזִכְרִין - אדם המוכר קרקע
37 מוכרה בפרסום, כִּי תִיבִי דְלִפְזִיק לָהּ קְלָא - כדי שיצא קול על
38 המכירה ויבוא הרבה אנשים לקנות את הקרקע, ואם הלקוחות
39 היו חוקרים היטב היו שומעים שהמוכר הזה כבר מכר קרקע
40 באחריות, והיו נזהרים לא לקנות ממנו אם לא השאיר קרקע
41 אחרת שיגבה הקונה ההוא ממנה, ולפיכך כיון שהם לא חקרו הרי
42 הם הפסידו לעצמם.
43 הברייתא להלן דנה בענין חזקה שלש שנים שנעשתה על ידי אב
44 ובנו יחד בזה אחר זה, וכן בדין המחזיק בפני האב והבן בזה אחר
45 זה: תְּנֵנו רַבְּנָן, אִכְלָה הָאֵב שְׁנָה - פלוני קנה קרקע והחזיק בה שנה
46 אחת ומת, וְהַבֵּן שְׁתַּיִם - וירשה בנו והחזיק בקרקע עוד שתי שנים.
47 או שהחזיק בה הָאֵב שְׁתַּיִם וְהַבֵּן המשיך להחזיק עוד שְׁנָה אחת, או
48 הָאֵב שְׁנָה אחת וְהַבֵּן המשיך להחזיק בה עוד שְׁנָה אחת, ומכרה
49 לאחר בשטר והחזיק בה הַלֹּקַח עוד שְׁנָה אחת, ולא מחה בהם
50 המערער, הֲרִי זוּ חֻזְקָה - מצטרפת ההשתמשות של שלשתן
51 בקרקע בשלש השנים ויש כאן חזקה. והמערער אינו יכול לטעון
52 שלא מחה בהם כיון שכל אחד לא החזיק בקרקע שלש שנים,
53 שהרי כולם יודעים שדרך הבן לרשת את אביו, וכן למכירה בשטר
54 יש קול והדבר ידוע שהלוקח קנה את הקרקע מהמיוורש.
55 הגמרא דנה האם למכירת קרקע יש קול. שואלת הגמרא: לְמִימְרָא

מלוח על פה אינו גובה לא מן היוזרין ולא מן הלקוחות — לא איצטרך אלא משום יורשין, דלקוחות תנינא בהדיא. וקסבר שעבודא לאו דאורייתא, ומלוא בשטר שהוא גובה — היינו שלא תנעול דלת בפני לוח. ומכר נמי — משום תקנת השוק, ואף על גב דבזירשין לא שייך לחלק בין מלוח על פה למלוא בשטר, מכל מקום כל היבא דגבי לקוחות

חיישין משום נעילת דלת, כמו מלוא בשטר או מלוח הבתובה בתורה למאן דאמר (קרושין כט, ב) ככתובה בשטר דמי, או כשעמד דבין, או עשה עבדו אפתיקי — גבי נמי מייתי. אבל מלוח על פה, כיון דלא חשש לעשות שטר לגבות מלקוחות, כי לא גבי נמי מייתי ליכא נעילת דלת. והא דאמרין בפרק קמא דבבא קמא (א, ב) גבי הלכה גבין מן העבדים, אמר רב נתנאל: אמר רבי אלעזר אפילו מייתימי לא, מנייה, מנייה, ואפילו מנגלימא דעל כתפיה שם מפרש. בפני האב שנה בו — והא דאמרין בפרק שני דכתובות (ו, ב) אמר רב הונא: אין מחויקן בנכסי קטן, ואפילו הגדיל. לא כמו שיש מפרש שם, דיתום אפילו גדול במילי ואבא קטן הוא. אין מעלת חוקה לגביה, אפילו שהיה גדול כשמת אביו. והא הכא אמר בהדיא דהו חוקה כשאלא בפני הבן האב שני חוקה. אלא דוקא שהיה קטן כשמת אביו אינה חוקה, אף על פי שארין כן הגדיל. רבינו סלקא דעתך לוקח את ליה קלא אין לך מחאה גדולה מזו — אומר רבינו יצחק: דהיי מצי לשנויי: כאן בשטר כאן בלא שטר, דאין מצטרפין אלא בשטר, כדאמרין לעיל. אלא

שמוא דרעיא מנייה קא משני. אבל

בגבתי ביה, ולא לכן בנכסי האב. בפה דברים אמורים — במחויק, אבל בגזות מתנה, והאחין שחלקו, והמחויק בנכסי הגר — נעל וגדר ופרץ פל שהוא הרי זו חוקה. גמרא

אינהו אפסידו אנפשייהו — דשרדו וזויהו בכדי, שהיה להם לחקור יפה אם מכר שום קרקע באחריות, ולא עשו — לפיכך הפסידו. אבל גבי שלש לקוחות — אין להפסיד המערער, דכיון דליכא שטר במכירתו הללו ולא יצא הקול — ממילא לא היה לו לחקור, דמימר אמר: לפי שראים להחזיק בקרקע שלי — לא אבלוה כל אחד שלש שנים. ומי

אמר רב הכי — דמכירת קרקע באחריות בעדים בלא שטר, גובה הלוקח כשטרפיה ממנו. מנכסים משועבדים? בשטר — דסתם שטר לאחריות נכתב, ואפילו לא נכתב — קיימא לך: אחריות טעות סופר הוא, וכמי שנכתב דמי. מנכסים משועבדים — מלקוחות, וכגון שלא שבקו ליה ללוח בני חורין לגבות מלוחה מהם. על ידי עדים — כלומר, בלא שטר. מנכסים בני חורין — וכגון שמודה שלא פרעו. והא קיימא לך: המלוח חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים. אבל ממשועבדין — לא יגבה, דעדים בלא שטר לית להו קלא. ולא אמרין לקוחות אפסידו אנפשייהו, וקשיא לרב. מלוח על פה — היינו מלוח את חבירו בעדים. אינו גובה לא מן היוזרין ב' — טעמא מפרש בשילהי מבילתך: שיעבודא לאו דאורייתא. ומיהו, לא קיימא לן הכי, אלא כדמפרש התם: הלכתא, גובה מן היוזרין ולא מן הלקוחות. ויף איניש בנעמא — ומנכש שלא לפשים הרבר, כדי שנקים יבא למכור קרקע לא יבינו העולם שהוא דחוק לפרוע מעות, ולא יקחו ממנו ביוקר, הלכך מאי הוה ליה ללקוחות למיעבד? מאן דובין בפרהסיא קובין — כדי שיקפצו עליה לוקחין. והלכך אפסידו לקוחות אנפשייהו, שאם חקר יפה היו שומעין מנבי אדם שמכר מוכר זה כבר קרקע באחריות. אבלה האב שנה — ומת, ואבלה בני אחיו שנים, ולא מיחה המערער. הרי זו חוקה — שמצטרפין לשלש שנים, דירוש כרעה דאבוא הוא, ולא מצי מערער למטען: משום דלא אחויק כל אחד שלש שנים לא נחמתי. שהרי הכל יודעים שדרך הבן לירש את האב. ולוקח שנה — שמכרה לו הבן בשטר. לבימרא דלוקח — מירוש, אית ליה קלא? ורבינו ב' — ולרב לא פריך לעיל, דרב בלוקח מלוקח מיירי, הלכך אלימא ליה טפי למיפרך ממאי דדמי ליה. אית ליה קלא — והיה לו למערער למחות, ומשום דלא מיחה — חוקה. אבלה — המחויק, בפני האב — שהיתה שלו, שנה. שאומר שלקחה מן האב. ובפני הבן — לאחר מות האב. ובפני חלוקה — שלקחה מן הבן, ויש לו שטר. הרי זו חוקה — ולא מצי מפיך ליה לוקח דבן מידיה ומחויק. משום דקטעין מחויק: שטר היה לי מן האב ונותרתי בו בשמירתו שלש שנים, ועכשיו אבד הימני, שלא חששתי לשמרו אחר שהחוקתי שלש שנים בלא מחאה, שלא ידעתי מלקחתך מן הבן לסוף שתי שנים. ולדוק מבן לית ליה קלא, ולא הויה מחאה. אין לך מחאה גדולה מזו — שמכרה הבן לסוף שתי שנים ללוקח זה, והיה למחויק לחזור בשטרו כל הימים עד דמרע ליה לשתרא דהאי לוקח. אבל בשלש שנים אחר השטר — אין די, ומפקינן מידא דמחויק אם לא נודר בשטרו, כדאמרין בפריקין לעיל (לא, א): אבל שית אין לך מחאה גדולה מזו. אמר רב פפא — לעולם אימא לך דלוקח אית ליה קלא, והכא אמאי לא חשבי מחאה לקוחות הלוקח מן הבן — בשום דמכרו הבן כל שדותיו סתם, אותן שהיו של אביו, וטוען הלוקח שגם זה השדה קניתי בכלל קרקעות כולן. דאמרין ליה: כל שדותיו מכר לך חוץ מזו. אבל אם מכר זה השדה בפני עצמו — בטלה חוקתו של מחויק, דאין לך מחאה גדולה מזו. ויש מפרשים במוכר כל שדותיו, ומכר לו בפירוש גם זו עמון, ולא מילתא היא. ד"סתם" משמע שלא פירש. משננה האימנין — בעלי אוננות שמוליכין להם בבתים לתקן כלים, כגון צבעין או כובסין או חייטין או סורקי בגדים, שטוענין "לוקח הוא בידו". אין להם חוקה — ולא בחזקת שלש שנים מיירי. דסתם אומן לא שייך אלא במטלטלין, וחזקת שלש שנים לא נאמר אלא במקרקעי, אבל במטלטלי — מי שהוא מחויק בשל חבירו אפילו שעה אחת, שאנו רואים שצויאם מתחת ידו, אף על פי שלחבירו עדים שהיה שלו — נחמתי זה המחויק לומר "לוקח הוא בידו". דסתם לוקח מטלטלין מחבירו — בלא עדים הוא קונה ובלא שטר, חוץ מדרבים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר "לקוחין הן בידו", דאינו נאמן, כדקיימא לן במסכת שבועות (מו, ב). והכי נמי גבי אומנין, אפילו דבר שאינו דבר להשאיל ולהשכיר, ועשוי לשלחו לאומן כדי לתקנו — אין לו חוקה לטעון "לוקח בידו", מאחר שיש עדים לאיך שהיה שלו, וטוען: שלחתי לך לתקנו. שותפין — שלקחו קרקע בשותפות, והחייק אחד בחלק חבירו ואכל כל הפירות שלש שנים — אינה חוקה. שכן דרך שותפין לאכול זה פירות שלש שנים או ארבע שנים, ואחר כך יאכל זה כמו כן. ובסדר משנת רבינו גרשום הכי גרסינן: השותפין והאפטרופין והאריסין. אבל אומנין לא קתני. והכי הוה מסקנא בגמרא, דכולי עלמא יש שותפין אין לו חוקה — כל שכן אומן, כדמפרש בגמרא. והאריסין — שירודין לתקן הקרקע למחצה לשליש ולרביעי, אם טוען "שני חוקה החוקתי בקרקע ואבלתי הפירות" — אינה חוקה, שיכול לומר המערער: לאריסות הורדתי, ומי הפירות היה שייך אלי, לא אבא פתמים עליו במלואו. לא נמי — מנהג אריסים לעבד קרקע עשר שנים, וחמש שנים אכולין הבעלים כל הפירות של כל השהדה, ואחר כך אכולין אריסים חמש שנים כנגדן. לא לאיש — שאוכל פירות נכסי מלוג של אשתו, חוקה בנכסי אשתו. דאורייתא דבעל למיכל פירי, ואם יגרשה — תטול נכסי מלוג שלה. ובגמרא פריך: פשיטא בנכסי בעלה — אם אכלה פירות של שדה בעלה שלש שנים — אינה יכולה לטעון "לוקח הוא בידו". דכיון דמוזנת אשה על בעלה — שביק לה למיכל פירי. ובגמרא פריך: פשיטא ולא לאב בנכסי הבן ולא לבן בו' — דומיא דאפטרופין ניהו, זה בנכסי של זה. כמה דברים אמורים — כל החזקות הללו דאינו חוקה, וגם יש מוח דהייקן חוקה, וצריך שלש שנים. במחויק — כדמפרש בגמרא: בחוקה שיש עמה טענה ומחלוקת, שחבירו מערער עליו. אבל ביותן מתנה — בפנינו, ומודה לו שילך ויחייק בה, וקיימא לן דקרקע נקנית בכסף בשטר ובחוקה, ובהדיא חוקה שהיא במקום קנין לקנות קרקע, כיון דנעל וגדר בו' — היא חוקה לקנות. שחלקן — ורוצה כל אחד לזכות בשלו, שלא יוכלו לחזור זה בזה. בנכסי הגר — שאין לו יורשין, וכל הקודם להחזיק בנכסי זכה נעל — עשה דלת. וגר — או גדר חומה. ופירש — כדי שיכנס בה. כל שהוא — בגמרא מפרש. הרי זו חוקה — בבלתי חזור זה בזה, כיון דברשות חבירו חייק.

אבל שותף יש לו חזקה - יש ענין לשותף דאין לו חזקה, כדמפרש לקמן. ואם תאמר: אם כן ליתני במתניתין: שותף אין לו חזקה, אף על פי שיש שותף שיש לו חזקה, כי היכי דתני אריס אף על פי ששאר אריס שאינו אריסי בתי אבות יש להן חזקה ויש חלק.

שותף כיווד ברשות דמי לאו למימרא דאין לו חזקה - ואם תאמר: מנא ליה? דלמא

לענין שנטול בשבח המגיע לכתפים, כדאמר בסמוך וכן תימא, דמשמע ליה דבכל ענין מודמי ליה לאריס - דלמא כשאר אריסיס קאמר שיש להן חזקה, ולא כאריסי בתי אבות שבבח המגיע לכתפים - מפרש רש"י בכמה מקומות, וכן רבינו שמואל: דמגיע לכתפים - כגון ענבים הראויין ליבצר. וקשה: דאמרין מפרק קמא דבבא מציעא טו, ב: א) אמר ליה: זה חלק מנשיב בכל יום וקא מגבי שמואל לבעל חוב שבבח המגיע לכתפים. ואי סלקא דעתך היינו ענבים הראויים ליבצר - אם כן בעל חוב לא גבי מנייהו, כדאמר בכתובת פרק "ענדה" נ, ב: אמר ליה: זה חלק ליה מתמרי דעל בודיא. אמר ליה: לא יתא אלא בעל חוב. דחוו לבודיא קאמינא. סוף סוף כל בעל חוב עומד ליגדר כבודו דמי. דצריכי לדקלא קאמינא. אלמא לא גבי מאותם העומדים ליגדר ולא פורבא היי. דהא רש"י נמי לא בעי למימר מאותן העומדים ליבצר מדי, כאלו כדמר כל דבר שסופו ליתשל, כגון פגין או בוסר. ורבינו תם מפרש: מגיע לכתפים - היינו דבר שבא על ידי טורה. ומייתי ראייה מהא דתנן בסוף "יש נוחלין" (בבא בתרא קלו, א): האומר "זה אחי" - אינו נאמן, ויטול עמו בחלק. מת - יחידו נכסים למקומם. נפלו לו נכסים ממקום אחר - יירשו אחיו עמו. ובעי רבא (שם קלו, ב: שבח ששבו נכסים מאליהם מהו?

בשבח המגיע לכתפים לא תבעי לך, דכי נפלו ממקום אחר דמי, כי תיבעי לך - בשבח שאינו מגיע לכתפים. כגון דקלא ואלים, ארעא ומסקא שרטון. משמע: שבח שאינו מגיע לכתפים - היינו בא מאליו. ולרבינו אלחנן נראה, דאדרבה משם קשה לרבינו תם: דלמא שינה בלשון? דמעיקרא קאמר: נכסים ששבו מאליהם מהו, ובתר הכי קאמר: כי תיבעי לך - בשבח שאין מגיע לכתפים. דמעיקרא נמי היה לו למימר: שבח שאין מגיע לכתפים אלא משמע דשבח המגיע לכתפים נמי היו נכסים ששבו מאליהם. ועוד קשה לרבינו תם: אמאי קאמר כגון דקלא ואלים? הוה ליה למימר: כגון פירות הבאות מאליהם ואומרו רבינו שמשן כן באברהם: דאין תימה לפירוש רש"י דשבח המגיע לכתפים היינו פירות, אמאי חשיב להו כנכסים שנפלו לו ממקום אחר, ויטול אחיו עמו? הלא גם להם יש פירות בארעם שהיה כגון זו. והא מבעי לך בדקלא ואלים ארעא ומסקא שרטון אי חשיב כנפלו לו נכסים ממקום אחר, כל שאין פירות דאין לן לאחשובניהו טפי כנפלו לו ממקום אחר. כדומחב גבי כבוד (שם קכד, א) דפליגי רבי ורבנן בחפירה הוה שילבי, (שלחופי) וצריך להיות: שלפוחי) הוה ממי, אי כבר נטול פי שנים אי לא. ואפילו הכי מודו בדקלא ואלים, וארעא ומסקא שרטון, דשקיל - אלמא חשיבין פירות טפי כנפלו לארר מכן מדקלא ואלים. ומצינ למימר שפיר שיטלו אחיו בפירות, ואף על פי שגם לקחו נגדם בחלקם - דהם טרוהו והם אבלו, אבל מה שהמת רש"י - למה לא יקחו כטרה המתם כמותה ובתלושים חשיבי. ואי תלשם ואחר כך מת - זה דבר פשוט שיטלו עמו. ומיהו, קשה לפירוש הקונטרס: למה הוצרך כאן להאריך ולומר שבח המגיע לכתפים, דהיינו פירות שבכל שנה ושנה, כדון אריסי: לא היה לו לומר אלא שנטול בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע, דהיינו כדון אריסי, יודוד שלא ברשות שקיל בשדה העשויה ליטע כדון אריסי, כדאמר ב"השואל" (בבא מציעא קא, א): היודר לתוך שדה חבירו שלא ברשות בו, ומסיק דבשדה העשויה ליטע, - אומרים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ולנטעה. ופירש רש"י דהיינו כדון אריסי העיר. אבל לפירוש רבינו תם אתי שפיר, דהכי פירושו: שנטול דוקא בשבח המגיע לכתפים, דהיינו בא על ידי טורה, כשדה שאין עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע, כדון אריסי. אבל באין מגיע לכתפים - לא יטול כדון אריסי. ואף על גב (דאדם) וצריך להיות: דאריסן נטול בשבח דאין מעלמא ממילא, כדמשמע בפרק "מי שאחוז" (גיטין עד, ב). אמר שוירד כל בשבח דאין לו ליתול בשבח הבא ממילא כדון אריסי. ומכל מקום קשה, דבכל מקום גרס "בשדה" (שאינו שלו) וצריך להיות: שאינה עשויה ליטען ברי, ולפירוש זה הוה ליה למימר "בשדה" בלא וי', כיון דהוא מילתא היא ויש ליישב פירוש הקונטרס. ונפרש הויה ד"השואל" כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ולנטעה, דלאו היינו כדון אריסי, דלאריס נותנין יותר למחצה ולשליש כי עוסק בה לתקנה כמה צריכים. אלא היה פירושו: כמה אדם רוצה ליתן לקבל ליטע שדה זו, ולא ידו בה לאריסוה, אלא מיד נטול שכו. ונטול יותר משכיר יום, כי שכיר יום אין עליו לתקן אם יתקלקל והכי

גמרא אבוא דשמואל - וגם לוי חבירו. תנו - במתניתין. שותף - השותפים והאפטרופין בו. אבל אומן לא תנו, דכל שכן דאין לו חזקה, דהא אין לו חלק כלל, דנימא: מינו דהיה לו חלק בו קנה מחבירו את חלקו. אלא ודאי לתקן נתן לו. אבל שותף יש לו חזקה - דאם איתא דלא מבר לו חלקו - היה לו לעבוד את האדמה ולאכול

הפירות בשותפות. מחזיקין זה לזה - אם האחד מחזיק בחלקו ובחלק חבירו שלש שנים - היא חזקה. ומעידין - זה על חלקו של זה, להעמידה בידו, אם בא אחד מן השוק לערער עליו. ולא היו נוגע בעדות, כדמפרש לקמן. ונעשו כשומר שכר זה לזה - שאם מבית אחד מנון גנג דבר של שותפות - חבירו שלם כשומר שכר. והוה שכרו - שגם חבירו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמט זה עכשיו. והא אמר שמואל שותף - שמחזיק בכל השדה, גם בחלקו של חבירו. כיווד ברשות דמי - כלומר, כאילו נתן לו חבירו רשות וצדו להיות במקומו, כדון אריס, דמי. לאו למיברא דרשות אין לו חזקה - דהוה כאריס שיווד ברשות, ולכן לא היא חזקה חזקה. ולקמן מפרש דאבתי לשאר דברים קאמר שמואל כיווד ברשות דמי, מרלא קאמר בהדיא שותף אין לו חזקה. דנחית לבולה - שדה שקנו שניהם. דנחית לפלגא - בחלק המובחר החזיק, ואמר: חלקה, והניע זה לחלקו החזיקתי בו שלש שנים. ואידך טעין: עדיין לא חלקנו, אלא כך התנינו בינינו, שתאכל אותו חלק שלש שנים ואני אודרך ממו כן שלש שנים. אמרי לה להאי גימא - יש מתרצים בענין זה הא דאמר שמואל שותף יש לו חזקה - דנחית לבולה. דמנוג שותפים ליטול בשותפות פירות כל שנה ושנה, או זה יטול חצי הקרקע וזה החצי, ולשנה הבאה למפרע - מה שלקח זה אשתקד יקח זה עכשיו, שכל אחד רוצה ליהנות בכל שנה מחלקו. וזה שהניח להחזיק לחבירו שלש שנים בבית השדה - ודאי מבר לו את חלקו, והלכן היא חזקה. והא דאמר שמואל אין לו חזקה דנחית לפלגא - שכן דרך שותפין לאכול זה פלגא ואידך חבירה פלגא, שלש שנים או ארבע, ואחר כך אוכלין שותפין ענין זה ארבע שנים אחרות. ואמרי לה להאי גימא - היבא דנחית לבולה - לא היא חזקה, שכן הוא מנהג השותפין לאכול שדה שלש שנים, והלכן לא מצי טעין "לקוח חלקך בידי". והיבא דנחית לפלגא - היא חזקה, דסברא הוא דחלקו, דאם איתא דנחית ליה ליהנות מחלקו בכל שנה, ולא להמתין שלש שנים או ארבע שנים אחר חבירו, כמנהג שותפין - לא היה לו לברר חלק אחד לבדו, אלא יעשו בשותפות ויחלקו הפירות. הכי גימין: רבינא אפר הא והא נחית לבולה הא דאית בה דין חלוקה - ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה - היא חזקה. דכיון כדי לזה וכדי לזה - אינו מנהג להנחם האחד להקדים לו חבירו שלש שנים, אלא אם כן מבר לו חלקו. ולית בה דין חלוקה - אינה חזקה, דהם מנהג הוא לאכול זה שלש או ארבע שנים שלימות כל השדה, ואחר כך זה. משום דבשניהם בידו אינו כדאי. והכי קיימא לן, הדין עובדא דרמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא דובן אמהתא בשותפות, מר משתמש ראשונה שלישיית בו ברש פרקין (בבא מצ, א) ופרשינן טעמא: כי היכי דלא ליחזק אהודי - הוא הדין דאם היה כל אחד משתמש שלש שנים רצופין לא תהוי חזקה, דהא לית כחדא אמתא דין חלוקה, והלכן לא תהוי חזקה. ואינהו דאחזקו בסירוגין - משום דלמא לא ידעי העדים לטוף שלש שנים שלקחהו בשותפות, ויטעון המחזיק בה שאינו שותף, ותהוי חזקה חזקה. לומר שנטול - כדון אריס שיווד ברשות, אפילו בשבח המגיע לכתפים - גמר פירי. כגון קמה לקצור, וענבים לבצור - נטול כל חצי כדון אריסי העיר. ואפילו הוא שדה שאינו עשוי ליטע אלא לזריעה, ונטעה הוא - נטול כל דינו כאילו עשוי ליטע, כדון היודר ברשות. דאילו יודר שלא ברשות - שמן לו וידו על התחנותה, דאם השבח יתר על היציאה - נטול את היציאה, ואם היציאה יתר על השבח - נטול יציאה שיעור שבה, כדאמר בבבא מציעא ב"השואל" (קא, א): היודר לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות, אמר רב: שמן לו וידו על התחנותה. ואומר: אומדן כמה אדם רוצה ליתן על שדה זו ליטע, ואמר רב פפא: לא לפניג, כאן - בשדה העשויה ליטע, כאן - בשדה שאינה עשויה ליטע. והכא חשיב להאי שותף כיווד ברשות, והלכן שקיל בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע. ואי הוה אמר שמואל שותף אין לו חזקה - הוה אמנא ידו על התחנותה, הואיל ובלא רשות חבירו ידו.

אמאי? אבוא דשמואל - וכל שכן דאין לו חזקה, דהא אין לו חלק כלל, דנימא: מינו דהיה לו חלק בו קנה מחבירו את חלקו. אלא ודאי לתקן נתן לו. אבל שותף יש לו חזקה - דאם איתא דלא מבר לו חלקו - היה לו לעבוד את האדמה ולאכול הפירות בשותפות. מחזיקין זה לזה - אם האחד מחזיק בחלקו ובחלק חבירו שלש שנים - היא חזקה. ומעידין - זה על חלקו של זה, להעמידה בידו, אם בא אחד מן השוק לערער עליו. ולא היו נוגע בעדות, כדמפרש לקמן. ונעשו כשומר שכר זה לזה - שאם מבית אחד מנון גנג דבר של שותפות - חבירו שלם כשומר שכר. והוה שכרו - שגם חבירו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמט זה עכשיו. והא אמר שמואל שותף - שמחזיק בכל השדה, גם בחלקו של חבירו. כיווד ברשות דמי - כלומר, כאילו נתן לו חבירו רשות וצדו להיות במקומו, כדון אריס, דמי. לאו למיברא דרשות אין לו חזקה - דהוה כאריס שיווד ברשות, ולכן לא היא חזקה חזקה. ולקמן מפרש דאבתי לשאר דברים קאמר שמואל כיווד ברשות דמי, מרלא קאמר בהדיא שותף אין לו חזקה. דנחית לבולה - שדה שקנו שניהם. דנחית לפלגא - בחלק המובחר החזיק, ואמר: חלקה, והניע זה לחלקו החזיקתי בו שלש שנים. ואידך טעין: עדיין לא חלקנו, אלא כך התנינו בינינו, שתאכל אותו חלק שלש שנים ואני אודרך ממו כן שלש שנים. אמרי לה להאי גימא - יש מתרצים בענין זה הא דאמר שמואל שותף יש לו חזקה - דנחית לבולה. דמנוג שותפים ליטול בשותפות פירות כל שנה ושנה, או זה יטול חצי הקרקע וזה החצי, ולשנה הבאה למפרע - מה שלקח זה אשתקד יקח זה עכשיו, שכל אחד רוצה ליהנות בכל שנה מחלקו. וזה שהניח להחזיק לחבירו שלש שנים בבית השדה - ודאי מבר לו את חלקו, והלכן היא חזקה. והא דאמר שמואל אין לו חזקה דנחית לפלגא - שכן דרך שותפין לאכול זה פלגא ואידך חבירה פלגא, שלש שנים או ארבע, ואחר כך אוכלין שותפין ענין זה ארבע שנים אחרות. ואמרי לה להאי גימא - היבא דנחית לבולה - לא היא חזקה, שכן הוא מנהג השותפין לאכול שדה שלש שנים, והלכן לא מצי טעין "לקוח חלקך בידי". והיבא דנחית לפלגא - היא חזקה, דסברא הוא דחלקו, דאם איתא דנחית ליה ליהנות מחלקו בכל שנה, ולא להמתין שלש שנים או ארבע שנים אחר חבירו, כמנהג שותפין - לא היה לו לברר חלק אחד לבדו, אלא יעשו בשותפות ויחלקו הפירות. הכי גימין: רבינא אפר הא והא נחית לבולה הא דאית בה דין חלוקה - ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה - היא חזקה. דכיון כדי לזה וכדי לזה - אינו מנהג להנחם האחד להקדים לו חבירו שלש שנים, אלא אם כן מבר לו חלקו. ולית בה דין חלוקה - אינה חזקה, דהם מנהג הוא לאכול זה שלש או ארבע שנים שלימות כל השדה, ואחר כך זה. משום דבשניהם בידו אינו כדאי. והכי קיימא לן, הדין עובדא דרמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא דובן אמהתא בשותפות, מר משתמש ראשונה שלישיית בו ברש פרקין (בבא מצ, א) ופרשינן טעמא: כי היכי דלא ליחזק אהודי - הוא הדין דאם היה כל אחד משתמש שלש שנים רצופין לא תהוי חזקה, דהא לית כחדא אמתא דין חלוקה, והלכן לא תהוי חזקה. ואינהו דאחזקו בסירוגין - משום דלמא לא ידעי העדים לטוף שלש שנים שלקחהו בשותפות, ויטעון המחזיק בה שאינו שותף, ותהוי חזקה חזקה. לומר שנטול - כדון אריס שיווד ברשות, אפילו בשבח המגיע לכתפים - גמר פירי. כגון קמה לקצור, וענבים לבצור - נטול כל חצי כדון אריסי העיר. ואפילו הוא שדה שאינו עשוי ליטע אלא לזריעה, ונטעה הוא - נטול כל דינו כאילו עשוי ליטע, כדון היודר ברשות. דאילו יודר שלא ברשות - שמן לו וידו על התחנותה, דאם השבח יתר על היציאה - נטול את היציאה, ואם היציאה יתר על השבח - נטול יציאה שיעור שבה, כדאמר בבבא מציעא ב"השואל" (קא, א): היודר לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות, אמר רב: שמן לו וידו על התחנותה. ואומר: אומדן כמה אדם רוצה ליתן על שדה זו ליטע, ואמר רב פפא: לא לפניג, כאן - בשדה העשויה ליטע, כאן - בשדה שאינה עשויה ליטע. והכא חשיב להאי שותף כיווד ברשות, והלכן שקיל בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע. ואי הוה אמר שמואל שותף אין לו חזקה - הוה אמנא ידו על התחנותה, הואיל ובלא רשות חבירו ידו.

גמרא

1 בחלקו אמוראים בדין שותף האם יש לו חזקה או לא: **אָבוּהַ**
 2 **דְּשְׁמוּאֵל** וכן לוי חבירו **תְּנִי שׁוֹתֵף אֵין לוֹ חֻזְקָה, וְכָל שֶׁכֵּן אִמְנָן** -
 3 במשנתנו המונה את אלו שאין להם חזקה שנו אביו של שמואל
 4 וכן לוי את השותף בין אלו שאין להם חזקה, אך לא שנו את
 5 ה'אומן' מפני שסברו שאין צריך לכותבו, שהרי אם שותף שהיה
 6 לו חלק בשדה והיה צד לומר שקנה את החלק האחר אף על פי כן
 7 אין לו חזקה, אומן שמעולם לא היה לו חלק בדבר שמחזיק בו כל
 8 שכן שאין לו חזקה, משום שודאי קיבלו כדי לתקנו. **וְשְׁמוּאֵל תְּנִי**
 9 - שנה במשנתנו, **אִמְנָן אֵין לוֹ חֻזְקָה, אֲבָל שׁוֹתֵף יֵשׁ לוֹ חֻזְקָה, שְׂכִינָן**
 10 שהחזיק בקרקע הרי זו ראייה שמכר לו חבירו את חלקו שבשדה,
 11 שאם לא כן היו צריכים לעבוד באדמה ולאכול את פירותיה יחד,
 12 ומכך שהוא לבד החזיק ואכל את פירות השדה שלש שנים הרי זו
 13 ראייה שהשדה שלו.
 14 מבארת הגמרא: **אִמְנָן שְׁמוּאֵל לְמַעֲמִייה** - ודבר זה שאמר שמואל
 15 ש'שותף יש לו חזקה' לשיטתו אמרו, **דְּאִמְרַי שְׁמוּאֵל, הַשְׁתּוֹתְפִין**
 16 **מְחֻזְקִין זֶה עַל זֶה** - אם אחד מחזיק בקרקע בחלקו ובחלק חבירו
 17 לבדו שלש שנים, הרי זו חזקה. **וְעֵינֵינוּ זֶה עַל זֶה** - אם בא אחד
 18 מהשוק לערער על חלק אחד מהם יכול השני להצטרף עם עד
 19 אחר ולהעמידה ביד שותפו, ואינו נחשב לנוגע בעדות. **וְנַעֲשִׂים**
 20 **שׁוֹמְרֵי שְׂכָר זֶה לָזֶה** - אם נגנב הדבר שהם שותפים בו בשעה שהיה
 21 אצל אחד מהם, הרי הוא כשומר שבר על זה והיביב לשלם על
 22 הגניבה.
 23 הגמרא מקשה שמצאנו ששמואל סבר ששותף אין לו חזקה: **רַמִּי**
 24 **לִיָּה** - הקשה לו **רַבִּי אֲבָא לְרַב יְהוּדָה בְּמַעְרַתָּא דְרַבִּי רַבִּי זַבְדִּי** -
 25 במערת בית מדרשו של רב זכאי, **מִי אִמְרַי שְׁמוּאֵל שְׁוֹתֵף הַחֻזְקִין**
 26 **בְּחֶלֶק חֲבִירוֹ יֵשׁ לוֹ חֻזְקָה, וְהָאִמְרַי שְׁמוּאֵל, שׁוֹתֵף הַמְּחֻזְקִין** בכל
 27 השדה כולל חלק חבירו ועובד בה, **בְּיִוֵרְד בְּרִישׁוֹת דְרַמִּי** - הרי הוא
 28 כאילו שנתן לו חבירו רשות וציווהו לעבוד בשדה במקומו בדין
 29 אריס. ומדייק רבי אבא, **לֹא לְמִימְרָא** - האם אין כוונתו בזה לומר
 30 **דְּשׁוֹתֵף אֵין לוֹ חֻזְקָה** - שכשיורד השותף ומחזיק בכל השדה דינו
 31 כאריס שאף שמחזיק בשדה אין חזקתו חזקה, וקשה על דברי
 32 שמואל שהובאו לעיל שאמר ששותף יש לו חזקה.
 33 רב יהודה מעמיד את שני המימרות של שמואל בשני אופנים
 34 שונים. מתרץ רב יהודה: **לֹא קְשִׁיָּא, הָא דְנִחִית לְבוּלָה** - כאן מדובר
 35 שירד השותף והחזיק בכל השדה וטען שקנה את חלק חבירו ממנו
 36 והיא שלו, **הָא דְנִחִית לְפִלְגָא** - וכאן מדובר שהחזיק בחלק
 37 המובחר שבקרקע וטוען שחילקו כבר את קרקע השותפות ביניהם
 38 והוא קיבל חלק זה, וראייה לדבר שהרי החזיק בחלק זה שלש
 39 שנים, וחבירו השותף טוען שלא חילקנו בינינו עדיין את הקרקע
 40 אלא כך היה התנאי בינינו שתאכל אתה את פירות החלק
 41 המובחר שלש שנים ואני יאכל אחריך חלק זה שלש שנים.
 42 הגמרא מבארת בשני אופנים כיצד מתיישבים שני המימרות של
 43 שמואל: **אִמְרֵי לָהּ לְהָא גִּיסָא** - יש שפירשו את תירוצו של רב
 44 יהודה לצד זה, שמה שאמר שמואל ששותף יש לו חזקה' מדובר
 45 כשהשותף החזיק בכל השדה, שכיון שנתנה השותפים היא או
 46 לחלוק ביניהם את הפירות של כל שנה ושנה או שכל אחד מהם
 47 נוטל חצי מהקרקע בשנה זו ולשנה אחרת מתחלפים ביניהם, וכאן
 48 הוא אכל לבד את פירות השדה כל השלש שנים, הרי חזקתו
 49 חזקה. ומה שאמר שמואל 'שותף אין לו חזקה' מדובר כשהחזיק
 50 רק בחציה המובחר וטוען שחילקו כבר בקרקע את השותפות
 51 ביניהם והגיע זה לחלקו, בזה הדין שאין חזקתו חזקה שכיון שכן

52 דרך השותפים שאוכל זה חצי האחד, והשני החצי האחר כמה
 53 שנים ואחר כך מתחלפים בענין זה לכמה שנים, לכך אין חזקתו
 54 ראייה. **וְאִמְרֵי לָהּ לְהָא גִּיסָא** - ויש שפירשו את תירוצו של רב
 55 יהודה לצד זה, שכשהחזיק בכל השדה אין חזקתו חזקה, כיון שכן
 56 דרך השותפין שזה אוכל את פירות כל השדה שלש שנים, ואחריו
 57 אוכל השני פירות השדה שלש שנים. אבל כשהחזיק רק בחציה
 58 מסתבר שחילקו את הקרקע וזה הגיע לחלקו, וחזקתו חזקה, משום
 59 שאם לא חילקו את הקרקע והטעם שאין אחד מהם מחזיק בכל
 60 הקרקע שלש או ארבע שנים בדרך השותפין הוא משום שרצונם
 61 ליהנות מהקרקע בכל שנה, אם כן לא היה לשותף להניח לחבירו
 62 לברור את החלק המובחר לעצמו אלא היה להם לעבוד בכל
 63 הקרקע בשותפות ולחלוק בפירות, ומכך שכל אחד מחזיק בחצי
 64 מהקרקע מוכח שהם חילקו את הקרקע ביניהם.
 65 תירוץ נוסף ליישב את שני המימרות של שמואל: **רַבִּינָא אִמְרַי, הָא**
 66 **וְהָא דְנִחִית לְבוּלָה** - שני המימרות של שמואל עוסקים בשותף
 67 שהחזיק את כל השדה וטוען שהוא קנה את חלק חבירו ממנו, **וְלֹא**
 68 **קְשִׁיָּא, הָא** - מה ששמואל אמר ששותף יש לו חזקה, מדובר בשדה
 69 **דְּאִיתָּהּ דִּין חֻלְקָה** - שהיא מספיק גדולה שיכולים לחלוק אותה
 70 ולהשתמש כל אחד בחצי השדה ויהיה ארבע אמות לזה וארבע
 71 אמות לזה, שאז הדרך הוא שמתמשים כל אחד בחצי מהשדה,
 72 וכיון שלא חילקו כן אלא אחד השתמש בכולה הרי זה ראייה
 73 שמכר לו השני את חלקו וכולה שלו. **הָא** - ומה ששמואל אמר
 74 ששותף אין לו חזקה, מדובר בשדה **דְּלִיתָּהּ דִּין חֻלְקָה** - שהיא
 75 קטנה ואם יחלקוה לא ישאר לכל אחד חלק ראוי כדי לעבוד בה,
 76 לפיכך המנהג הוא שאינם משתמשים כל אחד בחצי מהשדה אלא
 77 הם מתחלקים באופן שאחד משתמש בכל השדה שלש שנים
 78 והשני בשלש שנים שאחר זה, ולכך אין חזקתו חזקה ואין זה ראייה
 79 שהשדה שלו היא.
 80 הגמרא חוזרת לבאר את דברי שמואל: **גִּוּפָא** - נשוב לעצם דברי
 81 שמואל ובבאר אותם. **אִמְרַי שְׁמוּאֵל, שׁוֹתֵף הַיּוֹרֵד לַעֲבוֹד בַּשְּׂדֵה**
 82 **הַשְׁתּוֹתְפִין הֵרִי הוּא בְּיִוֵרְד בְּרִישׁוֹת דְרַמִּי**. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָ**
 83 **מְשַׁמְעֵי לָן** - איזה דין בא שמואל ללמדנו, אם לומר ששותפות אין
 84 לו חזקה - ששותף היורד לשדה השותפות ומחזיק בקרקע שלש
 85 שנים אינה חזקה, אם כן **לִיָּא** - שיאמר דין זה בפירוש שותף אין
 86 לו חזקה, ומודע אמר שמואל ששותף הרי הוא כיוורד ברשות.
 87 מבארת הגמרא: **אִמְרַי רַב נְחֻמָּן אִמְרַי רַבָּה בְּרַב אָבוּהַ, שְׁמוּאֵל בֵּא**
 88 **לְחַדֵּשׁ וְלוֹמַר שְׁוֹתֵף זֶה שִׁירֵד לַעֲבוֹד בַּשְּׂדֵה דִינוֹ כְּאִרִּיס שִׁירֵד**
 89 **לְשֵׁדָה בְּרִישׁוֹת שְׁנוּמָל מִפִּירוֹת הַשְּׂדֵה אִפִּילוֹ בְּשֶׁכַּח הַמְּנִיעַ לְבִתְפִּים**
 90 - מהשבח של פירות גמורים שהיו בשדה כשיורד לתוכה כגון קמה
 91 העומדת ליצקר וענבים גמורים העומדים ליבצר, ואפילו **בְּשֶׁדָה**
 92 **שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לִימַע** אילנות אלא עשויה לזריעת חיטים, והוא
 93 נטעה, נוטל כפי שנטול בשדה העשויה לימַע, כיון שהוא כאריס
 94 היורד ברשות. נמצא שאם שמואל היה אומר 'שותף אין לו חזקה'
 95 היינו אומרים שאם ירד לשדה חבירו ידו על התחתונה כיון שירד
 96 שלא ברשות, לכך אמר שמואל שהוא כיוורד ברשות וידו על
 97 העליונה.
 98 הגמרא חוזרת לדון בדברי שמואל שאמר 'השותפין מחזיקין זה
 99 על זה ומעידין זה על זה ונעשים שומרי שכר זה לזה': הגמרא דנה
 100 בדברי שמואל שאמר **וְעֵינֵינוּ זֶה לָזֶה** - שאם בא אחד מהשוק
 101 לערער על חלק אחד מהשותפים יכול השני להעיד ששלו הוא
 102 ואינו נחשב לנוגע בעדות.

56 בשדה הרי זה סילוק גמור ויכול להעיד לשותפו, וְהִתְנִיָּא, כְּנִי עֵיר
 57 שְׁנַנְבִּיב סִפֵּר תוֹרָה שְׁלֵחָה, אִין דְּנִין את הגנב בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין
 58 מְבִיאִין רְאִיָּה וְ-עדות שפלוני גנב את הספר תורה, או שהספר
 59 תורה שלהם מְאֻנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, כיון שכל אנשי העיר שותפים
 60 בספר תורה והם נוגעים בדבר. מסיימת הגמרא את הקושיא
 61 מהברייתא: וְאִם אוֹתָהּ - ואם זה נכון שכששותף מסלק עצמו
 62 מהדבר יכול להעיד עליו, אם כן לִסְתַּקוּ בִּי תְּרִי מִצִּיּוּהוּ - ששנים
 63 יסלקו עצמם מחלקם בספר תורה על ידי שיאמרו 'דין ודברים אין
 64 לנו בספר תורה, ויעשו קנין על זה, וְלִדְיִינוּ - ויוכלו לדון בדבר.
 65 אלא מוכח מכאן ששותף אינו יכול לסלק את עצמו מדבר שהוא
 66 שותף בו ולהעיד בדבר, כיון שיש לחוש שהשותף עשה קנוניא
 67 ו-עצה של רמאות) עם חבירו לסלק את עצמו מהשותפות, ולאחר
 68 שיעיד לו ויעמידנה בידו יחזור לשותפותו.
 69 מתרצת הגמרא: לעולם שותף שמסלק את עצמו מהדבר יכול
 70 להעיד עליו, וְשֵׁנִי סִפֵּר תוֹרָה דְלִשְׁמִיעָה קָאֵי - שונה הדין בספר
 71 תורה שבזה אין מועיל אם מסלקים את עצמם מחלקם בו כדי
 72 שלא יהיו נוגעים בעדותם, משום שספר תורה עומד לשמיעה,
 73 וכיון שהם נהנים מהספר תורה ויוצאים ידי חובה בשמיעת
 74 הפרשה, אין יכולים ידינו ובני אותה העיר להסתלק מחלקם בספר
 75 תורה כל זמן שהם גרים בעיר, עד שיעברו לגור בעיר אחרת.
 76 הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תָּא שְׁמַע, הָאוּמֵר תְּנוּ מְנָה לְבְנֵי עִירֵי
 77 - לצרכי בני עירי, כגון לצורך בניית חומות העיר וכל צרכי הרבים, וְכֵן
 78 אִין דְּנִין את הירושלמי בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר להוציא מהם את המנה, וְכֵן
 79 אִין מְבִיאִין רְאִיָּה מְאֻנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר שאותו אדם הבטיח להם מנה,
 80 כיון שהם נוגעים בדבר.
 81 שואלת הגמרא: ואם זה נכון שכששותף מסלק עצמו מהדבר יכול
 82 להעיד עליו, אֲמַאי - מדוע שלא ידונו ויעידו בדבר, לִסְתַּקוּ בִּי תְּרִי
 83 נְפִשְׁיָהוּ - ששנים יסלקו עצמם ולא יהנו ממנה כלל, על ידי שיתנו
 84 מכיסם כנגד המנה של הציבור, וְלִדְיִינוּ - ויוכלו לדון בדבר.
 85 מתרצת הגמרא: הָכָא נָמִי - גם ברייתא זו צריך לפרשה שמדובר
 86 בְּאוּמֵר תְּנוּ מְנָה לְבְנֵי עִירֵי לקנות בו סִפֵּר תוֹרָה, וכיון שהוא עומד
 87 לשמיעה אין הם יכולים לסלק את עצמם מזה.
 88 הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תָּא שְׁמַע, הָאוּמֵר תְּנוּ מְנָה לְעִנְיֵי
 89 עִירֵי, אִין דְּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מְאֻנְשֵׁי אוֹתָהּ
 90 הָעִיר, כיון שהם נוגעים בדבר.
 91 הגמרא מבארת תחילה את דברי הברייתא עצמם, ואחר כך תבאר
 92 מה קשה ממנה על שמואל. שואלת הגמרא: וְתִסְתַּרְא עֵינִים שְׁקִילֵי
 93 דְיָיִנִי מִפְּסָלִי - וכי האם תסבור כן שהעניים הם אלו שאמורים
 94 לקבל את הכסף שאמר פלוני להביא, ובשביל כך הדיינים נפסלים
 95 מלדון בזה, וכי מה נוגעים בדבר הם. אֲלָא אֲמַאי - אלא כך תאמר
 96 לפרש את הברייתא, שהאומר תנו מנה לעניי עירי אִין דְּנִין בְּדִינֵי
 97 עֵינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מְעַנְי אוֹתָהּ הָעִיר, כיון שהם
 98 נוגעים בדבר.
 99 מסיימת הגמרא את הקושיא מהברייתא: וְאִם זה נכון שכששותף
 100 מסלק עצמו מהדבר יכול להעיד עליו, אֲמַאי - מדוע שלא ידונו
 101 ויעידו בדבר, לִסְתַּקוּ בִּי תְּרִי נְפִשְׁיָהוּ - ששנים מהעניים יסלקו
 102 עצמם ולא יקחו מנתניה זו של פלוני, וְלִדְיִינוּ - ויוכלו לדון בדבר.
 103 מתרצת הגמרא: הָכָא נָמִי כִּסְפֵּר תוֹרָה - שכונתו שיתנו מנה לבני
 104 עירו לצורך קניית ספר תורה, וְאֲמַאי קְרִי לְהוּ עֵינִים - והטעם
 105 שבלשוננו קרא לבני עירו עניים הוא משום דְהִתְכַּל אֲצֵל סִפֵּר תוֹרָה
 106 עֵינִים הֵן - שכיון שכולם צריכים לספר תורה, על כן שייך לקוראם
 107 עניים לענין זה.
 108 וְאִצְעִית אֲמַאי, לְעוֹלָם הַבֵּיאור בברייתא הוא בְּדִקְדָּנֵי לְעֵנֵי עִירֵי
 109 שהכוונה עֵינֵים מְאֻשׁ, ומדובר בדיינים שאינם עניים, וְהִטַּעַם
 110 שדייני העיר פסולים הוא משום שהברייתא מדברת בְּעֵינֵי דְרָאמוּ

1 שואלת הגמרא: אֲמַאי, הרי נִזְעִין עֲבָדוֹתֵיךָ הֵן, שהרי אם יבוא
 2 מערער ויקח חלק מן שדה השותפות יפסידו שניהם, ואם כן נמצא
 3 ששותף זה שמעיד שהקרקע שייכת גם לשני, לעצמו הוא מעיד.
 4 מיישבת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן, דְכָתֵב לִיה - שהשותף המעיד
 5 כתב לשני דִין ודְרָבִים אִין לִי עַל שְׂדֵה זו, כלומר, לא יהא לי חלק
 6 בשדה זו אלא הכל יהיה שלך, ולכן כיון שנתן לו את חלקו
 7 שבשדה יכול להעיד לו, ששוב אינו נוגע בדבר.
 8 מקשה הגמרא: וְכִי קָתֵב לוֹ, מַאי הָוִי - מה בכך, כלומר, מה מועיל
 9 בזה שכתב לו 'דין ודברים' וכו' בכדי לסלק את עצמו מחלקו
 10 בשדה, וְהִתְנִיָּא, הָאוּמֵר לְחִבְרֵי - שנים שהם שותפים בשדה ורצה
 11 אחד מהם לתת לשני את חלקו ואמר לחבירו 'דין ודברים' אִין לִי
 12 עַל שְׂדֵה זו, וכן אם אמר לו 'אִין לִי עֲסָק בְּה', וכן 'דִּי מְסוּלְקוֹת
 13 הִימְנָה, לֹא אֲמֵר בְּלוּם, שכיון שכבר יש לו חלק בשדה זו אינו
 14 נחשב ללשון מתנה, אלא הוא לשון תפלה 'הלוואי שלא יהא לי
 15 חלק בה', וכל זמן שלא אמר מפורש 'לא נתן לך חלקי שבשדה
 16 זו' לא יצאה חלקו מרשותו. הרי ששותף הכותב לחבירו 'דין
 17 ודברים' אין לי על שדה זו' אין במשמעות הלשון שהוא נותנו
 18 במתנה, ואם כן חוזרת שאלת הגמרא מדוע שותפים יכולים
 19 להעיד זה על זה, הרי הם נוגעים בעדותם.
 20 מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן, עֲסָקִינָן מִדּוֹ - שבשואמר לשון
 21 זה לחבירו קנה חבירו ממנו בקנין סודר, וכיון שעשה קנין, מועיל
 22 הדבר וקנה גופה של קרקע על אף שאמר בלשון 'דין ודברים' אין
 23 לי וכו'.
 24 מקשה הגמרא: וְכִי קָנוּ מִדּוֹ, מַאי הָוִי - מה בכך, כלומר, מה מועיל
 25 שהשותף השני קנה מידו, הרי הוא נוגע בדבר שנוח לו שתישאר
 26 השדה ברשותו של השותף כיון שבכך הָרִי הוא מְעַמְדֵיה בְּפִנֵי עַל
 27 חוּבוֹ, שיוכל בעל חובו לבוא ולגבות את חובו מהשדה. אבל אם
 28 יקח המערער את השדה משותפו לא יוכל בעל חובו לגבות
 29 משדה זו, ונמצא שהוא יהיה בכלל 'לוה רשע ולא ישלם', ולכן
 30 נוח לו להעיד לשותפו עליה ששלו היא כדי להעמידה בפני בעל
 31 חובו. וכמו שמצינו דְאֵמֵר רַבִּין בְּר שְׂמוּאֵל מְשִׁמִּיה דְשְׂמוּאֵל, הַמוּכָר
 32 שְׂדֵה לְחִבְרֵי שְׂלֵא בְּאַחֲרִיתוֹ - אדם המוכר לחבירו שדה שהיתה
 33 משועבדת לבעל חוב, ולא קיבל עליו אחריות שבמקרה ויקחו את
 34 הקרקע מהקונה שיוכל לגבות מקרקעותיו של מוכר, אם בא אדם
 35 וערער על השדה אִין מְעִיד לוֹ עֲלֵיהָ - אין יכול המוכר להצטרף
 36 עם עד נוסף נגד המערער להעיד שהשדה של הקונה, בְּפִנֵי שהוא
 37 נוגע בדבר שְׂמַעְמִידֵיה בְּפִנֵי עַל חוּבוֹ.
 38 מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן, דְקָבִיל עֲלֵיהָ אַחֲרִיתוֹ - שקיבל
 39 עליו השותף אחריות על מה שנתן לחבירו, שאז אינו נוגע בדבר.
 40 ומבררת הגמרא: אַחֲרִיתוֹ דְרָאָן - על איזו לקיחה קיבל עליו הנותן
 41 אחריות. אִי נִימָא אַחֲרִיתוֹ דְעֵלְמָא - שקיבל עליו אחריות אם יבוא
 42 אחר מהשוק ויקח את השדה בטענה שהיא שלו, אם כן בְּלִ שְׁפִן
 43 דְנִיחָא לִיה להעיד לו עליה שלא יקחו ממנו את השדה, שהרי קיבל
 44 על כך אחריות. אֲלָא אַחֲרִיתוֹ דְאֵתִיא לִיה מְחַמְתִּיה - שקיבל עליו
 45 בשטר אחריות שרק במקרה יגבו את השדה שבביל חובות שיש
 46 לו, יחזור לו שותפו את המעות ששילם. שאז נמצא שכשבא
 47 אחד מהשוק לקחת את השדה בטענה שהיא שלו, אין לו שום
 48 רווח בדבר להעיד לשותפו שהיא שלו, שהרי אף אם על ידי
 49 עדותו תישאר הקרקע ביד שותפו ויהיה לבעל חובו אפשרות
 50 לגבות את חובו משדהו, הרי ישאר בעל חוב נגד שותפו שהקנה
 51 לו את השדה ושהרי קיבל עליו אחריותו, ולגביו יהיה נקרא 'לוה
 52 רשע ולא ישלם'.
 53 הגמרא מקשה שמשמע מברייתא שאף ששותף מסלק את עצמו
 54 מחלקו מכל מקום נחשב נוגע בדבר. מקשה הגמרא: וְכִי מְסַלֵּק
 55 נְפִשְׁיָה מִצִּיּוּהוּ מִי מְסַתְלֵק - וכי כששותף מסלק את עצמו מחלקו

1 אבאי - מעידין זה על זה. ונענין בעדותן - דכל זמן שלא חלקו לגמרי, אם יטול
2 שום מערער כלום מן השדה - יפסידו שניהן, ונמצא לעצמו מעיד. דבתב ליה - האי
3 מעיד להאי מחזיקי דין ודברים אין לי עמך בכל השדה, ואפילו על חלקי, שהכל שלך.
4 והכי משמע: דין ודברים לא יאה לי על שדה זו. ולשון חכמים הוא לומר "אין לי" במקום
5 "לא יאה לי". והלכך, כיון נדתי לו חלקי -
6 מעיד עליה, ולא נוגע בעדות הוא. והכי נמי
7 היה מצי לתרוצי כשהקנה לו חלקי, אלא
8 רבותא נקט, לאשמעינן דבכי האי גונא הוי
9 לשון מתנה. מאי הוי - הרי אינו לשון מתנה,
10 ואכתי נוגע בעדות הוא. והוא אומר: לא יאה לי חלק בו
11 שותף. ואין לי עסק בה - כלומר, לא יאה לי
12 עסק בה. ומכלל אתה שומע: אלא הכל יאה
13 שלך. אלא שלא הוציא הדבר בפירוש מפי. וידי
14 יו מסולקות לא אמר כלום - דכיון דכרטי
15 ואכתי נוגע בשדה, והוא אומר לא יאה לי חלק בו
16 - אין זה לשון מתנה לחבירו, אלא לשון תפלה
17 הוא: הלאוי שלא יאה לי חלק בשדה זו. וכל זמן
18 שלא אמר "ידי נתן לך שדה זו" - לא יצא
19 עדיין מרשותו. ואין תופס לשון זה אלא דבר
20 שעדיין לא זכה בו. והוא מתנה עליו שלא יאה
21 שלו כשיבוא הזמן שתיחד לזכות באותו דבר.
22 דאין אדם זוכה דבר בעל כרחו. כדלקמן
23 בפירקין (מט, א) ובכתובות (פג, א), ודחלה
24 הבאה לו לאדם לאחר מכן - מתנה עליה שלא
25 יירשנה. אבל מכיון שכבר הדבר שלו הוא, והוא
26 אומר "לא יאה שלי" - לא אמר כלום, דבעל
27 כרחו יהיה שלו כל זמן שלא יתנה לאחרים. כן
28 נראה בעיני, ועיקר, והכי מוכח לקמן בפירקין.
29 ויש מפרשים דמשום הכי לא אמר כלום -
30 דקאמר "אין לי דין ודברים" "לא קאמר "לא
31 יאה", ונמצא שהוא מכוב, שהרי יש לו חלק בו,
32 והוא אומר "אין לי". ושבוש הוא, דאין זה לשון
33 הגמרא לומר בשום מקום "לא יאה". והכי מוכח
34 לקמן, דקמשני: הכא במאי עסקינן - בשקט
35 מידו, ולא קא מתרץ באומר "לא יאה". כשקט
36 מידו - שותף חבירו קנה מידו בקנין סודר,
37 והשתא דאיכא קנין - מועיל התנאי, וכי קני
38 מידו מאי הוי - אכתי אמאי מעיד להעמיד
39 השדה חובה, הרי נוגע הוא בעדות זו, ונדחה ליה
40 שיהיה הישדה ביד השותף. מפני שמעמידו היא
41 נתון לפני בעל חובו. שאם יש לו שום בעל חוב
42 שהולדו מעת קודם שהקנה לחבירו חלק
43 שהיה לו בשדה - יבא בעל חוב ויטרף אותה,
44 שהרי חובה משועבדת לו, ויפטר זה הנתון

1 והכי קאמר: שנטול בשבח המגיע לכתפים כארסי - שלא יתלקו אותו כמו קבלן, כמו
2 עשויין לנטוע שלא ברשות שמסלקין אותו בכך אפילו משדה העשויה לטעם. ובשדה שאין
3 עשויה לטעם בו, פירושו: ועוד שום בשדה שאין עשויה לטעם ונטל ממנו בשעויה לטעם, מה
4 שאין כן בנטוע שלא ברשות. **אין** לי עסק בה לא אמר כלום - ואם תאמר: דבפרק
5 "השולח" (גיטין מג, ב) גבי זמור עבדו לבני בר
6 אמר: הכי דמי אנו? דכתב ליה: לכשתרבה ממנו
7 - אין לי עסק בה. אלמא "אין לי עסק בה" הוי
8 לשון טוב ואומר רבינו יצחק: ד"אין לי עסק בה"
9 משמע: אלא תהא לעצמך. וגבי עבד דמהני "הרי
10 את לעצמך" - מהני נמי "אין לי עסק בה". אבל
11 בשדה דלא שייך למימר "הרי את לעצמך", כי
12 אמר נמי "אין לי עסק בה" - לא אמר כלום. דכיון
13 דליכא פירושי "אין לי עסק בה" - אלא תהא
14 לעצמך, גבי שדה כמו גבי עבד, לא משמע גבי
15 שדה "אין לי עסק בה" אלא סילוק דין ודברים,
16 כדמוכח בכריתות (כד, ב).
17 **מפני** שמעמידה בפני בעל חובו - ואם תאמר:
18 מאי ארייא מפני שמעמידה? תיפוק ליה
19 משום דלא ניחא ליה דתיחוי תרעמת עליה,
20 כדארמין בפרק קמא דבבא (קמא ת, ב): ראובן
21 שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ואתא
22 בעל חובו וקטרפי לה מניה - דינא הוא דאתי
23 ראובן ומשתעי דינא בחדייא, ולא מצי אמר
24 ליה "לאו בעל דברים דידי את". דאמר ליה
25 לא ניחא לי דתיחוי לשמעון תרעמת עלויא:
26 ויש לומר: דאין נפסל בשביל כך לעדות. אי
27 נמי, הכא מייתי אפילו במכיר בה שהיא שלה,
28 דליכא תרעמת.
29 **וליסלקו** בי תרי מיניהו ולידיני - ואם
30 תאמר: והא בעינן תחילתו וסופו
31 בכשרות. והכא הוי תחילה בפסול, והוי כמו קרוב
32 ונתרחק ואומר רבינו יצחק: דלא שייך תחילתו
33 בפסלות דבא, כיון שאין פסלות תלוי בגוף אלא
34 בממוך.
35 הכי גרסינן: **ותסברא** עניים שקלו ודיינין
36 מיפסלי (אלא) הכי
37 נמי בספר תורה ואמאי קרי לזו עניים בו.
38 אמאי
39 **אימא:** לעולם בדיקתני עניים מפני, ובעניי דראמו עליהו. והכי דמי? אי דקין להו, ליתבו
40 בי תרי מיניהו מאי דקין להו, ולידיני - הכא במאי עסקינן - דלא קיין להו, ואיבעית אימא:
41 לעולם דקין להו, וניחא להו, דקין דרווח - רוחו. "ונעשו שומרי שבת זה לזה".
42 אמאי?
43 מבכה חובה, הרי נוגע הוא בעדות זו, ונדחה ליה
44 שיהיה הישדה ביד השותף. מפני שמעמידו היא
45 נתון לפני בעל חובו. שאם יש לו שום בעל חוב
46 שהולדו מעת קודם שהקנה לחבירו חלק
47 שהיה לו בשדה - יבא בעל חוב ויטרף אותה,
48 שהרי חובה משועבדת לו, ויפטר זה הנתון
49 מבכה חובה, הרי נוגע הוא בעדות זו, ונדחה ליה
50 שיהיה הישדה ביד השותף. מפני שמעמידו היא
51 נתון לפני בעל חובו. שאם יש לו שום בעל חוב
52 שהולדו מעת קודם שהקנה לחבירו חלק
53 שהיה לו בשדה - יבא בעל חוב ויטרף אותה,
54 שהרי חובה משועבדת לו, ויפטר זה הנתון
55 מבכה חובה, הרי נוגע הוא בעדות זו, ונדחה ליה
56 שיהיה הישדה ביד השותף. מפני שמעמידו היא
57 נתון לפני בעל חובו. שאם יש לו שום בעל חוב
58 שהולדו מעת קודם שהקנה לחבירו חלק
59 שהיה לו בשדה - יבא בעל חוב ויטרף אותה,
60 שהרי חובה משועבדת לו, ויפטר זה הנתון
61 מבכה חובה, הרי נוגע הוא בעדות זו, ונדחה ליה
62 שיהיה הישדה ביד השותף. מפני שמעמידו היא
63 נתון לפני בעל חובו. שאם יש לו שום בעל חוב
64 שהולדו מעת קודם שהקנה לחבירו חלק
65 שהיה לו בשדה - יבא בעל חוב ויטרף אותה,
66 שהרי חובה משועבדת לו, ויפטר זה הנתון

שמייה בבועלים היא — שכל אחד משומר קצת מן השתופות בביתו, וקיימא לן בבבא מצינא ב"השואל" (צה, א): שמייה בבועלים פטור. ואף על גב דבשואל כתיב פטור דבעלים, הא יליף שומר שכר התם מיניה, מדכתיב "וכי ישאל", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון מתחתון. וכיון שזהו ראובן משומר מחלק שמעון בשעה שנגבה, או אחד מחלקו בבית שמעון — הרי שמעון פטור מחלק ראובן, שהרי ראובן עמו במלכתא. אמר רב פפא — כגון שהחזיק ביניהן כך: שמור לי היום כל השדה חלקי וחלקך, ואשמור לך למחר. דכיון דלא שמרו יחד כלל, אלא בזה אתר זה — ליכא שמייה בבועלים, הלכך נשעו ושמייה שבר זה לזה להתחייב באונסין. ולא שמעון אתא דהוה שמייה בשבך, כשמשמר כל השדה וחלק חבירו בכלל כדי שישמור לו חבירו למחר כמו כן, דסלקא דעתך אמינא דשומר חנם הוא, דבלא חלק חבירו היה צריך לשמור את שלו, ושמידה אחת היא בין הכל, ולא ליהוי שומר שכר, קא משמע לן, (זה שייך לעיל, בתוספתא ב"הגנול" האומר "תנו מאה דינר לכנסת" "תנו ספר תורה לכנסת" — יתן לכנסת הרגיל בה, ואם היה רגיל בשנים — יתנו לשניהם. האומר "תנו לעניים" — יתנו לעניים אותה העיר, רבי אחא אומר: לעניי לא ישאל. כן האובל משל אביו ועבד האובל משל רבו — קורצא ונתון פרוסה לעניים או לבנו של אהבו ואינו חושש משום גול, שכך נהגו בעלי בתים. עד כאן.) מכר לו בית — אדם לחבירו. אין מעיד לו — מוכר לזקן, להעמידה בידו.

אמאי? שמייה בבועלים היא אמר רב פפא, דאמר ליה: "שמור לי היום ואני אשמור לך למחר". תנו רבנן: מכר לו בית, מכר לו שדה — אין מעיד לו עליה, מפני שאחריותו עליו; מכר לו פרה, מכר לו מלית — מעיד לו עליה, מפני שאין אחריותו עליו. מאי שנא רישא ומאי שנא סופא? אמר רב ששת: רישא — פראובן שגול שדה משמעון ומכרה ללוו, ואתא יהודה וקא מערע, דלא לילול שמעון לאסתהיד ליה ללוו, דניחא ליה דהדרא. — וכיון דאסתהיד ליה דלוו הוה, היכי מיצי מפיק לה מיניה? — דאמר: ידענא דהא ארעא דלאו היהודה היא. — ובההוא וכוהא דקא מפיק לה מלוו, ליפקה מיהודה — דאמר: השני נוח לי, הראשון קשה הימנו. ואי בעית אמאי: כגון דאית ליה סהדי למור ואית ליה סהדי למור, ואמור רבנן: ארעא היכא דקיימא תיקום.

שמייה בבועלים היא — פירוש: אם התחילו שניהם לשמור יחד, כל אחד בשעה שהוא משמר חלק חבירו — חבירו נמי משמר לו חלקו. ואף על פי שאין עמו במלאכה בשעת אונס, כיון שהיה עמו בתחילת שמירה — "בעליו עמו" קרינן ביה, כדתנא (בבא מצינא צו, א): היה נשעה עמו בשעת שאלה — אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. היה עמו בשעת שבורה ומתה — חזקה להיות עמו בשעת שאלה. ואפילו לא תרדו שניהם לשמור יחד, מכל מקום האחרון פטור, שהראשון היה עמו במלאכה בשעה שהתחיל השני לשמור.

דאמר שמור לי היום כו' — ואם תאמר: אבתי שמייה בבועלים היא, דאמרנן ברבי "השואל" דבעלים באמייה. גבי שואל את הפרה ובעלה עמה ויש לומר: שאני התם, דבאמייה משעבדי עצמן ליכנס במלאכתם מיד, אבל הכא לא משתעבדי עד למחר. ואם תאמר: ומאי קא משמע לן שמואל דנעשין שומרי שבר זה לזה? ממתין היא ב"השוכר את האומנים" (בבא מצינא פ, ב). "שמור לי אסתהיד לך" — שומר שבר ויש לומר: דאי מהתם — הוה אמנא לפי שהם אינן שותפין, אבל הכא שהם שותפין — כל אחד ואחד כששומר חלק חבירו שומר גם בשביל עצמו. וכיון דאסתדי דלוי הוא כו' — הוה מיצי לשנויי: כגון דאסתדי שמעון דשל אבותיו דלוי הוה, ובתר הכי אתי שמעון ועשין דמלוי וזבנה, ואית ליה סהדי דראובן גולה ממנו ומכרה ללוו. **כגון** דאית ליה סהדי למור כו' — תימה, דלא הוה ליה למימר "כגון", דהא מעיקרא נמי ידענן דאית ליה לשמעון סהדי דרידיה היא, כדתני: ראובן שגול שדה משמעון. ואי לית ליה לשמעון סהדי שגולה ראובן ממנו — אן היכי ידענן שגולה, ומכח מהוה מערע? והודה נמי, על כרחך אית ליה סהדי, דאי לאו הכי — מאיזה כח מערער? והכי הוה ליה לומר: כיון דאית ליה סהדי למור כו', ומאי סלקא דעתך דמקשה? ואין לומר דמעיקרא סלקא דעתך דאיידי כגון דאית ליה ליהודה עדים דשל אבותיו היא, ולשמעון נהגול אית ליה סהדי דאכלה שני חוקה, ועשין מיהודה וזבנה — דאם כן, מאי קאמר: בהאי וכוהא דמפיק לה מלוו ליפקה מיהודה: הא בהאי וכוהא דמצי לאפוקי מלוו — לא מצי לאפוקי מיהודה. דבעדי גולה המערעך שגול ראובן ממנו — מצי מפיק לה מלוו שבר מכח ראובן, ומיהודה לא מצי מפיק לה, אלא בעדי חוקה ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דסלקא דעתך דמעיקרא היהודה בעי לאפוקי מלוו, משום דאית ליה סהדי דראובן מכר לו, וללוו אין עדים. ובא שמעון להעיד ללוו, דשל לוי היא. ומשום הכי פריך: כיון דמסתהיד דהאי ארעא דלוי היא, היכי מפיק לה מיניה? והוה מיצי לשנויי דלא מסתהיד בהאי ליטנא דלוי היא, אלא דאמר דראובן מכרה ללוו. אלא דרעפא מינה משבו. דבהאי ארעא וכוהא דמפיק לה מלוו ליפקה מיהודה, דשיניהם באין מכח ראובן, ואם יביא שמעון עדים דראובן גולה ממנו — מצי לאפוקי מתריוהו.

שאם יכא להצטרף עם אחר ולהעיד שהוא שלו — נוגע בעדות הוא. מפני שאחריותו — של בית עליו דמוכר, שאם יטרפהו מן הלוקח — יחזור על המוכר. והלכך נוחא ליה למוכר שתעמוד ביד הלוקח, ולא יצטרך לפרעו כלום. הכי שמענין ליה השתא. מכר לו פרה — לקמה מפרש ליה ואילו. שאין אחריותו — דלוקח עליה דמוכר, אם טילוהו הימנו מחמת המוכר שגולה. והיינו דפריך: מאי שנא רישא ומאי שנא סופא? מאי שנא מלטלי דלא הוה אחריות עליה, וממקרקעי? אם שתי מכוירת הללו באחריות הוי — תריוהו ואתא עליה, ואי עליא באחריות — און אחריותו און אחריותו עלוי רישא בראובן שגול שדה שמעון ומכרה ללוו יתודה — כלומר, איש מעלמא, ומערער על שדה זו שביד לוי, ואומר "שלי היא", ומביא עדים או שטר — שלא יכא שמעון הנגול ויצטרף עם אחר, ועיד שזה השדה אינו ליהודה. כגון שיועד שום עדות לפסול עדות של היהודה בגוללות, וכן שטריו. מפני שרצתה שמעון שיהיה השדה ביד לוי הקונה, ואחרי כן היום ולמחר יביא שמעון ראה שזו השדה שלו היה וראובן גולו ממנו, ויצויאו עוד לוי ויטלנו לעצמנו. דקרקע איהו נגולה, ולא מחתיב בה איש ושנימי שרות. והלכך נוגע בעדות הוא. דלא נוחא ליה שיתלנו יהודה — דתו לא מצי שמעון לאפוקי מיניה, כדמפרש לקמן, דנוח לו לוי ויהודה קשה לו, והלכך אין מעיד לו שמעון הנגול ללוי עליה. והכי קאמר ברייתא: מכר לו בית מכר לו שדה. ראובן הנגול ללוי — אין מעיד לו שמעון הנגול ללוי לוקח כנגד יהודה המערער, מפני שאחריותו וטופו של נגול עליו דלוקח להוציא הקרקע מידו, והלכך נוגע הוא בעדות זו. ולקמן מפרש אמאי מוקי לה כנגול מוכר, הוה שפיר מצי לאוקומה בגולן גופיה, ואתא יהודה וקמערער, דלא יכא שמעון הנגול להעיד לראובן הגולן שהעמידה בידו משום האי טעמא גופיה, ונדיחא ליה הדרתא ליה. וסיפא מפרש לקמן, ומקשינן: ואיכא אמאי אין מעיד ליה — דקא סלקא דעתך חשתה הכי: דמפקנן לה מיהודה ומוקים לה ביד לוי, דקמסתהד הוא בשדה דלוי הוא ולא יהודה. וכיון דהוה בפני בית דין דשל לוי הוא — והכי מצי מפיק לה מלוו אחרי כן? והלא הודאת בעל דין כבאה עדים דמי, ונמצא שאינו מרויח כלום בעדות זו, ואינו נוגע בעדות זו כלל, ואמאי קתני דאין מעיד? ומשני: דאמר דיענא דהוהא ארעא לאו יהודה היא — דפסלי לעדי יהודה בגולותא, או דמכחיש לטענותו בשום ענין בעולם, כגון שמעיד "בפני הודה לוי וממילא מתוקמא השדה ביד לוי, ואף על גב דלא קאמר דלוי הוא. ופקשינן: אבתי אמאי אינו מעיד לו עליה" — מה מפסיד שמעון אם תהיה בחזקת יהודה? והא בההוא וכוהא דמפיק לה מלוו הוה, ומיהודה בההוא עדים עצמן, ונמצא שאין מרויח בזה שמישע ללוי מלוו מעיד — דקאמר שמעון: לוי נוח לי, ויהודה גברא אלמא אינו קשה ממנו, ולא אובל לודן עמו או יכא בידו. ומשום הכי פסלין ליה להאי עדות, דאיכא למימר שווח מחשבתו של שמעון, ואין לנו להכשיר אלא עד דפשיטא לן דאינו נוגע בעדות כלל. והא הכי לן למימר אפיכא, לוי הראשון נוח לי, ויהודה השני קשה הימנו. אבל לשון המשנה כך היא בכחכות (קט, א), ואי בעית אמאי — להכי לא מצי שמעון לאפוקה מיהודה — כגון דאית ליה סהדי לשמעון שהשדה שלו, ואית ליה סהדי ליהודה שמכחישין לאלו ואומרים שהשדה של יהודה. ואמור רבנן בכל ספק דין קרקע היכא דקיימא ארעא — תיקום, שלא יוציא בית דין מיד המחזיק בה, כדאמר גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף (בבא בתרא לב, ב): היכא דקיימא ארעא תיקום, לפי שנסתפק לנו הדין. וכן גבי הוה אומר "של אבותי", אמר רב נחמן: כל דאליס גבר. (ספריים אחרים: ובגון שאין לו עדות וחלוקה לזה יותר מזה. עד כאן) ומשום דמסתפק לן — מי שרצתה להחזיק חיוקי, ולא נרציא מידו. וגבי נכסי דבר שטא (כחכות כ, א) אמר נמי אוקי תרי, ואוקי ארעא בחוקת בר שטיא. וזכא נמי, אי מטיא ליהודא יהודה — לא מצי שמעון לאפוקי מיניה ובני סהדי דמפיק לה מלוו. דכיון דאין דמון הדין אוקימנא ביד יהודה, שהרי ממה נפשך אין ללוי חלק בה — הרי יהודה מוחזק, ולא תרצה עוד מידו. ולא דמי להאי דאמרן לעיל בפרקין (לא, ב). הדר אייתי סהדי דאבהתיה היא, אמר רב נחמן: אן אחתינן ליה ואנן אסקין ליה. דאף על גב דהתם נמי איכא סהדי למור ואיכא סהדי למור, ואפילו הכי אחיוקיה לאחד על פי עדיו, והדר מסלקינן ליה כשמביא חבירו עדים שלו — היינו טעמא: משום דכיון דשניהם באין יחד לדין, ושני בעלי דינין ש לודן עדים — לא היה לבית דין להחזיק לאחד יותר מחבירו, אלא כל דאליס גבר, הלכך, הדר מסלקינן ליה, ויהו כבתחילה, וכל דאליס גבר. דשלא כיון הורידוהו לאחד מן בקרקע. אב

שואל את הפרה ובעלה עמה ויש לומר: שאני התם, דבאמייה משעבדי עצמן ליכנס במלאכתם מיד, אבל הכא לא משתעבדי עד למחר. ואם תאמר: ומאי קא משמע לן שמואל דנעשין שומרי שומר שבר זה לזה? ממתין היא ב"השוכר את האומנים" (בבא מצינא פ, ב). "שמור לי אסתהיד לך" — שומר שבר ויש לומר: דאי מהתם — הוה אמנא לפי שהם אינן שותפין, אבל הכא שהם שותפין — כל אחד ואחד כששומר חלק חבירו שומר גם בשביל עצמו. וכיון דאסתדי דלוי הוא כו' — הוה מיצי לשנויי: כגון דאסתדי שמעון דשל אבותיו דלוי הוה, ובתר הכי אתי שמעון ועשין דמלוי וזבנה, ואית ליה סהדי דראובן גולה ממנו ומכרה ללוו. **כגון** דאית ליה סהדי למור כו' — תימה, דלא הוה ליה למימר "כגון", דהא מעיקרא נמי ידענן דאית ליה לשמעון סהדי דרידיה היא, כדתני: ראובן שגול שדה משמעון. ואי לית ליה לשמעון סהדי שגולה ראובן ממנו — אן היכי ידענן שגולה, ומכח מהוה מערער? והודה נמי, על כרחך אית ליה סהדי, דאי לאו הכי — מאיזה כח מערער? והכי הוה ליה לומר: כיון דאית ליה סהדי למור כו', ומאי סלקא דעתך דמקשה? ואין לומר דמעיקרא סלקא דעתך דאיידי כגון דאית ליה ליהודה עדים דשל אבותיו היא, ולשמעון נהגול אית ליה סהדי דאכלה שני חוקה, ועשין מיהודה וזבנה — דאם כן, מאי קאמר: בהאי וכוהא דמפיק לה מלוו ליפקה מיהודה: הא בהאי וכוהא דמצי לאפוקי מלוו — לא מצי לאפוקי מיהודה. דבעדי גולה המערעך שגול ראובן ממנו — מצי מפיק לה מלוו שבר מכח ראובן, ומיהודה לא מצי מפיק לה, אלא בעדי חוקה ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דסלקא דעתך דמעיקרא היהודה בעי לאפוקי מלוו, משום דאית ליה סהדי דראובן מכר לו, וללוי אין עדים. ובא שמעון להעיד ללוו, דשל לוי היא. ומשום הכי פריך: כיון דמסתהיד דהאי ארעא דלוי היא, היכי מפיק לה מיניה? והוה מיצי לשנויי דלא מסתהיד בהאי ליטנא דלוי היא, אלא דאמר דראובן מכרה ללוו. אלא דרעפא מינה משבו. דבהאי ארעא וכוהא דמפיק לה מלוו ליפקה מיהודה, דשיניהם באין מכח ראובן, ואם יביא שמעון עדים דראובן גולה ממנו — מצי לאפוקי מתריוהו.

דוקא

שמעון הנגול ללוי לוקח כנגד יהודה המערער, מפני שאחריותו וטופו של נגול עליו דלוקח להוציא הקרקע מידו, והלכך נוגע הוא בעדות זו. ולקמן מפרש אמאי מוקי לה כנגול מוכר, הוה שפיר מצי לאוקומה בגולן גופיה, ואתא יהודה וקמערער, דלא יכא שמעון הנגול להעיד לראובן הגולן שהעמידה בידו משום האי טעמא גופיה, ונדיחא ליה הדרתא ליה. וסיפא מפרש לקמן, ומקשינן: ואיכא אמאי אין מעיד ליה — דקא סלקא דעתך חשתה הכי: דמפקנן לה מיהודה ומוקים לה ביד לוי, דקמסתהד הוא בשדה דלוי הוא ולא יהודה. וכיון דהוה בפני בית דין דשל לוי הוא — והכי מצי מפיק לה מלוו אחרי כן? והלא הודאת בעל דין כבאה עדים דמי, ונמצא שאינו מרויח כלום בעדות זו, ואינו נוגע בעדות זו כלל, ואמאי קתני דאין מעיד? ומשני: דאמר דיענא דהוהא ארעא לאו יהודה היא — דפסלי לעדי יהודה בגולותא, או דמכחיש לטענותו בשום ענין בעולם, כגון שמעיד "בפני הודה לוי וממילא מתוקמא השדה ביד לוי, ואף על גב דלא קאמר דלוי הוא. ופקשינן: אבתי אמאי אינו מעיד לו עליה" — מה מפסיד שמעון אם תהיה בחזקת יהודה? והא בההוא וכוהא דמפיק לה מלוו הוה, ומיהודה בההוא עדים עצמן, ונמצא שאין מרויח בזה שמישע ללוי מלוו מעיד — דקאמר שמעון: לוי נוח לי, ויהודה גברא אלמא אינו קשה ממנו, ולא אובל לודן עמו או יכא בידו. ומשום הכי פסלין ליה להאי עדות, דאיכא למימר שווח מחשבתו של שמעון, ואין לנו להכשיר אלא עד דפשיטא לן דאינו נוגע בעדות כלל. והא הכי לן למימר אפיכא, לוי הראשון נוח לי, ויהודה השני קשה הימנו. אבל לשון המשנה כך היא בכחכות (קט, א), ואי בעית אמאי — להכי לא מצי שמעון לאפוקה מיהודה — כגון דאית ליה סהדי לשמעון שהשדה שלו, ואית ליה סהדי ליהודה שמכחישין לאלו ואומרים שהשדה של יהודה. ואמור רבנן בכל ספק דין קרקע היכא דקיימא ארעא — תיקום, שלא יוציא בית דין מיד המחזיק בה, כדאמר גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף (בבא בתרא לב, ב): היכא דקיימא ארעא תיקום, לפי שנסתפק לנו הדין. וכן גבי הוה אומר "של אבותי", אמר רב נחמן: כל דאליס גבר. (ספריים אחרים: ובגון שאין לו עדות וחלוקה לזה יותר מזה. עד כאן) ומשום דמסתפק לן — מי שרצתה להחזיק חיוקי, ולא נרציא מידו. וגבי נכסי דבר שטא (כחכות כ, א) אמר נמי אוקי תרי, ואוקי ארעא בחוקת בר שטיא. וזכא נמי, אי מטיא ליהודא יהודה — לא מצי שמעון לאפוקי מיניה ובני סהדי דמפיק לה מלוו. דכיון דאין דמון הדין אוקימנא ביד יהודה, שהרי ממה נפשך אין ללוי חלק בה — הרי יהודה מוחזק, ולא תרצה עוד מידו. ולא דמי להאי דאמרן לעיל בפרקין (לא, ב). הדר אייתי סהדי דאבהתיה היא, אמר רב נחמן: אן אחתינן ליה ואנן אסקין ליה. דאף על גב דהתם נמי איכא סהדי למור ואיכא סהדי למור, ואפילו הכי אחיוקיה לאחד על פי עדיו, והדר מסלקינן ליה כשמביא חבירו עדים שלו — היינו טעמא: משום דכיון דשניהם באין יחד לדין, ושני בעלי דינין ש לודן עדים — לא היה לבית דין להחזיק לאחד יותר מחבירו, אלא כל דאליס גבר, הלכך, הדר מסלקינן ליה, ויהו כבתחילה, וכל דאליס גבר. דשלא כיון הורידוהו לאחד מן בקרקע. אב

49 השדה שגול, ובא יהודה ומערער על השדה שהיא שלו, 'אין מעיד
50 לו עליה, אין שמעון הנגול יכול להעיד ללוי כדי להעמידה בידו,
51 'מפני שאחריותו עליו, מפני שהאחריות של הנגול נמצאת על
52 הלוקח, כלומר הנגול עתיד להוציאה מיד הלוקח, ונמצא שהוא
53 נוגע בעדות.
54 הגמרא מקשה שעדיין שמעון הנגול אינו נוגע בדבר שהרי לא
55 יוכל להוציאה אחר כך מידי לוי. מקשה הגמרא: וְכִיִּן דְאִסְתְּיָד לִיה
56 דְלֵוִי הוּא - ומכיון ששמעון הנגול מעיד לטובת לוי שהשדה היא
57 שלו נגד טענתו של יהודה, אם כן הִכִּי מִצִּי מְפִיק לָהּ מִיָּדָה - כיצד
58 הוא יכול אחר כך להוציאה מידי של לוי בחזרה אליו, הרי הוא
59 הודה והעיד שהשדה היא של לוי. ואם כן כיון שלא יוכל להוציא
60 את השדה מלוי, נמצא שאין לו שום טובה בעדותו ואינו נוגע
61 בעדות.
62 מתרצת הגמרא: דְאִמְרַן דְעֵנָא דְהָאִי אֲרַעָא דְלֵאָו דִּיהוּדָה הִיא -
63 מדובר שלא העיד שהשדה היא של לוי, אלא העיד שהשדה אינה
64 של יהודה, וממילא מעמידים את השדה ביד לוי. ולכן לאחר
65 שהשדה נשארת ביד לוי, יכול שמעון להביא ראיות ולהוציא את
66 השדה מלוי, ואם כן הוא נוגע בעדותו.
67 הגמרא שואלת מדוע נחשב לנוגע בדבר, הרי באותם ראיות
68 ועדים שיוציא את השדה מיד לוי יכול להוציאה גם מיד יהודה.
69 שואלת הגמרא: וְכִּתְּהוּא וְכִּתְּהוּא דְקָא מְפִיק לָהּ מִלְּוִי לִישְׁקָה מִיהוּדָה
70 - עם אותה וכות שהיא יוציא את השדה מלוי, יוכל להוציאה גם
71 מיהודה, כלומר, עם אותה טענה עצמה שהוא עתיד להוציאה
72 מלוי, היינו על ידי שיביא עדים שהשדה שלו וראובן גולה ממנו,
73 עם אותם עדים יוכל להוציאה גם מיהודה, ואם כן אינו מרוויח
74 כלום במה שהשדה תישאר ביד לוי, ואינו נוגע בעדותו, ומדוע
75 אינו יכול להעיד ללוי עליה.
76 משיבה הגמרא: דְאִמְרַן הִשְׁנִי נִזְחָ לִי דְרֵאשׁוֹן קָשָׁה הִיָּמְנוּ - אנו
77 חוששים ששמעון מעדיף שהשדה תישאר ביד לוי ולא תעבור
78 ליהודה כיון שחושב שלוי הוא אדם נוח וקל יהיה להוציא את
79 השדה מידי, אבל יהודה שהוא קשה ואלים לא אוכל לדון עמו
80 ולהוציא את השדה מידי. לכך נחשב לנוגע בעדות ואינו ראוי
81 להעיד ללוי על השדה.
82 יישוב נוסף מדוע שמעון לא יוכל להוציאה מיהודה באותו אופן
83 שיוציאה מיד לוי: וְאִי קְעִית אִימָא, קְנוֹן דְאִית לִיה סְתְרֵי לְמָר - שיש
84 עדים לשמעון שהשדה שלו, וְאִית לִיה סְתְרֵי לְמָר - וכן יש עדים
85 ליהודה שמכחישים את אלו ומעידים שהשדה של יהודה, וְאִמְרַן
86 רְבִּנְן אֲרַעָא הִיבָא דְקִיָּמָא תִּיקוּם - וחכמים אמרו שכשיש ספק
87 בקרקע של מי היא, הדין הוא שהיא נשארת ביד המחזיק ואין בית
88 דין מוציאים אותה מידי, ולכן אם השדה תיכנס לרשות יהודה,
89 כיון שמן הדין העמידו בית דין את השדה בידו הרי הוא מוחזק בה,
90 ולא יוכל שמעון להוציאה מידי עם אותם העדים שהוא יוציאה
91 מלוי, לכך מעדיף שמעון שהשדה תישאר ביד לוי כדי שיוכל אחר
92 כך להחזיר את השדה אליו, ואחר כך אפילו אם יהודה יביא עדים
93 שהשדה שלו לא יוכל להוציאה משמעון כיון ששמעון הוא
94 המוחזק, ולכך נחשב שמעון לנוגע בעדות ואינו יכול להעיד ללוי
95 על השדה.

1 שואלת הגמרא: אִמְרַן - מדוע יהיה השותף חייב לשלם כשיגנב
2 או כשיאבד ממנו החפץ שהם שותפים בו, והלא שְׁמִירָה בְּכַעֲלִים
3 הוּא, שכיון שכל אחד מהם שומר בביתו חלק מחפצי השותפות,
4 וכל אחד בשמירתו שומר גם על חלק חברו, נמצא שבשעה
5 שנגנב או נאבד חפץ של השותפות מבית השומר, עסק הבעלים
6 של החפץ במלאכת השומר (שהרי כל אחד שומר לחבירו), והדין
7 הוא בשומר שבר שאם בשעת השמירה עסקו הבעלים במלאכתו,
8 הרי הוא פטור מתשלומים.
9 מתרצת הגמרא: אִמְרַן רַב פְּסָא, שמואל דיבר באופן שנמצא אצל
10 אחד מהשותפים כל השותפות ולא רק חלק מהשותפות, ומדובר
11 דְאִמְרַן לִיה אחד מהשותפים לחבירו שְׁמִירָה לִי הַיּוֹם וְאִנִּי אֲשִׁמּוֹר לָךְ
12 לְפָתְרִי, כלומר התנו ביניהם שישמור אחד היום את כל השותפות
13 והשני למחר, וכיון שלא שמרו כלל ביחד נמצא שאין בעליו עמו
14 בשמירתו.
15 הברייתא מבארת אם המוכר בית או מטלטלים לחבירו יכול
16 להעיד ללוקח עליהם: הֲנִי רְבִּנְן, מְכַר לִי בֵּית מְכַר לִי שְׂדֵה -
17 המוכר בית או שדה לחבירו, ובא מערער וטוען שהשדה שלו, אִין
18 מְעִיד לִי עֲלֶיהָ - אין ראוי המוכר להצטרף עם עוד עד אחד
19 ולהעיד שהשדה של הקונה, מְפִנִּי שְׁאֲחֵרְיָתוֹ של הבית והשדה
20 עָלָיו - על המוכר, כלומר, שאם יקח המערער את השדה
21 מהלוקח, יצטרך המוכר להחזיר ללוקח את מעותיו כיון שקיבל
22 עליו את חרייתו, ואם כן נמצא שהוא נוגע בעדות, כיון שנוח לו
23 להעמיד את השדה ביד הלוקח כדי שיהיה יצטרך לשלם לו. אבל
24 מְכַר לִי שְׂדֵה או שְׂמִירָה לִי מְלִית, ובא אדם ומערער שהפרה או
25 הטלית שלו, מְעִיד לִי עֲלֶיהָ, מְפִנִּי שְׁאֲחֵרְיָתוֹ של הלוקח עָלָיו -
26 על המוכר, שאף אם יוציא המערער את הפרה או הטלית
27 מהלוקח מחמת שהיתה גזולה ביד המוכר, אין ללוקח על המוכר
28 כלום, ונמצא שאינו נוגע בעדותו.
29 הגמרא שואלת על דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מָאִי שְׁנָא
30 רִישָׁא וְמָאִי שְׁנָא סִפָּא - מה ההבדל בין הרישא שמכר לו קרקע
31 לבין הסיפא שמכר לו מטלטלים, הרי עיקר החילוק הוא בין אם
32 קיבל עליו המוכר אחריות או לא קיבל עליו אחריות, ואם כן
33 מדוע הברייתא מוחלקת בין קרקע למטלטלים, הרי אם בשתי
34 מכירות אלו קיבל עליו המוכר אחריות, אם כן בשניהם אחריותו
35 עליו ואינו ראוי להעיד לו עליה, ואם לא קיבל עליו אחריות, אם
36 כן בשניהם אין אחריותו עליו ומעיד לו עליה.
37 רב ששת מבאר ומעמיד את הברייתא בגולן שמכר את השדה
38 לאחר. מתרצת הגמרא: מָה הֵהָרֵל בֵּין הַרִישָׁא של הברייתא
39 עוסקת בְּרֵאוּבֵן שְׁנֹל שְׂדֵה מְשֻׁמְעוֹן ואחר כך מְכַרָה לְלֵוִי, וְאִתָּא
40 (ובא) יְהוּדָה (כלומר אדם אחר) וְקָא מְעֲרֵר - ומערער שהשדה
41 שלו היא. ועל אופן זה אומרת הברייתא דְלֵא לִיזִיל שְׁמַעוֹן לְאִסְתְּיָד
42 לִיה לְלֵוִי - שלא ילך שמעון הנגול להצטרף עם עד אחר ולהעיד
43 לטובת לוי, כיון דְנִתְיָא לִיה דְתַדְרָא - שנוח לו שהשדה תעמוד בידי
44 לוי כדי שתחזור אליו, כלומר חוששים ששמעון רוצה שהשדה
45 תישאר ביד לוי, מפני שסבור שלמחר יבא ראייה שהשדה הייתה
46 שלו וראובן גולה ממנו, ויוציאנה מיד לוי ותחזור אליו, ונמצא
47 שהוא נוגע בעדותו. ולפי רב ששת הברייתא מתפרשת כך. 'מכר
48 לו בית מכר לו שדה, כלומר ראובן הגולן מכר ללוי את הבית או

את הברכה מרוויחים כאשר הגנו יהודים יראי שמים

משיחת שבת פרשת דברים התש"מ

משום הסיפא, שהסיפא המדברת בטלית ופרה שרשאי להעיד אי
 אפשר להעמידה אלא בגזל ומכר לאחר ומת הגזלן, שאין יכול
 הנגזל לגבות את גזלתו לא מהזורשים, וכן לא מהלוקח שהרי
 היה כאן יאוש ושינוי רשות, ולכן אין הנגזל נוגע בדבר. מקשה
 הגמרא על רב ששת: לדבריו, ולקוחה ביד הגזלן ולא מכרה
 את דינה באופן שהשדה ביד הגזלן ולא מכרה לאחר, אלא מת
 והוריש לבנו. כלומר, מדוע הוצרכה הברייתא לדחוק ולבאר את
 דינה בגזל ומכר לאחר ומת הגזלן, הרי שייך לשנות דין זה גם
 בגזלן שלא מכר את הגזילה, אלא גזל ומת והוריש את הגזילה
 לבנו, כגון ראוּבֵן שגזל שדה משמעון ומת ראוּבֵן וירשו בנו לוי,
 ובא יהודה ומערער שהשדה שלו, הדין הוא שאינו יכול שמעון
 הנגזל להעיד ללוי נגד יהודה, כיון שהוא נוגע בדבר שנוח לו
 שהשדה תישאר ביד לוי כדי שאחר כך יביא ראיות שגולוה ממנו
 ויוציאה מידו, אבל אם יהודה יוציאה מיד לוי לא יוכל אחר כך
 שמעון להוציאה מידו כיון שלשניהם יש עדים וחכמים אמרו
 שבכל ספק דין הקרקע תעמוד ביד המחזיק, ובאופן זה תחלק
 הברייתא בסיפא, שאם ראוּבֵן גזל טלית או פרה משמעון ומת,
 וירשו לוי בנו, יכול שמעון להעיד ללוי נגד יהודה המערער כיון
 שאינו נוגע בדבר, שהרי אינו יכול להוציאה מידו משום שהיה
 כאן יאוש בעלים אצל הגזלן ושינוי רשות ביד היורש, וכן לא יוכל
 לתבוע את הדמים כיון שהגזלן מת.
 וממשיכה הגמרא לבאר את שאלתה: הֲנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר רְשׁוּת
 יוֹרֵשׁ לְאוּ רְשׁוּת לֹקַח דְּמִי, נְשִׁי - אֲכַן מוּבֵן הַדְּבַר מִדּוּעַ הוּצְרְכָה
 הַבְּרִייתָא לְבָאֵר בְּאוּפֵן שְׁגוּל וּמְכַר אֶת הַגְּזִילָה, לְדַעַת מִי שְׁסוּבֵר
 שְׂרָשׁוֹת יוֹרֵשׁ אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת כְּרָשׁוֹת לֹקַח לְעַנְיַן שִׁינּוּי רְשׁוֹת, וּגְזִלָן
 שְׂמוּרִישׁ אֶת הַגְּזִילָה לְבִנּוֹ אֵין זֶה נַחֲשֶׁב לְשִׁינּוּי רְשׁוֹת, וְאֵין הַיּוֹרֵשׁ
 קוֹנֵה אֶת הַגְּזִילָה, וּבִכּוּן שֶׁהַגְּזִילָה עֲדִיין קִימַת הִיא חוֹזֶרֶת
 לְרְשׁוֹת הַנְּגוּל, וּנְמַצָּא שֶׁהַנְּגוּל נוֹגַע בְּעֵדוּת כִּיּוֹן שְׂנוּחַ לוֹ שֶׁהַגְּזִילָה
 תִּישָׂאֵר בִּיד לֹי כְּדִי שְׂאֲחָר כִּךְ יִבְיָא רְאִיּוֹת שְׁגוּלוֹה מִמֶּנּוּ וְיוֹצִיאָהּ
 מִיָּדוֹ, וְלִכְךָ הוּצְרְכָה הַבְּרִייתָא לְמַמַּר דִּין זֶה בְּאוּפֵן שְׁגוּל וּמְכַר
 שְׂהִיָּה כְּאֵן שִׁינּוּי רְשׁוֹת. אֲלָא לְמָאן דְּאָמַר רְשׁוּת יוֹרֵשׁ כְּרָשׁוֹת לֹקַח
 דְּמִי - שְׂרָשׁוֹת יוֹרֵשׁ הִיא כְּרָשׁוֹת לֹקַח וּגְזִלָן שְׂמוּרִישׁ אֶת
 הַגְּזִילָה לְבִנּוֹ נַחֲשֶׁב לְשִׁינּוּי רְשׁוֹת, וְאִפְּלוּ שֶׁהַגְּזִילָה קִימַת קְנָאָה
 הַיּוֹרֵשׁ, מֵאֵי אֵיכָא לְמִימַר - כִּיצַד נִבְאֵר מִדּוּעַ נִקְטָה הַבְּרִייתָא גוּל
 וּמְכַר, וְלֹא נִקְטָה גוּל וּמַת הַיּוֹרֵשׁ לְבִנּוֹ.
 קוּשִׁיא נוֹסֶפֶת עַל בִּיאָרוֹ שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת בְּרִייתָא: עוֹדוּ קְשִׁיָּא לִיָּה
 לְאַצְיָי, לְדַבְּרֵי שְׂבִיאָר אֶת הַבְּרִייתָא בְּגוּל וּמְכַר אַחֲרָי, צָרִיךְ
 לְבָאֵר אֶת הַלְשׁוֹן בְּבְרִייתָא 'אֵין מַעֲיֵד לוֹ עֲלֵיהּ מִפְּנֵי שְׂאֲחָרִיתוֹ
 עֲלֵיו' שֶׁלְּנִגּוּל יֵשׁ אַחֲרִית וּזְכוּת עַל מִי שֶׁהוּא מַעֲיֵד לוֹ, כְּלוּמַר
 הַנְּגוּל עֲתִיד לְהוֹצִיאָהּ מִיָּד הַלּוֹקַח, וּנְמַצָּא שֶׁהוּא נוֹגַע בְּעֵדוּת, וְזֶה
 תְּמוּהָ, וְכִי לְשׁוֹן מְפָנִי שְׂאֲחָרִיתוֹ עֲלֵיו וְאֵין אַחֲרִיתוֹ עֲלֵיו הִיא
 לְבְרִייתָא לְנִקּוּט, וְהֵלֵךְ לֹא מְצִינוּ בְּשׁוּם מְקוּם בְּגִמְרָא שְׂאֲחָרִיתוֹ
 עֲלֵיו' מִתְּפָרֵשׁ עַל הַלּוֹקַח, אֵלֵא עַל הַמוּכָר, אֵלֵא מְפָנִי שְׂהִיָּא חוֹזֶרֶת
 לוֹ וְאֵינָה חוֹזֶרֶת לוֹ מִיְּבִיעֵי לִיָּה - הִיא לְבְרִייתָא לּוֹמֵר. כְּלוּמַר
 שְׂכַשְׂמֵכֵךְ לוֹ בִּית אֵין שֶׁהוּא אֵלֵא הַנְּגוּל רְשָׁאֵי הַלּוֹקַח לְלֹקַח מִפְּנֵי
 שֶׁהוּא נוֹגַע בְּדָבָר כִּיּוֹן שֶׁהוּא רוֹצֵה שְׂתִישָׂאֵר הַקְּרַקַּע בִּיד הַלּוֹקַח
 כְּדִי שְׂאֲחָר כִּךְ הַשְּׂדֵה תַּחֲזוּר אֵלָיו מִמֶּנּוּ עַל יַד שִׁיּוּצִיאָהּ בְּרִאיוֹת.
 וְכַשְׂמֵכֵךְ לוֹ פְּרָה אוֹ פְּרָה אוֹ טְלִית רְשָׁאֵי הַלּוֹקַח עֲלֵיהּ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה
 חוֹזֶרֶת לוֹ, כִּיּוֹן שֶׁקְנָאָה הַלּוֹקַח בִּיאוֹשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוֹת.
 הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת בִּיאוֹר נוֹסֶף בְּרִייתָא: אֲלָא כְּדָרְכִין בְּרִי שְׂמוּאֵל -
 הַרִישָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא בָּאָה לְהַשְׁמִיעַ אֶת הַדִּין שֶׁל רִבִּין בְּרִי שְׂמוּאֵל,
 דְּאָמַר רִבִּין בְּרִי שְׂמוּאֵל מְשִׁמֵּיהּ דְּשְׂמוּאֵל, הַמוּכָר שְׂדֵה לְחִבְרֵי שְׂלֵא
 בְּאֲחָרִיתוֹ - אָדָם הַמוּכָר לְחִבְרֵי שְׂדֵה שְׂהִיָּתָה מְשׁוּעֲבַדַּת לְבַעַל
 חוֹב, וְלֹא קִיבַל עֲלָיו הַמוּכָר אַחֲרִיתוֹ שְׂבַמְקָרָה וּיְקוּחוּ אֶת הַקְּרַקַּע
 מִמֶּנּוּ שִׁיּוּכַל הַלּוֹקַח לְגַבּוֹת מְקַרְעוֹתָיו, אִם בָּא מְעַרְעֵר וְטוֹעֵן

הגמרא מקשה על רב ששת שהעמיד את הברייתא בגזלן שגול
 שדה ומכרה לאחר, שאין הנגזל רשאי להעיד ללוקח על השדה
 כיון שהוא נוגע בעדות. מקשה הגמרא: לדבריו, ולקוחה ביד הגזלן ולא מכרה
 להאחר. כלומר מדוע צריכה הברייתא לדחוק עצמה ולהעמיד
 שמכר הגזלן את השדה לאחר, והלא אותו דין שייך גם באופן
 שלא מכרה הגזלן, אלא השדה ביד הגזלן ובא יהודה ומערער
 שהשדה שלו, שהדין הוא שאין רשאי להעיד הנגזל להעיד
 לראובן הגזלן על השדה שהיא שלו כיון שנוגע הוא בדבר שרצונו
 שתישאר השדה ביד הגזלן ולא תעבור לרשות יהודה המערער.
 מתרצת הגמרא: הטעם שנקטה הברייתא באופן שהגזלן מכר את
 השדה לאחר הוא משום דְּקָא כְּעֵי לְמִיתָא סִיפָא - שהברייתא
 רצתה לכתוב בסיפא דין נוסף שאם מכר לו פרה או מכר לו טלית
 רשאי להעיד לו עליה, דְּרִיקָא מְכַר - שדין זה אינו אלא אם לאחר
 הגזילה מכר ראוּבֵן הגזלן את החפץ ללוי, שבאופן זה כשמגיע
 יהודה ומערער שהחפץ שלו הדין הוא ששמעון הנגזל מעיד
 לטובת לוי שהחפץ אינו של יהודה, כיון שאף אם החפץ ישאר ביד
 לוי לא יוכל שמעון להוציאו מידו, ונמצא שאינו נוגע בעדות.
 ומדובר כגון ששמעון את שמעון מתייאש מהחפץ בעודו בבית
 ראוּבֵן קודם שמכרה ללוי, דְּהִתְנָה לֵיהּ יוֹשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוֹת, יוֹשׁ
 בעלים כשהחפץ היה ביד הגזלן ושינוי רשות כשהוא עבר לרשות
 הלוקח, והדין הוא שהחפץ נקנה ללוקח, ואין הבעלים יכולים
 לבוא ולהוציאו מידו, ולכן שמעון אינו נוגע בדבר ויכול להעיד
 שהחפץ אינו של יהודה אלא של לוי הלוקח. אֲבָל בְּאוּפֵן שְׂלֵא מְכַר
 ראוּבֵן [ו-הגזלן] את החפץ ללוי, דְּהִתְרָא לִיָּה - שאז חוזר החפץ אל
 הבעלים [שמעון], לֹא - אין שמעון יכול להעיד לראובן על
 החפץ, כיון שחוששים שהוא נוגע בדבר.

ומשום שבסיפא היה צריך התנא לבאר את הדין רק באופן שהגזלן
 מכר את החפץ לאחר, לְכַךְ תִּנָּא רִישָׁא נְמִי מְכַר - שנה התנא גם
 את הדין ברישא כשהיה שמכרה הגזלן לאחר.
 הגמרא שואלת שגם בסיפא בפרה וטלית הנגזל נוגע בדבר, ואם
 כן מדוע הוא מעיד ללוקח עליה. שואלת הגמרא: וְסִיפָא נְמִי בְּגוּל
 פְּרָה אוֹ טְלִית וּמְכַרָה אַחֲרָי, מִדּוּעַ רְשָׁאֵי שְׂמַעוֹן [ו-הנגזל] להעיד
 ללוי [ו-הלוקח], נְהִי דְּמִיָּאֵשׁ מְגוּפִיתָי - אמנם הנגזל מתייאש
 מהחפץ הגזול עצמו, שמכיון שהיה כאן יאוש ושינוי רשות יודע
 הנגזל שלא יוכל לקבל חזרה את החפץ עצמו, אך מְדַמֵּיָּהּ מִי
 מְיָאֵשׁ - וכי מוחל הוא לראובן [ו-הגזלן] את דמי החפץ, והרי
 ראוּבֵן חייב לשלם לו את דמי החפץ שגול ממנו, ואם כן הוא נוגע
 בדבר להעיד שהחפץ ישאר ביד הלוקח ולא יעבור ליהודה
 המערער, כדי שיוכל לתבוע את דמי החפץ מראובן, שהרי אם
 הוא יעבור ליהודה המערער שוב לא יוכל שמעון להוציא את דמי
 החפץ מראובן, כיון שיאמר לו לא ממך גזלתי חפץ זה אלא
 מיהודה וכבר החזרתיו לו, ולך איני חייב כלום. ואם כן מדוע בגזל
 פרה או טלית ומכרה לאחר מעיד לו עליה.

משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא - לא הוצרכה הברייתא לומר שבפרה
 או טלית אין מעיד לו עליה אלא באופן דְּמִית גְּזִלָן - שמת הגזלן
 [ולא השאיר קרקעות שיוכל לגבות משם הנגזל את גזילתו], שאז
 נתייאש הנגזל מדמי הגזילה לגמרי, שהרי מהלוקח אינו יכול
 להוציאה כיון שקנאה ביאוש ושינוי רשות, ויורשי הגזלן גם
 פטורים מלשלם, דְּתַנְּן (ב"ק קיא): הַנְּגוּל וּמְאָכִיל אֶת כְּפִיוֹ אֶת הַגְּזִילָה,
 או שמת והניח לְפִנֵּיהֶם אֶת הַגְּזִילָה, פְּטוּרִים מִלְּשָׁלֵם. הרי שירשים
 על הפרה או הטלית שהיא שלו נגד יהודה המערער ואינו נחשב
 לנוגע בדבר.
 רב ששת העמיד את הרישא של הברייתא בגזל ומכר לאחר

1 מבר דהוה ליה יאוש ושינוי רשות — פירש הקונטרס: ובגון שמבר ראובן ללוי שלא
2 באחריות. ונראה דפירש כן, משום דאי באחריות — הו שמעון נוגע בעדות, דאף
3 על גב דהוי יאוש ושינוי רשות — מפקי לה שמעון מלוי, כיון דאין שום הפסד ללוי, שיחזור
4 על ראובן. אבל בקרקע, דאינה יאוש ושינוי רשות — הדרא ליה, כדפירש הקונטרס דאין
5 מועיל יאוש בקרקע, וקשה לרבינו יצחק:
6 דבירושלמי (הללאים פרק שביעי) אמר ר' יאוש
7 מועיל בקרקע, דאף על פי שאינה נגולה — מכל
8 מקום מהני בה יאוש. וגבי עבר משמע בה"שולח"
9 (גיטין לט, ב) דמהני ביה יאוש, אף על גב דאיתקש
10 לקרקע, ובשמעתין דסדריקון (שם נח, ב) אומר
11 רבינו יצחק דמוכח נמי כן, ונראה דמיייר שלא
12 נתייאש. והוה מצי לפלוגי נמי בפרה וטלית בין
13 לפני יאוש בין לאחר יאוש, אלא מילתא דשכיחא
14 נקט, דבקרקע אין גילוף להתייאש כששארל
15 גולה, שאם לא יוכל להוציאה מידו משום דלא
16 ציית דינא — יוציאנה מיד בנו.
17 וינוקמה ביהוש — ואם תאמר: והא יורש אין
18 מעיד לו עליה, דהדרא ליה, כדאמר
19 ב"הגולח בתרא" (בבא קמא קיא, ב) דכל דבר
20 המיטוים, כגון פרה וטלית — חייבין להחזיר, מפני
21 כבוד אביהם: ויש לומר: דהא אוקמא ביש
22 "הגולח קמא" (שם דב, א) כשעשה תשובה ולא
23 הספיק להחזיר עד שמת, חבא איירי בלא עשה
24 תשובה, אלא כדרכין בר שמואל — ואיירי
25 ברייתא דוקא שלא באחריות, דאז יכול להחזיר
26 על פרה וטלית, ומילתא דשמואל איירי בכל ענין,
27 ורובתא נקט אפילו שלא באחריות.
עשה

1 אבל הבא שמעון ויהודה אינן באין לדון זה עם זה, אלא לוי ויהודה, ומלוי הוא דמפיק
2 לה יהודה מן הדין, דהא ודאי לוי מגולח קנאה, וכיון דמן הדין אנו מחוייקין ליהודה בהאי
3 שדה, כשיבא שמעון לריב עמו — דינינן: אוקי תרי לכהדי תרי, ואוקי ארעא בחזקת
4 יהודה, והלכך אין מעיד לו שמעון ללוי, אם יודע שום עדות שפוסל עדין של יהודה, או
5 שמעיד הוא ואחר "בפינו יהודה לו". דניחא ליה
6 דתהוירי ביד לוי, דהדר ומפיק מה מלוי על ידי
7 עדין, שראו שגולה ראובן ממנו. ובתר הכי,
8 אפילו מייתי יהודה סהדי דהא ארעא ידידה
9 היא — לא מצי מפיק לה משמעון, שכבר פסל
10 שמעון עצמו ועד אחר עמו עדין של יהודה.
11 ועוד, כיון דאית ליה נמי לשמעון סהדי דהא
12 ארעא ידידה היא — אמור רבנן: היכא דקימא
13 ארעא — תיקום. ומשקין לרב ששת, דאוקמה
14 בלוקח מן הגולח שלא עדי הגולח ללוקח: וליתני
15 גולח אם איתא לוך ברייתא כדמפרש לה רב
16 ששה, למה ליה לתנא לדרוק עצמו למיתני
17 מבר לו בית גולח ללוקח? והלא היה יכול למצוא
18 דין זה בגולח עצמו בלא מכירה, דאי אתא יהודה
19 וקמערער עליה דגולח ראובן — אין מעיד לו
20 שמעון הגולח עליה, משום דהוי נוגע בעדות,
21 כדפירשתי. והכי הוה ליה למיתני בברייתא, תנו
22 רבנן: גול לו בית גולח לו שדה — אין מעיד לו
23 עליה, מפני שאחריותו של גולח עליה דגולח
24 ופרקינן: משום דבעי למיתני סיפא מבר לו פרה
25 מבר לו טלית — מעיד לו עליה, דלא משכחת
26 לה דמעיד לו עליה אלא בגול ומכר. כגון שמכר
27 לו ראובן הגולח ללוי הלוקח שלא באחריות,
28 ואתא יהודה וקאמר "שלי היא" — מעיד לו
29 שמעון הגולח ללוי הלוקח דלאו יהודה היא,
30 דהא לא הדר שמוען ומפיק לה מניה ללוי, ואינו נוגע בעדות, ובגון דשמעניה לשמעון דאייתא בעודה בבית ראובן קודם שמכרה ללוי, דהוי יאוש ביד גולח ושינוי רשות ביד לוקח,
31 דאפילו למאן דאמר בפרק "הגולח בתרא" יאוש כדי לא קני — יאוש ושינוי רשות קונה, וקנה הלוקח, שאין בו זכות כלל לבעלים הראשונים, ולפיכך מעיד לו עליה, דאפילו אי מייתי
32 גולח סהדי שגולה ראובן ממנו — לא מפיק מלוי, דקנה ביאוש ושינוי רשות. ואילו היה נוטלה יהודה מלוי — לא מפסיד גולח בכחי מידי, דבלאו הכי לא מצי מפיק לה מלוי. וכתיב
33 ונזא לא משכחת לה אלא בגול ומכרה ללוי, אבל אם לא מכרה ללוי — אין מעיד לו לראובן, שכל זמן שחן ביד ראובן גולח — מצי מפיק ליה גולח מניה, ואף על גב דאייתא.
34 והלכך אין מעיד שמעון לראובן שאינו של יהודה, כי נוגע בעדות הוא, דמיד ראובן מצי מפיק להו. אבל מיד יהודה לא מצי מפיק להו, מאחר שיזכרהו ביד דין על פי עדין. ומשום
35 דלא משכחת לה לסיפא אלא בגול ומכר — תנא נמי ירשא בגול ומכר, ולאשמועינן אתא, דבגול ומכר יש חילוק בין מקרקעי למטלטלי, דבמקרקעי אינו מעיד — דהוי נוגע בעדות,
36 דהדרא ליה, דאין יאוש ושינוי רשות מועיל בקרקע, דקרקע אינה נגולה. ובמטלטלין מעיד — דקנה לה לוקח ביאוש ושינוי רשות, ולא תהדר ליה להאי מעיד, דאיכא למאן דאמר
37 ב"הגולח" דשינוי רשות ואחר כך יאוש לא קניא, אבל ביאוש ושינוי רשות — הכל מודים דקנה הלוקח, ולא הדרא גיילה למרה, אלא מן הגולח יסול הגולח דמיה. ופרקינן: וסיפא נמי
38 גונא לא משכחת לה אלא בגול ומכרה ללוי, אבל אם לא מכרה ללוי — אין מעיד לו לראובן, שכל זמן שחן ביד ראובן גולח — מצי מפיק ליה גולח מניה, ואף על גב דאייתא.
39 — אמאי מעיד לו גולח ללוקח ומפיק לה מיהודה ומפיק ביד לוי? נמי דמייתא מנופה דפרה וטלית, ולא יוציאנה מיד לוי, דהא קנייה בשינוי רשות שאחר יאוש. מריטי מי מייאש
40 — בתמיה, וכי מוחל הוא לגולח דמי גזילתו? והלא נתייב לו הגולח דמיה, והלכך ניחא ליה דתיקי ביד לוי שיחזור ויטול הדמים מראובן, שאילו היה נוטלה יהודה בעדים — מנצא
41 שלא היה לו לשמעון חלק בהך פרה וטלית, ולא היה גובה מראובן כלום. והלכך נוגע בעדותו הוא, ואמאי מעיד? לא צריכא דמית גולח — דהשתא אפילו מדמיה מייאש, דירושין
42 פטורין מלשלבם. וכל שכן הלוקח וקנייה ביאוש ושינוי רשות, ודבהתרא אנו ליהדיה. דתנן הגולח כ"ו — והלכך מעיד, דלא נוגע בעדותו הוא. ומכיל את בניו — אף על פי שגדוה בניו
43 עצמן מן הגיילה — פטורין, דאינהו לא גזול מידוי. והניח לפנייהם — כלומר, או שהניח לפנייהם גיילה קיימת לאחר מותו — פטורין, דקנייה ביאוש ושינוי רשות. אי נמי כשאכלום,
44 כדמיקי לה התם. ומשקין, לרב ששת דאוקמה לרישא בגול ומכר משום סיפא: ולוקמה בירוש אם איתא דבגול ומכר מיירי, וברמית גולח — אם כן מה ראה התנא לדרוק עצמו ולשתת
45 שיטתו בגולח שמכר? אפילו לא מבר הגולח נמי, אלא גול ומת, ובין דמת הוריש לבניו — היה יכול למצוא חילוק בין ירשא לסיפא. כגון ראובן שגול שדה משמעון ומית גולח, וירשו
46 לוי בנו, ואתא יהודה וקמערער — לא לזיל שמעון ומסדה ללוי כן ראובן דלאו יהודה היא. דקרקע אינה נגולה, והדרא ליה מן הירוש, משום הכי נוגע בעדותו הוא, דאי מפיק לה
47 יהודה מניה דירוש — לא הדרא לשמעון, דהיכא דקימא ארעא תיקום. אבל כסיפא, שגול ראובן טלית או פרה משמעון ומת, וירשו לוי בנו, ואתא יהודה וקמערער — מעיד לו
48 שמעון עליה, דאיכא יאוש ביד ראובן ושינוי רשות ביד לוי יורש, דרשות יורש ברשות לוקח דמי, ולא תיהדר ליה לנגול לא פרה ולא דמיה, ולא הוי נוגע בעדות. והכי הוה ליה
49 לתנא למיתני: גול לו בית הוריש לבנו — אין מעיד בו, גול לו פרה הוריש בו. והאי דקאמר "ולוקמה בירוש" — לאו דוקא, אלא: ליתני יורש, ואגב שיטפא דמשיק ליה לרב
50 שנתן ומפיק לה בגולח קאמה: ולוקמה בירוש. ומיהו, בירוש לא מצי לאוקמה, דהא קתני מבר, אלא אם כן מתרין לה למיתני הוריש. והניחא למאן דאמר —
51 בתרא" עלה דרך משנה: רשות יורש דגולח לאו ברשות לוקח מגולח דמי. דאילו גבי לוקח — איכא יאוש ושינוי רשות וקני, דלוקח רשותא אחריתי היא. ואילו יורש כריעה
52 דאבהו, וכברשות גולח מורישו דמי, ולא קנייה ביאוש גרידא, דהא שינוי רשות ליכא גבי יורש, וכל היכא דאיתא — הדרא בעין לנגול. דהך משנה דקתני: והניח לפנייהן פטורין
53 מוקי לה התם כשאכלום, דלא הויא גולה קיימת. והלכך פטורין, והלכך לא מתקומא דך סיפא בירוש — דלא מצי למיתני: ומעיד לו גולח לירש עליה, משום דהדרא
54 ליה פרה וטלית לנגול אם תעמוד ביד יורש, ונוגע בעדות הוא. ברשות לוקח — דקנייה יורש ואף על פי שניחא קיימת. דקתני: והניח לפנייהם — פטורין, דמשמע אפילו
55 גולה קיימת. מאי איכא ליתני? — ליתני: גול הוריש, אמאי תני גול ומכר? בלא מבר נמי מתקומא שפיר, כיון בגיילת גולח מוקי לה רב ששת ועוד קמאי ליה לאמרי —
56 במאי דמיקי לה רב ששת בגול ומכר, והוצרך לפרש מפני שאחריותו עליו — מפני שאחריותו חובת יש למעיד עליו דאריך שהו מעיד לו, דהשתא לוקח. קמאי ליה לאמרי בגמרא
57 שום "אחריותו עליו" מפורש כן עליו דלוקח, אלא עליו דמוכר, מפני שאחריותו של אידך עליו דמוכר. והכי הוה ליה למיתני: מבר לו בית מבר לו שדה — אין מעיד לו
58 עליה, מפני שזחרות לו. מבר לו פרה מבר לו טלית — מעיד עליה, מפני שאינה חזרת לו אלא בדיבין בר שמואל — אתא לאשמעינן ירשא דרך ברייתא, ולא בגול
59 ומכר מיירי, ואף על גב דדינא הכי כדלעיל, מיהו ברייתא לאו בהכי איירי, אלא במוכר קרקע שלו שהיתה משועבדת לבעל חוב, ומכרה ללוקח זה, ואתא איניש מעלמא
60 וקמערער, דלא יעיד לו המוכר ללוקח, מפני שאחריותו של בעל חוב עליו דמוכר לגבות מקרקע זה, והלכך ניחא ליה דתיקי ביד הלוקח, דהדר עליה בעל חוב ולא ליהוי
61 מוכר "לה רעה ולא ישלם", ונכנה לוקח לא ליהוי "לוה רשע" — שהיה לא באחריות מבר לו. והלכך אין מעיד, ונוגע בעדותו הוא, אבל כסיפא, מבר לו פרה וטלית
62 ללוקח, ואתא איניש מעלמא וקמערער — מעיד לו מוכר ללוקח עליה. ובגון שמכרה לו שלא באחריות, מפני שאין אחריותו דבעל חוב עליו דלוה המוכר לגבות מטלטלין
ששעבד ומכר לאחרים, אפילו עשאן אפוזיקי לבעל חוב ואחר כך מברך לאחרים, כדברא. ואישתכח דלא נוגע בעדות הוא.

עשה עבדו אפותיקי ומכרו בו' — אפילו אי סבר רבא דעבדי במקרקעי דמי, נקט אפותיקי לאשמעותין בין בשטר בין בעל פה. **שורר** אפותיקי ומכרו בו' — הא דלא חשיב מכר בהדי הקדש דמפקע מידו שעבוד — משום דהקדש מפקע אפילו אקני ליה מטלטלין אנב מקרקעי, מה שאין כן במכר. **והוא** דכתב דלא באסמכתא — מספקא לן אי באמטלטלי אנב מקרקעי דוקא, או אפילו במקרקעי לחודיה.

בגו שלקח ומכר לאלתר — הוה מצי למיפרך: 1
אי הכי, אפילו בית וסדה נמו' אלא מגופה פריך. 2
דלא הוה ליה ארעא מעולם — מכאן תשובה 3
לאומרים דמה שנהנו לכתוב בהרשאות "ונתתי לו 4
ארבע אמות בחצר" אף על גב דלית ליה קרקע, 5
משום דאין לך אדם שאין לו ארבע אמות בארץ 6
ישראל, דקרקע אינה נגולה. אי נמי, דאין לך אדם 7
שאין לו ארבע אמות לקברו. דהכא משמע 8
דאפשר שאין לו קרקע, וכן משמע בפרק שלישי 9
דקדושין (ס, ב); "חרי את מקודשת לי על מנת 10
שיש לי קרקע" — משמע דאפשר שאין לו. ורדק 11
להעמיד בנה, שאין לו חלק בארץ. ועוד: דאם כן 12
לא יעשה אדם שני שטרי הקנאה, שהראשון קנה 13
ארבע אמותיו! ונראה לרבינו תם, דהיינו טעמא: 14
כיון שמודה שיש לו קרקע, וחוב הוא לו, שהרי על 15
די קרקע מקנה לחבירו, אפילו יש כמה עדים 16
שמכחישים אותו — חרי הודאת בעל דין כמאה 17
עדים, ולא חיישין למיחוז כשיקרא. כדאסמכתא 18
(בבא בתרא קמט, א) גבי איסור גיורא, דנפק 19
אודיתא מבי איסור, ואף על גב שיהיה איסור 20
משקח. הקשה מורנו דרבי חזקיהו: ומכל מקום 21
ניחוש הכא דלמא אקני ליה מטלטלין אנב קרקע, 22
הודיה שיש לו מקרקע אף על פי שלא היה לו 23
מעולם, ונראה דכולי האי לא חיישין שמא 24
שיקר הודות. ונראה לו, דבמנן הוה שרגילים 25
לכתוב "והקניתי לו ארבע אמות בחצירי" — אם 26
כן מילתא דשכיחא היא. ואם כן, מכר לו פרה 27
ותלית — אין מעיד לו עליה, אף על גב דאיכא 28
עדים דלא היה ליה ארעא מעולם. 29
אי 30

**בסמכתא, דלא משתעבדא ליה, מאי טעמא? מפלגלי 1
נינהו, ומפלגלי לבעל חוב לא משתעבדי, ואף על 2
גב דכתב ליה "מגלמא דעל כתיבה", הני מילי 3
דאייתנהו בעינייהו, אבל ליתנהו בעינייהו - לא, אלא 4
אפילו עשאו אפותיקי נמי לא, מאי טעמא? פדרבא, 5
דאמר רבא: עשה עבדו אפותיקי ומכרו - בעל 6
חוב גובה ממונו, שורו והמורו אפותיקי ומכרו - אין 7
בעל חוב גובה הימנו, מאי טעמא? האי את ליה 8
קלא, והא לית ליה קלא. - וליחוש דלמא אקני ליה 9
מטלטלי אנב מקרקעי. דאמר רבה: אי אקני ליה 10
מטלטלי אנב מקרקעי - קני מקרקעי קני מטלטלי, 11
ואמר רב הסדא: והוא דכתב ליה "דלא פאסמכתא 12
ודלא פטופסא דשטר" - הכא במאי עסקינן - בגון 13
שלקח ומכר לאלתר. - וליחוש דלמא "דאיקני" הוא 14
שמעת מינה: "דאיקני", קנה ומכר, קנה והוריש - 15
לא משתעבד? - לא צריכא, דקאמרי עדים: ודעינן 16
ביה פהאי דלא הוה ליה ארעא מעולם. - והאמר רב 17
פפא: אף על גב דאמור רבנן: המוכר שדה לחבירו 18
שלא באחריות וכא בעל חוב ומרפה - אינו חוזר 19
עליו, נמצאת שאינה שלו - חוזר עליו - הכא במאי 20
עסקינן - במכר ביה שהיה פת חמורו. ורב זבד 21
אמר: אפילו נמצאת שאינה שלו - אינו חוזר עליו, 22
דאמר ליה: להכי וביני קד שלא באחריות. גופא, 23
אמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל: המוכר שדה 24**

לחבירו שלא באחריות - אין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו. היכי דמי?
אי

בפניו, דודאי לא ליה ביתנים ולא שעבדו למלוה. וניחוש דלמא דאיני אמר ליה — כלומר, אבתי איכא למיחש דאקני ליה לך פרה ותלית למלוה אנב מקרקעי, והכי דמי בגון 39
דמקמי הכי, בשלהו, כתב למלוה בשטר "משעבדנא לך אנב מקרקעי כל נכסי דקנאי ודעתי אנא למיקני", וכשלקח הפרה והתלית אחרי כן — שנתעבדו לו מיד, ואבתי, אמאי מעידי? 40
אלא מודא חיישת להכי איכא למשמע דמי שכותב כן "דאקני" — האומר לחבירו "נכסים שאני עתיד לקנות אני מוכר לך או משעבד לך" — ואחר כך קנה ומכר לאחרים, או כתב 41
לו "דאיקני" והוא קנה אחרי כן ומת הוריש לבניו — לא משתעבד להאי שכתב לו, דאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לידו אף על פי שעתידי לבא. ובעיא היא לקמן בפרק 42
"מי שמת" ולא איפשיטא, ומשמע מהכא דלא משתעבד. לא צריכא — הא דקאמרי מעיד, ולא חיישין דלמא אקני ליה מטלטלי אנב מקרקעי — כגון דקאמרי עדים ידענא 43
ביה בו, והלכך לא אקני ליה מטלטלי אנב מקרקעי, שהרי לא היו לו מקרקעי. והלכך מעיד, דכיון שמכר לו חן פרה ותלית בלא אחריות, וגם אין מעמידה בפני בעל חובו — 44
לאו נוגע בעדותו הוא כלל. והשתא מתוקמא אפילו בלא לקח ומכר לאלתר. והא דלא קאמר "אלא, לא צריכא" — משום דאמורא לא תירץ הכי לעיל, אלא סתם הגמרא 45
תירץ כן, ורשיטיה בו נהגת ברוב המקומות. ופירש בידי תנאלי: ידעינן ביה ביאי דלא הוה ליה ארעא מעולם צריכי לאסודריה הכי: הוה האיש לא תפרש ממנו מעידו ועד היום, 46
וברי לנו במה שקנה, וכי לא קנה קרקע מעולם לא במתנה ולא בקניה. כגון הא דגרסינן ב"האשה רבה" ביבמות (פח, א): נשאת ואחר כך בא בעלה — תצא מזה ומזה. אמר 47
רב לא שנו אלא ששאת בו' ומסקינן בה: לא צריכא דאתו חרי ואמרי: אן הוינן בהדיה מכי נפק ועד השתא, ואתן לא ידעיתן ליה בו'. **נמצאת שאינה שלו** — שהעיד 48
עדים שגולה המוכר ומכרה לו, ובא בעל השדה ונטלה ממנו — חוזר לוקח על המוכר, ולא הויה מכירה כלל. דבשלמא היכא דטרפה בעל חוב — הויה מכירה, דבעד 49
אינו דובין ארעא לוימה בשביל פירות יום אחד, כדאמרין בבבא מציעא (יד, א), ופירות שאכל של חן, כדאמר שמואל בפרק "שנים ארוחין בשלית" (שם סו, א), בעל 50
הנש חובה את השבח, שבח — אינו פירי — לא. אבל לוקח מגולן אמר: התי (יד, ב): המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו — אמר שמואל: מעות יש לו, שחב אין לו 51
ללוקח, אלא הדרא ארעא והדרי פירי וכל השבח, והלכך כיון דלא מרויח מיד — לא מוכר הוא כלל. והכא נמי גבי פרה ותלית, אמאי מעידי? הא איכא למימר דנוגע 52
בעדותו הוא, דניחא ליה למוכר דתיקו ביד לוקח, דאי מפיק ליה מיניה מערער, בעדים שמעידין שהיא של מערער — הרי נמצא שאינה שלו של מוכר, אלא גולה מהאי 53
מערער ומכרה ליה. ויחזור לוקח עליו דמוכר, ואף על גב דשלא באחריות מכר ומשני: במכרי בה — הלוקח, ומודה בפני עדים שהפירה זו בת פרתו של מוכר היא, ולא 54
גולה מעולם, וכן תלית נארג בביתו. והודאת בעל דין כמאה עדים דמי. ואידך מערער בעי לאפקוח מיניה בעדי שקרים, או טועים בין בהמת המערער לבהמת המוכר. 55
השתא לא הדר לוקח עליה דמוכר, כיון דמודה דשלו היתה, והלכך מעיד לו מוכר לפסול עדיי של מערער, דלאו נוגע בעדותו הוא. והא דנקט חמורו ולא בת פרתו — 56
משום דלמקן אמרינן הכי. **ורב זבד אמר** — אף על גב דאינו מכיר בה שהיא בת חמורו — מעיד לו עליה, דאפילו הואי גולה — אינו חוזר עליו, דאמר ליה: שחב זבני 57
לך בו.

אי

אי

בסמכתא — שלא ייחד לו פרה ותלית בפירושו, דלא משתעבדא ליה לבעל חוב חן פרה 1
ותלית. **לא משתעבדי** — דלית להו קלא, ולא יזירו לקוחות. דאי משתעבדו — אין לך 2
אדם שלוקח עוד מטלטלין מחבירו, דלמא טרפי להו מיניה. **אלא אפילו עשאו אפותיקי** 3
— לוך פרה ותלית, שידון לו לגבות חובו משם, אם לא יפריעו עד זמן פלוני. **אפותיקי** 4
— "פה תהא קאי". עשה — ליה עבדו אפותיקי 5
לבעל חובו, ומכרו אחרי כן הלוה לאיש אחר. 6
אית ליה קלא — אפסידו לקוחות אנפשייהו. 7
והא לית ליה קלא — פרה ותלית, ולא ידעו 8
הלקוחות לזהרה, והלכך מעיד לו עליה — דאין 9
מעמידה בפני בעל חובו. ומקשינן: ואכתי בפרה 10
ותלית אמאי מעידי? וניחוש דלמא אקני ליה האי 11
מוכר מטלטלי אנב מקרקעי לבעל חובו, 12
להשתעבד לו לגבות חובו מהן אם לא יפריעו 13
בזמנו, וחזר ומכרם. וכי מעיד ללוקח שחן שלו 14
— נוגע בעדות הוא, מפני שמעמידן בפני בעל 15
חובו והכי אשכחנא דכהאי גוונא משתעבדי 16
מטלטלי לבעל חוב, דאמר רבה כו', וגבי 17
מטלטלי מן הלקוחות. ונכסים שאין להם 18
אחריות כגון מטלטלין, נקנין עם נכסים שיש 19
לחן אחריות לענין מתנה בכסף בשטר ובזוקה, 20
והוא הדין לענין שעבוד, דמיני דחילי שעבוד 21
אמקרקעי — חיל נמי אמטלטלי. אבל אקני ליה 22
מטלטלי גרידי בסודר, להשתעבד לו, לכשיגיע 23
זמנו אם לא יפריעו יגבה מהם — לא קני, 24
ואפילו בלשון מתנה. דכל "דאי" — לא קני, 25
דאסמכתא היא, ואסמכתא לא קניא, בפרק 26
"איחוז נשך" (בבא מציעא סו, ב). **ואמר רב** 27
הסדא והוא דכתב ליה — בשטר השעבוד, 28
דלגמרי משעבד ליה למטלטלי בהדי מקרקעי. 29
דלא באסמכתא בו' — דכיון דאין זו מכירה 30
נגמרה, ולא מתנה ולא משכון, אלא שעבוד 31
בעלמא, דמי לאסמכתא, דקאמר ליה אם לא 32
אפרע לך לזמן פלוני תגבה מכאן — הלא כצריך 33
לכתוב בו לאלומי שטריה: "דלא באסמכתא 34
דאסמכתא לא קניא. **יופשי דשטרי**" — הוא שטר 35
העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות 36
בו, ואין בו ממש. **הכא במאי עסקינן** — דמעיד 37
מעיד — כגון שקנה חן פרה ותלית מיד מכרה 38

אי

55 שמה בהלוואה שלוח המוכר לפני שקנה את הפרה או הטלית
 56 שיעבד למלוה אגב קרקע את כל נכסיו שיש לו ושעתיד לקנות
 57 מאותו היום ואילך, ונמצא שמיד שקנה את הפרה או הטלית
 58 נשתעבדו למלוה בחובו, ואם כן מדוע יכול המוכר להעיד ללוקח
 59 עליהם, הרי הוא נוגע בדבר שהפרה או הטלית ישארו ביד הלוקח
 60 כדי שיגבה בעל חובו מהם. ומכך שכתוב בברייתא שמעיד לו
 61 המוכר, שְׁמַעְתָּ מִיָּדָה - יש לך לפשוט מכאן שאף באופן שכתב לו
 62 הלוה בשטר דְּאִיקְנִי - שמשעבד לו גם את נכסיו שעתיד לקנות,
 63 אם קָנָה הלוה נכסיו וּמְכָר, או שְׁקָנָה נכסיו ומת וְהוֹרִישׁ לבניו, הרי
 64 זה לא מְשַׁעְבֵּד לבעל חובו.
 65 הגמרא חוזרת בה מהתירוץ של 'לקח ומכר לאלתר', ומעמידה
 66 את הברייתא באופן אחר. מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא אלא באופן
 67 דְּקָאָמְרִי עֵדִים יִדְעוּן בֵּיהּ בְּהָא דְלֵא הוּא לִיהּ אֲרֵינָא מְעוּלָם -
 68 שמעידים עדים על המוכר שלמעולם לא היה קרקע, וממילא לא
 69 שייך ששיעבד לבעל חובו מטלטלים אגב קרקע כלל, ולכן יכול
 70 המוכר להעיד ללוקח על הפרה או הטלית נגד מי שמערער לומר
 71 ששלו היא, כיון שאינו נוגע בדבר, שהרי מכרה לו שלא באחריות
 72 וגם אינה מעמידה בפני בעל חובו, שהרי מטלטלים לא
 73 משתעבדים לבעל חוב.
 74 הגמרא מקשה שעדיין נחשב המוכר נוגע בדבר משום שאם יקח
 75 המערער את הטלית יחזור עליו הלוקח. מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַי רַב
 76 פָּפָא, אָף עַל גַּב דְּאָמְרֵי רַבְנָן שֶׁהַמוֹכֵר שָׂדֶה לְחֵבְרֵי שְׂאֵל פְּאִחְרִיתוּ
 77 וְכֹא פְעַל חוֹב וּמְרָפָה - וגבה את השדה בחובו, אינו חוזר עָלָיו -
 78 אינו יכול הלוקח לבוא אל המוכר ולתבעו על זה, אך אם נִמְצְאוּ
 79 שְׂאֵינָה שְׂלוּ - שאין השדה של המוכר, כגון שהגיעו עדים שגולה
 80 המוכר ואין זו השדה שלו, חוזר עָלָיו הלוקח ותובעו למוכר על אף
 81 שמכר לו את השדה בלא אחריות, כיון שרק באופן שגבה בעל
 82 חוב את השדה שייך לומר שאין זה מקח טעות, משום ששייך
 83 שיקנה אדם קרקע ליום אחד כדי לאכול את פירותיה, וכשבעל
 84 חוב גובה קרקע מלוקח הדין הוא שהפירה של הלוקח ואין הבעל
 85 חוב מוציא מידו, ולכן אין המכירה מתבטלת, אך כשנמצא שאין
 86 הקרקע של המוכר אלא היא היתה גזולה בידו, הדין הוא שבעל
 87 השדה מוציא מיד הלוקח את השדה עם השבח והפירות, ולכן
 88 כיון שאינו מרויח מאומה בקניית השדה מתבטלת המכירה
 89 והלוקח מוציא מיד המוכר את דמי השדה.
 90 ואם כן גם במכר לו פרה או טלית ובא מערער וטוען שהיא שלו,
 91 עדיין המוכר נוגע בעדות, שהרי אם הפרה תעבור למערער
 92 שטוען שהיא שלו, נמצא שהיא היתה גזולה ביד המוכר, והדין
 93 הוא שהלוקח חוזר ותובע את המעות מיד המוכר אף על פי
 94 שקנאה שלא באחריות, ואם כן איך אמרה הברייתא שמעיד לו
 95 עליה.
 96 מתרצת הגמרא: הָבָא בְּמֵי אֵינִי, בְּמֵי בָּהּ שְׂהִיא בַּת חֲמוּרֵי -
 97 שהלוקח הכיר בפרה שהיא בת פרתו של המוכר והודה כן בפני
 98 עדים שהיא שלו ולא גולה מעולם, וכן הודה שמכיר בטלית שהיא
 99 של המוכר, ובמקרה זה אף שיביא המערער עדי שקר ויוציא את
 100 הפרה מהלוקח בטענה שהיא שלו, לא יוכל הלוקח לחזור ולתבעו
 101 את המוכר, שהרי כבר הודה שהיא שלו, והודאת בעל דין מועילה
 102 כמאה עדים. וכיון שהלוקח לא יוכל לתבע את המוכר, נמצא
 103 שהמוכר אינו נוגע בעדות, ולכן מעיד לו עליה.
 104 רב זביד חולק על רב פפא. תירוץ נוסף: וְרַב זְבִיד אָמַר, אָף שאין
 105 הלוקח מכיר בפרה שהיא של המוכר מכל מקום יכול להעיד
 106 המוכר ללוקח נגד המערער ואינו נחשב נוגע בדבר, משום שהדין
 107 הוא שהמוכר שדה לחבירו שלא באחריות אָפִילוּ שֶׁלִּבְסוּף נִמְצְאוּ
 108 שְׂאֵינָה שְׂלוּ, אינו חוזר עָלָיו - אינו יכול הלוקח לחזור אל המוכר

1 בְּקִתְמָא - אין צריך לומר באופן שהמוכר הלוה לו סתם דהיינו
 2 שלא ייחד לו את הפרה או הטלית בפירוש לגבות מהם, שבוה
 3 ודאי הדין שאם מכרם לאחר דְּלֵא מְשַׁעְבֵּדָא לִיהּ - שאינם
 4 משתעבדים לבעל חוב, ואינו יכול לגבות מהם את חובו, מֵאִי
 5 מְשַׁמָּא, משום שֶׁמְטַלְטְלֵי נִינְהוּ וּמְטַלְטְלֵי לְבַעַל חוֹב לֹא מְשַׁעְבֵּדֵי -
 6 ומטלטלים אינם משתעבדים לבעל חוב, וְאָף עַל גַּב דְּקִתְבָּה לִיהּ
 7 מְנִלְיָא דְעַל בְּתַפְּיָה - שכתב לו שיוכל לגבות את חובו אפילו
 8 מבגדיו שעליו, הִנֵּי מִלֵּי דְאִיתְנְהוּ בְּעֵינֵיהוּ - שהם נמצאים בעינם
 9 לפנינו ברשות הלוה, אֲבָל לִיתְנְהוּ בְּעֵינֵיהוּ - אם אינם לפנינו
 10 ברשותו, כגון שמכרם לאחר, לֹא - אינו יכול לגבות חובו מהם.
 11 אָלֵא אָפִילוּ באופן שְׁעָשָׂא אֲפֹתֵיקֵי - שהלוה כתב למלוה אם לא
 12 אפרע לך חובך עד זמן פלוני הרי פרה או טלית אלו לפניך לגבות
 13 חובך מהם, נְפִי לֹא - גם אינם משתעבדים לבעל חוב ואינו יכול
 14 לגבות את חובו מהם אם מכרם הלוה לאחר. מבארת הגמרא: מֵאִי
 15 מְשַׁמָּא, בְּרַבְנָא, דְאָמַר רַבָּא, לוה שְׁעָשָׂא עֲבָדוּ אֲפֹתֵיקֵי - שייחד את
 16 עבדו לבעל חובו לגבות ממנו, וְאַחַר כֵּךְ מְכָרוּ - מכר את העבד
 17 לאחר, פְּעַל חוֹב גּוֹבָה מְמַנּוּ. אבל לוה שעשה את שוֹדוֹ וְחֲמוּרוֹ
 18 אֲפֹתֵיקֵי, וּמְכָרוּ, אֵין פְּעַל חוֹב גּוֹבָה הִינְנּוּ. מֵאִי מְשַׁמָּא - מהו
 19 החילוק בין עבדו לשוורו וחמורו, מפני שְׂהִיא אִית לִיהּ קְלָא וְהָא
 20 לִית לִיהּ קְלָא - כשמייחד את עבדו שבעל חובו יגבה אותו בחובו,
 21 יש לזוה קול ופרסום, והיה על הלוקחות לידע על כך ולהיזהר,
 22 וכשקנה את העבד הם אלו שהפסידו לעצמם, אבל כשמייחד שור
 23 וחמור לבעל חובו אין לזוה קול, ולא היה על הלוקחות לדעת מזה
 24 שיוכלו להיזהר ולא לקנות אותם, ולכן אינו גובה מהם. ועל כן
 25 גם במקרה שבברייתא כיון שהפרה והטלית לא משועבדים לבעל
 26 חוב והוא לא יוכל להוציאם מהלוקח, רשאי המוכר להעיד
 27 לטובת הלוקח, כיון שאין לו שום רווח בעדותו ונמצא שאינו נוגע
 28 בדבר.
 29 הגמרא מקשה מדוע בפרה וטלית יכול להעיד עליה. מקשה
 30 הגמרא: עדיין אינו מובן מדוע בפרה וטלית יכול המוכר להעיד
 31 עליהם, אמנם מטלטלים אינם משתעבדים לבעל חוב, אולם
 32 וְלִחוּשׁ דְּלִמָּא אִקְנִי לִיהּ מְטַלְטְלֵי אֲנִי מְקַרְקְעֵי - נחשוש שמה הקנה
 33 המוכר לבעל חובו את המטלטלים אגב קרקעות שיהיו משועבדים
 34 לו כדי שיוכל לגבות את חובו מהם, שכן מצינו שמועיל לשעבד
 35 מטלטלים באופן זה, דְּאָמַר רַבָּה, אִי אִקְנִי לִיהּ מְטַלְטְלֵי אֲנִי מְקַרְקְעֵי
 36 - אם הקנה לבעל חובו מטלטלים אגב קרקע שיהיו משועבדים לו
 37 לגבות חובו מהם, קְנִי מְקַרְקְעֵי קְנִי מְטַלְטְלֵי - כיון שנשתעבד לו
 38 הקרקע נשתעבדו לו גם המטלטלים אגבן, וְאָמַר רַב הִקְדָּא, וְהוּא
 39 - אימתי מועיל דבר זה, באופן דְּקִתְבָּה לִיהּ בשטר, שמשעבד לו את
 40 המטלטלים אגב הקרקע דְּלֵא בְּאִסְמִכְתָּא - לא כאסמכתא בעלמא
 41 אלא הוא שיעבוד גמור, וְדִלֵּא בְּמוֹפְסָא דְשִׁטְרֵי - ואין שטר זה
 42 כשטר העשוי לדוגמא ולהעתקה בעלמא ולא כדי לגבות בו, אלא
 43 השטר נכתב לשם שיעבוד גמור.
 44 ומכיון שאף מטלטלים באופן שהלוה שיעבד אותם אגב קרקע הרי
 45 הם משתעבדים לבעל חוב, והוא יכול לגבות מהם אפילו אם
 46 הלוה מכרם לאחר, אם כן יש לחוש שהמוכר שיעבד את הפרה
 47 או הטלית לבעל חובו אגב קרקע, ונמצא שיש למוכר תועלת
 48 שהפרה או הטלית ישארו ביד הלוקח כדי שיגבה בעל חובו מהם,
 49 ואם כן מדוע הוא מעיד לו עליהם הרי הוא נוגע בדבר.
 50 מתרצת הגמרא: הָבָא בְּמֵי אֵינִי, בְּמֵי בָּהּ שְׂהִיא בַּת חֲמוּרֵי -
 51 שמיד שקנה את הפרה או הטלית מכרה בפנינו לאחר, ולכן יכול
 52 להעיד לו עליה, שודאי לא לוה ביתנים ולא שעבדה למלוה
 53 בחובו.
 54 מקשה הגמרא: וְלִחוּשׁ דְּלִמָּא דְאִיקְנִי הוּא - עדיין שייך לחשוש

50 יוכל להוציא ממנו את החמור שהרי הגויים מציינים לדין.
 51 וְלֹא אֶמְרָן - ולא נאמר דין זה שצריך המוכר לפצות את הלוקח,
 52 אֲלֵא שְׂאִינוּ מְכִיר בְּה שְׁהִיא בְּת חֲמוּרוֹ - באופן שלא היה ידוע
 53 ללוקח שהחמור שמכר לו היא בת חמורו של המוכר, ואינו יודע
 54 אם היא של המוכר או של הגוי, שבמקרה זה אפשר לומר
 55 שהחמור של הגוי, אֲבָל באופן שהלוקח מְכִיר בְּה שְׁהִיא בְּת חֲמוּרוֹ
 56 של המוכר, וממילא יודע הוא שהגוי אנס ממנו את החמור
 57 בגזילה, לֹא - אין צריך המוכר לפצות את הלוקח, כיון שהדבר
 58 ידוע שהיא גדלה בבית המוכר, וסתם גוי הוא אנס, ומסתבר שהגוי
 59 אנסו שלא כדין, והמוכר אינו מקבל עליו אחריות אונס אלא אם
 60 כן יטרפוהו כדין.
 61 וְלֹא אֶמְרָן - ולא נאמר דין זה שכשאין הלוקח מכיר בה שהיא של
 62 המוכר שצריך המוכר לפצות את הלוקח, אֲלֵא דְלֵא אָנִים לִיה
 63 לְדִידֵיהּ וְלְאוֹכְפָא - באופן שהגוי לא אנס ממנו את החמור יחד עם
 64 שהניח את האוכף ולא לקחו יחד עם החמור מסתבר שהחמור
 65 שלו היא ואת שלו הוא נוטל, כיון שאם הוא גולן היה לו לגזול את
 66 החמור יחד עם האוכף, אֲבָל אָנִים לִיה לְדִידֵיהּ וְלְאוֹכְפָא - באופן
 67 שאנס ממנו את החמור יחד עם האוכף שעליו, לֹא - אין צריך
 68 המוכר לפצות את הלוקח, כיון שסתם גוי הוא אנס, ומסתבר
 69 שהגוי אנסו שלא כדין, והמוכר אינו מקבל עליו אחריות אונס
 70 אלא אם כן יטרפוהו כדין.
 71 אממר חולק וסובר שאין המוכר חייב לפצותו: אֲמִימַר אֲמַר, אֲפִילוּ
 72 לְיָבָא כָּל הֲנֵי - אפילו באופן שלא היה ידוע ללוקח שהחמור
 73 שמכר לו היא בת חמורו של המוכר, והגוי אנס ממנו רק את
 74 החמור ללא האוכף, אף על פי כן לֹא - אין המוכר צריך לפצות
 75 ולשלם ללוקח. מַאי טַעְמָא, מִידַע דְּתַעֲבָר עֹבְדֵי בּוֹכְבִים אָנִים הוּא
 76 - הלוקח יודע שסתם גוי הרי הוא אנס שגזול בכוח, שְׂנֵאמַר (תהילים
 77 קמד יא) אֲשֶׁר פִּיהֶם דְּבַר שְׁוֹא וְיָמִינָם יָמִין שְׁקֵר, והמוכר אינו מקבל
 78 עליו אחריות אלא אם כן יטרפוהו כדין.
 79 שנינו במשנה: אוֹמֵן אֵין לוֹ חֻזְקָה וְכוּ', כלומר שאין האומן יכול
 80 לטעון שחפץ שמוחזק תחת ידו שייך לו, כיון שהדרך היא למסור
 81 לאומן חפצים לתקנם, ויכול התובע לטעון שלי הוא ומסרתיו לך
 82 לתקנו.
 83 רבה מבאר מתי נאמר דין זה: אֲמַר רַבָּה, לֹא שְׂנוּ שאומן אין לו
 84 חזקה על חפץ שברשותו, אֲלֵא כְּשִׂמְסַר לוֹ התובע את החפץ לתקנו
 85 בפני עדים, אֲבָל אם מְסַר לוֹ שְׁלֵא בפני עדים, מִתּוֹךְ שִׁיכּוֹל האומן
 86 לומר לו לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם ואין זה חפץ שלך אלא שלי והיה
 87 נאמן, שהרי אין עדים שהתובע מסר לו את החפץ, לכן בִּי אֲמַר
 88 לִיה נְמִי לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי - גם כשאמר האומן 'קניתי ממך את
 89 החפץ, מְהִימֵן - הוא נאמן.
 90 אביי מקשה על דברי רבה: אֲמַר לִיה אֲבִי, אִי הָכִי - אם כך, אֲפִילוּ
 91 כשמסר לו את החפץ בפני עדים, אם לא ראו עתה שהוא אצלו,
 92 נְמִי - גם אפשר לומר שמתוך שִׁיכּוֹל האומן לומר לו 'החזרתיו לך'
 93 והיה נאמן בטענה זו, לכן גם בִּי אֲמַר לִיה - כשאמר לו האומן
 94 'לקוחה היא בְּיָדִי, מְהִימֵן - נאמן, ומדוע ביארת שבאופן זה אינו
 95 נאמן.
 96 רבה מבאר את דבריו: אֲמַר לִיה רַבָּה לאביי, מִי סְבַרְתָּ - האם אתה
 97 סובר

1 אִי דְיָת לִיה אֲרַעָא אַחֲרֵי - אם יש למוכר קרקע אחרת שלא
 2 מכרה שיוכל הבעל חוב לגבות ממנה, אם כן עֲלִיה דִּידֵיהּ הָרַד -
 3 על המוכר עצמו יחזור הבעל חוב כדי לגבות את חובו, ואין לו
 4 אפשרות לגבות מהקרקע שנמצאת אצל הלוקח שהרי אין גובים
 5 מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו אם הם
 6 זיבורית. ואם כן מדוע אינו יכול המוכר להעיד ללוקח על השדה,
 7 הרי אינו נוגע בדבר ואין לו לא רווח ולא הפסד אם תישאר השדה
 8 ביד הלוקח או לא. אִי דְלִית לִיה אֲרַעָא אַחֲרֵי - ואם אין למוכר
 9 קרקע אחרת אצלו, מַאי נְפָקָא לִיה מִינָה - מה יוצא לו מעדות זו,
 10 כלומר מה רווח יש לו בדבר אם השדה תישאר ביד הלוקח ויגבה
 11 בעל חובו את השדה, הרי אף אם המערער יוציא את השדה מיד
 12 הלוקח ולא יוכל בעל חובו לגבות משדה זו, מכל מקום הרי גם לא
 13 יוכל לגבות מהמוכר כלום שהרי אין לו שום קרקע אצלו.
 14 משיבה הגמרא: לְעוּלָם שמואל מדבר באופן דְלִית לִיה אֲרַעָא
 15 אַחֲרֵי - שאין למוכר קרקע אחרת אצלו, והטעם שנחשב לנוגע
 16 בדבר ואינו יכול להעיד ללוקח, הוא משום דְאִמַר המוכר לֹא נִתְּנָא
 17 דְלִיתוּ לוֹה רִשְׁעָ וְלֹא יִשְׁלַם - אין נוח לי שיקראו לי הבריות לזה
 18 רשע שאינו משלם חובותיו כפי שנאמר בפסוק (תהילים לו כא) 'לוֹה
 19 רִשְׁעָ וְלֹא יִשְׁלַם'. כלומר שאין נוח לו למוכר שהמערער יוציא את
 20 השדה מיד הלוקח ולא יוכל בעל חובו לגבות משדה זו, על אף
 21 שלא יוכל לגבות מהמוכר כלום שהרי אין לו שום קרקע, מכל
 22 מקום אין נוח לו שיהיה 'לוה רשע ולא ישלם', ולכן רוצה המוכר
 23 שתישאר השדה ביד הלוקח ויוכל בעל חובו לגבות משם, ועל כן
 24 הוא נוגע בעדותו.

25 מקשה הגמרא: מה הנאה יש למוכר בזה שתישאר השדה ביד
 26 הלוקח ובעל חובו יגבה את השדה ממנו, והרי סוֹף סוֹף לְנִיבֵי אִידִךְ
 27 - לגבי הלוקח נְמִי לוֹה רִשְׁעָ וְלֹא יִשְׁלַם הוּא - גם ייחשב כרשע
 28 שלהו ולא משלם, שהרי הלוקח נתן לו את מעותיו והמוכר
 29 הפסידו בזה שאב בעל חובו הלוקח את השדה. ואם כן מדוע נחשב
 30 לנוגע בעדותו.

31 מתרצת הגמרא: אין זה מפריע למוכר שבעל חובו יוציא את
 32 השדה מהלוקח, משום דְאִמַר לִיה המוכר ללוקח לְהָכִי וְנִיבֵי לְךָ
 33 שְׁלֵא בְּאַחֲרֵי - לכך מכרתי לך את השדה שלא באחריות כדי
 34 להיפטר מכל אחריות שבעולם, ואין לי כלפיך שום חוב עבור זה,
 35 ואינו נחשב ל'לוה רשע ולא ישלם' כיון שמכר לו ללא אחריות
 36 אם יקחו ממנו את השדה. ולכן אינו יכול להעיד המוכר ללוקח
 37 כיון שהוא נוגע בדבר שרוצה שתישאר השדה ביד הלוקח כדי
 38 שיוכל בעל חובו לגבות ממנו את השדה.

39 הגמרא מבארת דין המוכר חמור לחבירו ובא אנס גוי ולקחו ממנו:
 40 מְכִרִיו רַבָּא - דרש רבא לרבים, וְאִיתִימָא רַב פָּפָא - ויש אומרים
 41 שדרש זאת רב פפא, דְּפָקְקִין לְעִילָא - העולים מבבל לארץ
 42 ישראל, וְדִנְתִינן לְתַתָּא - והיורדים מארץ ישראל לבבל, כולכם
 43 תדעו דין זה, תַּאי בְּרִי יִשְׂרָאֵל דְּבִין לִיה תְּמַרְא לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרָה - אדם
 44 מישראל שמכר חמור לחבירו, וְקָא אֲתֵי עֹבְדֵי בּוֹכְבִים וְאָנִים לִיה
 45 מִינָה - ובא גוי ואנס את החמור מהלוקח בטענה שהיא שלו וגנבו
 46 את החמור ממנו, דִּינָא הוּא דְמַצִּי לִיה מִינָה - הדין הוא שצריך
 47 המוכר להציל את הלוקח מאותו הגוי, כלומר שצריך המוכר
 48 לפצות את הלוקח ולהחזיר לו את כספו ששילם לו כיון שלקחו
 49 ממנו את החמור, והמוכר ילך לתבוע את אותו הגוי לדין ואולי

עניינו של יום השבת - ש"כל מלאכתך עשויה", וכל ענייני העבודה

הם באופן של תענוג

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

1 **אי דאית ליה** - למוכר, ארעא אחריתי בת חורין, שיוכל בעל חוב לגבות הימנה - עליה
2 הדר בעל חוב, דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין ואפילו הן
3 זבורית, ואמאי אינו מעיד? הרי אין מעמידה בפני בעל חובו, ואין לו למוכר לא ריוח ולא
4 הפסד אם תעמוד ביד הלוקח, ואינו נוגע בעדות זו **מאי נפקא ליה מינה** - אם תשאר ביד

5 הלוקח? הא אפילו אי מפיק לה מערער - לא
6 מצי בעל חוב חוב מנייה דמוכר מידי, דהא לית
7 ליה לא ניהא ליה - ללוח דתיפוק ארעא מיד
8 לוקח, ולא ימצא בעל חוב ממה לגבות, וקם ליה
9 לוח ב"לוח רשע ולא ישלם". והלכך נוגע
10 בעדותו הוא. סוף סוף - מה הנה על ש' לו
11 בעדות זו דמוקף לה ביד לוקח, והדר בעל חוב
12 וגבי לה מנייה לגבי לוקח נמי היה ליה לוח
13 רשע, שהרי הפסידו, ולא היו נוגע בעדות זו.
14 ופשיני - דאמר ליה: להכי זבני לך שלא
15 באחריות - להפטר מכל אחריות שבעולם.
16 והלכך אינו מעיד - שרוצה להעמידה בפני
17 בעל חובו, דלגביה הוא דהוא ליה "לוח רשע"
18 אי לא פרע ליה. מכריז רבא - דרש לרבי.
19 דסלקין לעילא - העולין מכלל לארץ ישראל.
20 ונתחתי לתתא - מארץ ישראל לבלב, כולכם
21 תדעו דין זה: האי בר ישראל כו'. חמרא = חמור.
22 ואניס ליה - מיניה דלוקח, דקטעין גוי: חמור זה
23 נגב ממני, או מו שמכרו לך גולו ממני, ובלא
24 עדים מאנסו הימנו. וכדמפרש לקמן, דלא אניס
25 ליה לאוכפא אלא החמור לבדו, דמוכח מילתא
26 דדידיה הוא דקא שקיל, דלא דידיה לא בעי
27 ליה למישקל. והלכך דינא הוא דמפצי ליה -
28 כמו "הפרצה את דוד עבדו מחרב רעה" (תהלים
29 קמד), ורביא עדים ודין עם הגוי, אולי יוציאנו
30 מידו, דגויים צייתי דינא הם. ודוקא גוי, אבל
31 קאניס ליה ישראל - לא מפצי ליה, אלא
32 יתבענו בדין, דאין כח לישראל לגולח חמור
33 מחבירו בלא עדים ובלא ראייה. ולא אמרין -
34 דצריך מוכר לפנות לוקח - אלא שאין מוכר

35 בה לוקח שהיה בת חמורו של מוכר, דאיכא למימר הדין עם הגוי. אבל הכיר בה כו' -
36 לא מבניי ליה לפצותו. כיון דדבר ידוע הוא שגולה בביתו של מוכר, וסתם גוי אנס הוא
37 - מסתברא דשלא כדון אנסו הגוי, ולא אמרין - דמפצי ליה היכא דאין מוכר בה, אלא
38 דלא אניס את החמור ואת האוכף. דכיון דהניח את האוכף - מסתברא דשלו הוא נוטל.
39 והלכך נקט חמור. אבל פרה טלית - ליכא למימר האיך חילוק דאוכף, לא - מפצי ליה,
40 דסתם גוי אנס הוא. **אפילו ליכא כל הני** - ואין מוכר בה שיהא בת חמורו, ולא אניס
41 לאוכפא - אפילו הכי לא מפצי ליה, דסתם גוי אנס הוא. והוכי קיימא לן, משום דאמימר
42 בתראה הוא. **אומן אין לו חזקה** - מתניתין היא, דקתני: האומנן האריסיק, כל חזא חזא
43 בבא מפרש להו ואויל. **אמר רבה לא שנו** - דאין לו חזקה לטעון "לקוח הוא ביד", וצריך
44 לשלם האומן לבעל הבית את בגדיו או את כליו. **אלא שפסד לו** - בעל הבית לאבעל
45 טליתו בפני עדים לתקנו, והלכך, אפילו אין אנו רואים כעשוי הטלית ביד האומן, ויכול
46 להיות תובע טליתו - לא האומן יכול לטעון "החזרתיו לך", דסבירא ליה לרבה: והמפקד
47 אצל חבירו בעדים - צריך להחזיר לו בעדים, כדמפרש לקמיה, והיה לו להחזירו בעדים.
48 וכל שכן שאנו רואין אותו בבית האומן, שאין יכול לטעון "לקוח הוא ביד" - שהרי

49 מעידין עדים שבתורת פקדון בא לידו, שהרי בפניהם מסר לו. ומיהו, אי טעין "החזרתיו לך בפני פלוני ופלוני והכלו למדינת הים" - נאמן. דהכי אמרין בשבועות (מא, א) דאפילו
50 למאן דאמר הניחו את חבירו בעדים צריך לפרוע בעדים, אי טעין ואמר "פרעתין בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים" - נאמן, ומיהו, כל זמן דטעין אלא "החזרתיו לך
51 שלא בעדים" - אינו נאמן. הוא דלא אמרין: מתוך שיכול לומר "פרעתין בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים", כי אמר נמי "החזרתיו ביני וביני" נאמן - כי היא נותנת לא אמרין
52 מינו, דכיון דלא פרעו בפני עדים - לא היה יכול לומר "פרעתי בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים", דמילתא דעבידא לאיגלוזי לא משקר איניש, פן יעשה בדאי היום ולמחר
53 כי הדרי עדים ממדינת הים ויאמרו לו היו דברים מעולם. **אבל מסר לו שלא בעדים** - לא מביעיא היכא דאין אנו רואין הטלית בידו, דמתוך שיכול לומר "אמת, אתה מסרת לי, אבל
54 החזרתיו לך", נאמן, דהא אין צריך בעשוי להחזיר לו בעדים. אי נמי יכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא מסרת לי", ויהיה נאמן בשבועת היסת. כי אמר לו נמי "ישנו בידו ולקוח
55 הוא, שמכרתו לי" - דיש לו חזקה, ונאמן על ידי האי מגו. אלא אפילו אם ראו כעשוי עדים הטלית ביד האומן, או שתפסו בו בפנינו, מתוך שיכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא
56 מסרתו לי, אבל אחר מסרו לי, שמכרתו לו, והוא מכרה לי", כי אמר ליה נמי "אתה מסרתו לי ומכרתו לי" - נאמן בהאי מגו. דסבירא ליה לרבה השתא דהיכא דלא מסר לו בעדים,
57 לא שנו את הטלית בידו בעשוי, לא שנו לא ראה - ש' חזקה. דלא ממתי ליה לדין של דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר איך "לקוחין הן בידו", דאינו נאמן הואיל וש
58 למערער עדים שהיה שלו, ואף על גב דליכא עדי מסירת שאלה או שכירות. משום דשאלה ושכירות - לכל שכני אדם משאיל ומשכיר, אבל הכא - מצי אמר אומן: איך רגיל
59 לתקן גנדיך אצלי. והכי מוכח לקמיה, דלרבה לא שנו ראה לא שנו לא ראה - יש לו לאומן חזקה היכא דליכא מסירה בעדים. **אמר ליה אביי** - לרבה: אמאי לא משוית שום חילוק
60 היכא דמסר לו בעדים בין ראה כעשוי הטלית בידו בעדים, ללא ראה? אפילו מסר בעדים נמי, היכא דלא ראה - יש לו חזקה, מתוך שיכול לומר לו "החזרתיו לך". דסבירא ליה לאביי:
המפקד

1 **אי דאית ליה** ארעא אחריתי עליה הדר - הוה מצי לשנויי: כגון שעשאה אפתיק, דאו
2 לא הדר ארעא אחריתי דאית ליה, ואם תפול ביד המערער - יפרע לו אחרת. ומשום
3 הכי אינו מעיד עליה, דנוגע בעדות הוא. **מאי נפקא מינה** - תימה: דנפקא מינה שיפטר
4 אם יתעשר ושמו בשביל כן אין לפסולו לעדות, כיון דהשתא לא מירוח מידי.

5 **דינא** הוא דמפצי ליה - תימה לרבינו שמשון
6 כן אברהם: דלמא ליה: איתיה ראה
7 דבדין טרפה, ואשלם לך. דאפילו לגבי ישראל,
8 מצי למימר הכי, כל שכן לגבי גוי ויש לומר:
9 דמירי כגון שבדיני גויים דן עמו, ובדיניהם היא
10 דגוי, הלכך חיוב לפצותו.

11 **אבל** מסר לו שלא בעדים מתוך שיכול לומר
12 כו' - אין לפטר: מתוך שהיה יכול לומר
13 "אין בידי כלל". דהא בראה מיירי, כדמוכח
14 אתקפתא דאביי דראה עבדו. אלא הכי פירושו:
15 מתוך שיכול לומר: לא היו דברים מעולם שבא
16 לידו תורת אומנות, אלא בתורת מכר. אי נמי:
17 אתה מכרתו לאחר ואחר מכרו לי, כדפריש
18 הקונטרס. ואם תאמר: מאי איתיה אומן דאין לו
19 חזקה היכא דמסר לו בעדים? אפילו אחר נמי, כיון
20 שיש עדים שבא לידו בתורת פקדון, ואפילו לא
21 ראה, למאי דמסיק צעריך להחזיר לו בעדים
22 ולקמן פריך לה. אבל מכל מקום קשה, דמאי
23 סלקא דעתיה דרבה? ויש לומר: הוה מסתיר לו
24 בעדים סתם, ולא פירש בפניהם אם בתורת מוכר
25 אם בתורת פקדון, ולהכי דוקא אומן אין לו חזקה,
26 דמסתמא לתקנו מסר לו, כיון דלא פירש. אבל
27 אחר, מדלא פירש שהוא פקדון - מסתמא מוכר
28 בר מתנה הוא. ורב נחמן בר יצחק דפריך בסוף
29 הסוגיא: אומן הוא דאין לו חזקה, הא אחר יש לו
30 חזקה - לא מסתבר ליה לרב נתנן לאוקומה
31 בריאה בלא ידיעה, דלא שכחי, כדפריך ולעיל
32 מנייה: אי דאיכא עדים - ליחזרו עדים מאי
33 קאמרי, דלא שכחי שימסור בפניהם ולא ידעי
34 הקציציה. והכא נמי רב נתנן בר יצחק לא פריך

35 אלא מבח סברא זו, והכי פריך: אי דאיכא עדים - אור אמאי יש לו חזקה? הא על כרחך
36 ידעי עדים דבתורת פקדון אתא לידיה, דלא מסתבר לאוקומה דכבר דלא ידעי, דלא שכחי
37 כלל. הקשה בקונטרס: אמאי יש חזקה לאומן? מאי שנו מרביים העשויין להשאיל
38 ולהשכיר? ותיריך דרברים העשויין להשאיל ולהשכיר - שייך גבי כל אדם, אבל הכא מצי
39 למימר אומן: איך רגיל אצלי לתקן, ורובני יצחק אומר: דאפילו רגיל לתקן אצלו יש לחלק
40 דרברים העשויין להשאיל ולהשכיר - שייך גבי כל בני אדם שמכיר שהוא נאמן בין מוכר
41 שאינו נאמן, ואין יכול כל שעה להעמיד עדים כשרוצה להשאיל ולהשכיר, שלא להשיא
42 עצמו שם רע בשכניו. אבל לאומן, אם צריך הוא לתקן - יכול ליתן לאומן המכיר שהוא
43 נאמן, או להביא עדים - לכך יש לו חזקה שלא בעדים.

44 **אי** הכי אפילו בעדים נמי מתוך שיכול לומר החזרתיו לך כו' - פירושו: בשלמא לדידי דלא
45 מפליגנא בין יש עדים לאין עדים, אלא בראה הוא דמפליגנא, היכא דראה - אפילו
46 היכא דליכא עדים לאן מדיחן, כדאמר אביי בסמוך. והיכא דלא ראה - אף על גב דאיכא
47 עדים מדיחן במיגו דמצי אמר "החזרתיו לך". אלא לדידך, היכא דאיכא
עדים

48 **אין בידי כלל** - נאמן, ומיהו, אי טעין "החזרתיו לך בפני פלוני ופלוני והכלו למדינת הים" - נאמן. דהכי אמרין בשבועות (מא, א) דאפילו
49 למאן דאמר הניחו את חבירו בעדים צריך לפרוע בעדים, אי טעין ואמר "פרעתין בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים" - נאמן, ומיהו, כל זמן דטעין אלא "החזרתיו לך
50 שלא בעדים" - אינו נאמן. הוא דלא אמרין: מתוך שיכול לומר "פרעתין בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים", כי אמר נמי "החזרתיו ביני וביני" נאמן - כי היא נותנת לא אמרין
51 מינו, דכיון דלא פרעו בפני עדים - לא היה יכול לומר "פרעתי בפני פלוני ופלוני והכלו להם למדינת הים", דמילתא דעבידא לאיגלוזי לא משקר איניש, פן יעשה בדאי היום ולמחר
52 כי הדרי עדים ממדינת הים ויאמרו לו היו דברים מעולם. **אבל מסר לו שלא בעדים** - לא מביעיא היכא דאין אנו רואין הטלית בידו, דמתוך שיכול לומר "אמת, אתה מסרת לי, אבל
53 החזרתיו לך", נאמן, דהא אין צריך בעשוי להחזיר לו בעדים. אי נמי יכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא מסרת לי", ויהיה נאמן בשבועת היסת. כי אמר לו נמי "ישנו בידו ולקוח
54 הוא, שמכרתו לי" - דיש לו חזקה, ונאמן על ידי האי מגו. אלא אפילו אם ראו כעשוי עדים הטלית ביד האומן, או שתפסו בו בפנינו, מתוך שיכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא
55 מסרתו לי, אבל אחר מסרו לי, שמכרתו לו, והוא מכרה לי", כי אמר ליה נמי "אתה מסרתו לי ומכרתו לי" - נאמן בהאי מגו. דסבירא ליה לרבה השתא דהיכא דלא מסר לו בעדים,
56 לא שנו את הטלית בידו בעשוי, לא שנו לא ראה - ש' חזקה. דלא ממתי ליה לדין של דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר איך "לקוחין הן בידו", דאינו נאמן הואיל וש
57 למערער עדים שהיה שלו, ואף על גב דליכא עדי מסירת שאלה או שכירות. משום דשאלה ושכירות - לכל שכני אדם משאיל ומשכיר, אבל הכא - מצי אמר אומן: איך רגיל
58 לתקן גנדיך אצלי. והכי מוכח לקמיה, דלרבה לא שנו ראה לא שנו לא ראה - יש לו לאומן חזקה היכא דליכא מסירה בעדים. **אמר ליה אביי** - לרבה: אמאי לא משוית שום חילוק
59 היכא דמסר לו בעדים בין ראה כעשוי הטלית בידו בעדים, ללא ראה? אפילו מסר בעדים נמי, היכא דלא ראה - יש לו חזקה, מתוך שיכול לומר לו "החזרתיו לך". דסבירא ליה לאביי:
המפקד

1 עדים, אפילו לא ראה — דלא מהדמנא, אמאי אינו נאמן במינו דאי בעי אמר 'החורתי לך'?
 2 ומיהו, קשה: דלשון "אי הכי אפילו בעדים נמי" לא משמע הכי, אלא משמע: אי הכי דשלא
 3 בעדים נאמן במינו, בעדים נמי היה לך למימר מינו. בשלמא לדיודי דלית לי מינו שלא
 4 בעדים — בעדים נמי לית לי מינו, אלא לדידך קשה. ורבינו הם דחק לפרש, ואין נראה ככל
 5 לרבינו יצחק. **המפקיד** אצל חברו בעדים —

1 צריך להחזיר לו בעדים — ואם תאמר: אבתי
 2 להמנינה במינו, דאי בעי אמר נאנסו, כדאמרין
 3 בסוף "ומכור את הבית" (בבא בתרא ע, א) גבי
 4 מפקיד אצל חברו בשטר. ואפילו מאן דפליג
 5 ההם — היינו משום ד'שטר' בידו מניא. אגב
 6 ותירץ רבינו תם: דודאי הוה מצי אבי למפריך
 7 ליה: אי הכי — בעדים נמי להמנינה במינו דאי
 8 בעי אמר נאנסו, אלא דלא אסיק אדעתיה,
 9 ואותביה מבריתא, ואודי ליה דבראה איירי
 10 ממתניתין, ותו לכיכא למפריך מידי אגבאנסו.
 11 מפרשי: דהא דקאמר הכא דצריך להחזיר להו
 12 בעדים — היינו אם רוצה להיות פטור משבועה,
 13 אבל בשבועה — נאמן במינו דנאנסו, ואין מחזיר
 14 לו בעדים. והכי פירושו לעיל: לא שנו דאומן אין
 15 לו חזקה בלא משעה — אלא שגסר לו בעדים,
 16 אבל מסר לו שלא בעדים — נאמן בלא שבועה,
 17 במינו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם. ומיירי
 18 קודם שתקנא שבועת הסתא, ולכך כי אמר 'לא
 19 היו דברים מעולם' — אין צריך שבועה. אי נמי
 20 לארש שבועה, וללישנא דבעי בשבועה דררא
 21 דממונא, ולא חשיב הכא דררא דממונא. דאמר
 22 'לא בא ליהי בתורת אומנות' ואין מודה שנתחייב
 23 בו מעולם. ולא חשיב דררא דממונא אלא: 'מנה
 24 לי בידך' ואמר לו 'הן', למחר אמר לו 'נתנה לי'
 25 ואמר לו 'נתתיו לך', שמודה שנתחייב. ועל
 26 פירוש זה קשה לרבינו חיים: דמאי פריך לקמן
 27 מראה עברו ביד אומן: אי דאיכא עדים — למה
 28 לי ראה, ליתוי עדים ולישקול? הא מני ראה
 29 אפילו בשבועה לא יהא נאמן, דאין לו מינו,
 30 דבלא ראה הא מחזיק הוא בשבועה במינו דנאנסו.
 31 וברייתא משמע דלא אמר כלום, דאפילו
 32 בשבועה אינו נאמן ונראה לו לתרץ: דהכא לא חשיב מינו, דטעמא דמאן דאמר דצריך
 33 להחזיר בעדים — משום דכיון דלא הימניה בשבועה, כדאמר בשבועת (מא, ב) דהויא
 34 כאלו אמר ליה חבריה 'אל תחזיר לי אלא בעדים' — הלכך לא מהימנו במינו, דאיוד
 35 דאפסידא בנפשיה. כבר דאין צריך להחזיר לו בעדים, ולא חשיב כאלו
 36 אמר 'אל תחזירני אלא בעדים', ולכך נאמן במינו. אבל אין נראה, דאפילו מאן דאית ליה
 37 צריך להחזיר לו בעדים, כי איכא מינו — מהימנו, דאי לאו הכי — תקשי: מאי פריך ליה אבי
 38 מהיאי דראה עברו ביד אומן, דסברא דאין צריך להחזיר לו בעדים? הא איכא חג
 39 בשבועות דאית ליה המלזה את חברו ובעדים צריך להחזיר לו בעדים, ויסבור רבה כותיה
 40 אלא משום דאפילו הוה חג דשבועות מודה בפסקין, דאיכא דנאנסו, דאין צריך
 41 להחזיר לו בעדים. לכך נראה כפירוש רבינו תם.

נתנה לו בזמנו נשבע ונטל — ואם תאמר: והא אמר בפרק 'המקביל' (בבא מציעא קיב,
 1 ב): אומן אומר: שתיים קצצת לי, והלה אומר: לא קצצתי לך אלא אחת — המוציא מחבירו
 2 עליו הדיקה, דקציצה מידע ידע ובפרק 'כל הנשבעין' (שבועות נו, א) פריך ליה, ומשני
 3 דרך דהכא — כרבי יודנה, דקציצה נמי לא זכיר, דטרודו הוא בפועליה. ואם תאמר: ואם
 4 כן לאחר זמנו נמי, אמאי אמר המוציא מחבירו עליו הדיקה? הוה לן למימר נשבע ונטל.
 5 ומאי טעמא אמרינן בעלמא לארז זמנו דאין נשבע ונטל — כדמפרש בריש 'כל
 6 הנשבעין', דחוקה דאין שכיר משהה שכו, ואין עובד הבית עובר בכל תלן, והכא, הרי
 7 שהה שכיר, ובעל הבית עבר, דמודה שקצרו לו אחת ועלייה חיוב לו ולכא למימר מיירי
 8 כגון דאמר: דלא קצצתי לך אלא אחת ופיתתי לך — דאם כן בזמנו אמאי נשבע ונטל?
 9 הא כרבי יהודה מוקמי לה, ואידו בעי הודאה במקצת. ואין לתרץ נמי כגון שאומר אותה
 10 אחת שקצצתי לך ברישותך השותפה, ולא עבר בכל תלן — דמכל מקום חוקה דאין שכיר
 11 משהה שכרו ליכא, דהרי שיהא אחת. דחוקה לומר דמאי רחוינן דשיחה שיהא, ומאי דלא
 12 חותין דלא שיהא לא שיהא. **אי** דאיכא עדים ליחוי עדים מאי קאמרי — דודאי ידעי
 13 הקציצה, ודגילות הוא. תימה לרבינו יצחק: דעדיפא מינה הוה ליה למיפריך. דאי איכא
 14 עדים וראה, דאכתי לא מסיק אדעתיה לאוקמה בלא ראה, אם כן אמאי מהימנן אומן
 15 שהשליט בידו? והכי הוה ליה למימר: בשלמא לרבא מוקף לה בלתיכא עדים, דמהימנן
 16 לרבא במינו. אלא לאבי, במאי מוקף לה? בין דאיכא עדים בין דליכא עדים, דתו לא מצית לאוקומי בלרא ראה. אם כן מאי קא משמע לן פשוטא, דכי ליכא עדים ולא ראה
 17 מהימנן, ובגין דלא ראה — ליחוי עדים מאי קאמרי אלא לאו דליכא עדים, דתו לא מצית לאוקומי בלרא ראה. אם כן מאי קא משמע לן פשוטא, דכי ליכא עדים ולא ראה
 18 דמהימנן

1 המפקיד אצל חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים, כי אמר ליה נמי 'לקוח הוא בידך'
 2 — מהדימנן. ולא משכחת מתניתין דקתני אומן אין לו חזקה אלא היכא דראה, לא שנו מסר
 3 בעדים לא שנו אלא מסר, דלמסירה לא חיש אביי. דבעשוי איני יכול לטעון 'החורתי
 4 לך' — דהא קא חותין ליה בידו, וגם איני יכול לטעון 'לא מסרתו לי' — דמי לדברים
 5 להחזיר להשאל ולהשכיר ואמר 'לקוחה היא'
 6 בידך', דאינו נאמן אף על גב דליכא עדי מסירה.
 7 ובכחאי גונא לחוד הוא דסבירא ליה לאבי
 8 דאומן אין לו חזקה, והכי הויא מסקנא דשמעתין
 9 כאביי. ראה עברו ביד אומן — שמלמדו אומנות.
 10 ודרך ראה בעדים היא, שאינו יכול לטעון 'לא
 11 ראייה'. ובגין שהחזיק בו שלש שנים, דאי בפחות
 12 משלש שנים — למה לי דנטק אומן, דמשמע:
 13 אבל באדם אחר הויא חזקתו חזקה? האמר ריש
 14 לקוש (בבא בתרא לו, א): הגדרות אין לך
 15 חזקה, ואקומנן: אין לך חזקה לאלתר, אבל יש
 16 לך חזקה לאחר שלש שנים. ושליתו ביד כובס
 17 — ואפילו עשה אחת, לא אמר כלום — דאומן
 18 אין לו חזקה. **בני אמת** — לפנמי, למכור
 19 וליתנו לו במתנה. בכריו — של גזלן ונחסא אחר.
 20 אומן קאמנן: הני קא סלקא דעתיה השתא,
 21 והיינו דפריך: מאי שנו רישא? **אמר רבא** כי
 22 — ברישא מפרש לה, והדר מפרש תיובתא.
 23 **ביוצא** — השליט מתחת ידי אחר, שטעון שקצרו
 24 מן האומן. וקאמר ליה אחר לבעל הבית הותביע
 25 ואמר לה: מה טיבו אצלך? והלא מסרתה לאומן
 26 לתקנו הווא משיב: מן האומן קניתי, ובמעותך
 27 מכרו לי, שבפני אמת לו למכור — הרי הוא
 28 כמי שטעון 'מנך לקוחתי'. דמינו דאי אמר ליה
 29 היא חזקה לבעל הבית 'מנך ובנתך' מהדימנן
 30 הוא, דאין לאו אומן הוא, כי אמר ליה נמי 'ידע
 31 אני דוביתנה ניהליה לאומן, חובנה אומן ניהליה'
 32 — מהדימנן, והיינו כדאמרן לעיל, דאי אמר ליה
 33 'דובנה מנך קנאי ידדי' — מהדימנן. **אי דאיכא**
 34 עדים — שמסר לו למה לי ראה? אי הוא
 35 דאמרת: לא שנו אלא שמסר לו בעדים, לא
 36 שנו ראה לא שנו לא ראה. אמרת דאין אומן

המפקיד אצל חברו בעדים - אינו צריך להחזיר לו בעדים? לא סלקא דעתך, אלא המפקיד אצל חברו בעדים - צריך להחזיר לו בעדים. מיתבי אביי: ראה עברו ביד אומן ושליתו ביד כובס, אומר לו: מה טיבו אצלך? - אמתה מכרתו לי, אמתה נתתו לי במתנה. - לא אומר כלום, בפני אמתה לו למכרו וליתנו לו במתנה; מונו דאי פעי אומר ליה 'מנך דבריו ומיהו; והימנן; ומהימנן קתני מיתת רישא 'ראה', היכי דמו? אי דאיכא עדים, למה לי ראה? וכן ראה עדים ונשקול אלא לאו דליכא עדים, וכי ראה מיהא תפיס ליה - לא, לעולם דאיכא עדים, והוא דראה. - והא אתה הוא דאמרת: המפקיד אצל חברו בעדים - צריך לפרוע בעדים - אומר ליה: הדרו בי. מתיב רבא לסייעי לרבה: הנותן שליתו לאומן, אומן אומר: שתיים קצצתי לי, והלה אומר: לא קצצתי לך אלא אחת; כל זמן שהשליט ביד אומן - על בעל הבית להביא ראיה. נתנה לו בזמנו - נשבע ונטל, עבר זמנו - המוציא מחבירו עליו הדיקה; היכי דמו? אי דאיכא עדים, ליחוי עדים מאי קאמרי אלא

1 מהדימנן, משום דכיון דהפקידוהו בעדים צריך להחזירו בעדים. אמאי קתני דכי ראה אינו
 2 נאמן, אבל אם לא ראה מהדימנן, דמשמע דאין צריך להחזיר לו בעדים? **ובי ראה אותו ביד**
 3 **האומן מיהא תפיס ליה** — בעל הבית, ומוציאו מידו. אלמא, היכא דראה, אפילו לא מסר
 4 בעדים — לא מהימנן אומן, וקשיא לרבה דאמר דהיכא דמסר שלא שנו ראה
 5 לא שנו לא ראה, מהדימנן אומן ומשני רבה: לא, לעולם היכא דלא מסר בעדים אומן
 6 מהדימנן ואפילו ראה, כדאמרין. והכא מיירי כגון דאיכא עדים שמסר לו, וגם ראה השליט
 7 בידו. וכיון דאיכא תרתי, עדים וראה — לא מצי לאחוקוי ביה ולמימר 'לקוח הוא בידך',
 8 שהרי תורת פקדון בא ליה. ומיגו ליכא למימר, דהא לא מצי למימר 'החורתי לך' —
 9 שהרי רואין אותו עכשיו בידו. וכפשוי חזר בו רבה בעל ברתו ממאי דאוקף למתניתין —
 10 במסירת עדים, אף על גב דלא ראה אין לו חזקה לאומן, והשתא סבירא ליה דהיכא
 11 דאיכא תרתי, עדים וראה — אין לו חזקה, אבל עדים ולא ראה, או ראה ולא עדים — יש
 12 לו חזקה, שיכול לטעון 'החורתי לך' היכא דלא ראה, ואף על גב דמסר בעדים. הדר
 13 ביה ממאי דאמר לעיל צריך להחזיר לו בעדים, וכל שכן היכא דליכא עדים ולא ראה,
 14 דיש לו חזקה. ולאבי בראה לחזר תליא מילתא, אם ראה ביד אומן — אין לו חזקה, ואם
 15 לא ראה — יש חזקה, ולמסירה לא חיישין, בין בעדים בין בלא עדים. והאמרתי כי' —
 16 ובין דאיכא עדים למה לי ראה? **מתיב רבא** — לאביי לסייעי לרבה — על בעל הבית
 17 דבלשון הוה אמר רבא בבית המדרש: תניא כותיה דרבה ותיובתא דאביי. **על בעל הבית**
 18 **הלביא ראה** — עדים, משום דאומן מהדימנן, מיגו דמצי למימר 'לקוח הוא בידך' — יכול
 19 לטעון עד כדי דמיו, כדאמרין גבי הנוה עמי דאביי ושליתו בלהדרעו (לעיל לו). **בזמנו**
 20 **נשבע ונטל** — כלומר, אם בזמנו תובעו בדין — נשבע ונטל, דהיינו מן הנשבעין ונטלין,
 21 שכיר בזמנו נשבע ונטל, וטעמא בשבועות, משום דבעל הבית טרוד בפועלו — הימננה
 22 לשכיר, עבר זמנו — אחר ששקעה החמה. המוציא מחבירו — שכיר. **אי דאיכא עדים** —
 23 שמסר לאומן בפניהם, ומסתמא גם בפניהם קצץ השכירות. ליחוי — ריינן, עדים מאי
 24 קאמרי.

1 **אלא**
 2 ואתא לאשמעינן דאף על גב דאיכא עדים אומן
 3 מהדימנן, ובגין דלא ראה — ליחוי עדים מאי קאמרי אלא לאו דליכא עדים, דתו לא מצית לאוקומי בלרא ראה. אם כן מאי קא משמע לן פשוטא, דכי ליכא עדים ולא ראה
 4 דמהימנן

43 דְּאִיבָא - שיש עדים שמסר את החפץ לאומן לתקנו, והוא דְּרָאָה -
 44 ואף על פי כן אין התובע יכול לטול את החפץ אלא אם ראה
 45 אותו ביד האומן, כיון שבלא זה נאמן האומן לומר שקנה אותו
 46 מתוך שהיה יכול לומר החזרתיו לך.
 47 אביי מקשה על רבה: כיצד אתה יכול לומר שאם לא ראה את
 48 החפץ ביד האומן אף שיש עדים, נאמן האומן לטעון שקנה את
 49 החפץ, מתוך שהיה יכול לומר החזרתיו לך, וְהָאֵת הוּא דְּאִמְרַת
 50 - והלא אתה הוא זה שאמרת שהמפקיד אצל חבירו בפני עדים
 51 צָרִיךְ לְפָרְעָו בפני עדים. משיב רבה: אִמְרַ לִיה רבה לאביי, אכן
 52 אמרתי שהמפקיד אצל חבירו בפני עדים צריך להחזיר לו בפני
 53 עדים, אבל אחר כך הָרִי בִי - חזרתי בי, ואני סובר שאינו צריך
 54 להחזיר לו בפני עדים, ולכן אם לא היה רואה את החפץ אצל
 55 האומן היה יכול האומן לומר החזרתיו לך, ומתוך שנאמן בטענה
 56 זו, נאמן גם כשאומר שקנה את החפץ.
 57 רבא מטייע לרבה מברייטא אחרת, ומקשה ממנה על אביי: מַתִּיב
 58 רָבָא לְמִיּוּצֵי לְרַבָּה - רבא הקשה על שיטת אביי שאם ראו אצל
 59 האומן את החפץ אינו נאמן אף אם לא היו עדים על המסירה,
 60 וסייע לרבה שהאומן נאמן באופן זה, ממנה ששנינו בברייטא, הַנּוֹתֵן
 61 מְלִיתוֹ - בגדו לְאִיּוֹן לתקנו, ולאחר שתקנו ובא לשלם לו, הַאִיּוֹן
 62 אוֹמֵר לבעל הבגד שְׂתִימ - שתי סלעים קִצְצַת לִי תמורת התיקון,
 63 וְהִלַּח - ובעל הבגד אוֹמֵר לֹא קִצְצַתִּי לְךָ אֶלָּא סֵלַע אַחַת, ותבע
 64 האומן את בעל הבגד בבית דין. הדין הוא, שְׂכָל זְמַן שְׁחַמְלִית בְּיָד
 65 הַאִיּוֹן, עַל בְּעַל הַבֵּית מוֹטֵל לְהִבְיָא רָבָה - עדים, שלא קצץ לו
 66 אלא סלע אחת, משום שהאומן נאמן בטענתו מתוך שהיה יכול
 67 לומר שקנאו מבעליו, והוא מוחזק בבגד עד כדי דמיו, ובעל הבגד
 68 מוציא ממנו, והמוציא מחבירו עליו הראיה כמבואר להלן. ואם
 69 האומן כבר נִתְּנָה לוֹ, הדין הוא כך, אם תבע שכרו בְּזַמְנוֹ - בזמן
 70 שקבעו ביניהם שישלם לו, נִשְׁכַּע הַאִיּוֹן שקצץ לו שתי סלעים
 71 וְנוֹמַל אוֹתוֹ, כיון שבעל הבגד מודה לאומן שחייב לו מקצת,
 72 והמודה במקצת חייב שבועה, והדין הוא שאם שכיר תובע מבעל
 73 הבית שכר ביום שצריך לשלם, ובעל הבית מודה רק במקצת
 74 ומתחייב שבועה, אין בעל הבית נשבע, אלא השבועה עוברת
 75 לשכיר שנשבע ונוטל הכל. ואם כבר עָבַר זְמַנוֹ - הזמן שקבעו
 76 ביניהם שישלם לו, ושקעה החמה של אותו יום, ורק אז נתן לו
 77 בעל הבגד סלע אחת, נחשב האומן מבעל הבגד, וְהַמּוֹצִיא
 78 מְחַבְרֵי עֲלִיו הָרָבָה, ועליו להביא עדים שקצץ לו שתי סלעים.
 79 מבאר רבא את הראיה לרבה והקושיא לאביי: הִיכִי דְּמִי - באיזה
 80 אופן מדובר בברייטא, אִי דְּאִיבָא עֲדִים - אם מדובר שיש עדים
 81 שראו כשנתן את בגדו לאומן לתקנו, ומן הסתם גם שמעו כמה
 82 התחייב בעל הבגד לתת לאומן תמורת התיקון, לִיְחִיו עֲדִים מַאי
 83 קְאָמְרִי - יראו הדיינים מה אומרים העדים, כמה התחייב בעל
 84 הבגד לתת לאומן תמורת התיקון, ולפי זה יפסקו את הדין,

1 שהמפקיד אצל חבירו דבר בפני עדים אינו צריך להחזיר לו בפני
 2 עדים, ולכן אתה אומר שהאומן צריך להיות נאמן מפני שהוא יכול
 3 לומר לתובע 'חזרתיו לך' אף שאין עדות על כך. לֹא סְלָקָא דְעִתְךָ
 4 - לא יעלה כן על דעתך, אֶלָּא הַמּוֹפְקִיד אצל חבירו בפני עדים צריך
 5 לְהַחזִיר לוֹ בפני עדים, וממילא גם אינו נאמן לומר שקנה את
 6 החפץ.
 7 אביי מקשה על רבה מברייטא: מִיְתִיבִי - הקשה אֲבִי לרבה ממה
 8 ששנינו בברייטא, רָבָא אדם את עֲבָדוֹ בְּיָד אִיּוֹן שמלמדו אומנות,
 9 וכן אם ראה מְלִיתוֹ - בגדו בְּיָד בּוֹבַס, ואִמְרַ לוֹ - לאומן או לכוּבס
 10 'מַה מְיָבֵוּ - מדוע עבד או בגד זה אצלך', ואמר לו האומן או הכּוּבס
 11 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' או 'אַתָּה נָתַתָּ לִי בְּמַתְנָה', לֹא אִמְרַ בְּלוּם ואינו
 12 נאמן, שכיון שאומנים הם, אין להם חזקה משום שהדרך לתת
 13 להם דברים לתקן או עבד ללמדו אומנות. אבל אם האומן השיב
 14 לו 'בְּפָנֵי אִמְרַתְךָ לִי לְמוֹכְרוֹ וְלִיתַנּוּ (לו) [לִי] בְּמַתְנָה, דְּכָרִי קְיָיִמוּ.
 15 הגמרא בבבא בתרא את הברייטא. מבררת הגמרא: מַאי שְׂנָא
 16 רִישָׁא וּמַאי שְׂנָא סִיפָא - במה שונה הסיפא מהרישא, שברייטא
 17 הדין שאינו נאמן ובסיפא נאמן. מבארת הגמרא: אִמְרַ רָבָה, בְּסִיפָא
 18 מדובר בְּיָצֵא העבד או הבגד מִתַּחַת יְדֵי אדם אַחֵר וראה אותו
 19 התובע אצלו, ושאל אותו מדוע הוא נמצא אצלו, וְקָאֵמַר לִיה -
 20 והשיב לו אותו אַחֵר, בְּפָנֵי אִמְרַתְךָ לִי לְאִיּוֹן לְמוֹכְרוֹ לִי וְלִיתַנּוּ לִי
 21 בְּמַתְנָה, ואנו אומרים מִינּוּ דְּמִי בְּפָנֵי אִמְרַ לִיה מִינּוּ וְכַתְּיָה -
 22 מתוך שאם היה רוצה היה יכול לומר לתובע קניתי אותו ממך,
 23 והיה נאמן כיון שהוא מוחזק בדבר, לכן בִּי אִמְרַ לִיה נְמִי - גם
 24 כשאומר לתובע בְּפָנֵי אִמְרַתְךָ לִי לְאִיּוֹן לְמוֹכְרוֹ או ליתנו לי במתנה
 25 דְּכָרִי קְיָיִמוּ וְכַתְּיָה - ונאמן, אף שהודה שמתחילה מסרו לאומן.
 26 אביי מסיים את קושייתו: קְתִיבִי מִיהָ - מכל מקום שנינו ברישָׁא,
 27 שרק אם רָבָא את הדבר אצל האומן אין האומן נאמן ששלו הוא.
 28 ויש לברר, הִיכִי דְּמִי - באיזה אופן מדובר, אִי דְּאִיבָא עֲדִים - אם
 29 מדובר שיש עדים על מסירת החפץ לאומן, לְמַה לִי - מדוע רק אם
 30 רָבָא את החפץ אצל האומן אין האומן נאמן בדבריו, נִיְתִי עֲדִים
 31 וְנִשְׁקִיל - יביא התובע עדים שמסר לו את החפץ לתיקון, ויטלו,
 32 אֶלָּא לֹא - האם לא מדובר בְּלִיבָא עֲדִים - שאין עדים על מסירת
 33 החפץ לאומן, וְכִי רָבָא מִיהָ תְּפִים לִיה - ומכל מקום כשראה
 34 התובע את החפץ אצל האומן יכול לתופסו וליטלו, ואין האומן
 35 נאמן לטעון שקנה אותו, וקשה על דברי רבה שכשאין עדים על
 36 מסירת החפץ לאומן, האומן נאמן לטעון שקנה אותו, בין אם ראה
 37 את החפץ ביד האומן ובין אם לא ראה.
 38 רבה מתרץ את קושיית אביי, וחוזר בו מדבריו לעיל: לֹא - אין
 39 הביאור בברייטא שאין עדים על מסירת החפץ לאומן, אלא
 40 לְעוֹלָם אם אין עדים על מסירת החפץ לאומן, אף שהתובע ראה
 41 את החפץ אצל האומן, האומן נאמן לטעון שקנה אותו, מתוך
 42 שהיה יכול לומר שלא נטל אותו ממנו כלל, ובברייטא מדובר

המשך עמוד 35

לקוטי-שיחות - פרשת דברים - ע"פ מחזור הלימוד השבועי

4 דוקא במעשים, כפי שמספרת הגמרא⁶⁸ בהרחבה על רבי
 5 חייא - שעשה את המעשים דוקא בגופו ממש, ומסיים:
 6 כמה גדולים מעשי חייא.
 (משיחות ש"פ דברים תשמ"ב, תשל"ו)

1 הלימוד היא כדי לדעת כיצד לכיין לרצון העליון⁶⁷, דוקא
 2 אז גדול לימוד (כולל המשמעות - גדלות הלימוד),
 3 הלימוד הוא באופן ש"מביא לידי מעשה", עד לעיסוק

68) כתובות קג, ב. ב"מ שס, ב.

67) ראה אגה"ק (סכ"ט) שזהו דוקא ע"י הלכות שבתורה.

41 ברישא, וְכִי אֵין אָדָם עֲשׂוּי לִזְכָּר לְאוֹמֵן כִּשְׁנוֹן לֹא אֵת טְלִיתוֹ
 42 לְתַקְנָה מְכֻבָּד לִי מְלִיתִי לְאַחַר שִׁתְּקַנְהָ; וְאִם כֵּן אִפְשָׁר שְׁטַעֲהָ
 43 הָאוֹמֵן, וּבִמְקוֹם לְמַכּוֹר אֵת הַבְּגָד שֶׁאִמְרוּ לוֹ לְמַכּוֹר מִכָּר אֵת בְּגָדוֹ
 44 שֶׁל אָדָם זֶה, וְכִשְׁבָּא לְבַקֵּשׁ אֵת בְּגָדוֹ נִתֵּן לוֹ אֵת הַבְּגָד הָעוֹמֵד
 45 בְּאֵמֶת לְמַכִּירָה, עַד שֶׁהִקְוֵנָה יְחִיזֵר אֵת הַבְּגָד, וְכִינן שֶׁהַבְּגָד שֶׁקִּיבַל
 46 עוֹמֵד בֵּין כֶּךָ לְהַמְכּוֹר, מוֹתֵר לְמַקְבְּלוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. אֲבָל בְּבֵית
 47 הָאֲבֵל וּבְבֵית הַמְּשֻׁתָּה שֶׁלֹּא שִׁירָן טַעַם זֶה, אִסּוּר לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
 48 בְּבִגְדֵים שֶׁנִּטְלָ בְטַעוֹת.
 49 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת מֵתִי מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִגְדֵים שֶׁהִתְחַלְּפוּ בְּבֵית
 50 הָאוֹמֵן: אָמֵר רַב חֲזִינָא בְּרִיהַ דְּרַב נַחֲמָן, לֹא שָׁנִי בְּרִייתָא שְׁאִם
 51 נִתְחַלְּפוּ לוֹ בְּגָדִים בְּבֵית הָאוֹמֵן מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֲלֵימָּא אִם הוּא
 52 - הָאוֹמֵן עֲצָמוֹ נִתְנֵם לוֹ, אֲבָל אִם אֲשֵׁיתִי וְכִינֵי שֶׁל הָאוֹמֵן נִתְנֵם לוֹ,
 53 לֹא, שֶׁהֵרִי הֵם לֹא נִתְּנוּ לוֹ אוֹתָם בְּכוּוֹנָה, אֲלֵא בְטַעוֹת. וְהִנְיָנוּ נֹסְפִי:
 54 וְהוּא נִמְי' - גַּם אִם הָאוֹמֵן עֲצָמוֹ נִתְנֵם לוֹ, לֹא אֲמִירָן שְׁמוֹתָא
 55 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אֲלֵא בְּאוֹפֵן דְּאָמֵר לִיהַ הָאוֹמֵן 'הֵרִי לֶךְ מְלִיתִי סְתָם,
 56 וְאִפְשָׁר לִזְמַר שְׁכוּוֹנוֹתָ לְתַתּוֹ לֹא טְלִיתִי שֶׁל אַחַר מִדְּעַת כִּינן שֶׁמְכָר
 57 טְלִיתוֹ בְטַעוֹת, וְכַמְבּוּאֵר, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הָאוֹמֵן 'הֵרִי לֶךְ מְלִיתִי',
 58 לֹא, שֶׁמִּשְׁמַע מִלְּשׁוֹנוֹ שֶׁחָשַׁב שׁוּז אֲכַן טְלִיתוֹ, וּבְאֵמֶת הָיִי לֹא
 59 מְלִיתִי דִּידִיתִי הוּא - זֶה אֵינָה טְלִיתִי שְׁלוֹ, וְאִם כֵּן וְדַאי בְטַעוֹת נִתֵּן
 60 לוֹ הָאוֹמֵן טְלִיתִי שֶׁל אַחַר וְאִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, כְּמוֹ בְּנִתְחַלְּפוּ לוֹ
 61 בְּבֵית הַמְּשֻׁתָּה.
 62 הַגְּמָרָא מְבַיָּאֵת אֵת טַעְנוֹת הָרַמְאוֹת שֶׁל אוֹמְנֵי פּוֹמְבִּידִיתָא, וְדַנָּה
 63 אִם הֵדִין עֲמַם אוֹ לֹא: אָמֵר לִיהַ אֲבִי דְּרַבָּא, תָּא אַחֵי לָךְ - בּוֹא
 64 וְאַרְאֵה לֶךְ רְמַאי דְּפּוֹמְבִּידִיתָא, מַאי עָבְדִי - מַה הֵם עוֹשִׂים, כְּשֶׁאָמֵר
 65 לִיהַ אָדָם לְאוֹמֵן חַב לִי סְרַבְלָאי - הִשָּׁב לִי אֵת טְלִיתִי שֶׁנִּתְּתִי לֶךְ
 66 לְתַקְנָה, עוֹנָה לוֹ הָאוֹמֵן לֹא הָיוּ דְּכָרִים מְעוֹלָם, וְכִשְׁאוֹמֵר לוֹ בַּעַל
 67 הַטְּלִית 'תָּא אֵית לִי סְרַי דְּחִיּוּתָא גָּבַךְ' - הֵרִי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁרָאוּ
 68 אֲצִלְךָ טְלִית דּוֹמָה לְטְלִיתִי, אָמֵר לִיהַ הָאוֹמֵן 'תְּהוּא אֲחִירֵינָא הוּא' -
 69 הַטְּלִית שֶׁרָאוּ הָעֵדִים טְלִית אַחֲרֵת הִיא, הַדּוֹמָה לְטְלִיתְךָ וְאֵינָה
 70 שְׁלֶךְ. וְכִשְׁאוֹמֵר לוֹ הַתּוֹבַע 'אִפְקִינָה וְנִתְּחִינָה' - הוֹצִיאָנָה כְּדִי
 71 שִׁיכִירוּ הָעֵדִים שֶׁאֲכַן אֵינָה שְׁלִי וְתוֹצִיאֵת אֵת עֲצָמְךָ מִן הַחֹשֶׁד, אָמֵר
 72 לִיהַ הָאוֹמֵן, 'אֵיבְרָא לֹא מְפִיקָנָא לִיהַ' - בְּאֵמֶת לֹא אוֹצִיאָנָה,
 73 שֶׁמִּחֲמַת טַעְנוֹתֶיךָ שְׁאֵינָן נִכּוּנוֹת לֹא אַרְאֵה לֶךְ מִמּוֹן שֶׁל אַחֲרִים.
 74 וּבְאֵמֶת טוֹעֵן כֵּן בְּרַמְאוֹת, כְּדִי לַגְנוֹב אֵת טְלִיתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ.
 75 רַבָּא מְצִדִּיק אֵת טַעְנוֹת הָאוֹמֵן: אָמֵר רַבָּא, אֲכַן אֵמֶת דְּבִרְיָךְ שְׁאוֹמְנֵי
 76 פּוֹמְבִּידִיתָא רְמַאיִם הֵם, אוֹלָם בְּמִקְרָה זֶה אֵף אִם הִיָּה הָאוֹמֵן כְּשֶׁר
 77 שְׁפִיר קָאֵמֵר לִיהַ - טַעְנָה טוֹבָה הוּא טוֹעֵן, שִׁיכּוֹל לִזְמַר לְתוֹבַע
 78 שֶׁלֹּא הַפְּקִיד בִּידוֹ טְלִית, וְאֵינּוּ רּוֹצֵה לְהוֹצִיא מִמּוֹן אַחֲרִים, וְהֵדִין
 79 עֲמוּ,

1 אֲלֵא לֹא - בּוֹדָאי מְדוּבָר בְּאוֹפֵן דְּלִיכָא עֵדִים עַל מְסִירַת הַחֲפֵץ
 2 לְאוֹמֵן, וְאֵף עַל פִּי כֵן קְתַנֵּי בְּרִייתָא שֶׁכִּשְׁהִטְלִית בִּיד הָאוֹמֵן,
 3 הָאוֹמֵן מְהִירָן וְנִמְנָן שֶׁקִּצֵּץ לוֹ שְׁתֵּי סַלְעִים, וְהִסִּיבָה לְכָךְ, דְּמִינֵי
 4 דְּאֵי כְּעֵי אָמֵר לִיהַ לְקִוּחָה הִיא כְּרִי - שִׁמְתוֹךְ שֶׁהִיָּה הָאוֹמֵן יִכּוֹל
 5 לְשַׁקֵּר וְלִזְמַר שֶׁקָּנָה אֵת הַטְּלִית, שֶׁהֵרִי אֵין עֵדִים שֶׁמְסַרָה לוֹ
 6 לְתַקְנָה, מְהִירָן נְמִי אֲמִירָה - נִמְנָן גַּם עַל שְׁכָרוֹ, שֶׁקִּצֵּץ לוֹ שְׁתֵּים
 7 וְלֹא אַחֲת. וּמִשְׁמַע שֶׁנִּמְנָן אֵף שֶׁרָאוּ עֵתָה שֶׁהִטְלִית בִּידוֹ, וְשֶׁלֹּא
 8 כַּאֲבִי שֶׁכְּשֶׁרָאוּ אֵת הַחֲפֵץ עֵתָה בִּידוֹ אֵינּוּ נִמְנָן אֵף כְּשֶׁאֵין עֵדִים
 9 עַל הַמְּסִירָה, אֲלֵא כְּרַבְדָּה, שֶׁכְּשֶׁאֵין עֵדִים עַל הַמְּסִירָה נִמְנָן הָאוֹמֵן
 10 אֵף כְּשֶׁרָאוּ אֵת הַחֲפֵץ בִּידוֹ.
 11 דוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, לְעוֹלָם מְדוּבָר בְּרִייתָא בְּאוֹפֵן דְּאִמְנֵם לִיכָא
 12 עֵדִים עַל מְסִירַת הַטְּלִית, וְלִכֵּן נִמְנָן בְּמִיגוֹ שִׁיכַל לְכַפּוֹר בְּכָל, וְהוּא
 13 - וְנִמְנָנוֹת זֶה הִיא בְּתַנְאֵי דְּלֵא רָאָה - שֶׁלֹּא רָאוּ עֵדִים אֵת הַטְּלִית
 14 בִּידוֹ, אֵף אִם רָאוּהָ בִּידוֹ אֵינּוּ נִמְנָן, וְכַדְבְּרֵי אֲבִי.
 15 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל שִׁטַּת רַבָּה: מְתִיב רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק עַל רַבָּה,
 16 שֶׁנִּינֵי בְּמִשְׁנֵה (לְעַל מַב), אוֹמֵן אֵין לוֹ תְּהִלָּה עַל מְטַלְטְלִים שֶׁבִּידוֹ
 17 שֶׁקָּנָאָם, מִשּׁוּם שׁוֹדָאי מְסָרוּ לוֹ אוֹתָם לְתַקְנָם. וּמִשְׁמַע שְׁדוּקָא
 18 אוֹמֵן הוּא דְּאֵין לוֹ תְּהִלָּה, הָא אָדָם אַחֲרַי שְׁאֵינּוּ אוֹמֵן, יֵשׁ לוֹ תְּהִלָּה,
 19 וְיֵשׁ לְבִרְרִי, תִּיכִי דְּמִי - בְּאֵיזָה אוֹפֵן יֵשׁ חִילּוּק בֵּין אוֹמֵן לְאָדָם אַחַר,
 20 אֵי דְּאִיכָא עֵדִים עַל מְסִירַת הַחֲפֵץ לְאוֹמֵן לְתַקְנָה, וְגַם רָאוּהוּ עֵתָה
 21 בִּידוֹ, וּבְאוֹתוֹ אוֹפֵן בְּסַתָּם אָדָם שֶׁרָאוּ שֶׁנִּמְסָר לוֹ הַחֲפֵץ בְּפַקְדוֹן
 22 וְשֶׁהוּא בִּידוֹ, אִם כֵּן קוּשָׁה, בְּאֵדָם אַחֲרַי אֲמַאי יֵשׁ לוֹ תְּהִלָּה, וְהֵלֵא
 23 יֵשׁ עֵדִים שֶׁבְּתוֹרַת פְּקוּדוֹן בְּאֵד הַחֲפֵץ לִידוֹ, וְגַם רָאוּהוּ בִּידוֹ וְאֵינּוּ
 24 יִכּוֹל לִזְמַר שֶׁחֲזִירוֹ, אֲלֵא לֹא מְדוּבָר דְּלִיכָא עֵדִים עַל מְסִירַת
 25 הַחֲפֵץ, וּמְכַל מְקוֹם קְתַנֵּי בְּמִשְׁנֵה שְׁאוֹמֵן אֵין לוֹ תְּהִלָּה, וּבּוֹדָאי
 26 הַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם שֶׁמְדוּבָר כְּשֶׁרָאוּ עֵתָה אֵת הַחֲפֵץ בִּידוֹ, וְלִכֵּן אֵף
 27 שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַמְּסִירָה אֵין הָאוֹמֵן נִמְנָן לִזְמַר שֶׁקָּנָא, וְשֶׁלֹּא
 28 כְּדַבְּרֵי רַבָּה שֶׁכְּשֶׁאֵין עֵדִים עַל הַמְּסִירָה נִמְנָן הָאוֹמֵן שֶׁקָּנָא אֵף
 29 שֶׁרָאוּהוּ עֵתָה בִּידוֹ. אוֹמְרַת הַגְּמָרָא: אֲכַן תִּיבְרָתָא דְּרַבָּה - קוּשִׁיא
 30 זֶה עַל רַבָּה, תִּיבְרָתָא - קוּשִׁיא גְּמוּרָה הִיא, וְאֵין עֲלֶיהָ תְּשׁוּבָה.
 31 הַגְּמָרָא מְבַיָּאֵת בְּרִייתָא אַחֲרֵת בְּדִינֵי אוֹמֵן: תָּנִי רַבִּנָּן בְּתוֹסַפְתָּא (בִּב
 32 פִּי הַיָּא), נִתְחַלְּפוּ לוֹ לְאָדָם פְּלִים כְּפִלִים - בְּגָדִיו בְּבִגְדֵים שֶׁל אַחַר,
 33 כְּבֵית הָאוֹמֵן - שֶׁנִּתֵּן לְאוֹמֵן בְּגָדִיו לְתַקְנָם, וְהִשִּׁיב לוֹ הָאוֹמֵן בְּגָדִים
 34 שֶׁל אָדָם אַחֲרַי, הֵרִי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוֹן, עַד שֶׁיִּבְרָא תְּהֵא - בַּעַל הַבְּגָדִים
 35 וְיִטּוֹל אֵת שְׁלוֹ. אֵךְ אִם נִתְחַלְּפוּ בְּגָדֵי כְּבֵית אוֹ כְּבֵית הַמְּשֻׁתָּה,
 36 הֵרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוֹן עַד שֶׁיִּבְרָא תְּהֵא - בַּעַל הַבְּגָדִים וְיִטּוֹל אֵת
 37 שְׁלוֹ.
 38 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מַאי שְׁנָא רִישָׁא, שֶׁרְשָׁאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, וְמַאי שְׁנָא
 39 סִיפָא שְׁאֵינּוּ רְשָׁאי. מְבַאֵרֵת הַגְּמָרָא: אָמֵר רַב, תְּהֵא וְתִיבְרָתָא קָמִיה
 40 דְּהַקְּבִיבִי - פַּעַם יִשְׁבַּתִּי לְפָנֶי דְּרַבִּי רַבִּי חִיָּיא, וְאָמֵר לִי בְטַעַם הֵדִין

לא זו בלבד שמבטלים ושוללים את עניין החורבן והגלות, ביטול
 ושליטת העניין הבלתי-רצוי דתשעת הימים . . אלא העיקר הוא -
 שמהפכים עניינים אלו "לששון ולשמחה ולמועדים טובים"

מושיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

1 דמהימן, ואין באן שום חידוש. אלא ודאי איירי בראה, ואפילו הכי אומן מהימן.
2 ומשני: לעולם ברליכא עדים, ולא ראה. ולא תני לרישא לשום חידוש, אלא, משום
3 סיפא דבעי לאשמעין דינא בנתנה לו - תנא נמי רישא אזמן זמן שטתילת ביד אומן,
4 אף על גב דפשיטא היא. ואין להקשות במאי דמשני אביי: אמאי נקט בסיפא "נתנה
5 לוי"? הוה ליה למיתני "ראוהו בידו", אף על פי
6 שטתילת ביד אומן דהא לא נתת תנא
7 לאשמעין מידי בידא דראה, ולהכי קתני
8 נתנה לו. והוא הדין דראה נמי בנתנה דמי,
9 שהיה צריך ליתנה לו על כרחו.
10 **אלא** לאו דליכא עדים - הקשה רבינו יצחק בן
11 מרדכי: והכי מצו לאורווי ברליכא עדים
12 - אם כן אמאי בנא נשבע ונטול? הוה ליה למיתני
13 ברש "כל הנשבעין" (שבועות ב, ב) דאם שכרו
14 שלא בעדים, מתוך שיכול לומר "לא שברתיך
15 מעולם" יכול לומר לו "שברתיך ונתתי לך שכר"
16 ואומר רבינו יצחק: דלא קשה מידי; דהיא -
17 דפולגת היא חתם. ועוד: דהבא ליכא תני מינא,
18 כיון שמודה במקצת, ואי אמר "לא שברתיך
19 מעולם" - הוה כופר בכל, וזוקה דאין אדם מעו
20 פניו בפני בעל דוכו.
21 **א** דאיכא עדים אחר אמאי יש לו חזקה -
22 ונראה דבראא מידי. דאי בלא ראה -
23 אומן נמי יש לו חזקה. מינא דאי בעי אמר
24 "החזרתי לך", דאין צריך להחזיר לו בעדים. אלא
25 ודאי בראה מיירי, אם כן אחר אמאי יש לו חזקה,
26 כיון דאיכא עדים דביתר פקדון בא לידו ולא
27 מצו למיטען נמי "החזרתי לך" - שהרי ראה.
28 ופירוש רבינו חם נראה דרבינו יצחק מאד רזוק,
29 על כן לא כתבתיו. **ובי** אין אדם עשוי לומר
30 לאומן מכור לי טליתו - וטעה אומן ומכר את של
31 זה, שהיה סבור למכור את של חבירו; ונתן לו את
32 של חבירו תחתיו. אבל אם לא היה עשוי לומר
33 לאומן למכור - לא היה מותר מחמת שטעה
34 אומן ונתן את שלו לחבירו; דהוי כנחלפלו לו
35 בבית האבל או בבית המשתה, וסופו שיחזיר
36 חבירו את שלו לאומן, ויחזור ויתבע ממנו טליתו.

37 **הא** אית לי סהדי דחזויה גבך - פירושו: טלית שהיו בו סימנים בעין שלי. ולא שהיה להם
38 טביעות עין שהיו מכירים שהיא שלו.
39 **שפיר** קאמר ליה - דלא משוי ראה. מאי טעמא - דראה תניא. תימה לרבינו שמשוך בן
40 אברהם: דמאי בעי למימר? אי בעי למימר שפיר קאמר דלא משוי ליה ראה, דלא
41 בעי לאפקוי דנחוייה, דמה צריך למימר עלה ראה תניא - פשיטא, דאי מפיק ליה ויכירה
42 שהיא שלו דחייב להחזיר, שהיה כבר ואמר "לא היו דברים מעולם" ונראה לו לפרש הכה
43 שפיר קאמר, כלומר שטוען טענה זו "לא היו דברים מעולם", דעל ידי כך לא משוי ליה ראה,
44 הואיל ולעדים לא היה בה טביעות עין, ויכול לומר אחר היה. אבל אי היה טעין "לקוח הוא
45 בידי" - לא היה נאמן, דאין לו עד מינו דאי בעי אמר "החזרתי לך" או "לא היו דברים
46 מעולם", דירא לומר כן הואיל ויש עדים שראו טלית כמותו שהוא שלו בידו. והשתא אתי
47 שפיר דקאמר: מאי טעמא ראה תניא. כלומר, אף על פי שאינה ראייה גמורה של טביעות
48 עין, אלא שהיו בה סימנים כמו שלו, דראה דקתני בברייתא - משמע ליה בכל עין ראייה
49 (גמורה) אינו נאמן לומר "לקוח הוא בידי".

שלא

1 **אלא לאו דליכא עדים** - עדי מסירה, ואף על גב דראה. וקתני אומן מהימן -
2 דקתני על בעל הבית להביא ראייה, כרבה, ותיובתא דאביי דאמר: לא מהימן היכא
3 דראה. **דליכא עדים ולא ראה** - דוברי הכל מהימן, דמצי אמר "לא היו דברים
4 מעולם". **הא אחר** - איניש בעלמא, דלאו אומן. היכי דמי - דבאומן אין לו
5 חזקה, ואחר יש לו חזקה. **אי דאיכא עדים**
6 - משמר בעל הבית לאומן בפניהם, והוא
7 דראה הטלית עכשיו בידו - אם כן הייך
8 דייקנן: אחר יש לו חזקה? הא כיון דאיכא
9 עדים דבתורת פקדון בא לידו, וגם רואין
10 אותו עכשיו בידו, דלא מצו למימר "החזרתי
11 לך" - הא ודאי לא מהימן לומר "לקוח הוא
12 בידי", דמאי שנא מאריס ואפוסרוטוס שאין
13 יכולין לומר "לקוח הוא בידי"? והא ליכא
14 למימר דבראיכא עדים ולא ראה מיירי,
15 והלכך אחר מהימן. והא אפילו אומן נמי
16 מהימן דרברי הכל, דהא אוקמינן לעיל:
17 המפקיד אצל חבירו בעדים - אין צריך
18 להחזיר לו בעדים, ומינו דמצי אמר "החזרתי
19 לך", כי אמר נמי "לקוח הוא בידי" - מהימן.
20 **אלא לאו דליכא עדים** - בשעת מסירה.
21 והלכך, אף על גב דרואין אנו בידו דאחר -
22 יש לו חזקה, דכיון דבאין אומן - יכול לומר
23 "לקוח הוא בידי" ברוך כל הקונן משטלשן
24 מחבריהו, שאין צריכין עדים, אלא מכיון
25 שהוא מוחזק בו - יכול לומר: שלי הוא,
26 שלקחתיו ממך. וקתני אומן אין לו חזקה -
27 היכא דליכא עדים ואיכא ראה, כאביי.
28 **תיובתא דרבה** - דאמר: לעולם מהימן אומן
29 עד דאיכא תרתי. והשתא שמעינן מהבא
30 דהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך
31 להחזיר לו בעדים, דהא הדר ביה רבה לגבי
32 דאביי, וביהומכר את הבית לקמן (ע, א)
33 פסקין שפאילו המפקיד אצל חבירו בשטר -
34 אין צריך להחזיר לו בעדים. ומתקאמר גמרא:
35 אי דאיכא עדים אחר אמאי מהימן, מיניה
36 שמעינן שהמפקיד אצל חבירו בעדים ועדיין ישנו לפקדון בידו לפנינו, שאינו יכול
37 לטעון "החזרתי לך" ולטעון "שמכרו לי אחר כך" - אינו נאמן, והני מילי -
38 בשראה ותפס. אבל אם לא ראה (תפס) - מהימן, מינו דאי בעי אמר "החזרתי
39 לך" כי אמר "מכרת אותם לי" - נאמן, ובשבועה. והני מילי שהפקיד אצלו בעדים,
40 אבל אם ראה טליתו ביד חבירו, ומכירין בו עדים שהיה של זה הטוען על זה, מה
41 טיבו אצלך? ואמר לו "לקוח הוא בידי" - הוא נאמן, דאין זה נאמן לומר "הפקדתו
42 אצלך", מאחר שאין לו עדים. והני מילי - שמצא טליתו ביד חבירו שאינו אומן,
43 אבל ראה טליתו ביד אומן, ואמר אומן "לקוח הוא בידי" - אינו נאמן, אלא אם
44 כן יש לו עדים שלקחו מזה בפניהם (ובא הלה ונטל את שלו) ואף על פי שלא
45 מסר לו בעדים. אבל אם לא ראה בידו - נאמן האומן לומר "לקוח הוא בידי",
46 ואף על פי שמסר לו בעדים. דמינו דמצי טעין "החזרתי לך", כי אמר נמי "לקוח
47 הוא בידי" - נאמן, והני מילי דאומן אין לו חזקה - בכלים שאותו אומן ראי
48 לתקן, כגון לצבע בגד לצבעו, וטלית לכבוס, וכן חלוק וכל בגדים בני כבוס, ולעבדן
49 עורות. והני מילי שיש חלוק בין אומן לבעל הבית - דבררים שאין עשויין להשאל
50 ולהשכיר. אבל דברים העשויין להשאל ולהשכיר - לא שנת אומן ולא שנת כל
51 אדם, אם אמר "לקוחין הן בידי" - אינו נאמן, במסכת שבועות (מו, ב). בבית
52 האומן - שנתן לו האומן טלית של אדם אחר. הרי זה ישתמש בהן - עד שיבא הלזה, אותו שנטל טליתו של זה האומן, ולא הוי שואל שלא מדעת, כדמפרש לקמיה,
53 דאיכא למימר: האומן נתן לו זה מדעת. **אמר רב חייה** - טעם דרישא בא לפרש, מאי שנא מספא: וכי אין אדם עשוי בו, והלכך, איכא למימר שהאומן מכר טלית אחת שהוא
54 מתקן במצות בעל הבית, שצוה לו למכרו, וטעה האומן ומכר טליתו של זה, ונתן לו טלית זו מדעת, עד שיחזיר לו את שלו. וכיון דמדעתו נתן לו - מותר להשתמש בה. מה שאין
55 כן בבית האבל ובבית המשתה. **לא שנו** - דמותר להשתמש, אלא שנתן לו האומן עצמו, דאיכא למימר מדעת עשה. **אבל** - אם נתנו לו לזה אשתו ובניו של אומן - לא ישתמש,
56 דאיכא למימר מבעת טעו. **והוא נמי** - אומן, **לא אמרין** - דאם נתן הוא מותר להשתמש בו, אלא דאמר ליה "הילך טליתו זו", דאיכא למימר דלהכי לא אמר ליה "טליתך" - שאין
57 זו שלו, ומדעת נתן לו חליפי טליתו שלו. **אבל אם אמר לו הילך טליתך** - כסבור הוא שזה היא שלו, וטעות הוא, ואסור להשתמש שלא מדעת. וכן הלכה. **רמא דפומבדיתא** -
58 האומנין שמביאין להן בגדים לתקן, כדאמרין התם (חולין קכו, א): פומבדיתא לווין - אשני אושפיון. **אמר ליה** - בעל הבית. **הי סרבלאי** - טליתו, שמסרתי לך לתקן. **דחזויה**
59 **גבך** - בגד אחר ראה, והוא שלי. ומיהו, העדים אין מכירין בו יפה אם זה הוא. **אפקיניה ונחוינו** - הוצא אותה, שיראי עדים שאתה אומר אחריתא הוא, ואמת דברך, והוציא עצמך
60 מן החשד. **איכא לא מפיקנא ליה** - באמת לא אוציאנו. בשביל טענותיך של הבל אראה לך ממון אחרים? וזו הרמאות, דלא לשם שמים מתכוין, אלא לגנוב את טלית חבירו
61 מתכוין. **שפיר קאמר ליה** - האומן, כך השיב רבא לאביי, שאף על פי שרמאיהן - הדין עמם, דאפילו כשרים שבשיראל יכולין לטעון כן.

ש"ל ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב — רב נחמן סתם שבכל גמרא הוא רב נחמן בר יעקב. תדע, דבכל הגמרא לא תמצא רב נחמן בר יעקב נזכר שמו ושם אביו אלא אם כן יש רב נחמן אחר אצלו, כי הכא. ובירושלמי פליגי בכל מקום רב נחמן בר יעקב רב ששה, משמע דהוא רב נחמן סתם, דהוא בר פלוגתיה דרב ששה בגמרא שלנו. ולא

כמו משמע מתוך פירוש הקונטרס בסוף פרק "כל הגט" (גיטין ל"א, ב) דרב נחמן בר יצחק היה חתנה דבי נשיאה, דהיינו רב נחמן סתם, כדמוכח ב"הערוך הדרוט" (חולין קכד, ב). ועוד: דאמרין ב"השולח" (גיטין לט, ב): אמר רב נחמן בר יצחק אנא אמיתא ואין הלכה, ורבנן דאתו ממחזא אמרי שמעיה דרב נחמן הלכה. אלמא רב נחמן סתם לא היינו רב נחמן בר יצחק. ובפיק"מ שדוהצ"א"ה" (עירובין מג, ב) אמר: יתיב רב נחמן בר יצחק אחורי דרבא, ויתב רבא קמיה דרב נחמן. וכן בבמה מקומות "אמר רבא אמר רב נחמן". ורב נחמן בר יצחק היה תלמידיה דרבא, כדמשמע ב"לא חומר" (בבא בתרא כב, א). ואין להאריך.

הא דאית ליה פירא בארעא — לא עידי. דנוגע בעדות הוא. לפי שדה נתון לו להצחצח לשליש ולרביעי, ואם יזכה המערער — הרי שלא ברשותו יד, וידו על התחנותה. אבל לית ליה פירא בארעא — לא חישא אם יסלקוהו, וכמה שדות ימצא באריסות.

לוקח ראשון מעיד ללוקח שני והוא דאית ליה ארעא אחריתי אבל לית ליה ארעא אחרית לא עידי — פירש הקונטרס: משום דחיש שמוא יבא בעל חוב ויטרוף ממנו, ולא יתא לו ממח לגבות מן המוכר. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אפילו אית ליה ארעא אחריתי נמי, דכי היכי דחיש לבעל חוב קטן — הכי נמי נחוש לבעל חוב גדול, שיחא חובו כנגד שני קרקעות אלא אם נזכר

לרבינו יצחק, דאף על גב דלעיל (מד, א) גבי נוכח שדה שלא באריות אמרינן שאין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חוב — התם ודאי דחישין לבעל חוב, לפי שאדם יודע אם יש לו בעלי חובים אם לאו, וכשאנו רואים שבא להעיד — אנו חוששים שלכך מעיד, לפי שרצה להעמידה בפני בעל חובו. התם, אפילו אית ליה ארעא אחריתי — לא עידי, דחישין שמוא יש לו לבעל חוב גדול. וכן אמר רבינו שמעון בן אבהם, דמשמע לעיל, כי פריך: וכי קנו מידו מאו חיי, הרי מעמידה בפני בעל חובו ולא משני: כגון דאית ליה ארעא אחריתי. והא דקמרינן לעיל: אי דאית ליה ארעא אחריתי — עליה הדר, לא תתקן הדין הדר עליה. והא דאית ליה בעל חוב גדול — דהכי פירושו: אי אית ליה ארעא אחריתי כדי כל החוב — עליה הדר, ואי לית ליה ארעא אחריתי כדי כל החוב — מאי נפקא מינה: אבל אין לחוש שהלוקח מעיד לפי שיהיה לבעל חוב של מוכר ממה לגבות. דאין הלוקח יודע אם יש למוכר שום בעל חוב. אלא היינו טעמא דאין הלוקח ראשון מעיד ללוקח שני: אף על גב דלא חיש לבעל חוב, מיהו חיש שמוא קרקע גולה היא, והיום או מחר יבא הגגול ויקנהו, ולא יהיה לו ממח לחזור על המוכר היבא דלית ליה ארעא אחריתי למוכר. ואם תאמר: מלוח וערב (הלוקח) אמאי מעידים ללוח? אף על גב דאית ליה ארעא אחריתי, נחוש שמוא היא גולה, וכשיבא גגול ויקנה — לא יהיה לו ממח לגבות. כדחישין לחז גבי לוקח — הכי נמי נחוש גבי ערב מלוח ויש לומר: ויבשם מקום אין המלוח וערב והלוקח חוששין, כל זמן שאחריות שלוח קיים. לוקח ראשון מעיד ללוקח שני — קשה לרבינו שמעון בן אבהם: אמאי לא קאמר: לוקח מעיד למוכר, והוא דאית ליה ארעא אחריתי, בין לפירוש (רש"י) ויצרך להיות: רש"י' בן לפירוש רבינו יצחק.

קבלן

ליהודה, ואתא איניש מעלמא ומערער על של יהודה, לומר: גולה ראובן ממני — מעיד לו לי ליהודה, דהיינו לוקח ראשון ללוקח שני, ומעיד לו שהיא שלו ולא של מערער. הוא דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת שלקח מראובן, שיוכל בעל חוב דראובן לגבות חובו הימנה, כדין בעל חוב שגובה מלוקח אחרון ואם אין לו גובה משלפניו. והלכך, כיון דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת המשועבדת לחוב דראובן, אי נמי יש לו לראובן קרקע אחרת בת חורין, דליהדר עלה בעל חוב ידידיה — מצי לו לאסחודי ליהודה אדוך קרקע דלאו נוגע בעדות הוא, דהא אפילו מפיק ליה מערער מיהודה, לא אתי בעל חוב דראובן וטרף מלוי, אלא ממקרקע אחרת שיש לו ליהודה מראובן, או לקרקע אחרת שיש לו לראובן עוד. אבל אי ליכא קרקע אחרת — לא מסהדי לוי ליהודה, מפני שמעמידה לוי בפני בעל חוב דראובן, פן יבא ויטרוף הימנה. ודוקא לוקח ראשון אין מעיד ללוקח שני והיבא דלית ליה ארעא אחריתי, אבל לוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפילו היבא דלית ליה למוכר קרקע אחרת, דהא בעל חוב דמוכר לעולם אלוקח שני הדר, בין שיש קרקע ללוקח ראשון ובין אין לו. והלכך לא מריח מידי בעדותו. ובגון שמכר מוכר ללוקח ראשון שלא באריות, אבל אם מכר לו באריות — לא מסהדי ליה שני לראשון, אלא אם כן יש לו קרקע למוכר דליהדר לוקח ראשון עליוהו. דנוגע בעדותו הוא. דחיש דאי מפיק ליה מלוקח ראשון — הדר לוקח ראשון עליוהו, שקייתי אחריי קרקע המושעבדת לו. כן נראה בעיני.

רהא תניא — ראה טליתו ביד האומן — שרואה עכשיו, ובעדים. אבל זה אינו רואה טליתו ביד זה האומן, וגם העדים כשראוהו לא הכירוהו אם זה הוא. ואי הכים — הנובע, מצי משוי ליה ראה — יכול לישתדל לאומן בדברים עד שייראוהו לו בפני עדים, ובזיון שיראוהו — יוכל להצריאו ממנו, דאומן אין לו חוקה היבא דראה. דאמר ליה —

דך ערמה בחשאי. אמאי תפסת — טלית דידי. לאו משום דאית לך — וזוי נבאי, ואתה ירא שלא אכפור כך — איני כופר בכך, ואף אתה אל הכפור לי ולעבדה בדיהר כנגד מה שאני חייב לך. אמיקה בפני בני ארם שבקאיין בשומא, ונשיימיה, ושקול דידך, והחור לי הבותר אם יש יורה. מצי אמר ליה בו' — כלומר, גם האומן כל שכן שיהא ערום ומכיר בערמתו, ויאמר: לא צריכנא לשומא דידך, כבר שימיה ראשונים לפני בואך, ואין שוה כלום יותר מן החוב שאתה חייב לי. אריס — שידועין בו שבאריסות ידר לשדה זו — אין לו חוקה. אמאי — אין לו חוקה? והלא עד האינא שדיה באריסות — פלוגא היה נטל כדין אריס, והשתא אכלה כולה שלש שנים, ואין זה הדרך אריסים, והיה לו לבעל השדה למחות. אמר רבי יוחנן — מנתיק באריס בתי אבות מיירד, שרגילין לשמור שדות של משפחה זו מעולם הן ואבותיהן באריסות, ולא היו יבולים להחליפו באריסים אחרים. ואותן אריסים נוהגים לאכול כל הפירות שתיים וששלש שנים, ואחרי כן יאכלו הבעלים כמו כן, הלכך אין להם חוקה. אבל שאר אריסין שיש להן חוקה. אריס — של בתי אבות, שהוריד אריסין תחתיו אותן שלש שנים שהיה לו לאכול, והוא לא עשה עממן כלום. יש לו חוקה — דלא עביד בעל הבית דנחתי אריסין נכרים בארעיה בלא רשותו ושתיק, שמוא ילקלוהו שדתי, אלא אם כן עושה האריס עצמו עממן ורואה מה הם עושים, כדלקמיה. אריס — של בתי אבות. שחלק לאריסין — לכל אחד מסר לעשות חלקו בשדה, וגם הוא עושה עממן. אין לו חוקה — דאף על גב דהדיבא דהוריד תחתיו יש לו חוקה — הכא אין לו חוקה, דכדאי גונא לא קפיד בעל השדה, מאחר שגם הוא עושה עממן. ואיכא לפימי הרפניא שויה — רשות נתנו לו להוריד אריסין עמו אם טורח הוא לו לעשות לבדו. אריס — שהורידו ראובן, בא שמעון לערער עליו, מי מצי אריס להעיד לו לראובן להעמיד בידו מי היה נוגע בעדות, משום דנחנה מן פירות השדה או לא? ליה — רב יוסף דיתוב קמיה, הכי אמר שמואל בו'. הא דאיכא פירא בארעא — שעדיין לא נטל האריס חלקו, אינו מעיד. דניחא ליה דתיקו ביד ראובן, דאי שקול ליה שמעון — יטול גם הפירות, כדין גגול. דליכא פירא בארעא — וגם לא טרח בה האריס כלום בשנה זו — מצי להעיד, דלא מריח מידי בחאי עדות. ואם משום שאם נשאר הקרקע ביד ראובן היה מורידו באריסות — הרבה ימצא שדה באריסות. וגם מי יודע אם יעשנו אריס שלו, אם ירצה — יעשה, ואם ירצה — יחדל. ערב — של לוח כנגד המלוח, מעיד ללוח על קרקע שלו להוציאה מן המערער. ואימת מעידי: והוא דאית ליה — ללוח. ארעא אחריתי — שיוכל המלוח לגבות הימנה את חובו ויפטר הערב, ונמצא שאין הערב מריח כלום במה שמעמיד שדה זו ביד לוח. והא ליכא למימר דלכך מתכוין הערב — דניחא ליה שיהו שדות הרבה ביד הלוח, שאם חייב הלוח עדיין לבעל חוב אחר שיגבה תחלה קרקע האחת, ויגבה הערב קרקע השנית, ונוגע בעדותו הוא. ליכא למימר הכי, דכולי האי לא חיש, שמוא לא יפירע הלוח בומנא, אתא תמצי לומר לא יפירע — שמוא יבא מלוח אחר ויגבה ואחר כך יבא מלוח זה ויפירע ממנו. ומי מעידי ללוח חיש, והלכך לאו נוגע בעדות הוא. וכי האי גונא איכא לתרוצי גבי מלוח מעיד ללוח. לוקח ראשון מעיד ללוקח שני — כגון ראובן שמכר שדה אחת ללוי, ואחר כך שדה אחרת

ליהודה, ואתא איניש מעלמא ומערער על של יהודה, לומר: גולה ראובן ממני — מעיד לו לי ליהודה, דהיינו לוקח ראשון ללוקח שני, ומעיד לו שהיא שלו ולא של מערער. הוא דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת שלקח מראובן, שיוכל בעל חוב דראובן לגבות חובו הימנה, כדין בעל חוב שגובה מלוקח אחרון ואם אין לו גובה משלפניו. והלכך, כיון דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת המשועבדת לחוב דראובן, אי נמי יש לו לראובן קרקע אחרת בת חורין, דליהדר עלה בעל חוב ידידיה — מצי לו לאסחודי ליהודה אדוך קרקע דלאו נוגע בעדות הוא, דהא אפילו מפיק ליה מערער מיהודה, לא אתי בעל חוב דראובן וטרף מלוי, אלא ממקרקע אחרת שיש לו ליהודה מראובן, או לקרקע אחרת שיש לו לראובן עוד. אבל אי ליכא קרקע אחרת — לא מסהדי לוי ליהודה, מפני שמעמידה לוי בפני בעל חוב דראובן, פן יבא ויטרוף הימנה. ודוקא לוקח ראשון אין מעיד ללוקח שני והיבא דלית ליה ארעא אחריתי, אבל לוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפילו היבא דלית ליה למוכר קרקע אחרת, דהא בעל חוב דמוכר לעולם אלוקח שני הדר, בין שיש קרקע ללוקח ראשון ובין אין לו. והלכך לא מריח מידי בעדותו. ובגון שמכר מוכר ללוקח ראשון שלא באריות, אבל אם מכר לו באריות — לא מסהדי ליה שני לראשון, אלא אם כן יש לו קרקע למוכר דליהדר לוקח ראשון עליוהו. דנוגע בעדותו הוא. דחיש דאי מפיק ליה מלוקח ראשון — הדר לוקח ראשון עליוהו, שקייתי אחריי קרקע המושעבדת לו. כן נראה בעיני.

קבלן

45 בשדותיו שיעבדו בהם עמו, כיון שקשה לו לעבוד לבד, מאחר
 46 שהאריס עצמו עובד עמהם, ואין זו ראייה חזקה.
 47 אגב שדנה הגמרא בדין חזקה באריס, היא דנה בדין עדות האריס
 48 על השדה שעבד בה: **שָׁלַח לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב הַסְּדָא לְרַב נַחְמָן**
 49 **בַּר יַעֲקֹב, וְלַמְדִּינוּ רַבִּינוּ, הָאֵם אַרְיִים מְעִיד בְּבֵית דִּין עַל הַשְּׂדֵה**
 50 **שְׁעוּבַד בַּהּ, שְׁהֵיא שִׁיבַת לַאֲדָם שְׁהוּרִידוּ וְלֹא לַאֲדָם אַחַר, אִו**
 51 **שְׁאִינוּ מְעִיד עֲלֵיהּ, כִּיּוֹן שְׁהוּא נּוּגַע בְּעֵדוּתוֹ, שְׁהֵרִי אִם לֹא יַעֲיֵד**
 52 **יִזְכֵּה הַמְעַרְעֵר בְּדִין, וְיִטּוּל הֵלַה אֵת הַשְּׂדֵה עִם פִּירוּתֵיהּ וְלֹא יִקְבַּל**
 53 **אֵת חֲלָקוֹ. כְּשֶׁהֲגִיעָה הַשְּׂאֵלָה לִפְנֵי רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, הָיָה יְתִיב**
 54 **רַב יוֹסֵף קָמְיָה - יֵשֵׁב רַב יוֹסֵף לִפְנָיו, וְאָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, הָכִי אָמַר**
 55 **שְׁמוּאֵל, אַרְיִים מְעִיד, כִּיּוֹן שְׁאִין לּוֹ כְּלוּם בְּגוּף הַקְּרַקַּע אֲלֵא רַק**
 56 **בִּפְרוּתֵיהּ.**
 57 מקשה הגמרא: וְהִתְנַיָּא בְּבִרְיָתָא שְׁאִרִיס אִינוּ מְעִיד. מתרצת
 58 הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא - מַה שְּׁשֵׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא שְׁאִרִיס אִינוּ מְעִיד,
 59 היינו באופן דַּאֲרֵיבָא פִּירָא בְּאֲרַעָא - שְׁצִמְחוּ כִּבְר פִּירוּת בְּשַׂדֵּה
 60 לאחר שעבד בה האריס, והוא חושש שמא יזכה המערער בדין,
 61 ויטול את השדה עם פירותיה, בדין נגזל שזרע הגולן פירות
 62 בשדהו. וְהָא - וְשְׁמוּאֵל שְׁאִמַּר שְׁאִרִיס מְעִיד, היינו באופן דְּלִיבָא
 63 פִּירָא בְּאֲרַעָא, וגם עדיין לא עבד בה האריס, וכיון שאין לו נגיעה
 64 בעדותו, נאמן.
 65 הגמרא מביאה ברייתא בענין עדות באופנים דומים: (עַמְלֵק סִימָן
 66 - סימן הדינים בברייתא הבאה הוא: ערב, מלוה, לוקח, קבלן). הֲנֵנו
 67 רַבְּנָן, עָרַב עַל הַלוּאָה, שְׁאֵם לֹא יִפְרַע הַלוּה יוֹכֵל הַמְלוּה לַגְבוּת
 68 מִמֶּנּוּ, מְעִיד ו-נִאֲמָן לְהַעֲיִד לְלִזְוָה עַל קְרַקַּע שִׁבְחוּתוֹ שְׁשִׁיבַת לּוֹ
 69 וְלֹא לַאֲדָם אַחַר. וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אֲרַעָא אַחְרִיתִי - ובתנאי שיש
 70 ללוה קרקע אחרת חוץ מקרקע זו, אך אם יש לו רק את הקרקע
 71 הזו הערב נוגע בעדותו, שעל ידי שתשאר הקרקע בחזקת הלוה
 72 יגבה המלוה את חובו ממנה, ולא יגבה מהערב.
 73 וכן מְלִזְוָה מְעִיד לְלִזְוָה עַל קְרַקַּע שִׁבְחוּתוֹ, שְׁשִׁיבַת לּוֹ, וְהוּא דְּאִית
 74 לֵיהּ אֲרַעָא אַחְרִיתִי - ובתנאי שיש ללוה גם קרקע אחרת, שאם
 75 לא כן הוא נוגע בעדותו, שעל ידי שתשאר הקרקע ביד הלוה
 76 יוכל לגבות ממנה את חובו.
 77 וכן לִזְקָת רֵאשׁוֹן - אדם שקנה ראשון שדה מחבירו, מְעִיד לְלִזְקָת
 78 שְׁנֵי - לאדם שני שקנה שדה מאותו מוכר, ששדה זו היתה שייכת
 79 למוכר ומכרה לזוה, ואינה שייכת למערער שאומר שהיא שלו.
 80 וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אֲרַעָא אַחְרִיתִי - ובתנאי שיש למוכר קרקע
 81 אחרת, או שיש ללוקח השני שדה אחרת שקנה מאותו מוכר,
 82 שאם לא כן, יתכן שמעיד שהקרקע שייכת לשני כיון שחושש
 83 שיבוא המלוה של המוכר לגבות את חובו, ואם לא ימצא אצל
 84 המוכר כסף או קרקע יבוא לגבות מהלקוחות, והדין הוא שהבעל
 85 חוב גובה תחילה מהלוקח השני (ב"ס ח), ונזח ללוקח הראשון
 86 שאכן תהיה קרקע ביד הלוקח השני ויגבה ממנו הבעל חוב, ולא
 87 יבוא לגבות ממנו.

1 שהרי 'רְאָה' תְּנַיָּא - שנינו בברייתא (מה) שרק אם ראו העדים את
 2 הטלית אצל האומן אינו נאמן שמכרו לו, וכאן לא ראו אותה אלא
 3 טלית דומה לה, ויכול האומן להכחיש שקיבל ממנו טלית.
 4 אָמַר רַב אֲשִׁי, וְאִי הָכִיס - ואם התובע חכם, מִשְׁנֵי לֵיהּ רְאָה - יכול
 5 לגרום שיראו העדים את הטלית, דְּאָמַר לֵיהּ בַּחֲשָׁאֵי וְבַעֲרַמְהּ,
 6 אֲמַאי תְּפִיסַת לֵיהּ - מדוע הנך תופס את טליתי, לָאוּ מִשּׁוּם דְּאִית
 7 לְךָ נְבָאִי - האם אין זה משום שאני חייב לך מעות, ואתה ירא
 8 שאכפור בהם, לא אעשה כן, אֲלֵא הַשְּׂתָא אֲפְקִינְהוּ וְשִׁמְיִנְהוּ -
 9 תוציאנה עתה ונשום אותה, שְׁקוּל אֲתָּ דִּידְךָ - טול אתה את חובך
 10 מהטלית, וְאֲשְׁקוּל אֲנָא דִּידִי - ואני אטול את שלי, שאם טליתי שזה
 11 יותר מחובי, תשלם לי מעות כשיעור העודף. וכיון שיוציא האומן
 12 את הטלית ויראה העדים, יוכל בעליה להוציאה ממנו.
 13 אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרִיהּ דְּרַב אֲבִיָּא לְרַב אֲשִׁי, עֲרַמְהּ זֵוּ לֹא תוֹעִיל
 14 לְתוֹבַע, שְׁהֵרִי מְצִי אָמַר לֵיהּ - יכול האומן להשיב לו גם הוא בדרך
 15 עֲרַמְהּ, לֹא אֲרִיבָנָא לְשׁוּמָא דִּידְךָ - איני צריך מפירותיה תמורת עבודתו, וְאִילוּ
 16 קָמְאִי דְּקָמְךָ - כבר שמו את הטלית אנשים אחרים הבקיאם
 17 בשומא שקדמו לך, וראו שאינה שזה יותר מחובך, ולכן איני חייב
 18 לך כלום.
 19 שנינו במשנה: אַרְיִים אִין לּוֹ חֲזָקָה. מקשה הגמרא: אֲמַאי אִין לּוֹ
 20 חֲזָקָה, והרי אף שמתחילה היתה בידו בתורת אריסות, מכל מקום
 21 יש הוכחה לדבריו שקנאה, שְׁהֵרִי עַד הָאֲדִנָּא פְּלִגְנָא - עד עתה,
 22 כשהיה אריס, היה נוטל רק חצי מפירותיה תמורת עבודתו, וְאִילוּ
 23 הַשְּׂתָא כּוּלָּהּ - עתה, החזיק בה שלש שנים ואכל את כל פירותיה,
 24 וכיון שאין זו דרך האריסים היה לבעל השדה למחות בו.
 25 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲבָן סַתֵּם אַרִיסֵי יֵשׁ לּוֹ חֲזָקָה,
 26 ומשנתנו עוסקת בְּאֲרִיסֵי בְּתֵי אֲבוּת - באריסים שהם ואבותיהם
 27 מדורי דורות רגילים לעבוד באריסות בשדות משפחה זו, ואין
 28 בעלי השדה יכולים להחליפם, ואותם אריסים אוכלים את כל
 29 הפירות שתים או שלש שנים, ואחר כך אוכלים הבעלים גם הם
 30 כשיעור שאכלו האריסים, ולכן אין להם חזקה.
 31 הגמרא מביאה שיש אופן שיש חזקה אף לאריסי בתי אבות: אָמַר
 32 רַב נַחְמָן, אַרְיִים שֶׁל בְּתֵי אֲבוּת, שְׁהוּרִיד אַרְיִסִין אַחֲרִיסִין תְּתַתִּיו
 33 בשלש שני החזקה, ולא היה עמהם בשעת עבודתם, יֵשׁ לּוֹ
 34 חֲזָקָה. מַאי מְעָמָא, מִשּׁוּם דְּלֹא עָבִיד אִינְשׁ דְּנַחְתִּי אַרְיִסֵי לְאַרְעֵיהּ
 35 וְנַחְתִּיק - שאין דרכו של אדם שרואה שיורדים אריסים אחרים
 36 לעבוד בשדהו בלי השגחת האריס שלו, ושותק, אֲלֵא חוּשׁשׁ
 37 שִׁיקְלָקְלוּ אֵת שְׂדוּתֵיהּ וּמוּחָה בְּהֵם וּמְגַרְשָׁם, ואם לא עשה כך
 38 מוכח שמכרה לאריס, ולכן יש לו חזקה.
 39 דִּין נּוּסַף בְּאֲרִיסֵי בְּתֵי אֲבוּת: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְיִים שֶׁל בְּתֵי אֲבוּת
 40 שְׁבַשְׁלַשְׁת שְׁנֵים שֶׁהַחֲזִיק חָלַק אֵת הַשְּׂדֵה לְאַרְיִסִין אַחֲרִיסִים שְׁכַל
 41 אַחַד מֵהֶם יַעֲבֹד בַּחֲלָק אַחַר, וְהוּא נִמְצָא עִמָּהֶם וּמִשְׁגִּיחַ עַל
 42 עֲבוּדָתָם, וְטוֹעֵן שְׁזוֹ רְאִיָּה שְׁקַנְהָ אֵת הַשְּׂדֵה מִהַבְּעָלִים, אִין לּוֹ
 43 חֲזָקָה. מַאי מְעָמָא, מִשּׁוּם דְּאִמּוּר הַרְמִינָא בְּעָלְמָא שְׁוִיָּה - יתכן
 44 שבעל השדה נתן לו רשות לתת לאריסים אחרים חלקים

מעלת המשיח, שיהיה עניו, דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמד תורה עם האבות ומושה רבנו עליו-השלום, בכל זה יהיה בתכלית הענווה והביטול ללמוד גם עם אנשים פשוטים

היום יום א מנחם אב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

מ ואפלו בשיש להן ציר, לא התירו לנעול בהן אלא בשקשרן ותלאן שם מהו מבעוד יום לנעול בהן, ואז מתר לנעול בהן אף אם בשפותחן הן נגרות בארץ וכשנועלן מגביתן וזקפן על האסקפה, שפיון שהן קשורות ומחברות שם מבעוד יום - אינו נראה כבונה בשבת.

ואם קשרו וקבעו שם בענן שאף בשפותחן אינן נגרות בארץ, אפלו אינן גבוהין מן הארץ אלא כמלא נימא - מתר לנעול בהם אף אם אין להן הכר ציר, מפני שאינו נראה כבונה בנעילה זו, הואיל ואף בשבת פתוחין הן מחברים וקבועין שם היטב שאינן נגרות בארץ מהו:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת, סעיף ט:

ביאורי הלכה

מהו ותלאן שם – יש שפירשו 'תלאן שם' שלא די שהדלת מחוברת לקיר גם כשלא נועלים בה, אלא שצריכה להיות 'תלויה', דהיינו שראשה אינו נגרר על הארץ⁴⁶. וצ"ע⁴⁷.

מהו נגרות בארץ – קשירת הדלת גבוה מן הארץ מועילה הן שלא נראה כבונה והן שלא נראה כעושה מחיצה⁴⁸.

צינונים והוספות

46 אף שתחתית הדלת נגררת על הארץ (כגון שהחבל מספיק ארוך לשם כך, אך אינו ארוך דיו כדי שראש הדלת אליו מחובר החבל יוכל להגיע ולהגרר על הארץ).

47 בתהל"ד ס"ק ו הסיק שכן משמעות 'תלוין' שבפוסקים, ושיש לפרש כך גם לשון הטושו"ע שכתבו 'אפילו הם נגורים בארץ', וסיים: ואם כי הדברים סתומים מאוד ודברי הרב ז"ל יותר דוחק לפרשם כן, אבל לע"ד אי אפשר לפרש באופן אחר, וצע"ג. ולכאורה כוונתו שמלבד שבשו"ע"ר כתב בסתם 'ותלאן' ולא פירש שהיינו שראשה גבוה מן הארץ, הנה בהמשך הדברים השמיט 'תלוין' וכתב

'קשורות ומחוברות' כפי שכתב לעניין נגר, ואם כן משמע להיפך.

48 כשהדלת גבוהה תמיד מן הארץ לא נראה כעושה מחיצה ואין צריך ל'היכר ציר', אבל בנגר (דלעיל סעיף ג) שאינו נראה כעושה מחיצה (ובלא-הכי אין צריך להיכר ציר) אלא נראה כבונה בלבד, די בקשירה עצמה להסיר חשש זה ואין תועלת נוספת בהגבהת הדלת מן הארץ. אמנם, צריך שיהיה קשר שיש בחזקו לתלות את הנגר באוויר ולא חבל חלש (ובדלתות שיש להם ציר לכאורה די בחבל חלש כמו בנגר שיש בראשו גלוסטרא).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ריבית ~

לפרות ביתו. אבל אם מתנה עמו שיוכל לכופו לפרות ביתו לסוף שנה או לסוף כמה שנים ולנכות לו בעד השנים שעברו והמותר יחזיר לו הרי זו הלואה גמורה ויש בה משום רבית כמה שמנכה לו השכירות פחות משויה שכל המלוה לחבירו אסור לשכור דבר ממנו פחות משויו משום רבית:

~ יום ראשון ~

נא וכל זה כשבעל המעות אינו יכול לכופו את בעל הבית שיפדה ביתו עד תשלום השנים ששכר ממנו שאז ישוב לביתו חנם שנמצא אין כאן שום הלואה כלל כיון שאין בעל הבית חייב להחזיר לו מעות כלל אלא אם ירצה מדעתו

לעולם אלא אם ירצה הלוח יהיה לו המשכון ביד המלוה בניכוי עד שיעלה הניכיון כסכום כל המעות שהלוהו שאז אין כאן הלואה כלל כיון שאין עתיד לחזור למעותיו לעולם בעל כרחו של הלוח אלא שכירות היא זו ששוכר בול בשביל הקדמת המעות כמו שנתבאר למעלה. ואף שהלוח יכול לפדות משכנו בתוך הזמן בעל כרחו של המלוה לא נפקע שם שכירות מכל משך זמן שכבר עלה שלא פדאן כיון שפורע לו המלוה שכירות בעד הזמן שכבר עבר בניכוי שמנכה לו מחובו:

נד במה דברים אמורים בשכירות אבל במכר אם המוכר מתנה עם הלוקח שיוכל לפדות ממכרו כשיהיו לו מעות או לאחר זמן פלוני או עד זמן פלוני אין זה מכר גמור אלא המעות הן בהלואה אצל הלוקח ואסור לו להשתמש במקחו או להשכירו כל זמן שלא פדאן המוכר מפני שהיא רבית גמורה.

והוא שהלוקח קיבל עליו תנאי זה בתורת חיוב גמור בענין שהמוכר יכול לתבעו לדין ולכופו להחזיר לו ממכרו אבל אם לא קיבל עליו הלוקח תנאי זה בתורת חיוב אף על פי שהבטיח לו להחזיר לו מדעתו ורצונו רק שלא יוכל לתבעו בדין ולכופו אין זה תנאי גמור לכטל המקח ואין בזה משום רבית.

ויש אומרים שכל שניכר מדעת המוכר שרצונו לחזור לממכרו ועל דעת כן מכר לו אף על פי שלא קיבל עליו הלוקח בתורת חיוב גמור להחזיר לו ואפילו גם לא הבטיח הבטחה נאמנה רק אמר לו דברים שמשמען הוא שיחזיר לו ממכרו הרי סמכה דעתו של מוכר על דברים אלו ועל דעת כן מכר לו מן הסתם כיון שניכר מדעתו שרצונו לחזור לממכרו לפיכך אין זה מכר גמור והמעות הן בהלואה אצל הלוקח ויש בזה משום רבית גמורה. ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה ולא כרבים שנהגו להקל להלוות ברבית על משכנות כדרך מכירה שמוכרם לו הלוח וכשיגיע זמן פרעון חוזר המלוה ומוכרם לו ביותר ממה שהלוה לו שזו היא רבית גמורה לסברא האחרונה:

~ יום רביעי ~

נה וכן אם הלוקח מתנה שאם ירצה להחזיר לו מקחו לאחר זמן יחזיר לו מעותיו אין זה מכר גמור ואסור ללוקח ליהנות במקחו משום רבית.

וכן הלוקח בית או מטלטלין ונתן מקצת דמים אסור לו לדור בבית או להשתמש במטלטלין עד שיפרע שאר המעות אפילו הקנה לו המוכר בקנין סודר או באחד משאר דרכי ההקנאה מעכשיו כי שמא לא יפרע לו שאר המעות בזמן שקבע לו ונמצא המקח בטל למפרע אם לא זקפן עליו במלוה. וכן המוכר אסור לדור בבית אם הקנהו לו מעכשיו או בקנין סודר סתם שסתמו מעכשיו כי שמא יפרע לו בזמן

נב ואפילו המלוה לחבירו על ביתו והמלוה דר בו בעצמו צריך לנכות לו השכירות בשלימות כפי שוויו ואינו רשאי להחזיר לו כלום. אלא אם כן הוא בענין שאם יפול הבית או ישרף יגיע הפסד להמלוה בניכוי זה שצריך לנכות לו בעד כל השנה אף אם לא ידור בה אלא יום אחד ולא יצטרך הלוח ליתן לו בית אחר לדור בו עד תשלום השנה שנמצא המלוה מוריד עצמו לספק הפסד במה שמתחייב לנכות לו דבר קצוב לכל שנה כי שמא ידור בו מעט שלא תשוה השכירות כל כך לפיכך אין זה ריוח ברור למלוה ולא חששו בו משום רבית בממשכן את ביתו שהוא כעין מכר קצת.

מה שאין כן במלוה לחבירו סתם אסור לשכור ממנו ביתו או דבר אחר בפחות משויו בכל ענין. וכן הממשכן שאינו לוח מעות על המשכון אלא ממשכנו בעד חוב קדום שאין זה דומה למכר כלל הואיל ואינו נוטל מעות על חפץ זה כשמוסרו לו.

~ יום שני ~

ויש אומרים שאפילו הממשכן בית וכיוצא בו לחבירו שליוהו עליו מעות אסור להשכירו לו בפחות משויו אלא אם כן אין לו רשות לפדותו בתוך הזמן בעל כרחו של המלוה שאז היא כמכירה כל משך הזמן שאין לו רשות בעל כרחו ויש לחוש לדבריהם ויתנה עם הלוח שלא יוכל לפדות בעל כרחו ואז מותר אף על פי שהוא יכול לכופו את הלוח שיפדנו מתי שירצה. ויש מחמירין גם בזה. אבל כבר פשט המנהג להקל כי בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

ואין חילוק בין משכן בית או שאר קרקע או מטלטלין שבכולן נהגו להקל על ידי נכוי דבר מועט לשנה אף שהמטלטלין נפחתין הרבה בתשמישן כגון להלוות על ספרים ללמוד בהם בניכוי דבר מועט לשנה רק שיהא בענין שאם יארע אונס למשכון יגיע הפסד למלוה בניכוי זה שיתחייב לנכות לו בעד כל השנה אף שלא ישתמש בו אלא יום אחד ולא יצטרך הלוח ליתן לו משכון אחר להשתמש בו עד תשלום השנה כמו שנתבאר. אבל אין צריך שיוגע לו הפסד בקרן שהלוח לו להפסיד חובו באבירת המשכון באונס אלא יהיה כשאר כל מלוה על המשכון שאינו מפסיד חובו כשנאנס ממנו המשכון:

~ יום שלישי ~

נג וכל זה כשהמלוה בעצמו משתמש במשכון או משכירו לאחר אבל אם הלוח משתמש במשכנו או דר בביתו ופורע שכירות אפילו לאיש אחר ששכרו מהמלוה אסור בכל ענין משום הערמת רבית שנראה כמערים ליטול שכר ההלואה שהלווהו על ידי אמצעי שביניהם שנוטל השכירות מהלוח ונותנה להמלוה. ולא התירו על ידי אמצעי אלא כשאין המלוה יכול לכופו את הלוח שיפדה משכנו במעות

מפני שמלוהו פחות מכן הרי זו רבית. ואף על פי שאין הרבית באה לידו אלא ליד המלוה כיון שהוא נהנה בזה שנפטר בה מחובו הרי זה כאלו באה לידו:

~ יום שישי ~

נא ואפילו המלוה מנה לחבירו על מנת שיתן דינר או פחות למו שאין המלוה חייב לו כלום או אפילו לצדקה הרי זו רבית גמורה של תורה כאלו נתנה לו לידו כיון שנתנה בשליחותו. ואפילו לא אמר המלוה כך בפירוש אלא הלוה מעצמו אמר כך והוא מלוה לו בשביל כך:

ם אבל הלוה מותר לעשות לו שליח שיתן רבית בשבילו כל שאין הרבית באה משל הלוה אלא השליח נותן משלו ואין אומרים בזה שלוחו של אדם כמותו כיון שהוא נותן משלו ולא משל השולח. ובלבד שלא יאמר הלוה למלוה איש פלוני יתן לך בשבילי.

אבל כל שהרבית באה משל הלוה אסור בכל ענין אפילו על ידי נכרי וחרש שומט וקטן שאינן בני שליחות ואין אומרים בהם שלוחו של אדם כמותו מפני שעיקר הקפדת התורה ברבית היא על ממון הלוה שלא יגיע למלוה או למקום שליחותו בשום צד בעולם אפילו על ידי קוף:

סא ואפילו איש אחר שנתן למלוה משלו אינו רשאי לחזור וליקח מהלוה מה שנתן למלוה משום הערמת רבית ואין צריך לומר שאסור ללוה להקדים לאיש שהוא מתנה דרך שכירות שישתדל לו הלוואה אצל המלוה והלה חוזר ונותן להמלוה מתנה ההיא או פחות או יותר:

סב ואפילו אם הלה אינו נותן כלום למלוה אלא משתדל אצלו בחנם אם הוא בנו של המלוה וסמוך על שלחנו אסור ליתן שהרי זה כנותן למלוה עצמו שכנופו הוא וחוששין להערמה:

~ שבת קודש ~

סג אבל לאיש אחר שמשתדל הלוואה אצל המלוה בחנם מותר ליתן לו מתנה.

אפילו אם הוא מכנים עצמו בערבות בעד הלוה שמותר ליטול שכר בעד ערבות אפילו להיות ערב קבלן בין בעל פה בין בשטר שכתוב בו רצה מזה גובה ורצה מזה גובה. אבל אם המלוה אינו יכול לתבוע את הלוה בדיון אלא את הערב קבלן כגון שנתן שטר חוב עליו לבדו נעשה הוא מלוה של הלוה ואסור לו ליטול שכר על זה שרבית גמורה היא מה שאין כן כשגם הלוה התום בשטר חוב ונתחייב גם הוא להמלוה אף על פי שעיקר במחוננו על הערב קבלן שהוא לוח ממנו ומלוה ללוה וכשיגיע זמן פרעון יתבענו לערב קבלן והערב קבלן ללוה מכל מקום המתנה שמקבל הערב קבלן מהלוה אינה בעד זה שאם היה מעלה דבר זה בדעתו שיבא

ונמצא הבית למפרע של הלוקח ודר בו המוכר בשכר המותר של המעות שהמתין לו. כיצד יעשה ישכירנה לאחר ומו שיעמוד לו הבית יטול השכירות. או אם ידור הלוקח יתנה עמו שאם לא יפרע לו בזמנו ינכה לו השכירות ממקצת המעות שיחזיר לו המוכר:

נד וכן המוכר על תנאי אסור ללוקח לדור בבית עד שיתנה עמו שאם לא יתקיים התנאי ויתבטל המקח ויחזיר לו המוכר מעותיו ינכה לו מהן שכר דירתו בביתו.

ואם התנאי הוא שאם יפול הבית או ישרף או שיוולו בתים יחזיר לו מעותיו אסור ללוקח לדור בו בכל ענין אף אם מתנה עמו לנכות לו שכר דירתו כשיחזיר לו מעותיו לפי שכיון שהלוקח הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד במעותיו נעשו המעות הלוואה ביד המוכר ואין כאן מכר כלל אף אם לא יפול הבית ולא ישרף ולא יוול והרי הוא דר בו בשכר הלוואתו. אבל אם אחריות הוול אינן על המוכר אלא אחריות האונסין בלבד הרי זה קרוב לשכר ולהפסד ומכר גמור הוא כמו שנתבאר למעלה:

~ יום חמישי ~

נז וכן מי שיש לו שטר חוב ומוכרו לחבירו בפחות מסכום הכתוב בו מפני שהבירו מקדים לו המעות הרי זה אסור לקבל עליו אחריות החוב כגון אם יעני הלוה שלא יהיה לו במה לפרוע שיחזיר לו ללוקח מעותיו שנמצא הלוקח קרוב לשכר ורחוק להפסד במעותיו ואין כאן מכר כלל אלא הלוואה וכשיגבה הלוקח מן הלוה יתר ממה שנתן למוכר הרי זה שכר הלוואתו. אבל מותר לקבל עליו אחריות שמתמת עצמו כגון אם ימצא שכבר פרעו הלוה וכל כיוצא בזה יחזיר לו ללוקח מעותיו או אפילו כל הסכום הכתוב בשטר חוב.

ואם מוכר לחבירו מלוה על פה בפחות צריך הלוקח לזכות בה במעמד שלשתן שאם לא כן לא קנה ומעותיו הן הלוואה ואסור להשתכר בה. וכל זה בחוב של ישראל אבל חוב [ש]ל נכרים אי אפשר למוכרו בדרך זה לפי שאינו נקנה בשום קנין ואין דרך להקנותו אלא בדרך מחילה כמו שיתבאר:

נח וכשם שמותר למכור חובו לאחר כך מותר למכרו ללוה עצמו שיתן לו פחות מחובו קודם שהגיע זמן פרעון.

במה דברים אמורים כשהלוה נותן להמלוה עצמו שהרי הוא קונה ממנו חובו אבל אסור ללוה ליתן לאיש אחר פחות מחובו שהוא חייב להמלוה כדי שהאיש ההוא יפטרנו מחובו וישלם למלוה בעבורו כשיגיע זמן פרעון שכיון שאינו קונה חובו מהמלוה במה שנותן מעות לאיש אחר והמעות הן חוב על האיש ההוא עד שיפרע למלוה בשבילו הרי זה כמלוה מעות לאיש ההוא על מנת שיפרע חובו בשבילו לזמן פרעון יותר ממה שהלוהו והרי זו רבית גמורה. ואפילו אם האיש ההוא יכול לפייס את המלוה וליתן לו רק כל כך כמו שנתן לו הלוה מכל מקום כיון שהלוה חייב יותר וזה פוטרו מחובו

קודם שיתבע את הלוה וישבע אין לי כדינינו שנמצא שהערב הוא לוח של הנכרי ומלוה לישראל ברבית וכן נכרי שלוח מישראל ברבית אסור לישראל להיות ערב קבלן בעדו להיות המלוה רצה מזה גובה.

לפיכך שנים שלוו מנכרי כאחד אסורים לחתום בשטר חוב אחד שכתוב בו רצה מזה גובה ורצה מזה גובה כל המעות.

ואין צריך לומר שאסור לומר לישראל לוח לי מעות מנכרי ברבית אף על פי שמודיעו להנכרי למו הוא לוח ואפילו שניהם חתומים בשטר חוב ואפילו הלוה בלבד חתום בשטר חוב רק שהנכרי יוכל לתבוע גם השליח מדין ערבות.

לידי כך ודאי לא היה ערב בעדו המתנה היא בעד זה שעושה שיתן המלוה המעות ללוה על ידי שנכנס הוא בערבות ומקבל עליו אחריות המעות מחשש וספק שמה לא יפרענו הלוה מה שאין זה ברעת הלוה כלל כשנותן המתנה:

סד כמה דברים אמורים שהערב קבלן אין לו דין מלוה ללוה לענין חיתור קבלת מתנה בלבד ומטעם שנתבאר אבל מכל מקום יש לו דין מלוה ללוה לענין רבית שפורע הלוה כגון שהמלוה הוא נכרי ומלוה לישראל אסור לישראל אחר להיות ערב בעדו אפילו אינו ערב קבלן כל שהנכרי יכול לתבוע כדיניהם את הערב תחלה ולהפרע ממנו

~ 'לקוטי תורה' פרשת דברים - הפרשה החסידית ~

ציון במשפט תפדה

ואחר כך "אתה בראתה" פירוש "בריאה" - היינו יש מאין,

עד "נפחתה בי" - התלבשות הנשמה בתוכיות הגוף להחיותו.

"אתה משמרה" - שלא תצא מהגוף, והוא בבחינת מקור.

וכך אור אין סוף ברוך הוא - 'סובב כל עלמין', וממלא כל עלמין. ולא שפוכב מקמעלה, רק שפכל אתר ופנה הוא ממלא - כהתלבשות החיות בהנברא, וסובב מקמעלה - בבחינת שמירה שלא יפסוק החיות ויצא כו'.³

והנה "כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני" - שכל אחד ואחד יכול להודות לה'. אבל אחר כך צריך להיות "ברך אתה ה'" - הוא מדרגה גבוה יותר מבחינת ההודאה.

ולחבין זה, ומהו "הודאה"? כי "מודים חכמים לרבי מאיר" - לפי שמחולקים תחלה, ואף שייך לומר בן נגדו יתברך?

אך כי אנו שוכני מטה אומרים שהבריאה הוא יש מאין: ששמים וארץ ושמי השמים" - דבר היש הנראה לעינינו, ומה שלמעלה - הוא האין. אבל אצלו יתברך

"ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כו):

הנה כתיב (דברים ג): "יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום", פירוש: קאי על כל יום, כי "בכל יום יהיו בעיניך כפודשים". אך איך יבא לזה שיהיה בן?

ויבן בהקדים:

כי הנה תכלית ירידת הנשמות מלמעלה, שהיו שם מקודם ששת ימי בראשית. כי המלאכים שנתהוו במעשה בראשית ב"רוח פיו"² יתברך - יש אומרים בשני, ויש אומרים בחמישי - "ועוף יעופף כו" (בראשית א, ט) - "ועוף זה מיכאל כו". אבל הנשמות שנמשכו מבחינת מחשבה, היו קודם ששת ימי בראשית. וכמאמר רנ"ל: "במי נמלך? בנשמותיהן של צדיקים". ולא צדיקים לבר, אלא ברכתיב (ישעיהו ט, כא): "ועמד פולם צדיקים". וירידתן בגוף הוא צורך עליה.

ולחבין ענין העלייה, מאחר שגם בלאו הכי "עלו במחשבה", הנה יש לברר פירוש "נשמה שנתת בי טהורה היא כו". והוא תחלת התפלה, גם קודם ל"אשר יצר", כמו שכתוב בגמרא פרק בתרא דברכות, דף ס', עמוד ב': "כי מתער משנתיה אומר: אלמי, נשמה שנתת בי טהורה היא כו". פירוש:

"טהורה היא" - מבחינת "טהורו-עילאה".

3. וענין מה שנתבאר בפניאור על פסוק "לכבתי אחתי".

1. (עין רבות משפטים, פרשה ל', ובפרשה עקב, גבי 'ושמר כו' תהסד').

2. ו"בדבר ה' שמים נעשו. וברוח פיו כל צבאם" (תהלים לג, ו).

הוא "בְּכַל דֹּד וְדוֹד" (שם), שֵׁשׁ דוֹרוֹת שֶׁהָיוּ רִשְׁעִים כְּמוֹ דוֹר הַמַּבּוּל כו', שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עוֹל מַלְכוּתוֹ בְּרִצּוֹן, וְאִף עַל פִּי כֵן נִמְשָׁךְ לָהֶם חַיִּיּוֹת רַב מִבְּחִינַת "מִמְשַׁלְתֶּךָ" כו'.

וְהִנֵּה כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלוּיִים – גִּזְעָדָן תַּחְתּוֹן שֶׁהוּא תַעֲנוּג נִפְלֵא מְעוֹלֵם-הֵזֶה, עַד שֶׁאָמְרוּ רז"ל: "מִפְּטָב דְּלִידֵינִיָּה כו'", וְגִזְעָדָן עֲלוּיָן, וְשׁ עוֹד עֲלוּיּוֹת לְאִיִּזְקָן – פּוֹלֵם נִתְהוּוּ רַק מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ וְתַבְרָךְ.

וְלָכֵן נִקְרָא הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאִין, כִּי הַתְּהוּוֹת הַנִּבְרָאִים הוּא מִבְּחִינַת שֶׁהוּא כְּאִין וְאָפֶס, שֶׁאִינוּ רַק בְּחִינַת זִיו וְהֶאֱרָךְ מִפְּנֵי תַבְרָךְ, וְהוּא בְּחִינַת וּמִדַּת מַלְכוּתוֹ וְתַבְרָךְ.⁷ וְגַם זֹאת אֵינָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹכֵיהֶם, רַק עוֹמֵד עֲלֵיהֶם מְלַמְעֵלָה בְּבְחִינַת מְקִיף⁸. וְכַמְשָׁל הַמְלִיךְ אֲשֶׁר שְׁמוֹ נִקְרָא עֲלֵיהֶם.

אִךְ הִנֵּה, כָּל זֶה הוּא מִצַּד סֵדֵר הַשְּׂמֵלֶשֶׁלוֹת וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת עֲלוּיִים. אֲבָל בְּעוֹלָם-הֵזֶה, עַל יְדֵי תְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים-טוֹבִים יוֹכֵל לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוֹי עֲצָמוֹת אִיִּזְסוֹף בְּרוּךְ-הוּא מִמְּשׁ.

וְעוֹד זֹאת יוֹשִׁים אֶל לְבוֹ:

שֶׁבְּעוֹלָם-הַבָּא אֵי אֲפָשֶׁר לְעֵלוֹת רַק בְּהַדְרָגָה: כִּי-הָיָה הַקַּלְעֵל, וְגִיְהִנְסָם, גִּזְעָדָן תַּחְתּוֹן, נִהַר דִּינִיָּה, גִּזְעָדָן עֲלוּיָן כו' – כְּמִשְׁפֵּט הָרְאוּי. לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחִינַת 'מִמְלֵא'. אֲבָל בְּעוֹלָם-הֵזֶה יוֹכֵל לְהַשְׁתַּנּוֹת מִן הַקִּצָּה אֶל הַקִּצָּה מִיַּד בְּרַגְעָה. עַד שֶׁלְּדִינָא: "הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל-מִנַּת שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר – מְקוֹדֵשֶׁת, אֲפִילוּ הוּא רִשָּׁע גָּמוּר, שֶׁמָּא הִרְהַר תְּשׁוּבָה כו'". וְהִינּוּ מִפְּנֵי הָאֶרֶת ה'סוֹכֵב'.

וּמִפְּעַם זֶה אָמְרוּ רז"ל: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בְּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם-הֵזֶה כו'".⁹

וְהוּו "מֵרֵב כַּל" (דְּבָרִים כח, טו), פִּירוּשׁ: לְמַעַלָּה מְעוֹלָם-הַבָּא הַנִּקְרָא "כַּל"¹⁰. וְלָכֵן יִהְיֶה "וְאֶהְבֶּתָּ" [..] בְּכָל נִפְשָׁךְ" (דְּבָרִים ג, ח), בְּמִסְיִרְתֶּךָ נִפְשָׁךְ, וְלֹא מִסִּירְתֶּךָ הַגּוֹף בְּלִבְךָ. וְהַתְּכַלִּית – לְהַמְשִׁיךְ אִיִּזְסוֹף בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב' – לְמַטָּה. וְהִינּוּ עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת.

7. כִּיֵּשֶׁה לְבְחִינַת הַשְּׂמֵלֶשֶׁלוֹת, וְהַשְּׂמֵלֶשֶׁלוֹת הוּא בְּחִינַת בִּיטוּל, וְהוּא בְּחִינַת שְׂמוּנָה-עֲשֵׂרָה כְּמוֹ שְׂנַחְבָּאֵר סוֹף דְּבִיר הַמַּתְחִיל "הַשְּׂמִים כְּסֵא", וְלָכֵן הַמְּוַצֵּעַ בִּינֵיהֶם הוּא בְּחִינַת אֶהְבֶּתָּ.

8. וְעִינֵי בְּפִרְשֵׁה רֵאָה, עַל פְּסוּק "אֶתְרִי".

9. עֵין בְּפִרְשֵׁה בְּלַק עַל פְּסוּק "מִי מִנְה".

10. וְ"מִכָּל חַיִּי הָעוֹלָם-הַבָּא".

11. (עֵינֵי מַה שְּׂנַחְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל "מִנּוֹרַת וְהַב").

הוּא בְּחִיפָךְ מִן מַה שְּׂנַרְאָה לְעֵינֵינוּ, כִּי "פּוֹלֵא קְמוּיָה כְּלֵא מִמְּשׁ חִשְׁבִּי". וְכֵל מַה שֶׁלְּמַטָּה הוּא יוֹתֵר כְּלֵא וְכֵאִין, וְהוּא יִתְבָּרַךְ הוּא הַיֵּשׁ הָאִמִּיתִי.¹¹

וְעַל זֶה אָנוּ אוֹמְרִים "מוֹדִים אֲנַחְנוּ":

שֶׁאֲנוּ מוֹדִים שֶׁהֶאֱמַת הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּידִיעַתוֹ וְתַבְרָךְ. וְכֵל אַחַד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת הוֹדָאָה זו. אִךְ עִם כָּל זֶה, הַהוֹדָאָה הוּא מְרַחֵק. דְּהִינּוּ שֶׁבְּעֲצָמוֹ אֵינוּ אֲצֵל וְסִמּוּךְ לְזוֹה שְׂמוּדָה, אֲלֵא בְּבְחִינַת אֲמוּנָה שֶׁהִיא בְּחִינַת עֲמִרָה וּמְקִיף. וְלָכֵן "גִּבְבָּא אַפּוּם מַחְתַּרְתָּא – רַחֲמָנָא קְרִיא". הִרִי שֶׁמֵּאִמִּין בִּיכּוֹלַת רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם כו'.

אֲבָל בְּרַכָּה הוּא גִילּוּי. וְכִמוֹ: "יִשְׁמַעֲלָ בְנֵי, בְּרַכְנֵי!". וְכִךְ "בְּרוּךְ ה'" [..] מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם כו'" (תַּחֲלִים קו, מו), שֶׁנִּמְשָׁךְ מִן הָעוֹלָם-דָּאֶתְפְּסִיא עַד הָעוֹלָם-דָּאֶתְגִּילּוּיא.

וְהִינּוּ עַל יְדֵי "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֹת הַיּוֹם כו'" (דְּבָרִים ו, ט), שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹת וְתוֹרָה מִמְּשִׁיכִים גִּילּוּי בְּנִפְשׁ. (וְכִמוֹ שְׂפָתוֹב בְּסִפְרֵי: "שְׂמַתוּךְ כִּי אַתָּה מְפִיר אֶת מִי שֶׁאָמַר – וְהָיָה הָעוֹלָם"). וּמַתְחִלָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת "וְאֶהְבֶּתָּ כו'", שֶׁעַל יְדֵי זֶה אַחַר כִּי בִשְׂמוּנָה-עֲשֵׂרָה בְּרָכוֹת וְהַמְשָׁכוֹת "בְּרוּךְ אַתָּה ה' כו'", הִינּוּ שְׂבִינֵי בְּחִינַת הוֹדָאָה לְבְחִינַת בְּרַכָּה הוּא בְּחִינַת אֶהְבֶּתָּ כו' :

ב וְהִנֵּה כְּדִי שְׂיִכּוֹא לְבְחִינַת "וְאֶהְבֶּתָּ", הוּא עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת "שְׂמַע יִשְׂרָאֵל", וְ"בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעַד". פִּירוּשׁ:

כִּי הִנֵּה הַבְּרִיאָה הוּא יֵשׁ מֵאִין, פִּירוּשׁ: כְּמוֹ שְׂפָתוֹב "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעַד". שֶׁבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ מַה שְּׂנַקְרָא "מְלִיךְ" עֲלֵיהֶם, שֶׁאִינוּ בְּחִינַת עֲצָמוֹת – הוּא הַמְּחִיָּה כָּל עוֹלָמוֹת עֲלוּיִים. וְ"וּמִמְשַׁלְתֶּךָ" (תַּחֲלִים קמח, יג), הוּא לְמַטָּה מִבְּחִינַת הַמְּלִיכָה, שֶׁהוּא מוֹשֵׁל בְּעַל-בְּרַחֲן שֶׁלֹּא בְּטוֹבְתָן, וְהוּא חִיצוּנִיּוֹת מִדַּת מַלְכוּתוֹ וְתַבְרָךְ –

4. (עֵינֵי מַה שְּׂנַחְבָּאֵר מִנֵּה בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל גַּעשָׁה". וְסוֹף דְּבִיר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל").

5. וְעִינֵי מַה שְּׂנַחְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיִדְעַתָּ הַיּוֹם וְהַשְּׂבוֹת", מַעֲנֵן "כְּאֲמוּנָתוֹ יִתְרָה".

6. (עֵינֵי מַה שְּׂנַחְבָּאֵר בְּעֵינֵי "בְּרַכָּה", בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֶהְבֶּתָּ אֲנִכִּי נִתַּן לְפָנִיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה" (דְּבָרִים יא, כו), שֶׁהוּא בְּחִינַת רֵאָיָה, בְּחִינַת בִּיטוּל כו'. עֵינֵי שֵׁם.

7. (עֵינֵי מַה שְּׂנַחְבָּאֵר בְּדַבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי עֲצָרָה", בְּעֵינֵי לְבֵא, מִבְּחִינַת

גלות הניצוץ אלהי בתוך נפש־הבהמית, "כִּרְחַל לִפְנֵי גוֹזְזִיָּה כו"¹⁴ (ישעיהו נג, ז).

ועל זה כתיב "ציון בְּמִשְׁפֹּט תִפְדָּה":

"ציון" – לשון סימן, "אָנָּה סִימָנָא כו"¹⁵. והיינו בחינת פְּנִימֵי־הַלֵּב, וְאַהֲבַת הַטְּבַעִיּוֹת, וְאַהֲבַת פְּנִימִיּוֹת הַמְּסוּתֶרֶת בְּלֵב אִישׁ יִשְׂרָאֵל¹⁶. וְגַם הִיא בְּגִלּוֹת.

וְ"תִפְדָּה בְּמִשְׁפֹּט" הֵינּוּ הַלְכוֹת. כְּתִרְגוּמוֹ עַל פְּסוּק (בראשית מ, י) "כִּמְשַׁפֵּט הָרִאשׁוֹן" – "כִּהְלַכְתָּא קְדַמֵּי־תָא". וְהֵינּוּ כְּמָה שֶׁאִמְרוּ רז"ל: "אֵין הַגְּלִיּוֹת מִתְּבַנְּשׁוֹת אֶלָּא בְּזִכּוֹת הַמּוֹשְׁנִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ח, ז): 'גַּם כִּי יִתְּנוּ בְּגוֹיִם כו'". כִּי ה'תּוֹרָה – אור"¹⁷ (משלי ו, כג).

"וְשִׁבְיָהּ" – ב' חללי הלב, שֶׁהֵם שְׂבוּיִם מִמּוֹשׁ. כִּי הַמְּרִירוֹת שֶׁהֵינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת עַל רִיחּוֹק מֵה', עֵתָה נִהְפָּךְ הוּא עַל חֶסְרוֹנֵי הַעוֹלָם־הַזֶּה; וְכֵן הַשְׂמִיחָה שֶׁהֵינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת מִן הַמְּצוֹת – הִיא מִתְּאוֹת עוֹלָם־הַזֶּה, וְתָרִי זֶה כְּשְׂבוּיִם מִמּוֹשׁ. כִּי שֶׁאֵין בְּחִינַת "ציון" שֶׁאֵין בְּחִינָה זוֹ בְּלַעֲוִמְתִּיָּה¹⁸.

וְהַמָּה יִפְדּוּ בְּצִדְקָה" – רְחֻמָּנוֹת עַל הָעָנִי. וּמִדָּה כִּנְגַד מִדָּה: "רְחֻס עֲלֵינוּ, וְתָן בְּלַבְנוּ בִּינָה" ו"כִּינָה – לְבָא כו"¹⁹.

וְהֵנָּה, בְּחִינַת "ציון" כְּתִיב: "כִּי שֵׁם צָהָה ה' אֶת הַבְּרָכָה" (תהלים ס"ג, ג)²⁰. הֵרִי שְׂפָחִינַת וּמְדֻרְגַת בְּרָכָה הַזֵּל, וְהוּא פְּנִימֵי־הַלֵּב שֶׁלְמַעֲלָה מִבְּחִינַת אֶהְבָּה – זֶהוּ בְּחִינַת "ציון"²¹.

וְעֵינֵינוּ מֵה שֶׁנֶּחְבָּר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "לְבַבְתִּי", בְּפִירוּשׁ "בְּרוּךְ" – שֵׁשׁ בּו שְׁנֵי פִירוּשִׁים כו. וְכִי פִירוּשִׁים הֵהֱם זֶהוּ עֲנֵן בְּרוּךְ, וְעֲנֵן בְּרָכָה.

וְהֵנָּה, "אוֹרֵי־תָא מִחֻכְמָה נִפְקֵת" הוּא בְּחִינַת "בְּרוּךְ". לְכֵן "ציון" שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּרָכָה – "כִּמְשַׁפֵּט הַתְּפָרָה", דֵּהֵינּוּ עַל יְדֵי הַלְכוֹת הַתּוֹרָה כו.

וְזֶהוּ שְׂפָתוֹב: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי" – "כִּי שֶׁאֲנֹכִי" – עֲצֻמוֹתוֹ וְתִבְרָךְ,

"מְצוּדָה" – לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת, וְלֹא מִבְּחִינַת "שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוֹתוֹ" וְתִבְרָךְ.

"הַיּוֹם" – דוֹקָא, וְלֹא "לְמַחֵר בְּעוֹלָם־הַבָּא", שֶׁאֵינּוּ רַק "לְקַבֵּל שְׂכָרָם".

וְכַהֲתוּבֵנוּ בְּזֶה, "כָּכֵל יוֹם יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כַּחֲדָשִׁים מִמּוֹשׁ", פִּינּוּן שֶׁ"הַיּוֹם", בְּעוֹלָם־הַזֶּה – הוּא שִׁיבּוֹל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת עֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ וְתִבְרָךְ. כִּי שֶׁאֵין כֵּן "לְמַחֵר בְּעוֹלָם־הַבָּא" כו¹¹. וְלָכֵן נִקְרָאוּ הַמְּצוֹת "רַמ"ח אֲבָרִים", רַמ"ח הַמְּשֻׁכּוֹת הַחַיִּית מִהַרְצוֹן־הַעֲלוּיִן, כְּמִשַׁל הָאֲבָר שֵׁשׁ בּו גִיד מִהַמוֹחַ שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בּו הַרְצוֹן לְהַטּוֹתוֹ כְּכִי שְׂרוּצָה כו.

וְזֶהוּ וְ"וְאַהֲבַת" לְהִיּוֹת הַ"הוֹי" אֶלְקוּד – גִּילּוֹי אֶלְקוֹת בְּשֵׁנֵי חֲלָלֵי לְבָד: חֲלָל הַשְּׂמֵאֲלֵי – מְרִירוֹת עַל שֶׁהוּא מְשׁוּקַע בְּעֵנֵי עוֹלָם־הַזֶּה וְרִיחּוֹק מֵה', וְחֲלָל הַיְמִינִי – "שְׂמִיחָה שֶׁל מְצוּהָ" כו, "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשֵׁיוֹ" (תהלים קמ"ב, ב) – הֵן הַמְּצוֹת שֶׁנֶּחְלָבְשׁוּ בְּעֵשִׂיָּה¹².

וְכֵן שֶׁתְּהִיָּה הַמְּרִירוֹת יוֹתֵר מִהַעֲדָר, אֲזִי יִהְיֶה אַחֵר כִּי יִתְרוֹן הַשְׂמִיחָה מִהַגִּילּוֹי אֹר אוֹר־סוּף שֶׁעַל יְדֵי הַמְּצוֹת¹³.

וְאִף שֶׁאֵין הַגִּילּוֹי עֵתָה, לְעֵתִיד יִהְיֶה הַגִּילּוֹי. וְזֶה שְׂפָתוֹב: "זוֹרַע צְדָקוֹת וּמְצַמִּיחַ יִשׁוּעוֹת"; "וַיִּשְׁעַת ה'" (בראשית ד, ד) – שֶׁע"ה נְהוּרִין. וְתָרִי זֶה כְּמוֹ אֲדָם שֵׁשׁ לוֹ תִּיבָה מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, שֶׁהוּא שְׂמִיחַ מְאֹד בָּהֶם אִף שֶׁאֵינּוּ רוֹאֶה אוֹתָם כִּי הֵם סְגוּרִים בְּתִיבָת: :

ג אֲךְ כֵּל זֶה הוּא כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת, אֲבָל כְּשֶׁאֵינּוּ כֵּן, וְהַמְּרִירוֹת הוּא מְעַנְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה בְּהַעֲדָרוֹ ב"בְּנֵי, חַיִּי מוֹזְנִי", וְכֵן הַשְׂמִיחָה הִיא מְשֻׁלְּמוֹתוֹ בָּהֶם, זֶהוּ בְּחִינַת

11. וענין בְּפִרְשַׁת פִּינְחָס עַל פְּסוּק "צוֹ אֶת כו".
 12. וענין ב'סֶפֶר שֶׁל בִּינוּיִם", סוּף פֶּקֶד ל"ד.
 13. וענין דְּבַרְבוּר הַמִּתְחִיל "אִסְרִי לְגַפְנִי. וּבְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ". וּבְדַבּוּר הַמִּתְחִיל "מְנוּרַת זָהָב הַזֵּל".
 14. (עַן לְעִיל עַל פְּסוּק "אֵלֶּה מִסְעֵי").
 15. וְרַבֵּי שְׁמֵעוֹן בַּר יוֹחָזִי אָמַד זֶהר חֲלָק א, רכ"ה, א': "אָנָּה סִימָנָא בְּעִלְקָתָא" וְאֵין סִימּוֹן בְּעוֹלָם.
 16. (וענין דְּבַרְבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי תִצֵּא". ועל פְּסוּק "רַבִּי וְשִׁמְחֵי בַת צִיּוֹן כו").
 17. (וענין עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת כ, א): "וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים כו" לְפָנֵיהֶם" – לְבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹתָם כו. עֵינֵי שָׁם).
 18. (וענין עַל פְּסוּק "חֲכִילִי").
 19. וענין ב'אֲגַרְתַּת הַקִּדְשׁ" עַל פְּסוּק "זוֹרַע צְדָקוֹת". ועל פְּסוּק "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַקִּדְקָה שְׁלוֹם".
 20. וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאֶרְבָּא זוֹטָא (דָּף רצ"ו, ב'). וְדָף רצ"ג סוּף עִמּוּד ב'). וּבְפִרְשַׁת צו (דָּף ל"א, א').
 21. וענין מֵה שֶׁנֶּחְבָּר מְעַנְּנוּ פְּנִימֵי־הַלֵּב", דְּבַרְבוּר הַמִּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי שֶׁלֹּחַ" שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (תהלים קל"ג, ה): "וְיִקְדַּם צִדְתִּינִי". וענין מֵה שֶׁנֶּחְבָּר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "אַחַת הִיא יוֹגְתִי, כְּעֵנֵן כְּבֵל מְאֻדָּד". וְכֵן פִּירֵשׁ הָאֲרִיז"ל, הוֹבָא בְּסִפְר "זִהְרֵי הַקִּדְוָע" (דָּף קכ"ב, א'): שֶׁבְּחִינַת צִיּוֹן הוּא בְּחִינַת "מִמְשַׁמְקִים קְרֹאֲתִיד כו" (תהלים קל, א). וְהוֹבָא דְּרַבִּי בְּסִפְר "הַדְּרַת מוֹלָךְ" סִימּוֹן קנ"ו.

ועינין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מי מנה", בענין מעלת המושבה שעל ידי עסק התורה, ומשם יובן גם כן ענין "ציון במשפט" דוקא "תפדה" - שהוא עסק התורה, "ושבתה - בצדקה" - ועינין שם²³ :

ועינין מה שנתבאר בדבור המתחיל "רני ושמחי" בענין מה שכתוב גבי יוסף "ויקראו לפניו אברהם" (בראשית מא, מג) - שהוא גם כן בחינת "ברוך" ו"ברכה" - מבואר ב"לקומי תורה" [להאריז"ל] פְּרֻשֶׁת וַיֵּצֵא: צִיּוֹן גִּמְמָרְיָא יוֹסֵף כו'²².

דבור המתחיל "ועתה יגדל נא פת כו'", גבי "בחסד ואמת יכפר עון כו"'. עינין שם. ועינין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וגעש דוד שם" - ב"אגרת הקדש".

23. ועינין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מה טובו", גבי "והתשובה השלישית והוא על ידי התורה כו"'

22. ועינין בפְּרֻשֶׁת בְּשֵׁלַח (דף ג"ה, עמוד ב') על פסוק "בשוב ה' ציון" (ישעיהו נב, ח). ובפירוש הרמ"ו שם. ובפְּרֻשָׁה בַּמְדָּבָר (דף ק"ה, א'), על פסוק (תהלים קכה, ח) "ויברך ה' מציון".

ועינין "ושבתה בצדקה": יש לומר, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמחי ברכו", בענין ו"צדקה תרומם גו'" (משלי יד, לד). ועל פי מה שנתבאר סוף

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

על כל העכו"ם כו' לפי שאינם בחי' כלי לזה כלל מאחר ששרשם מבחי' הפירוד מתחלת ההויה והוא בבחי' ז"מ דתוהו בבחי' נקודים כנ"ל שלמטה הוא אחרונים דשם ב"ן שהוא בחי' היש וגסות הנפרד היפוך בחי' הביטול וע"כ אינו במהות ענין הביטול והתכללות כלל להיות כלי בית קבול לתו"מ כו' ומוזה המעם אין בחי' התכללות בציור קומה שלימה דאדם רק בישראל לבד כמאמר אתם קרוים אדם כו' לפי שהתו"מ ג"כ בציור אדם וג' קשרים הן ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקודב"ה דכולא חד למהוי אחד באחד ממש וכמו שאנו רואים שאין שלימות בכל א' מישראל בלא זולתו אעפ"י שהוא היפוכו ומנגדו וכן מראש לרגל כראשי אלפי ישראל שמקבלי' מבחי' רגל וכמ"ש ת"ר אלף כו' אשר אנכי בקרכו כו' וכמו באדם שאין שלימות לאבר זה בלא חבירו שכולם מקבלים זה מזה ומשפיעים זה לזה עד שבין אמצעו' כולם נק' אדם בשלימות וע"כ גם לאחר שישאל נתפזרו בקצה הארץ כאו"א מתכלל ומתחבר עם זולתו שמקבל ממנו שלימותו כמו אנשי בחי' החסד והאהבה שבימין עם אנשי בחי' היראה ופחד שבשמאל זה משלים לזה כו' וכמו ד' הדגלים שהיו במדבר שהיו בבחי' ההתכללות כא' ולזאת כל תפלות ישראל עולים כא' ממש להיות בחי' כתר א' וכמאמר סנדל' קושר כתרים לקונו מתפלות ישראל אף על פי שאלו בקצה הארץ מובדלים ומרוחקים מאד מן חבירו וכמו בגלות ישראל בין העכו"ם שנאמר בד' רוחות השמים

(מא) אך הנה באמת אין בחי' כלי בית קיבול להכיל ולקבל מפנימות אור א"ם שבשם הויה דבחי' מ"ה דתיקון הנ"ל בין באור בין בכלי שלו רק ישראל לבדם לפי שישראל עלו במח' בעצמות היחוד האמיתי דא"ם ממש כמ"ש כי חלק הויה עמו וכמ"ש הויה אלקיו עמו דוקא (כמשי"ת) והוא מטעם שאנו רואי' שיש בהם בחי' ההתכללות והיחוד האמיתי בין בנשמתם שהוא בחי' האור ובין בגופם שהוא בחי' הכלי שנכללים ובטלים ממצויאתם לאלקיו חיים בהתכללו' אמיתי' כאיש א' ממש וראיה ממ"ת שהיו ס"ד דיעות במדרגות חלוקות בב' הפכים כחו"ג כו' ונתכללו יחד כאיש א' ממש ברצון ולב א' לאביהם שבשמים וכמ"ש ויהן שם ישראל נגד החר וכך אנו אומרים ברכנו אבינו כולנו כא' באור פניך כו' לפי ששרשם מבחי' היחוד העצמי דעצמות אא"ם שלוח נק' אדם אדמה לעליון ממש ומפני זה ה' בהם בחי' הביטול דבחי' מ"ה בביטול כל עצמות הרצון גם בגופם כמו בנשמתם ממש והוא כשאמרו כל אשר דבר ה' נעשה כפו"מ שהן בחי' הכלים דעשי' לעשות כלי ושם לאור דהויה שנק' מצות הויה כו' וכמו שעל כל דבור פרחה נשמתם כך ה' הביטול במציאות בגופם ממש והוא לפי ששרשם מבחי' שם מ"ה דהויה שבמדת הת"ת שהכלי אינו מסתיר כלל על האור ומאיר האור דפנימות בכלי כמו באור ממש בשוה (וע"כ עומדים בנסינות זה ג"א שנה בלי שינוי כלל) ולכך לא קבלו התו"מ רק ישראל לבדם כי החזיר

בקבוץ גליות זה שיהיה ע"י ביאת משיח דוקא שאו ממילא יתקבצו כל ניצוצות דקדושה יחד גם ממרחקי' מאד להיות בציור קומת אדם א' וכמ"ש ונקבצו בני יהודה ובנ"י יחדיו ושמו להם ראש א' כו' וכן א' ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד כו' (וזהו הטעם דואהבת לרעך כמוך זהו כל התורה כנ"ל וע"כ אמרו דלישתף אינש נפשיה בהדי צבורא כו' וכן זהו הטעם שאין מתפללים אלא בי' שכולל ע"ס דאדם דאכל יו"ד דוקא שריא שכינתא ולא על א' כו' וז"ש ה' עון דתורה לעמו יתן שהוא בבחי' התיקון דשם מ"ה דאדם כנ"ל ע"כ ממיל' יברך את עמו בשלום שהוא בבחי' ההתכללות ואחדות כאיש א' ממש ומטעם זה נחרב בית שני אעפ"י שהיה בהם תו"מ רק מפני שנאת חנם שעשו בחי' הפירוד כו' כנ"ל):

פרשתי אתכם כו' וכתוב שה פזורה ישראל כו' עכ"ז יחדיו ידובקו בעליות התפל' בשער השמים והוא שער הי"ג שכולל כל הי"ב שערים די"ב שבטים כו' וגם לענין השלימו' שכאו"א ימצא שלימותו בזולתו הגם שהוא רחוק ממנו מאד ובכללות היינו כמו שא' בזהר דבנוהי דאברהם בגלותא דישמעאל כו' עכ"ז אין שלימות לגלות ספרד כו' שבגלות ישמעאל בלתי בנוהי דיצחק שבגלות' דאדום כו' וכן להיפוך וכמו שאין שלימות ליד ימין בלא יד שמאל או לרגל בלא יד ויד בלא רגל מאחר שבכללות' דוקא נק' ציור קומת אדם א' ולפי ששרשם הראשון מבחי' היחוד האמיתי בעצמו' המאציל ע"כ הגם שלמטה נתפורו ונתפרדו בריחוק מקום יכולים להתכלל יחד לעלות למעל' כאיש א' כמו במ"ת ממש וראי' מן הקבוץ גליות דכתיב אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך וידוע

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל' - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - קדושים תהיו (תקס"ב)

מה"ט תעלומות הלב, ויציאאתה אל הגילוי הוא ע"י הארה אלקי' מלמעלה מעלה וכמארז"ל אלמלא עזרו כו' שהארה זו גורמת גלוי אה"ר מהעלמ' כמשל המים היוצאים ונובעים מהסתר העפר או כמשל החמה שצומחת מהסתר העפר שהי' מכסה עלי' תחלה כמ"כ הוא ענין עד יערה עלינו רוח ממרום שפועל גילוי אה"ר, והנה הארה זו נמשכ' מלמעלה מעלה דהיינו מקדושה עליונה ממש כי בכדי שתוכל לפעול התפעלות בגוף ממש שהוא למטה מאד במדרגה צ"ל המשכה ממקום גבוה ביותר שיוכל להתלבש כ"כ למטה וכנודע מענין ועברתי באמ"צ אני ולא מלאך כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו פי' בכבודו היינו בחי' ממכ"ע ובעצמו היינו סוכ"ע והיינו משום שקליפת מצרים הי' למטה במדרגה מאד לכן א"א לשום מלאך להתלבש שם אלא הקב"ה עצמו דקמי' כחשכה כאורה, וכמ"כ עד"ז בענין המשכת גילוי אלהות מלמעלה לעורר האהבה בנשמות ישראל המלוכשים בגופים שמק"נ המסתירים מאד צ"ל המשכה זו ממקום גבוה ביותר והוא בחי' הקדוש הג' שנמשך מבחי' קדש העליון הנ"ל פ"א המרום לבדו ממש, ומאיר למטה לעורר אהבת בכל מאדך (שהוא ענין הקדוש הא' שהוא מה שיועו ישראל ע"י אהבה זו לבחי' קדש העליון הוא מהו"ע ית' ממש), וזהו ענין על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח,

ב. ואח"כ יש עוד כ"פ קדוש בקדושה והן בבחי' המשכה מלמעלה למטה. והענין כי אחר בחי' ההעלאה דקדוש הא' שהוא בחי' אהבת מאדך ליכלל בא"ס ב"ה ומואם בחייו הגופניים באמת, אזי אח"כ צ"ל בבחי' שוב שיבטל רצונו מפני רצון העליון ב"ה שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, ואי לזאת יש להמשיך מבחי' קדושה עליונה דעצמות א"ס ב"ה למטה דייקא והיינו ע"י מעשה המצות שבהן ועל ידן נמשך קדש העליון הנ"ל שהוא מצד עצמו מוברל ומרום להיות בגילוי ההשגה לנבראים וזהו שאנו מברכים אשר קדשנו במצותיו קדשנו דייקא לומר שעל ידן נמשך בחי' קדש העליון למטה כמו ע"י הצדקה שהוא בחי' חסד מעוררים ג"כ למעלה בחי' חסד אל כל היום ועד"ז ע"י לבישת המלית פריסו דמלאך (ואמנם יש מצות שהן ג"כ בחי' העלאה כמו קרבנות ותרומות והיינו ע"ד הנ"ל בענין קדוש הא'). וזהו ענין הקדוש הב' שהוא מלמעלה למטה, והקדוש הג' הוא כמו ממוצע בין ב' הקדושות הנ"ל כי עם היות שהוא ג"כ בבחי' המשכה מלמעלה למטה אך המשכה זו הוא ליתן כח ועזו שיוכל להיות העלאה ממטה למעלה בקדוש הא' דהיינו שיהי' בהם בחי' אהבה דבכל מאדך כי מפני שהנשמה מלוכשת בחומר גופני הרי נקודת הלב שלה לה' נעלמת בתוך הגוף המכסה ומסתיר על נקודה זו ונק'

ע"י מעשה המצות וע"י עסק התורה כנ"ל, וזהו קדושים תהיו פ' שמבטיחם שבודאי יהיו קדושים אפי' בעל כרחם כי לא ידה ממנו נדה כתי' שאפי' הרשעים מלאים מצות כו' ולפי שקדושה זו הוא מה שממשיכים מלמעלמ"ט ע"י תומ"צ והם ב' קדושות לכן אמר קדושים תהיו וכמ"ש אח"כ והתקדשתם והייתם קדושים ב' מיני קדושות כמאמר המדרש, כי קדוש אני הוא קדושה העצמי דאא"ס ב"ה, והוא נתינת מעם למה תהיו קדושים לפי כי קדוש אני ואתם מוסיפים תוספת קדושה בקדושה זו ג"כ ע"י אהבה דבכל מארך כנ"ל לכך יש שייכות וערך שיומשך אח"כ ג"כ מקדושה זו מלמעלמ"ט ע"י תורה ומצות כנ"ל, ובכל זאת יובן מה שיכר הפייט יוקדש בא' משלש קדושות דהיינו כי קדוש אני בחי' קדושה הא', ויובן ג"כ ענין עתידיים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש שהוא לפי שהם ע"י אהבתם הגדולה בבחי' מארך הם מגיעים לבחי' קדושה העליונה הנ"ל מקור כל הקדושות לכך גם המה יתקדשו בקדושה זו ולמלאכים יומשך ג"כ הארה מקדושה של ישראל ולכן יאמרו לפניהם קדוש וד"ל:

עבודה הוא עבודת הקרבנות ובכלל זה התפלה שכנגד תמידין תקנום והוא בחי' אהבת בכל מארך שהוא ענין הקדוש הא' שהוא ההעלאה מלמטה למעלה בקדושה עליונה דעצמות אא"ס ב"ה, וגמ"ח הם הצדקה ומעשה המצות שהם המשכות קדושה עליונה הנ"ל מלמעלמ"ט, והתורה הוא ענין קדוש הג' שהוא ההמשכה המעוררת גילוי האהבה והוא כמו בחי' ממוצע בין ב' קדושות הנ"ל שהא' היא מלמטה למעלה והב' היא מלמעלה למטה ובקדושה זו הג' יש בה התכללות מב' הבחי' שהיא המשכה מלמעלה למטה לעורר ההעלאה מלמטה למעלה. וכן באמת בענין עסק התורה יש ב' מצות הא' מצות הקריאה כדבור דוקא בפה להמשיך גלוי אא"ס מלמעלה למטה והב' מצות הגיון ועיון במוח שהוא מלמטה למעלה. ועתה יובן המדרש בענין הג' עטרות שהניח א' בראשו ושתים בראש בניו, פ' א' שהניח בראשו הוא בחי' הקדוש הא' שהוא ההעלאה עד עצמות א"ס ב"ה ממש והוא מקור כל הקדושות, ושתים שבראש בניו הוא מה שנמשך מקדושה עליונה הנ"ל ג"כ מלמעלה למטה ב' מיני קדושה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כמה מעלות טובות למקום עלינו

האבות ריחות היו (כלומר כענין ריח בעלמא שאינו עצם הדבר) אבל אנו שמן תורק שמך מאתים וארכעים ושמונה מצות עשה ושלוש מאות וששים וחמש מצות ל"ת עכ"ל. והיינו כמ"ש בבה"ז בראשית דך"ז ע"ב בענין משנה שברדני התורה הנגלית משיגים עצמות חכמה עילאה משא"כ בדיעת הסודות הוא רק ידיעת המציאות כו' ואפילו בג"ע שהיא השגת המהות הוא רק בהארת חכמה עילאה ועמ"ש מזה סד"ה לריח שמניך.

ועפ"ז יש לפרש היטב שאלת הבן חכם מה העדות כו' אתכם ור"ל שהרי קיים אברהם כל התורה ע"י רוחניות העבודה בלבד בבחי' היותו הלך ונסוע רצוא ושוב שזהו כלל כל התורה כמ"ש בד"ה וקבל היהודים, וא"כ למה אתכם דוקא צוה רמ"ח מ"ע ושם"ה ל"ת הכל מעשיות דוקא, וע"ז תירצו כי באמת יש מעלה יתירה ונפלאה בקיום כל המצות יותר ממה שקיים אברהם, והיינו שאברהם המשיך הכל ברוחניות בבחי' פנימי, אבל שיוכל להתגלות אלקותו ית' גם בחיצוניות זהו דוקא ע"י מצות מעשיות, וזכו לזה ע"י

ג) הראב"ע כ' מה העדות הטעם למה זה העול עלינו בינות בני אדם (ור"ל כמ"ש מ"ע ספורנו ולא הספיקו מצות בני נח) ואמרת כי השם פרנו מכית עבדים והנה עשה לנו זאת הטובה והנה חייבים אנהנו ליראה את שמו כי כבר הכרנו כי הוא הטיב לנו ועוד ייטיב לנו להחיותנו כי מצותיו חיים הם למוציאהם עכ"ל. (והחוקוני פ' אתכם דקאמר היינו משום שלא נולד בשעת הציווי) ודבריו עולים בקנה א' עם מ"ש בח"ה שער עבודת האלקים פ"ג בד"ה והרביעי, כי מן הידוע כי עבודת בני אדם חייבים בהם כפי מעלת הטובות עליהם כו' כאשר בחר בנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים כו' ויחדנו הבורא יתעלה משאר האומות בעבודה, חייבנו בה להודות לו, וייעד אותנו על קבלתה מהגמול בעוה"ז ובבא כו' כמשי"ה אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש עכ"ל. וזהו ע"ד מ"ש בשה"ש רבה ע"פ לריח שמניך כל המצות שעשו לפניך

בת"א ר"פ לך לך הנ"ל וכו' וכל העם רואים את הקולות, ועמ"ש ע"פ ביום ההוא יהי' הוי' אחד כולו הטוב והמטיב. קיצור. אחכם כי אברהם קיים את כל התורה ע"י הלך ונסוע ע"ד והחיות רצוא ושוב וזה שפיר, אבל אך ע"י מצות גשמיית ימשך בו, והתירוץ אך אדרבה ע"י עבדים היינו בו ויוציאנו וכו' לזה שלא זכה אברהם וזהו לריח שמנך ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך רמ"ח מ"ע ושם"ה ל"ת שבהם וע"י נמשך בחי' עליונה יותר וכמ"ש בת"א כד"ה משה ידבר ועמ"ש במ"א כי אברהם ויטע אשל והמשך בכאר שבע ז' היכלות דבריאה, אבל כשנעשה מהאשל בריח התיכון הנה הוא מבריה מהקצה העליונה עד הקצה התחתונה ממש וממשך עלי' עשור עשרת הדברות שיהי' גילוי ע"ם דאצי' למטה כנור של יו"ד נימין ולא בבחי' באר שבע לבד בו, וזהו והטיבך והרכך מאבותיך וזהו כי ישאלך בנך מחר, ע"ד כי שאל נא לימים ראשונים, וזהו ענין ויטע אשל אותיות שאל במד"ר וירא פנ"ד, אבל הנהי' כדבר הגדול הזה מ"ת הוא בחי' גבוה יותר וזהו ויוצינו בו' לטוב לנו כל הימים, יחינו מיומים בית ראשון ובית שני ביום השלישי יקימנו לע"ל, ואז ונחי' לפניו ואז עולם שכולו טוב דלית שמאלא, גם י"ל כי יש ב' בחי' טוב, טוב ה' לכל, טוב ה' לקויו הטיבה ה' לטובים וזהו לטוב לנו יבא טוב ויקבל טוב מטוב בו, ועמ"ש ע"פ טוב וישר ה'.

עבדים היינו בו' כמשנ"ת בת"א ר"פ לך לך ע"ש, ועמ"ש מזה כד"ה משה ידבר, ויש לבאר ע"ד מ"ש כד"ה וארא ענין ימים יוצרו בו' ואברהם זקן בא בימים הנ"ל. וזהו ענין שקיים אברהם כל התורה שהרי שם"ה ל"ת כנגד שם"ה ימים ואך קיים, י"ל ע"י אברהם אוהבי שהוא יומא דאויל עם כולוהו יומין, וזהו מי האיש החפץ חיים צ"ל אוהב ימים שבהם ועל ידם יזכה לבחי' חיים היינו והחכמה תחי' איהו וחיוהי חד, וכמו נדר נק' חיי המלך. אך מבואר כד"ה וארא אל אברהם הנ"ל שהמשכה זו הוא עדיין רק מבחי' ממכ"ע, ויש לומר דהיינו מבחי' חו"ב וזהו יחינו מיומים אבל ע"י ביום השלישי של מ"ת ושל תחיית המתים יקימנו ונחי' לפניו בחי' סוכ"ע, וזהו לטוב לנו כל הימים, וכן פי' בספר פנ"י דפי' כל הימים קאי על ג' בחי' בהמ"ק הנ"ל בו', פי' שימשיכו טוב בכל הימים הנ"ל ע"ד יום טוב בחי' שער החצר הפנימי' בו' שנפתח בשבת ויו"ט נק' שבת, ופי' יום שכולו טוב כי הנה טוב ורע בשרשן הן חסד וגבורה כמ"ש אדמו"ר נ"ע כד"ה כפ' נסכים, וכן כ' בפרד"ס ערך עין אך עומק טוב ועומק רע הם גדולה וגבורה, וא"כ בחי' יום שכולו טוב זהו הכתר דשם לית שמאלא והכל טוב, וזהו שע"י מצות מעשיות דוקא ימשיכו מבחי' יסוד דא"א, וזהו לטוב לנו כל הימים. גם פי' כל הימים י"ל חיבור ימי קדם עם ימי עולם. אך מה שזכו לזה זהו דוקא ע"י היותם עבדים לפרעה במצרים וימרו את חייהם בו' שע"י דוקא וכו' לזה שיהי' התלבשות התורה בגשמיית כמ"ש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

הללו את ה' כל גוים בו', שבת חול המועד סוכות, תרד"ע

של אור מקיף בו', והו"ע י"א כתרין דמסאבותא בו' (ונר' דהיו"ד ניצוצות הן בבחי' או"פ בהם וכו"ה בשער הכוונות, אך עיקר החיות שלהם הוא מהאו"מ, וכשמסירים האו"מ ה"ה מתים ומתבטלים וכמ"ש בפע"ח שער העשי' רפ"ד, וצ"ל מפני שהאו"פ הוא בבחי' בליעה בהם וע"כ אינו בבחי' חיות להם כ"א האו"מ בו'). והנה הטעם מה שבקדושה הם ע"ם דוקא ואי' בס"י עשר ולא תשע ולא י"א, ובסמ"א הן י"א כתרין, הוא מפני שבקדושה הנה החיות שמחי' את הע"ם הוא בתכלית היחוד עם הספי' בו', וכמא' והוא נביעו איהו כנשמתא לגופא בו', דגופא הן הספי' שהן הכלים, וכמ"ש א לפני זה וכמה גופין תקינת לון בו' חסד דרועא ימינא בו', ואור

(רי) ולהבין ב' מיני המשכות הנ"ל, ילה"ק מ"ש שמן וקמרת ישמח לב, ואי' בבחי' ר"פ תצוה בשם המדרש שמן המנוחה שהי' מתקרב בזמן הקמרת שגא' ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקמירנה משמח לבו של הקב"ה בו', וא"כ קאי על הקמרת הקמורת שבכ"י על המזבח הפנימי שנמשך ע"י שמן המנוחה, וידוע שהי' עוד עבודה בקמרת דיוהכ"פ לפני ולפנים, וצ"ל שע"י ממשכים ודאי בחי' השמן רק צ"ל שזהו למע' מבחי' שמן המנוחה בו', וא"כ צ"ל שיש ב' מדר' בקמרת וב' מדר' בשמן בו'. ולהבין זה צ"ל תחלה ענין הקמרת, והנה אי' בפע"ח ד"א סממני הקמרת הן עשר ניצוצי הקדושה של או"פ המחוי' את הקליפות ויש ניצוץ א'

האור שבהם כו' וכמ"ש במ"א שז"ע הוא קיים ושמך קיים וכסאו נכון, דגם הכסא שהן הכלים שהם בבחי' מכוון לשבתו ית' ה"ה בבחי' קיום בעצם כו' (וכמו בנשמו' דכתי' ואתם הדבקים כו' חיים כולכם כו' שהם בבחי' חיות עצמי לפי שהן דבקים בה' כו', וכ"ה בבחי' הכלים כו' וכמ"ש בד"ה ובוים שמחתכם, רנ"ו). וכמו עד"מ באדם למטה הרי הגוף הוא חי בעצמו לא רק מה שנמצא בו דבר חיוני כ"א שהוא עצמו חי, ולא כמו הלוש שבשעה שהאדם לבוש בו ה"ה מתנענע שזהו רק מפני שהאדם החי מלוכש בו, אבל בגוף הרי אינו באופן כזה כ"א שהגוף עצמו חי ע"י הנפש (ובגוף הרי מצ"ע אינו מציאות חיוני כלל אדרבה הוא מציאו' מות מצ"ע כנודע ומבו' במ"א, ומ"מ בהתלבשות הנפש בו ה"ה בעצמו חי כו'), והיינו מצד התאחדו' הנפש בו כ"כ בבחי' פנימי (היינו בבחי' התגלות ובבחי' התאחדות כו') עד שהגוף עצמו חי כו'. והדוגמא מזה למע' שהכלים הן בבחי' קיום עצמי מצד התלבשות האור בהם שהוא בבחי' התאחדות ממש כו'. ובאמת יחוד האורות עם הכלים הוא יותר מיהוד והתחברות הנשמה עם הגוף, שהרי לדעת המערכת והעה"ק הע"ס הן עצם אלקו' ממש, והיינו שגם הכלים הן בחי' אצ"י, וא"כ ה"ה מהות א' ממש עם האורות וא"ז כלל כמו שני דברים המתייחדים כו', וי"ל דלשמה זו ענין הכלים הוא רק התגלות האור כו', והרי הגילוי אינו מהות אחר מן העצם כו'. וענין ההתגלות י"ל כב' אופנים, הא' שהוא ע"ד בחי' המל' שהו"ע הגילוי, וכנודע דהספ' שלמע' מבחי' המל' הן בבחי' דבקות במקורם והגילוי הוא בחי' המל' כו' וכמשי"ל, ועד"ז הו"ע הכלים לשטת המערכת, רק דבחי' מל' ה"ה בחי' נבדלת מטעם זה (וצ"ל שיש בזה ג"כ ההפרש בין המל' שהיא ספ' בפ"ע ובין בחי' המל' שבכל ספ' כו'), אך לשטת המערכת צ"ל שזהו ע"ד כמו בחי' המל' בהיותה כלולה עדיין בבחי' הו"א כו' (ועמ"ש הפרד"ס בענין יסוד העפר כו'). והאופן הב' הוא שענין ההתגלות היינו הגלמת האור להיות האור בבחי' מציאות כו', ולשני האופנים אין הכלים בבחי' מציאות דבר בפ"ע וה"ה חד עם האור כו'. ובאמת לדעת המערכת אינם בבחי' כלים כלל כ"א הע"ס הן בחי' עצמו' לכד והיחוד הוא בעצמות המאציל כו', אך לפ"ז ודאי היחוד אינו כמו שני דברים המתייחדים דעה שרהוק ערך האור והגילוי לגבי בחי' עצמות המאציל מ"מ ה"ז הארת המאציל כו' (ובחי' המאציל זהו בחי' חיצוני' האור השייך אל הנאצילי' כו'). וגם לדעת הפרד"ס שהע"ס הן בבחי' עצמות וכלים, מ"מ אין הכלים לגבי האורות כערך הגוף לגבי הנפש שהוא מהות אחר לגמרי (והוא מהות הפני באמת כנ"ל), משא"כ הכלים ה"ה אלקות ממש רק שזהו בחי' כח הגבול שבא"ס כו', וגם לדעת רבינו באגה"ק שהן בחי' גבול כו' וכמ"ש במ"א, מ"מ

הקו המתלבש בתוכם הוא בחי' הנביעו' שהוא כנשמתא לגופא כו'. ועד"מ הנשמה המתלבשת בגוף הרי ע"ה שהנשמה עם הגוף הם שני דברים שהם מרוחקים זמ"ו תכלית הריחוק, מ"מ הרי אור הנפש מתלבש בהם ומתייחד עמו בהתאחדות ממש עד שהדם נק' נפש וכמ"ש כי הדם הוא הנפש, דהיינו מצד עוצם התאחדו' הנפש בהדם כו', ועי"ז הוא התאחדות הנפש עם הגוף בכלל, ושניהם יחד נק' אדם באדם הוא א' דם, דהא' הוא החיות ועם הדם יחד נק' אדם, וכן בד"כ הנשמה עם הגוף נק' אדם, דהגוף בפ"ע נק' גוף האדם וכן הנשמה בפ"ע נק' נשמת האדם, ובהתכללות שניהם יחד נק' אדם כו'. ועד"ז יובן למע' בבחי' אדה"ע דאצ"י דהגם שאין לו דמות הגוף ולא גוף מ"מ דברה תורה כלשון בני"א וכמ"ש ועל הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמע' שזהו בחי' דמות ומראה לכד כו', דבחי' גופין הן הכלים דאצ"י שנק' גרמוהי דפי' עצמות שזהו עיקר הגוף וכמשנת"ל פקנ"ג, ובפרט הן בחי' האברי' דו"א דשם עיקר הכלים כנודע, וההוא נביעו' איהו כנשמתא כו' הוא בחי' אור הקו בכלל המתלבש בהע"ס כו', ובד"פ הוא בחי' חו"ב שזהו בחי' החיות דו"א וכמ"ש והחכ' תחי' וכן בינה נק' אלקים חיים כו'. וזהו בחי' א' דם דאהי' בריבוע גימט' דם שזהו מבחי' הבינה כו' וכמשנת"ל פקפ"א, ועיקר החיות הוא מבחי' החכ' שזהו הא' שבאדם כו' (ולעיל שם נת' שזהו המים שעושה התפשטות הדם כו', וכן גבי ההוא נביעו' נא' כמ"א דאשקי' לאילנא כו'), וכללו' שניהם נק' אדם כו' (ובפרטו' הן ב' מיני חיות כו' דהחיות דינה הוא להיות בחי' המציאות והחיות דחכ' הוא להיות ביטול המציאות כו' וכמ"ש במ"א, ועמ"ש בלק"ת בהבי' דבשעה שהקדימו ועמשי"ל פ'), וזהו בחי' אדם פנימי שהוא בחי' האור והחיות כו', ובהתלבשות האור והחיות בכלים ואברים דו"א נק' בחי' אדה"ע ע"ש התכללות דאורות וכלים דשניהם יחד דוקא נק' בש' אדם כו', והיינו מפני שהאור והחיות מתייחד עמהם ביחוד גמור עד שהם דבר א' ממש, וכמ"א איהו וגרמוהי חד שהן בבחי' חד ממש כו'. והגם שאינו דומה להיחוד דאיהו וחיוהי וגם בחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי א"ז בחי' ומדרי' זו עצמו' דבחי' איהו שמתייחד עם חיוהי כו', וכמשנת"ל פקנ"ה שזהו בחי' האור המתלבש כו', והיחוד הוא רק לענין ההתהוות כו', שא"ז יחוד עצמי כ"א לצורך איהו פעולה היינו לפעול פעולת ההתהוות כו' (וי"ל דבכלים גופא היחוד בבחי' פנימי' הכלים זהו בחי' אדם א' דם כו', והוא בחי' אדם פנימי כו' והוא מהן בעצם כלים לקבל כו', והיחוד הנ"ל הוא בבחי' חיצוני' הכלים ואברי' דו"א והוא לצורך ההתהוות כו', ולפ"ז הוא בחי' הארת איהו לכד כו' וכמ"ש במ"א). ומ"מ הרי האור מתייחד ממש עם הכלים כו', עד שגם הכלים הן בבחי' קיום עצמי מצד יחוד

מהנפש, וכמו"כ למעלה כלים גופא ואורות נשמתא, והוא בחי' אדה"ע, א' דם, דם בינה, א' חכ' שהוא עיקר האור, ומתייחדים עם הכלים, איהו וגרמוהי חד, שהכלים הן ג"כ בבחי' קיום עצמי, וביותר מגוף ונפש שהרי הכלים הן אלקות, ולדעת המערכת י"ל שהן רק גילוי האור, כמו בחי' מל' הכלולה בו"א, או רק הגלמת האור, וי"ל לשיטתו הע"ס הן עצמות לבד, וגם לדעת הפרדס הן אלקות, ולהאגה"ס אלקות וגבול, ולכן הן ע"ם האורות והכלים יחד.

ח"ה בבחי' אחדות ממש עם האור כו', וע"כ הן במספר עשר דוקא להורות שהן בבחי' אחדות כו', וז"ש עשר ולא י"א שלא להפריד ח"ו בין הכלים והאורות דבאמת הן מיוחדים כו'. ק"צור. ובה"ע יקדים מ"ש שמן וקטרת שיש ב' מדרי' בשמן וב' מדרי' בקטרת, דהנה י"א סממני הקטרת הן נגד י"א כתרין דמסאבותא ובקדושה דוקא ע"ס, כי האורות מתאחדים עם הכלים, וכמו גוף ונפש שהנפש מתאחד עם הדם והגוף ושניהם נק' אדם, והגוף חי בעצם

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ויעבור גו' ויקרא - ב' ניסן תרפ"ט

אור העצמי אמנם כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו דבכדי שיהי' עבודתו בתורה העבודה הנרצית הוא ע"י הקדמת העבודה דתפלה. והוה גדול אדוניו ורב כה שהוא העבודה דתפלה בהתבוננות דמה גדלו ומה רבו מעשיך באור והחיות האלקי שמתלבש בעולמות ונבראים להחיותם ועי"ז הוא ולתבונתו אין מספר שבהעבודה דלימוד התורה ממשיכים המשכה מעצמות אוא"ס ב"ה ולהיות שהתורה באה מהשתל' משום זה שייך בזה לומר ל' מספר, אבל באמת הוא בלי מספר.

וזהו כשעלה משה למרום מצא להקב"ה קושר כתרים לאותיות היינו שע"י קריאת אותיות התורה ואותיות התפלה ימשיכו אור העצמי מה שאינו בערך כלל ואמר לו למשה הי' לך לעזרני לומר תצליח במלאכתך, דההצלחה היא דכל אשר יקרא אותיות התורה והתפלה הגם שאינו בערך כלל מ"מ ימשיכו בקריאת אות' אלו המשכה עצמית. והוה שאמר ועתה יגדל נא כח אדנ"י ולא אמר כח הוי' דהוי' הוא למע' מהשתל' והכוונה הוא דע"י העבודה ימשיכו בהשתל' דוקא את האור העצמי שלמע' מהשתל' ולכן אמר כח אדנ"י דאנת אשתמודע אדון על כולא, והוא כח אדנ"י הכוונה פנימית שבבריאת העולמות.

וזהו ויעבר הוי' פניו ויקרא הוי' הוי', דכאשר עבר הוי' על פניו דוקא היינו על הפנימיות דמשה, דמשה הוא ראש אלפי ישראל שמסר עצמו על התורה ועל ישראל, ולכן כשעבר הוי' על פניו על פנימיותו וואם די פנימיות פון משה הוא דער דערהער מה שנוגע לכלל ישראל ולכן נק' בשם ראש כשם שבהראש הוא נרגש מה שנוגע לכל אבר בפרט,

והנה באמת המשכת התורה היא המשכה עצמית, דכמו שהיא למעלה כמו"כ היא באה למטה ממש וכדאיאת באגה"ק בר"ה להבין מ"ש בפע"ח דמהות חכמה עילאה דאצי' בהתלבשותה בבחי' אור הנשמה דמל' דבריאה מתלבשת בהלכות הערוכות לפניו הרי שבהלכה הגשמית דתורה הנגלית שלומדים למטה מתלבשת בה מהות חכמה עילאה דאצי', דבעת מ"ת הי' זה בהתגלות ממש כמו"ש חכמת אדם תאיר פניו, כי באור פניך נתת לנו תורת היים וכי', דאור פניך הוא בחי' פנימיות ועצמות א"ס ממש וכמו"ש וירד הוי' על הר סיני וזה נתלבש באותיות דעשרת הדברות שהן אותיות פשוטות שנא' לא תגנוב לא תרצה וכו' אבל באותיות אלו הוא פנימיות ועצמות א"ס ב"ה וכן בתורה עכשיו דכל הקורא בתורה הקב"ה קורא כנגדו, ובאמת הרי עיקר התורה היא למטה דוקא ולכן נקרא התורה אור שהיא מאירה למטה ואינה דומה לאור המשתלשל בעולמות, דאור המשתלשל בעולמות הוא בדרך עו"ע שהוא מרוחני לגשמי אבל בתורה הוא המשכת העצמות ממש, ולכן דברי תורה אינן מקבלים טומאה, שהתורה אינה מקבלת העלמות והסתרים והוה שבקשו המלאכים אשר תנה הודך על השמים, שבקשו את התורה ברוחניות, והשיב להם משה כלום יצה"ר יש בכפ, להיות דעיקר התורה היא למטה לברר בירורים דנה"ב ושכרו בנעה"ע והתחתון. והוה אשרי מי שבא לכאן בנ"ע ותלמודו שלמד בעוה"ז בידו, לפי דכל הלימודים דג"ע עליון ותחתון הוא רק באופני הבוררים של הנה"ב וההמשכה בתורה היא המשכה עצמית דע"י הקריאה באותיות התורה ממשיכים

הנה כמו"כ הוא בבחי' ומדרר' משה שנק' ראש אלפי ישראל, ולזאת כאשר עבר הוי' על פניו, כלומר על פנימיותו אז צעק בקול גדול הוי' הוי' אל רחום וחנן סלח נא לעוונותיהם של ישראל וחלצם מכל צרה והשפיע להם רוב טוב.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה, תר"ץ – ניו יורק

והתשובה היא האור של הבנין, הרי שאלת הבעש"ט נ"ע היא ההשכלה של בנין ביאת המשיח בב"א, ותשובת המשיח – האור – כלומר, ההבנה – בבנין ביאת המשיח בב"א.

להבנה יש יסוד – עליו היא בנויה, ושורש – ממנו היא צומחת.

פירושם של יסוד ושורש הוא : בכל דבר ישנם גוף הדבר וחיות הדבר. ככל שגוף רוחני, כמו סברת השכל, יהיה עדין – הרי חיות השכל עדינה יותר. היסוד הוא הבסיס עליו עומד הגוף, והשורש הוא מקור החיות.

גם בשכל ישנם יסוד ושורש. כלומר, ביסודי השכל ישנם שני אופנים: א) יסוד – הוא הבסיס של השכל, כלומר היסוד הוא למטה והשכל הוא למעלה, כמשל הבנין שהיסוד שלו הוא למטה והבנין עומד על גבו. ב) שורש – הוא מקור השכל, כלומר היסוד הוא למעלה והשכל למטה. ב. הבנתנו החסידיית בנויה על חסידות. כלומר, היסוד הוא שכל עצמי, והשורש הוא חיות אלקית גלויה, לא האלקות הטבעית.

כל בני ישראל יודעים בהכרה עצמית, שה' אחד. המלה "אחד" היא ראשי תיבות בעל שתי משמעויות בתוכן המלה "אחד".

המלה "אחד" מבטאת את הכוונה של יחודו של הקב"ה, שהשי"ת הוא אחד.

בחסידות שואלים: הביטוי הנכון לציון והדגשת יחודו של דבר הוא המלה "יחיד" ולא "אחד". המלה "אחד" מציינת שזה דבר אחד, אבל איננה מוציאה מכלל אפשרות שיותר מכך אין. המלה "אחד" אומרת שהוא הראשון, ככתוב³ "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". ואילו המלה "יחיד" מציינת ייחוד. הרי לכאורה היו צריכים לומר "הוי' יחיד", מדוע, איפוא, אומרים "הוי' אחד".

חסידות מסבירה את ההבדל בין משמעות המלה יחיד לבין משמעות המלה אחד: יחיד – הוא דבר יחיד. ואילו אחד – הוא דבר מאוחד.

א. ב"עליית הנשמה" של רבנו הבעש"ט נ"ע, בשנת תק"ז, היה בהיכל המשיח ושאל אותו: אימתי קאתי מר? ומשיח ענה לו: לכשיפוצו מעינותיך חוצה.

"שאלה" ו"תשובה" הן בנין מסויים של השכלה והשגה. בכל בנין קיים עצם הבנין והתוך של הבנין. כך הדבר גם בבנין של השכלה.

"השאלה" היא הבנין, ובעולם השכל זה נקרא "השכלה", וה"תשובה" היא התוך, האור שבבנין, ובעולם השכל זה נקרא "השגה". שתיהן – השכלה והשגה – מחזקות ומאירות אחת את השניה.

ההשכלה היא אבן הפינה והשורש של ההשגה, וההשגה היא בית המגורים של ההשכלה.

בכך נבין את עומק מאמר החכם "שאלת חכם חצי תשובה"¹, או "שאלות החכמה חצי החכמה"².

שני הנוסחים: א) שאלת חכם חצי תשובה, ב) שאלות החכמה חצי החכמה –

הרי ברור ששניהם מהווים תוכנן של שתי השכלות נפרדות, שכל אחת מהן היא השכלה רחבה ומובנת בעלת משמעות מסויימת. אך לא נתעמק בזה כעת, נלמד רק את פירוש המלות.

באימרה "שאלת חכם חצי תשובה" ישנם מעלה וחסרון. המעלה היא – שיש כאן חצי תשובה. והחסרון הוא – שזה חצי תשובה בלבד. אך זה מורה על התאחדותן של ההשכלה וההשגה. ההשכלה היא מקור האור של ההשגה, וההשגה מאירה את ההשכלה.

בשאלת הבעש"ט נ"ע ובתשובת המשיח, מהווה שאלת הבעש"ט נ"ע בענין ביאת המשיח, את ההשכלה, ותשובת המשיח – את ההשגה.

ההשכלה היא – "אימתי קאתי מר", מתי יבוא משיח, וההשגה, כלומר ההבנה היא – "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", שיש לה שתי משמעויות: א) מעינותיך יפוצו בחוץ. ב) מעיינות החוץ שלך יפוצו.

כאמור, ששאלה ותשובה, השאלה היא הבנין

(3) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(1) מובא ב"מבחר הפנינים" שערי החכמה.

(2) בראשית א, ה.

שכל עצמי היא מהות מציאות אחרת לגמרי מאשר שכל אנושי.

בהיותי עם אבי בוינה, בפורים תרס"ג, דיבר אבי ב"שולחן" בענין לימוד התורה לשמה, לשם התורה. מתאחדים עם התורה עד שהלומד והתורה נעשים לדבר אחד. סגנון לשונו נעשה לשון של תורה, ושכלו – לשכל של תורה.

הסבא⁴ סיפר לאבי⁵ שלקראת הבר־מצוה שלו, אמר לו סב⁶, שצריכים ללמוד תורה לשמה, וההכנה לכך היא להיות בקי בבבלי וירושלמי, תוספתא, ספרא וספרי, באותה מדה שהרמב"ם היה בקי בהם.

הגאון מלובלין⁷ סיפר לי, כשבא לליובאוויטש אל הסבא⁸ בשנת תרי"ד – רגיל היה הגאון מלובלין להכין כל פעם, לקראת בואו לליובאוויטש, ענין בלימוד בו היה מתפלפל עם הסבא – הביא אתו פלפול עמוק עם הרבה חידושים.

כבואו לליובאוויטש, עבר במחשבתו עוד הפעם על הפלפול ועל חידושי התורה שהכין, והיה שבע רצון מאד, בידעו שיגרום בכך נחת רוח רב לסבא, ובעיני חסיד – גרימת נחת רוח לרבי היא אחד מהדברים הגדולים ביותר, כי חסיד יודע ש"עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה"⁹, מי שמקושר לרבי בעולם התחתון, זוכה להיות מקושר לרבי בעולם העליון. ולהיות ליד הרבי בעולם העליון, זה כבר דבר אחר לגמרי.

כשנכנסתי אל הרבי – סיפר הגאון מלובלין – והתחלנו לשוחח בעניני לימוד, הצעתי לפניו את הפלפול שהכנתי. חייך הרבי ואמר לי לומר את חידושי התורה שלי. הייתי מרוצה מאד בראותי שהרבי מאזין ל"תורה" שאני אומר.

כשסיימתי, אומר לי הרבי, אמנם התורה טובה והסברות יפות, אבל חסרה הנקודה. כלומר, יסוד ההנחה עליו בנית את חידושי אינו אמיתי. והרבי אומר לי שמשנה מפורשת היפך מהנחתי.

איברתי עשתונותי – מספר הגאון מלובלין – ושאלתי, רבי, באיזה סדר? בקדשים – היתה תשובתו. עברתי במחשבתי על אותו סדר ואמרתי – רבי אינני יודע, אולי יאמר לי הרבי באיזו מסכת! במסכת בכורות – ענה הרבי. עברתי במחשבתי על מסכת בכורות ולא מצאתי. עד שהרבי החל לחזור על לשון המשנה

כלומר, ישנם דברים הנראים כאילו כל אחד הוא דבר לעצמו, וישנו דבר אחד המאחד אותם. כמו אלף אחד, אלף פרטים מתאחדים יחד, ה"אחד" מאחד את כל אלף הפרטים.

אחד זה הוא אחד המנוי, אחד שבא ממספר ומצויין במספר. האחד של "הוי" אחד" הוא המחבר המאחד את הכל. שכן, הכל בא ממנו. זה פירוש "הוי" אחד" הבורא את הכל והמאחד את הכל. במלים קצרות, היינו: הוא – הכל, הכל – הוא.

התוכן של "הוא – הכל" ו"הכל – הוא", בא לידי ביטוי במלה "אחד". אך, כיוון שהמשמעות של "הוא – הכל" שונה מהמשמעות של "הכל – הוא", לכן ישנן בראשי תיבות של המלה "אחד" שתי משמעויות, המלה "אחד" נקראת ישר והפוך.

לכל אחת משלש האותיות של המלה "אחד" משמעות נפרדת. האות אל"ף מורה על אין סוף ברוך הוא אלופו של עולם; האות ח' מורה על הארץ ושבעת הרקיעים, והאות ד' מורה על ארבע רוחות העולם.

אחד – "הוא הכל" : א' – אין סוף ברוך הוא, ברא; ח' – את הארץ ושבעת הרקיעים; ד' – וגם ארבעת רוחות העולם.

אחד – "הכל הוא": ד' – ארבעת רוחות העולם, ח' – והארץ ושבעת הרקיעים, בטלים ומבוטלים לא' – אין סוף אלופו של עולם.

לכן אומרים "הוי" אחד", ולא "הוי" יחיד", שכן, המלה "אחד" מציינת את ענין האחדות, כלומר, האלקות מלוכשת בלבוש הטבע, אלקות טבעית.

ג. יסוד החסידות הוא שכל עצמי, ושורש החסידות הוא חיות אלקית גלויה. לכן הבנתם של חסידים ברורה ובהירה. עצם הדבר כפי שהוא באמת, בלי משקפיים ובלי סרח, ההבנה החסידית היא בשכל החסידי הזך.

יסוד החסידות הוא שכל עצמי, ושורש החסידות – חיות אלקית.

היסוד, הבסיס עליו בנוי הבנין, הוא מתחת לבנין. ואילו השורש הוא הגרעין שממנו צומח הדבר, והשורש הוא למעלה מהדבר הצומח ממנו.

יסוד החסידות הוא שכל עצמי. ב"שכל" ישנם שכלים שונים, שכל אנושי, שכל אלקי. שכל אנושי הוא שכל הנקנה, ושכל אלקי הוא שכל עצמי. ומציאות המהות של

(8) ראה "לקוטי דיבורים" כרך ד. עמוד 1542.

(9) המאמרים שבספר "תורה אור" ו"לקוטי תורה" על חמשה חומשי תורה ושיר השירים הם של רבנו הגדול בעל התניא וההגהות והביאורים על המאמרים הם של כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(4) כ"ק בנו אדמו"ר מוהר"ש.

(5) כ"ק רבנו הזקן בעל התניא.

(6) הרב ר' שניאור זלמן בעהמ"ח שו"ת "תורת חסד".

(7) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

ולפרשה, ורק אז עמדתי על טעותי. אז – אמר הגאון מלובלין – ראיתי והרגשתי מה נקרא לימוד התורה לשמה.

ד. אתם – אומר אבי למסובים, שהיו ברובם מבני פולין והונגריה – אינכם יודעים מי הוא הגאון מלובלין. הוא היה גאון שגם בדורות שעברו היו מחשיבים אותו לגאון, וגאון זה הניח הנחה שכלית בתורה – וטעה. טעותו של הגאון מלובלין היתה ב"נקודה". הסברות היו טובות, ורק נקודת ההנחה היתה מוטעית. ומאידך, אף שנקודת ההנחה היתה מוטעית, היו סברות השכל טובות וישרות.

עדותו של הסבא שהסברות היו טובות – מספיקה. הסבא היה המבין האמיתי של סברות שכליות, זאת רואים אנו מתשובותיו, מההוספות וההגהות שלו על המאמרים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה"¹⁰ וממאות המאמרים שלו שעדיין בכתב יד.

פעם בהיותי אצל אבי¹¹ ב"יחידות", הזכיר אבי את הרבי¹² ואמר, שהוא היה "עצמי", ופירש ש"עצמי" הוא "שכלי", ששכלו הוא שכל עצמי. בשכל אלקי גופא ישנם חילוקי דרגות, ולמשל בחכמת התורה שהיא שכל אלקי, ישנם חילוקי מדריגות. ולמשל בחכמת התורה שהיא שכל אלקי, ישנם חילוקי מדריגות. נוסף על כך שבשכל יש קטנות וגדלות, שכל קטן ושכל גדול, ויש בו חכמה וישטות, שכל מחוכם ושכל מטיפש, ישנם גם חילוקי דרגות של בעלי השכלה ובעלי השגה בחכמת התורה, שהיא שכל אלקי.

אבי¹³ הסביר לי את חילוקי הדרגות שבשכל אלקי, על-דרך שלשת ההבדלים שב"אמת".

ב"אמת" ישנן שלש דרגות כוללות:

(א) שפת אמת.

(ב) אמת.

(ג) אמת לאמיתו.

כל שלש הדרגות הן אמת. ועל אף זאת, האמת של "שפת אמת" איננה האמת כפי שהיא במדריגת ה"אמת" עצמה, והאמת של מדריגת ה"אמת" עצמה, איננה האמת של מדריגת "אמת לאמיתו".

שלש הדרגות שבאמת, אמר אבי, הן שלשה עולמות עם כמה וכמה מדריגות חלוקות זו מזו, שבדרך כלל הרי בספירות הן שלושת הענינים של חב"ד, חג"ת, נה"י,

ובעולמות – אצילות, בריאה, יצירה. ה. למי שלומד חסידות חב"ד – אמר אבי¹⁴ – מיותר להסביר שחב"ד חג"ת, נה"י, ואצילות בריאה ויצירה, הרי – עולם האצילות ושלושת הספירות חב"ד הם מדריגת "אמת לאמיתו";

עולם הבריאה ושלושת הספירות חג"ת – "אמת"; עולם היצירה ושלושת הספירות נה"י – "שפת אמת".

ברם, לחסידים אחרים, וכן לחסידים שלנו שאינם לומדים חסידות – למרות שאם אינם לומדים חסידות במה הם חסידים שלנו – אך זה ענין בפני עצמו. אבל ישנם כאלה שאינם לומדים חסידות והם גם כן שלנו, שעלינו לדאוג עבורם ביחוד. מה שאני אומר "ביחוד" הוא, שכן לאמיתו של דבר הרי לא צריכים להיות הבדלים ביהודים, יש לדאוג לכל בני ישראל. אך, מכל מקום ישנם הבדלים, כפי שהדבר הוא על פי תורה, ולא להא לא יס להסביר את הדבר.

את תורת החסידות אין מן הצורך להציע. הרבי אמר שישנם שלשה דברים שלא צריכים להציע אותם: שידוך, עצה וגמילות חסדים. ורק מצד אהבת ישראל יש להשתדל בהשתדלות הגדולה ביותר בכל הענינים שלזולת יוטב.

אכן, אין להציע את תורת החסידות, אבל לתלות שלט – צריכים, הזולת צריך לראות איזה סוג סחורה היא חסידות, וכשהוא רואה את הסחורה, אולי יתחשק לו לרכשה. אך, כיוון שישנה סחורה שלא כל אחד שרואה אותה מבין את טיבה, צריכים לכן להסביר לו אותה.

ב"אמת" ישנן שלש דרגות: "אמת לאמיתו"; "אמת" ו"שפת אמת". כולם מבינים שהדרגה הגבוהה ביותר היא "אמת לאמיתו", והתחתונה ביותר – "שפת אמת". אבל לא כל אחד מבין כיצד אפשר לחלק את האמת לחלקים, ובמה מובדלות הדרגות שבאמת אחת מהשניה.

הדרגה התחתונה שבאמת, זו הנקראת "שפת אמת", היא למעלה מהדרגה הגבוהה והמזוככת ביותר של מציאות. כל מציאות איזו שתהיה אין לה קיום עצמי, ואילו הדרגה התחתונה שבאמת – "שפת אמת" – יש לה קיום עצמי, ככתוב¹⁵ "שפת אמת תכון לעד", מפרש רש"י – שתתבסס ותתקיים, כלומר, שמזמן לזמן היא מתחזקת ונעשית טובה יותר.

(13) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.
(14) משלי יב, יט.
(15) שמות לב, ח.

(10) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.
(11) כ"ק רבנו הגדול בעל התניא.
(12) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

~ רשימות אדמור מהור"י צ"צ * ~

ה, כו מנחם אב [תרנ"ו, נאות דשא באליווקא]

רבי משה הנה כפאביו הנה גם הוא נוטה אל לימודי החכמות והנה עוסק בהם בשקידה גדולה, אבל עם זה הנה תלמיד-חכם גדול ומופלא בבקיאות הפבלי וירושלמי, פרמב"ם ובארבעה טורים, ובכל דבר הלכה הנה דעתו להקל, והעיקר בענין הפרכות הנה מקיל במאד, והתנגדותו לקבלה ומוסר הנה פי עשר מאביו. פעבור אינה שנים אחר פטירת אביו יצא לתרבות רעה, ויקנה לו אחיות נחלה כארבע פרסאות מן העיר ויבנה לו בית ויגר שם.

בין המבקרים בביתו היו מגדולי המלומדים הנכרים, והנה מכבדם ביין ושונה עמהם, וכה ירד מדרגא לדרגא עד פי גלח את זקנו וחילל את השבת והמועדים, דבר אשר אשתו היראה אלקים ושומרת את המצוות לא יכלה לסבול, ומרוב עגמת נפש חלתה ותמות, ובנים לא היו להם. במותה הרע משה את דרכו לקחת אשה נכרית, וגם אז הנה לא זו שלא עזב את לימודי הקדוש אלא עוד הוסיף לשקוד בתורה בהתמדה גדולה, והנה מחדש חידושים והנה כותבם, ולא הנה נמנע מלכתבם גם בשבת ומועד.

כשלושים שנה גר משה באחוזתו ויתנהג כמנהגו חפשי מפל המצוות, ואף פעם לא ביקר בבית כנסת, והרבה לשקוד בתורה. היהודים שבלבוב והגליל ידעו מפל מעשיו הרעים, ואיש לא עבר על סף ביתו. אמנם פשהדמן עובר ארח הנה משה מקבלו באהבה יתירה וגדולה, הנה נותן לו נדבה הגונה והנה מזהירו פי לא יקח מן האכל פי הכל טריפה אצלו. ואם הזדמן לו תלמיד-חכם הנה משתעשע עמו בחידושי תורה. וכה הנה משפטו כל הימים, אוכל כל טריפה ונבילה, שותה יין נסוף, מחלל השבת והמועד ושקד בתורה.

* * *

אחיו רבי יהודא אריה, אם פי לא הנה גדול בתורה כאביו וכאחיו, אבל הנה ירא אלקים, והנה לומד ספרי המוסר ומתרוועע עם חסידים ואנשי מעשה גם בהיותם בפראג וביותר כשהעתיקו מושבם לעיר לבוב, ובאופן כזה הדריו את בני ביתו. ובהגיעו לימי הזקנה מסר הנחלת עסקיו על יד בניו וחתניו, ויבנה לו בית כנסת בחצרו, ויושיב שם עשרה בטלנים מגדולי התלמידי חכמים אשר בעיר, ויכלכל אותם ובני ביתם על חשבוננו, ויתרוועע עמהם, ויסבול במאד מהנהגת אחיו משה עד פי נחלה במחלת כאב לב אנושה, והרופאים אשר ידעו סיבת מחלתו מהצער הגדול של הנהגת אחיו, תקפו עליו פי יעזוב את מקום מגורו למען ישפח את צערו.

ויהי פי ראו בניו ובנותיו של רבי יהודא אריה אשר מחלת כאב הלב מתגברת עליו, העמידו על דעתם פי קיים מצות הרופאים לעזוב את מקום מגורו, ויבחר לו רבי יהודא אריה לשוב אל עיר מולדתו עיר פראג ולקחת עמו אחדים מנכדיו בניו ובתו הפחורים, למען שילמדו בהישיבה הגדולה אשר בפראג.

בשנת שע"ז בערך העתיק רבי יהודא אריה את מושבו לעיר מולדתו פראג, וימצא שם ממפיריו עוד מימי ילדותו, והקהלה קיבלה אותו בסבר פנים מאירות, וישימוהו לאחד מפרנסי העדה.

(*) מתוך לקוטי דיבורים.

בהתיישב רבי יהודא אריה בפראג, חקר ודרש על אודות גאוני העיר למי למסור הדרך ותענוף נכדיו, ויחליט כי שנים מהם, נכדו אברהם משה ותיים זעליג ימסור על יד הגאון רבי יום-טוב ליפמאן העליר¹² – בעל 'תוספות יום-טוב'.

הגאון בעל 'תוספות יום-טוב' היה תלמידו של הגאון רבי אליהו בעל-שם מוורמייזא, אשר למד שם כשלוש שנים בשקידה עצומה, ובבואו לפראג החזיק ללמוד את תורת הקבלה כפי אשר הורהו רבי אליהו בעל-שם, ויתנהג בשיטתו לקרב גם את הפשוטים שבשיראל, ובשיטה זו חניף והריר גם את תלמידיו אברהם משה ותיים זעליג נכדי רבי יהודא אריה.

כארבע או חמש שנים למדו נכדי רבי יהודא אריה אצל מורם ורבים הגאון 'תוספות יום-טוב', ובמשך זה הנה בהסכמת הוריהם שדף אותם רבי יהודא אריה עם נכדי פראג, ויסיפו לשקוד בתורה.

* * *

עוד בחיי המהר"ל מפראג נתפרסם שמו הטוב של רבי אליהו בעל-שם מוורמייזא, ובהתלקח ההתנגדות הגדולה של הגאון הישישי רבי פנחס זעליג משפייער, ובנו הגאון רבי שמאי זונדל נסע בכמה מדינות להכריז בשם אביו ראש גאוני הדור ובשם שאר הגאונים, איסור בנידוי חרם על תורתו ושיטתו של רבי אליהו בעל-שם מוורמייזא, עשה המהר"ל עם בנו הגאון רבי בצלאל מסעם לוורמייזא לתהות על קנקנו של רבי אליהו בעל-שם, ובחזירתו לפראג פרסם דעתו דעת תורה לזכותו של רבי אליהו בעל-שם. ומני אז התרבו בפראג ובכל הגליל תלמידי רבי אליהו בעל-שם.

בבוא הרב יהודא אריה לפראג, היה ראש הקהל רבי שמואל בהגאון רבי בצלאל, בנו יחידו של המהר"ל, אשר פהן אז במשורה זו כשמונה עשרה שנה, כי הוא נבחר על מקומו של הנדיב הנודע רבי מרדכי מייזל שנפטר בשנת שס"א, וכשמונה שנה נשא רבי שמואל את עטרת ראש הקהל בחיי זקנו המהר"ל שנפטר בן שבע ותשעים שנה, בשמונה עשר לחדש אלול שס"ט.

רבי שמואל ראש הקהל היה עשיר גדול, והיה מכניס שנה שנה לקופת הקהלה אותו הסכום שהכניסו כל אנשי הקהלה, ובמחצית הכנסתו היה פודה את הערכת מס העניים שבעדה שהיו צריכים – ככל אנשי העדה – לשלם שלשה מסים: א) מס הממשלה, ב) מס העיר, ג) ומס הקהל, ושמו הטוב הולף למרחוק, כי מלבד צדקת פזרונו בעיר מושבו פראג בכל מוסדי העיר, ועזרת יחידים בתמיכות גדולות בגלוי ובסתר, היה שולח סכומים גדולים בשביל החזקת הישיבות בפולין ובאשכנז, והיה מחזיק בישיבתו של הגאון רבי אליהו בעל-שם בוורמייזא ברוח נדיבה. ובהעתיק רבי אליהו את ישיבתו לגראדנא חצ'לם ולופלין – מקום הישיבות הכי מפורסמות בעת ההיא – תמכו רבי שמואל מפסו בסכומים גדולים, כי שמע רבי שמואל מזקנו המהר"ל אשר מישיבותיו של רבי אליהו בעל-שם ותלמידיו ותלמידי תלמידיהוון תצא אורה לישראל.

(ה) ראה אורות כל הבא להלן סי' הזכרונות ח"א פרק נו, נז, סא.

(12) של"ט – ר' אלול ת"ד.

בבוא הרב יהודא אריה לפראג, הנה השתתף גם הוא בהחזקת ישיבתו של רבי אליהו בעל-שם. ובהשמע בשנת שפ"ד כי רבי אליהו בעל-שם מתכונן להעתיק אחת משיבותיו לעיר פראג, הנה רבי שמואל ראש הקהל ומשנהו רבי יהודא אריה פונס הקהלה, שלחו ציר מיוחד עם צרור כסף על הזצאות הדרך לרבי אליהו ותלמידיו, ועוד טרם בואם קנו רבי שמואל ורבי יהודא אריה על חשבונם הפרטי חצר גדולה עם בתים לשבת רבי אליהו בעל-שם וישיבתו הקדושה.

הגאון בעל 'תוספות יום-טוב', אם כי היה כבר כבן חמשים, ומפורסם בגאונותו, הנה גם הוא נכנס לישיבתו של רבי אליהו בעל-שם בין העשרים ושבעה בני עליה תלמידי רבי אליהו, אשר המליץ עליהם כי הן הנה עשרים ושבעה אותיות שבהן ניתנה התורה¹³, ובהם ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו¹⁴.

העשרים ושבעה בני עליה, הנה רובם ככולם קבעו להם ישיבה ללימוד תורת הנגלה, ועם זה הדריכום בשיטת רבי אליהו בעל-שם, ומזמן לזמן למדו אתם תורת הקבלה, והרבה מהם עשו חיל במדות טובות, ומיום אל יום התרחב חוג ישיבותיהם בתלמידים בעלי פשרון רב.

בין השוקדים בלימוד ועושים חיל גם בלימוד תורת הקבלה ושיטת הנהגת רבי אליהו בעל-שם היה גם האב"ד רבי אברהם משה נכד רבי יהודא אריה, ובראות מורו ורבו הגאון בעל 'תוספות יום-טוב' את גודל יראתו את ד' וזהירותו בהידורי מצנה וגודל תשוקתו בלימוד תורת הקבלה, קבע לו עתים מיוחדים ללמוד ולחכמו בתורת הקבלה, וילמד עמו בספרי הקבלה ויסבירו את הענינים העמוקים שבתורת הקבלה. ביחוד עשה רושם אדיר על רבי אברהם משה, ספר הפרדס להרמ"ק, וישקוד בו עד כי כמעט ידעו על פה. וככה התנהג משך שנים עד כי גדל שמו בין הגאונים ובעלי הקבלה ורבי אליהו בעל-שם הכניסו בין ראשי תלמידיו.

13 ראה זהר חדש קיט, א.

14 ראה תקו"ז תיקון נא (פו, ב). ספר יצירה פ"ב מ"ב.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

תקנון מפעולות אגודת חסידי חב"ד יצ"ו בלויית הוראות באופני הפעולות, ובפרטי מלאתי ידי ידידי עוז ידידנו הנכבד עסקן חרוץ הרה"ג ווי"ח אי"א מוהרי"ר ישראל שי דזייקאבסאהן מנהל אגו"ח חב"ד יצ"ו לבארם לפני נשיאי וחברי ועד הנהלת אגו"ח חב"ד יצ"ו, ובעז"ה יביאון מהכח אל הפועל הטוב לטובת כל חברי אגו"ח חב"ד יצ"ו וב"ב יחיו.

והנני ידייע הדוי"ש טובם והצלחתם ומברכם בגו"ר
יוסף יצחק

ב"ה, ב' אלול, תרצ"ז
פערטאלדסדארף

אל נשיאי וחברי ועד הנהלת אגודת
חסידי חב"ד בארצה"ב וקאנאדא, ה'
עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם על אודות פעולתה של אגודת
חסידי חב"ד יצ"ו לעתיד בכל מקצועותי הנני שולח בזה

לראות את בית המקדש!

השבת נקראת 'שבת חזון' על שם ההפטרה אותה קוראים בשבת זו - "חזון ישעיהו בן אמוץ", המנבאת על החרבן.

פרוש נוסף ומעודד ל'שבת חזון', חידש רבי לוי יצחק מברדיצ'ב: "חזון" לשון מחזה וראיה. בשבת חזון מראים משמים לנשמתו של כל יהודי את בית המקדש השלישי! רבי לוי יצחק מוסיף על כך משל:

משל לאב שתפר לבנו בגד נאה, אך הבן לא שמר עליו והבגד נקרע. תפר לו האב בגד בשנית, ושוב קרע אותו הבן. בפעם השלישית תפר האב בגד, אך לא מסרו לבן, אלא הראהו לו מדי פעם, להזכיר לבן שייטיב את דרכו, ואז יזכה לקבל את הבגד.

והנמשל: השם בנה לנו פעמים את בית המקדש, אך אנו גרמנו בחטאינו לחרבן בתי המקדש. אז השם הכין לנו כבר את הבית השלישי, ובכל 'שבת חזון' הוא מראה לנו אותו מרחוק, כדי שנתעורר בתשובה ואז נזכה לבנינו. זה פרוש המלה "חזון" - ראיה מרחוק.

איה יתכן שדוקא בשבת של ערב תשעה באב, השייכת ל"תלתא דפורענותא" - שלוש שבתות בהן קוראים הפטרות של פרענות, וקוראים בה על חזון של חרבן, דוקא אז יהיה החזון של בית המקדש?

לחידוד השאלה: אנחנו יודעים שכל ירידה היא לצרה עליה, למה השם עשה כך שלפני העליה צריכים לרדת? למה צריכה שיתרבה הבית בשביל לזכות למעלה של בית המקדש השלישי?

התשובה היא שאם יהיו רק עליות, לא נרגיש את החדוש שבעליה, כי אנחנו לא מכירים משהו אחר. דוקא אחר ירידה, העליה היא גבוהה יותר ונכרת יותר. אם כן, התכלית של הירידה עצמה היא העליה.

עכשו קבלנו גם את התשובה לשאלה איה בתוך הירידה של 'שבת חזון' שענינה לכאורה חרבן הבית, אנחנו זוכים למחזה של בית המקדש - כיון שמכלית הירידה של החרבן היא העליה, והירידה עצמה היא חלק מהעליה! לכן בעת החרבן אנו כבר רואים את הבנין החדש, בית המקדש השלישי. דוקא החרבן של בית המקדש הראשון והשני, מוביל אותנו לבית המקדש השלישי שיהיה נצחי ולא יהיה שיה בו כל חרבן!

(מעובד מש"פ שבת פרשת דברים תש"נ. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

הלכות בית הבחירה

הארון לא היה כלי שרת

פרק ד, הלכה א

אֲבֵן הַיְתָה בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים בְּמַעֲרְבוֹ שְׁעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מְנַח. וּלְפָנָיו צְנֻצָּנֹת הַמֶּזֶן וּמִטָּה אֶהָרֵן. וּבָעֵת שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת וַיְדַע שְׁסוּפוֹ לְחָרֵב בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגַנְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַקְלָקְלוֹת וַיֹּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צָנָה וּגְנָזוֹ בְּמְקוֹם שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה שְׁנֵאמָר "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים לֵה' תָּנוּ אֶת אָרוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּבַיִת וְגו'". וַנְּגַנְזוּ עִמּוֹ מִטָּה אֶהָרֵן וְהַצְנֻצָּנֹת וְשִׁמֹן הַמְּשֻׁחָה וְכֹל אֵלָיו לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי. וְאֵף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ. וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן שְׁנֵאמָר "עַד עֵמֶד כִּהֵן לְאוֹרִים וְתַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחְסֵר בְּגָדִים:

שגם לא אחרי שנגנז, ובכל משך זמן בית שני, היה בית המקדש ללא ארון – נמצא שאין זה פרט בציווי דעשיית המקדש, כי אם שבזמן שיש ארון תהיה קדושה יתירה במקדש, אבל הציווי דעשיית המקדש מתקיים גם בלא ארון.

אמנם, תירוץ זה אינו מחוור לגמרי:

ידוע הכלל⁶ ש"דרכו של הרמב"ם . . . (ש)לפעמים מביא פסוק שלא נזכר בגמרא כלל מאחר שהוא מבואר יותר" – כשאין נפקא מינה לפועל.

ובנדון דידן: מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש (בשביל תוספת קדושה על כל פנים), וישנם כמה פסוקים המדברים אודות פרטי דיני עשיית הארון – הרי, על פי כללו של הרמב"ם היה לו להזכיר זאת, שהרי אין בזה נפקא מינה לפועל, מכיון שסוף כל סוף צריכים לעשות ארון במקדש?

ולכן, יש לומר שהביאור האמיתי בדבר הוא – כמו שכתב הרגז'ובי⁷ ש"ארון לא היה כלי שרת", כלומר

א. כתב הרמב"ם: "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו¹ שעליה היה הארון מונח".

וצריך ביאור: מאחר שהרמב"ם מבאר בהלכות אלו את פרטי הדינים דעשיית הכלים בבית המקדש – מדוע לא כתב את כל פרטי הדינים דעשיית הארון?!

ונתבאר זה במקום אחר², על יסוד פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה או חלק מכללות הציווי דבנין בית המקדש:

לדעת הרמב"ן³, עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן "עשיית הארון . . . תמנה מצוה בפני עצמה".

אבל לדעת הרמב"ם⁴, אין עשיית הכלים מצוה בפני עצמה, כי אם חלק ממצות בנין בית המקדש, "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁵, ולכן: הכלים המוכרחים למקדש ולעבודתו (השולחן והמזבח כו'), עשייתם היא בכלל עשיית המקדש, ולכן מבאר הרמב"ם פרטי דיני עשייתם; מה שאין כן הארון, מכיון

ועוד.

(3) בהשגות לטה"מ"צ מ"ע לג.

(4) טה"מ"צ מ"ע כ. וראה שם שורש יב.

(5) ריש ה' ביהב"ח.

(6) יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד. וש"נ

(7) צפע"נ עה"ת ר"פ התרומה.

(1) ויש להעיר, שמדברי הגמרא (ב"ב צט, א) "מקום ארון . . . אינו מן המדה . . . יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח", משמע, שהארון הי' באמצע, וכמפורש בירושלמי (ב"ב פ"ו ה"ב): "ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח". ועפ"ז יש לעיין מהו המקור לדברי הרמב"ם שהארון עמד במוערבו קדש הקדשים – ולא באמצעו.

(2) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 הערה 26. ח"א ע' 118 הערה 24.

וזהו תוכן הענין שהארון אינו בגדר "כלי שרת" – שהתורה אינה יכולה להיות כלי תשמיש בשביל דבר מסויים, גם לא בשביל להוסיף קדושה בבית המקדש. כלומר: בודאי שהתורה פועלת תוספת קדושה בבית המקדש ובעולם כולו, אבל אין זה באופן שהתורה נעשתה בשביל להוסיף קדושה כו'.

ועל פי זה יש להוסיף ולבאר את דברי הרמב"ן – בעומק יותר:

לדעת הרמב"ן¹² – "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה, שהוא הארון, כמו שאמר¹³ ונועדתי לך שם וגו'".

כלומר, לא זו בלבד שהתורה לא נעשתה כדי להוסיף קדושה בבית המקדש, אלא אדרבה: הכוונה והתכלית דעשיית המשכן והמקדש היא – הארון, תורה.

(משיחות ש"פ מטו"מ וש"פ דברים ה'תשמ"ו)

– אף שהארון פועל תוספת קדושה במקדש, מכל מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, "ארון לא היה כלי שרת", ובמילא אין מקום להזכיר ב"הלכות בית הבחירה, על דבר עשיית הארון, מכיון שעשייתו אינה קשורה עם המקדש.

ב. ויש להוסיף בזה – בנוגע לתיקון הדעות כו' (על פי דבר הרמב"ם⁸ ש"דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות וליישר כל המעשים):

ענינו של הארון הוא – "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו"⁹, תורה.

ומצד גודל מעלת התורה, עד כדי כך ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"¹⁰ – הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל ענין מסויים (ואדרבה: כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל התורה¹¹), אפילו לא בשביל בית המקדש וקדש הקדשים.

(11) ב"ר פ"א, ד. הובא בריש פרש"י עה"ת.

(12) ר"פ תרומה. וראה גם עקב י, ה.

(13) תרומה כה, כב.

(8) הל' תמורה בסופן.

(9) מלכים א ח, ט.

(10) זהר הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס.א.

תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח מנ"א, ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ז תמוז.

כבר כתבתי לו שיחדול לפחד מה יעשה לו בן אדם, ואלקינו שבשמים משגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית והוא עצם הטוב, ורק צריך לעשות הצנורות והכלים להמשכת וקבלת ברכותיו, והם עניני תורה ומצוותי, וכשצריך תוספת ברכה צריך להוסיף בתורה ומצוות שבהם ועל ידם מקבלים ברכות השי"ת.

בהנוגע לזוגתו ת"י שכותב שבאמצע הלילה צועקת ובוכה כו', יבדקו מזוזות דירתם, והיא תפריש איז[ה] פרוטות לצדקה קודם הדלקת הנרות ובכל יום חול בבוקר, ולפני השינה תקרא פרשה ראשונה של קריאת שמע, ולא תאכל מאכלים קשים לעכל שעה או שתיים לפני השינה.

נעם לי לקרות שהשתתף בחג הגאולה בכפר חב"ד, ויהי רצון שימשיך השמחה והתעוררות לעניני תורה ומצוות על כל השנה כולה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרשת דברים

הַגְּבוּרָה", וְסִפֵּר דְבָרִים "מִפִּי עֲצֻמוֹ". פְּרוּשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שָׁם אֶת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הַעֲתִיק אוֹתָן בְּכַתֵּב, בְּאִפְסָן שְׁלֵא הַתְּעַרְבָה דַּעְתּוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עֲצֻמוֹ – דְּבָרֵי ה' נִחְלַפְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דָּבָר מַעְצֻמוֹ אֶת דְּבָרֵי ה' שֶׁהַשִּׁיג בְּדַעְתּוֹ, וְלִכֵּן מְסַרֵם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִלוֹ "מִפִּי עֲצֻמוֹ".

(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 42)

שְׁנֵי יָבֵי אִיכָה אִשָּׁא לְבָדִי טָרַחְכֶם וּמִשְׂאֵכֶם וְרִיבְכֶם: ^י הֵבִי לָכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְנִבְנִים וְיֹדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁימֶם בְּרֹאשֵׁיכֶם: ^י וְתַעֲנוּ אֵתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב־הַדְּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: ^י וְאִקָּח אֶת־רֹאשֵׁי שְׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְיֹדְעִים וְאַתֶּן אוֹתָם רֹאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשְׂטָרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: ^י וְאַצְוֶה אֶת־שְׂפָטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם וְשִׁפְטֵתֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּרוֹ: ^י לֹא־תִפְּרוּ פָנִים בְּמִשְׁפָּט פִּקְטָן כַּגְּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמְעֵתִיו: ^י וְאַצְוֶה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: ^י וְנִסַּע מִחֵרֵב וְנִלְךְ אֶת פְּלִי־הַמְדַּבֵּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רִאִיתֶם דְּרֹךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנִבְא עַד קֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ: ^י וְאִמַּר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ גִתָּן לָנוּ: ^י וְרָאֵה גִתָּן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֶה רֶשׁ כַּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל־תִּירָא וְאֶל־תַּחַת:

א אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבַּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַר בְּעַרְבֵהּ מִוֶּל סוּף בֵּין־פָּאָרֶן וּבֵין־תְּפֵל וְלִבְנֵי וַחֲצֹרֹת וְדִי זְהָב: ^ב אַחֲרֵי עֶשְׂרֵת יוֹם מִחֵרֵב דְּרֹךְ הַר־שְׁעִיר עַד קֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ: ^ג וְיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֻׁתֵי־עֶשְׂרֵת הַדָּשׁ בְּאַחֲרֵי לְהַדָּשׁ דְּבַר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֶתֹּ אֱלֹהֵם: ^(ל"ב) ^ד אַחֲרֵי הַכְּתוּב אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֶת עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בַּעֲשֻׁתֹרֹת בְּאַדְרָעִי: ^ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאָרֶץ מוֹאָב הוּאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ^ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּבַר אֲלֵינוּ בְּחֵרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שִׁבְתָּ בְּהַר הַזֶּה: ^ז פָּנּוּ וְסַעוּ לָכֶם וּבְאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שִׁבְטֵינוּ בְּעַרְבֵהּ בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְנֹגֵב וּבְחוֹף הַיָּם אָרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבִּזוֹן עַד־הַנְּהַר הַגְּדֹל נְהַר־פָּרַת: ^(ישראל) ^ח רָאֵה נִתְּתִי לְפָנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעֵם אַחֲרֵיהֶם: ^ט וְאִמַּר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבָדִי שְׂאֵת אֶתְכֶם: ^י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבֵּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: * יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יִסַּף עֲלֵיכֶם כִּכְּכֵם אֶלֶף פְּעֻמִּים וַיְבַרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּר לָכֶם:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

חֲמִשׁ דְּבָרִים

רנ"ל אֲמָרוּ שְׂאֵת הַסְּפָרִים הָרֵאשׁוֹנִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי

(* יש המפסיקים לראשון כאן, כדי שלא להתחיל ל'שני' בפסוק "איכה" (ספר המנהגים ע' 31).

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מדוע תלה משה בפרשתנו את מנני השופטים בעצמו, לא ביהוה, שכן גם מצד בחינת משה נרָגַש שְׁצַר־כַּיִם שופטים.

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 209)

שלישי כּ וּתְקַרְבוּן אֵלַי בְּלַכְּם וּתְאָמְרוּ נְשַׁלַּח אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וְנַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ דָּבַר אֶת־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ: כּ וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטוֹ: טו וַיִּפְגְּוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכְּלָו וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ בַיָּדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: כו וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמַרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כז וּתְרַגְּוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאָמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ: כח אַנְהָ | אַנְחָנוּ עֲלֵים אַחֵינוּ הִמְסוּ אֶת־לִבְבָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרֵם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: כט וַאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרֹצוּן וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם: ל יהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִהַלֵּךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלַּחֵם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתָכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: לא וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאָדַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאֱאִישׁ אֶת־בְּגָדוֹ בְּכָל־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: לב וּבְדָבַר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֵמִינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לד הִהַלֵּךְ לְפָנֵיכֶם בַּדָּרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בְּאֵשׁ | לִיְלֵה לְרֹאֲתֵכֶם בַּדָּרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָּהּ וּבְעַנְנוּ יוֹמָם: לה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַרְיֶכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:

לה אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדָּוָר הָרַע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתֵּיכֶם: לו וּזְלַתִּי כָּלֵב בְּנִי־יִפְגַּהּ הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא־אֲתַן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְבַּבְתָּה וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מָלֵא אַחֲרָי יְהוָה: לז גַּם־כִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בְּגַלְגַּלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אֲתָהּ לֹא־תִבֹּא שָׁם: לח וַיֹּשַׁע בְּנֻנֹן הַעַמֹּד לְפָנָיו הוּא יָבֵא שְׁמָה אֶתְּו חֹזֵק כִּי־הוּא יַחַלְלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מה שספר זה נאמר בשנת הארבעים, שכן התגלות התורה כפי שנתלבשה בדתו ובהשגתו של משה, פעלה שנקלטו כל עניני מתן־תורה בדתם ובהשגתם של ישראל, בכחינת "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", ובלשון רז"ל: "ארבעין שנין . . קאי איניש אדעתיה דרבייה".

(ספר השיחות תש"ג, כרך א', עמ' 250)

רביעי לט וּמִפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לָנוּ יְהִיָּה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שְׁמָה וְלָהֶם אֲתַנְּנָה וְהֵם יִירְשׁוּהָ: מ וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: מא וּתְעַנּוּ | וּתְאָמְרוּ אֵלַי חֲטֵאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחָמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּתַחֲגֹרוּ אִישׁ אֶת־כְּלָיו מִלַּחֲמָתוֹ וּתְהִינּוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: מב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלַּחְמוּ כִּי אֵינְנִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגְּפוּ לְפָנַי אֲיִבִיכֶם: מד וַאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וּתְמַרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וּתְזַדּוּ וּתַעֲלוּ הַהָרָה: מה וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי חַיִּיב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאֲתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֲתָכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּפְתּוּ אֲתָכֶם בְּשַׁעִיר עַד־חֲרָמָה: מו וַתֵּשְׁבוּ וּתִכְבּוּ לְפָנַי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקוֹלְכֶם וְלֹא הִאֲזִין אֲלֵיכֶם: מז וַתֵּשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר

לְאָרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: ^ג עֲתָה קְמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרָד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרָד: ^ד וְהִיָּמִים אֲשֶׁר־הִלַּכְנוּ | מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ עַד אֲשֶׁר־עִבְרָנוּ אֶת־נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תָּם כָּל־הַדֹּר אֲנִשִּׁי הַמִּלְחָמָה מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָהֶם: ^ה וְגַם יֵד יְהוָה הִיְתָה בָּם לְהַמָּם מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמִם: ^ו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנִשֵּׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרֵב הָעָם: ^ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ^ח אֵתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר: ^ט וְקִרְבַּתְּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרֹם וְאֶל־תִּתְנֶר בָּם כִּי לֹא־אֵתָּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּיהָ יִרְשָׁה: ^י אֶרֶץ־רַפָּאִים תִּחְשַׁב אֶרֶץ־הַרְפָּאִים יִשְׁבוּ־בָהּ לְפָנַי וְהַעֲמַנְנִים יִקְרָאוּ לָהֶם זְמוּזִים: ^{יא} עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמְדֶם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: ^{יב} כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ^{יג} וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים כַּחֲצִירִים עַד־עֹזָה כַּפְתָּרִים הִיִּצְאִים מִכַּפְתָּר הַשְּׁמִידִם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם: ^{יד} קוּמוּ סֹעֲו וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי כִּיִּדְךָ אֶת־סִיחֹן מִלֶּדֶת־חֲשֹׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת־אֶרְצוֹ הַחֵל רֵשׁ וְהַתְנַגֵּר בּוֹ מִלְחָמָה: ^{טו} הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תַּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל־פְּנֵי הַעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמַעְךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֵיךָ: ^{טז} וְאֲשַׁלַּח מִלְאָכִים מִמֶּדְבָר קְדָמוֹת אֶל־סִיחֹן מִלֶּדֶת חֲשֹׁבוֹן דְּבַרִי שְׁלוֹם לֵאמֹר: ^{יז} אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶלְךָ לֹא אֶסּוֹר יְמִין וּשְׂמֹאל: ^{יח} אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בַּכֶּסֶף תִּתְּנֵלִי וְשִׁתִּיתִי רַק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי: ^{יט} כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים

יִשְׁבָּתָם: **ב** « וַנִּפְּן וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מה שאמרו רז"ל ש"אפילו מאן דלא דריש סמוכים, ב'משנה תורה' דריש", וכתבו ראשונים, "דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מקדם ומאחר, אבל משה שסדר 'משנה תורה' פרשה אחר פרשה, לא סדר אלא להדרש". כי בספר דברים השיג משה את סדר הדברים בשכלו, ובהכרח שסדר הפרשיות מוכן ומשג.

(לקוטי שיחות, כרך יט, עמ' 42)

חמישי ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ^ג רַב־לָכֶם סַב אֶת־הַהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ^ד וְאֶת־הָעַם צֹו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגְבוּל אַחֵיכֶם בְּנֵי־עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַדְתֶּם מֵאֵד: ^ה אֶל־תִּתְנֶרוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתָּן לָכֶם מֵאֶרְצָם עַד מִדְבָּר כַּפְתָּרִים כִּי־יִרְשָׁה לְעֲשׂוּ נָתַתִּי אֶת־הָר שַׁעִיר: ^ו אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וְאֶכְלֵתֶם וְגַם־מִים תִּכְרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וְשִׁתִּיתֶם: ^ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יִדַע לְכַתֹּד אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה | אַרְבַּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דְבַר: ^ח וְנַעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר מִדְבָּר הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמַעֲצֵינָן גָּבַר וְנִפְּן וְנַעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבָר מוֹאָב: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצְרֹ אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְנֶר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתָּן לְךָ מֵאֶרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה: ^י הָאֲמִים לְפָנַי יִשְׁבוּ בָּה עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים יִחְשְׁבוּ אֶרֶץ־הֶם כְּעַנְקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרָאוּ לָהֶם אֲמִים: ^{יא} וּבְשַׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנַי וּבְנֵי עֲשׂוּ יִרְשׁוּם וַיִּשְׁמְדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל

בשעיר והמואבים הישבים בער עד אשר
 אעבר את הירדן אל הארץ אשר יהיה אלהינו
 נתן לנו: ולא אכה סיחן מלך חשבון העברנו
 בו כיהקשה יהוה אלהינו את רוחו ואמין
 את לבבו למען תתו בידך ביום הזה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

שבת תזון

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב"שבת תזון מראין לכל
 אחד ואחד מישראל את המקדש דלעתיד מרחוק" (תזון)
 (מלשון מתנה). ויש לכאר, שהוא על-דרך הפרושים השונים
 שמכריזים למעלה, שהנשמה למעלה שומעת אותם, וזה
 משפיע גם על הנשמה שבגוף, כמאמר "מזליהו חזי". ואף
 כאן: ה'מזלי' של הנשמה רואה את המקדש, וראיה זו פועלת
 על הגאם למשה.

(לקוטי שיחות, כרך כט, עמ' 18)

שישי א ויאמר יהוה אלי ראה החלתי תת לפניך
 את-סיחן ואת-ארצו החל רש לרשת את-
 ארצו: ב ויצא סיחן לקראתנו הוא וכל-עמו
 למלחמה יהצה: ג ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו
 ונדך אתו כתיב ואת-בנו קרי ואת-בניו ואת-כל-
 עמו: ד ונלכד את-כל-עריו בעת ההוא ונחרם
 את-כל-עיר מתם והנשים והטף לא השארנו
 שריד: ה רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים
 אשר לכדנו: ו מערער אשר על-שפת-נחל
 ארנן והעיר אשר בנחל ועד-הגלעד לא היתה
 קריה אשר שגבה ממנו את-הכל נתן יהוה
 אלהינו לפנינו: ז רק אל-ארץ בני-עמון לא
 קרבת כל-יד נחל יפק וערי החר וכל אשר-
 צוה יהוה אלהינו: ח ונפן ונעל דרך הבשן
 ויצא עוג מלך-הבשן לקראתנו הוא וכל-עמו
 למלחמה אדרעי: ט ויאמר יהוה אלי אל-תירא
 אתו כי בידך נתתי אתו ואת-כל-עמו ואת-
 ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחן מלך
 האמרי אשר יושב בחשבון: י ויתן יהוה
 אלהינו בידנו גם את-עוג מלך-הבשן ואת-כל-

עמו ונפחו עד-בלתי השאירו לו שריד: יא ונלכד
 את-כל-עריו בעת ההוא לא היתה קריה אשר
 לא-לקחנו מאתם ששים עיר כל-חבל ארנב
 ממלכת עוג בבשן: יב כל-אלה ערים בצורת
 חומה גבהה דלתים וכריח לבד מערי הפרזי
 הרבה מאד: יג ונחרם אותם כאשר עשינו
 לסיחן מלך חשבון החרם כל-עיר מתם הנשים
 והטף: יד וכל-הבהמה ושלל הערים בזונו לנו:
 טו ונפך בעת ההוא את-הארץ מיד שני מלכי
 האמרי אשר בעבר הירדן מנחל ארנן עד-חר
 חרמון: טז צידנים יקראו לחרמון שרין והאמרי
 יקראו לו שניר: יז כל ערי המישר וכל-הגלעד
 וכל-הבשן עד-סלכה ואדרעי ערי ממלכת עוג
 בבשן: יח כי רק-עוג מלך הבשן נשאר מיתר
 הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא
 ברפת בני עמון תשע אמות ארפה וארבע
 אמות רחבה באמת-איש: יט ואת-הארץ הזאת
 ירשנו בעת ההוא מערער אשר-על-נחל ארנן
 וחצי הר-הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי:
 כ ויתר הגלעד וכל-הבשן ממלכת עוג נתתי
 לחצי שבט המנשה כל חבל הארנב לכל-
 הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים: כא יאיר בן
 מנשה לקח את-כל-חבל ארנב עד-גבול
 הגשורי והמעכתי ויקרא אתם על-שמו את-
 הבשן חות יאיר עד היום הזה:

~ נקודות משיחות קודש ~

שבת תזון

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב"שבת תזון מראים לכל
 יהודי את הבית השלישי. ויש לומר, שנה נתגלה על-ידו
 דוקא משום שעבודתו היתה לפעל את הגאולה, וכפי שנתקן
 גם בשמו: לוי יצחק - שני השמות הם בתינת גבורה, שהיא
 שרש הגלות. אבל בגבורה מתלבש חסד נסתר, שלמעלה
 מחסד גלוי, וכך נעשה לוי - התחברות עם הקב"ה, ויצחק
 - צחוק ושמחה הבאה מאתהפכא תשוכא לנהורא.

(ספר השיחות תשמ"ט, כרך ב, עמ' 612)

בְּרִידְךָ הוּא. אִמּוֹן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרִכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְּאִמִּירָן בְּעֵלְמָא, וְאִמִּירָן אִמּוֹן: אִמּוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁבַת חֲזוֹן

שְׁבַת זו נקראת 'שְׁבַת חֲזוֹן' על שם הַתְּחִלַת הַהַפְּטָרָה, "חֲזוֹן יִשְׁעֵיהוּ", שְׁמֵדְבַרְת בְּמִלֵּי דְפּוּרְעָנוּתָא. לְאִידֻךְ, בְּשַׁבַּת זו מְרַאִים לְכָל יְהוּדֵי אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לּוֹמַר, שְׂאִין כָּאִין שְׁנֵי דְבָרִים הַפְּכִיִּים, שְׁפָן בְּחֻרְבָן עֲצוּמוֹ 'רואים' כְּכֹר אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי, שְׁהָרֵי הַחֻרְבָן הוּא 'עַל מְנַת לְמַתָּן', לְעִבּוֹר מִ'בְּנֵינָא דְכֹר נִשׁ' לִ'בְנֵינָא דְקוּדְשָׁא-בְּרִידְךָ הוּא'; וְנִמְצָא אַפּוּא, שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ בְּגֵדֵר בְּנֵין.

(לקוטי שיהות, כרך כט, עמי 17)

מִפְטִיר דְּעֵד אֲשֶׁר־יִנִּיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם פָּכֶם וִירִשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^{כא} וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאָת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשֹׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה פְּנֵי־עֵשָׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: ^{כב} לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנְּגַלְחֶם

לָכֶם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁבַת חֲזוֹן

ב'שְׁבַת חֲזוֹן' מְרַאִים לְכָל יְהוּדֵי אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי. וְהֵנָּה הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי, שְׁפָנְגֵד יַעֲקֹב, בָּא אַחֲרֵי הָרֵאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי, שְׁפָנְגֵד אֲבָרְהָם וְיִצְחָק, וְאַף 'שְׁבַת חֲזוֹן' קְשׁוּרָה לְפָסַח, שְׁפָנְגֵד אֲבָרְהָם, וְלִשְׁבֻעוֹת, שְׁפָנְגֵד יִצְחָק. פָּסַח - הִיא הַשְּׁבַת שְׁלִפְנֵי תִשְׁעָה בָּאָב, שְׁחַל תְּמִיד בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁבוּ חַל הַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פָּסַח. שְׁבֻעוֹת - חֲגַג שְׁלִפְנֵי תִשְׁעָה בָּאָב הוּא שְׁבֻעוֹת, וְהָרֵי הַשְּׁפָעַת כָּל חַג נִמְשַׁכֶּת עַד לַחַג הַבָּא.

(לקוטי שיהות, כרך כט, עמי 30)

שְׁבִיעִי ^{כג} וְלִמְכֹר נָתַתִּי אֶת־הַגְּלָעָד: ^{כד} וְלָרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי נָתַתִּי מִן־הַגְּלָעָד וְעַד־נַחַל אַרְגָּן תּוֹךְ הַנַּחַל וְגַבְל וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: ^{כה} וְהַעֲרֵכָה וְהִירְדָן וְגַבְל מִפְּנֵי וְעַד יַם הַעֲרֵבָה יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁר־תַּחַת הַפְּסָגָה מִזֹּרְחָה: ^{כז} וְאַצְוֹ אֶתְכֶם בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעֲבֹרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל: ^{כח} רַק גִּישִׁיכֶם וּמַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֵה רֹב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^{כט} עַד אֲשֶׁר־יִנִּיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם פָּכֶם וִירִשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^{לא} וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הִרְאָת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשֹׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה פְּנֵי־עֵשָׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: ^{לב} לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנְּגַלְחֶם לָכֶם: ססס

ק"ה פסוקים, מלכ"ה סימן.

חַצִּי קְרִישׁ

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אִמּוֹן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיד מְלֻכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אִמּוֹן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבְזִמּוֹן קְרִיב וְאִמִּירָן אִמּוֹן: אִמּוֹן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עֵלְמָא. יְחַבְרָד: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עֵלְמָא. יְתַבְרָד, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוּמָם, וְיִתְנַשָּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמָה דְקַדְשָׁא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הָיָה לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאִשֶּׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּע יָמִים בַּיּוֹמָהּ, בְּשֹׂמְאֵלָה עֲשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חֲפָץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבְיָאִים מְזֻכָּיִם וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמָּרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(א) חֲזוֹן, עֵינַי רָאִיתָ בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה. **בֶּן אֲמוּנָה**, אָמַר רַבִּי לִוִּי, דָּבָר זֶה מִסִּפְרַת בְּרִינְתֵי מַאֲבוּתֵינוּ, אֲמוּנָה וְאֲמִצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲחִים הֵיוּ. **אֲשֶׁר חָזָה**, אֲשֶׁר רָאָה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה. **מַלְכֵי יְהוּדָה**, בְּיָמֵי הַמְּלָכִים הַהֵלֵלִי הָיָה מִתְנַבֵּא. (וּמִנְשָׂא מֶלֶךְ יְהוּדָה הָרְגוּ). **(ב) שְׁמַעוּ שְׁמַיִם**, שְׁמַעוּ מִה שְׁאֵנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר "שְׁמַעוּ" בְּלִשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם שֶׁשָּׂבַעֲהָ רַקִּיעִים הֵם. **וְהָאֲזִינִי**, וְהִנֵּי אָנֹכִי לִשְׁמַע. (וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּהַפְדָּה מִפִּי שְׂאֵמֶר מִשָּׁה רַבְּנוּ בְּפִרְשַׁת הָאֲזִינוּ "הָאֲזִינוּ הַשְּׁמַיִם... וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (דברים ל.ב.א). וְאָמְרוּ ר"ל כִּזְוָה כִּמְתָה דְרִשׁוֹת, וְאַחַת מִקֵּוֶן לִפִּי שֶׁתִּהְיֶה מִשָּׁה קְרוֹב לְשְׁמַיִם, לְפִיכֵךְ אָמַר "הָאֲזִינוּ הַשְּׁמַיִם", וְלִפִּי שֶׁתִּהְיֶה רְחוֹק מִן הָאָרֶץ, לְפִיכֵךְ אָמַר "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". אָבֵל

עטרת מורים

א חֲזוֹן מִרְאֵה הַנְּבוּאָה שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אֲמוּנָה (אֲמוּנָה וְאֲמִצְיָה אֲחִים הֵיוּ) אֲשֶׁר חָזָה אֶזְרוֹתֵיהֶם מֶלֶךְ וַיְרִוּשָׁלַיִם בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּיָמֵי עֲנִיָּהוּ יוֹתָם אֲחִיו יְחֻזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּיָמֵי אֲרַבְעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה נִכְבָּא עַד שֶׁעֲמַד מְנַשֶּׁה וְהָרְגוּ:

ב שְׁמַעוּ שְׁמַיִם מִה שְׁאֵנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל וְהָאֲזִינִי אָרֶץ כִּי יִתְחַדֵּה דְבַר וְלֹא מֵאֵלֵי אֲנִי אֹמֵר בְּנִימֵ גִדְלַתִּי וְרוֹמְמַתִּי עַל כָּל הָאוּמוֹת הַמְּקֻדְּמוֹת וְהֵם פְּשַׁעוּ כִּי וְלֹא הִשְׁבִּיבוּ כַּגְּבוּלִי: ג הָלֹא יָדַע מִפִּיר שׁוֹר קָנְהוּ אֶת בְּעֻלּוֹ וְחִמּוֹר הַסֶּכֶל כְּיוֹתֵר יוֹדַע מִקּוֹם אֲבוּסֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע לֹא אָבוּ לְדַעַת אוֹתָהּ, אִף שֶׁהִמָּה עָלְיוּ וְאֵי בְעוֹרָתָם, עִם כָּל זֶה לֹא הִתְבּוֹנֵן לֹא יִתְבּוֹנֵנוּ לְדַעַת מִה פּוֹב

הפטרות לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

ישעיה פרק א

א חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ בֶּן־אֲמוּנָה אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וַיְרוּשָׁלַיִם בְּיָמֵי עֲנִיָּהוּ יוֹתָם אֲחִיו יְחֻזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב שְׁמַעוּ שְׁמַיִם וְהָאֲזִינִי אָרֶץ כִּי יִתְחַדֵּה דְבַר בְּנִימֵ גִדְלַתִּי וְרוֹמְמַתִּי וְהֵם פְּשַׁעוּ כִּי: ג יָדַע שׁוֹר קָנְהוּ וְחִמּוֹר אֲבוּסֵי בְעֻלּוֹ יִשְׂרָאֵל

אֵלֶּא אֶת הָאֲבוּסֵי שֶׁהוּא הַמְּקוֹם הַמִּתְחַדֵּר לְמֵאֲכָלוֹ וְהוֹלֵךְ שָׂמָה לְהִנְאֻחָו. יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע, לֹא רָצוּ לְדַעַת אוֹתִי לְהִיּוֹת נִשְׁמָעִים לִי. עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן, אִף

להם: ד הוי | הנביא מתאנח וקובל על ישראל שהיו מאז גוי קדוש אך נהפכו להיות גוי הטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משוחיתים את דרכם אשר עזבו את־יהוה נאצו הרגיו את־קדושו ישראל נזרו פרשו ללכת אחרו לאחוריהם מאצל המקום: ה על־מה תכו עוד מאחר שעדו תוסיפו מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום,

הלא כבר פל־ראש מויון לחלי וכל־לכב דיו ולמה לא תבינו: ומפרינגל ועד־ראש איניבו מתם מקום שלם מאזן מכה, אלא יש פצע מכה פתוחה במקום אחד ונחבורה תגלה במקום אחר ומכה מריה לכה ורטובה תמיד עוד במקום אחר, הננעים האלה לא־זרו לא פזר עליהם סממנים המרפאים ולא חבשו במטילת ולא רפכה בשמן לרפכה: ז לכן תהיה ארצכם שממה עריכם שרפות אש פרי אדמתכם לנגדכם בעיניכם תראו איד זרים אכלים אתה ושממה תהיה הארץ במהפכת זרים זרים שאין חוששים להחריב הארץ: ח וגוֹתרה בת־ציון רגנית מיושיבה כספה בכרם שהשומר אינו יושב בה בעת הנציר כמלונה סבה ללילה במקשה בשדה קשאים לשמרם מפני הננבים, פעיר נצורה מאויבים וכשמתלקים מעליה נשארים הסוגות ריקן: ט לולי אם לא היה יהוה צבאות הותיר לנו משאיר לנו שריר שארית כמעט מעט, כסרם היינו פלנו בלים לעמרה דמינו מפלי שארית מה: (בזה השלים הענין, ומתחיל ענין חדש, תוכחת מגולה אודות התרבות והמעשים הנרצים אצל ה', איכות התשובה ועובת החטא, ומשך עד פסוק כ"א)

ישמעו דברי־יהוה קציני שרים הדומים לשיר סרם האוינו תורת ילהינו עם עמרה: יא הואל ואינכם שבים למה לי רב־זבחיכם יאמר יהוה שבעתי אני קץ בהם עלות אילים וחלב מריאים זאן פטומות ורם פרים וכבשים ועתודים חזקרים מן העוים לא תפצתי

הם, וכשמתלקים משם הרי הם מניחים את הסבות והולכים. ט) לולי ה' צבאות הותיר לנו משאיר לנו בחסדו שארית כחשבון המעט. כסרם היינו ראוים להיות בלים כסרם ועמרה מפלי שארית. י) קציני סדום, שרים שמעשיהם כסרם. יא) למה לי רב זבחיכם, כי לא צייתי אתכם עליהם אלא פרי שתפודיו ותעליו על לבכם תמיד ולא תחטאו. מריאים, בהמות פטומות ושמןות. ועתודים, עוים

על פי שהם עמי ואני בעונתם, עם כל זה אינם נותנים לב להתבונן בזה. ד) הוי גוי חומא, יש לנעק על עם קדוש שנהפך להיות חומא. עם כבד עון, ועם שנאמר בו "פי עם קדוש אתה" (דברים ז, ט). נהפך להיות עם כבד עון, שעונותיו רבים וכבדים. זרע מרעים, הם היו "זרע ברך ה'" (ישעיה ט.א.ט),

ונהפכו להיות רשעים. בנים משחיתים, הם היו נקראים "בנים אתם לה' אלהיכם" (דברים י.ד.א), ונהפכו להיות משחיתים את דרכם. נאצו, הרגיו. נזרו אחר, פרשו מ'ה' ללכת לאחור, כאדם שממאן לשמע דברי המרד אלו. ה) על מה תכו עוד תוסיפו סרה, על אותה עברה בעצמה שלקחת עליה, על העברה הריא בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה לסור מאחרי הקב"ה ובתוספת אסור. ואינכם מתבוננים להשב הלא בשבילה לקינו. כל ראש לחלי וכל לכב דיו, הלא על ידי ההפאה תהיה כל הראש חולה, וכל הלב כמכאוב. ו) אין בו מתם, אין בו המימות ושלמות. פצע וגו', במקום אחד יש פצע שהוא מפת הרב, ובמקום אחר חבורה וכו'. ומכה מריה, מכה שהיא לכה תמיד. לא זרו, לא זעיל להם שום פזר של אבקות מרפאות. כלומר, לא נרפאו לשוב בתשובה שלמה. ולא חבשו, ולא שום תחבושות. ולא רפכה בשמן, ולא רבוד על ידי שמנים. כלומר, אפלו צד הרעור השובה אין בהם. ז) ארצכם שממה, לכן תהיה ארצכם שממה. אדמתכם, פרי אדמתכם. במהפכת זרים, כארץ אשר יבוא אליה אויבים זרים ויחזקו, שהם מהפכים ומחריבים את הכל. ח) כספה בכרם, כמו סבה שעושים בכרם לשמרו עד עת הנציר, ואחר הנציר מניחים אותה ריקנית. כמלונה במקשה, כמו מחסה שעושים ללינת השומר בשדה הקשואים, כי את הקשואים שומרים בעקר כליה מפני הננבים ולא מפני העופות כי קשים הם לאכילת העופות. אבל הכרם שומרים גם ביום מפני העופות. פעיר נצורה, פעיר שצור עליה ועשו סבות סביב לה בשביל התלים שמסתתרים בהם, וכשמתלקים משם הרי הם מניחים את הסבות והולכים. ט) לולי ה' צבאות הותיר לנו משאיר לנו בחסדו שארית כחשבון המעט. כסרם היינו ראוים להיות בלים כסרם ועמרה מפלי שארית. י) קציני סדום, שרים שמעשיהם כסרם. יא) למה לי רב זבחיכם, כי לא צייתי אתכם עליהם אלא פרי שתפודיו ותעליו על לבכם תמיד ולא תחטאו. מריאים, בהמות פטומות ושמןות. ועתודים, עוים

לא ידע עמי לא התבונן: ד הוי | גוי הטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את־יהוה נאצו את־קדושו ישראל נזרו אחרו: ה על־מה תכו עוד תוסיפו סרה פל־ראש לחלי וכל־לכב דיו: ומפרינגל ועד־ראש איניבו מתם פצע ונחבורה ומכה מריה לא־זרו ולא חבשו ולא רפכה בשמן: ז ארצכם שממה עריכם שרפות אש אדמתכם לנגדכם זרים אכלים אתה ושממה במהפכת זרים: ח וגוֹתרה בת־ציון רגנית מיושיבה כספה בכרם שהשומר אינו יושב בה בעת הנציר כמלונה סבה ללילה במקשה בשדה קשאים לשמרם מפני הננבים, פעיר נצורה מאויבים וכשמתלקים מעליה נשארים הסוגות ריקן: ט לולי אם לא היה יהוה צבאות הותיר לנו משאיר לנו שריר שארית כמעט מעט, כסרם היינו פלנו בלים לעמרה דמינו מפלי שארית מה: (בזה השלים הענין, ומתחיל ענין חדש, תוכחת מגולה אודות התרבות והמעשים הנרצים אצל ה', איכות התשובה ועובת החטא, ומשך עד פסוק כ"א)

ישמעו דברי־יהוה קציני שרים הדומים לשיר סרם האוינו תורת ילהינו עם עמרה: יא הואל ואינכם שבים למה לי רב־זבחיכם יאמר יהוה שבעתי אני קץ בהם עלות אילים וחלב מריאים זאן פטומות ורם פרים וכבשים ועתודים חזקרים מן העוים לא תפצתי

הם, וכשמתלקים משם הרי הם מניחים את הסבות והולכים. ט) לולי ה' צבאות הותיר לנו משאיר לנו בחסדו שארית כחשבון המעט. כסרם היינו ראוים להיות בלים כסרם ועמרה מפלי שארית. י) קציני סדום, שרים שמעשיהם כסרם. יא) למה לי רב זבחיכם, כי לא צייתי אתכם עליהם אלא פרי שתפודיו ותעליו על לבכם תמיד ולא תחטאו. מריאים, בהמות פטומות ושמןות. ועתודים, עוים

זכרים. לא חפצתי, הואיל ואינכם שבים אלי. יב) לראות פני, בעליתכם לנגל רמס הצדי, לרדך בנגלכם פאלו ברמיסה. ג) מנחת שוא, פי הואיל ואינך לי לרצו, הרי היא מנחת שוא, פי אין בה תועלת. קמרת תועבת, הקמרת קמין מן המנחה נחשבת לי בתועבת. חדש ושבת קרא

מקרא, בין בראש חדש בין בשבת בין בימי המועד אשר תקראו מקרא קדש, ואתם נעצרים לפני בהקבאת קרבנות. לא אוכל און ועצרה, לא אוכל לסבל האון שבלבכם לעבדה'ורה בחדר עם העצרה שאתם מתאפסים לפני. יד) חדשיכם ומועדיכם, כלומר, זבחי חדשיכם וזבחי מועדיכם. למרח, פאלו היו משא כבוד ומרחה לשאת אותם. נלאיתי, כמו "נעתי".

טו) ובפרשכם בפייכם, לשון תפלה הוא, כמו "אפרש את כפי אל ה'" (שמות ט.כט). רמים, רציקה. טז) רחצו וגו', עשר אזהרות של לשון תשובה יש כאן (רחצו, הזכו, הסירו, חדלו, למדו, דרשו, אשרו, שפטו, רבו, לבו), כנגד עשרת ימי התשובה, וכנגד עשרה פסוקי מלכות, ועשרה פסוקי זכרונות, ועשרה פסוקי שופרות. רחצו, כלומר, הסירו בחמי העון בתשובה. ז) למדו היטב, למדו להטיב מעשיכם. דרשו משפט, לדרש עד שיצא משפט אמת. אשרו חמוץ, ישור, גוול, כלומר, להשיב הנלה שפטו ותום, דינו משפט ותום, שאין לו עור. ריבו אלמנה, שאם בא לפגוד משפט אלמנה ורוצאתו לאמתו, עדון לא יצאת ידי חובך עד שתריב בעדה לבעל הדין שבעגדה ורוציא מתחת ידו את שהוא חייב לה. יח) לבו נא ונבכהה, בזואו ברויות לשוב אל ה' ונתברר לנו פקח תקנה גדולה נתן לנו. בשנים, פאדם חוט השני. כותלע, מין

הואיל ואינכם שבים: יב פי תבאו לראות פני אומר לכם מיבקש זאת מידכם רמס לרדך הצדי: יג מתרה אני בכם לא תסיפו הביא מנחת-שוא שאין בה תועלת פי קמרת העלאת עשן על המזבח תועבת היא לי בין בחדש ושבת בין בימי המועד אשר

קרא מקרא אשר תקראו מקרא קדש, ואתם נעצרים לפני בהקבאת קרבנות לא-אוכל לסבול האון ועצרה עקבה שאתם נעצרים לפני: יד זבחי חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי למרח לניעה נלאיתי אני ערף נשאל לסבול אותם: טו ובפרשכם בפייכם בעת התפלה אעלים עיני מכם גם כירחבו תפלה אינני שמע לפי שרדיכם דמים נקים מלאו: טז רחצו הסירו בחמי העון בתשובה הזכו הרבו זכות הסירו רע מעלליכם מנגד עיני לפי שרוע מעללי גבר עומדים מול ה' לקטרג עליו חדלו מנעו הרע מלהרע איש לאחיו: ז למדו היטב להטיב מעשיכם דרשו חקרו המשפט לדעת הדין עם מי, אשרו ישור חמוץ את תבולת שפטו משפט ותום ריבו אלמנה פי הם העשוקים ברוב: מודע אינכם שבים אל ה' כאשר הוריתים? יח לבו ורו נא אהם ונבכהה לדעת מי סרח על מי, ומדוע תראנו ותרואו לשוב בתשובה יאמר יהוה, הלא גם אם-יהיו חטאיכם בשנים בחוטים בצבע אדום בשלג ילפינו אותם, גם אם עונותיכם יאדימו כותלע השני, שבו צובעים צבע אדום חוק בצמר יהיו: יט אם-תאבו תרצו ושמעתם בקולי, אז טוב הארץ תאכלו: כ ואם-תמאנו אם תהיו נמאנים לשמוע אמר ומריתם ותמרו פי, בהרב תאכלו פי פי יהוה דבר:

לא חפצתי: יב פי תבאו לראות פני מיבקש זאת מידכם רמס הצדי: יג לא תסיפו הביא מנחת-שוא קמרת תועבת היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא-אוכל און ועצרה: יד חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי למרח נלאיתי נשאל: טו ובפרשכם בפייכם אעלים עיני מכם גם כירחבו תפלה אינני שמע ירדיכם דמים מלאו: טז רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע: ז למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו ותום ריבו אלמנה: יח לבו נא ונבכהה יאמר יהוה אם-יהיו חטאיכם בשנים בשלג ילפינו אם-יאדימו כותלע בצמר יהיו: יט אם-תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו: כ ואם-תמאנו ומריתם חרב תאכלו פי פי יהוה דבר: כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילון בה ועתה מרצחים: כב כספך היה לסיגים סבאך מהול

גרענים שצובעים בהם צבע אדום, ויש תולעת ככל גרעין. בצמר, כמו צמר לבן ונקוי. יט) אם תאבו ושמעתם, אם תרצו להיות נגנעים לי לשמע בקולי. תאכלו, כלומר, ולא תגרים האויבים. כ) חרב תאכלו, תהיו נאכלים על ידי החרב. כא) לזונה, תועה מעל אלהיה. קריה נאמנה וגו', ירושלים שהיתה קריה נאמנה לה' אלהיה, וחתה מלאה משפט צדק, ועתה נחפכו אנשיה להיות מרצחים. כב) לסיגים, פסלת של כסף נתנו במקום

כא תבאי מתאונן לומר איכה היתה לזונה המשקרת כבעלה קריה נאמנה ירושלים עיר אבותי מלאתי מעולם היתה מלאה משפט צדק ילון בה הקמיר בה ועתה נחפכו אנשים להיות מרצחים: כב כספך של כסף נאכלים על ידי החרב. כא) לזונה, תועה מעל אלהיה. קריה נאמנה וגו', ירושלים שהיתה קריה נאמנה לה' אלהיה, וחתה מלאה משפט צדק, ועתה נחפכו אנשיה להיות מרצחים. כב) לסיגים, פסלת של כסף נתנו במקום

הנה לסיגים לתעובת נחשת בכסף להונות בהם, סבאף המשקה שערך הנאתו לשפרון מהול מוגז במקום: כג שריון סוררים ומעוותים הנשר וחבריו ומתחברים עם גנבים כי תנבכים חולקים עמיהם לפיך לא יסרו אותם, כלו כלל השרים אהב לקבל שחרד ומפנים המשפט ורדף שלמנים משלומים, כגון תוכני בדיני ואשלים לך בדיקת יתום לא ישפטו מן העושקים אותו וריב אלמנה לא יבוא אליהם כי יודעת שלא תועיל: כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי שם קריאה אנתם מצרי על הפעם שהקעסונו במעשיהם ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך להפיתך פעם אחר פעם עד ואצרך אסיר ואבלה

שי למורא

כסף, סבאף, ייגד ומשקים משפרים שקף. מהול במקום, מערב במקום לתמועות הבריות. כג סוררים, סרים מהרדף הטובת. וחברי גנבים, ומתחברים עם גנבים. כלו, כלם באחד. ורדף שלמנים, האחד מהם אמר לחברו, הצדיקני היום בדיני, ולמחר אצדיקך בדיני. הרי שכלם רודפים משלום גמולים. יתום לא ישפטו, לא ישפטו להצילו מן העושקים אותו. וריב אלמנה לא יבוא אליהם, כשאלמנה פוגשת יתום שיצא מהשופט ולא הועיל כלום, הרי היא חוננת לאחוריה, ואומרת, ומה זה שהוא איש לא הועיל כלום, אני לא כלשפון. כד אביר ישראל, תקפו של ישראל. הוי, לשון קריאה והכרזה. כה ואשיבה ידי עליך, אשיב

במקום: כג שריון סוררים וחברי גנבים כלו אהב שחרד ורדף שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם: כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנתם מצרי ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך ואצרך כפר סיניך ואסירה כל בדיליך: כו ואשיבה שפטיך כבראשונה ויעצוך כבתחלה אחריו כן יקרא לך עיר הצדק כו יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה: כו ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

להכות מכה אחר מכה עד כלות הפושעים. ואצרך כפר סיניך, אסיר מנוד את הפושעים כמו שפסוקים כתמי הכנף על ידי ברית. ואסירה כל בדיליך, ואפירי את הדיל המערב בכסף, כלומר, הרשעים שקד. כו במשפט תפדה, עלי ידי שיהיו בה עושי משפט צדק, תפדה מעונותיה. ושביה בצדקה, השבים ששובו אל ציון מן המקומות אשר נפוצו שמה, יהיה בזכות ששובו להיות אנשי אמת וצדקה.

לאחר שמסיים ההפטרטה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,

במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לכם: - לא תספו עליהדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: ^ג עיניכם הראות את אשר עשה יהוה בעל פעור כי כלהאיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבו: ^ד ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום: ^(ישא' ה) ראה | למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: ^ו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: ^ז כי מירגוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו ביהוה אלהינו בכל קראנו אליו: ^ח ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום:

^ט ואתחנן אליהוה בעת ההוא לאמר: ^י אדני יהוה אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מיראל בשמים ובארץ אשר עשה כמעשיך וכגבורתך: ^{יא} אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן החר הטוב הזה והלבנו: ^(דוד) ^{יב} ויתעבר יהוה בלמענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: ^{יג} עלה | ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כילא תעבר את הירדן הזה: ^{יד} וצו את יהושע וחקקהו ואמצהו כיהוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה: ^{טו} ונשב בגוי מול בית פעור: ^{טז} ^{יז} ועתה ישראל שמע אלה החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן

ביאורים לפרקי אבות

פרק ג, משנה ב

רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מורא, איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר, שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר או נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו. אין לי אלא שנים, מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שתקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר ישב בדרך וידם כי נטל עליו:

~ נקודות משיחות קודש ~

לכאורה מדובר כאן בשני קצוות מנוגדים, בקצה האחד "שכינה שרויה" ובקצה הנגדי "מושב לצים". וצריך להבין מדוע בעדר "שכינה שרויה" הופך המעמד ל"מושב לצים"? הרי די בכך שנאמר כי אין ביניהם דברי תורה אזי "אין שכינה שרויה ביניהם", אך מה עושה זאת לחמור כל-כך – "מושב לצים"? ויש לומר שבדבריו מעמיד אותנו התנא על יסוד גדול וחשוב, והוא: שבין דרך-הישר להיפך ממנה, אין "אמצע"; כאשר יש סטיה מדרך-הישר, התוצאה הישירה והמיידית היא – דרך רעה.

רעיון זה מוצאים אנו גם בתחילת המשנה (ובכך יש לבאר הקשר בין שני המאמרים שבאותה משנה): "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" – כאשר אין "מוראה של מלכות" אין מצב ביניים, אלא המציאות יכולה להתדרדר עד לכדי כך ש"איש את רענו חיים בלעו"!

בדומה לפירוש הבעל-שם-טוב על הפסוק "פן יפתה לבבכם – וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים", שבין ה"יפתח לבבכם" ל"ועבדתם אלוקים אחרים", אין מצב של ביניים. בלשון הבעל שם טוב, "כאשר האדם מפריד את עצמו מה' יתברך, מיד הוא עובד עבודה-זרה ולא יש דבר ממוצע"².

את יסוד הענין מסביר רבינו הזקן בתניא³ שזהו הפירוש "סטרא אחרא" – "צד אחר שאינו צד הקדושה". לכן, כל מחשבה, דיבור או מעשה, "אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו" אינם זוכים ל"מעמד ביניים" – בין הקדושה לטומאה, אלא הופכים מיד ל"סטרא אחרא".

זוהי אס-כך גם כוונת התנא במשנתנו: כאשר אין "שכינה שרויה ביניהן", זהו "מושב לצים"; וכאשר אין "מוראה של מלכות" – "איש את רעהו חיים בלעו".

(ע"פ ש"פ 9 ואתחנן ה'תשכ"ח).

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם

מאמר המשנה "שנים שיושבין וכו'" בא כהמשך לנאמר בתחילת המשנה "הווי מתפלל בשלומה של מלכות". ולכאורה, טעון הסבר מה הקשר בין שני הנושאים?

ניתן לבאר זאת על פי המוסכר שענינה של ההוראה "הווי מתפלל בשלומה של מלכות" הוא לעורר את מורא המלכות כפי שהוא בשרשה – מלכותו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כי על ידי כך מתבטל רגש הגאווה שבאדם כלפי זולתו.

בהמשך לכך באים דברי המשנה "שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם". תוכן הדברים הוא, שאם אדם העוסק בתורה מבקש לבחון את עצמו האמנם נפטר ממידת הגאווה, עליו לעשות זאת תוך כדי לימוד תורה (מכיון שהתורה היא מציאות). אם הוא לומד תורה לבדו, ללא חבר, יתכן והסיבה לכך היא ההרגשה שהוא נעלה מחבירו בדרגת הלימוד – ואם כך, טרם ביטל את גאוותו ואת הרגשת מציאותו. כפי שמפירשי המשנה מפרשים זאת בתחילת המשנה¹: "שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה וכו'" – שאף אם עוסקים בתורה כל אחד לבדו ואין חיבור ביניהם הרי זה בכלל מושב לצים, כיון ש"כל אחד מהביל ומתלוצץ בלבו על ידיעת ולימוד חבירו".

אך אם "יש ביניהן דברי תורה", דהיינו שבעוסקו בתורה הוא רואה בזולת שווה-ערך אליו, הרי זו הוכחה על "התבטלותו" ואי הרגשת מעלותיו, ואזי "שכינה שרויה ביניהן", – מתגלית מלכותו של הקדוש ברוך הוא, זו המביאה לידי שלימות היראה והביטול לאלקות.

משום כך גם מכנה הפסוק את מי שזכו לכך בתואר "יראי ה'" – שכן היראה (הפועלת ביטול על האדם) היא הסיבה לכך ש"יש ביניהן דברי תורה".

(ע"פ לקוטי שיחות יז, עמ' 369).

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם

(1) מדרש שמואל הובא בתוספות יום טוב בקיצור. (2) צוואת הריב"ש סע"ו. (3) פרק ו.

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים - שבת חזון - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
20:07	19:09	19:56	20:02	19:28	19:34	13:20	13:21	10:32	10:31	09:23	09:21	08:46	08:44	06:03	06:00	באר שבע (ק)
20:09	19:01	19:58	20:04	19:33	19:39	13:19	13:20	10:30	10:29	09:21	09:19	08:43	08:40	06:00	05:56	חיפה (ק)
20:06	18:53	19:55	20:01	19:32	19:38	13:18	13:19	10:30	10:29	09:21	09:19	08:43	08:41	06:01	05:57	ירושלים (ק)
20:09	19:09	19:57	20:03	19:30	19:35	13:20	13:21	10:31	10:31	09:22	09:21	08:45	08:42	06:02	05:58	תל אביב (ק)
21:09	20:00	20:54	21:04	20:16	20:26	13:36	13:38	10:34	10:32	09:19	09:15	08:25	08:18	05:42	05:34	אוסטרליה, וינה (ק)
18:21	17:22	18:10	18:05	17:42	17:37	12:56	12:56	10:41	10:43	09:46	09:50	09:09	09:12	07:11	07:17	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:05	19:58	20:50	21:00	20:14	20:24	13:38	13:40	10:38	10:36	09:24	09:20	08:32	08:27	05:50	05:42	אוקראינה, אודסה (ק)
20:43	19:34	20:27	20:38	19:50	20:00	13:11	13:12	10:08	10:06	08:53	08:50	07:59	07:53	05:17	05:09	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
20:56	19:46	20:40	20:51	20:02	20:12	13:22	13:23	10:19	10:17	09:04	09:00	08:09	08:03	05:27	05:19	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
21:29	20:17	21:12	21:24	20:33	20:43	13:48	13:49	10:43	10:40	09:27	09:23	08:28	08:21	05:47	05:39	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:22	20:10	21:06	21:18	20:26	20:37	13:40	13:42	10:35	10:32	09:19	09:15	08:20	08:12	05:39	05:30	אוקראינה, קייב (ק)
19:36	18:41	19:26	19:30	19:00	19:04	13:01	13:02	10:17	10:16	09:09	09:08	08:36	08:34	05:55	05:52	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
21:27	20:22	21:13	21:23	20:40	20:49	14:04	14:06	11:05	11:03	09:51	09:48	09:02	08:56	06:18	06:11	אטליה, מילאנו (ק)
18:54	18:05	18:45	18:46	18:22	18:23	12:50	12:50	10:18	10:19	09:16	09:16	08:46	08:47	06:16	06:17	אקוודור, קיטו (ח)
18:59	18:01	18:48	18:44	18:21	18:17	13:29	13:30	11:12	11:15	10:17	10:20	09:41	09:44	07:38	07:44	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:43	18:41	19:31	19:26	19:00	18:54	14:21	14:21	12:08	12:11	11:14	11:18	10:34	10:38	08:41	08:49	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:51	19:51	20:38	20:46	20:08	20:15	13:46	13:48	10:53	10:51	09:41	09:39	08:59	08:55	06:15	06:10	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:44	19:43	20:31	20:39	20:00	20:07	13:36	13:37	10:41	10:40	09:29	09:27	08:45	08:42	06:02	05:56	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:45	19:43	20:32	20:40	20:00	20:08	13:36	13:38	10:42	10:40	09:30	09:27	08:46	08:42	06:02	05:56	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
21:25	20:23	21:12	21:21	20:39	20:47	14:13	14:14	11:16	11:15	10:04	10:01	09:18	09:14	06:35	06:28	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:44	19:49	20:33	20:39	20:07	20:13	14:00	14:01	11:13	11:12	10:04	10:03	09:28	09:26	06:46	06:43	ארה"ב, הווסטון (ק)
20:23	19:26	20:12	20:18	19:43	19:49	13:31	13:32	10:42	10:41	09:32	09:30	08:53	08:51	06:11	06:06	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:36	19:43	20:26	20:31	20:00	20:05	13:59	14:00	11:15	11:14	10:07	10:06	09:33	09:31	06:52	06:49	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:42	19:40	20:29	20:37	19:57	20:04	13:32	13:33	10:37	10:35	09:24	09:22	08:40	08:36	05:56	05:50	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:08	20:07	20:55	21:03	20:23	20:31	14:00	14:01	11:05	11:04	09:54	09:51	09:10	09:06	06:26	06:21	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:42	19:40	20:29	20:38	19:57	20:05	13:31	13:32	10:35	10:33	09:23	09:20	08:38	08:34	05:54	05:48	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:56	18:05	18:47	18:46	18:23	18:22	13:08	13:09	10:43	10:44	09:43	09:45	09:13	09:14	06:53	06:56	בוליביה, לה-פס (ח)
22:10	20:57	21:53	22:06	21:13	21:24	14:25	14:26	11:19	11:16	10:02	09:58	09:01	08:53	06:21	06:12	בלגיה, אמסטרדם (ק)
22:09	20:56	21:52	22:04	21:12	21:23	14:25	14:27	11:19	11:17	10:03	09:59	09:03	08:55	06:23	06:14	בלגיה, בריסל (ק)
18:23	17:30	18:13	18:11	17:53	17:51	12:42	12:43	10:20	10:22	09:22	09:24	08:50	08:52	06:36	06:40	ברזיל, סאו פאולו (ח)
18:12	17:19	18:02	18:00	17:37	17:35	12:30	12:31	10:08	10:09	09:09	09:12	08:38	08:40	06:23	06:27	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:30	20:19	21:13	21:25	20:33	20:44	13:43	13:45	10:36	10:34	09:20	09:16	08:18	08:10	05:39	05:29	בריטניה, לונדון (ק)
21:49	20:34	21:30	21:44	20:47	20:59	13:52	13:54	10:43	10:40	09:25	09:20	08:17	08:06	05:40	05:30	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:41	20:25	21:23	21:36	20:43	20:54	13:49	13:51	10:41	10:39	09:24	09:20	08:20	08:10	05:41	05:32	גרמניה, ברלין (ק)
21:48	20:36	21:32	21:43	20:53	21:03	14:08	14:09	11:03	11:00	09:47	09:43	08:49	08:41	06:08	05:59	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:21	17:27	18:11	18:08	17:52	17:49	12:43	12:43	10:22	10:24	09:24	09:27	08:52	08:54	06:40	06:44	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:43	18:52	19:34	19:37	19:09	19:13	13:16	13:17	10:35	10:35	09:29	09:28	08:57	08:56	06:18	06:16	הודו, מומבאי (ח)
19:39	18:47	19:29	19:33	19:05	19:08	13:12	13:13	10:32	10:31	09:25	09:25	08:53	08:53	06:15	06:13	הודו, פנה (ח)
20:55	19:47	20:40	20:51	20:04	20:13	13:25	13:27	10:24	10:21	09:09	09:05	08:16	08:10	05:33	05:26	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת החוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:59	05:05	07:49	08:31	08:33	09:45	12:42	19:05	19:13	19:37	18:49	19:50		
יוון, אתונה (ק)	06:31	06:36	09:20	10:01	10:01	11:12	14:06	20:24	20:31	20:54	20:07	21:06		
מולדובה, קישינב (ק)	05:48	05:56	08:38	09:31	09:31	10:43	13:48	20:23	20:33	21:00	20:07	21:15		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:13	06:15	08:53	09:26	09:26	10:32	13:14	19:10	19:10	19:35	18:49	19:41		
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:34	07:25	09:20	10:02	09:57	10:55	13:05	17:36	17:36	18:09	17:24	18:28		
נפאל, קטמנדו (ח)	05:28	05:32	08:11	08:47	08:48	09:56	12:43	18:51	18:51	19:12	18:29	19:23		
סין, בייג'ין (ח)	05:16	05:21	08:01	08:46	08:48	09:59	12:56	19:24	19:24	19:56	18:59	20:01		
סנגפור, סנגפור (ח)	07:06	07:05	09:36	10:06	10:06	11:09	13:41	19:16	19:15	19:38	18:57	19:47		
פולין, ורשא (ק)	05:02	05:12	07:41	08:50	08:54	10:08	13:20	20:21	20:10	20:52	19:54	21:09		
פרו, לימה (ח)	06:26	06:23	08:48	09:18	09:16	10:18	12:44	18:03	18:04	18:27	17:46	18:36		
צרפת, ליון (ק)	06:28	06:35	09:13	10:05	10:08	11:20	14:23	21:05	20:56	21:31	20:40	21:46		
צרפת, פריז (ק)	06:28	06:37	09:12	10:10	10:14	11:27	14:34	21:26	21:16	21:52	20:58	22:08		
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:26	08:56	08:55	09:59	12:33	18:12	18:10	18:35	17:53	18:42		
קנדה, טורונטו (ק)	06:10	06:17	08:56	09:01	09:48	10:59	14:00	20:39	20:30	21:01	20:11	21:15		
קנדה, מונטריאול (ק)	05:42	05:49	08:27	08:33	09:19	10:36	13:37	20:19	20:10	20:53	19:52	20:58		
קפריסין, לניקה (ק)	05:58	06:02	08:42	09:22	09:24	10:33	13:26	19:45	19:39	20:08	19:22	20:19		
רוסיה, לובאויטש (ח)	05:12	05:23	07:42	09:05	09:10	10:25	13:41	20:52	20:39	21:39	20:23	21:44		
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:41	04:52	07:05	08:36	08:41	09:57	13:15	20:33	20:20	21:19	20:00	21:24		
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:04	05:12	07:49	08:43	08:47	09:59	13:04	19:50	19:40	20:27	19:24	20:32		
שווייץ, ציריך (ק)	06:08	06:16	08:53	09:48	09:51	11:04	14:09	20:59	20:50	21:32	20:29	21:37		
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:03	06:04	08:41	09:12	09:12	10:17	12:56	18:45	18:42	19:09	18:25	19:15		

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם
1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7